

מדינה בדרך - חללים ילידי קרפטורוס
חוברת לכבודם - ולזכרם
ליקטה, ראינה, חקרה וערכה: פיקסלר רות

גלעד בכניסה ל"היכל הזיכרון" בהר הרצל, ירושלים

עבודת התיעוד מוקדשת לזכרו של אבי,
אלכסנדר (סנדר) יגר הי"ד
31.10.1923 – 31.7.1958

אבי נולד בקוסובסקה פוליאנה
(Kosovska Polyana), מחוז ראחוב;
היה מגויס לפלוגות העבודה ההונגריות, עלה
ארצה עם אימי, באוניית פלמ"ח בספטמבר
1946 אך גורש לקפריסין,
עלו ארצה בשנית במרץ 1947.
אבא התגייס לשרות בתי הסוהר
ונהרג במרד אסירים ביטחוניים בכלא
שאטה, י"ד אב תשי"ח, 31.7.1958.
טרם מלאו לו 35 בנופלו,
חלל ראשון של שרות בתי הסוהר.

הותיר את אימי פנינה, ילידת קובילצקה פוליאנה (Kobylets'ka Polyana)
בת 29, אחי צביקה בן 11 ואותי, בת 4. אימי יצאה למאבק משפטי תקדימי
בן שש שנים, שבסופו הושוו זכויות אנשי שב"ס לזכויות החיילים והשוטרים.
אשת חיל, שהייתה מופת ועוגן לחיי!
יהי זכרם ברוך!

אבא בא / פיקסלר רות
מילה ראשונה
נְהַגְתָּה בַּעֲדָנָה:
אבא בא... אבא בא...
ושלי הלך, ולא יספתי בה.
אבי לא שב,
לא זכיתי לאב.
כי לשווא נפל חלל.
עז הכאב, ממלא הַחֲלָל...

אלכסנדר (סנדר) יגר
י"ד באב התשי"ח - 31.7.1958

"לכל איש יש שם": אלה שמות חללי השחרור [וספיחיה] הי"ד, ילידי קרפטורוס / כיום זאקרפטיה. התוודעתי אל רוב השמות ב"אנציקלופדיה של גלויות - כרך 7", העוסק ביהדות קרפטורוס, ואת הרשימה המקורית הכין חיים סולה. אין ברשימה זו פירוט מלא על היישובים בהם נולדו הנופלים ואני מסתמכת על העובדה שחיים סולה הכיר את המידע.

בדיקה מעמיקה שערכתי באתר "יזכור" של משרד הביטחון העלתה עוד שמות. אני תקווה שהצלחתי להגיע לכל השמות. אם יתברר שנשמט שם מסוים - אעדכן את המידע. התיעוד מכיל מידע חשוב ורגיש על ילדי הנופלים, על בנות זוגם ועל בני המשפחה שלהם. מעבר לרשימה השמית, היה חשוב לי להתוודע אל פני הנופלים, אל סיפורי חייהם – ואל סיפור מותם, בעודם באיבם; רבים מהם לא זכו להקים משפחות. בדנ"א היהודי מוטבע הציווי "זכור" ואני רואה בו אמירה אישית וציבורית, המחייבת אותי, כבת הדור השני, ואת הקהילה שלנו כולה: לזכור, להוקיר ולכבד את תרומתם של חללים אלו להקמת המדינה שלנו.

להלן סיכומי הנתונים של עבודת התיעוד:

- 119 אנשים שמסרו חייהם על הקמת המדינה, 5 מהם נשים; בודדים נהרגו בתאונות/מחלה
- חלקם חלוצים שהגיעו ארצה בשנות ה-30 של המאה הקודמת, חלקם שורדי שואה
- 17 מהם נצר אחרון למשפחתם: ניצולי שואה שנותרו שריד אחרון ממשפחתם הגרעינית (הורים, אחים, אחיות, בנים ובנות), לבשו מדים ונפלו במערכות ישראל;
- 23 קבורים בקבר אחים
- 3 שמקום קבורתם לא נודע (מקל"ן)
- 3 זוגות אחים, דוד ואחיין, שניים שהיו גיסים, שניים שהיו בני דודים, שניים שהיו קרובי משפחה
- הגיל הממוצע של הנופלים: כ-24; הצעיר ביותר בן 15.5 והמבוגר ביותר בן 37
- מכל קצות הקשת הפוליטית / הדתית: ההגנה, אצ"ל ולח"י, בני עקיבא ואגודת ישראל
- 27 מהם היו נשואים ול-18 מהם היו ילדים: 30 יתומים נותרו, כולם ילדים צעירים בשנים
- 4 בנות ובן אחד נולדו לאחר נפילת אביהם
- 5 נהרגו בפעולות איבה ומונצחים באתר "לעד" של הביטוח הלאומי (ולא באתר "יזכור" של משרד הביטחון, כמו שאר החללים)

כל דף מכיל את המידע הראשוני מאתר "יזכור" / "לעד" ואת המידע הנוסף שהצלחתי לאתר. הנצחתם של הנופלים החלה בשנת תשע"ט (2019) ובלי נדר - תימשך בשנים הבאות, בסמוך ליום הזיכרון לחללי צה"ל - על ידי הדלקת נר וירטואלי לזכרם.

אתר "יזכור" של משרד הביטחון: <https://www.izkor.gov.il>

יהא זכרם ברוך לעולמי עד!

- אם יש למישהו מכם קשר אל הנופלים ויש רצון לספר עליו, נודה לכם על פנייה לרותי פיקסלר 050-5643299

מס'	שם מלא	מקום לידה	מקום נפילה	בית הקברות	חלקה	הערות	גיל
1	אברמוביץ משה	חוסט	עטרות	סנהדריה	גוש ג חלקה ג שורה ח מקום 3		27
2	אדלר אריה ישראל	סולוטבינו	יפו, שכ' שפירא	נחלת יצחק	חלקה: 66 שורה: 7 קבר: 12	דוד של מיכאל	32
3	אדלר יצחק	ברגסס	כפר סבא	פתח תקווה	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 11	נצר אחרון	21
4	אדלר מיכאל	סולוטבינו	לטרון	נחלת יצחק	חלקה: 60 שורה: 6 קבר: 12	נצר אחרון	20
5	אדלשטיין אשר (אנשיל)	חוסט	תאונת אימונים	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 6 שורה: 8 קבר: 2	נצר אחרון	22
6	אינהורן שמואל	יסיניה	נירים חירבת-מעין	נתניה	חלקה: 2 שורה: 6 קבר: 1	1955	22
7	איצקוביץ אשר	וילחוביץ	ירושלים	הר הזיתים	קדושים: גוש א שורה 8 קבר 5	פעולות איבה	20
8	איצקוביץ צבי	טייץ'	בירוה (אחיהוד)	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 20 קבר: 809	מקל"ן	19
9	אלטמן יעקב	ברגסס	כפר עציון	הר הרצל	אזור א חלקה 18 שורה 12 קבר 46	קבר אחים	32
10	אנגל שמואל	ז'בוריבצי	משמר הירדן	ראש פינה	חלקה: 1 שורה: 2 קבר: 8		22
11	אפפלדורפר אלכסנדר	ברזניקי	כפר סבא	נחלת יצחק	חלקה: 66 שורה: 10 קבר: 19		22
12	אקרמן ישראל	פאלאנוק	יפו	נחלת יצחק	חלקה: 66 שורה: 5 קבר: 6		21
13	ארבסט גרשון	בילין	קאקון	נתניה	חלקה: 1 שורה: 3 קבר: 12	נצר אחרון	21
14	ביסטריצר	נובוסליצה	תאונת דרכים	רמלה - בריטי	W. 33		23
15	בן-מאיר בן-ציון	חוסט	שיירת הל"ה	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18 שורה: 4 קבר: 5	קבר אחים אח של נוילינגר	35
16	ברקוביץ צבי	נרסניצה	עין עוזיאל	נתניה	חלקה: 1 שורה: 3 קבר: 24		24
17	גוטסמן מרדכי (מוטי)	פדלשוביץ	סג'רה	חיפה	אזור: א חלקה: 9 שורה: 11 קבר: 10		18
18	גולדשטיין שמאי	קיביאשד	ארמון הנציב	הר הרצל	אזור: א חלקה: 10 שורה 10 קבר: 2		22
19	גולדשילד דוד	חוסט	ג'נין	עפולה	חלקה: 1 שורה: 2 קבר: 12	דודן של פיניאס	19
20	גלידאי (איזלר) שלמה יעקב	רוסטוקה	לטרון	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 1 שורה: 2 קבר: 13		25
21	גרס מאיר וילי (שאול)	אוז'גורוד	מחניים	ראש פינה	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 10	נצר אחרון	23

מס'	שם מלא	מקום לידה	מקום נפילה	בית הקברות	חלקה	הערות	גיל
22	גרוס שמעיה	חוסט	מוצא-ירושלים	הר הרצל	אזור: א חלקה: 2 שורה: 14 קבר: 7		35
23	גרוסמן אשר (זיידה)	מונקץ'	מעלה אדומים	רחובות	אזור: מערבי, שורה: ג'	פעולות איבה	26
24	גרינברגר משה	דיבובה	בארות יצחק	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 7 שורה: 2 קבר: 7	גיס של הור	37
25	גרינברגר צבי (הרשי)	קולוצ'אבה	ירושלים	הר הזיתים	חלקה: 2 שורה: 1 קבר: 4	קבר אחים	22
26	גרינשטיין שמואל	מונקץ'	מעלה אדומים	חיפה	אזור: א חלקה: 1 שורה: 23 קבר: 14		21
27	דוידוביץ בנימין (יומי)	וולובה	דורות	חיפה	אזור: א חלקה: 1 שורה: 23 קבר: 10	נצר אחרון	19
28	דוידוביץ יצחק	מונקץ'	טירה	תל מונד	חלקה: 2 שורה: 2 קבר: 9	אח של שלמה	24
29	דוידוביץ מנחם (מנדי)	סולוטבינו	משלט 113	כפר ורבורג	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 5		24
30	דוידוביץ מרטין (מיכאל יחיאל)	זדנובו	צ'כיה	הר הרצל	אזור: חלקה: 8 שורה: 8 קבר: 7	הועבר מפראג	21
31	דוידוביץ שלמה	מונקץ'	תרשיחא	הר הרצל	אזור: א חלקה: 4 שורה: 6 קבר: 2	אח של יצחק	35
32	דוידוביץ שמעון	אפשה	ארמון הנציב	נחלת יצחק	חלקה: 60 שורה: 2 קבר: 4		22
33	דויטש לזרוביץ בנימין	סולוטבינו	נירים	נחלת יצחק	חלקה: 60 שורה: 13 קבר: 21		22
34	האי נתן	מונקץ'	גוש עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18 שורה: 7 קבר: 1	קבר אחים	20
35	הויזמן צבי יחזקאל	מונקץ'	רמלה	נתניה	חלקה: 1 שורה: 4 קבר: 9	נצר אחרון	23
36	הולנדר משה	קיביאשד	נגב	נחלת יצחק	חלקה: 60 שורה: 13 קבר: 17		27
37	הופמן ישראל משה	אפשה	עין עוזיאל	הר הרצל	אזור: א חלקה: 11 שורה: 5 קבר: 1		27
38	הופמן מקס משה	וולובה	שיירת יחיעם	נהריה	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 29	קבר אחים	23
39	הופמן שאול אריה	טייץ'	על-יד נגבה	רחובות	חלקה: 1 שורה: 4 קבר: 19		24
40	הור יוסף (יושקו) אוז'גורוד	אוז'גורוד	כפר עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18 שורה: 12 קבר: 5	קבר אחים, גיס של גרינברגר	33
41	הייזלר בצלאל	וולובץ	בית נבאללה	נתניה	חלקה: 1 שורה: 4 קבר: 22		20
42	היימפלד יחזקאל שרגא	חוסט	תל אביב	נחלת יצחק	אזור: 65 גוש: 2 שורה: 8	פעולות איבה	35

מס'	שם מלא	מקום לידה	מקום נפילה	בית הקברות	חלקה	הערות	גיל
43	הרטמן יעקב יהודה אריה	טיסו-אילוק	על-יד ג'נין	עפולה	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 2		21
44	הרטשטיין אברהם	צ'רלנו	בארות יצחק	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 6 שורה: 2 קבר: 2		20
45	הרמל עקיבא	וולובה	ג'נין	הר הרצל	אזור: א חלקה: 17: שורה: 8 קבר: 3	קבר אחים	17
46	הרשקוביץ אריה	בושטינו	נגב	נתניה	חלקה: 1 שורה: 2 קבר: 17		18
47	וולף מרדכי שמואל (מוקי)	צ'ופ	שיירת יחיעם	נהריה	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 30	קבר אחים	21
48	ויגדורוביץ בנימין	טייץ'	עין עוזיאל	נתניה	חלקה: 1 שורה: 3 קבר: 22	נצר אחרון	18
49	ויינברגר שמאי	חוסט	מוצא	סנהדריה	חלקה: א שורה: ד קבר: 4		18
50	וייס יעקב	מונקץ'	עכו	צפת ישן	חלקה: יז	נתלה	23
51	וילינגר משה	אוז'גורוד	ירושלים	הר הרצל	אזור: א חלקה: 5 שורה: 8 קבר: 1	נצר אחרון	20
52	ויס אהרן (ארי)	אירשאוה	חולון	נחלת יצחק	חלקה: 66 שורה: 1 קבר: 23		23
53	ויס שלום	מונקץ'	ירושלים	הר הזיתים	חלקה: יח שורה: 21 קבר: 11		26
54	וירצברגר אברהם-שלום	וולקי ברזני	כפר עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18: שורה: 9 קבר: 21	קבר אחים נצר אחרון	18
55	זגלשטיין יהודה לייב	מאיידן	כפר עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18: שורה: 9 קבר: 17	אח ואחות	26
56	זגלשטיין רחל	מאיידן	כפר עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18: שורה: 9 קבר: 18	קבר אחים	24
57	זיגלשטיין אפרים	מונקץ'	ג'נין	הר הרצל	אזור: א חלקה: 17: שורה: 8 קבר: 7	קבר אחים	20
58	זינגר חנה	לוזה	כפר עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18: שורה: 9 קבר: 20	קבר אחים	21
59	זעירא (קליין) שמעון	חוסט	בארות יצחק	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 7 שורה: 2 קבר: 9		18
60	יעקובוביץ חיים יהודה (יידל)	דרהובו	עירק אל- מנשייה	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 1 קבר: 9		21.5
61	יעקובוביץ יצחק (הרצקה)	בילקי	תל אביב	נחלת יצחק	חלקה: 66 שורה: 4 קבר: 12		25
62	יעקובוביץ צבי	ברזני	הר הצופים	הר הרצל	אזור: א חלקה: 4 שורה: 5 קבר: 1		21
63	יעקובוביץ ציפורה (פיגה)	דוברובארטובו	כפר עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18: שורה: 9 קבר: 4	קבר אחים נצר אחרון	21

מס'	שם מלא	מקום לידה	מקום נפילה	בית הקברות	חלקה	הערות	גיל
64	כהן נחמן	טיסואוילוק	שיירת יחיעם	נהריה	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 21	קבר אחים	20
65	כהנא יעקב	ברגסס	להבות הבשן	להבות הבשן			27
66	כנעני (פוירברגר) הלל (מעכיל)	קניגספלד	כרמיה	חיפה	אזור: א חלקה: 1 שורה: 20 קבר: 2		20
67	כץ ישראל	חוסט	עירק סועידן	כפר ורבורג	חלקה: 1 שורה: 2 קבר: 4	נצר אחרון	20
68	כץ מנחם (קיצ'י)	סבליאבה	עירק סועידן	קריית שאול	אזור: 1 חלקה: 15 שורה: 1 קבר: 23		25
69	לוגר יעקב	וליקי ביצ'קוב	צמח	דגניה א'	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 18		20
70	לייבוויץ אריה טוביה (לייב)	איגלא	לטרון	נחלת יצחק	חלקה: 60 שורה: 2 קבר: 2		27
71	מושקוביץ לאה	מונקץ'	מחלה	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 14 קבר: 28		27
72	מושקוביץ צבי	סוקרניצה	צריפין	נחלת יצחק	חלקה: 66 שורה: 12 קבר: 11		32
73	מייזליק יעקב	חוסט	ראש הנקרה	נהריה	חלקה: 1 שורה: 2 קבר: 4	נצר אחרון	22
74	מילר דוד	סולוטבינו	תאונת דרכים	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 5 קבר: 12		28
75	מנדל שלמה	גאניץ'	נבי סמואל	קריית ענבים	חלקה: 1 שורה: 2 קבר: 9		24
76	מרמלשטיין טוביה	וליקי ביצ'קוב	לטרון	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 2 שורה: 3 קבר: 16		20.5
77	מרקוביץ זאב ולבל	איגלא	לטרון	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 1 שורה: 5 קבר: 16	קבר אחים	19
78	מרקוביץ יעקב	איזה	כפר סבא	נחלת יצחק	חלקה: 66 שורה: 10 קבר: 20		20
79	נוילינגר שמואל זלמן	חוסט	אוניית ארינפורה	הר הרצל	אזור: א חלקה: 462 שורה: 3 קבר: 20	מקל"ן, אח: בן-מאיר בן-ציון	33.5
80	סלומון יהושע (שעיה)	לוצ'קי	על-יד ג'נין	עפולה	חלקה: 1 שורה: 3 קבר: 12	נצר אחרון	21
81	סנדרוביץ ישראל (שמעון)	טרסבה	לוד: שדה התעופה	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 13 קבר: 7		26
82	פיניאס שאול אליעזר/(שמואל)	חוסט	רמות נפתלי	חיפה	אזור: א חלקה: 1 שורה: 21 קבר: 13	דודן של גולדשילד	24
83	פלברבאום יוסף	חוסט	ירושלים	סנהדריה	גוש: ג, חלקה: ג, שורה: כד	פעולות איבה	33
84	פרומוביץ יצחק אלימלך	בילווארצי	נגב	פתח תקווה	חלקה: 1 שורה: 3 קבר: 39		18

מס'	שם מלא	מקום לידה	מקום נפילה	בית הקברות	חלקה	הערות	גיל
85	פריד דוד	אוז'גורוד	לטרון	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 10 קבר: 19		20
86	פרידמן יששכר דב	חוסט	עירק אל- מנשייה	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 1 קבר: 24	נצר אחרון	21
87	פרידמן מרדכי (פולי)	סוכה	חוליקאת	כפר ורבורג	חלקה: 1 שורה: 3 קבר: 22		34
88	פריזנט לאה (אריאלה)	דובובה	ירושלים	הר הרצל	אזור: א חלקה: 2: שורה: 21 קבר: 2		18
89	פרייזלר אפרים	דילובה	רמת הכובש	רמת הכובש		1938	25
90	פרקש ישעיהו יהושע	נרסניצה	רחובות	רחובות	אזור: מערב, שורה: ג'	פעולות איבה	40
91	פרקש מאיר	וליאטינו	בארות יצחק	נחלת יצחק	חלקה: 60 שורה: 2 קבר: 21		20
92	פרקש משה יעקב	משוי	לטרון	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 2: שורה: 3 קבר: 19		20
93	צוקרברגר חיים (חיימ'קה)	נליפנו	ג'נין	הר הרצל	אזור: א חלקה: 17: שורה: 6 קבר: 3	קבר אחים	26
94	ציק ישראל	ניאגובו	נגבה	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 6 קבר: 13		30
95	קאופמן מרדכי (מוטלה)	סולוטבינו	צפת	חיפה	אזור: א חלקה: 1: שורה: 22 קבר: 4		23
96	קויפמן זלמן	טרנובו	גוש עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18: שורה: 10 קבר: 10	קבר אחים	29
97	קופולוביץ (קופו) ברקוביץ שמואל	חוסט	חוליקאת	כפר ורבורג	חלקה: 1 שורה: 3 קבר: 8		32
98	קלאר מיכאל	סילש	בירוה (מיעאר)	חיפה	אזור: א חלקה: 1: שורה: 27 קבר: 14		20
99	קליין דוד	אירשאוה	שפלת לוד	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 12 קבר: 13		26
100	קליין (פלטשק) ישראל מאיר	דולהא	אזור מודיעין	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 9 קבר: 12		29
101	קליין מיכאל	מונקץ'	גזרת ירושלים	קריית ענבים	חלקה: 1 שורה: 2 קבר: 11		17
102	קניגסברג שמואל	אוז'גורוד	גוש עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18: שורה: 13 קבר: 3	קבר אחים	28
103	קסלר צבי חיאל	מונקץ'	עוג'ה אל- חפיר	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 6 קבר: 7		24
104	רוזמוביץ יחזקאל	סולוטבינו	טביעה	נתניה	חלקה: 1 שורה: 4 קבר: 28	נצר אחרון	23
105	רוזנוואסר יצחק	אוז'גורוד	כפר קרע	חדרה	חלקה: 1 שורה: 4 קבר: 7	נצר אחרון	21

מס'	שם מלא	מקום לידה	מקום נפילה	בית הקברות	חלקה	הערות	גיל
106	רוזנטל יעקב	סיילש	ניצנים	נחלת יצחק	חלקה: 60 שורה: 1 קבר: 24		23
107	רוט אלכסנדר	טרבלה	מחלה	חיפה	בריטי 15 E. H.		33
108	רוט ברוך	אירשאוה	רמלה	קריית שאול	אזור: 1 חלקה: 11 שורה: 7 קבר: 31	קבר אחים	16
109	רוטמן מנחם (מנדלה)	וולובה	ליד בית דראס	נחלת יצחק	חלקה: 61 שורה: 5 קבר: 6		20
110	רייזמוביץ גזה	טרסבה	מנרה	ראש פינה	חלקה: 4 שורה: 4 קבר: 8		22
111	שוארץ דוד (דודי)	אירשאוה	דרדרה	נתניה	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 2		25
112	שווארץ צבי יהודה	מונקץ'	נגבה	נגבה	חלקה: 1 שורה: 4 קבר: 2	קבר אחים	19
113	שוורץ דוד	סולוטבינו	ליד נבי יושע	נבי יושע	חלקה: 1 שורה: 1 קבר: 1	קבר אחים	26
114	שור צבי	ססובו	כרתים	אתונה	בריטי: שורה 9	מקל"ן	26
115	שילר צבי (בנדי)	אוז'גורוד	כפר רופין	כפר רופין			27
116	שינפלד צבי חיים יעקב	מונקץ'	גוש עציון	הר הרצל	אזור: א חלקה: 18 שורה: 11 קבר: 3	קבר אחים	34
117	שמואלביץ מנחם מנדל	טייץ'	בירוה (אחיהוד)	חיפה	אזור: א חלקה: 1 שורה: 27 קבר: 13		23
118	שמואלי (כהנא) בן ציון	חוסט	נגב	כפר רופין			28
119	שרייבר שמואל מרדכי	טיסואוילוק	רוחמה	הר הרצל	אזור: ב חלקה: 7 שורה: 10 קבר: 5		22

הר הרצל, ירושלים: אנדרטה לחללי "נצר אחרון" מאת Ori

"מסיפון אוניה מתנוודת
הוא ירד אל רציף הנמל
וחיכתה ברציף לו מולדת
בדמות אוטו צבאי וסמל...
לא, כי רק את חייו, פליטי חרב
הוא קיבל על החוף מידה.
אבל גם את חייו, אי-בערב,
הוא השיב בנפלו בעדה".
מתוך "אחד מן הגח"ל" / אלתרמן נתן

החול יזכר את הגלים אבל לקצף אין זוכר
זולת ההם אשר עברו עם רוח לילה מאחר
מזכרונם הוא לעולם לא ימחה.
הכל ישוב אל המצולות זולת הקצף הלבן.
גרות הלילה דעכו. הידידות האהבה,
הנעורים שבאו פתע אל סופם.
הנעורים שבאו פתע אל סופם.
מתוך "החול יזכר", מילים: יונתן נתן, לחן: היימן נחום

1. אברמוביץ משה, בן רבקה ודב, נולד בשנת 1921 בבודפשט. אחרי שנים מספר חזרה המשפחה לעיר מוצאה, חוסט, שם למד ב"חדר" ובבית-ספר עממי. אחר-כך עבד כאופה. מכריו בארץ ידעו לספר שבראשית חורף תש"ז הגיע לירושלים. מסתבר, שככל יהודי חוסט נשלח גם הוא על-ידי ההונגרים למחנה ההשמדה אושוויץ ומשם, כפי הנראה, נלקח משה למחנה עבודה. אחרי מיגור שלטון הנאצים התגולל במחנות עקורים ובנדודים - עד הגיעו לארץ בהעפלה, או באופן אחר. זמן רב התהלך ללא עבודה ובראשית מלחמת העצמאות התקבל לעבודה במאפיית אנג'ל-ברמן בירושלים.

זמן מועט אחר-כך התגייס ל"הגנה" ושירת באחד הגדודים בחטיבת ירושלים בדרגת סמ"כ ועסק בליווי שיירות בסביבה. ביום י"ג באדר ב' תש"ח, ערב פורים (24.3.1948), בהיותו בחופשה, הצטרף לשיירה שיצאה להביא מים לעטרות. ליד שועפט הותקפה השיירה על-ידי המון ערבי. בקרב שנמשך למעלה משעה נפגעו כל אנשי השיירה ומשה היה בין הנופלים. בהתערבות הצבא הבריטי חולצו ההרוגים והפצועים. משה הובא למחרת למנוחת עולמים בבית הקברות שבסנהדריה. בן 27 במותו.

השלמת מידע: בדפי עד מצאתי שההורים נרצחו באושוויץ. האבא, דב-בר, היה יליד קולוצ'אבה, 1893; במקצועו היה אופה [וכך היה גם בנו, משה]. בזמן המלחמה הוא היה ב Kamenets Podolskiy שבאוקראינה (ברה"מ). האימא, רבקה, הייתה ילידת סיגט, 1893.

שני ילדים נרצחו באושוויץ, אחיו של משה: **אלה ויוסף-אייזיק**, שניהם בני 12 (תאומים?).

מי שתיעד את דפי העד היה אברהם יוסוביץ, שאימו, רחל (לבית אברמוביץ), הייתה אחותו של האבא של משה, דב-בר, ונולדה אף היא בקולוצ'אבה. אברהם נולד בחוסט והוא, למעשה, בן הדוד של משה ובן המשפחה היחיד הידוע לנו. אברהם נפטר ב-2011 וקבור בחיפה. מבתו, רחל קדם, קיבלתי את תמונותיו.

אברהם עם 2 נכדותיו, בנותיה של רחל

אברהם בצעירותו

אברהם עם 2 נכדיו, בניה של רחל

על קברו של אברהם יוסוביץ נרשם:
בן יצחק ורחל שניספו בשואה
שרד את התופת ונישאר טהור.

אברהם ואשתו עם נכדיו

רחל קדם וילדיה

כתבה מערוץ 7:

"לזכור את חללי פורים תש"ח – נופלי שיירת עטרות: בתענית אסתר לפני 73 שנים נפגעה שיירת עטרות על הציר המרכזי בין ירושלים לנווה יעקב ו-14 נהרגו. ד"ר יוסי שפינר מבקש שזכרם לא ישכח / ד"ר יוסי שפניר י"ג באדר תשפ"א 25.02.21

**נהרגו בדרך לעטרות:
מישה אברמוביץ, בן 23; דוד
בן יוסף מזרחי, בן 20; יוסף בן**

"הארץ", 25.3.1948

בתענית אסתר לפני 73 שנים נפגעה שיירת עטרות. היה זה על הציר המרכזי בין ירושלים לנווה יעקב באזור הכפר שועפאט של היום, מתחת לגבעה המכונה גבעת שאול (בערבית תל אל-פול). במהלך החודשים האחרונים שלפני הקמת המדינה, החיים בנווה יעקב ועטרות לא היו פשוטים כלל ועיקר. בנווה יעקב שהו מספר משפחות מצומצם, שחיו ללא קשר רצוף עם ירושלים. בשלב מסוים החל המזון לאזול וכך גם ציוד חיוני. ביום שני, י"א באדר ב' תש"ח (22 במרץ 1948) יצאו מהמקום שתי מכוניות, בליווי משמר, לירושלים, לקנות מוצרים לקראת חג הפורים הממשמש ובא ולחזור לנווה יעקב. יומיים לאחר מכן, בתענית אסתר, ערב חג הפורים תש"ח, התקבצו מספר תושבים מנווה יעקב ועטרות למקום הכינוס בירושלים לקראת חזרה לישוב. התור לחזור בשיירה לנווה יעקב ועטרות היה ארוך. רבים רצו להצטרף לשיירה כדי לחזור הביתה כדי לחגוג את החג עם המשפחה. השיירה בפיקודו של כרמי אייזנברג, יצאה לדרכה לכיוון צפון, ובדרך נתקלה במחסומים ובירי כבד. בשיירה, היו שני כלי רכב והיא נתקעה באזור שועפאט, עד שארבעה עשר מנוסעיה נהרגו. ערביי הסביבה התנפלו על השיירה ושדדו מכל הבא ליד. אירוע זה נמשך כשעתיים עד שהגיע כוח בריטי וחילץ את השורדים. כך עולה מן הדיווחים והתחקירים של ההגנה וכן מדיווח של ג'ון בגוט גלאב,

ממפקדי הלגיון הערבי שנכח במקום וניסה לעצור את האש שכוונה לשיירה. בעקבות אירוע טרגי זה ניתק למעשה הקשר בין ירושלים ליישובים המבודדים מצפון עד לנפילתם. ... שלא כמו שיירות אחרות באותם הימים, סיפורה של שיירת עטרות כמעט ונשכה. רק במהלך שנת תשע"ח (2018), שנת השבעים להקמת המדינה – הוחלט להנציחה בסביבות המקום שבו התרחש האסון. ועדת השמות של עיריית ירושלים קבעה כי השיירה תונצח בשם רחוב בסביבות הגבעה הצרפתית של היום שבסמוך אליה התרחש האירוע. ברוח זו נקבע המקום בסמוך לכניסה המזרחית לשכונת רמת שלמה."

הדלקת נר וירטואלי תשפ"א:
ניצול שואה. נפל במלחמת העצמאות. לזכרו. איצקוביץ דפנה 13 אפריל 2021

הגן מוקדש לפועלם ולזכרם של חלוצי ההתיישבות מצפון לירושלים. הגן הוקם ביוזמת עמותת מורשת עטרות. נבנה ב-1998. על שלט זה מונצח אברמוביץ משה

שלט הרחוב בירושלים

רכבים משיירת עטרות
צילומים: הארכיון למורשת עטרות

2. אדלר אריה-ישראל, בן בתיה ושמואל, נולד בשנת 1916 בסולוטבינו ועלה לארץ בשנת 1929. הוריו נפטרו בהיותו ילד ואריה הגיע עם קבוצת ילדים יתומים לכפר הנוער בן-שמון, בו התחנך ולמד לאהוב את העבודה ואת הארץ. היה עלם יפה-תואר, חסון, ואהוב על הכול, בין התלמידים הטובים בכפר ומופת לנערים בטוב לבו, ביושרו ובנכונותו לעזור לחלש ממנו. כאשר סיים את לימודיו בבן-שמון, הצטרף לקבוצת הכשרה בקבוצת גבע, עבד בסדום, במפעל שבדרום ים המלח, ואחרי כן נסע לסולוטבינו

לבקר את אחיו ואחיותיו. בשובו הצטרף לגרעין של בוגרי בן-שמון שהקימו את קבוצת "אלומות". בתחילה עבדו בבן-שמון ואחר כך בזיכרון יעקב; משם עברו להתיישבות בפורייה (שליד יבנאל). אריה היה מעמודי התווך של הקבוצה, אך לאחר לבטים רבים עזב אותה עם משפחתו והשתקע בתל אביב. בימי המלחמה התגייס אריה לצבא הבריטי, שירת באיטליה והגיש שם עזרה לפליטי המחנות. אחרי המלחמה שימש מזכיר סקציית המתכת של "הנוער העובד" בתל אביב. הוא דאג לנערים העובדים, התעניין במצבם המשפחתי, עזר להם כאב. בתקופת חייו האחרונה מילא תפקיד של קצין הסברה בגדנ"ע. אריה נפל בחג הפסח, ביום י"ח בניסן תש"ח (27.4.1948) בשכונת שפירא. כשחזר ממילוי תפקידו ב"הגנה", פגע בו צלף ערבי והרגו. בן 32 בנופלו. הוא הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. השאיר אישה, רחל, וילד - אהוד.

משיחה עם **אהוד**, להלן סיפורו: אהוד הינו יליד 1940 ונולד בקיבוץ "אלומות", השוכן על גבעה, הצופה אל הכנרת. הקיבוץ הוקם בשנת 1936, כאמור, על ידי בוגרי בית הספר החקלאי בן-שמון, שם התחנך אריה. אהוד היה הילד השני / השלישי שנולד בקיבוץ. אחר-כך עברה המשפחה, כאמור, לתל אביב, והתגוררה בשכונת שפירא. על גג ביתם של סבא וסבתא, הוריה של אימא רחל, נבנו שני חדרים עבור המשפחה הצעירה. הבית היה עשוי בלוקים, בשונה מצריפי העץ שסביבם, ומסביבו פרדסים רבים. אריה הגיע לביתו בשעת הצהריים ואהוד שיחק לידו על גג הבית. לפתע החריד כדור, שנורה על-ידי צלף ערבי, את מנוחת הצהריים כשאהוד הילד (בן 7.5) הוא עד לרצח אביו; קליע נוסף, שכוון, אולי, אל הילד, נמצא במעקה המרפסת. אהוד זוכר את המהומה שלאחר היריות ואת האנשים שהתרוצצו בסביבתו. את כיתה ג' הוא למד, כמו אביו, בכפר הנוער בן-שמון. בשל המצב הביטחוני, הועברו הילדים למוסד "נעורים" (ליד נתניה) למשך שתי שנות לימוד; את לימודי בית הספר היסודי סיים אהוד בבית ה"ס "הר נבו" בתל אביב ואת לימודי התיכון - ב"כפר הירוק".

השירות הצבאי של אהוד היה בנח"ל.

אהוד נזכר שבבן-שמון השתמשו בתמונות של אביו, אריה, כדי לעודד את העלייה ארצה, כיוון שהתמונות מילדותו בקרפטים היו של ילד עם פיאות, בעוד בארץ תמונותיו נראו שונות...

רחל, אימו, נישאה בשנית לבחור שהכירה בבן-שמון, שלמרבה האסון - בנו נפל אחר כך בקרב חוסאן (1956). רחל נפטרה בשנת 1970, בת 52 בלבד.

אחיו של אריה, **ג'ורג'** אדלר, הגיע אחרי המלחמה לדנוור, קולורדו, עם אשתו; שניהם היו ניצולי שואה וסבלו משחפת. הדוד חיפש את אחיינו, אהוד, ואחרי הצבא נסע אהוד לביקור בן שבועיים; הביקור התארך לשבע שנות שהות בארה"ב. הדוד נפטר בגיל צעיר, כבן 65 בלבד, סביב שנת 1975; כלומר, ג'ורג' היה מבוגר מאריה אדלר, שהיה יליד 1916.

בשנת 1964 נישא אהוד לחברתו, רותי, ובשנת 1969 הם חזרו ארצה. הכשרתו של אהוד היא כלכלה ומינהל עסקים. לאחר שנתיים בארץ נשלח אהוד לסינגפור, במסגרת עבודתו ב"כור סחר", והמשפחה חייתה שבע שנים במזרח אסיה, חלוצי הסחר הבינלאומי. לאהוד ולרותי, המתגוררים ברמות השבים יש בן ובת. בני דודים של אריה אדלר התגוררו בקיבוץ העוגן; שם המשפחה עוברת לנשרי. המפתיע ומרגש בסיפורו של אהוד הינו הממצא הבא: לאבא אריה היה עוד אח בשם **יצחק**, ולו בן בשם מיכאל. מסתבר שמיכאל הגיע ארצה בזמן המלחמה - ובעקבות מותו של אריה, הדוד, הוא התגייס לצבא ונפל אף הוא במלחמת השחרור... להלן הציטוט מאתר "יזכור" של משרד הביטחון:

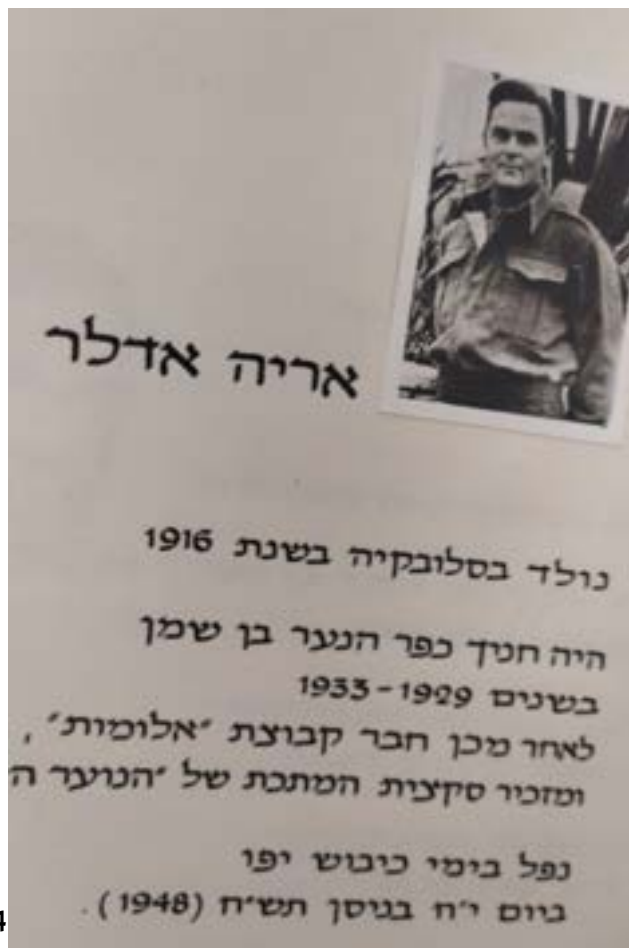
מיכאל, בן חוה (חנה) ויצחק, נולד בשנת תרפ"ח (1928) בסולוטבינו. במחצית מאי 1948, לאחר שאיבד את דודו היקר, אשר נפל בקרב, החליט מיכאל להתגייס לצבא ההגנה לישראל. הוא שירת בחטיבה

"שבע", שהתארגנה במהירות ערב הקמת המדינה, חטיבה שמשימתה הראשונה הייתה לפרוץ את הדרך לירושלים. מיכאל נמנה עם לוחמי גדוד 71 שנשלחו לאזור לטרון, אך הספיק ללחום עם גדודו שבועות בודדים בלבד. הוא נפל באסון נשק שאירע בעת ההפוגה הראשונה, ביום כ' בסיוון תש"ח (27.6.1948), במשלט ישראלי שהגן על "דרך בורמה", אשר נפרצה כדי לעקוף את לטרון ובאב אל-וואד. בן 20 בנופלו.

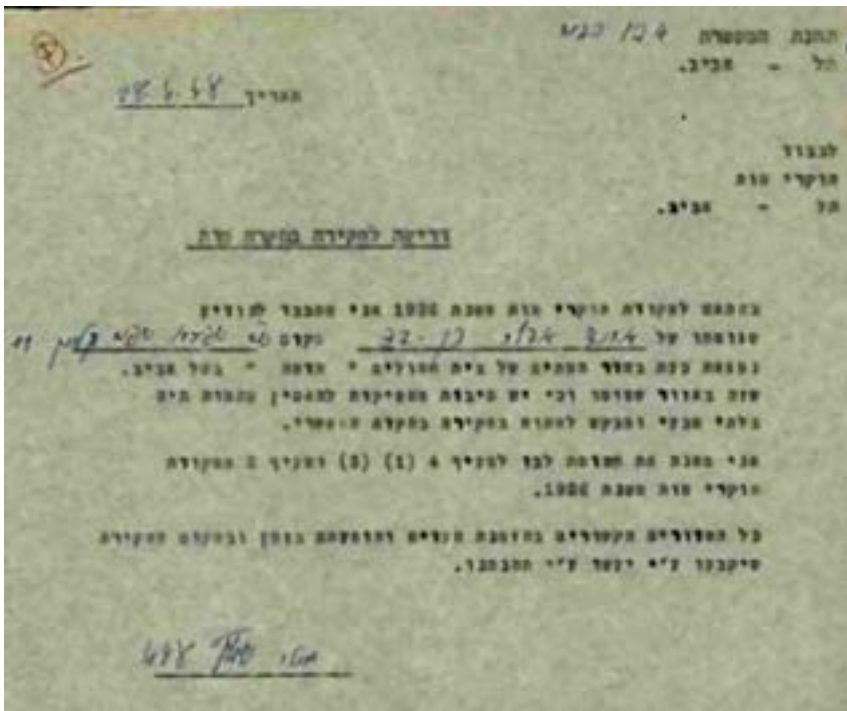
כך, בבית הקברות בנחלת יצחק, קבורים אריה אדלר ובן-אחיו, מיכאל אדלר ז"ל, שניהם ילידי סולוטבינו...

אדלר אריה: חלקה: 66 שורה: 7 קבר: 12

אדלר מיכאל: חלקה: 60 שורה: 6 קבר: 12

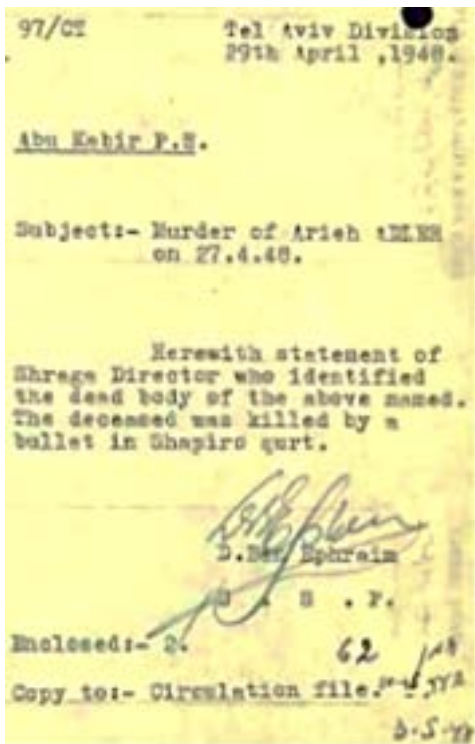
מתוך התיק האישי של אדלר אריה
 בכפר הנוער "בן שמן" בין השנים 1929-1933

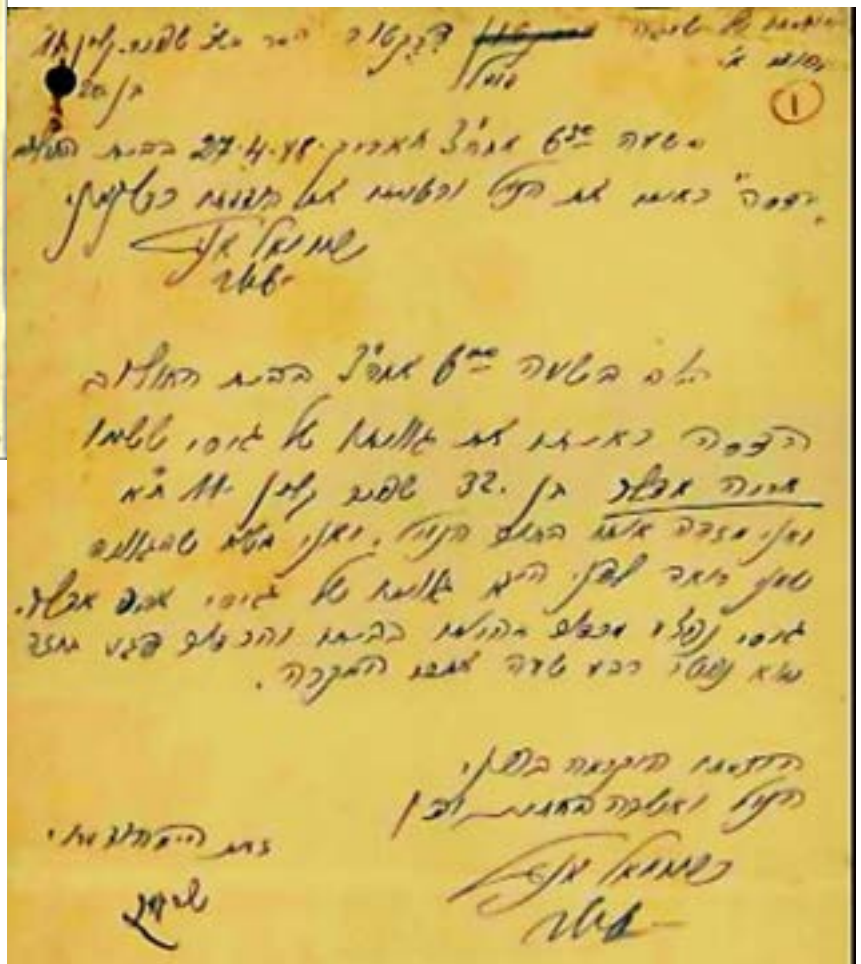
מסמכים מארכיון המדינה

מספר תיק לציטוט: ISA-
Mandatory Organizations-
MandatePolice-001mfqb

דרישה לחקירת מקרה מוות של
אדלר אריה, בן 32, שכונת שפירא
רחוב שפיר קליין 11.
גופתו של אריה הובאה לבית
החולים הדסה, תל אביב

הודעת משטרת תל אביב על כך ששרגא דירקטור זיהה
את הגופה של אריה אדלר, שנהרג מכדור בשכונת שפירא

עדותו של שרגא דירקטור על זיהוי
גופתו של אריה אדלר, שמסתבר שהיה
גיסו של אריה. אריה נפצע מכדור, אשר
פגע בחזהו ונפטר רבע שעה אחרי
הפגיעה.

שרגא דירקטור - לימים יו"ר ארגון
אסירי עכו וירושלים,
יו"ר ארגון אסירי המחתרות.
נפטר במאי 2019, פתח תקווה

3. אדלר יצחק, בן מינדל ומיכאל, נולד בשנת תרפ"ז (1927) בברהובו (ברגסס). למד בחדר ובבית ספר עממי, והמשיך ללימודים בישיבה. כל בני משפחתו של יצחק גורשו למחנה השמדה, שם נרצחו הוריו, אחיו ואחותו. רק הוא הצליח לשרוד במחנה העבודה, והגיע ליום השחרור. בתום המלחמה חי יצחק עוד זמן מה בצ'כוסלובקיה, ובתחילת שנת 1947 הגיע לארץ ישראל באוניית מעפילים. הוא שהה תקופה קצרה בקיבוץ, אחר כך עבר לגור ליד קרוביו בכפר סבא ועבד כפועל, ובהמשך עבר לירושלים והחל ללמוד את מקצוע הנגרות.

סמוך לאחר בואו הצטרף יצחק ל"הגנה". בפרוץ מלחמת העצמאות התגייס לחטיבת "אלכסנדרוני" - חטיבה מספר 3 ב"הגנה", שהופקדה על הגנת השרון. הוא הוצב בפלוגה ב' בגדוד 33, ומאז השתתף בקרבות הגדוד במלחמה, בעיקר באזור המרכז. ב-9 במאי 1948 הותקפה כפר סבא באש כבדה, ובחסותה קרבו שלושה משוריינים עד לבאר המרכזית של היישוב ופוצצוה. אז הוחלט במטה חטיבת "אלכסנדרוני" לכבוש את כפר סבא הערבית. מועד הפעולה נקבע ליום ה-13 במאי, יום לפני הכרזת המדינה, על כן נקרא המבצע "מדינה". ביצוע הפעולה הוטל על גדוד 33 של החטיבה, אליו צורפו שתי פלוגות מגדוד 32. פלוגה אחת הוקצתה להצבת חסימות למניעת החשת תגבורות מקלקיליה. הקרבות נמשכו עד רדת החשכה ובהם נפלו 29 לוחמים ישראלים, אך הכפר נשאר בידי החטיבה. ביום 13 במאי, יום הקרב בכפר סבא הערבית, נפצע יצחק קשה. הוא הועבר לבית החולים "בילינסון" אך שם נפטר למחרת, ה' באייר תש"ח (14.5.1948), יום הכרזת המדינה. בן 21 בנפלו. יצחק הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בפתח תקווה.

• החלל הינו "נצר אחרון".

שמו של יצחק מונצח על אנדרטה לחללי חטיבת אלכסנדרוני במבצע "מדינה" לכיבוש כפר סבא הערבית. אלו היו 28 לוחמי חטיבת "אלכסנדרוני", שנפלו בד' באייר תש"ח (13.5.1948), יום לפני הכרזת העצמאות [ראו את צילום האנדרטה תחת שמו של מרקוביץ יעקב].

בדפי "יד ושם" מצאתי תיעוד: יחיאל מיכאל אדלר [האבא] נמצא ב"רשימת יהודים מ Beregovo שנספו בין השנים 1941-1944, שהוכנה על ידי הוועדה לחקר פשעי הנאצים בבריה"מ" וכן Mikhailo אדלר - ברשימת נרדפים מהעיר.

אדלר יצחק במדים צבאיים במלחמת השחרור [התמונה באדיבות יוסי עופר, ארכיון "גולה ותקומה"]

משרד הבריאות
הרפואה
1948

מסמכים מארכיון המדינה, תיק מספר ISA
- MOIN - InteriorRegns12-000zb9m
הנוגע לחקר מותו של יצחק אדלר

מסמך רשום שיצחק אדלר נפטר בבית
החולים בילינסון ביום 18.5.1948 (ולא
ב-13.5). סיבת המוות: כדור שחדר למוחו.
יצחק אדלר נפצע פעמים קשים בתאריך
14.5.1948 כשהשתתף בפעילות צבאית ומת
מפצעיו בתאריך 18.5.1948

מסמך רשום שיצחק אדלר נפטר בבית
החולים בילינסון ביום 18.5.1948 (ולא
ב-13.5). סיבת המוות: כדור שחדר למוחו.
יצחק אדלר נפצע פעמים קשים בתאריך
14.5.1948 כשהשתתף בפעילות צבאית ומת
מפצעיו בתאריך 18.5.1948

מסמך רשום שיצחק אדלר נפטר בבית
החולים בילינסון ביום 18.5.1948 (ולא
ב-13.5). סיבת המוות: כדור שחדר למוחו.
יצחק אדלר נפצע פעמים קשים בתאריך
14.5.1948 כשהשתתף בפעילות צבאית ומת
מפצעיו בתאריך 18.5.1948

מסמך רשום שיצחק אדלר נפטר בבית
החולים בילינסון ביום 18.5.1948 (ולא
ב-13.5). סיבת המוות: כדור שחדר למוחו.
יצחק אדלר נפצע פעמים קשים בתאריך
14.5.1948 כשהשתתף בפעילות צבאית ומת
מפצעיו בתאריך 18.5.1948

משרד הבריאות
הרפואה
1948

מסמכים מארכיון המדינה, תיק מספר ISA
- MOIN - InteriorRegns12-000zb9m
הנוגע לחקר מותו של יצחק אדלר

מסמך רשום שיצחק אדלר נפטר בבית
החולים בילינסון ביום 18.5.1948 (ולא
ב-13.5). סיבת המוות: כדור שחדר למוחו.
יצחק אדלר נפצע פעמים קשים בתאריך
14.5.1948 כשהשתתף בפעילות צבאית ומת
מפצעיו בתאריך 18.5.1948

מסמך רשום שיצחק אדלר נפטר בבית
החולים בילינסון ביום 18.5.1948 (ולא
ב-13.5). סיבת המוות: כדור שחדר למוחו.
יצחק אדלר נפצע פעמים קשים בתאריך
14.5.1948 כשהשתתף בפעילות צבאית ומת
מפצעיו בתאריך 18.5.1948

מסמך רשום שיצחק אדלר נפטר בבית
החולים בילינסון ביום 18.5.1948 (ולא
ב-13.5). סיבת המוות: כדור שחדר למוחו.
יצחק אדלר נפצע פעמים קשים בתאריך
14.5.1948 כשהשתתף בפעילות צבאית ומת
מפצעיו בתאריך 18.5.1948

בקשה מהמשרה לביורור גילו של יצחק

תעודת הפטירה של יצחק אדלר ממשרד
הבריאות של פלסטניה. שרת בגוד 33,
פלוגה ד', מחלקה 1. נפצע ב-14.5.1948 ונפטר
ב-18.5.1948.

סמל
המשרה
מעיד שכל
הרשומים
נהרגו
בפעולות
האויב לפי
המקומות
והתאריכים
הרשומים על
יד כל שם.

GOVERNMENT OF PALESTINE
DEPARTMENT OF HEALTH
NOTIFICATION OF DEATH

State of Deceased: Arab (Arabic or Hebrew) / عربي (Arabic)
Date of Death: 18-5-48
Place of Death: 18-5-48
Cause of Death: Gunshot
Medical Certificate of Death: Yes
Signature of Doctor: [Signature]
Signature of Registrar: [Signature]

1. Immediate Cause (a) Gunshot
2. Other medical conditions None
If a woman, was death associated with pregnancy: No

Signature of Deceased: [Signature]
Address: [Address]
Relationship to Deceased: [Relationship]
Date: 18-5-48

יצחק אדלר הוא השני ברשימה. גילו? גר ברמת גן. נפצע אי שם בשדה הקרב ב-14.5. מת בב"ח בילינסון ב-15.5

תוצרת בעבר

אני החלם פעל א' סט. 326, מטפסת טח הקוח, מבחיר בזה שהאנשים הרטובים טח, נחרבו במפלות האויב, לני התאריכים והקומות הרטוב ע"י כל טח.

1. יהודה כרמיוול בן 20 טח, נפצע אי סה בסדה הקרב ב-23.5, טח נב"ח באר טוביה
  2. יצחק אדלר בן 17 רטח בן
  3. יוסף גולר בן 21 טח, טח הקוח
  4. יצחק בורסטין בן 20 טח, נחלה גניה
  5. אריה קסטנר בן 17 טח, תל אביב
  6. אריה פרידמן בן 20 טח, בני ברק
  7. טח כיוון בן 20 טח, תל מונד
  8. יודיה דוסקוב בן 20 טח, זכרון יקב
  9. טח קדוץ בן 20 טח, תל אביב
  10. יוסף זיינבן 19 טח, חייל גדוד ג' מחלקה 33
  11. סגור אשדורטר בן 21, רטח בן
  12. שלמה גוביטר בן 25, רטח בן
  13. זבי בן בן 25, תל אביב
  14. דן אוסטרובסקי בן 17, גבעתיים
  15. עטואל גוסטן בן 23, ארגון בני דרוז
  16. דניאל בעל קורא בן 19, בני ברק
  17. גרעון בסרן בן 21, תל אביב
  18. טח סמלחולץ בן 21, טח הקוח
  19. יאיר פרידמן בן 17, קיבוץ נטר
  20. זבי רידר חייל גדוד 31 מחלקה 3
  21. סרן טבר בן 21, כתר טבא
  22. אריה גלוסמנדור בן 19 טח, רטח הסרון
- נפצע אי סה בסדה הקרב ב-23.5, טח נב"ח בילינסון ב-27.5.48
- נפצע אי סה טח נב"ח בילינסון ב-15.5.48 בסדה הקרב ב-14.5
- נפצע בסדה הקרב, גוסמו חובאה לבית חולים ע"י וויילחלטה בילינסון ב-19.5.48
- נפצע בסדה הקרב, גוסמו חובאה לבית חולים בילינסון ב-30.5.48
- נפצע בסדה הקרב, גוסמו חובאה לבית חולים בילינסון, ב-30.5.48
- נפל חלל בסדה הקרב ראט-העין, בילינסון ב-30.5.48
- נפל חלל בקרב בן טירה בילינסון ב-30.5.48
- נפל ע"י מנסורה בילינסון ב-23.5.48
- נפצע בסדה הקרב ב-1.6.48 טח בבית חולים בילינסון
- נפצע בסדה הקרב ב-29.4.48 גוסמו חובאה לבית חולים בילינסון ב-16.5.48
- נפל בסדה הקרב גוסמו חובאה לבית חולים בילינסון ב-16.5.48
- נפל סלח חלל בסדה, גוסמו חובאה לטח חלחטה הקרב ע"י וויילחלטה בילינסון ב-17.5.48
- נפצע בסדה הקרב גוסמו חובאה לבית חולים בילינסון ב-17.5.48
- נפל חלל בסדה חקצוואחל ליתוינסקי בילינסון ב-20.5.48
- נפל חלל בסדה הקרב גוסמו חובאה לבית חולים בילינסון ב-13.5.48
- נפל חלל בסדה הקרב בילינסון ב-29.5.48
- נפצע בסדה הקרב טח בבית חולים בילינסון ב-27.5.48
- נפצע בקרב על מנסורה, טח בבית חולים בילינסון ב-24.5.48
- נפצע בסדה הקרב טח בבית חולים בילינסון ב-16.5.48
- נפל חלל בסדה הקרב גוסמו חובאה לבית חולים בילינסון ב-14.5.48
- נפצע בסדה הקרב טח בבית חולים בילינסון ב-4.6.48
- נפל חלל בקרב ע"י חול כרת בילינסון ב-4.6.48

טח סטל א' סט. 326

הזור גינל כתיק ס/100/40
 נטבע לפני טר גוברניק
 בתאריך 15.6.48

עמותת "עמיתים" נוסדה בשנת 2020, כשאחד ממייסדיה הוא מר יונה קלימי. מטרת העמותה: "ייזום פעילות לזכר השואה, ייזום פעילות להנצחת חללי נצר אחרון", טיפוח קברי החללים מנצר אחרון, עליה אל קברי החללים ביום אזכרתם ואמירת משניות וקדיש, הטמעת תרומתם של חללי נצר אחרון בקרב תלמידים במערכת החינוך, בניית רשת חברתית, שתחשוף ותשתף בגילויים חדשים של חללי נצר אחרון".
ברכת יישר כוח!
אדלר יצחק מונצח בבניין העמותה בפתח תקווה.

עיתון "הארץ" 31.8.1948, נהרג ב-14.5

נורים, להבות הכשן; אדלר יצחק 14.5
כפר סבא, כפר סבא; אילון שמעון 10.6

האנדרטה לחללי חטיבת "אלכסנדרוני" בנתניה, עליה מונצח אדלר יצחק

על האנדרטה מונצחים גם: ארבסט גרשון (ראחוב), ברקוביץ צבי (נרסניצה), גלידאי (איזלר) שלמה-יעקב (רוסטוקה), דוידוביץ יצחק (מונקץ), הייזלר בצלאל (וולובץ), ויגדורוביץ בנימין (טייץ), יעקובוביץ חיים-יהודה (דרהיב), מרקוביץ יעקב (איזה), פרידמן יששכר-דב (חוסט), פרקש משה-יעקב (משוי), רוזמוביץ יחזקאל (סולוביניו), רוזנווסר יצחק (אוז'גורוד)

לוח ההנצחה על האנדרטה

4. אדלר מיכאל, בן חוה (חנה) ויצחק, נולד בשנת תרפ"ח (1928) בסולוטינו. התחנך בבית ספר עממי ובהמשך למד את מלאכת הסנדלרות.

במלחמה נלקח הנער מיכאל, כרבים מבני עירו, למחנה דכאו הסמוך למינכן. באפריל 1945 שוחרר מחנה דכאו על ידי האמריקאים, ומיכאל נמצא בו, כשמכל משפחתו הגדולה לא נותר איש. הוא נדד בין מחנות העקורים באירופה והצטרף לתנועת הציונים הסוציאליסטים "דרור", שפעלה במחנה ההכשרה בפרנוואלד, מבצר צבאי, אשר הוסב על ידי האמריקאים למחנה, בו התקבצו פליטים יהודים. ממחנה ההכשרה עלה מיכאל לארץ ישראל. באמצע

שנת 1947 הוא הגיע סמוך לחופי הארץ על סיפון אוניית מעפילים, שאורגנה על ידי המוסד לעלייה ב' של ה"הגנה", אך האונייה נתפסה בידי הבריטים וכל מעפיליה גורשו למחנה המעצר בקפריסין. רק כעבור כמה חודשים זכה מיכאל להגיע לארץ. תחילה הצטרף לקיבוץ נען הסמוך לרחובות, ובאוקטובר 1947 הגיע לקיבוץ עין הים, בחוף הכרמל, סמוך למושבה עתלית. מאוחר יותר עבר לגור בתל אביב. במחצית מאי 1948, לאחר שאיבד את דודו היקר, אשר נפל בקרב, החליט מיכאל להתגייס לצבא ההגנה לישראל. הוא שירת בחטיבה "שבע", שהתארגנה במהירות ערב הקמת המדינה, חטיבה שמשימתה הראשונה הייתה לפרוץ את הדרך לירושלים.

מיכאל נמנה עם לוחמי גדוד 71 שנשלחו לאזור לטרון, אך הספיק ללחום עם גדודו שבועות בודדים בלבד. הוא נפל באסון נשק שאירע בעת ההפוגה הראשונה, ביום כ' בסיוון תש"ח (27.6.1948), במשלט ישראלי, שהגן על "דרך בורמה" אשר נפרצה כדי לעקוף את לטרון ובאב אל-וואד. בן 20 בנופלו. מיכאל נטמן תחילה בנען, וביום ב' בסיוון תש"י (18.5.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית העלמין הצבאי בנחלת יצחק.

• החלל הינו "נצר אחרון".

דודו, אריה אדלר, נפל אף הוא במלחמת השחרור והם קבורים בבית הקברות בנחלת יצחק, שניהם ילידי סולוטינו...

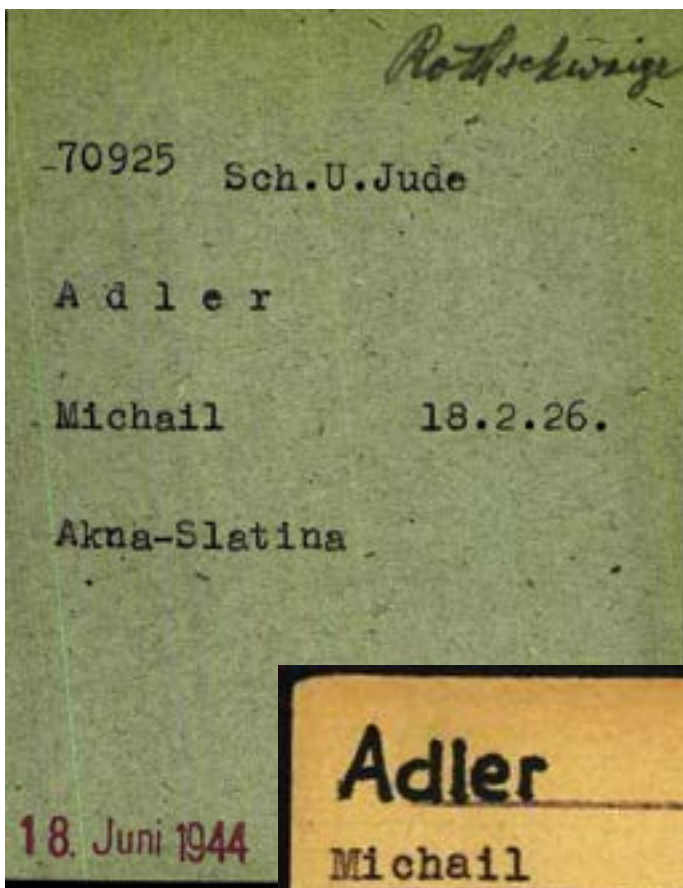
אדלר אריה: חלקה: 66 שורה: 7 קבר: 12

אדלר מיכאל: חלקה: 60 שורה: 6 קבר: 12

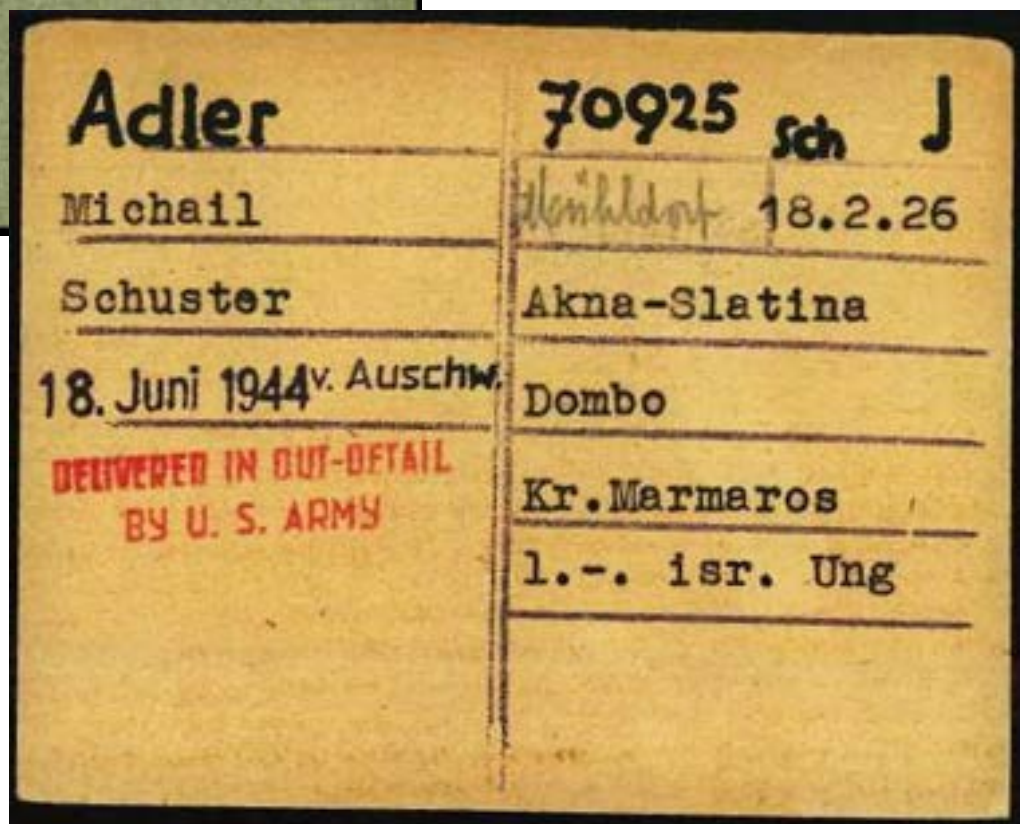
השלמת מידע: ברשימה שהוכנה על ידי "הוועדה לחקר פשעי הנאצים" בברה"מ ב-8.4.1946 מהכפר Slatina מצוין אביו של מיכאל, יצחק, כבעל משפחה שמנתה 7 בני אדם, כלומר, היו למשפחה 5 ילדים, שכולם נרצחו בשואה, למעט מיכאל, שהיה השריד היחיד. גם מיכאל מופיע, כנראה. ברשימה זאת

[Mikhaylo]

בעקבות הדלקת נר וירטואלי תשפ"ב: "מיכאל שרד את מחנה דכאו כנצר אחרון למשפחתו. לאחר נדודים במחנות עקורים הגיע לקרבת ישראל והוגלה ע"י האנגלים ל-"גטו" בקפריסין. הגיע לארץ בסוף 1947 ובמאי 1948 התגייס לחטיבה 7, שהתארגנה במהירות לפריצת דרך בורמה כדי להעביר אספקה לירושלים הנצורה. חודש אחרי גיוסו נפל בקרב". ריקי מנדלוביץ דוידזון 2 מאי 2022

מידע על מאסרו של מיכאל:
 תאריך הלידה רשום 18.2.1926 - ולא 1928.
 הגעה לאושוויץ: 18.6.1944
 המקצוע: סנדלר
 ארכיון ITS בגרמניה Bad Arolsen

רישום העלייה של אדלר מיכאל, 1928 מצ'כיה – על אוניית "לטרון", 18.8.1947

התורה		קפריסין		האניה / הנביל		15.8.47
הערות	הקרובים בא"י וכתבתם	מס' הרישוי	חסיג	תביל	השם	המספחה
(כנסת)	בי"ע בה גלים	רומניה	ד	67	שיינל	אברוך
(לטרון)	פרוס רוזנבלום	פולניה	ב	1923	אינגן	אבט
"	"	"	"	1928	סבינה	"
(כנסת)	בי"ע בה גלים	רומניה	ב	1913	רחל	אברוב
(כנסת)	ש. ברנר, ה.ד. 141, פ"ה	רומניה	ד	1892	רנע	אברוביץ
(לטרון)	חיפה	רומניה	ב	1926	איסר	אדלר
(לטרון)		צ'כיה	ב	1928	מיכאל	אדלר

KL. DACHAU		T/D Nr. 	
ADLER		Mikhail	
NAME		Vorname	
18.2.1926		Akna/Slatina	
Geb.-Datum		Geb.-Ort	
		70.925	
		Matri.-Nr.	
Höfl. Pers. Karte	☐	MIL. Gov. Quest.	☐
Effektenkarte	☐	Wald-Friedhof	☐
Effektenverzeichnis	☐	Todesmeldung	☐
Postkontr.-Karte	☐	Leichenschauchein	☐
Schreibst.-Karte	☐	Zahnbehandlungskarte	☐
Höfl. Pers. Bogen	☒	Korrespondenz	☐
Mühldorf-H.P.K.	☒	Röntgen-Kontrolle	☐
Krankenblätter	☐		☐
Hospitalkarte	☐		☐
Geldverw.-Karte	☐		☐
Höfl. Unters. Bogen	☐		☐
		Dokumente: 	
		Inf. Karten: 	
		Bemerkungen:	
		Umschlag-Nr.: 	

הכרטיס האישי של מיכאל ממחנה דאכאו; מספר האסיר: 70925

הכרטיס האישי של מיכאל ממחנה העקורים בפרנוולד [Föhrenwald]. החידוש ממסמך זה הוא שהאימא שלו, חווה, הייתה לבית טוב. יש אישור להיותו יליד 1928, ככתוב באתר "יזכור" (ובשונה משאר המסמכים) וכן שאביו היה יצחק; הוא התגורר בסלוטינה לפני מיועדות לפלשטינה

060483		A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD		For coding purposes		
(1) REGISTRATION NO.		Original ☐ Duplicate ☒		A. B. C. D. E. F. G. H. I. J. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z.		
441354038		M. ☒ Single ☐ Married ☐		STATES: ☐ Gen		
ADLER MICHAEL E 214		F. ☐ Widowed ☐ Divorced ☐				
(2) Family Name		(3) Sex		(4) Marital Status		
18.2.28		CZECH		JEWISH		
(6) Birthdate		(7) Religion (Optional)		(8) Number of Accompanying Family Members:		
SLOTWINE						
(9) Number of Dependents:		(10) Full Name of Father		(11) Full Maiden Name of Mother		
2		IZAK ADLER		CHAWA TABAK		
(12) DESIRED DESTINATION		(13) LAST PERMANENT RESIDENCE OR RESIDENCE JANUARY 1, 1938				
PALESTINE		SLOTWINE		POLAND		
SHOE MAKER		(15) Performed in What Kind of Establishment		(16) Other Trades or Occupations		
(14) Usual Trade, Occupation or Profession		HUNG		CZECH JEW RUM		
		(18) Do You Claim to be a Prisoner of War		Yes ☐ No ☒		
(17) Languages Spoken in Order of Fluency		(19) Amount and Kind of Currency in your Possession				
(20) Signature of Registrant:		(21) Signature of Registrar:		Date: 10.12.41		
(22) Destination or Reception Center:		CAMP FÖHRENWALD WOLPRATSHAUSEN (DO) GERMANY				
(23) Code for Issue:		(24) REMARKS				
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28		KZ DACHAU				

5. אדלשטיין אשר (אנשיל), בן שלום ומרים, נולד ביום ד' בתשרי תרצ"א (26.9.1930) בחוסט. אביו היה תלמיד חכם, שוחט וחזן בבית הכנסת בחוסט, שחיבר עשרות ניגונים חסידיים ויצירות למקהלה. אימו הייתה בת השוחט ממונקץ'. אשר למד בבית ספר עממי כללי ובישיבה בעירו. מגיל צעיר גילה נטיות מיוחדות לחזנות ולמוזיקה קלאסית (תורשה מאביו). בשעות הפנאי אהב את משחק השחמט. ביוני 1944 נשלחו היהודים לקרונות המוות, שהובילו אותם לאושוויץ, וכל בני משפחתו של אשר, הוריו ושבעה אחיו ואחיותיו, נספו בשואה. רק הוא ניצל לאחר שהועבר ממחנה למחנה. בתום המלחמה גר אצל דודו ברומניה, שם למד ועסק בעבודות עור, בעיקר תיקים ומזוודות. בתחילת 1952 עלה אשר ברומניה לאוניה "טרנסילבניה", וב-22.1.1952 הגיע לארץ. הוא התקבל בבית בן דודו בקריית בנימין, מצפון לחיפה. שבועות ספורים לאחר בואו גויס אשר לצה"ל, לגדוד חי"ר. שירת בנאמנות ולאחר פחות משנה נשלח לקורס פיקודי. ביום י"ד בטבת תשי"ג (1.1.1953) נהרג אשר בתאונת אימונים במהלך הקורס הפיקודי בו השתתף. ספד לאשר מפקדו: "מותו של אשר הינו אבדה קשה ליחידה ולחבריו. אשר המפקד - עמד בראשית התקדמותו, והוכיח את עצמו כמוכשר ביותר. אשר האדם - היה ישר, חבר נאמן, בחור נבון ובעל תודעה לאומית. איני מכיר חיילים רבים אמיצים, ממושמעים וישרים כמוהו". בן 22 בנופלו. אשר הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

• החלל הינו "נצר אחרון".

השלמת מידע: בן הדוד של אשר, שאצלו התגורר עם עלייתו ארצה היה חיים מייזלס. חיים, יליד 1926, סולוטיבנו, היה בנם של מלכה והרש לייב (צבי אריה); אשר היה בנם של מרים ושלוש. מלכה ושלוש היו אח ואחות לבית אדלשטיין, כך שחיים ואשר היו בני דודים מדרגה ראשונה. המעניין הוא שבזמן השואה חיים היה מתועד אצל הנאצים בשם היינריך [חיים] אדלשטיין, כי כשחיים נולד כבן בכור, הוריו היו נשואים רק כדת משה וישראל ועדיין לא רשומים אזרחית... משפחת אדלשטיין המורחבת מנתה 11 ילדים; עשרות רבות של נכדים רובם נרצחו ורק 3 מתוך ה-11 האחים שרדו (כנראה הצעירים שביניהם...) כמו כן שרדו כ-5-7 נכדים. שלושת האחים ששרדו התחתנו בשנית אחרי המלחמה. המידע הידוע עליהם הוא: אשר אדלשטיין - נותר ברומניה ובתחילת שנות ה-60 עלה לישראל. לא זכה להביא ילדים לעולם בנישואיו השניים. אשר הצעיר התגורר אצלו ברומניה עד שעלה ארצה; מרדכי אדלשטיין, התגורר באזור והקים משפחה; אברהם אדלשטיין, התגורר במונטריאול וזכה אף הוא להקים משפחה. הנכד חיים מייזלס, שעדיין היה רווק, התגורר באותה עת במושב הזורעים שבצפון ואשר היה מתארח אצלו בעת החופשות שלו מהצבא. חיים נישא ב-1955 ועבר להתגורר בקרית בנימין שליד חיפה. נולדו לו 3 ילדים: מלכה, שנקראה על-שם אימו, צבי-יהודה, שנקרא על-שם אביו; הצעיר אפרים-משה, ששמו מורכב מאותיות שמותיהם של 8 האחים שהיו לחיים ונרצחו באושוויץ. אשר, למעשה, חי בארץ שנה! על נסיבות נפילתו אנו יודעים שהייתה תאונת אימונים. צביקה מייזלס, בנו של חיים, ידע לספר, שכנראה, הייתה פליטת כדור של רובה במהלך קורס פיקודי בבית גוברין. אביו סיפר לו שמישהו "העלים" את השעון שהיה על ידו... המזכרת שכן נותרה היו כלי השחמט של אשר, שהיה שחקן שחמט פיקח. משפחתו של חיים מייזלס הוכרה על ידי משרד הביטחון כמשפחה שכולה, על אף שהקשר היה של בני דודים, וזאת מכיוון שהוא עצמו היה נצר אחרון ממשפחתו!

מרדכי אדלשטיין [בן דוד של אשר] רשם בדפי העד שמילא בשנת 1957 שמרים, האימא של אשר, הייתה ילידת 1895, ממונקץ', ושלום, האבא, יליד 1892, יליד סינְוּויר; במקצועו - שוחט ודיין.
הוא תעד גם את אחת מאחיותיו של אשר, **רחל**, ילידת 1920 ונשואה, שנהרגה ב-1942 באושוויץ.
אחות נוספת הייתה **יהודית**, ילידת 1918, שהתגוררה במונקץ' ונרצחה עם 3 ילדיה.

אנדרטה לבני קריית אתא שנפלו במלחמה, עליה מונצח אדלשטיין אשר (אנשיל)

שלט הנצחה לחללי נצר אחרון של "עמותת נצר אחרון"

רשימת העולים
שמואל מאניה "טרנסילבניה"
ב-21.1.51

ש.ס.	המסמך	ת.ע.	ש.ס.	קופ"א	ארץ לידה	אב/אם	הגיל	ש.ס.	המסמך	ת.ע.	ש.ס.	קופ"א	ארץ לידה	אב/אם	הגיל	ש.ס.	המסמך	ת.ע.
1	אבנר	טסי	1893	קוסל/רינה רוסניה				93027	ת"א, רח' ארבע ארצות 14,									
2		צבי	1926						אנול פסק									
3	אברהם/ביץ	אסי	1817	חיים/גולדה				91371	קדיה-מוצקין									
4		רוזה	1989															
5	ארובט	אהרון	1907	אברהם/רחל				93829	ר.פ.									
6		טריה	1911															
7		דינה	1939															
8	גלסדסקו	אריה	1925	יעקב/עמי				91397	ת"א, אה, רח' זנובטינסקי 11									
9	אם:	מני	1893															
10	אורה	הרט	1878	רוז/רבורה				94239	ר.פ.									
11	אברהם-כץ	ישראל	1886	סמואל/בילה				93921	ר.פ.									
12		טסיה	1894															
13		כטי	1929															
14		הרט	1936															
15	איציק	חיים	1914	יוסף/אינדלה				93809	ר.פ.									
16		טליבה	1920															
17		ישראל	1944															
18		אברהם	1949															
19	אהרון	טיכאל	1894	אנצל/טוה				88493	ר.פ.									
20		הטח	1898															
21	איכביר	רבקה	1927	יוסף/נינט				78863	ר.פ.									
22	טבתא:	אסתר	1931															
23	איציק	יוסוב	1903	יציה/סנדרה				78842	ר.פ.									
24		בליטה	1838															
25	טריהיים	לודוויג	1880	אברהם/אסתר				78115	פ"ת, טכין בירובל 202									
26		לוינה	1895															
27	איציק	יצחק	1895	יונה/אלכס				93929	ירושלים, בת, ט"ן-כרם 27									
28		חיה	1923															
29	אברהם-ט"ן	טובה	1929	אברהם/טוה				78366	ר.פ.									
30	אנאל	טמואל	1911	נחמן/רוזה				901432	ר.פ.									
31		טרידה	1904															
32		רוזה	1937															
33	אכלניה	חיה	1906	טיבל/דובריט				82211	ר.פ.									
34	איצק	יסטרול	1905	יונה/טריה				901436	ר.פ.									
35		טלכה	1906															
36		ירנה	1939															
37		חיה	1941															
38	אינוה	טרנסט	1908	אדולף/צביה				91350	ר.פ.									
39	אהרון	לזה	1902	טאה/אסתר				91375	ר.פ.									
40	אברהם	טרינה	1900	יצחק/רחל				93947	ר.פ.									
41	אנולר	אסי	1892	ישראל/טרה				91369	ר.פ.									
42		קלרה	1932															
43	טידלסטין	טמואל	1930	טלום/טריה				91366	כפר-אמה,									
44	אמר	טינדור	1912	טבתאי/לזה				93925	ר.פ.									

רשימת העולים על האונייה "טרנסילבניה", שהגיעה ארצה ב-21.1.1951 [ולא בתאריך זה ב-1952], אדלשטיין שמואל [שמו הנוסף], יליד 1930, ההורים שלום ומרים, מיועד לכפר אתא, מספר קופת חולים 91366

6. **אינהורן שמואל**, בן אשר-אנשל וחווה. נולד ביום ט' בטבת תרצ"ד (27.12.1933) ביאסיניה. כל המשפחה עלתה לארץ בשנת 1935. סיים את לימודיו בבית-הספר היסודי "תחכמוני" שבנתניה ולאחר מכן למד ב"ישיבה" בכפר-הרא"ה והמשיך בבית הספר התיכון בנתניה עד קבלו תעודת בגרות. בסיימו את לימודיו גויס לצה"ל; עבר קורס קצינים של חיל רגלים ואחר כך של תותחנים והיה לסגן-משנה. נפצע בפעולה קרבית בסביבת חירבת-מעין ומת מפצעיו ביום י"ז בניסן תשט"ו (9.4.1955). הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנתניה. לאחר מותו הועלה לדרגת סגן. בן 22 בנופלו.

השלמת מידע: מתוך אתר ההנצחה של התותחנים: שמואל שרת בגדוד שפיפון. הניח אחריו: הורים, שני אחים ושתי אחיות.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"א:

"דוד שמואל היקר, אתה חסר לנו אל אף שלא זכינו להכירך רק מהסיפורים והספר שכתבו לזכרך. תהיה מליץ יושר על כל המשפחה ויהי זכרך ברוך בגן עדן". 13 אפריל 2021
"שמואל היקר, מתגעגעת על אף שלא הכרתי אותך, אלא רק מהסיפורים... ולחשוב שהכול יכול היה להיות אחרת, עם תזוזה קטנה, בזמן, במקום, בזווית... יהי זכרך ברוך" אפרת אינהורן 13 אפריל 2021
"אח של סבי יעקב, שלצערי לא הכרתי. זכיתי לכתוב ספר לזיכרוןך ולהנצחתך. נשבעתי לזכור ולא לשכוח". שרון אינהורן 13 אפריל 2021
"לבן הדוד שנפל שנה לפני שנולדתי ושנינו קרויים על שם אותו הסבא. יהי זכרו ברוך". שמואל דביר 13 אפריל 2021

איתרתי את שרון אינהורן, שסבא שלה היה אחיו של שמואל, והיא הייתה שותפה לחוברת הנצחה, ממנה הועלה המידע הבא: האחים של שמואל הם **משה-אריה** (נפטר ב-2011), **יעקב-ישראל** (יליד 1941, נולד בארץ, סבא של שרון), **שושנה וברוריה**.
"ברוריה, אחותו, מספרת ששמואל היה אהוב בקרב חבריו ומוריו, היה מאוד מקובל וחברותי... היה מאוד אהוב על המורים... הוא היה בן בית אצל המורה לאנגלית... הוא היה לך... אחיו יעקב זוכר אותו כבחור אהוב על הבריות, נערץ על חבריו, ובעיקר על חברותיו. כתבות בעיתונים לאחר פטירתו ציינו כי רבים מחבריו ומחברותיו של שמואל ז"ל עמדו ליד קברו הרענן והתייפחו בבכי. הוא היה הרוח החיה בכיתה שלו בבית הספר "טשרניחובסקי" וחביב על חבריו ומוריו". אחיו יעקב מוסיף: "אני זוכר את אהבתו לספורט ואת האימונים יום יום לפיתוח הכושר הגופני. זה חדר עמוק לנימי נפשי והוא "הדביק" אותי ב"מחלה" בריאה זו. לכן, אני ושני בניי הפכנו את תחביבו של שמואל למקצוע לחיים. אני עבדתי כמורה לחינוך גופני, וילדיי ממשיכים במקצוע זה עד היום... אני זוכר את שמואל כבחור יפה תואר, בעל גוף מפותח".
שמואל למד בתיכון "טשרניחובסקי" בנתניה במגמה ריאלית. הוא מאוד אהב מתמטיקה וסיים את בית הספר בהצטיינות. מסיפורי אחותו ברוריה ואחיו יעקב עולה כי שמואל רצה ללמוד הנדסה בטכניון ולעבוד כמהנדס.

שמואל הרבה לעזור ולהתנדב. זה בא לידי ביטוי בעזרה לאחיו ולאחיותיו בלימודים ולהוריו. בגיל 14 עזב את בית הספר למשך כשנה והלך לעבוד, כדי לעזור בפרנסת המשפחה. אפילו לקראת מותו הוא התנדב - הוא התנדב להחליף חייל אחר ובהחלפה זו נהרג.

תמונה משפחתית: שמואל עומד שני משמאל

מכתבו האחרון של ש. אינהורן

„ספק אם אבוא לסדר, אך אני בריא ושלם“

— פאת ס. דבור, כתב „דיעות שדונות“ בנתניה —
 „ספק אם אבוא לסדר, יתכן ואני עלול
 לא לבוא גם להג עצמתי, אך דאגתי, אני בריא
 ושלם. שמואל“
 תפק זה, כתוב על גבי תעודת-המוסרה מבוטלת,
 הובא שלישום לפני הצדדים על ידי החייל אבישום
 מדרה, לפיתוי של ר' אנשיל אינהורן, סוחר ורקות
 נתנית, המתגורר בשיכון הפועלמ"ז. שמואל,
 בן-בית המלך, היה בנה.

שמואל אינהורן

עבר לניהול החיכון „צילמחוב“
 סקר בנתניה וסייעו בהשפיעות
 — סחה שמואל הצליח כרזתי
 קות לכת לצעודה הוא החבונן
 לבחינות הקבלה לסניזין, שם
 ביקש ללמוד הנדסה.

בועד מוסדתו היה בחיל המ-
 עד סוף והוא התעתו לנצחו לר'
 כישת ספרים שהיו דרושים לו
 להספך ליסודיו במחנה, אך פתי
 פת המתיחות בנגב נדחתה החוסר
 שהי והוא לא זכה עוד לקבלת...

על אף הנשורה האליגיטימית.
 נהקבל לתק בשמחה. בימים
 האחרונים שררה סחיתות בבית
 ודאגה לטורל הבני, הנמצא אף
 שם בנגב. תפק זה בישר לפחות
 כי שיום ה... והאב — פי
 שהיה השוחם של כפריונה עד
 שעל הנהיגה ושלח ידו במס-
 חר — נחשו לכסור את פריסת
 השלום מן הבן לאם שישבה
 על צדו דתי.

כעבור שנהיים שוב התושפי
 לובשרדים על דלת הבית כי
 שיכון הפועלמ"ז בנתניה. הפעם
 היו אלה נציגי צה"ל, אשר באו
 להודיע למשפחת אינהורן כי בנם
 שמואל נהרג במסגרת המוסר
 שצלתה על מינוס ליד נצרים.
 שיכפון שרר בבית אינהורן
 אהפול, אך שיכני אבד חיזוניים
 לא ניסרו בו. הן הן היום, והם
 פלככות... האב השתולל להעמיד
 שנים שוחקות. להסתיר את הבן
 שורה נאימה מאסתו המועה.
 אך היא הרגישה: המשפחה נאכי
 על לנחות לה כי שמואל בנה
 נספך קשה בנגב... גם בשורה
 זו די היה בה כדי להקפיץ את
 דווקא על 300 ועוד לסני הנלכי
 חיה ולקחה לבית החולים ביר'
 לינסון.

התכוון להתגונן

בגוד עשיר חרשים עמו שמו'
 אל להשתדור מן הצבא. ועם
 כל אהבתו לצבא הוא חיכה
 להארץ זה בקיצור רות תלמיד
 הישיבה בכפר הרוואיה, שאחייכ

הוריו של שמואל, אשר אנשל וחווה

שמואל אינהורן ז"ל

רבים מחבריו וחברותיו של שמואל אינהורן ז"ל צמדו אתמול ליד קברו הרענן בבית הקברות הצבאי בנתניה והתיפחו בכבי. הוא היה ה"רוח החיה" בכיתה שלו בבית הספר התיכון ע"ש שרניחובסקי, בו הש"לם את חוק לימודיו במחזור תשי"ג. בשבת שלפני חג המסח בא אל בית הוריו, הגרים בשיכון הפועל המזרחי בנתניה. כמה שבועות נעדר מן הבית וכבואו היתה שמחה רבה.

בחור חסון וגבוה, עליז ובעל הומור. ספורטאי מצטיין וחביב על חבריו ומוריו.

שמואל אינהורן נולד בשנת 1933 בצ'כיה ועלה לארץ בשנת 1935 יחד עם הוריו. המשפחה גרה תחילה כ"8 שנים בכפר"יונה ואח"כ עברה לנתניה. האב עסק בירקנות וש"מואל צור לו בעבודתו.

מחנכיו בביה"ס התיכון ע"ש שרניחובסקי בנתניה מציינים את התמדתו והצטיינותו בלימודים. אחרי סיימו את לימודיו בביה"ס העממי, עבד עבודה קשה והסך פרוטה לפרנסה משכר עבודתו על מנת להמשיך בלימודיו. גילה נטיה למדעי היהדות. הדבר בא לו מבית אבא הספוג מסורת. על אף הקשיים שבהם התלבט מחוסר אמצעים היה שמח תמיד להוסיף עורה לחבריו ולחלק אתם את פרוטתו ה"אחרונה.

נותרו לו עוד 10 חדשים עד לשתרוו מן השרות. הוא התכונן להשלים את לימודיו בטכניון ולהיות מהנדס ולתרום את חלקו לבנין הארץ.

בבית הוריו נשארו שתי אחיות ג"ני אחים.

ג. ש.

בשנת תשע"ז הועלה שמואל לדרגת סגן

האח משה ז"ל באגדרטה בבית התותחן, זיכרון יעקב ומצבתו הוחלפה במצבה עדכנית

מפגש משפחתי בערב יום הזיכרון תשע"ז.
האח יעקב שלישי מימין; האחות ברוריה ראשונה משמאל

אנדרטאות לזכר שמואל:

- גן הבנים, תל אביב-יפו
- אתר הנצחה לחללי חיל התותחנים, זיכרון יעקב
- חורשה לזכר חללים מחיל התותחנים, מחנה צריפין (בסיס צבא)
- פינת זיכרון לנופלים בבית ספר תיכון "טשרניחובסקי", נתניה
- פינת זיכרון לנופלים, בישיבת בני עקיבא, כפר הרוא"ה
- בית יד לבנים, תל אביב-יפו ונתניה
- קיר זיכרון לנופלים בבית ספר יסודי "תחכמוני" נתניה

אביו של שמואל נפטר בן 81 (1986) ואימו חווה, לבית ברקוביץ – בת 48 (1962);
שניהם ילידי 1905 וקבורים בנתניה.

אתר הנצחה לחללי חיל התותחנים, זיכרון יעקב, עליה מונצח איינהורן שמואל

7. **איצקוביץ אשר**, בן פפי ואליהו. נולד ביום י"ט בחשוון תרפ"ח (14.11.1927) באירהוף (וילחוביץ). סיים את לימודיו בבית הספר היסודי בעירו, ובמלחה"ע ה-2 נלקח על-ידי הנאצים למחנה השמדה באושוויץ. הוריו אבדו במחנות, אך אשר הצליח לשרוד. כששוחרר מהמחנה בתום המלחמה, הגיע לבודפשט והצטרף שם לתנועת הנוער "דרור", ועם חבריה ניסה לעלות באופן בלתי לגלי לארץ ישראל על סיפון האונייה "יגור". כשנתפסה האונייה על-ידי הבריטים, הוגלה אשר למחנה מעצר בקפריסין, ורק בשלהי שנת 1946 הורשה לעלות ארצה.

הוא השתקע בירושלים, ובה עבד כפועל בנגרייה. היה שומר מצוות. הלך להתפלל עם חברו ליד הכותל המערבי, ובטעות נכנסו להר הבית. המון ערבי התנפל עליהם. אשר נדקר בסכין, הוכה באלות ובאבנים בכל חלקי גופו ומת מפצעיו. הוא הובא למנוחות בבית העלמין בהר הזיתים, ירושלים. הניח אחות. בן 20 במותו. אשר מונצח באנדרטה בהר הרצל בלוח מס' 10.

השלמת מידע: אשר מונצח באתר "לעד" – כהרוג פעולות איבה. מאתר "יד ושם": האבא אליהו היה ליד 1890 וסוחר. שם האימא פפי הוא גם פרל-פרידה. לאחותו קראו **רוזי**, ילידת 1922, מווילחוביץ, בת פפי, ששמה מופיע כשורדת בכרסטת של "שמות ניצולים שחזרו להונגריה בשנים 1945-1946 שהכינה DEGOB". חברו של אשר היה בן העיירה שלו, יצחק איצקוביץ, שהיה מבוגר ממנו, ולא בן משפחה, למרות שם המשפחה הזהה. את יצחק הציל שוטר מוסלמי, שלאחר פציעתו הקשה, הבריח אותו למסגד ברובע המוסלמי. בנו של יצחק, דוד אשד (איצקוביץ) התוודע אל סיפור רציחתו של אשר ואיתר את הקבר בהר הזיתים, אליו ניתן היה להגיע רק בליווי ביטחוני. כשראה את הקבר המנותץ וההרוס – החליט דוד לשקמו. מגפת הקורונה קטעה את ההכנות לשיקום וכשעלה לקבר לפני זמן קצר – גילה כי המצבה שוקמה... קברו נהרס בימים של השלטון הירדני במקום.

המצבה המשוקמת של איצקוביץ אשר בהר הצופים; שוקמה בחודש אייר תשפ"א (2021) על ידי החברה היהודית האמריקאית לשימור ההיסטוריה

לפני השיפוץ

החללים הנשכחים שנפלו בהר הבית לפני הקמת המדינה

בשביעי של פסח תש"ז (11.4.1947) הגיעה לשיאה האלימות הערבית נגד כניסת יהודים להר הבית. באותו יום נרצח אשר איצקוביץ וחברו יצחק איצקוביץ נפצע בידי המון ערבי, שסיים את חגיגות נבי מוסא. השניים נכנסו לעיר העתיקה משער שכס כדי להתפלל בכותל המערבי, וממש כפי שארע ליוסף אסה 74 שנים לפניהם, הם תעו בדרכם. סמוך לשער השלשלת (לפי גרסה אחרת: שער הברזל) הם הותקפו ונגררו למתחם הר הבית. השניים חולצו משער המוגרבים בידי שוטר ערבי, שלימים קיבל אות הצטיינות על המעשה. אשר איצקוביץ נפטר מפצעיו ובדיווחים על התקרית נודעו מספר גרסאות. בהודעה הרשמית של ממשלת המנדט נאמר "שהנרצח וחברו חדרו בכוונה לשטח המסגד", אך מחקירת האירוע התברר כי נפלה טעות בפרסום. איצקוביץ, אוד מוצל מאש, הובא לקבורה בהר הזיתים ונקבר ב"חלקת הקדושים".

אשר איצקוביץ הי"ד

נרצח ע"י המון ערבי בהצר מסגד עומאר

כיוון שאמר כי ברצונו להתפלל תחילה ליד הכותל המערבי.

הפצוע נלקח מן המקום אל הקיסלה ליד מגדל חזק, שם נחבש ונלקחו ממנו פרטים על המקרה. אחרי כן הועבר לבית מכריו ברחוב החבשים. ההרוג הוחזר לבית החולים הממשלתי. אתמול בבוקר נותח ובהשתדלות חבריו הועבר לבי"ח "ביקור חולים".

לוויית ההרוג

כדי שלא להלין מת בירושלים נערכה לווייתו אמש בשעה 8. הספיקו לבוא ולהשתתף בלווייתו תלמידי ישיבות ועולים חדשים וקהל ניכר. בחצר "ביקור חולים" הספידוהו קצרות ר' אריה לוזין ור' זלמן גרינזל.

בסימטות צרות של "בית ישראל" ו"מאה שערי רים" הגיעה הלווייה להצר ישיבת "מאה שערים" ושם הספידו ר' יוסף גרשון הורביץ. ליד כל בית כנסת אמרו קדיש ומתחנות משכרת מאה שערים

(רשמית) הקורפוראל הממונה על תחנת המש"ט טרה בהאראב אל שריף בירושלים ראה ביום ר' בשעה 3 אחה"צ שהמון מושלמי גדול מכה יהודי ויהודי שני בנרח ומושלמים אחרים רודפים אח"ריו. המשטרה הצליחה להציל את שני היהודים. אחד מהם מת מפצעיו השני שהוכה קשה הועבר לבית החולים. שם היהודי ההרוג אשר ושם היהודי פצוע יצחק. שם משפחת שניהם איצ"קוביץ.

הם נמצאו בחצר מסגד עומאר בשעת המקרה. הקורפוראל המושלמי הממונה על תחנת המשטרה בפנים המסגד רץ מיד וניסה לעזור להם ביחד עם שני אנשים והצליח להוציא את היהודים בדרך שער מוגרבי. הוא סגר את הדלת על ההמון. רק אחרי כן נתגלה שאשר איצקוביץ אינו בחיים עוד. הודות להתערבותה המהירה של המשטרה לא נפצע היהודי השני פצעים אנושים. אשר איצקוביץ גר בתל אביב.

תעו בדרכם

סופרנו מוסיף: שני הצעירים תעו בדרכם אל הכותל המערבי ובבואם דרך שער שכס אל המדרגות על פרשת הדרכים, שמימין הדרך מצבילה לכותל המערבי והם פנו שמאלה. עד מהרה מצאו עצמם בחצר המסגד ושם התגפל עליהם אספסוף ערבי. קורפוראל ערבי הגן בגופו על האחד שניצל מידי המכים ויצא בפצעים בראשו ובגופו. אולם השני ששוטר ערבי ניסה להגן גם עליו נדקר לפתע בסכין.

ההרוג אשר איצקוביץ, הי"ד, והפצוע יצחק איצקוביץ אינם אחים, אלא בני ציירה אחת ויילחוביץ שברוסיה הקארפאטית. שניהם מעפרי לים. הפצוע עלה ארצה לפני שנה בערך באניה מספציה. השני אשר הי"ד צעיר בן 19, חניך "בני עקיבא" בגולה ממפעילי האגודה "יגור" ורק לפני כארבעה חדשים עלה ארצה מקפריסין. שבו עות מספר היה בקבוצת גינוסר ואחרי כן בא ירושלים ובעזרת החברה "בית לפליטים" של האדמור"ר מסאטמאר קיבל כאן דירה ומוזון והתחיל ללמוד נגרות בבית המלאכה של בוקסר. רק לפני שבוע קיבל מכתב מאחותו שבהונגאריה, בו היא מביעה את תקוותה שלא ירחק היום ותזכה גם היא לעלות ארצה אחרי שרק שניהם שרדו מכל

המשיכה הלוחיה דרכה במכונית בלוחית משמר והקהל התפור.

אות הצטיינות לקורפוראל הערבי

אחרי המקרה בשביעי של פסח ערכה המשטרה היפושים ומספר חשודים כמשתתפים בהתנפלות נעצרו. מוסרים כי הקורפוראל הערבי שעמד בפני המון המתנפלים ועלה בידו להציל חייו של הצעיר השני יקבל אות הצטיינות של המשטרה.

מעשה בשני נערים ערבים שנפצעו ליד מגרש כדור-רגל

(רשמית) שני ערבים סאלים ג'אבאום אלי באר ואלו עבדאלה מורגי מכרו גלידה בסניבת מג'רש הכדורגל ברחוב אנריפס בירושלים בו נכחו 500 צופים בערך. הצופים בקשו מן הערבים שיסתלקו, וכיוון שלא נענו הותקפו על ידי חלק מן ההמון. שניהם נפצעו קל ולא נשלחו לבית החולים.

סופרנו בירושלים מכחיש את ההודעה של לשכת המודיעין הממשלתית, שכאילו היתה כאן התנפלות של יהודים על שני צעירים ערביים. סופרנו מוסר: המעשה היה במגרש כדורגל שמאחורי בית החולים "וואלאך" המגרש נשכר ע"י צעירים יהודים מערבי מליפתא ובשעת משחקם שם פרצה קטטה על רקע אישי בין נערים יהודים לבין שני נערים ערבים מוכרי אסקימו. אחת

הלוות א. איצקוביץ

הלוותו של הרב אהרן איצקוביץ, יצא אמש ברא מבית החולים. ביקור חילים בירושלים. בחצר בית החולים הסיד את המנוח הרב אריה לוי, והרב ג. ברזיל, שסיים באיצקוביץ מאו ברא לירושלים.

ההלוי יצא בכיוון לרחוב צנטלור, אולם כשיצא רחוב צנטלור והגביאים ניסו חלה המשטרה לעצור בעד השלווים וציוותה להסיע את המת מן הסמוך במטונית. לפני לה מראה שותטסי ההלויה פרצו אה שר שיה השוטרים והמשיכו ללכת בכיוון לטאה שניים תוך צעקות נגד המשטרה ה' מנסה להפריע להלווית קדוש.

בשכונת טאה שניים ליד הישיבה, הסיד הרב י. ג. הורוביץ ראש הישיבה ה' גדולה וכשם יצאה ההלויה לרחוב סמפאל במסגרת שמכוניות סשורייתות של ה' משטרה הגיחה קצבו אחרי תנועת המל' וויב.

כשיצא רחוב סמאל הגביא הוצלה המת למטונית ובלווית משמר של מספר מבר צוה סשורייתות יצא כמנין יהודים לחר הויתם לקבורה.

אשר איצקוביץ הי"ד

נהרג בחצר מסגד צומך ע"י אספסוף ערבים בשביעי של פסח

מתוך מוסף שבת של "מקור ראשון", אפריל 2021, מאת ישראל מידד:

"בי"ט בניסן תש"ז [לפי הידוע לנו בכ"א בניסן], ד' דחול המועד פסח, יצאו שני יהודים לעבר הכותל המערבי כדי להתפלל ליד שריד המקדש. לשניהם היה שם משפחה זהה - איצקוביץ'. לאחד קראו אשר ולשני יצחק. שניהם אף באו מאותה עיירה בהרי הקרפטים, וילחוביץ, אך לא היה ביניהם קשר דם.

יצחק העפיל ארצה באוניית "דב הוז" שנה קודם לכן. אשר, חניך "בני עקיבא", העפיל באוניית "יגור", אשר נגררה לחיפה באוגוסט 1946 וגורש לקפריסין. כעבור ארבעה חודשים הגיע ארצה, הועבר לקבוץ גינוסר, ביקש להיקלט במסגרת חרדית ועבר לירושלים למוסד "בית לפליטים", שהשתייך לחצר סאטמר והיה לנגר. בשבוע שלפני החג התקבל אצלו מכתב מאחותו, שעדיין שהתה בהונגריה. כך התברר לו שרק שניהם נשארו לאחר השואה מכל משפחתם. מלבדם כולם נרצחו חיים באושוויץ, והנה שאר בשרו היחיד, אחותו, מבקשת לעלות ולהתאחד עמו.

יצחק בן ה-36 היה תושב שכונת התקווה בתל אביב, אבל עלה לעיר לימי החג והתארח בחדר ברחוב החבשים, אצל חברים. אשר היה אז רק בן 19. בבוקר אותו יום רביעי, אשר לא טעם פת שחרית ומיהר לעבר הכותל. יצחק הצטרף אליו. הם עברו ברחוב מאה שערים, נכנסו למוסרה ואז נכנסו אל בין חומות העיר העתיקה, דרך שער שכם. השניים התכוונו להגיע אל הכותל, אך אליו לא הגיעו. הם תעו בדרכם ובסמטה המובילה לשער הברזל פנו שמאלה ונכנסו אל הר הבית. לרוע מזלם, נכחו בחצר באותו זמן כפריים רבים אשר באו ל"חגיגות נבי מוסא". לפי עדותו של יצחק, ילדה ערבייה צעקה "יאהוד" ובתוך שניות התנפל עליהם המון מוסת. אשר ויצחק הוכו וספגו בעיטות ומכות. הערבים השתמשו באגרופים, במקלות, בנבוטים ובאבנים. שוטר ערבי שהיה באותו זמן בנקודת המשטרה ליד הרמה המוגבהת אץ לשמע הצעקות אל עבר ההתגודדות האלימה והצליח במאמציו למשוך משם את יצחק החבול ואף הגן עליו בגופו. הוא סחב אותו לתוך אחד המבנים והציל את חייו. אשר נשאר מאחור. או אז נשלפו פגיונות וסכינים והוא נדקר בגבו ובצדו. הוא נרצח משבר בגולגולתו. יצחק הועבר לבית החולים הממשלתי.

בתום חקירה משטרתית נעצרו כמה חשודים. לא ידוע אם הובאו למשפט. אותו שוטר, קורפורל בדרגתו, זכה לאות הצטיינות על פועלו כמציל חיים.

אשר הי"ד הובא למנוחות עולמים במוצאי שבת לאחר החג בהר הזיתים. הלווייתו יצאה מבית החולים "ביקור חולים" אך היא לא עברה בשקט. כבר בתחילתה באו שוטרים בריטים וניסו לפזר את ההתקהלות הגדולה והחלה מהומה רבתי. רכב ה"חברה קדישא" נאלץ לחמוק לתוך מאה שערים ויצא ברחוב סנט פאול – שבטי ישראל היום. המספידים בחצר "ביקור חולים" היו הרב אריה לוי, "רב האסירים", והרב זלמן בריזל, רבם של חסידי קרלין. סמוך לשיבת "מאה שערים" ספד לנרצח הרב יוסף גרשון הורוביץ, רבה של השכונה וראש הישיבה. אשר הי"ד נטמן בסמוך למקום קבורת חללי תרצ"ו - תרצ"ט.

על קירות אנדרטה זו, שנחנכה בשנת תשנ"ח 1998, מונצחים שמותיהם של אנשי היישוב היהודי בארץ שנפלו טרם קום המדינה ושמותיהם של אזרחי מדינת ישראל שנהרגו בעתות מלחמה ובפעולות איבה וטרור מאז שנת תר"ך 1860, שנת היציאה אל מחוץ לחומות ירושלים ועד היום. איצקוביץ אשר מונצח בשורה הראשונה

9552
 KL: Maxim Buchenwald Jude

Häftl.-Nr.: 55.265 U

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: Ickovics Überstellt am: 24.5.44 an KL: Buchenwald

Vorname: Uzer am: _____ an KL: _____

Geb. am: 15.5.28 in: Irhoc am: _____ an KL: _____

Stand: led. Kinder: _____ am: _____ an KL: _____

Wohnort: w.o., Kr. Marenaros am: _____ an KL: _____

Strasse: Udg. am: _____ an KL: _____

Religion: mos. Staatsang: Ungarn am: _____ an KL: _____

Wohnort d. Angehörigen: Freund: Vasil Selebinko, Irhoc, w.o. am: _____ an KL: _____

Eingewiesen am: 19.5.44 am: _____ an KL: _____

durch: _____ am: _____ an KL: _____

in KL.: Auschwitz am: _____ an KL: _____

Grund: Polit. Unger (Jude) Entlassung: _____

Vorstrafen: keine am: _____ durch KL.: _____

mit Verfügung v.: _____

Personen-Beschreibung:
 Grösse: 162 cm
 Gestalt: mittelst.
 Gesicht: oval
 Augen: dkblond
 Nase: eingeb.
 Mund: dicke L.
 Ohren: abst.
 Zähne: vollst.
 Haare: schwarz
 Sprache: ukrain., ungar., deutsch, jüdisch.
 Bes. Kennzeichen: tschech.

Charakt.-Eigenschaften: _____

Sicherheit b. Einsatz: _____

I. T. S. FOTO Nr. 149 8

Körperliche Verfassung: keine

Strafen im Lager:
 Grund: _____ Art: _____ Betrag: _____

KL 50X1 43-500000

הכרטיס האישי של איצקוביץ אשר (אושר) ממחנה בוכנוולד – ארכיון ITS בגרמניה באד ארולסן

הסתבר שלאשר היו עוד אחים: **יצחק** (1914) ו-**Ferenc** (1918): בזמן המלחמה היה יצחק ב- Bosztin ופרנץ ב- Alekseyevka שבברה"מ; שמם מופיע ב"רשימת קורבנות בפלוגות הונגריות של עבודת כפיה". אחים נוספים: **Szerena** (1920), **Mozes** (1924). אחות נוספת הייתה **חיה-רבקה** (רשומה כלידת 1928).

באמצעות ארכיון Bad Arolsen התגלה שמה של אחותו של אשר – **רוז'ה**, ילידת 13.9.1922, בת אליאס ופפי לבית איינהורן. גם שם המשפחה של האימא לא היה ידוע... האבא היה סוחר עצים – וגם זה עדכון לעיסוקו.

Alte Nr.: _____

Häftl. Art: _____ Häftl. Nr.: 12437

Fam.-Name: Ickovits Rufnamen: Rossi

Geburtsdag: 13.9.22 Geburtsort: Irhola

Rel. ian: ledig / evangelisch / protestantisch / orthodox / andere Staatsangehörigkeit: Ung.

Letzter Wohnort: I r h o l s

Vater: Ickovits Elias Beruf: Holzbländler

Mutter: Binhorn Papi

Ehegatte: _____

Nächst. Angehörigen: _____

Eingewiesen am: 19.5.44 in KL: Auschwitz d. Stapo: Ausw./Dopp

Überstellt am: 4.7.44 an KL: Bu. Arb. Kdo. Gelsenkirchen

Vorstrafen: 17.10.44 von Auschwitz
 / mal kriminell / mal politisch

Schwerer Verurteilungen: _____

Jakovits Rossi

אשר איצקוביץ (מימין) ויצחק איצקוביץ עם חולצה ומעילון זהים, כולל הסמלים על המעילון. התמונות צולמו אחרי המלחמה, בשנת 1945, עדיין באירופה, בקבוצת "דרור הבונים". שניהם נולדו בוילחוביץ, אך לא היה קשר משפחתי ביניהם. בתקיפה על הר הבית בירושלים אשר נהרג ויצחק נפצע וניצל.

באתר "לעד" הודלק ביום הזיכרון תשפ"ב נר וירטואלי לזכרו של אשר על ידי אשר חסון. האם הוא אחיינו של אשר איצקוביץ? בנה של האחות ששרדה?

אשר (בסוף הרשימה) הגיע ארצה באוניית המעפילים "יגור" ב-11.8.1946 אך נשלח לקפריסין. הוא חזר ארצה באונייה "אושין ויגור" 4 חודשים אחר כך, ב-10.12.1946. יליד צ'כיה, בן 17, במסגרת "עליית הנוער", היה מיועד לחפציבה.

כנות היהודית לאיי - מחלקת העליה
לשכת העליה חיפה

רשימת עולים שבאו לאיי ר.ע. 265-א

10.12.46

האניה / תאריך: "אושין-ויגור" סקפריסין / התכרה

מס' חזרי	המסמכת	השם	גיל	סוג	מס' הרשיון	הקרובים באיי וכתבתם	הערות
1.	אבל	משה	33	ג	ג	פולניה, אבל זלמן, ת"א, סכ' הרכבת 48	
2.	אברהם	יונה	23	ג	ג	צ'כיה, פרדס-חנה	(יגור)
3.	אברהם	מלכה	26	ג	ג	צ'כיה, הניה ובר, ת"א, נחפני 15	(יגור)
4.	אברסוביץ אבה	אליעזר	41	ג	ג	צ'כיה, אלברס אברהם, סכריה (יגור)	
5.	אדינבר	סוזי	23	ג	ג	הונגריה, ע.נ. בנימינה (ה.סולד)	
6.	אדלר	חיה	22	ג	ג	סלובקיה, לכפר-הרואה (יגור)	
7.	אהרונוביץ	לאון	16	ב-3	ג	פולניה, קב"דן, עליית-הנוער (יגור)	
8.	אהרן	בילדה	15	ב-3	ג	יוון, מאצא ספנטוב, ת"א, לבונטין 7 (ת"א)	
9.	אהרן	חיים	13	ב-3	ג	עליית הנוער, נהלל-הנוער (ה.סולד)	
10.	"	שמואל	11	"	"	"	"
11.	"	מלכה	9	"	"	"	"
12.	אהרן	רחל	17	ב-3	ג	סלובקיה, עליית-הנוער, תפצי-בה (יגור)	
13.	אורם	יוסף	27	ג	ג	פולניה, זהבה שפירא, ת"א, צבי ברץ 7	(יגור)
14.	"	רבקה	23	"	"	"	"
15.	אויסלנדר	חיה	25	ג	ג	צ'כיה, בר משה, נתניה, בית בלוס. יגור	
16.	אונדרווייזר	לאה	19	ג	ג	הולנד, כפר-עציון (יגור)	
17.	אונסדורפר	מרים	18	ג	ג	צ'כיה, צבי אונסדורפר, ת"א, פרץ 10	
18.	אופנהיימר	אסתר	17	ב-3	ג	גרמניה, עליית-הנוער, ספר פינס (יגור)	
19.	אוקסמן	מאיר	38	ג	ג	פולניה, משה סור, ת"א, סרובפלדור 40	
20.	אורנשטיין	אלי	35	ג	ג	פולניה, דרנס יפה, ת"א, שולמית 4 יגור	
21.	"	פסיה	30	"	"	רמת השרון ס.ס. (יגור)	
22.	אושרוביץ	יעקב	22	ג	ג	פולניה, רמת-השרון ס.ס.	(יגור)
23.	"	דינה	20	"	"	"	"
24.	אסטיין	ישראל	23	ג	ג	פולניה, חבר הקב. גינזבורג צ. (יגור)	
25.	איזיקוביץ	משה	22	ג	ג	חיפה, הרצליה 6	(יגור)
26.	איזנברג	יעקב	39	ג	ג	הונגריה, בנימינה, בי"ר. (יגור)	
27.	איכץ	פרידה	20	ג	ג	פולניה, בי"ע חדרה (יגור)	
28.	איצקוביץ	אירנה	23	ג	ג	פולניה, כנרת - נוחם (יגור)	
29.	איצקוביץ	אשר	17	ג	ג	צ'כיה, עליית-הנוער, תפצי-בה (יגור)	

8. **איצקוביץ צבי (הרשי)**, בן זיסל ודוד, נולד בשנת 1929 בטיאצ'בו (טייץ). למד ב"חדר" ובבית ספר עממי. ההונגרים, שחזרו לשלוט באזור, שילחו אותו ואת משפחתו, עם כל היהודים, ברכבת המוות לאושוויץ. משם הועבר למחנות עבודה בגרמניה ושוחרר עם תבוסת הנאצים. הוא שהה במחנות עקורים והצטרף לקיבוץ הכשרה ואימונים. העפיל לארץ באונייה "יציאת אירופה תש"ז"/"אקסודוס", שנתפסה על-ידי הבריטים והוחזרה לגרמניה.

בשנת 1948 עלה שנית ארצה, הצטרף לקיבוץ דפנה ועד מהרה התייצב להגנת המולדת. צבי שירת בצה"ל, וביום ג' בתמוז תש"ח (10.7.1948) נפל מהתפוצצות מוקש. בן 19 בנופלו. מצבה לזכרו הוקמה בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים.

• החלל הינו מקל"ן - חלל שמקום קבורתו לא נודע.

• בפרסום של האגף לאיתור נעדרים מצאתי מידע נוסף על נסיבות נפילתו של צבי.

בירוה - צומת אחיהוד (ליד תרשיחא)

תאריך התרחשות האירוע: 10.07.1948
רקע כללי

מטרתו של מבצע "דקל", שהתקיים בין התאריכים 10 עד 15 ביולי 1948 (כחלק מקרבות "עשרת הימים") הייתה חיסול כוחות קאוקג' בגליל המרכזי. בשלב ראשון הייתה כוונה להרחיב את רצועת החוף שבשליטתנו ולסלק את האיום הערבי כלפי עכו. בשלב זה הופעל גדוד מחטיבת "כרמלי" שכבש את הכפרים קוויקאת ועמקה.

הצלחות אלו גרמו לכוחות האויב לצאת להתקפות נגד. ההתקפות התמקדו בגזרת בירוה, ממנה נעדר צבי איצקוביץ ז"ל. כוח האויב, שכנראה השתתף בקרב, היה ברובו כוח של ערבים מקומיים, ייתכן בשיתוף עם כוח מהחטיבה של מהדי צלאח, מצבאו של קאוקג', שמפקדתו הייתה במג'ד אל כרום.

פירוט אירוע ההיעדרות

כוח מחטיבת כרמלי, אליו סופח גדוד 71 של חטיבה 7, תקף ב-10 ביולי 1948, את משלטי "בירוה" (באזור כפר בירוה לשעבר - צומת אחיהוד של היום, ליד עכו). ההתקפה נכשלה וכוחותינו נסוגו כשהם מותירים ששה חיילים נעדרים, ביניהם צבי איצקוביץ ז"ל. יומיים לאחר מכן במתקפה חוזרת של כוחותינו נכבשו המשלטים. שתים מגופות חללינו זוהו ונקברו בבית העלמין בקרית חיים*. חודש וחצי לאחר מכן נמצאו שלש גופות נוספות ואף הן נטמנו בקרית חיים. קיימות עדויות לכך שצבי ז"ל נפצע בקרב וההשערה היא שגופתו הושארה בשטח במהלך הנסיגה.

* בקריית חיים אין בית קברות. אילן יפה, יו"ר "יד לבנים" בעכו עדכן אותי שהם נקברו בנהריה.

מבדיקת דפי עדות שנתנו 2 אחיות של צבי, **שרה קליין** (1925-2003) מקריית חיים ו**אסתר גורלי** (1928-1994) התגלו עוד פרטים: האב, דוד, יליד 1900, היה בעל חנות למוצרי קש. זיסל, האימא, ילידת 1905, לבית ליבוביץ. היו להם, כנראה, 8 ילדים (כולל צבי): **שמואל** (10), **יצחק-מנחם** (8), **יחיאל-מיכאל** (6), **רייזל** (4), **בן** ? (שנתיים).

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזכרו ביום הזיכרון תשפ"א: "נזכור תמיד ונספר לנכדים על הגבורה של החללים בני המשפחה, שעברו את התופת, הגיעו לארץ, נלחמו ומקום קבורתם לא נודע. זוכרת את אחותם, דודתי אסתי, ושמחה שהצליחה להקים פה משפחה כה מפוארת, שחיה ותורמת למדינה את כישוריהם ואהבתם. יוכטמן שושנה" 14 אפריל 2021
 "נר תמיד לזכר דוד גיבור, שלא היכרתי, ניצול אושוויץ שעלה ארצה, התגייס לצה"ל, לחם על שחרור הגליל המערבי, נפל בקרב ומקום גבורתו וקבורתו לא נודעו..." 13 אפריל 2021

ב-22 בפברואר 2018 כתב דוד גורלי, האחיינן של צבי, באתר הפייסבוק "חיילינו בנינו השבויים/הנעדרים/החטופים/ושמקום קבורתם לא נודע - חובתנו להחזירם":
 "היום, ז' באדר, יום הולדתו ויום פטירתו של משה רבנו, הוא יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, שמקום קבורתם לא נודע. אחד מאלה הוא צבי איצקוביץ' ז"ל, דודי (אחי אמי, אסתר ז"ל), ניצול אושוויץ שעלה ארצה, התגייס לצה"ל, נפל בקרבות לשחרור הגליל המערבי באזור הר גמל, ומקום קבורתו לא נודע..."

מדי שנה, עורכים תושבי הכפר בירוה בעבר וצאצאיהם ביקור בשרידי הכפר ההרוס. על פי מחקרו של הלל כהן, נשאר בארץ 994 מתושבי בירוה, ומרביתם הם כיום תושבי הכפרים ג'דידה ומכר. מחמוד דרוויש, שנחשב למשורר הפלסטיני הלאומי (1941 – 2008) נולד בבירוה. כאשר נחרב הכפר, נמלטה משפחתו ללבנון ואחר כך חזרה והתיישבה בג'דידה, הסמוך לבירוה.

מסמך ממחנה העקורים Gailling בגרמניה של צבי-הרשל;
 מקום לידה: טייץ; אזרחות: צ'כוסלובקית
 שנת לידה: 1928 (ולא 1929 או 1920); חקלאי

Coitance
 FICHE INDIVIDUELLE
 NOM IOKOWICZ
 PRENOMS Zvi Hershel
 Nationalité Tchécoslovaque
 Date de naissance (Juif) 12-1-1920
 Profession cultivateur
 Adresse de l'employeur Camp de Gailling (Rheinburg) agriculture 79275 *
 Situation de famille célibataire

EMPREINTES DIGITALES				
Pouce	Index	Majeur	Annulaire	Auriculaire

Bien-être médical
 Vaccins M246 TTB
 Maladies antérieures
 Hospitalisé le St. FLORIAN
 AVIS DU DOCTEUR DU CAMP
 Imprimerie Nationale, Strasbourg (N.) 1022

Observations du chef de camp
 Mutations
 Gailling

Name: Iokowicz
 Vorname: Zvi
 Vatersname:
 Geboren am: 1928
 Geburtsort: Taitz
 Beruf:
 Kibbuz Dror Gailling
 Jetzige Adresse:

באותו קרב נפל גם בן עירו של צבי, טייאצ'בו, שמואלביץ מנחם-מנדל. באנדרטה שהוקמה לזכר החללים מופיע שמו של שמואלביץ מנחם-מנדל, אך נפקד שמו של איצקוביץ צבי...

תיקון לעוול היסטורי, עובדתי ורגשי זה נעשה ביוזמת אילן יפה, יו"ר "יד לבנים" עכו. התיקון נעשה, בהתנדבות, ולא על ידי משרד הביטחון. המקום הפנוי בתחתית הטור הימני איפשר את צריבת שמו של צבי איצקוביץ, גם אם לא בגופן, שבו תועדו שאר הנופלים. אילן הוסיף שייטכן שעצמותיו של צבי נקברו בקבר אחים, יחד עם שאר החללים, שנקברו בקבר אחים בנהריה...

משמאל: המצבה המקורית מימין: לאחר תוספת שמו של צבי איצקוביץ

באדיבות אילן יפה, יו"ר "יד לבנים" עכו.

גן הנעדרים לזכר חללי מערכות ישראל שמקום קבורתם לא נודע, שנמצא בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים (מאתר ויקיפדיה). מונצחים על הגלעד: איצקוביץ צבי, נוילינגר שמואל-זלמן ושור צבי

9. אלטמן יעקב, בן שרה וחיים-יצחק, נולד ביום כ"ח בחשוון תרע"ז (24.11.1916) בברגסס. מגיל 4 למד ב"חדרים" ובן 12 כבר ידע ללמוד בעצמו דף גמרא ותוספות. במקביל ללימודי היהדות למד גם בבתי ספר ממשלתיים, עממי ותיכון, וגם בהם הצטיין בתפיסתו המפליאה. אך בנפשו גברה השאיפה לגאולה והיה הופך שירים פטרוטיים הונגריים ליהודיים על-ידי החלפת שמות האישים והארץ. מגיל 14 למד ב"ישיבה" הגדולה בשוראני שבסלובקיה. אחרי 2-3 שנים הצטרף לתנועת "בני-עקיבא" והדריך בה. בשנת 1936 נכנס לתנועת "החלוץ הדתי", היה מפעיליה ופרסם מאמרים

בביטאונה "הד החלוץ". עבר הכשרה ליד מארינבאד ובברטיסלבה ואחר כך ניהל סניף של תנועתו בבארדיוב שבסלובקיה. בעת הגיוס הכללי לרגל המשבר הצ'כוסלובקי ב-1938 ברוסיה הקרפטית, שהוחזרה להונגריה, חזה מראש את התקרבות מלחמת העולם, וחיפש דרכים להגיע לארץ ישראל. תחילה עבר בגניבה את הגבול לצ'כוסלובקיה ושימש מדריך בהכשרת נוער של "בני עקיבא" ליד פראג, ואחרי תפיסת כל שארית המדינה בידי צבאות היטלר, יצא בא' של פסח תרצ"ט עם חבורת מעפילים, דרך יוגוסלביה, והגיע לארץ. כאן הצטרף ל"קבוצת אברהם" של תנועתו בכפר פינס, נאבק בכוח הרצון העז עם קשיי העבודה המפרכת ויכול לה. הוא עבד במחצבה בכרכור, בפרדסי הסביבה ובמשקי האיכרים בגבעת עדה, מילא תפקידים בוועדות ובמוסדות של הקבוצה ושקד על האימונים ב"הגנה". יעקב נשא לאישה את אחת מחברות הקבוצה ונולדו להם שלושה בנים. עם הקבוצה עלה להתנחל בכפר עציון. ונטה שכם לעבודות המשק ולשירות ציבורי כחבר המזכירות, מזכיר לענייני פנים וחבר ועדות שונות. הצטיין בקור רוח מיוחד ונודע כאיש שאי אפשר להוציאו מגדרו. בשירות הביטחון פעל כקורפורל הנוטרים במקום ואחרי-כן כאחראי לנוטרים בכל הגוש. הוא סיים בהצטיינות את הקורס האזורי למ"כים ואת הקורס הארצי למ"מים, נתמנה למפקד החבל והתמסר לאימון אנשים בכל הגוש. עם פרוץ מלחמת העצמאות נתמנה לסגן מפקד הגוש. משפחתו הועברה לירושלים עם פינוי האימהות והילדים והוא התמסר כליל לתפקידו רב האחריות והתסבוכות. בהתייעצות המפקדים אמר: "אינני מאמין בכניעה לערבים. אין ברירה אלא להילחם עד הכדור האחרון". אז כבר היה הוא מפקד הגוש בפועל, אחרי שהמפקד ("מוש") נפל ביום ג' באייר בבוקר. כשנתקבל בחצות הלילה מברק בעין צורים, שבירושלים ובתל אביב מטפלים בפינוי הגוש, השיב: "כפר עציון מעדיף להישאר במקום; אם אפשר להחיש תגבורת, ואם לאו - אנו מסכימים לפינוי". אך גם אפשרות זאת לא נשארה עוד. למחרת בשבע בבוקר, ביום ד' באייר תש"ח (13.5.1948), שידר יעקב לאימהות וילדים בירושלים: "לפני רבע שעה חודשה ההתקפה עלינו בטנקים, תותחים ומרגמות. אני יודע שאתם במצב קשה. נקווה שתחזיקו מעמד. רוחנו איתנה. להתראות". בצהריים פרצו שריוני האויב לחצר הכפר ויעקב נתן עוד את פקודתו האחרונה לקלקל את הנשק ואחר כך נפל באחת העמדות המזרחיות של כפר עציון. לאחר נופלו הועלה לדרגת סרן. בן 32 בנופלו.

ביום י"ט בחשוון תש"י (17.11.1949), הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל [בקבר אחים].

השלמת מידע: מסתבר שיעקב היה מאורס לבחורה, שטבעה באוניית פאטריה [פֶּאטְרִיָה הייתה אוניית גירוש בריטית, שרוכזו עליה מעפילים שנתפסו בנובמבר 1940, ליד חופי ישראל, במטרה לגרשם למאוריציוס. על מנת לעכב את הגירוש הטמינה "ההגנה" פצצה באונייה בעת שזו עגנה בנמל חיפה, במטרה לגרום לה נזק קל; אך הנזק היה גדול מהמתוכנן, והאונייה טבעה ב-25 בנובמבר 1940. עקב כך טבעו למעלה מ-200 מעפילים ו-50 חיילים בריטים]. בכפר פינס הכיר יעקב את **טובה** (לבית לוי), שהייתה אחת מחמש נערות שהגיעו מגרמניה, והם נישאו. טובה נפטרה בשנת 2000.

שלושת הבנים שנולדו לטובה (בתמונה) וליעקב הם:

- א. **יהושע (שייע)**, יליד מרץ 1943, התייתם מאביו בהיותו בן 5, חזר לגור בכפר עציון. שייע כיהן כמזכ"ל תנועת "בני עקיבא".
- ב. **אורי**, צעיר בשנה ורבע (1944), התייתם בגיל 4-3.5, מתגורר בקבוצת יבנה.
- ג. **יקותיאל (קותי)**, יליד 1946, התייתם בגיל 1.5 לערך, חזר לגור בכפר עציון.

קיבוץ כפר עציון נוסד בשנת 1943 ויעקב היה בין מייסדיו. בכ"ט בנובמבר (29 בנובמבר 1947) אושרה תוכנית החלוקה באו"ם, ומיד לאחר מכן פתחו הערבים מהאזור במלחמה נגד היהודים. כשהתגברו הקרבות הוחלט לפנות מהכפר את הילדים, האימהות ונשים בהריון; אלה עברו להתגורר במנזר רטיסבון שבירושלים. בהמשך, הועברו תושבים נוספים לפתח תקווה, ולאחר כניעת כפר עציון ומות רוב מגיניו, יושבו בשכונת גבעת עלייה ביפו, וכן בקבוצת יבנה.

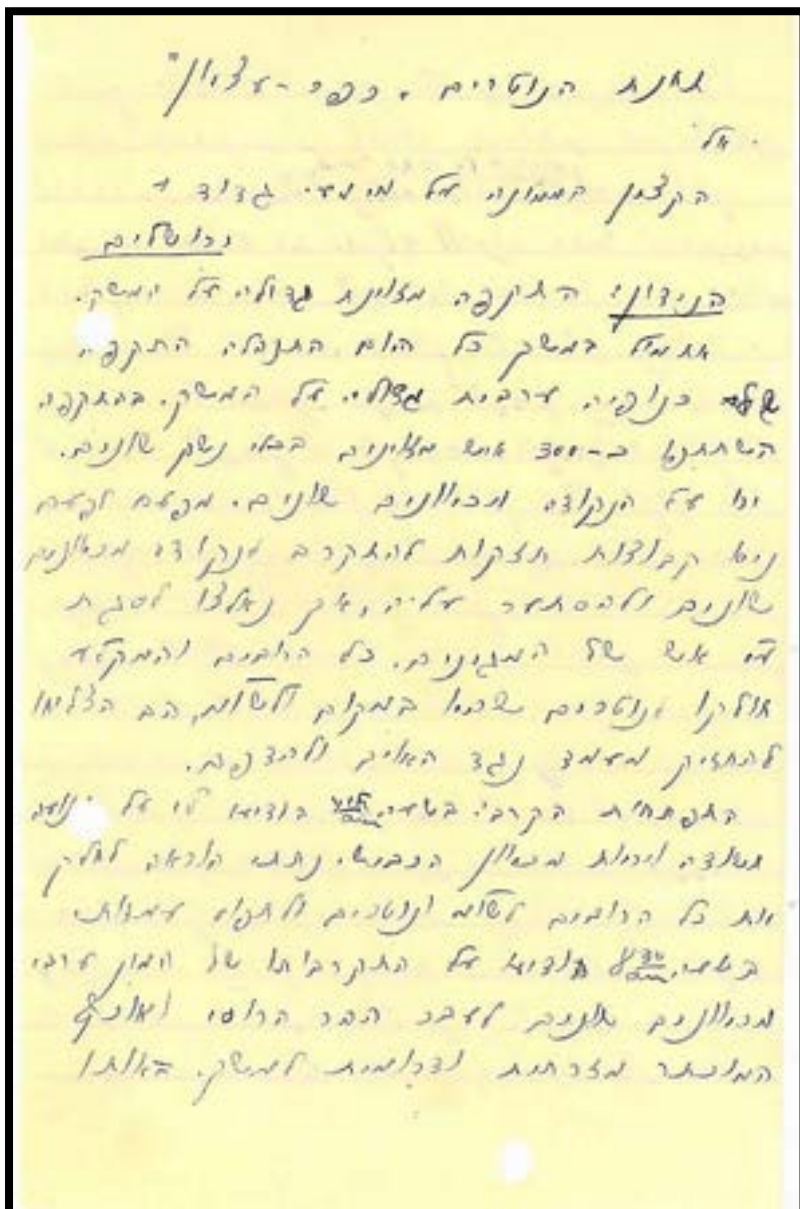
ביום חמישי ד' אייר תש"ח (13 במאי 1948), יום אחד בלבד לפני הכרזת המדינה, נפלו כפר עציון ומגיניו. המגינים, חברים ולוחמי פלמ"ח, נהרגו תוך כדי קרב, וחלקם נורו למוות לאחר שנכנעו לכוחות סדירים של צבא ירדן וערביי האזור. בקרבות גוש עציון נהרגו 242 חברים ולוחמים, כולל 21 נשים, וביניהם נהרג יעקב. ב-27 בספטמבר 1967 (לאחר מלחמת ששת הימים) הוקם הקיבוץ מחדש על מקומו של קיבוץ כפר עציון החרב. מייסדי הקיבוץ היו בני המתיישבים הוותיקים, ביניהם שייע וקותי,

שאליהם הצטרפו חברי תנועת "בני עקיבא" מישראל ומהתפוצות. המתיישבים שהו במשך מספר שנים בתנאים קשים, שכללו דיור זמני בשרידי בסיס ירדני, אספקה קצובה של מים מעיריית חברון, חשמל מגנרטור וכביש גישה לאזור בית שמש.

הקיבוץ מונה היום כ-180 משפחות.

מכיוון שכתוב שיעקב "יצא בא' של פסח תרצ"ט [5.4.39] עם חבורת מעפילים, דרך יוגוסלביה, והגיע לארץ", ובהצלבה עם המידע על אוניות המעפילים לפני תום מלחמת העולם, יוצא שיעקב הגיע ארצה ב"אטרטו ה'", שהגיעה ארצה עם 408 עולים, מיוגוסלביה, והנחיתה את העולים בהרצליה ב-23.4.1939.

דו"ח בכתב יד של מפקד הנוטרים בגוש עציון (כפי שהיו יודעים אז אנשי משטרת הישובים העבריים), יעקב אלטמן, על הדיפת התקפה ערבית גדולה ב-14 בינואר 1948

"לזכר יעקב, דוד אמי, ולגבורת הוריו: סבא רבא חיים-יצחק וסבתא רבתא- אנו שלי, שאיבדו בן אחד, שנרצח בשואה, עם כלתם ושלושת נכדותיהם, ואת בנם יעקב, שנפל בכפר עציון ועוד שני ילדים רכים." 13 אפריל 2021 חני תמיר לבית פויכטונגר

"שנים רבות שאנו מעריצים את דוד אימי, שלא זכינו להכיר. נקודה נוספת; יעקב נהרג באותו היום ממש, שנה לאחר שאחיו נפטר במפתיע. סבתא רבתא (אניו) קיבלה את הבשורה פעמיים בשנה ב- ד' אבי רוזנבוים" 16 אפריל 2021

"חרף המרחק בשנים ומבלי הכרות אישית סבא יעקב נוכח בחיינו בערכים, באורח החיים ובאמונה ואנו מרגישים שדמותו מלווה אותנו בחיינו בארץ הזו. גאים שרותם יעקב שלנו נקרא על שמו".

שירית אלטמן 3 מאי 2022

"יעקב, דוד אימי, עלה ארצה מהונגריה, והיה מפקדו האחרון של כפר עציון. נהרג יום לפני הקמת המדינה. השאיר אחריו שבט עצום בגוש עציון וברחבי הארץ. בילדותי, בכל שנה אחרי האזעקה בהר הרצל התכנסה בבית הוריי כל המשפחה, ולמרות שיעקב נהרג 15 שנים לפני שנולדתי, הרגשתי תמיד שאיבדתי דוד." 24 אפריל 2023

"לעילוי נשמת הדוד היקר יעקב אלטמן." אלטמן נחמה ואהרון 24 אפריל 2023

"סבא היקר, כבוד גדול להיות נינה שלך. לא הייתה מאמין איך כפר עציון נראית היום, פורחת ומשגשגת. גאווה גדולה להיות דור רביעי במקום הזה. לנצח אזכיר ואזכור שבזכותך אני פה. לומדת ממך הרבה על נחישות, ואהבה למקום. אוהבת ומתגעגעת." נינה 24 אפריל 2023

"סבוש, רק לעדכן שיש לנו מדינה, שהנדנדות שוב מלאות בילדים, ואוטו אגד מגיע כל שעה. אנחנו פה בזכותכם. יהי זכרך ברוך." ניר אלטמן 25 אפריל 2023

"גאה להיות אחד מן הנינים הרבים שלך. אנחנו ממשיכים את דרכך, גיבור." 25 אפריל 2023

מדבריה של המספידה חני תמיר לבית פויכטונגר הבנתי שהיה אח נשוי, שנרצח עם משפחתו. בדפי העד יש לכך עדות: שם האח היה **משה-מיקלוש**, יליד 1912 (בן 31) שנרצח עם אשתו, יהודית (לבית מרמלשטיין) ו-3 בנותיהם (עדות על רייזי ורבקה).

המעיד הוא האח **בנימין**, המוסיף ששם נעוריה של אימו, שרה, היה שוורץ.

אחיו, משה אלטמן ואשתו

אביו של יעקב, חיים יצחק, יליד 1876 אימו של יעקב, שרה, ילידת 1882

חנה זיסוביץ, אחותו

לאה וייזר, אחותו

באתר השושלות מצאתי תיעוד של עוד אחים ואחיות, כולל תמונות ההורים ושתי האחיות. יצרת קשר עם ענת זיסוביץ, נכדתה של האחיות חנה, וממנה התקבל מידע רב על המשפחה. מסתבר שלמשפחה היו 11 ילדים:

אטה-אסתר קליין, ילידת 1903, התגוררה בארה"ב; נישאה ליוסף וילדיהם הם לארי וסידני;
לאה וייזר (1905-1983), קבורה בכפר הרא"ה, כמו האימא, שרה; נישאה ליחזקאל וילדיהם הם יעקב, רבקה ויהודית;

עקיבא-יוסף / ארנו: יליד 1906; נפטר בילדותו בשנת 1908;
חנה זיסוביץ (1908-1989), קבורה בפתח תקווה; נישאה לחיים וילדיהם הם יהודית, אמנון ורוחי/רחל;
ישראל/איזידור/איסר (Issu): יליד 1910, נישא לרחל ובנם הוא אפרים;

משה-מיקלוש: 1912-1945. ענת תיעדה את גורלו של משה בפייסבוק: "משה נרשם בשם Miklos ואני לא יודעת כיצד סבתא אניו קראה לו בשם חיבה כאשר היה קטן. משה נולד בתאריך 1.4.1912, ילד מוכשר וחכם, תלמיד תורה מצטיין, אשר ציפה לו עתיד גדול. וכך קרה שכאשר המשפחה עלתה ארצה, משה, שהיה נשוי ליהודית / Ida, לבית מרמלשטיין (נולדה 1916), נשאר להתגורר בבית הוריו בברגסס ברחוב Voros Marti 3. שם גם נולדו שלושה בנותיו - רבקה, ברכה-יטה ורייזל. ברכה הייתה, כנראה, הילדה הבכורה, אשר נולדה בדצמבר שנת 1938, והשם שלה בתעודת הלידה הוא Eva. תעודת הנישואין גם נרשמה בשנת 1938, אך לעיתים גם תעודות הלידה וגם תעודות הנישואין נרשמו בתאריך מאוחר יותר, ולא דווקא באותה השנה. לא מצאתי תעודות לידה של שתי הבנות האחרות. שכנראה במותן היו בין גיל שנתיים לגיל חמש (ברכה).

המשפחה נלקחה לאושוויץ בתאריך 30.5.44 ומשה קיבל את מספר האסיר 57398... משה היקר שלנו נשלח לאושוויץ, עבר מספר מבדקי רופא, שקבעו שהוא כשיר לעבודה, והחזיק מעמד ושרד בתופת הנוראית חודשים רבים. בתאריך 13.3.45 נשלח עם עוד אלפי אסירים יהודים רבים למחנה ברגן-בלזן. מסתבר ששם התנאים היו הרבה יותר גרועים מאשר באושוויץ ורבים מתו ממחלות, כמו טיפוס. המחנה שוחרר חודש בלבד לאחר שמשה הגיע אליו, בתאריך 15.4.1945, שבועיים לאחר תאריך יום הולדתו ה-33. לא נדע לעולם את תאריך הפטירה המדויק, מאחר ויש לא נמצא ברשימת המשוחררים, או אלו שנפטרו לאחר השחרור. סביר להניח כי נפטר קודם, בין שני תאריכים אלו, וקבור באחד מקברי האחים במקום... ביקשתי לפני שנה כי שמו יעודכן בספר הזיכרון של ברגן בלזן וכמו כן עדכנתי ב"יד ושם" ודף העד עודכן."

שמעון-צבי/שנדור: 1914-1923;

יעקב: 1916-1948

יהושע (שיו)/סימון, יליד 1919. נישא לזהבה וילדיהם הם אריק ומוישי;

בנימין/ Béla (בוני): יליד 1922, נישא לפרידה וילדיהם הם שמוליק ורוחי/רחל; בנימין חי ברמת גן ונפטר ב-2014.

ישעיהו (שעיו), יליד 1925, נישא לחיה ולהם ילדים רבים.

מאחד-עשר ילדי המשפחה נפטרו שניים בילדותם המוקדמת, אח שנרצח בשואה ואח שנפל במלחמה, כך שנותרו שבעה מהאחים.

ההורים של יעקב עלו ארצה עוד בשנת 1936. הם התגוררו וגם קבורים בכפר הרא"ה.

האבא חיים-יוסף נפטר ב-1951 והאימא שרה ב-1976.

כפר הרא"ה, 1946: בחתונה של שיו-יהושע וזהבה (אחיו של יעקב)

מימין שורה ראשונה: יהודית וינשטוק (הבת של חיים וחנה זיסוביץ (הילדה הקטנה עם הסרט בשיער), חיים-יצחק (אבא של יעקב), שרה (אניו - אימא של יעקב), יהודית, יעקב ורבקה (ילדיהם של לאה ויחזקאל ויזר, אחותו של יעקב)
 מימין שורה שנייה: חיים זיסוביץ (הבעל של חנה אלטמן) עם בנו, אמנון, חנה אלטמן זיסוביץ (אחותו של יעקב) [סבתא של ענת], בוני (1) ושעיו (2) - אחים של יעקב, הכלה והחתן (3+4), זהבה ושיו-יהושע (אחיו של יעקב),
 איסו/איסר (5) - אח של יעקב, לאה (6) - אחותו של יעקב, טובה (7) - אשתו של יעקב, אליעזר (8) - בן דוד של יעקב,
 יחזקאל (9) - בעלה של האחות לאה ויזר, יעקב (10)

כרטיס האסיר של אלטמן יהושע (סימון) ממחנה הריכוז מטהאוזן.
 שני אחים עברו את השואה, משה נרצח עם משפחתו ויהושע (שיו) ניצל

KL. MAUTHAUSEN		T.D. Nr.	60803
ALTMANN, Simon,			
NAME		Vorname	
16.7.1919	Berehovo	118516	
Geb.-Dat.		Geb.-Ort	
Geb.-Nr.			
pers. Pers. Karte	☐	Korrespondenz	☐
pers. Pers. Bogen	☐		☐
Effektkarte	☐		☐
Schreib- Karte	☒		☐
Nummernkarte	☐		☐
Blockkarte	☐		☐
Reviskarte	☐		☐
Ausgabenblätter	☐		☐
Todesfallaufschma	☐		☐
Todesmeldung	☐		☐
Sterbeurkunde	☐		☐
		Dokumente:	1
		Inf. Karten:	
		Bemerkungen:	
		Umschlag-Nr.:	

מתוך כתבה ב"מעריב", 17.4.2018 / סיגל בן-דוד, שכותרתה: "איבדו את אבותיהם בקרב בכפר עציון: "חיכינו לשוא, לא העלינו על דעתנו שכולנו הפכנו יתומים".

127 חברי כפר עציון נפלו בקרב על הקיבוץ ב-13 במאי 1948, במה שנצרב בהיסטוריה כטבח אכזרי, שביצע בהם הלגיון הערבי. הם הותירו אחריהם 71 ילדים, שגדלו על סיפורם הכואב. יהושע אלטמן, תושב כפר עציון כיום, היה אז בן 5, בין הילדים הגדולים. אביו, **יעקב אלטמן**, היה מפקד המערכה שקיבל את ההחלטה להיכנע. "עוד לפני הקרב המכריע, אבא שלי ואבות אחרים היו מדברים איתנו בקשר מדי פעם. אבי סיפר לנו, בעיקר, על ההתקפות ושהם מחזיקים מעמד. הוא לא רצה להפחיד אותנו וניסה מאוד להרגיע".

אלא שביום האחרון פסקו השידורים. האימהות דיברו ביניהן על כך שלא נאמר בקשר המונח "המלכה נפלה", שהיה סימן לנפילת המערכה, אבל החל להתפשט אצלן חשש גדול. "הבנו שמשהו לא טוב קרה, אבל ניסינו להישאר אופטימיים", ממשיך אלטמן. "קיוונו שאולי חלק מהאבות נלקחו בשבי, או שהם פצועים. לא העלינו על דעתנו שכולנו הפכנו יתומים ביום".

השמועות על הקרב ותוצאותיו העגומות לא הגיעו מיד לירושלים, אל הנשים והילדים במנזר רטיסבון. [בדצמבר '47, לאחר התקפה על שיירה מהקיבוץ, שבה נהרגו עשרה חברים, הוחלט לפנות את הנשים והילדים למנזר רטיסבון ליד ירושלים. כל האבות נשארו בקיבוץ, ואיתם 21 נשים שלא היו אימהות, למעט אחת]. "פתאום פסקו גם המכתבים", מספר אלטמן, "אבל היו כאלה שעדיין בחרו להמשיך לקוות, וזה היה תהליך מאוד איטי, שהושלם רק אחרי כשנה, כשחלקי הגופות הוחזרו. סחבנו את הכאב הרבה שנים. התמונה שהכי חרותה במוחי היא תמונת הפינוי, כשאנחנו, כל הילדים במשאית, וכל האבות מנופפים לנו לשלום וצועקים שבקרוב נחזור להיפגש. אמרו לנו שנוסעים למקום בטוח, ואנחנו חשבנו שממש תכף חוזרים. אלה זיכרונות שלא עוזבים אותי".

במשך כמה חודשים שהו הילדים והאימהות במנזר וציפו לקבל חדשות מהלוחמים. ארבעת ניצולי הטבח בכפר עציון נלקחו בשבי והוחזרו לאחר תשעה חודשים. גופותיהם של חברי הקיבוץ הובאו לקבורה רק באוקטובר 1949, בקבר אחים, לאחר שהרב שלמה גורן הורה על מבצע ליקוט גופות. בקבר האחים הזה, שהיה הראשון בהר הרצל כבית עלמין צבאי, נקברו בסך הכול 240 איש מכל גוש עציון, כולל לוחמי "ההגנה" שלחמו איתם.

בשנים שחלפו מאז הקרב הוא החלו להתגבר השאלות בנוגע לסוגיית הטבח והכניעה, ואיתן גם המחלוקות. "יש דברים שידועים יותר ופחות, אבל אין ספק שקבוצה גדולה של לוחמים הייתה מרוכזת ליד המנזר הגרמני, ושם נמצאו הגופות שלהם", אומר אלטמן. "הם לא היו בתעלות המגן, ולכן ברור שנטבחו ולא לחמו. אבל אף אחד מאיתנו מעולם לא חיפש אשמים. היה ברור שאם אבי נתן את הפקודה להיכנע, לא הייתה להם ברירה והם גם קיבלו הנחיה מההגנה".

במשך ארבע שנים התגוררו האלמנות וילדי כפר עציון בשכונת גבעת עלייה בדרום יפו, במתחם בן שבעה בתים שהוקצה להם, ובו המשיכו את חיי הקיבוץ בקיבוץ עירוני, עם בית ילדים, חדר אוכל וקופה משותפת. מאוחר יותר נקלטו שש אלמנות בקבוצת יבנה, ואחרות התמקמו ביישובים אחרים. כל המשפחות קשורות בקשר מיוחד עד ליום זה ונפגשות בכל שנה לטקס זיכרון משותף.

כשכפר עציון שוחרר במלחמת ששת הימים, היתומים וחלק מהאלמנות נהרו אל המקום בחרדת קודש. "רובנו עשינו מאמץ להגיע ולראות מה נותר מהבית", מוסיף אלטמן. "לא ניתן היה לזהות את המקום. הכול היה הרוס ושרוף. רק בריכת המים ועוד בית אחד שרדו בשלמותם".

אלטמן ועוד עשרה מיתומי המקום החליטו לחזור ולהקים את הקיבוץ מחדש בתום המלחמה. "זה לא היה משהו מאוד מאורגן, היה ברור לנו שנחזור, אבל לא ידענו בדיוק מתי", הוא מספר. "אבל חשבנו שעברו כבר 19 שנה מאז שאיבדנו אותנו, והגיע הזמן שנחזור. כמה חודשים לאחר השחרור התייצבנו במקום והרמנו את הקיבוץ מחדש. זה לא היה פשוט, בעיקר לאימהות שלנו, שנגיע למקום הקשה הזה, אבל זה היה ברור לכולם שזה הכרח המציאות. מאז ועד היום אני חי את הנופלים, מעריך את המאמץ וההקרבה שלהם להתיישב בארץ ישראל. זה היה צו השעה מבחינתם, בכל מחיר".

10. **אנגל שמואל**, בן אהובה ופנחס, נולד בשנת 1926 בכפר ליד מונקץ'. התחנך ברוח הציונות בבית ספר עממי עברי ואחר כך בבית ספר תיכון. כשחזר השלטון ההונגרי לאזור והדיכוי פגע, בראש וראשונה, ביהודים הלאומיים, שלא רצו להתבולל בתרבות המדיארית, נשללה ממנו האפשרות להמשיך בלימודיו התיכוניים. שמואל הגיע ארצה במסגרת "עליית הנוער" בשנת 1940. הוא למד ועבד בהכשרה בכפר הנוער הדתי ליד חיפה ונקלט יפה בחברה ובעבודה החקלאית. אחר-כך עבד זמן מה במושב שדה יעקב. לאחר שקיבל את ראשית אימונו הצבאי ב"הגנה", התנדב לבריגדה היהודית ושירת במצרים, בגרמניה הכבושה ובבלגיה המשוחררת.

מששחרר מהצבא החל משרת כשומר-רוכב במושב נחלים שבקרבת גבולות סוריה ולבנון. בראשית המהומות, בחורף תש"ח, נכנס לרגל תפקידו לכפר הערבי חסס. שם הקיפוהו כ-60 ערבים וכשלא יכול היה לפרוץ לו דרך בעזרת מגלב, נאלץ להיעזר באקדח שהחזיק בהסתר, ללא רישיון. הוא המית אחד מראשי התוקפים והגיע פצוע אל המושב. המשטרה הבריטית שהגיעה למקום אסרה אותו והעבירה אותו לכלא עכו. מששחרר בערבות של 2000 לירות עבר לתל-אביב, נשא אישה ומיד אחר-כך התגייס לשירות סדיר והשתתף בקרבות הגליל העליון המזרחי. בחזית התנהג באומץ והבטיח לחבריו, שאחרי כל התלאות שעברו עליו ויצא מהן בשלום, שוב לא יפגע בו כדור. על דבריו אלה חזר בארוחת הערב ביום ג' בתמוז תש"ח (10.7.1948) וכעבור שעה, כחודשיים אחרי חתונתו, נפל בקרב לבלימת הסורים באזור משמר הירדן. בן 22 בנופלו. הוא הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בראש פינה.

השלמת מידע: בסיוען של בנות המשפחה קיבלתי מידע נוסף – ועל כך התודות: ליזה (אליס) קליינמן מלוס-אנג'לס – אחייניתו, הבת של הנצי", אחותו של שמואל; אסתר פינקל מפתח תקווה, בת דודתו של שמואל (אימא שלה, שרה בוכבינדר, הייתה אחות של פנחס, אבא של שמואל); אסתר שטודן מזיכרון יעקב, בת דודה (אימא שלה, ציפי גולדשטיין, היא בת הדודה של שמואל).

עתה אנו יודעים ששמואל נולד ב- **Zhborivtsi (Жборовиц)**, כפר קטן, בו חיו 2 משפחות יהודיות בלבד, כ-8 ק"מ צפונית למונקץ'. להורים היו 8 ילדים, שרק 4 מהם שרדו אחרי השואה: **מיכאל (Mehl)** (1921-2010), **ילנה (הנצי')**, **לאה (Laychy)** (1924-2014) ושמואל. שני ילדים מתו בצעירותם ושניים נוספים נרצחו באושוויץ: **אהרון (בן 13) ואברהם (בן 8)**. האימא אהובה נקראה גם לובה. האבא, פנחס, יליד 1891, היה אדם אמיד וכשחזר השלטון ההונגרי לאזור והדיכוי פגע בראש וראשונה ביהודים, הוא בחר לשלוח את בנו ארצה, בשנת 1940, במסגרת "עליית הנוער".

כפר הנוער הדתי ליד חיפה, בו התחנך שמואל, היה "כפר חסידים". לאשתו של שמואל קראו **מרים**. היא הייתה אישה דתייה ובנפול בעלה הייתה צריכה לקבל חליצה מאחיו של שמואל, מיכאל אנגל, שהתגורר במיניאפוליס, ארה"ב. היא נישאה בשנית והייתה לה בת.

רישום כניסתו לארץ של שמואל, בן 15, דרך "עליית הנוער" מראש הנקרה, רשום שהגיע מהונגריה, 19.5.41 (ולא 1940)

העליה של הסוכנות היהודית לא"י						
לשכת העליה חיפה						
רשימת עולים שבאו לא"י						
128.9.7						
היום 19.5.41						
החברה						
המספר	השם	גיל	סוג	מס' רישיון	הקריובים בא"י וכמתנם	הערות
128.9.7	שמואל	15	ב-5	128.9.7	עליית הנוער	RX/69/41
	אורסל	15	ב-5			6-128.9.7

הותקף שומר נחלים

אתחול בשעות לפנהיץ הותקף שומר
הסדות של נחלים, שמואל, אנגל. בתוך
הכפר הערבי חסאם ע"י הטון ערבים.
נדרו עליו יריות. אולם הוא הצליח להימנע
לס ולמלא במצב התעלפות בקרבת נח
לים. כעבור שעה הודיעו כי נמצא ערבי
הרוב בתוך הכפר חסאם. שומר הסדות
נאסר והובא ביח תחת משמר לפית החוץ
לים הדסה בצפת. החקירה נמשכה.

אחת החוויות הקשות שחוה שמואל הייתה במסגרת שירותו כשומר-רוכב במושב נחלים, שאז שכן בקרבת גבולות סוריה ולבנון. בראשית המהומות, ב-3.12.1947, נכנס שמואל, לרגל תפקידו, לכפר הערבי חסאם. שם הקיפוהו כ-60 ערבים.

"הארץ" מה-3.12.1947

עורך הדין, אהרון חוטר ישי [שהיה הפרקליט הצבאי הראשון] כתב ספר בשם "רק אתמול" (1958), המכיל

11 סיפורי משפטים שניהל טרם קום המדינה [הספר תורגם להונגרית ולרומנית ופורסם בהמשכים בעיתונות היומית בשפות אלו בארץ]; בספר נכלל גם סיפורו על שמואל אנגל: "משפט שלא נתקיים" (עמודים 111-88). וכך הוא כתב: "אך לא רוצח היה האיש. חלילה. הוא נהג לפי הכלל: 'הבא להורגך – השכם להרגו', כי השניים, יחד עם קבוצת מרעיהם, קמו עליו בוקר אחד באבנים, במקלות ובפגיונות לרוצחו נפש. וברירה לא הייתה בידו: או חייו או חייהם. הוא ביכר את חייו וקיפד את חייהם." בהמשך הפרק מספר חוטר-ישי ששמואל אושפז במצב קשה בבית החולים בצפת, חבוש מכף רגל ועד ראש, רק עיניו היו חופשיות. המשטרה הבריטית אסרה אותו ומשמר של שני שומרים בריטיים השגיח עליו ללא הפסקה. לא ניתן לו להיפגש עם עורך דין. למזלו, לא נמצא האקדח הלא חוקי. "העדויות" שנגבו מהערבים הפכו את שמואל מקורבן לנאשם ב-3 עברות קשות: רצח, נשיאת נשק ושימוש בו; העונש על כל אחת מהן הוא עונש מוות. חוטר ישי חשש שיגבו משמואל עדות בהיעדרו, כיוון שהוא התכוון לומר במשפט, ששמואל נאלץ לחטוף את האקדח מהערבים שתקפו אותו. גם מנהל בית החולים, דר' וייל, לא יכול היה לסייע. כשקצת השתפר מצבו הרפואי של שמואל,

הייתה כוונה להעבירו לבית החולים הממשלתי, או הכלא בירושלים, ולחוטר ישי היו חסרים פרטי האירוע והגדרת קו ההגנה שינקוט. יום גביית העדות התקרב וחוטר-ישי הבין שעליו לעשות מעשה. הוא הגיע לבית החולים בצפת שעתיים לפני הגעת השוטרים. בעצה אחת עם דר' וייל, התחפש חוטר-ישי לרופא והצטרף, כרופא מסייע לביקור הרפואי... דר' וייל "העסיק" את שני השומרים הבריטיים וחוטר-ישי כותב: "התכופתי אל הפצוע, הודעתי לו מי אני, ותוך טיפול בתחבושותיו, הסברתי לו את הנקודה העיקרית במשפטו.... 'אל תדאג, יהיה בסדר' הרגיע אותי." שמואל הועבר לכלא בירושלים ורק בפעם השלישית הצליח חוטר-ישי לשחררו בערבות גבוהה של 2000 לירות. בגלל רשלנות של המשטרה הבריטית, כש"יד ימין לא יודעת מיד שמאל" – גורש שמואל ממשרדי החקירות שלה ולא הועמד למשפט...

בעקבות הסכנה שנשקפה לחייו, נדרש שמואל להחליף את שמו. כשנפל ביולי 1948 הוא נקבר עם השם שהיה לו כשברח מהבריטים. לקח זמן עד שנמצא קברו... נדרשה התערבות של עורך דין כדי "להחזיר" לו את השם שנתנו לו הוריו – וכדי שיזכה להיקבר בשמו: אנגל שמואל...

האחיינית של שמואל, ליזה, עם בעלה דוד, ליד הקבר של הדוד, אנגל שמואל, בראש פינה

בעקבות תיעוד נפילתו של גוטסמן מרדכי, חלל נוסף יליד קרפטורוס, שהגיע עם עליית הנוער לשדה יעקב, שם שהה גם שמואל, התוודעתי לעדות שנתן אוריאל כהן, בן המושב, ששמואל התגורר בביתם ועבד במשק שלו.

אוריאל העיד כך: "שמואל היה איש חזק מאוד פיזית, הוא היה גבוה, רחב; היו לו זרועות עבות וכפות ידיים אדירות. זה היה המזל של משפחת כהן, שהבחור הזה הגיע לעבוד אצלנו. אני זוכר את

התקופה הזאת, כשהיינו מקבלים הודעות על מי שנהרגו... שמואל אנגל – האירוע הסעיר את מי שהיה קרוב אליו. במשפחה הייתה התרגשות וצער גדול מפני שהוא היה איתנו; הוא אכל איתנו, ישן אצלנו בבית."

תיעוד מתוך סרט ההנצחה שהוכן במושב שדה יעקב: "ונזכור את כולם – שדה יעקב"

חיילי הבריגדה העברית בברנהיים: שמואל הוא החייל הכורע מימין את שתי התמונות [בעמוד זה] מעת שירותו בבריגדה שלח שמואל מאירופה לחבריו בני המושב. התמונות הן באדיבותו של חיים כהן, אחיו של אוריאל

11. **אפפלדורפר אלכסנדר**, בן טובה וצבי, נולד ביום י"א באדר תרפ"ו (25.2.1926) בצ'כוסלובקיה. הוא למד בבית ספר עממי ובא לארץ בשנת 1945 במסגרת "עליית-הנוער", עם ילדי בוכנוואלד. בארץ היה מכוואי כלי רכב. משנת 1946 היה חבר ב"הגנה" ועם התחלת הקרבות של מלחמת העצמאות ביקש להתגייס גיוס מלא, מאחר שלא יכול לחיות בשקט חיי אזרח, כשמסביב גוברת התקפת האויב. במכתב לאחותו הדגיש, כי אינו נרתע מסכנת המלחמה: "היום פוגע הגורל בי ומחר באחר, אך מאושר אני ללחום על עצמאות העם, כי אין טעם בחיים ללא חירות".

לאחר שהתייצב לשירות בחטיבת "אלכסנדרוני", עבר אימונים ובחודשי מרס-אפריל 1948 פעל עם מחלקתו בירושלים, בהרטוב ובנווה יעקב ובחוזרו מירושלים השתתף בכיבוש תל ליטווינסקי. ביום 12.5.1948 ביקר בבית אחינו ועמד לצאת לקורס בנתניה, אך יציאתו נדחתה ולמחרת, ביום ד' באייר תש"ח (13.5.1948), נפל בקרב על כפר סבא הערבית, והובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. בן 22 בנופלו.

השלמת מידע: אל שמו של אלכסנדר הגעתי דרך פנייתה של חברתנו, רבקה גולדמינג, שכתבה לנו: "האם שמו של קרוב משפחתנו מופיע אצלכם? הוא נפל ב- ד' באייר תש"ד, למען המולדת, אותה לא הספיק להכיר. ביום הזיכרון - אימי, גב' שרה ביינהורן ע"ה, הייתה נוהגת לפקוד את קיברו ולהדליק נר לעילוי נשמתו".

כך נודע לי על חלל זה, שמקום מגוריו הספציפי לא צויין ב"זכור", ושם משפחתו אינו נפוץ בקרפטורוס. הוא נולד ב**ברזניקי** [Bereznyky, מחוז סבליאבה], כששמו ההונגרי היה שנדור וכינויו היה סנדר. שרה ביינהורן הייתה בת דודה מדרגה שנייה של אלכסנדר. היא התארכה בקיץ בבית הסבא והסבתא שלה בכפר Ballósfalva [מחוז מונקץ'], שם פגשה את הנכד הנוסף של סבה וסבתה, אלכסנדר, ושם בילו ביחד את חופשת הקיץ. שרה כיבדה את בן הדוד שלה על ידי עלייה לקברו והדלקת נר נשמה לזיכרו. בדפי העדות נמצא המידע הבא: האימא טובה, לבית אורנשטיין, הייתה ילידת 1895. האבא, צבי-הרמן, יליד 1895, היה חייט. במשפחה היו 5 ילדים. נותני העדות הם האח והאחות ששרדו: **יהונתן אורנשטיין** [הנושא את שם משפחתה של אימו]. יהונתן עלה ארצה בשנת 1936. הוא נולד ב-1914 ונפטר ב-1994; קבור בבתי ים.

חיה שלומוביץ/שלו: נולדה ב-1919 ונפטרה בשנת 2000. היא קבורה בשדה אליעזר [מושב בעמק החולה]. בנה הוא אלכס שלו, מדליק הנר הווירטואלי לזכרו, הקרוי על שמו. שני אחים ניספו בשואה:

Berko/ברש/דוב/ברנרד, יליד 1916. הוא היה חייט, כאביו. בזמן המלחמה הוא היה במונקץ'.
Itzko/יצחק, נולד בשנת 1928 או 1932. הוא היה תלמיד וילד.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי בימי הזיכרון תשפ"ב – תשפ"ג:

"אני בן של ישראל דוב אורנשטיין, בן משה אורנשטיין, אח של טוביבא (אפפלדורפר), אימא של אלכסנדר אפפלדורפר הי"ד". אלכסנדר אורנשטיין - ברוקלין ניו יורק 9 מאי 2022
"אח של אימי ז"ל שלא זכיתי להכיר בפועל רק מסיפורים". אלכס שלו 4 מאי 2022
"קרוב משפחה. עלה לארץ עם ילדי בוכנוואלד ומסר את נפשו במלחמת העצמאות". אורי עמירם 13 אפריל 2021

KL: Weimar-Buchenwald Jule.

Häftl.-Nr.: 112.749

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: Apfeldorfer Oberstelt: _____
 Vorname: Szandor am: 22.1.1945 an KL: _____
 Geb. am: 25.11.28 in: Bereznik Buchenwald
 Stand: _____ Kinder: _____ km: _____ an KL: _____
 Wohnort: Bereznik, Kr. Bereg
 Strasse: _____ am: _____ an KL: _____
 Religion: mos. Staatsang. Ungarn
 Wohnort d. Angehörigen: keine am: _____ an KL: _____
 Eingewiesen am: Juli 1944 am: _____ an KL: _____
 durch: _____ am: _____ an KL: _____
 in KL: Auschwitz
 Grund: Folkt. Ungarn-Jude Entlassung: _____
 Vorstrafen: _____ am: _____ durch KL: _____
 mit Verfügung v.: _____

Personen-Beschreibung:
 Größe: _____ cm
 Gestalt: _____
 Gesicht: _____
 Augen: _____
 Nase: _____
 Mund: _____
 Ohren: _____
 Zähne: _____
 Haare: _____
 Sprache: _____

Bes. Kennzeichen: _____
 Charakt.-Eigenschaften: _____
 Sicherheit b. Einsatz: _____

Körperliche Verfassung: _____
 112.749 1816

KL-F 1144 500.000

כרטיס האסיר של אלכסנדר ממחנה בוכנוולד: רשום שהיה יליד 25.11.28 וליד 1926. מקום הולדתו: ברזניק, המקצוע: פועל

Name: Apfeldorfer Vorname: Szandor
 Geb.-Tag: 25.11.28 Geb.-Ort: Bereznik
 Beruf: Arbeiter
 Inhaftiert: Konz.-Lager Buchenwald Nd: 17 749
 Nationalität: Ungar (Jude)
 Weitere Angaben: eingel. 22. 1. 45

(1) Registration No. K1041569634 A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD

Original Duplicate

M. Single Married
 F. Widowed Divorced

(2) Family Name APFELDORFER Sander Other Given Names _____ (3) Sex _____ (4) Marital Status _____ (5) Claimed Nationality Jew

(6) Birthdate 25.11.1928 Birthplace Bereznik Province Ungarn Country C.S.R. (7) Religion (Optional) _____ (8) Number of Accompanying Family Members: _____

(9) Number of Dependents: _____ (10) Full Name of Father Apfeldorfer Herman (11) Full Maiden Name of Mother Orszulka Tausa

(12) DESIRED DESTINATION _____ (13) LAST PERMANENT RESIDENCE ON RESIDENCE JANUARY 1, 1938.
 City or Village Bereznik Province Ungarn Country C.S.R.

(14) Usual Trade, Occupation or Profession farmh. Arbeit (15) Performed in What Kind of Establishment _____ (16) Other Trades or Occupations _____

(17) Languages Spoken in Order of Fluency _____ (18) Do You Claim to be a Prisoner of War _____ Yes No (19) Amount and Kind of Currency in your Possession _____

(20) Signature of Registrant: Apfeldorfer Sander (21) Signature of Registrar: Goldkorn Date: 30.5.45 Assembly Center No. Buchen

(22) Destination or Reception Center: _____

(23) Code for Date: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28

(24) REMARKS Arbeitslos Juan Tel Aviv

112-4 11-1116-1

מסמך ממחנה העקורים של אפפלדורפר סנדר, בן הרמן וטאובה אורנשטיין, יליד 25.11.1928 מברזניק, ממחנה בוכנוואלד, תל אביב

One-Heim Escuis / Sure / Frnace

**AMERICAN JOINT DISTRIBUTION COMMITTEE
LOCATION SERVICE BELSEN-CAMP**

Den 26.1.48

Surname Appeldorfer	First Name Sender
Previous Name	Birthdate 25.11.1926
Birthplace Beresnik Svalawa	Nationality Ca. Slov.
Present Address Frnace	Address before Depart
Name of Father	Name of Mother

Information Learned about above person: left Buchenwald and other deportations camps for Frnace on Juni 8th 1945

מקום הולדתו של אלכסנדר: ברזניק, מחוז סבליאבה, תאריך הלידה תואם למסמכים מבוכנוולאד, אך לשנת 1926 [בדומה לאתר "יזכור"]. "עזב את בוכנוולאד ואת שאר מחנות הפליטים לצרפת ב-8.6.1945"

פסווין פנחס; 54) וויינשטוק הוגי; 55) אורבאך אברהם; 56) אפפלדורפר סנדר; 57) ווייס אברהם 58) וויול יצחק;

4 שערים

העורים שלנו הגיעו

עיתון "שערים", עמוד 4, מה- 20 ביולי 1945

14	מרסון	אנגלנדר	.87
18	היינריך	אנשלבין	.88
36	פרינסוואס	אסטראבו	.89
39	גדליה	אפשטין	.90
17	סנדר	אפפלדורפר	.91
24	מילא		

מארכיון עתלית, בה היה אלכסנדר עצור, מצאתי שהעפיל ארצה באונייה מטרואה א', בתאריך 16.07.1945, מצ'כיה, עם "עליית הנוער"

משמאל: חיה שלו (שלומוביץ), אחותו של אלכסנדר ובעלה, מנחם (מימין)

12. **אקרמן ישראל**, בן מלכה ודוד, נולד בשנת 1927 בפאלאנוק (ליד מונקץ'). למד ב"חדרים" ובבית ספר עממי ממשלתי, ואחר-כך למד נגרות רהיטים והוסיף להשתלם בבית ספר מקצועי. משהוחזר האזור להונגריה סבל רבות מהחיילים ההונגריים, שהיו מכים נערים יהודיים, והחליט לבקש את עתידו בארץ ישראל. על אף הגזירות על התנועה הציונית היה הולך בשבתות למונקץ' הסמוכה להשתתף באספות ציוניות. בשנת 1944 נשלח עם כל משפחתו לאושוויץ, הועבר עם אחיו לבוכנוואלד, הופרד מהם ונלקח לעבודת פרך במחצבה בגרמניה. מששוחרר על-ידי הצבא האמריקני אמר

לצאת מיד בנתיב ההעפלה ארצה, אך כיוון ששמע ששלושת אחיו כבר חזרו הביתה, ועל אף הסכנה שלא יורשה לצאת משם, נענה לשידולי מכרים ונסע תחילה הביתה לקחת גם את אחיו עמו. שניים מהם סירבו ונשארו תחת השלטון הסובייטי. אח אחד הצטרף אליו ובדרך רבת מכשולים והרפתקאות עברו את הונגריה ואוסטריה והגיעו להכשרת "אף-על-פי-כן ולמרות הכול" שליד מודנה באיטליה; ישראל עבד שם בנגרות. בינואר 1946 העפיל לארץ עם אחיו באונייה "אנצו סירני". הם נתפסו על-ידי משחתת בריטית והובאו למחנה עתלית. אחרי השחרור מהמחנה שהה זמן מה בחברת נוער עולה בגבעת השלושה ואחר-כך ברמת הכובש, למד ועבד ועסק בספורט. עבר לעבוד בתל אביב והצטרף ל"הגנה".

בליל השמחה לאחר החלטת עצרת האו"ם טיפס ועלה לראש עמוד התאורה בכיכר "מגן דוד" בתל אביב ותלה שם דגל לאומי לקול תשואות ההמון החוגג. למחרת יצא לשמירה ולהגנה בפרברי תל אביב. כחבר חי"ש בחטיבת "קריית" השתתף בפעולות בכפר סאלמה, אבו-כביר, יאזור, בית החרושת "היוצק", "מצודה" ויפו. ביום י"ג באדר ב' תש"ח (24.3.1948) (תענית אסתר) היה בחופשה ובשומעו שיחידתו עומדת לפוצץ בלילה את בית הקירור ביפו חזר לבסיסו וביקש לשתפו בפעולה. בתפקיד סמל כיתתי חיפה באש על החבלנים והם הגיעו אל המטרה, עשו את מלאכתם וחזרו בשלום, אך הוא נפגע מכדור בראשו ובחזהו ונפל. בן 21 בנופלו. ישראל הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.

מעוז בירנבוים העלה בפייסבוק את שמו של ישראל בקבוצה "יוצאי מונקץ' הקרפטים וצאצאיהם" על אח של סבא שלו, ובו ציטט את המידע מאתר "יזכור". לאח זה קראו חיים והוא היה יליד פסח 1923, כלומר, מבוגר מישראל ב-4 שנים. חיים נפטר בן 90.5 בשנת 2013.

מעוז הוא גם זה שעדכן את שמות אחיו של ישראל:

האח שעלה עם ישראל ארצה היה **חיים** (סבו של מעוז); שני האחים שנותרו במונקץ', והיגרו מאוחר יותר לארה"ב היו: **משה-מור** (יליד 1925), שהיה נגר, ו**צבי (הרשי)**.

6 האחים שנספו בשואה היו:

שרה, לאה, גיטל, מנדל, אברהם-אליהו ויצחק-אייזיק. כלומר, משפחת אקרמן מנתה 10 ילדים לפני המלחמה.

חיים אקרמן, אחיו של ישראל, עם אשתו, יהודית (פייגה). חיים חי בין 1923-2013; אשתו שתבלח"

כשגוי על אולם בן ביש אקרמן (הזכר הגוי נא) -
 קומץ 7. נלצי מו קן 24. 48. 3. 48
 באמת 95.3.48 כשזכי יי 11 זמני הנכונה. הגוי
 (הגוי הנכונה) א זכי נלצי מו קן 24. 48. 3. 48
 ימני
 אי הילפי (הגוי) טאני נולד נצי הרצח (הגוי)
 נלצי (הגוי) (הכספי) א זכי מני מני (הגוי)
 נצי מני נלצי טאני אקרמן קן 20. נלצי הגוי נצי
 7. א. זכי נלצי. נלצי זכי גוי נלצי.
 מני נלצי טאני אקרמן קן 20. נלצי הגוי נצי
 מני נלצי טאני אקרמן קן 20. נלצי הגוי נצי
 א. 1. נלצי נלצי או טאני. נלצי מני (הגוי)
 מני נלצי טאני אקרמן קן 20. נלצי הגוי נצי
 טאני 48. 3. 48. 1048.

אמת (הגוי) טאני נלצי
 א. 1. נלצי נלצי או טאני. נלצי מני (הגוי)
 מני נלצי טאני אקרמן קן 20. נלצי הגוי נצי
 טאני 48. 3. 48. 1048.

אמת (הגוי) טאני נלצי
 א. 1. נלצי נלצי או טאני. נלצי מני (הגוי)
 מני נלצי טאני אקרמן קן 20. נלצי הגוי נצי
 טאני 48. 3. 48. 1048.

בארכיון המדינה נמצא תיעוד לחקירת רציחתו של ישראל אקרמן. המסמך חתום על ידי חיים אקרמן (אחיו של ישראל וסבו של מעוז) ונרשם על ידי חוקר המשטרה: "הודעתו של חיים בן דוד אקרמן, הגר ברחוב נחלת בנימין 7 והוא אח, בן 24, פועל. בתאריך 25.3.48 בשעה 11:00 לפני הצהרים בבית החולים הדסה תל אביב רשמתי את הודעתו כדלקמן:

את הגופה המתה שאני רואה כעת בחדר המתים בבית החולים הדסה תל אביב אני מזהה אותו. הוא אחי ושמו ישראל אקרמן בן 20, הגר ברחוב נ"ב [נחלת בנימין] 7 ת"א. הוא רווק, הוא עבד בתור נגר. אני

בטוח שזאת גופתו של אחי שהכרתי לפי סימנים. אני מזהה אותו בנוכחות השוטר. כפי שנודע לי מאנשי המקום הוא נהרג אתמול בערב באבו כביר על ידי כדור שפגע בראשו. זאת הודעתי שהוקראה לפני ומצאתי אותה כנכונה."

97/CT Tel-Aviv Division
 31st March 1948
 Abu-Kebir P.S.
 Subject:- Murder of Israel Ackerman on 24.3.48.
 Herewith statement of Haim Ackerman who identified the body of the above named who was killed by a bullet in Abu-Kebir.
 D. Ben-Sparaim
 D.S.P.
 Encl. 2.
 Copy to:- Circ. file.

מסמך של משטרת המנדט הבריטית: "הנושא: הרצח של ישראל אקרמן ב-24.3.48" רצוף בזה הצהרה של חיים אקרמן, אשר זיהה את הגופה של השם שלמעלה, אשר נהרג מכדור באבו כביר"

עוד מסמך של משטרת המנדט הבריטית, הנוגע לחקירת רציחתו של ישראל אקרמן בניגוד לחוק 214 משנת 1936

ABU KEBIR POLICE STATION.
 C.N. 187/48 DATE REPORTED. 2.4.48 TIME. 1.47 p.m.
 SPECIAL REPORT NO. STATION DIARY NO. 118
 COURT EXHIBIT NO. PLACE. Abu Kebir area.
 L.S.P. NO. STOLEN L.P. RECOVERED L.P.
 OFFENCE. MURDER
 contrary to section 214 of the C.C.O.1936
 COMPLAINANT. A.G. on behalf of deceased
 Israel Ackerman
 Jew, 'al. of 7 Nahlat Benjamin Str.
 ACCUSED.
 ARRESTED BY: DATE: COURT CASE NUMBER:

25.3.48 "לכבוד חוקר מקרי מוות תל אביב
 בהתאם לפקודת חוקרי מוות משנת 1926 אני מתכבד להודיע שגופתו של ישראל אקרמן בן 20 מרחוב נחלת בנימין 7 ת"א נמצאת כעת בחדר המתים של בית חולים הדסה בת"א, שזה באזור שיפוטו, וכי יש סיבות מספיקות להאמין שמותו היה בלתי טבעי ומבקש לפתוח בחקירה בהקדם האפשרי. אני מפנה את תשומת לבו לסעיף 4(1)(3) וסעיף 2 לפקודת חוקרי מוות משנת 1926. כל הסידורים הקשורים בהזמנת העדים והופעתם בזמן ובמקום החקירה שייקבעו ע"י יעשו ע"י תחנתנו."

מכתב המשטרה 124-223
 תל אביב
 לכב' חוקר מקרי מוות תל אביב.
 זרימה לפקידה במקרה מות
 כהתאם לפקודת חוקרי מוות משנת 1926 אני מתכבד להודיע שגופתו של ישראל אקרמן בן 20 מרחוב נחלת בנימין 7 ת"א נמצאת כעת בחדר המתים של בית חולים הדסה בת"א, שזה באזור שיפוטו וכי יש סיבות מספיקות להאמין שמותו היה בלתי טבעי ומבקש לפתוח בחקירה בהקדם האפשרי. אני מפנה את תשומת לבו לסעיף 4(1)(3) וסעיף 2 לפקודת חוקרי מוות משנת 1926. כל הסידורים הקשורים בהזמנת העדים והופעתם בזמן ובמקום החקירה שייקבעו ע"י יעשו ע"י תחנתנו.
 448 9/10/48

רשימת העוליות הישנות

18.1.46 האגודה "אנצ"א"

שנה	שם	מקום
1925	בת שבע	איצקוביץ
1927	ברינה	איצקוביץ
1927	טשה	איצקוביץ
1919	טשה	איוש ק
1922	אנוך	אקלור
1924	חנה	אלכברי
1925	כרים	אלטר
1922	אברהם	אלטר
1923	חנה	אלטר
1926	צפורה	אלטר
1925	שלמה	אלטשולר
1927	ברכה	"
1916	יצחק	אלכוזר
1924	שמעון	אלנר
1918	יוסף	אנל
1929	אריה	אנגלר
1928	צבי	אנגלר
1919	חנה	אנדורסקי
1921	יוסף	אנטנברג
1927	חיה	"
1921	ספלה	אפולו
1924	רות	אפרים
1911	חנה	אפטשין
1924	שלמה	אפטשין
1922	יעקב	אפטשין
1911	ליב	אפטשין
1922	ליבה	אפטשין
1923	חיים	אפטשין
1905	דולה	אפטשין
1925	שמש	אפטשין
1928	ישראל	אקרמן
1923	חיים	אקרמן
1917	חנה	אהרבלס
1916	הלל	ארסן
1923	מאיר	ארסן
1926	כרוניה	ארליך
1929	שמעאל	באום
1924	לאה	באום

ארכיון המדינה:
 אקרמן ישראל
 נמצא ברשימת העוליות על אוניית המעפילים "אנצו סירני, יליד 1926 (ולא 1927), צ'כיה, גבעת השלושה" [שם שהה במסגרת עליית הנוער]. שמו ה-8 מלמטה.

פולין אלטשולר יצחק "יב"ר"
 יוגוסלביה פרלה ולק סולרנו "שער העסקים"
 רומניה ירושלמי (אלנר) זל"ג, נתניה.
 פולין קבוץ מאוחר
 רומניה "שדה יעקב"
 ליטא יהודית קלין, הרצל 79, חיפה.
 פולין "כפר סטריק"
 "בנה איתן"
 רומניה כהן שמאל, ת"א? טשק פועלות עינות
 פולין זלדמן אברהם, רח"ה החבשים אל
 חוטרין, ירושלים. "יגור"
 פולין "בית ר"
 הפלר הניה, ר' סכני 13, ת"א
 "נשר"
 אפטשין ישראל, "יגור"
 "יגור"
 אין חרוך (פרטיזנים) "כפר עציון"
 "תל יצחק"
 " "
 " "
 ב' כיה גבעת השלמה
 בית ר'
 פולין שרה ארבלס, זכרון יעקב, "עכיר"
 קרית שמאל
 ברוניה זלצר (פ)
 אברהם סנדל, בני טשק, ר' הרצל
 שמאל בוים, מושב בית יוסף
 עליית נוצר, חניחא
 הונגריה אצאא סכרים: טרייבר, דיזינגוף
 229, תל אביב.

13. **ארבסט גרשון**, בן שלמה [חסר שם האימא], נולד בשנת 1927 בראחוב. הוא רכש השכלה עממית ועסק במלאכת הסנדלרות. את ימי הכיבוש והגזירות בארץ מוצאו עבר בשלום ומשזכה ליום השחרור שאף לעלות לארץ. בשנת 1947, בהיותו בן עשרים, הגיע תורו לכך. אחרי עלותו התיישב בפתח תקווה ועסק במקצועו. גרשון התגייס למלחמת העצמאות, שירת בחטיבת "אלכסנדרוני" והשתתף בקרבות. ביום כ"ו באייר תש"ח (4.6.1948), נפל בקרב בקאקון [עמק חפר]. בן 21 בנופלו. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנתניה.

השלמת מידע: בדף עדות מ"יד ושם" מופיע המשפט: "**Simina** ארבסט נולדה בשנת 1930 לסולומון. היא הייתה תלמידת בית ספר וילדה". האם זו אחותו של גרשון? האם סולומון הוא שלמה? סולומון מופיע ברשימת נרצחים מראחוב. מוסר עדות ל"יד ושם" היה אברהם ארבסט, בן דוד/אחיין (?) של גרשון (1922-1999). הוא מציין ששם האם היה **הלינה**. בעדות אחרת שלו הוא מציין ששמה **הנצי** ארבסט (ילידת 1898) והאבא רשום שלמה צאודר (כלומר, שם המשפחה של גרשון היה כשם אימו – תופעה מוכרת), יליד 1896. בעקבות עדותו של אברהם ארבסט מצאתי את שמות שלושת אחיו של גרשון: **זיגמונד/Selig**, יליד 1920, שהיה חיט; **חוה**, ילידת 1930; **סימה** (זו כנראה **Simina**), ילידת 1931; כולם נרצחו בבירקנאו. מ-4 הילדים רק גרשון שרד את השואה. עוד עולה מהעדויות שהמשפחה התגוררה ב**בילין (Bilin)**, **מחוז ראחוב** (ולא בראחוב). ייתכן שגרשון נולד בברלבש (Berlebash, כיום Koctelivka) במחוז ראחוב גם כן. באתר "נצר אחרון" מופיע גם שמו של ארבסט גרשון.

בעקבות פנייתי למשרד הביטחון עודכן הרישום באתר "יזכור": ארבסט גרשון מוגדר כחלל נצר אחרון

אקוס	אנדריאנה	23	יון	גבעת ברנר
אקוס	כנהם	33	יון	גבעת ברנר
ארבסט	גרשון	22	צ'כוסלובקיה	הפועל המזרחי ראשון-לציון
ארדיסי	אברהם	35	יון	יוסף ארדיסי, חיפה
ארדיסי	יעקב	28	יון	גבעת-חיים (עין-גב)

רישום של עלייתו ארצה של ארבסט גרשון על "חביבה רייק": בן 22, צ'כוסלובקיה, הפועל המזרחי, ראשל"צ

מראה כללי של אנדרטת חטיבת אלכסנדרוני בקאקון [באדיבות Avi111].
במהלך הקרב נהרגו 16 לוחמים מ"אלכסנדרוני". ארבסט גרשון מונצח על אנדרטה זו [שני ברשימה]

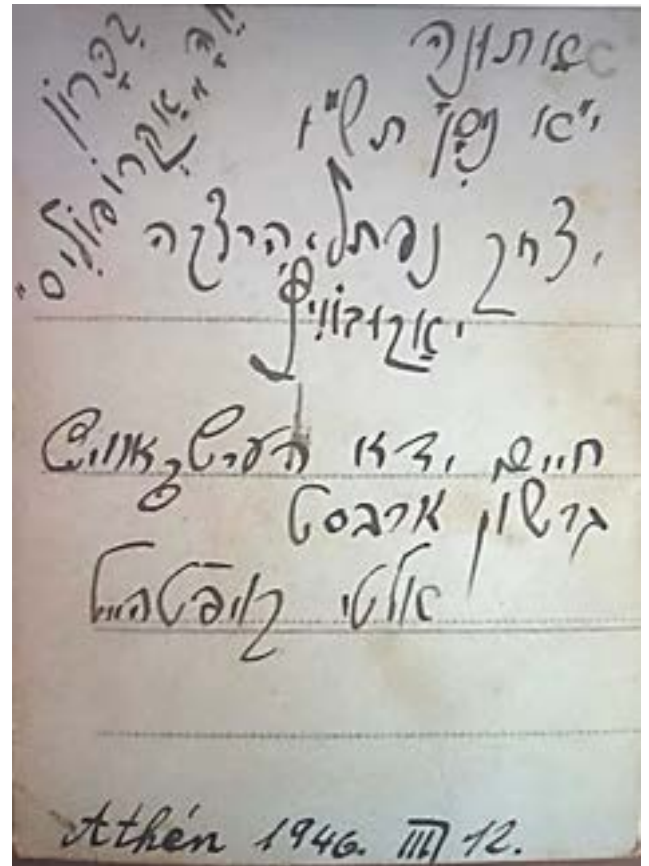

אל התמונה הזו (על שני צדיה) הגעתי בדרך המקרה... נמסר לי על ידי משפחת גלבווע מצפריה על חלל נוסף, יוצא קרפטורוס (ראו בהמשך: יעקובוביץ יצחק). התמונה שנשלחה מתעדת ארבעה חברים לדרך העלייה ארצה, באוניית המעפילים "חביבה רייק", שיצאה מיוון. אני קוראת את שמות החברים ומגלה שגם גרשון ארבסט מצולם בה (הימני)...

אולי זו תמונתו האחרונה?
באתר "יזכור" לא הייתה מתועדת אוניית המעפילים, איתה הגיע ארצה.

מימין: גרשון ארבסט, אתונה, ליד האקרופוליס
י"א ניסן תש"ו, 12.4.1946, יום שישי

**הכיתוב על האנדרטה
להנצחת הנופלים
והקרב על גבעת
קאקון**

אנו, "נאמני תל קקון", מתושבי עמק חפר, גאים להנציח את הנופלים, שהגישו למדינת ישראל ולתושבי העמק על מגש נפשם את האתר, המשופע בערכי טבע ונוף, ארכיאולוגיה ומורשת קרב. בקרב על כיבוש גבעה זו נפלו ט"ז חיילי חט' אלכסנדרוני, כל אחד עולם ומלואו, שנגדע על מזבח הקוממיות, חלל חלל סיפור נפילתו, גבורתו.

שלט ההנצחה הינו יוזמה מקומית של תושבי המקום! אנו מאמינים שישנה משמעות ערכית, ובה להזכרת שמות הנופלים במקום נפילתם והכרת פרטים על תולדות חייהם. כמו כן ברצוננו להדגיש שמרחב קקון שמש זירת קרבות במשך תקופות ארוכות בהיסטוריה. אנו תקווה שהמקום, שהיה בעבר אתר קרבות ואדמתו רוויה בדם עמים שונים, יהפוך ברבות הימים למקום של אחווה, שלום ולקח היסטורי לכל העמים. נא כבדו את המקום נאמני קקון"

שמו של ארבסט גרשון מונצח בעמודה האמצעית, שלישי מלמטה

14. **ביסריצר שמואל**, נולד בשנת תרע"ח (1918) בצ'כוסלובקיה.

לאחר שעלה לארץ ישראל התגייס לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה ושירת בחיל הרגלים. ב"א באב תש"א (4.8.1941) נהרג בתאונת דרכים. הובא למנוחות בבית העלמין הצבאי הבריטי ברמלה. שמו הונצח ב"ספר התנדבות", בספר "יזכור" של מכון ז'בוטינסקי וב"ספר השנה של העיתונאים" תש"ו.

עוד על שירותו בצבא הבריטי: שמואל סולומון ביסטריר (Bistricher Samuel Solomon), מספר אישי בריטי PAL/15369. התגייס לצבא הבריטי בשנת 1940. הוצב בחיל הרגלים הבריטי (INF. - Infantry Corps). דרגתו בצבא הבריטי טוראי (Pte. - Private). הובא למנוחות עולמים בבית הקברות הצבאי RAMLEH WAR CEMETERY, ישראל.

השלמת מידע: אל שמו של שמואל הגעתי בעקבות פנייה מעמותת "לתת פנים לנופלים", לאחר שמתנדביה, סטיבן גלייזר וחנה הרסוויץ החלו לחקור את קורותיו בגלל מיעוט הפרטים: עיר הולדתו בצ'כוסלובקיה, שמות הוריו והיעדר תמונתו.

הממצאים שהועלו על ידי המחקר שלהם, וכן בעזרת ברוך הובר מאוז'גורוד, הם: שמואל היה בנם של **יוסף-מרדכי וינטה-נעכא** (לבית מאירוביץ, Merczovitz), ילידת Taracujfalu, שזהו שמה ההונגרי של **נובוסליצה**.

שני ההורים היו בני 28. שמואל נולד ב"ז אלול תרע"ח (25 לאוגוסט 1918) בנובוסליצה, [מחוז טייץ']. הוא עלה לארץ בספינת המעפילים "הילדה", שעל סיפונה עלו 728 מעפילים, שנמלטו מאזורים, אשר נכבשו על ידי גרמניה הנאצית. האונייה נתפסה והמעפילים כולם, הועברו למעצר בעתלית, ושחררו ב- 22 ביולי 1940.

לאחר שעלה לארץ ישראל, עבד שמואל במפעל סריגים. לאחר מכן, במלחמת העולם השנייה התגייס לצבא הבריטי ושירת בחיל הרגלים. ב"א באב תש"א (4.8.1941) נהרג בתאונת דרכים במצרים. הוא הובא למנוחות בבית העלמין הצבאי הבריטי ברמלה.

אחיו, **חיים** (1910) **ועזרא-אלתר** (1922) עלו לארץ לאחר המלחמה. שאר אחיו ואחיותיו וכן גם אביו ואימו, ניספו במהלך השואה. האח עזרא תיעד את בני משפחתו בדפי עד ב"יד ושם". האבא יוסף נולד ב-1887 והיה בעל אחוזה. האימא ינטה - ילידת 1888. האחים שנרצחו היו:

אפרים (1912), סוחר, היה נשוי ל-Lax Matel,

שלום (1916) - סוחר, רווק

מיכאל (1920) - סוחר, רווק

בלה (1924) - סטודנטית,

לאה (1933)

שושנה רבינוביץ היא בתו של האח עזרא.

אחיו של שמואל קבורים שניהם ברחובות. חיים נפטר ב- 1982. על קברו מונצחים הוריו: יוסף-מרדכי בן רבי אשר-אנשל וינטה בת פרידה וכן ילדיו: אלימלך ואסתר. אשתו הראשונה – ברוכה.

עזרא-אלתר
נפטר ב- 2000.
על קברו רשום:
לזכר נשמות
הקדושים
שנספו בשואה
אביו ר' יוסף-
מרדכי, אימו
ינטה,

אחיו: אפרים, שלום, שמואל, [גם כלול ברשימה זאת]
מיכאל, בלה ולאה

עיתון הצופה 14.9.1941

Historical Jewish Press (JPress) of the NLI & TAU

הצפה, 14.09.1941, page 3

הייליך ארצישראליים נעדרים
שונר, 13234, נהרג ביוון (קודם הודיעו
שנעדר); ברלוביץ, 13028 — כנ"ל; צוויק,
11047, נהרג בפעולה, ווייל, 1028, מת
בתאונה; ביסטריצר, 15367 — כנ"ל.
הבהן, 2, שבוי (קודם הודיעו שנעדר);
מזרחי, 23278 — כנ"ל; קרלנבוים, 11737
— כנ"ל; בוללי, 23278 — כנ"ל.

רישום העלייה של ביסטריצר שמואל, בן 21, על אוניית המעפילים "הילדה": "הילדה" הפליגה בינואר 1940, כאשר במסמכה נכתב שיעדה הוא לפרגוואי, כדי להסוות את יעדה האמיתי, ארץ ישראל. באיסטנבול התגלתה "הילדה" על ידי המודיעין הבריטי, אשר עקב אחריה.

סערה שהתחוללה בלב ים אילצה את האונייה לעצור באי קוס. כאשר הגיעה בסמוך לחיפה, לא איפשרו הכוחות הבריטים את התקרבותה אל הנמל. ולאחר משא ומתן

ותשעה ימים, נעצרה והובלה אל הנמל, בו עגנה ב-8 בינואר 1940. הנהגת היישוב הפעילה לחץ ומחאה, ולאחר שלושה חודשים שוחררו המעפילים ממעצרם.

מחלקת העליה של הסוכנות היהודית לא"י

ט ע נ פ ל י מ

לשכת העליה, חיפה

רשימת פולקים שבאו לא"י

ט ז ל ד ה

תאריך

29.1.40

היום

הקודם	מס. תרשומין	שם	גיל	הסם	המספחה	מס. סודרי
			35	ולטר	אולמן	51
			43	סאול	אייזנינגר	52
			22	סאולה	שייבא	53
			25	תיאודור	אדספי	54
			33	זינגר	אלם	55
			36	יעקב	נובבינדר	56
			31	סמואל	ברנד	57
			19	הרטה	בונדיג (ציריך)	58
			19	רות	בנדיאן / בורבאסיין	59
			29	אברהם	בוקוביץ (סוקס)	60
			18	מקס	בופטהיים	61
			23	אהרן	ברנדסטט	62
			60	ארטור	בם	63
			23	סטפן	בנקר	64
			32	ז'קוס	בונדי	65
			18	היינץ	ברג	66
			25	ארנסט	בלונסקי	67
			37	הנס	בכרץ	68
			30	חיים	ברל	69
			19	לייבסולד	ברנהויט	70
			26	זאב (זילהלב)	ברנד	71
			19	ארנסט	באוקר	72
			22	אוסו	באוקר	73
			33	ביסלר	ברוה	74
			32	ארוין	בזר	75
			20	בונטר	ברנד	76
			30	הויסיין	בוקוסצר	77
			27	ארטור	בוקסבאום	78
			35	דינמריד	ברבסן	79
			27	היינץ	באום	80
			31	יאסין	ברוסן	81
			23	היינץ	בולין	82
			30	אייזידה	בוקוביץ	83
			15	מקס	בורטהיים	84
			22	לייבזיל	ברנדמן	85
			22	בורברט	בנדינגר	86
			32	קרל	באוסטרסן	87
			19	היינץ	ברנד	88
			21	סמואל	ביסטריצר	89
			38	רודרט	ביליג	90

ביסטריצר שמואל [לפני אחרון], "הילדה", בן 21, אצל פרנץ צנטנר, פרדס כץ, דואר תל אפרים

Berg, Josef
Behar, Sara
Boehm, Salo
Bystricer, Salomon

Shimon Palestine
Rahel Fasson, Tel-Aviv, Kfar Gilliadiat.32
Dr.Ernst Boehm, Tel-Aviv, Elieser Ben Jehuda 13
Franz Zentner, Pardess Katz, Doar Tel Mfrain

חיים ביסטרניצ'ר, אחיו של שמואל,
עם אשתו ברוכי
1910-1982

עזרא ביסטרניצ'ר, אחיו של
שמואל, עם אשתו מלכה
1922-2000

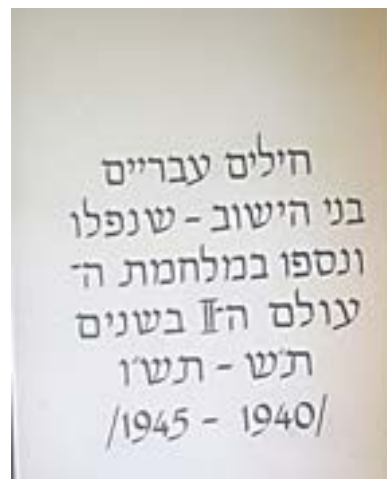
קברו של ביסטריצר שמואל בבית הקברות הבריטי ברמלה

סטיבן גלייזר, מתנדב עמותת "לתת פנים לנופלים", שחקר את סיפורו של ביסטריצר שמואל, יחד עם רותי פיקסלר, שהצטרפה לחקר

מתוך ספר "יזכור" של בית ז'בוטינסקי: ביטריקר ס. לקראת תחתית הטור הימני

15. **בן-מאיר בן-ציון**, בן שרה-לאה ומאיר, נולד ביום כ"ח באייר תרע"ג (4.6.1913) בחוסט. הוריו היו אדוקים בדתם והוא למד בימי שחרותו ב"ישיבה". בהיותו בן 18 נכנס למחנה הכשרה של "הפועל המזרחי" ועשה בו כשלוש שנים. כשהגיע תורו ללכת לצבא אמר, כי כל זמן שהוא חי בצ'כיה מחובתו להגן עליה, התגייס לצבא ולא עמד על זכותו לקבלת הסרטיפיקט לעלייה ארצה, אף-על-פי ששאף לכך בכל נפשו. בהיותו בצבא הצ'כי ייסד קבוצת דוברי עברית בקרב החיילים היהודים. בשנת 1939 עלה ארצה כמעפיל. זמן קצר אחרי הגיעו לארץ התגייס לפלמ"ח והיה בין ראשוני

המתנדבים, בהעריכו מאוד את חשיבות תפקידו של הפלמ"ח בארץ. עם מחלקת הפלמ"ח הגיע לקבוצת כנרת, לעבודה ולאימונים. בשלוש שנות שהותו בהכשרה הספיק להתקשר לאדמה ולחיי הקבוצה ואהב את העבודה ואת הטבע. לאחר ששוחרר ועבר לרזרבה ניסה לבנות את חייו המשפחתיים במושב עובדים חדש בגליל העליון, אך לא מצא שם את סיפוקו וחזר לכנרת ונתקבל בה כחבר הקבוצה. הוא עבד בקביעות בכרם, היה חרוץ ומסור בעבודתו ואהוב מאוד על חברי הקבוצה. עם פרוץ מלחמת העצמאות נקרא לחזור לפלמ"ח והלך ללא היסוס כ"ותיק" בין חבריו הצעירים. מילא את תפקידו במלוא יכולתו והשתתף בקרבות שונים בסביבות ירושלים.

בן-ציון נמנה עם אנשי מחלקת הל"ה ("מחלקת ההר"), לוחמי פלמ"ח וחי"ש שנשלחו כתגבורת לגוש עציון לאחר ההתקפה הגדולה על הגוש ביום 14.1.1948. הלוחמים יצאו לדרכם מהרטוב בליל 15-16 בינואר כשהם עמוסים בנשק, תחמושת וציוד, אך בשל שעת היציאה המאוחרת וקשיי הדרך לא הצליחו להגיע לגוש בעוד לילה. עם שחר התגלתה המחלקה על-ידי כפריים באזור הכפרים בית נטיף, ג'בע וצורף, שהזעיקו את ערביי הסביבה למקום, ואלה כיתרו את המחלקה. הלוחמים התארגנו על אחת הגבעות ולחמו בהמוני הערבים עד שנפלו כולם בקרב ביום ה' בשבט תש"ח (16.1.1948).

בן-ציון הובא לקבורה בכפר עציון. הניח בכנרת אישה וילד בן שנתיים. בן 35 בנופלו. ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הועבר עם יתר חללי גוש עציון למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל [בקבר אחים].

אחיו, נוילינגר שמואל-זלמן הוא מקל"ן: חייל שמקום קבורתו לא ידוע.

השלמת מידע: כשנה וחצי לאחר נפילת גוש עציון ולאחר סיום מלחמת העצמאות, בנובמבר 1949, הועברו 240 גופות נופלי הגוש ומחלקת הל"ה לירושלים. הגופות נקברו ב-17 בנובמבר בקברי אחים בהר הרצל בירושלים. קבר האחים של נופלי הגוש וקברי מחלקת הל"ה היו לקברים הראשונים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

באתר מוזיאון הפלמ"ח נרשם: "לשאלת אחותו אם אין הוא מפחד מפני הסכנה שבדבר, צחק ואמר: "אין פחד אם יש טעם בדבר. איני מפחד מהמוות, כי אני מתכוון לחיות ולא למות..." בתחילת המלחמה כתב לאחותו, כי אינו יכול לשבת במנוחה בכנרת, בשעה שבארץ מתנהלים קרבות... בפעולת עונשין על הכפר יאלו (אילון), בשעת הפריצה לכפר והנחת חומרי הנפץ לא התפוצצה חבילה אחת. כדי שלא לגלות לערבים מה הם החומרים בהם אנו משתמשים – חזר עם עוד חבר אחד ופוצצו את חומר הנפץ, ובשעת הנסיגה, כאשר אחד החיילים כשל, מיד היה בן-ציון לציודו ותמך בו. יחד עם עוד שני חברים נשא אותו עד לנקודת הישוב הקרובה, מרחק ארבעה קילומטר בהרים המסולעים.

עתה אנו יודעים ששם אשתו היה **אסתר** ושם בנו – **איתן**.

איתן סיפק מידע רב על משפחת אביו. שם המשפחה המקורי של בן ציון היה כפול: מצד אביו, מאיר, היה זה ניילינגר; מצד אימו – השם היה בְּרַנְס. כפילות שמות משפחה הייתה נפוצה מאוד בקרפטורוס כי למרות החופה על-פי ההלכה, צריך היה לעבור רישום אזרחי של הנישואין – ולא תמיד הקפידו על

הליך זה, כמו במשפחתו של בן-ציון. לפיכך, אחים באותה משפחה יכלו לשאת שמות משפחה שונים. בן-ציון נדרש להחליף את שם המשפחה ניילינגר ובוחר בבן-מאיר – כשמו של אביו. משפחתו של בן-ציון מנתה 7 ילדים; ארבעה מהם היו ציונים ויצאו לכיוון ארץ ישראל (ומיד אספר את סיפורם); 3 אחיות נותרו בחוסט ונספו בשואה. לאחת האחיות היו 4 בנות, אשר שרדו את השואה במשך שנה וחצי, שהו במחנות עקורים, עלו ארצה אחרי המלחמה וגורשו לקפריסין, חזרו ב-1949 והקימו בארץ משפחות.

מי היו שלושת אחיו של בן-ציון?

בצלאל, הבכור, ארגן ב-1927 קבוצה שמנתה 5 ציונים, שתכננו להגיע ארצה מהקרפטים – באופניים (!) ארבעה מהם הגיעו – אך לא בצלאל... באחת התחנות בסרביה, הוא התעמל על מתח, נפל, שבר את המפרקת – וכך מצא את מותו הטרגי...

טובה (בְּרִיטָה, שם משפחת האם) עלתה ארצה ב-1933 והייתה במשך שנים ארוכות מנהלת המשק של בית החולים "הדסה – הר הצופים", ואחר כך – "הדסה עין כרם". נישאה לשאול וינקלר ונפטרה ב-1995 בהרצליה.

נוילינגר שמואל-זלמן, נולד (19.7.1909) בחוסט. נפל אף הוא במלחמה [ראו את הדברים לזכרו]. אחות נוספת הייתה **רייזל שון**, שנישאה למרדכי [פירוט: ראה אצל אחיו, נוילינגר שמואל זלמן]

איתן בן-מאיר סיפר לי שני סיפורים מרתקים על סבו, מאיר. לסבא היה מפעל לבקבוקי סודה בחוסט, ליד תחנת הרכבת. באחד הימים הוא יצא, בעגלתו, לחלק את סחורתו באחד הכפרים הסמוכים. הזהירו את סבא שלא כדאי שישתכן בנסיעה, כיוון ששודדים אורבים בדרך. סבא טען, שמכיוון שמחכים לו, הוא אינו יכול שלא לנסוע – ויצא אל דרכו. אל הכפר הוא הגיע, כששני השודדים קשורים לעגלתו... ועוד סיפור: בית המשפחה היה אמיד, יחסית, לאותם הזמנים; מעת לעת התארחו ונשארו ללון בו יהודים מזדמנים לעיר. כך היה כשגם בלילה אחד התארח יהודי בביתו ובבוקר גילה הסבא שהבית מוקף שוטרים... מסתבר שהאורח היה מבוקש מסיבה פלילית. השוטרים יעצו לסבא שיאמר שהאורח רימה אותו על כך שלא סיפר לו שהוא מבוקש. אך סבא סרב לומר מילה רעה על האורח שלו ו"שילם" על כך בשבועיים מאסר...

לזכרם של בני כנרת, מקום מגוריהם של בן-ציון ז"ל, אסתר ואיתן, הוקמה אנדרטה בשולי מדשאה במרכז הקיבוץ, במקום בו עמדו הבתים הראשונים וקרוב למוזיאון היישוב. לצד השביל ניצבת אבן בזלת גדולה מסלעי ההרים שבעמק הירדן, לפניה כמה שיחים וביניהם עמוד לבן נמוך ועליו כד חלול הנושא את המילה "יזכור".

על האבן מובאת כתובת באותיות תבליט כחולות: "ובגבורה תמה וצנועה חרפו נפשם למות". בסמוך לאבן, על החומה המשופעת התוחמת את המדשאה, קיר לבן מוארך שעליו פרטי ההנצחה, שמות הנופלים ונסיבות נפילתם.

אסתר, האלמנה, לא נישאה שנית. היא נפטרה ב-2013 וקבורה בזיכרון יעקב. איתן, הבן, חי כיום בזיכרון יעקב והוא מאמן ראשי בבית ספר לאומנות לחימה: אייקידו.

מדברי אחותו טובה וינקלר: בן ציון, הצעיר במשפחה, נולד בחודש יוני 1913, בעיר חוסט שבקרפטורוס. היה אהוב מאוד על ההורים והאחיות ועל כל הידידים והידידות בגלל טוב לבו. אף כי הוא הצעיר בכלוננו, היה מוותר תמיד לטובת האחים

והאחיות, הן בענייני אכילה והן במשחקים. והמיוחד שבו היה זה, שהשתדל לבל ירגישו בווייתורו. מגיל שש עד ארבע עשרה בערך, קראנו לו 'פילוסוף' כי הרבה להסתכל ולהרהר בכל דבר. ההורים היו אדוקים והוא למד בישיבה. הצליח בלימודיו והיה אהוב על כל יודעיו. בגיל 18 נצטרף למחנה "המזרחי" ויצא להכשרה. אישיות רבת ניגודים. רציני ועליוז, טוב לב ותקיף.

גם בהכשרה רכש את לב כולם – העריכו אותו ואהבוהו, כי היה יפה בגוף ובנפש. היה בהכשרה בצ'כיה וכשהגיע תורו ללכת לצבא, הלך ללא היסוסים – לא כאחרים, שהשיגו סרטיפיקטים כדי להיפטר מן הצבא. שאלתיו מדוע לא פנה למרכז "החלוץ" בעניין זה, והוא ענה לי: "את הסרטיפיקט יתנו לי, כשיגיע תורי. כל עוד אני חי בצ'כיה - עלי גם לתת ולא רק לקחת". גם בצבא אהבוהו. שם יסד קבוצה דוברת עברית. ב-1939 בא לארץ כמעפיל. נכנס לקבוצה דתית, אבל עזב אותה במהרה, כי לא מצא עוד את דרכו בין אנשי דת. היה בין הראשונים שנכנסו לפלמ"ח. שאלתיו אז, אם אין הוא מפחד מפני הסכנה שבדבר. צחק ואמר: "אין פחד אם יש טעם בדבר. איני מפחד מהמוות, כי אני מתכוון לחיות ולא למות". בתחילת המלחמה כתב לי, כי אינו יכול לשבת במנוחה בכנרת, בשעה שבארץ מתנהלים קרבות. אותם הימים כבר היה בהרים בסביבות ירושלים. אני לא ידעתי זאת כי השתדל להסתיר ממני את הדבר, כדי שלא אדאג לו.

בשבת האחרונה לחייו, שישה ימים לפני מותו, סר אלינו. נדהמתי לראותו פתאום וכשסיפר לי מה מעשהו עתה, שאלתיו: "האם הכריחו אותך לצאת לתפקיד זה?" הוא ענה בצחוק חביב: "האם לא די בזה שקראו לי? הרי ארצנו בוערת באש" הוא אהב את אשתו וילדו אהבת נפש, אבל אמר, כי עתה הזמן שצריך להציל את ארצנו והפרט חייב לוותר על ענייניו. כאשר שאלתיו: מה אתה עושה בהרים?" – ענה: "פחות ממה שאפשר לעשות". הוא היה יפה-תואר ויפה-רוח, טוב-לב אמיץ ותקיף. הוא היה אדם.

מתוך הספר 'כנרת בימי מבחן'. רשימות נוספות נמצאות בתא הנופל בחדר ההנצחה בבית הפלמ"ח. לזכרו כתבה דברים מנוחה: "לפני חמש שנים באה אלינו מחלקה של פלמ"ח להכשרה וביניהם בן-ציון בן-מאיר. לרגל תפקידי אותם הימים, נזדמן לי להיפגש אתו יום-יום והספקתי להכירו. בין המתגייסים לפלמ"ח היה, זמן קצר לאחר בואו לארץ, כי הכיר בחשיבות תפקידו של הפלמ"ח. ניכר היה בכל הליכותיו, שקיבל חינוך טוב בילדותו. בחור משכיל היה ובעל מצפון. לתפקיד שהטילה עליו החטיבה התייחס ברצינות ומסירות. בהיותו אפסנאי במחלקה - התמסר לענייניו של כל חבר וחבר והשתדל למלא את רצונו ולהקל עליו. אהב את חבריו וידע תמיד, לראות את הטוב בכל אדם ולהעלותו. אף כי היה עירוני מילדותו, הספיק בשלוש שנות היותו בהכשרה להתקשר לאדמה ולחיי הקבוצה. הוא אהב את השדה ואת הטבע. "איני יכול לחיות בעיר, חיי הקבוצה מושכים אותי" - אמר לי פעם כשגמר את הכשרתו בחטיבה, פנה לכנרת בבקשה לקבל אותו ואת חברתו לשנת נסיון. וכאשר כנרת לא יכלה להיענות לבקשתו מטעמי שיכון, הלכו לבנות את חייהם בכפר חדש בגליל העליון. קבלו חלקת אדמה והיו הראשונים שסיקלו אותה והתחילו לסדר את פינת חייהם. אולם בן ציון לא מצא סיפוק שם, כי שאף לחיים שיתופיים. את עתידו ראה בקבוצה ופנה שנית לכנרת. "אני מקוה, שכאן כבר נשאר לתמיד" - אמר לי.

נעים היה לראותו בעבודה - דייקן ומסור. ידע לעשות את הדרוש לתוספת נוחיות לאדם גם את פינתו סידר יפה לא הרבה בדרישות, היה שמח בחלקו והסתפק במה שניתן לו. באורך רוח ואהבה חינך את בנו הקטן ושקד על פינת המשפחה."

מלגת לימודים שניתנה לזכרו של בן-ציון בן-מאיר

יום השנה למות השלושים וחמישו

א. ראובני

חמשה ושלושים

שיר נהי ועז

א

הם הלכו ואינם.
 בלילה, ברגל, בלי שביל וכלי דרך.
 זנקו אל תהו ובהו הוא —
 תהומות אפלות, נקימם, גאיות,
 טרים, עמקים וצוקים אדירים —
 אל תהו קדמון בעולם קדומים,
 בלב הררי יהודה.

בעולם תהו ועז ותהו,
 שלו ונדרו והיו בחולמים,
 היו פשטים בנהרי דמדומים:
 חולקים וצרים, זהירים ודוממים.

כל בליהם עליהם: צידם ונינם,
 לא קלה הכבידה!
 אך כל מצעדם, אין מעד בכרך.

בין ג' בע ובין כפר צוריה
 רטבו צלעות השקשים
 מדם חמשה ושלושים.
 שם עמדו בקרב אחרון.
 שם נסלו כלם צד אחד.

ונעור הקר הנרדם,
 זה הר יהודה העתיק, האטום,
 ורא נכניו השכים:
 למזן דל, עשרות מעטות —
 ומכל עברים עליהם מתלקטות
 דהקות של פנים ועורבים:
 מתלקטות וצטות מרחוק, מקרוב,
 ושורצות ופורצות כערוב.

המוני מנצחים רדפום,
 השיוגום, הקיפום, אפסום,
 כמו עדות של בראים ליציים —
 שועלים וצבועים ואיים.
 הם רבים: לא מאות — אלפים!
 הם אורבים, מסתתרים וחסלים.

גוחנים בקמטי נהלים,
 נרתעים, ננזעים כמו שלפים,
 מתפרצים בטרופ, צמאי-דם,
 וטרפים, משקפים זו אדם.

אדמים, זחומים, צפרני השוסקים,
 כם קרעו בשר פצועים ומתים וגוססים —
 ככליהם, בפגיון הסגאל וחסד,
 בו נקבו, נדקרו תקורסים.

והקמץ נלחם,
 אין נקנע, אין נסוג, אין בורח.
 הם שורים ונופלים, הם גופלים ושורים —
 כל לוחם עד יקלה כל פחו.
 כל נופל עד יוציא את רוחו,
 אן ישח ויגמר
 על קתפו של הקר
 וידם מתבוסס בדמו...
 הוא עשה חוכתו לעמו.

ואלה שמות השלושים וחמישה:

דני מס — מספר המחלקה	יצחק הלוי ("איציק")	שאול פנואלי (סלי)
ישראל אלוני (טרול)	אליהו הרשקוביץ ("הרסקו")	משה פרלשטיין
חיים אנגל	יצחק זבולוני	בנימין פריסין ("וינצ'יק")
בני בוגוסלבסקי ("סילור")	דוד ט"ש (טורשלום)	ברוך פת
יהודה ביטנסקי	אלכסנדר כהן	דוד צברי
ברציון ברמאיר	יעקב כהן ("דורדו")	דוד צובנר
עודד בנימין	יחיאל כלב	יעקב קוטיק
יעקב בן-עטר	יעקב כספי	יוסף קופלר ("יוסי")
יוסף ברוך	יונה לוין	טוביה קושניר
איתן גאון	אלכסנדר לוסיג	דניאל רייך ("צ'יצו")
סבו גולנד	אליהו מזרחי	יעקב שמואלי
יצחק גינצבורג	אמנון מיכאלי	

חמשה ושלושים!
 כלם צעירים, כלם בחורים —
 בחירי עם!
 קול קריאה הגיעם,
 קול אחים בפצור:
 מעציון, משואות, עין צורים,
 כלם אמיצים, כלם נדיבים:
 ונדבם לבם —
 ונדם אל טרפם!
 נחצו ונצאו לערך ולנצור.

היום שלפני בן הנה יום עציון.
 יום ישע: נקרה יד ציון:
 הבו הערים:
 נפצו והונסו האויבים.

יום עציון שהאיר, שמשו הקריב,
 בא לילה זעם, משחית, מאבד,
 ליל כשלוש ואיר.

שירו מפורסם של חיים גורי "הנה מוטלות גופותינו" נכתב על האסון. חיים גורי שהה בבודפשט כששמע, במקרה, על האסון ממודעה בעיתון מקומי, והכיר מקרוב את דניאל מס [מפקד שיירת ה"ה], שהיה חברו לקורס המפקדים בפלמ"ח. השיר נכתב בסערת רגשות ודפיו כמעט נהרסו ע"י גורי עצמו, שבסופו של דבר, שלח אותו אל עורך "דבר" אברהם שלונסקי. שלונסקי פרסם אותו ומאז השיר מזוהה עם האסון. במלאת שנה פורסמו בכתב העת "העולם" דברים לזכרם של אנשי המחלקה, כולל שיר מאת א. ראובני [אחיו של הנשיא יצחק בן-צבי], ושמות הנופלים. בן מאיר בן ציון הוא השישי ברשימה (מארכיון המדינה)

אנדרטה למחלקת
הל"ה ליד הכניסה
לקיבוץ נתיב הל"ה.

בן-ציון בן-מאיר
מונצח ראשון בשורה
השנייה.

[הפסל הוא יוסי
בראל (2003)]

שלט הסבר בתצפית
גבעת הקרב של הל"ה

[נוצר על ידי מעלה היצירה]

[צילומים: ד"ר אבישי טייכר]

16. **ברקוביץ צבי**, בן צפורה ויוסף, נולד בשנת 1924 בנרסניצה, וסיים שם את לימודיו בבית ספר יסודי. לאחר מכן למד שלוש שנים בבית ספר תיכון. בתקופת לימודיו עזר להוריו בפרנסתם, ועבד לצידם במאפייה. צבי עלה לארץ בשנת 1948, גויס לצבא, שירת בחטיבת "אלכסנדרוני" ויצא מיד למערכה. הוא נפל במבצע "שוטר", בקרב על הכפר עין-ע'זאל ליד חיפה ביום י"ח בתמוז תש"ח (25.7.1948). צבי הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנתניה כעבור יומיים. בן 24 בנופלו.

- התמונה התקבלה בסיוע עמותת "לתת פנים לנופלים" [באתר "יזכור" אין תמונה].
- במוזיאון האצ"ל רשום: "אחד החיילים האלמונים של האצ"ל. פרטים על תולדותיו ופרשת חייו אינם ידועים"

בקרוב "מבצע שוטר" נפלו 9 לוחמים מחטיבת אלכסנדרוני והם מונצחים באנדרטה זו, הממוקמת במקום בו שכן הכפר עין רזאל, מרכז הגזרה שנכבשה, במושב עין איילה. צבי הוא השני ברשימה. כמו כן מונצח על האנדרטה ויגדרוביץ בנימין (רביעי מלמעלה)

סיפורה של האנדרטה הוא סיפור מלחמתו של אליעזר בן יקר (זיסקינד) נגד אי הנצחתם של חייליו, חיילי גדוד 35 של "אלכסנדרוני". המאמר שפורסם ב-2007 בעיתון המועצה האזורית חוף הכרמל, שפך אור על מאבקו הבלתי נלאה להנצחת פקודיו.

עם חיולו לצה"ל מונה אליעזר למפקד פלוגת חי"ר בגדוד 35 (כל אנשי הגדוד היו יוצאי אצ"ל) בחטיבת "אלכסנדרוני". בראש פלוגתו השתתף אליעזר בכיבוש הכפר הערבי עין ר'זאל על כביש חיפה-תל אביב. תשעה מאנשיו נהרגו בקרב זה מפגיעת פצצת מרגמה שנורתה, בטעות, על ידי כוחותינו. "אחת המרגמות איבדה את הזנב שלה ונפלה על הריכוז המחלקתי. שמונה חבר'ה נהרגו במקום... כשהפצצה נפלה והאנשים נהרגו, חלק מהאנשים התחילו לצעוק "ההגנה רוצה להרוג אותנו!" אמרתי: "אתם מטורפים, אח לא הורג את אחיו. אבל בכל זאת, היינו אחרי אלטלנה..."

"לכל אחד מהשמונה הייתה דיסקית, שבאמצעותה זיהינו אותו... לאף אחד מהם לא הייתה משפחה והם נקברו כולם בנתניה... ראיתי שבכל מקום שהיה קרב של החטיבה יש גלעד, חוץ מלקרב הזה. פניתי לבג"ץ בבקשה שיפעל להנצחתם והוא לא נענה. פניתי לעמותה של האצ"ל. גם שם הייתה התשובה שאין תקציב. אליעזר כעס, התעמת עם מי שהיה צריך, נדחה שוב, אך לא ויתר. בבית י"ד לבנים" בנתניה מצא את מעט החומר שנאסף על החללים והחליט לנסות את מזלו במועצה המקומית "חוף הכרמל", מקום נפילתם של החללים.

ביום כ' בתמוז תשס"ט (2009), כ- 61 שנה לאחר הקרב, נחנכה בעין איילה האנדרטה שהציבו המועצה האזורית חוף הכרמל והעמותה להנצחת חללי "אלכסנדרוני" לזכר נופלים אלה.

אליעזר בן יקיר (זיסקינד)

גלעד לזיכרם

הם עברו את זוועות המלחמה באירופה ושרדו. הם הגיעו ארצה, לאחר שאיבדו את משפחותיהם במחנות הריכוז ובמשרפות. חלקם עריריים ללא אף קרוב משפחה ועוד בטרם הספיקו להתיישב ולהקים בית, חויילו ונשלחו לשדה הקרב. הם סופחו לחטיבת אלכסנדרוני והשתתפו ב"מבצע שוטר", הקרב על "המשולש הקטן", שנועד לכבוש את הכפרים ג'בע (גבע), עין עד'אל (עין אילה) ואיג'זים (כרם מוהר'ל) ולפתוח את כביש חיפה - תל אביב. הם זכו בחייהם באירופה ואיבדו אותם כאן, בארץ, כשפגז מרגמה, שנורה על ידי כוחותינו, על מנת להגן עליהם, התפרק באוויר וקטל אותם. אליעזר בן יקיר, 85, מ"פ פלוגה 35 של חטיבת אלכסנדרוני, שקיבל את הפיקוד עליהם, אך ימים ספורים בטרם אותו קרב נורא, לא מוכן להשלים עם העובדה שחייליו לא הונצחו כראוי

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:
 "בן דוד של אימי. שרד את השואה ונהרג במלחמת השחרור". 7 אפריל 2021

נפלו בקרב על עין-גאזאל
 בורגר מאיר (25.7.48), הונגריה;
 ברקוביץ צבי (26.7.48), חו"ל, וולשטיין

באופן מקרי, ואולי לא, פגשתי בביקור נרחבים את חברנו, ויזל זיסו, יליד דרהובו, שסיפר לי על שני חללים יוצאי קרפטורוס שנפלו במלחמת השחרור... אחד מהם היה יעקובוביץ יהודה-חיים, יליד דרהובו אף הוא [בהמשך]; השני – ברקוביץ צבי. סופסוף היה קצה חוט ליצירת קשר עם משפחתו של צבי, שכה מעט מידע עליו מופיע באתר "יזכור" של משרד הביטחון, אף ללא תמונה.

כך נוצר הקשר עם משה אדלר, חברנו מירושלים, שצבי היה אחיין של אביו. חיים-צבי אדלר, אביו של משה, היה אח של האימא של צבי, פייגה. אחות נוספת של האימא הייתה פריידה, שנספתה באושוויץ. בעלה, אברהם גרינפלד שרד, נישא בשנית, והיה הראשון מדרהיב שעלה ארצה בשנות ה-70. אברהם לימד ילדים ב"חדר" בברה"מ עד שהשלטונות הפסיקו את פעילותו בשנות ה-60.

משה סיפר שצבי שלח לאביו מכתב אחד מן הארץ; יותר לא הספיק לשלוח... ממשה למדתי שלצבי היו שני אחים ששרדו: **אברהם ורחל/רוז'י/רוזינה ברמק**. המידע שעלה משיחה עם יגאל, בנה של רחל ועם אלי, בנו של אברהם, הוא להלן:

לסבא יוסף-וולף, שהיה סוחר, ונשוי לציפורה-פייגה (אדלר) נולדו כ-9 ילדים; לנו ידועים שמותיהם של 3 ילדים: צבי (1924), אברהם (1927-2000) ורחל-רוזינה (1929-2006). המשפחות של האח והאחות התגוררו בחיפה. לאברהם נולדו 3 בנים: יוסף-צבי (ע"ש סבו ודודו) – מתגורר בטורונטו, והוא דוקטור וראש החוג לפילוסופיה של המדע, אלי – מהנדס אלקטרוניקה ודורון – עורך דין. אלי ודורון, כמו גם יגאל, מתגוררים בחיפה.

האחות רחל מופיעה ברשימות אסירות בשטוטהוף ובברגן בלזן. בת הדודה של רחל היא אסתר פרנק, שאימה, יולי, הייתה אחות של יוסף, אביו של צבי. יולי עלתה ארצה ב-1949 יחד עם רחל ואברהם, אחיו של צבי, באוניית "אלטלנה", לאחר נפילתו של צבי.

רחל ברמק (ברקוביץ) – אחותו של צבי

אברהם ברקוביץ, אחיו של צבי, עם אשתו, פנינה, לבית אבולעפיה, 14 דורות בארץ

אברהם (משמאל), אחיו של צבי ברקוביץ

אברהם ופנינה ברקוביץ עם 3 הבנים:
(משמאל) אליהו-אילן, יוסף-צבי ודורון-ניסים

היום 15.5.48... האניה / הגבול... המליגה טחוף... החברה

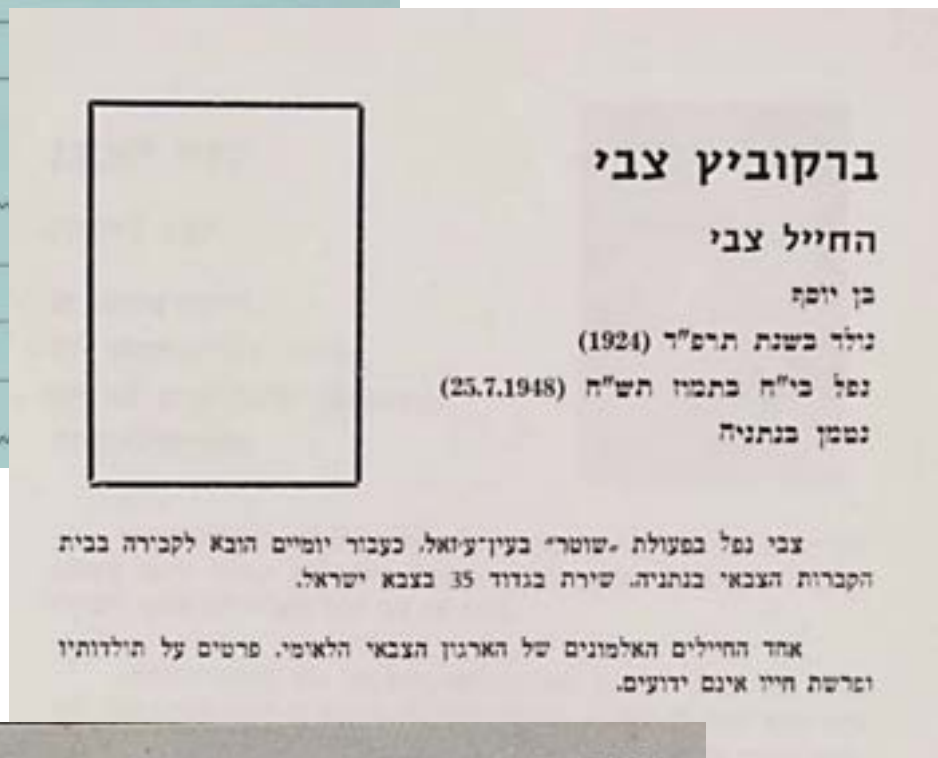
רשימת עולים שבאו לא"י

מס' סדורי	המסמכת	השם	הגיל	הסוג	מס' הרשיון	הקרובים בא"י וכתבתם	הערות
104	בלכר	שולמית	1908	ג	ליטא	הוריה: גבריאל ליבה	(בן הכס)
105	בן ארי	זלמן	1914	ג	פולניה	הוריה: סיכאל דבורה	(ארלוז)
106	כנדיס	הרמן	1925	ג	רוסניה	הוריה: לייביש דורה	(ארלוז)
107	בקר	דוד	1915	ג	פולניה	הוריה: יהושע משה	(בן הכס)
108	בקר	חיים	1919	ג	פולניה	הוריה: עקיבא שרה	(לא תפחידנו)
109	בראון	צבי	1928	ג	פולניה	הוריה: מזליג שרה	(מולדת)
110	בראון	לייזר	1922	ג	פולניה	הוריה: יוסף גיטה	(בן הכס)
111	בראון	הרמן	1915	ג	הונגריה	הוריה: משה ברייזל	(כ. שדאל)
112	"	רוזליה	1921	"	"	"	"
113	ברנסן	יהושע	1921	ג	פולניה	הוריה: שמואל טובה	(בן הכס)
114	ברודר	מרכוס	1921	ג	פולניה	הוריה: זיקב טרים	(בן הכס)
115	ברוך	אמיל גבריאל	1914	ג	פולן	הוריה: אברהם טרצל	(בן הכס)
116	ברייסברט	משה	1927	ג	פולניה	הוריה: יהודה רחל	(ארלוז)
117	ברכה	יצחק	1929	ג	פולן	הוריה: שבכאי דליציה	(בן הכס)
118	ברלין	שמה	1924	ג	"	הוריה: משה גניה	(בן הכס)
119	"	חנה	1923	"	"	"	"
120	ברנדס	חנקה	1922	ג	פולניה	הוריה: חונה שרה	(ארלוז)
121	ברונסטיין	איזק	1908	ג	פולניה	הוריה: טרדכי רגיטה	(בן הכס)
122	ברסנר	בצלאל	1925	ג	רוסיה	הוריה: יוסף קלרה	(התקוה)
123	ברקוביץ	טרביט (חיה)	1929	ג	הונגריה	הוריה: איזידור רוצה	(בן הכס)
124	ברקוביץ	הרמן	1924	ג	צ'כוסל.	הוריה: יוסף פני	(בן הכס)

באתר "זכור" לא רשום כיצד הגיע צבי ארצה, פרט לעובדה שהגיע ב-1948. בארכיון המדינה מצאתי את השם ברקוביץ הרמן, יליד 1924, מצ'כוסלובקיה, שהוריו הם יוסף ופני [בתחתית]. להערכת הפרטים ממש תואמים: הרמן יכול להיות שמו של צבי; פני יכול להיות שמה של האם, פייגה. הגיל, המוצא ושם האב תואמים. אם כך – צבי הגיע באונייה "בן הכס", שמעפיליה הגיעו ארצה במרץ 1947 וגורשו לקפריסין. לפי המסמך – צבי חזר ארצה ב-15.5.1948, עם הכרזת המדינה, גויס ל"אלכסנדרוני" ונפל ביולי 1948 במבצע "שוטר".

"בן הכט" הייתה אוניית מעפילים, שאורגנה על ידי אנשי התנועה הרוויזיוניסטית, מהבודדות שלא על ידי אנשי המוסד לעלייה ב', לאחר מלחמת העולם השנייה. זהו עוד אישור לכך שצבי, אכן, הגיע בה ארצה, כיוון שהוא מונצח כחלל האצ"ל במוזיאון ז'בוטינסקי. גם שם, למעשה, המידע חסר... כינויו: החייל צבי רשום רק שם האב, אין תמונה, אין מידע על קרובי משפחה.

"אחד החיילים האלמוניים של הארגון הצבאי הלאומי. פרטים על תולדותיו ופרשת חייו אינם ידועים"

תנועת החרות - המרכז
 הלשכה לרוחם ולחיל
 סעד - סח' לספול כנסת
 חללים, נעדרים, ונכים

סמ' איסי

ת ס ר נ ה

סם החלל הנשגע: ברקוביץ צבי
 כספחה 1
 נפל בשנת 25.7.48 במקום 35.7.48
 דרגה: יחידה
 גיל: כנ"י
 מצב משפחתי: תסך ב
 רכוש: החיה כנוסת ואיפה?
 כתובת המשפחה:

פרטים על בני המשפחה

סדר	שם	גיל	יחס משפחתי	סקום עבודה או ערנסה	אם לא עובד לתת?	הערות
1.						
2.						
3.						

17. גוטסמן מרדכי (מוטי): בן אסתר ושמואל, נולד ביום כ' בסיוון תר"ץ (16.6.1930) בפדלשוביץ, [Fedelesfalva; כיום נקרא המקום Krute – מחוז מונקץ]. עד גיל 14 חי עם הוריו בצ'כיה, למד בבית ספר כללי ובו-בזמן קיבל ב"חדר" חינוך יהודי מסורתי. בשנת 1944 הוגלה על-ידי הנאצים, עם המשפחה הגדולה (הורים ושמונה ילדים) לגיטו. מכאן הובלו למחנה ריכוז ובו הפרידו את ההורים מבניהם בלא שיראום שוב לעולם. כמה שבועות עברו עליו במחנה האימים של אושוויץ ומכאן הובל לחפירת ביצורים

בחזית הרוסית. בדרך העינויים שלו עבר את מחנות אבנזה, מאוטהאוזן, פלדפינג ודאכאו. אחרי השחרור חזר לביתו מתוך תקווה למצוא מישהו מהמשפחה, אך לאכזבתו לא מצא איש. רק בהגיעו לארץ נודע לו שאחותו נשארה בחיים. הוא קיווה להיפגש עימה בארץ ישראל, אך לא זכה לכך. בשהותו באיטליה הצטרף לחברת נוער ציונית בפירנצה. כאשר נזדמנה אפשרות של העפלה לארץ, הקדים את קבוצתו והגיע לארץ באונייה "קדמה", אשר ממנה ירד ישר למחנה העצורים של עתלית. לאחר שני חודשי שהות בעתלית שוחרר וצורף לחברת הנוער של קיבוץ אלונים, אך בשל חינוכו הדתי החליט להצטרף למוסד החקלאי-הדתי "נווה עמיאל" בשדה יעקב, שעל-יד קיבוץ אלונים. הוא אהב עבודה וחלם על עבודת אדמה.

עם פרוץ מלחמת העצמאות התגייס מיד בחיפה. מאחר שהיה מאומן זה מכבר נשלח מיד להגנת יבנאל, אחר-כך פעל בטירה שליד חיפה, ובקיבוץ גשר היה ברגעים הקשים ביותר של הגנת הקיבוץ מפני הפולש העיראקי. מאוחר יותר הצטרף לגדוד "ברק" של חטיבת "גולני". ראשית פעולותיו עם גדוד זה היו באזורי הגליל התחתון, עד אשר הגיעו ימי הגנת סג'רה, שהיו ימי הקרבות המרים ביותר של הגדוד. ביום 12.7.1948 נפצע מרדכי בקרבות על סג'רה, נפגע בריאותו ובבטנו. הוא הועבר לבית החולים בעפולה וביום ט' בתמוז תש"ח (16.7.1948) מת מפצעיו ונקבר בבית הקברות בשדה יעקב. בן 18 בנופלו. ביום ז' בתשרי תשי"ח (2.10.1957) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בחיפה.

השלמת מידע:

מעדות בדפי עד מצאתי ששמואל, האבא, היה יליד 1893. בזמן המלחמה הוא היה ב-Mauthausen. האימא אסתר, ילידת 1900, לבית שפיגל, מ-Barbovo [מחוז מונקץ]. ייתכן שמרדכי היה יליד 1927: יש תיעוד על מרטון, בנה של אתל, ניצול. היה ב-Mauthausen. בכרטיס האישי שלו מאושוויץ מצוין שמרטון הוא בנו של שמואל. אחת הבנות שנרצחו הייתה **איִדְלָה**, בת 16. לזוג היו 6 ילדים, כך שמידע על 3 מהם לא ידוע. האחות ששרדה הייתה **דורה**, ילידת 1922. היא הייתה בגטו מונקץ' ובאושוויץ' ושחררה ב-2.5.1945 מ-Neustadt, פולין. מעדות שכתב הנכד שלה, דרור אקרמן, הוא ציין שדבורה "חלתה בדיזנטריה ולכן התעכבה חזרתה הבייתה; כשכבר חזרה – נסגרו הגבולות והיא נותרה בקרפטו-רוסיה". היא נישאה ושמה היה דבורה אקרמן; נולדו לה שני בנים. דורה עלתה ארצה באוגוסט 1973 וחיה בירושלים, שם גם נפטרה ב-2012. הנכד גם העיד שמרדכי היה יליד 1927 (ולא 1930) – ככתוב בכרטיס האישי שלו מאושוויץ [ראו בהמשך]. הנכד ציין שמרדכי עשה את 3 שנותיו בארץ בחקלאות במושב ולכן סביר להניח שלא עלה באוניית "קדמה" שהגיעה ארצה בנובמבר 1947, מה גם ששמו אינו מופיע ברשימת העולים שלה. לעומת זאת, מצאתי בארכיון עתלית שמרדכי עלה בסוף יוני 1946 על האונייה "ווג'ווד", ושם שמו מופיע; מצוין שהוא בן 16 [על פי הרישום השגוי שנולד ב-1930], שהקרובה בארץ היא שושנה

שטינברגר מכפר סבא [גם נותנת העדות היא מבית שטינברגר], ושהוא שייך ל"אלונים", שזאת, ידוע לנו, הייתה חברת הנוער של קיבוץ אלונים, ממנה עבר מרדכי למושב הדתי שדה יעקב.

Solway 2-6-44

KL.: _____

HSHL-Nr.: 28264 Ung-Jude

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: G o t t e s s a n	Überstellt am: 28.5.44 an KL. KIM	Personen-Beschreibung: Grösse: 153 cm
Vorname: Marton	Geb. am: 24.5.27 in: Fedelesfalva	Gestalt: klein
Stand: led. Kinder: =	Stand: led. Kinder: =	Gesicht: oval
Wohnort: Fedelesfalva Nr.1	Wohnort: Fedelesfalva Nr.1	Augen: blau
Strasse: Com. Bereg	Strasse: Com. Bereg	Nase: breit
Religion: mos. Staatsang.: Ung.	Religion: mos. Staatsang.: Ung.	Mund: voll
Wohnort d. Angehörigen: Vater	Wohnort d. Angehörigen: Vater	Ohren: klein
Samuel G. KIG	Samuel G. KIG	Zähne: gut
Eingewiesen am: 21.5.44	Eingewiesen am: 21.5.44	Haare: d. blond
durch: _____	durch: _____	Sprache: ung., jüd.
in KL.: Auschwitz	in KL.: Auschwitz	Bes. Kennzeichen: _____
Grund: Ung-Jude	Grund: Ung-Jude	Charakt.-Eigenschaften: _____
Vorstrafen: _____	Vorstrafen: _____	Sicherheit b. Einsatz: _____
	Entlassung: _____	
	am: _____ durch KL.: _____	
	mit Verfügung v.: _____	

Strafen im Lager:

Grund:	Art:	Bemerkung:

HOLLERITZ-ERFASST

Körperliche Verfassung: _____

KL-B/XI. 43-800000

הכרטיס האישי של גוטסמן מרדכי/מרטון מאושוויץ

גוטסמן	מרטון	מרטון	מרטון	מרטון	מרטון
211	212	213	214	215	216
גוטסמן	גוטסמן	גוטסמן	גוטסמן	גוטסמן	גוטסמן
נחמן	נחמן	נחמן	נחמן	נחמן	נחמן
27	28	29	30	31	32
מרטון	מרטון	מרטון	מרטון	מרטון	מרטון
ליבה	ליבה	ליבה	ליבה	ליבה	ליבה
22	23	24	25	26	27
מרטון	מרטון	מרטון	מרטון	מרטון	מרטון
יעקב	יעקב	יעקב	יעקב	יעקב	יעקב
17	18	19	20	21	22
מרטון	מרטון	מרטון	מרטון	מרטון	מרטון

רישום עלייתו של גוטסמן מרדכי על אוניית "ווג'ווד", שהגיעה ארצה ב-27.6.1946, אצל שטיינברגר שושנה, כפר סבא, גרעין אלונים

האונייה הובאה ב-26 ביוני 1946 למפרץ חיפה, והועגנה במשך הלילה במרחק מייל וחצי מהנמל. כאשר רצו בבוקר לגרור אותה לנמל, לא ניתן היה להעלות את העוגן – מחוסר קיטור ונאלצו לנתק את השרשרת. ב-27 ביוני 1946 לפני הצהריים נגררה האונייה אל תוך הנמל והמעפילים הועלו לחוף ונלקחו למחנה המעצר בעתלית. בהשתדלות אנשי התנועה הציונית והיישוב, שוחררו המעפילים לאחר חודשים אחדים, על חשבון מכסת הסרטיפיקטים לאותה שנה.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי בתשפ"ב: "מבני עליית הנוער והפועלים במושב שדה יעקב. שורד שואה שנפל על עצמאות המדינה". 3 מאי 2022

באתר ההנצחה של גולני ובמושב שדה יעקב, בסיועם של חיים כהן ועופר אידלברג, מצאתי את התיעוד הבא:

הוריו של מרדכי גוטסמן בביתם

בני משפחתו של מרדכי גוטסמן

מרדכי גוטסמן (יושב ראשון משמאל) עם חברים

מכתבים שנכתבו למרדכי אחרי מותו

1985. 8. 6

אחותי אהרוב' גולסטן שלי הייתה אהובה עליי 28.8.85
זמן משפחה מצר מונדי' שבבית המולדות (בזמיר
זכור בק"ה)
את עצמותי אהרוב' גולסטן הייתה משפ' יצקה לבית
קברות צבא' אח"כ
ב.ט. לאוקטובר 1985 ביקרו באופ"אן אחותי אקרמן דבורה
עם בנה פ"פ, בלתי אנס ונכדיה דרור ורון

אהרוב'

אחתי וחברתי הקרבתם נשכח לעתן אהרוב'נו
הנצחית,
אתם מאושרים שבתנו עם זאת התשתית -
עביתמון שלווה ואו"צמה -
כה במח' נתנו ראותבה.

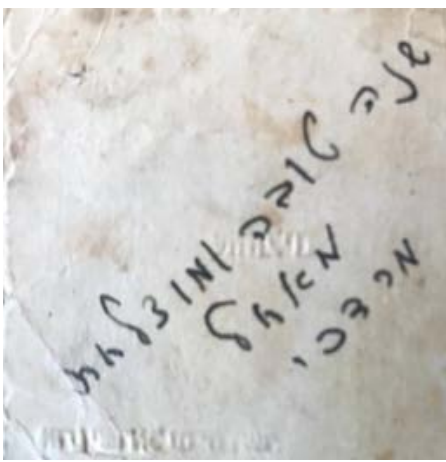
יהי לפרס כרוק של אהרוב' שנבדל
בעת שמירה והגנה עם הגבולות
ומקווה אני ששאי יהיו עוד.

דרור, נכפ אהרוב'ק.

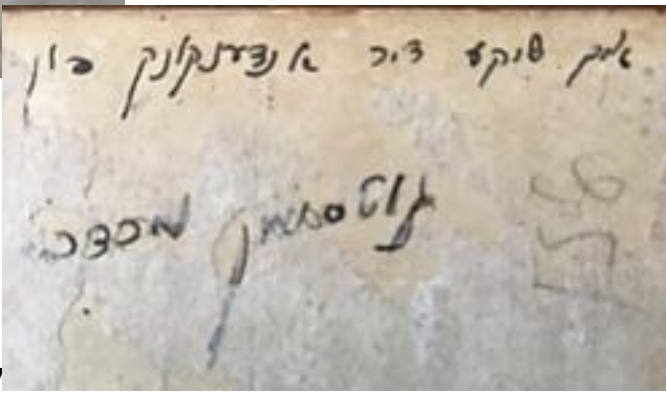
יום הזכרון להלל את מדינת ישראל ד' באייר תשנ"ד 13.4.94

סיכורו של מרדכי גולסמן ז"ל, הוא תחילת סיפורו של הליינר, של מדינת ישראל.

מרדכי גולסמן נולד ברכוביץ, לטעור, בשנת 1927, באיזור הקרנטי. שמואל משה'ל ג-ב הוא בשלח מדינות חברי גזמים. לאחר השואה נותרו שוררים להשכחתו הוא ואחותו דבורה הלנה. מרדכי מ"ד לזיכור טיפס המשחית עליה לפרט ורתקוור במחנה שדר-צוקה. דבורה אחותו עקב מחמת הקינולטי לזו שבה מ"ד עבירה ומשפטי ברה"ש סגרה כבוד יזיר וקבולות ומחצ מחנה לזיזי יזיר אירופה. אית שלוש שנותיו האול שבה מרדכי בשמירה במחנה, בחקלאות ובהיציאת כנולות עם הקמת קהל גוי"ס מרדכי להלכה גולסני, זקיב ברק. מרדכי נכל במחנה אל סגור, נ-4, ב.16. אחותו דבורה קימה משכחה המורה ונולדו לו שני בנים. בשנת 1977 עלמה דבורה אולד יחד עם משפחה ואמרה עלור בירושלים. עברו הוצי נולדו את הניה ולמכיר נולדו שני בנים. און הננו המכיר על דבורה, קרוק וקדימן הבלתיכתי גי און. להלכה גולסני, להמשיך את דונו של מרדכי ז"ל.

אגרת לראש השנה ששלח מרדכי לאחותו, שנותרה בברה"מ (במונקץ)

"אני שולח תודות מגוטסמן מרדכי" - בכתב ידו

חניכי מחזור ו' בטיול: מרדכי משמאל (למעלה)

ובשורה הראשונה – השמאלי ביותר (למטה)

מרדכי באימון בנשק ליד ביה"ס במושב

מרדכי (השמאלי) עם חברים מהמחזור על רקע מבנים במושב שדה יעקב הפנימיה

מרדכי (מימין) באימון של קרב פנים אל פנים (קפא"פ) בבית יעקב

מרדכי בעת שירותו הצבאי

תמונת מחזור ו', "נווה עמאל", שדה יעקב.
מרדכי גוטסמן במרכז השורה התחתית (החמישי מימין)

מרדכי גוטסמן (עומד שלישי משמאל) עם חבריו למחזור בפנימייה ליד מגדל המים של המושב

דורה (דבורה) אקרמן, אחותו של מרדכי, שעלתה ארצה ממונקץ' ב-1973, ליד קברו של מרדכי בבית הקברות הצבאי בחיפה

ק"ר. 9. 16

כ- 26/7/78 בקיץ באילנה, מכנס לעיתים ומשכחג שכולו, לציון 50 שנה לעצמאות ישראל.

המכנס זה נכחתי בו, דור אקרון, נכחתי גם בדור אקרון אחריו של מרדכי. במסגרת מכנס זה נעק שור המשלבי והצנתי והמחודש / וכן חלקו רחוקו אקרון לעיתים אקרון השכחתי.

המכנס זה נכחתי בו באילנה שאלו שלמנו זה מרדכי. לצד המכנס - רב קולר שגוי מרדכי חולקת הקומנדו של רוקר 20 (מיק), ובימי חי כג"ו, ואת יעקב מלמד מרדכי שגוי זה הוא צומח ביחוד הקומנדו - ביחוד זה של מרדכי במסגרת קבוצה זו. בקומנדו הכיות לו קינתי ברמה של חמישה חביו לעילי הנור - האנשים שגוי זה מרדכי מרדכי המלמד במסגרת, דין שגוי-קבוצה זה של הקומנדו של רוקר זו, המארכה בעיניו. נולד קיבוץ זה איתו יעקב - איתו לעילי מרדכי מרדכי.

פיליפ אקרמן, אחיינו של
מרדכי, בנה של דורה, אחותו
של מרדכי, בטקס ההנצחה
שנערך במושב שדה יעקב;
דרור הוא בנו של פיליפ, שתיעד
את מרדכי במסמכים הקודמים

מתוך הסרט שתיעד את
חללי מושב בית יעקב, בו
שהה מרדכי טרם נפילתו.
הסרט צולם בשנת 2018.

פרנק לואי סייע רבות להנצחת נופלי "נווה עמיאל", מוסד של עליית הנוער, הנמצא בכניסה לשדה יעקב, בו למד מרדכי גוטסמן, במסגרת פרויקט שנעשה שם. מסתבר שפרנק לואי ומרדכי גוטסמן נולדו באותה שנה, עלו ארצה ויחד נלחמו בסג'רה. מיהו פרנק לואי? על פי ויקיפדיה: "פרנק לואי Frank Lowy; נולד ב-1930 הוא איש עסקים ופילנתרופ יהודי-אוסטרלי-ישראלי. לואי נולד בשם פנחס לוי בעיירה פילקובו (Filakovo) שבצ'כוסלובקיה (כיום סלובקיה). בשנת 1946 הפליג לארץ ישראל, באוניית המעפילים "יגור" שנתפסה על ידי הבריטים ואנשיה הוגלו לקפריסין. לאחר השחרור מקפריסין עבר לגור בצריפים שבשדה יעקב (במקום שכיום נקרא נווה עמיאל) ועם פרוץ מלחמת השחרור גויס לחטיבת גולני והשתתף בקרבות בגליל ובאזור עזה. בשנת 2019 עלה לואי בשנית לישראל ומתגורר בתל אביב."

18. **גולדשטיין שמאי (שמי)**, בן הינדה וזליג, נולד בשנת תרפ"ו בקיביאשד. הוא קיבל חינוך מסורת-לאומי ולמד בבית ספר עממי בכפר ואחר כך בבית ספר תיכון בעיר ברגסס הסמוכה. בו בזמן למד גם את מלאכת אביו, חייטות. כאשר השתלטו הגרמנים, נשלח למחנה ההשמדה אושוויץ. עם מיגור השלטון הנאצי שוחרר ופנה לעלות ארצה. עבר דרך בודפשט ודרך האזור הצרפתי באוסטריה לאיטליה, נעצר פעמיים על-ידי שומרי הגבול, שוחרר, ובינואר 1946 הגיע לפארי. באוגוסט 1946 עלה באוניית המעפילים שהצליחה להסתנן דרך המצור הבריטי. השתקע בירושלים ועבד בחייטות.

משפרצה מלחמת העצמאות התנדב לשורות ה"הגנה" ובלבו שאיפת נקם בכל שונאי ישראל. היה מטובי החיילים בחטיבת ירושלים, לחם בחזית לטרון ושער הגיא ובשמירה ובהגנה בירושלים. ביום י"ב באב תש"ח (17.8.1948) השתתף כחייל בגדוד 62 (בית חורון) של חטיבת ירושלים, בקרב ארמון הנציב, בימי ההפוגה השנייה. הוא נפצע ליד חוות הלימוד ומת מפצעיו בבית החולים הדסה בירושלים. הוא נקבר בשייח' באדר א'. בן 22 בנופל. ביום י"ז באלול תש"י (30.8.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: הכול התחיל מן התמונה הזאת, שמצאתי באינטרנט, ומתחתיה הכיתוב ginegar.net. בחיפוש באתר הקיבוץ ראיתי ששמו של שמאי מוזכר בטקס יום הזיכרון המקומי. לא ידעתי מה הקשר של החלל, שבאתר "יזכור" רשום כתושב ירושלים, כנלחם בעיר וכקבור בהר הרצל.

יום קודם, בביקור אצל חברה, סיפרתי על ההנצחה שאני מתעדת ושיש חללים שהגיעו מקיבוצים. חברתי, לתומה, שאלה, אם יש מישהו מגניגר והשבתי שאין. למחרת, תוך כדי עיון חוזר בתמונות החללים, גיליתי את הרישום, הקושר את שמאי לגניגר. פניתי לחברה משותפת, הגרה בגניגר, וביקשתי שתקשר אותי עם ארכיון הקיבוץ. היא חזרה אלי עם מידע מפתיע ומרגש: תוכלי לדבר עם אחותו של שמאי ועם אחייניתו, שתיהן מתגוררות בגניגר...

כך נוצר הקשר עם: לאה (לילי) מעוז, אחותו של שמאי; ועם איילה ליקבר, האחיינית ובתה של לאה. כך נודע על מיקי גולדשטיין – אחיו של שמאי (החי בברזיל שנים רבות ועלה גם ארצה). נקדים ונאמר: 66 שנים לא ידעה המשפחה מה עלה בגורלו של שמאי במהלך הקרב בו נפל; יותר מכך: כשהועבר לקבורת קבע בהר הרצל באוגוסט 1950 הייתה המשפחה משוכנעת שקברו ריק...

אך כדי להגיע אל השאלות והתשובות – בואו נתחיל מהכפר קיבישאד (כיום kam'yan'ske), מחוז אירשאבה. זליג גולדשטיין, האבא, שהיה חייט, הביא לעולם 4 ילדים,

וכשהם בגרו – נפטרה אשתו מדלקת ריאות. זליג נישא להינדה, ויחד הם הביאו לעולם 8 ילדים: **שמואל/סם**, **שרה/שרי** (1923), **טרזה/טרזי** (1925), **שמאי** (1927), **לאה** (1929), **מיכאל/מיקי** (1931), **אלעזר** ו**מרדכי**. שני האחרונים, הצעירים, נרצחו בשואה. הילדים למדו בבית ספר צ'כי וכשההונגרים נכנסו

– בבית ספר הונגרי בברגסס. הבנות שרה וטרי למדו בבודפשט עריכת דין, ושרה הגיעה לביקור בבית לקראת פסח 1944. זה היה מזלה של לאה: תחילה הן נלקחו לגטו ברגסס ומשם לאושוויץ. שרה, הבוגרת מלאה ב-6 שנים שמרה ותמכה באחותה בת ה-15. הן ניצלו, כמו גם טרי. גם מיקי, שהיה בן 12.5 בלבד, הצליח להינצל.

אחרי המלחמה חזרו שמואל, שרה, לאה ומיקי לקיבישאד. הם הבינו שאין מה להישאר. שמואל החליט להגר לארה"ב. כשהבינו שהרוסים עומדים להיכנס לקרפטורוס – בחרו שלושת האחים לברוח יום לפני כניסתם. לאה עוד זוכרת איך רצה אחר הרכבת שהחלה לנסוע על המסילה... הכיוון היה בודפשט, שם התגוררה טרי, שכבר התארסה עם החבר שלה. באחד הימים, כשלאה הייתה ברכבת לאחר ביקור אצל טרי, היא שמה לב שברכבת בכיוון ההפוך עומד אחיה, שמאי. הוא סימן לה לרדת. שניהם ירדו בתחנה הראשונה – וחזרו ונפגשו לאחר שנת התופת, בה איבדו חלק ממשפחתם.

בבודפשט פעלו ארגוני סיוע יהודיים. למחרת אותה פגישה נרגשת החלו שמאי, לאה ומיקי את תהליך העלייה ארצה. התהליך ארך כשנה וכלל נדודים דרך לינץ וגראץ (אוסטריה), הרי האלפים ועד עיר הנמל בארי באיטליה. ליווה אותם רוב הזמן מאיר זרחי, איש גניגר, ששרת בבריגדה באיטליה והיה להם כאבא. בשנים 1945-46 עשה מאיר בשליחות תנועתו באיטליה כמרכז צעירי שארית הפליטה המאורגנים ב"החלוץ" בדרום המדינה. ב-6 לאפריל 1946 הוא נהרג בתאונת דרכים בנסיעתו מן העיר בארי אל קבוצת ההכשרה "גורדוניה", אליה השתייכו שלושת האחים.

יום אחד, ב-6.8.1946 הם קיבלו הודעה להגיע למקום מפגש, עם בגדי ים. אלא שבנקודת המפגש, בוקה דה-מגרה, הם הועלו על סירה רעועה, "עמירם שוחט" שמה, עליה הצטופפו 183 איש. במשך 10 ימים נמשך המסע הימי, כשרק שוקולד של הצבא האמריקאי משמש כמזון, ילד נשמת למים וטבע; על רחצה אין מה לדבר ובגד אחד לגופם. בבוקר ה-16 באוגוסט 1946 הגיעה האונייה לחוף קיסריה, בלי שהתגלתה. שלוש סירות של קיבוץ שדות-ים, ובהן חניכי הקורס הימי של הפלמ"ח, סייעו בהורדת המעפילים, שארכה כשלוש שעות, ובסיומה פוזרו המעפילים למקומות שהוכנו מראש ביישובי הסביבה. שמאי הגיע לבנימינה, לאה – בהליכה לחדרה ומיקי – לזכרון יעקב. כעבור מספר ימים נפגשו השלושה בגניגר. הם שהו בקיבוץ כשנה ואז החליטו לעזוב, כיוון שהיו להם תוכניות להמשיך וללמוד, מה שלא התאפשר בגניגר באותם הימים.

שלושת האחים עברו לשכונת מאה שערים בירושלים. מכיוון שלשמאי היה רקע בחייטות (מאביו), הם החליטו שהוא יהיה המפרנס ויאפשר ללאה לימודי אחות בבית החולים "משגב לדך" ולמיקי – לימודי תורה.

אלא שכעבור זמן קצר ירושלים הפכה לעיר נצורה ושמאי כינס את אחיו והודיע להם שהוא מתכוון להתגייס. גם מיקי החליט לזייף את גילו (16) ולהתגייס. התוכנית של שמאי הייתה: לאה תחזור לגניגר. לשמאי היה גם מועמד לבעל עבודה: במהלך שהותם באיטליה עסק שמאי בהעברת פליטים יהודיים דרך הרי האלפים עם בחור בשם שמואל. שמואל היה יליד דורוברטובו [Dorobratovo מחוז אירשאבה]. הוא היה מבוגר מלאה ב-4 שנים, ולמען האמת ראתה אותו בעבר: אחרי המלחמה התכנסו בביתו יהודים, אך אז לא היה כל קשר בין לאה לשמואל, הבחור הנאה והמבוקש. בגניגר גם התגוררו בני דודיו של שמואל. כך יצא שלאה חזרה לגניגר. שמואל נפצע פציעה קשה ביותר בקרב ליד יזרעאל ואושפז בבית החולים בעפולה, כשסכנה של כריתת יד מאיימת עליו. ללאה אמר טרם הניתוח, שאם יישאר כרות יד – הוא לא יתחתן איתה, כי אחרי מה שעברה לא מגיע לה עוד סבל. אך לאה התעקשה שהיא תקבל אותו כמו שהוא. במצב רוח זה חזרה לאה לגניגר ואז הגיעה בשורת האיוב. נציגי הצבא

הגיעו למזכירות ויידעו את משה, בן הדוד של שמואל, ששמאי נהרג... הוא נקבר בקבר זמני בגן סאקר ולאחר שנתיים הוזמנה המשפחה לטקס הקבורה בהר הרצל. לאה נישאה לשמואל ונולדו להם 3 ילדים: איילה, שמאי (על שם אחיה) ושייק'ה. מיקי התגייס, כאמור, גם הוא ושרת כקצין חבלה. גם מיקי היה, כנראה, באותו קרב. בהמשך, שרת ביחידה 101 ונפצע תוך כדי שרותו הצבאי.

וכך, במשך 66 שנים לא ידעה המשפחה מה קרה באותו הקרב בארמון הנציב, ומה היו הנסיבות שגרמו לנפילתו של שמאי. לאה לא יכולה הייתה להתנחם על אובדנו של אחיה, שכן הקשר בין שלושת האחים לבית גולדשטיין היה קשר חזק ומיוחד, לאור החוויות הרבות שחוו במשותף. ואז, בשנת 2014, נפל דבר: בחור בשם דניאל (דני) צלנר, בנו של צבי צלנר, שהיה סגן אלוף ואיש צבא הקבע, החליט לצאת למסע בעקבות אביו, שתעד את קורותיו בצבא, והיה רגיש מאוד לגורלם של אלו, שלא הייתה להם משפחה. דני הבין שמשהו לא מתועד נכון על קרב ארמון הנציב. הוא שכר את שירותיו של חוקר, שהייתה לו נגישות לארכיונים צה"ליים. בחוברת שתיעדה את 14 הנופלים בקרב, עלה שמו של שמאי גולדשטיין שוב ושוב. הסתבר, שבקרב נותר פצוע בשטח – ושמאי יצא להגיש לו עזרה. אז נפצע קשה מכדור ואושפז ב"הדסה".

מילותיו האחרונות לחבר לנשק היו: "תשמור על לילי" [לאה].

כשדני צלנר יצא לכיוון ארמון הנציב, הוא מצא אנדרטה עם שמות הנופלים. אלא, שהשם השלישי היה תלוש. בביור עם עיריית ירושלים, מקימת הגלעד, הסתבר שהשם שהיה רשום היה של אדם, שלא נפל וחי בקנדה, וששמו נכתב בטעות על האנדרטה – במקום שמו של שמאי גולדשטיין... דני המשיך לחקור ומצא שלשמאי יש אחות בשם לאה גולדשטיין בגניגר. אלא שלא התחנה ולא רבים הכירו את השם המקורי בקיבוץ. כשלבסוף פגש דני בלאה היא ביקשה ממנו לעזוב את הנושא, כיוון ששנים כה רבות חלפו מאז נפילתו של שמאי, אנשים רבים ניסו לעזור ולא הצליחו; מבחינת לאה – היה זה פצע פתוח ומכאיב. בסופו של דבר לאה נעתרה לבקשתו. מאז מתנהלים כמה מישורי פעולה:

- א. מול משרד הביטחון – בבקשה לתיעוד נכון של נפילתו של שמאי – עדיין לא בוצע
- ב. הוספת י' לשם גולדשטיין (שעל המצבה היה רשום גולדשטין) – בוצע
- ג. עדכון האנדרטה עם שמו החסר של שמאי – טרם בוצע. המשפחה נקטה יוזמה וחרטה את שמו על שלט שצורף לאנדרטה, אך שלט זה נתלש. הם תלו שוב את שמו ומה שנותר לביצוע הוא עדכון השם בצורה אחידה, כמו שאר החללים
- ד. בי"ב באב תשע"ד נערכה ביוזמתו של דני אזכרה, בה סיפרו לוחמים מהקרב את סיפורו של הקרב ושל נפילתו של שמאי בפני תלמידות וחיילים מ"גבעתי"
- ה. עדות ניתנה בכתבה שפורסמה ב"מעריב" ב-8.8.2014

ונקודה מרגשת נוספת: בכל אזכרה שנתיים לשמאי גולדשטיין בהר הרצל עולה המשפחה גם לקברה של יעקובוביץ ציפורה (פייגה), ילידת דורוברטובו (הכפר בו נולד שמואל, בעלה של לאה), אשר נפלה בגוש עציון והייתה נצר אחרון למשפחתה!

מימין: שלט ההנצחה בארמון הנציב, כשהשורה השלישית נתלשה, ובה היה שם של אדם שלא נפל בקרב והתגורר בקנדה. זו הייתה השורה, שבה היה אמור שמו של שמואי גולדשטיין להיות מונצח...

משמאל: השלט שנאלצה המשפחה של שמואי להתקין על לוח ההנצחה...

מעל שמו של שמואי גולדשטיין מונצח שמו של שמעון דידוביץ, יליד אפּשָׁה, אשר נפל אף הוא באותו הקרב

כתבה שפורסמה ב"מעריב" ב-8.8.2014 על ממצאיו של דני צלנר

לאחר 66 שנה: אותר החלל ה-14

בקרב עקוב מדם בשכונת ארמון הנציב בירושלים במלחמת השחרור נהרגו 14 חיילים • לאחרונה, בזכות תחקיר של דני צלנר בעקבות פועלו של אביו, נחשף ההרוג - שמואי גולדשטיין

אייל לוי

היום בבוקר יוקדח באגדרטה שבטיילת ארמון הנציב בירושלים, מקום אומציה לנוסלים בקרב הקשה שבקרב במלחמת השחרור, לפני 66 שנים ביוזם המנצח, לשם שינוי, תזויה נובחת גם משמחתי של מוראי שמואי גולדשטיין ז"ל, החלל ה-14. עד לאחרונה היו חקוקים על האגדרטה שמותיהם של 13 הנפלים בקרב. אומנם מולם ירעו שחייל נוסף מצא שם את מותו, אבל אף אחד לא הצליח לאתר את שמו. היה זה דני צלנר שיצא לנלות מי היה אביו, ותוך כדי השלים את המשימה החשובה. האב, צבי צלנר, היה מפקד פלוגה בגרוד בית חורון של חטיבת עציוני. הוא נפטר כשדני היה בן 16. איש צבא שמועט לחזור הביתה הטיעם לשתף את בני משפחתו בחייו. לפני שנה וחצי, משיצא דני למסע להבטת אביו, הוא הגיע לארכיון צה"ל וספר קרב אחיו קרב עד אשר הגיע לאותו יום קשה בארמון הנציב. "מטרת הקרב הייתה כיבוש רכס ג'בל מוכבר שבמסגרתו יושב ארמון הנציב", צלנר מספר. "אם היה מצליח, הוא היה משנה את פני המערכה. החיילים היו שמים מרחיב בין הכוחות המצויים שהיו באזור בית גאלא, ובין הכוחות הירדניים שהיו באזור העיר העתיקה". שתי פלוגות היו בגרוד בית חורון,

שעליו פיקד מאיר זורע. מפקד הפלוגה הראשונה היה מאיר חפץ, ובה לחם מוראי גולדשטיין המנוח. הפלוגה הייתה אמורה להתקדם רגלית ולכבוש את הצד הדרומי של הרכס. הפלוגה השנייה, בפיקודו של צבי צלנר, התקדמה עם המסוריינים והייתה אמורה להמתער על הצד הצפוני. פלוגתו של צלנר, כעברו איש קטגורי כצבא הבריטי, עמדה במשימה. אבל כצד הדרומי אירעה תקלה: המ"מ נהרג והמחיצות נמוגו. המג"ד זורע כיקט מהמחוז של צבי למטת. המ"מ עוד ניסה להתעקש. הוא הסביר שהשטח עולה וחייליו יהיו חסופים, אבל טענותיו לא עזרו ובקרב נהרגו 14 חיילים מגרוד, עשרה נפלו בשבי 24 במצער. לאחר שקרא את החומרים, עבר דני בין הלוחמים האסף עדויות רישות, אבל את שמו של החלל ה-14 לא גילה. נחשף להשלים את המשימה, הוא

עד הצלמת בין הרישומים שהופיעו בארכיון צה"ל. כך גילה את שמו של שמואי גולדשטיין, ניצול שואה שעלה לארץ ב-46, השתקע בירושלים ועבר בחייו. אף שהיה מראשוני הגרוד, ושמוע לפני הקרב עוד הופיע ברישומות, כעמוד "חומר" של משרד הביטחון נסתב שגפלו בהפגנה בדרום תלפיות. עם הגותים החדשים ניגס צלנר למעמד איתור גרודי צה"ל, האלו שסרו חיזק שהגיע למסקנה דומה. בהמשך יצר דני קשר עם אחיו ואחותו של גולדשטיין ורייחח לוח על המסמכים החדשים. "אם אבי היה בחיים, הוא היה עושה אותו רבד: לשתור במפקד את הרכבים שנתרו פתוחים", אמר דני. היום הוא יהיה נוסח בסקס ומסויד בעקבות הקרב, שיעודך בית ספר שיה גיש עציוני. משרד הביטחון כבר הוסיף את שמו של גולדשטיין לאגדרת וגם הופיע עדיין כעמוד "חומר".

19. גולדשילד דוד, בן גיטל ויחזקאל, נולד ביום י' בשבט תרפ"ט (21.1.1929) בחוסט. הוא התחנך בבית ספר עברי דתי-לאומי ואחר כך למד בקושיצה. בימי מלחמת העולם השנייה נלקח עם הוריו ואחותו למחנה המוות אושוויץ, שם הושמדו הוריו והוא נלקח למחנות עבודת כפייה. עם התקרבות הרוסים ברח והסתתר בעיר גרמנית נטושה.

הוא התגייס לצבא האדום וערק ממנו על מנת לחפש את אחותו ושרידי משפחתו. הוא נדד דרך גבולות וארצות וכמה פעמים נעצר על "גניבת גבול",

שוחרר והמשיך בנדודיו. הוא הצליח להגיע לעיר הולדתו ומשלא מצא שריד למשפחתו ולרכושה, יצא לנדודיו במחנות העקורים. באינסברוק (אוסטריה) נפגש עם אחותו. דוד הצטרף ל"עליית הנוער" ועלה ארצה באביב 1946. דודו, תושב חיפה, הכניס אותו לבית הספר החקלאי ב"מקווה ישראל", בו למד 8 חודשים והצטיין בלימודיו ובהתנהגותו. אך מתוך געגועים לחמימות משפחתית חזר אל בית דודו בחיפה, התחיל ללמוד מכונאות רכב במוסך וגם שם הצליח והתחבב על חבריו.

עליזותו הטבעית השרתה רוח טובה סביבו וסיוטי עברו רב הסבל במשטר הנאצי כאילו נמחו כליל מנפשו. כפי שסיפר לחבריו, החליט לא פעם במחנות הכפייה לגשת לגדר התיל המחושמלת ולשים קץ לחייו, אך חזקה עליו מצוות אביו בימיו האחרונים: "דוד, התחזק, כי עליך לחיות, אם לא למען הרי לזכר משפחתך!"

דוד הצטרף להסתדרות "הפועל המזרחי" ולאגוד הספורט הדתי "אליצור". כחבר ה"הגנה" עוד מ"מקווה ישראל" התייצב בחורף תש"ח לשירותי שמירה בעיר. אחר כך עזב את מקום עבודתו והתגייס לשירות מלא בחטיבת "כרמל", בפלוגה הדתית. הוא השתתף בקרבות בחיפה ובסביבה, בשחרור העיר, בכיבוש עכו ובפעולות שונות בגליל המערבי ובעמק יזרעאל. לאחר נקיעת רגל קיבל חופשה קצרה. ביום כ"ה באייר תש"ח (3.6.1948) חזר ליחידתו שבחזית ג'נין ושם נפגע בראשו מכדורו של צלף ונפל. בן 19 בנופלו.

דוד הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בעפולה.

השלמת מידע: האב, יחזקאל-שרגא היה יליד 1899, סוחר בדים. האימא גיטל, לבית רוט, ילידת 1902. היו להם שני ילדים, דוד ואחותו. אחותו הבכורה היחידה של דוד היא **אסתר אוסטרן**, ילידת 1926, המתגוררת כיום במודיעין עילית. אביהם, יחזקאל, היה יליד חוסט והאימא, גיטל, ילדת קמניץ בגרמניה. מי שהיה אחראי לשידוך היה הרב דושינסקי, רבה של גלנטה וחוסט וגאב"ד 'העדה החרדית' בירושלים, שהסבא של אסתר ודוד היה מתלמידיו. עם כל זאת, אסתר ודוד למדו בגימנסיה העברית במונקץ, כשהאימא הייתה בטוחה שהלימודים בגימנסיה לא יפגעו בדתיות ילדיה. אסתר זוכרת את היום שנכנס משהו לכיתות, עם פתק, והודיע שהגרמנים נכנסו והם חייבים מיידיית לחזור הבייתה... באושוויץ היה דוד עם אביו, שלא שרד. בתום המלחמה הוא חזר לחוסט, אך אסתר לא חזרה. חברתה הטובה ביותר, ג'ודי קסטנבאום, נרצחה בחוסט על ידי בחור רוסי, שלחיזוריו היא לא נענתה ואסתר פחדה לחזור. היא הגיעה לאינסברוק שבאוסטריה, במטרה ללמוד רפואה ולא להיות תלויה באחרים. אלא שכל המקומות כבר היו תפוסים, והרקטור הציע לה ללמוד פילוסופיה. מכיוון שידעה 7 שפות,

כולל עברית ואנגלית, היא הוסיפה ללימודיה גם לימודי עברית, יחד עם כמרים שלמדו עברית במטרה לקרוא ב"ברית הישנה"...

דוד הגיע לבקר את אחותו הגדולה באינסברוק וזו הייתה פגישתם האחרונה. האנגלים אישרו ל-15 נערים לקבל סרטיפיקט ודוד עלה ארצה.

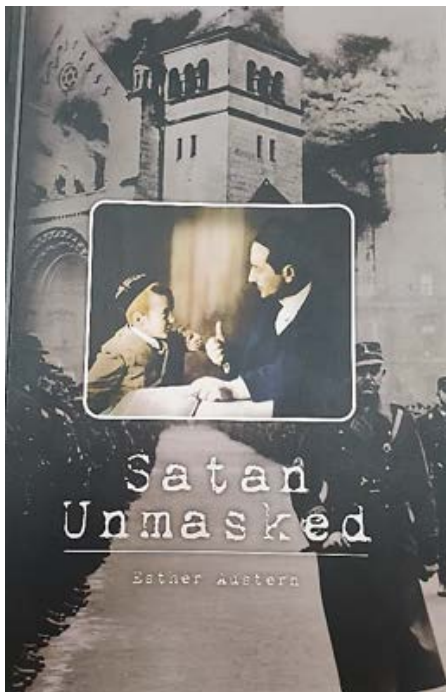
לאחר 2 סמסטרים הגיעה אסתר לארה"ב. היא הכינה ניירות להגעתו של דוד לארה"ב ואמרה לו: "אל תהיה גיבור – אתה בן יחיד". אך דוד רצה להישאר עם חבריו. הוא נפל עם עוד 4 מהם בקרב בג'נין ונקבר בעפולה.

אסתר נישאה בארה"ב לשמואל-עזרא, יליד ניו יורק, ושם נולדו ששת ילדיה: 4 בנים ו-2 בנות. בנה הבכור נקרא דוד – על שם אחיה; הבת אביגיל-גיטל – על שם האימא; שאר הילדים הם אהרון, זכריה, מרים ואלקנה. המשפחה עלתה ארצה ב-1964. אסתר כתבה ספר על תולדות המשפחה.

אסתר עולה כל שנה לקברו של דוד ביום היארצייט שלו, כשהצבא מארגן לה הסעה לבית הקברות; רק השנה [2020] לא התאפשרה העלייה לקברו בגלל מגפת הקורונה.

היא זוכה מדי שבוע לשיעור תורה מפי כל אחד מארבעת בניה.

בן-דוד של דוד, אשר נפל אף הוא במלחמת העצמאות, היה פיניאס שאול-אליעזר (שמואל). אביו של דוד, יחזקאל, וחיה-שרה, אימו של שאול-אליעזר, היו אחים, שניהם ילידי חוסט [ראו הכתבה עליו].

דוד הילד לומד תורה עם אביו. זו גם התמונה המלווה את הספר שכתבה אסתר, הנקרא "Satan Unmasked" – "שטן ללא מסכה" – על תולדות משפחתה

1935: משפחת גולדשילד:
ההורים גיטל ויחזקאל (עומדים), הסבא
והסבתא מצד האם (משפחת רוט – יושבים),
אסתר משמאל ודוד מימין

רשימת עולים שבאו לא"י

26.4.48

האגודה / תחילת - ישיבת עולים

החברה

העלות	הקרובים בא"י ומאבתם	מס. הרשיון	סוג	גיל	השם	הנשפחה
17	רח"ל לונגיץ	מולנ"ה, כחן יצחק, ח"א	ד	1914	גוסה	גולדמן
		פאן-מנחם	ב-3	1930	יעקב	גולדמברג
	בחלל בית"ס החקלאי	"	ב-3	1931	משה	גולדמברג
	דפת-יוחנן, עליית נוצר	"	ב-3	1930	חיים	גולדרייך
	עוזר רוט, חיסה, דח" בן-יהודה	צ'כיה	ב-3	1929	דוד	גולדשילד
19	מקוה-שראול					

רישום העלייה של דוד באוניה "שמפוליון", שהגיעה ארצה ב-26.4.1946:
יליד 1929, צ'כיה, עוזר רוט, חיפה - בן יהודה 19, מקוה ישראל

בסיוע עמותת "לתת פנים לנופלים" נוצר קשר עם בני דודים של דוד, מצד אימו, ניצה מנור וברוך רהט, שניהם מירושלים. ברוך סיפר שדוד התגורר בביתם, דירת שני חדרים, בה התגוררו 9 נפשות והיה בן דוד קרוב ואהוב. הדוד מחיפה שאצלו התגורר היה, בעצם, אביו של ברוך, פנחס ראטה/רוט או אחיו, עוייזר. מברוך גם למדתי, שבן-דוד של דוד, מצד אביו, היה שמואל פיניאס, שהיה אף הוא יליד חוסט, ונפל בקרב ברמות נפתלי [בהמשך]

הנצחתו של דוד גולדשילד בהיכל הזיכרון, הר הרצל

אסתר, אחותו של דוד, עם נכד נכדתה, דור חמישי. היא זכתה להקים מתוך האפר משפחה ענפה...

*אסתר נפטרה ב"ב בתמוז תשפ"ב (יולי 2022)

תעודת ההוקרה מבני דור שני לבני דור ראשון

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"ב:

"מהנכד של הדוד שהביא אותו לחיפה. אבי דיבר על דוד גולדשילד בגעגוע". עמיר רהט 3 מאי 2022
"נר לזכרו מנכד אחותו" אלי הרשטיק 3 מאי 2022

במהלך הביקורים הראשונים שלהם בסביבות ג'נין בחודש מרץ, ובזכות יכולותיו של זעירא, הצליחו קצין הדת וחבריו לרבנות הצבאית לאתר ולחלץ חמש גופות של לוחמים ישראלים, שזוהו ונקברו בבית הקברות בעפולה. אך באפריל,

בימים שלאחר מכן יתבררו ממדי האסון של קרב ג'נין. העובדה שלוחמי גדוד 21 נעזבו פחות או יותר לנפשם, בשילוב מבנה השטח והנחישות שגילו כוחות האויב, הובילו לשורה ארוכה של אבידות. כשנברקו השורות התגלה כי נפערו בהן 49 חללים, 45 מהם מקרב אנשי גדוד 21. שני חיילים נוספים של גולני ייהרגו בקרבות שית-חוללו באזור בימים הבאים. כשרובינשטיין נשאל מדוע קרב ג'נין, על התוצאות האכזריות שלו, נבלע בתהום הנשייה ולא השתרש בתודעה הציבורית, כמו קרב לטרון למשל, הוא עונה: "פשוט לא נשאר מי שיספר עליו".

קרב ג'נין לא היה רק אחד הקטלניים בתולדות צה"ל; למרבה הזוועה, ובניגוד גמור לאתוס הישראלי, כל גופות ההרוגים בקרב נותרו מאחור, בשטחי האויב. כשנה וחצי מאוחר יותר, ייקרא נפתלי זעירא להשיבן הביתה.

מתוך כתבה ב"ידיעות אחרונות" מאת איתי אילנאי, שכותרתה:
"הסודות הקבורים של ג'נין" – 3.3.2023
פעילות במרץ 1950

קברו של דוד, השני משמאל, אחד מחמישה נופלים בקרב, בית הקברות הצבאי בעפולה.

מתוך ספרה של אחותו, אסתר אוסטרן

20. גלידאי (אייזלר) שלמה יעקב, בן אסתר-מלכה וזאב, נולד בשנת 1923 ברוסטוקה [מחוז אירשאבה] למשפחה חקלאית ולה תשעה ילדים. למד ב"חדר" ובבית ספר עממי ממשלתי והגן באגרוף ובאבן על כבודו היהודי מפני פגיעות חבריו הנוצרים. בשנת 1938, כשהוחזר החבל לשלטון הונגרי, עבר לבודפשט ובבית ספר לשוליות למד את מלאכת האפייה. בראשית המלחמה, כששרר מחסור בלחם בבירת הונגריה, רכש לו ידידים בחוגי הפקידות הגבוהה בשכר לחם ומעשי מאפה, שסיפק להם בחשאי, ובקשריו אלה השתמש כדי לשחרר את אביו, שנשלח למחנה-ריכוז ב"עוון" הסתירו בביתו בכפר "מרגלים" (יהודים מחוסרי נתינות הונגרית כשרה, שהיו צפויים לגירוש לגליציה הכבושה בידי הנאצים והרוסים). אך כשהגרמנים השתלטו על הונגריה שוב לא יכול להציל את הוריו מגירוש להשמדה באושוויץ. הוא עצמו ניצל בעזרת תעודות נוצריות מזויפות ועזר לבחורים יהודים רבים להינצל בדרך זו והצילם ממיתת רעב על ידי הלחם שסיפק להם בחשאי. בחורף 1944 נאסר משום שהלשינו עליו שהוא קומוניסט. עם התקרבות הרוסים לבודפשט נשלח עם מאות אסירים יהודים, תחת משמר של אנשי גסטפו, ברגל לגרמניה. בדרך השתתף בפירוק הנשק מעל שומריהם ובשחרור כל האסירים. הוא הצליח להסתתר עד תבוסת הגרמנים ונדד בהונגריה, רומניה, צ'כוסלובקיה ורוסיה הקרפטית כדי לחפש שרידים מהמשפחה. במונקי' הציעו לו הרוסים לנהל מאפייה קואופרטיבית. הוא הסכים להיכנס לעבודה לאחר שיחזור מסידור ענייניו בבודפשט. שם מצא שתי אחיות ואח, וביחד מצאו באיטליה אח, שהיה חייל בבריגדה היהודית. בסתיו 1945 עלו כולם ארצה. הוא הצטרף עם אחיו לקבוצת "עלומים" של "הפועל המזרחי" בהרצליה ובמהרה הפך ל"צבר" יודע עברית, מושרש בחיי הארץ ומוכן לכל עבודה קשה.

כחבר ה"הגנה" מאז בואו נכנס לשירות פעיל בחטיבת "אלכסנדרוני" מראשית מלחמת העצמאות, והשתתף בכל הקרבות – למן ואדי ערה דרך תל ליטווינסקי, חיריה, סאקיה, סלמה וכו' עד לטרון. נודע כחייל זריז ומסור (גם כשלא היה "מצב של כוננות" דחה את הפצרות אחיו להישאר ללון אצלם ביום חופשה, שמא יהא צורך בו). הוצע לו ללכת לקורס צלפים או מ"כים, אך הוא העדיף ללמוד חובשות וחזר לשרת בגדודו כחובש. עם כניסת הלגיון הערבי ללחימה החמיר מצבה של ירושלים והדרך אליה נותקה על-ידי מערך הלגיון בלטרון. בהתאם לתוכנית הוטל על הגדוד מ"אלכסנדרוני" לכבוש את לטרון. הכוחות יצאו למשימותיהם בליל 24-25 במאי 1948. זמן קצר לאחר היציאה נתקלו בכוחות הלגיון, שהתברר כי היו עדיפים והסתייעו בתותחים, בשריוניות ובערבים מקומיים. בקרב הנסיגה הקשה, נוכח עדיפות האויב ותנאי מזג אוויר קשים, נפלו רבים מהלוחמים. בקרב זה נפל, ביום ט"ז באייר תש"ח (25.5.1948). בן 25 בנופל.

ביום כ"ה במרחשוון תש"י (17.11.1949) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: על פי דפי עד שמילאה הבת הניה: האב, זאב-וולף, היה יליד 1882, חקלאי; נכה מלה"ע ה-1. האם הייתה ילידת 1886-7, לביית הייזלר, ילידת נליפנו. ההורים ישבו שנה בבית סוהר, כיוון שהבריחו פולנים, ואז נלקחו לאושוויץ. היו להם 9 ילדים, ואנו יודעים על 8 ילדים; [על הילדה ה-9 ראו בהמשך]: **חיה** (1908), הייתה תופרת; **עדינה (איידל)** (1910); **קלמן-דוד** (1928-9). כנראה שדוד קפץ מהרכבת לאושוויץ ונהרג.

בחידון התנ"ך לנוער יהודי, שנערך ביום העצמאות (ה' באייר תש"ף, 29.4.2020) זכה הנער משה גלידאי, תלמיד ישיבת "מקור חיים", מאלון שבות, במקום השני המכובד. בירור העלה, שהסבא-רבא של הנער היה משה גלידאי (שעל שמו הוא נקרא), ומשה היה אחיו של שלמה-יעקב הי"ד. משה עלה ארצה ב-1938, שרת בבריגדה היהודית ועבד שנים רבות בעיתון "הצופה" (1912-1996).

אחים נוספים, ששרדו, נקראו: **ישראל-דב** (1915-2007), **יהודה-צבי** (1919-1999) ו**הניה יונג** (1925-2010).

במצבות מונצחים ההורים, זאב ואסתר מלכה, האחים שנספו בשואה: חיה, עדינה (איידל) וקלמן-דוד ושמו של שלמה-יעקב, שנפל בקרב בלטרון

ישראל-דב גלידאי (אייזלר), אחיו של שלמה-יעקב

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:

"שלמה, אח של אבי ז"ל, עלה לארץ מצ'כיה לאחר ששרד את השואה הנוראה. כאן היה

חובש קרבי בחטיבת אלכסנדרוני. הוא נפל כשנסע לטפל בפצוע. יהי זכרו ברוך."

זאב גלידאי 13 אפריל 2021

זאב גלידאי מספר על דודו, גלידאי שלמה: <https://www.youtube.com/watch?v=OvIRQtYeDLo>

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"ב:

"לזכרו של דודי, אח של אבי, שלמה יעקב גלידאי אייזלר הי"ד, ניצול הגיהנום הנאצי, שעלה ארצה ונפל בקרב לטרון במלחמת השחרור, לפני שהקים משפחה. אחי, שיבדל לחיים ארוכים נקרא על שמו. זוכרים אותך, יפה הבלורית והתואר."
חנה אסתר גלידאי אבנרי 1 מאי 2022
"שלמה יעקב הי"ד אח של סבא דוב ז"ל. אני גאה ומתרגשת לקרוא את סיפור חייו. על אף שנפל בדמי ימיו ולא זכה להקים משפחה אנו ממשיכים את דרכו וממשיכים מכוחו, עוצמות הרוח שהיו בו מעוררות השראה."
מרים אבנרי כהן 3 מאי 2022
"שלמה אח של סבתי הניה. יהי זכרו ברוך"
מוריה ראש 4 מאי 2022

בעקבות הקשר שנוצר עם מרים אבנרי כהן, בת הדור השלישי, הגעתי אל אימה, חנה-אסתר, בתו של ישראל-דב, אחיו של שלמה-יעקב. ממנה הושלמה תמונת אחיו ואחיותיו של שלמה. מסתבר שהמשפחה מנתה, אכן, 9 ילדים, אך היה גם בן מאומץ, האחין **צבי-הרש אייזלר**. צבי איבד את אשתו חנה ו-3 בנותיו בשואה. עם אשתו השנייה, רבקה, הם הולידו 2 בנות ובן. הם התגוררו בנְלִיפְנוֹ וההורים והבנות עלו בשנת 1973, לדימונה. צבי חי בין השנים 1905-1995.

הניה יונג, אחותו של שלמה – בנעוריה וביום חתונתה

בחתונה של הניה ושמואל יונג נמצאים כל האחים שניצלו. מימין: ישראל-דב (עם בתו חנה), משה, צבי ואריה סנדיק (בעלה של עטה). מקדימה: שולמית (אשת ישראל-דב), שמואל והניה יונג, רבקה (אשת משה) ועטה (עם בתה אסתר)

מידע התקבל על האחות הנוספת, **עטה**, שנפטרה ב-1993. היא נישאה לאריה סנדיק [שניהם בתמונה].

ישראל-דב היה חייל בצבא הצ'כי, עבד בכמה מחנות עבודה וברח לבודפשט. אשתו, אילונקה/שולמית (לבית וטנשטיין) הייתה ילידת מונקץ', בוגרת הגימנסיה המסחרית בעיר, ממשפחה חרדית. הם עלו ארצה ב-1945, נישאו ב-1946, התגוררו בכפר עציון ועברו לתל אביב. בנם נושא את השם שלמה-זאב גלידאי.

עטה ואריה סנדיק התגוררו בתל אביב ואחר כך בגבעתיים. הניה ושמואל יונג (שגם הוא היה ממונקץ') התגוררו ביד אליהו שבתל אביב. יהודה-צבי היה נשוי לשושנה והם התגוררו בהרצליה. אחד מילדיו הוא זאב (על שם הסבא) והוא מתגורר בקדומים. משה, בכור האחים שניצלו, היה נשוי לרבקה. גם אחד מילדיו נקרא זאב והוא זכה לתואר "המורה של המדינה" בשנת 2017; זאב מלמד בתיכון בקריית שמונה ובתיכון בקיבוץ עמיר.

כך כותבת אילנה יונג, בתה של הניה יונג: "כל משפחת גלידאי נפגשה אחרי השואה באיטליה. אמי [הניה] הייתה עם עטה בצעדת המוות לברגן בלזן ובסיום המלחמה הן פגשו את שלמה וצבי בתחנת הרכבת בבודפשט. משם הם נסעו לאיטליה. שם הם פגשו את דב ואת משה. משה, שהגיע מהארץ במסגרת הבריגדה, בא לחפש אותם. כולם עלו די מהר לארץ עם אוניות מעפילים, חוץ מעטה, שהתחתנה עם אריה סנדיק באיטליה.

אבא שלי, שמואל יונג, גם גר בקרפטים ליד משפחת גלידאי. הוא עלה לארץ מאיטליה, יחד עם עטה ובעלה אריה סנדיק. האוניה נתפסה והם ישבו בעתלית. אבי סיפר בעדותו: 'הפלגתי באוניה ווג'וד מאיטליה לישראל. ההפלגה לקחה שבוע ימים. היא הייתה קשה מאוד. היינו הרבה אנשים והיה צפוף מאוד, לא היה מספיק אוכל ולא היה מספיק מים לכול האנשים. הגענו לחיפה בלילה ומשם נלקחנו למחנה המעצר בעתלית. הייתי כחודשים בבית המעצר בעתלית. היינו באוניה האחרונה שנתפסה ושאנשיה נלקחו למחנה המעצר בעתלית. אחר כך המעפילים נשלחו לקפריסין. משום שהגעתי בודד לארץ, בלי משפחה, התחברתי עם אנשים שהכרתי מצ'כוסלובקיה, שגרו קרוב לכפר שלי והכרתי אותם. בעזרתם היכרתי את אשתי, [הניה], שבאה לבקר את אחותה ושעלתה לארץ ביחד איתי". עתה ניתן לקשר את המידע הזה לכתוב באתר "יזכור": "שם [בבודפשט] מצא [שלמה] שתי אחיות ואח, וביחד מצאו באיטליה אח, שהיה חייל בבריגדה היהודית." שתי האחיות והאח שנפגשו עם שלמה בבודפשט היו הניה, עטה וצבי-יהודה. האח מהבריגדה שפגשו באיטליה היה משה. [ישראל-דב לא מוזכר באתר].

בית המשפחה ברוסטוקה

21. גרוס מאיר וילי (שאול), בן אלכסנדר [חסר שם האם], נולד בשנת 1925 באוז'גורוד. הוריו ברחו מארץ הולדתם, בשל היותם קומוניסטים, מסרו את תינוקם לבית היתומים של הקהילה היהודית באוז'גורוד והם עצמם ברחו לברה"מ. מבית היתומים הזה נשלח התינוק לבית יתומים של הקהילה היהודית בעיר דברצן, שם למד עד שמלאו לו ארבע עשרה שנים, ואז נשלח ללמוד בסמינר למורים בבודפשט. בטרם סיים לימודי ההוראה פלשו הגרמנים להונגריה והוא נשלח לעבודת כפייה בעיר בור ביוגוסלביה, עד שחרורו בידי הפרטיזנים של טיטו. מאיר שב לסמינר בבודפשט, והוסמך

להוראה. בשנת 1946, בהיותו כבר מורה, עמד בראש קבוצת תלמידים יהודיים, שעשתה דרכה לארץ ישראל. בדרכם, הגיעו לצרפת ובפריז הצטרף מאיר למחתרת הלח"י וניתן לו הכינוי "שאול". בחודש מאי 1948 הגיע לארץ-ישראל, התגייס מיד והוצב בגדוד 11 של חטיבת "עודד". מאיר הגיע עם מחלקת התגבורת שלו למחניים, וביום ג' בתמוז תש"ח (10.7.1948) נפל בעת מילוי תפקידו, מרסיסי פצצות שהוטלו כל אותו יום ממטוסי אויב. למחרת הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בראש פינה. מפקדו הספיד אותו באומרו, כי מאיר היה מסור לתפקידו ואמיץ לב. בן 23 בנפלו.

באתר ההנצחה של לח"י מצאתי את תוספת המידע הבאה:

מאיר נולד בשם וילמוש גרוס. בשנת 1947, כשהגיע לפריס, [לשם הגיע בדרכו לארץ] פגש אנשי לח"י, התוודע לתורת המלחמה של המחתרת נגד הבריטים והצטרף אליהם. בפריס פעל בשורות המחתרת בתפקידים שונים לארגון סניף לח"י באירופה, עד שהחליט לעלות ארצה.

בהזדמנות הראשונה, עם הקמת המדינה באייר תש"ח, הגיע לארץ ישראל והתגייס מיד לצה"ל, לחטיבת "כרמלי". נטל חלק במבצע "ברוש", בחזית הצפון. מספרו האישי היה 75021.

לאחר ההפוגה הראשונה, בעת ניסיון להדוף את הכוחות הסורים מראש הגשר במשמר הירדן, אותו כבשו במחטף מפתיע בערב ההפוגה, נפל מאיר בקרב (ג' בתמוז תש"ח, 10.7.1948).

הוא הובא לקבורה בבית העלמין הצבאי בראש פינה, לא הרחק ממקום מנוחתו של שלמה בן יוסף, עולה הגרדום היהודי הראשון בידי הבריטים.

- מאיר לא הותיר קרובי משפחה. באתר "יזכור" הוא אינו מוגדר כנצר אחרון, אך באתר "נצר אחרון" מצוין שמאיר הינו **"נצר אחרון"**.
בעקבות פנייתי למשהב"ט עודכן אתר "יזכור": גרוס מאיר (וילי) הוא חלל נצר אחרון

בספר "ישראל עושה חייל" / אברהם ורד (עמ' 412) כתוב שבדברצן אומץ מאיר על ידי משפחת ויינברגר. בספר "אדם ולוחם" / אנשל שפילמן (עמ' 144) כותב המחבר על מאיר: "שתקן, מסוגר, סימפטי, לא האריך ימים בארץ ישראל. עם עלייתו, בעיצומה של מלחמת השחרור, גוייס לצה"ל, ישר מן האונייה. הייתי הכתובת היחידה שלו בארץ, שמסר ליחידתו. אלי הגיעה חיילת עם חפציו האישיים הדלים, ועם ההודעה, שמאיר יקירנו נפל בקרב ליד משמר הירדן".

ב"כרטסת של שמות ניצולים שחזרו להונגריה בשנים 1945-1946 שהכינה DEGOB" רשום ששם האם של וילמוש (שמו ההונגרי של מאיר-וילי), ששהה בבור ביוגוסלביה, הוא **אטל**. כך התגלה שם אימו של מאיר-וילי (וילמוש).

ייתכן שהאב אלכסנדר היה יליד 1902.

Törzslap

Budapest, 1945 VIII hó nap

Név: Gross Vilmos Szül. hely: 1127. Múgyos Csal. áll.

Anyja neve: Gross Rózsa Volt áll. lakhelye: VII. József kör. 27.

Foglalkozása: Textilipar

A következő ruhaneműk kiadását kérjük:

szőke elmezés kiadható.	felsőkabát	felsőkabát	pergő készpénzsegély kifizetésű.
Uti csomag kiadható.	szék	ruha	
	nadrág	szoknya	
	ing	blúz	
természetbeni ellátás kiadható.	elmező	nadrág	
	cipő	kombi	
otthonba befutva.	harisnya	harisnya	fenti összeg felvételét igazolom.
		cipő	

Megjegyzés: 2.400.-

Törzslap M5.

Budapest, 1945 VIII hó 21. nap

Név: Gross Vilmos Szül. hely: Pest-Tétényi Csal. áll. 1222

Anyja neve: Gross Rózsa Volt. áll. lakhelye: Pest-Tétényi

Foglalkozása:

A következő ruhaneműk kiadását kérjük:

szőke elmezés kiadható.	felsőkabát	felsőkabát	pergő készpénzsegély kifizetésű.
Uti csomag kiadható.	szék	ruha	
	nadrág	szoknya	
	ing	blúz	
természetbeni ellátás kiadható.	elmező	nadrág	
	cipő	kombi	
otthonba befutva.	harisnya	harisnya	fenti összeg felvételét igazolom.
		cipő	

Megjegyzés:

כרסת של שמות ניצולים שחזרו להונגריה בשנים 1945-1946 שהכנה DEGOB תעודת גזע [TÖRZSLAP] על שם גרוס וילמוש, יליד 1925, אונגוור, בן אטל, מקצוע לא מופענח, שרד, מקום אחרי המלחמה: Budapest, Pest-Pilis-Solt-Kiskun

לכבוד

היחידה להנצחת החייל
משרד הבטחון
הקריה

תל אביב

הנדון: החייל גרוס מאיר בן אלכסנדר הי"ד
נפל בתש"ח במשמר הירדן
סמוכין: התמונה הר"ב

א. מ. נ.

אני פורע במכתב זה חוב ישן-נושן, חוב בן כמעט יובל שנים..

חברי לספסל למודים מאיר גרוס (Vili) גרוס הי"ד רשום בספר "יזכור" לחללי מלחמת השחרור רשום דל מאד. גם תמונתו חסרה בספר.

אני מבין שמאיר גרוס, שהיה עולה חדש, שהגיע ארצה במגרת "לוחמי חרות ישראל" ארגון שחבריו לא היו הכי מועדפים באותו עת ע"י מנהיגות הפוליטית והצבאית דאז, לא הספיק להשאיר אחריו יותר פרטים על חייו הקצרים, עד נפילתו בהתקפה הסורית.

ח"מ סיימתי עם מאיר גרוס את כית המדרש למורים יהודים בכודפסט, וכרשותי תמונת מחזור משנת 1946, תמונה צנועה בהתאם למצב של שנה מסיוס מלחמת העולם השנייה ושוכנו השרידים ממחנות המות.

משך שנים חיפשתי דרך להפריד תמונתו של מאיר גרוס מתמונת המחזור אבל לא עלה כיד. לכן הכנתי רפרודוקציה של התמונת מחזור כולה ומעביר כזה לידיכם, בצרוף פרטי אישיים יזכורים-לי, כדלהלן:

1. התמונה

בטורת העומדים השני מימין, ממושקף, עם עניכה, שער כהה מסורק לאחור, וחיוך מסוג על השפתיים: זה היה מאיר גרוס הי"ד. (גא להפנות תשומת לב על הכחור הראשון משמאל שמחצית פניו בצל: זה קופל לאצני - לא זוכרת את שמו העברי - בן כודפסט, חברו הטוב של מאיר גרוס ז"ל שיחדיו עלו ארצה.)

2. מאיר גרוס (וילי)

נולד הונגריה. משפחתו התגוררה בדברצן, עיר גדולה בצפון מזרח הונגריה, וכנראה היתה דלת אמצעים, משנת 1941 למד בסמינר למורים יהודים בכודפסט. בשואת יהודי הונגריה ב-45-44 נספתה משפחתו ונשאר לבד בעולם. (לא ברור לי, איך הצליח הוא לשרוד, אם גויס כיהודים רבים לפלוגות עבודה של הצבא ההונגרי או הסתתר בעיר הבירה כודפסט או שניהם זה אחר זה). אחרי סיוס המלחמה חזר ללמודים בסמינר, ובשנת 1946 קבל תעודת מורה מוסמך, אבל לא עסק בהוראה. כדי להתפרנס שלח ידו מידי פעם כמסחר מזרמן יחד עם חברו הקרוב היחיד, קופל. הם התכוונו לעלות ארצה, ולהצטרף ל-"קבוצת שטרן", כנוי שהיה מקובל בעולם ללח"י. בשנת 1947 עזבו יחד את הונגריה למחנות העקורים במערב אירופה, שם הצטרפו ללח"י ועלו לארץ. קופל היה זה שבקיץ 48 הודיע לבני המחזור שנשארו עדיין בהונגריה והיו למורים כב"ס עברי, שמאיר מת מות גבורים בקרב במשמר הירדן. למרות הצרות והמחסור בהם חי, היה מאיר גרוס הי"ד בחור עם חיוך תמיד, אמנם מסוייג, על השפתיים, מוכן לעזור, אבל גם די סגור, שלא שתף אחרים. בבעיותיו ולא אהב לספר על עצמו ועל משפחתו. כך למשל לא ידעתי איפה הוא נולד אם בדברצן או בעיר אחרת, במה עסקו הוריו, ומה עבר עליו בימי השואה.

בסיכום:

אני מקוה שהפרטים המעטים שאני מוסר כאן, בצרוף התמונה היחידה שיש לי עליו, יעזרו במשהו להוציא מהאלמוניות חייל שמסר נפשו על קוממיות ישראל. כחור צנוע, שאחרי ששרד יחידי מן השואה, התיסר בתלאות וקיוה להיילם תרשים כמולדת; ואפילו בספר "יזכור" של הנופלים לא יכלו לכתוב עליו יותר, ממה שרשום על מצבתו.

אי מקוה שבאיזה כרך מלואים של ספר "יזכור" אכן יתאפשר להנציח הפרטים המעטים האלה את חברי הקדוש מאיר (וילי) גרוס, הי"ד.

העתק: "בית יאיר" מוזיאון לח"י
תל אביב

כבוד רב
משה שנוולד
צפת ת"ד 1322

מכתב שכתב משה שנוולד בשנת 1997, בו הוא מבקש לפרוע חוב ישן בן יובל שנים לחברו לספסל הלימודים. הוא כותב: "למרות הצרות והמחסור בהם חי, היה מאיר גרוס הי"ד בחור עם חיוך תמיד, אמנם מסויג, על השפתיים, מוכן לעזור, אבל גם די סגור, שלא שיתף אחרים בבעיותיו ולא אהב לספר על עצמו ועל משפחתו. כך, למשל, לא ידעתי איפה הוא נולד, אם בדברצן או בעיר אחרת [אוז'גורוד], במה עסקו הוריו ומה עבר עליו בימי השואה."

מאיר גרוס (שאול)

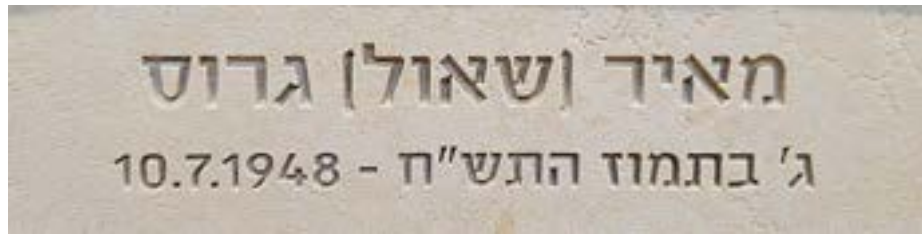
לגרמניה. ב־1947 יצא לצרפת ובפרס הצטרף לגרעין לח"י שנוסד במקום. בהזדמנות הראשונה, עם הקמת המדינה באייר תש"ח, הגיע לארץ־ישראל והתגייס לצה"ל, לחטיבת "כרמלי". לקח חלק ב"מבצע ברוש" של חזית הצפון לאחר ההפוגה הראשונה, בנסיון להדוף את הכוחות הסוריים מראש־הגשר במשמר־הירדן, אותו כבשו במחסף מפתיע בערב ההפוגה. מאיר נהרג בקרב מר שהתחולל ליד משמר־הירדן בג' תמוז תש"ח (10.7.48). הובא לקבורה בבית־העלמין הצבאי בראש־פינה, לא הרחק ממקום־מנוחתו האחרון של שלמה בן־יוסף, עולה־הגדרום היהודי הראשון בידי הבריטים. לא השאיר קרובי־משפחה.

מאיר בן אלכסנדר גרוס נולד בשנת תרפ"ה (1925) באו"הורוד שבצ'כוסלובקיה להורים שנמלטו מהונגריה לאחר כשלוש הפיכת הנפל הקומוניסטית של בלה קון. הוריו לא נשארו זמן רב בצ'כיה, שכן המשיכו למחוז חפצב - כרית המועצות. בטרם עזבו נשלח הילד מאיר לבית־יתומים בדברצן שבהונגריה. מאיר, שאומץ על־ידי משפחת ויינברגר, למד בגימנסיה היהודית המקומית, ואחר נשלח ללמוד בסמינר למורים בכודפשט. בשנת 1944 נשלח לעבודת־כפיה ביוגוסלביה ובשלהי אותה שנה שוחרר על־ידי הפרטיזנים. בתום המלחמה חזר לכודפשט לסיים את לימודיו. כמורה יצא עם קבוצת ילדים

תקציר קורות חייו של גרוס מאיר. במשפט האחרון מצויין: "לא השאיר קרובי משפחה"

שמו של מאיר גרוס חרוט על לוח באנדרטה ביער לח"י במשמר איילון

לבנת זיכרון על שם מאיר גרוס בהיכל הזיכרון הממלכתי בהר הרצל

רבקה כתבה בילדותה שיר לזכר אביה:

שירו אחים את שיר העצב
שירת המרץ של איש גיבור
בלילה שכב, שכב על העשב
ועל גבו רובה צועק לדרור
בא היום אך הוא לא נם
הוא עובד למען העם
אין לו זמן אין לו זמן
ידיו ישלח גם לבניו
היה לי אבי אב חזק וטוב
ואותנו את ארצנו לימד לאהוב
ולפלמ"ח הוא נחשף
מזג אוויר לא חשוב קר או חם
בלילה שמר על כפרנו
ביום עובד אדמתנו
את הרובה על השכם
בתרמיל פת לחם.
ולכל אחת מהן ישנן דעות שונות
ואבי לא אהב להתווכח
והוא נכנס לפלמ"ח מאוד שמח
ומי ייתן ולא יהיו קורבנות
אבל הקורבנות נופלות
ובנופלים נדלקים אורות
כי בנופלים לנו הם פותחים הדלת
כי בנופלים לנו הם כובשים מולדת
כי בנופלים לנו מפלסים הדרך

שיר לזכר האב

כך עברו הימים במולדת
כאשר על שפתיו בת הצחוק יוקדת
אבל בת הצחוק הייתה עצובה.
כי את ארצנו אהב אהבה עזה
וארצנו מושכת בעול זרים
בעולם עם אחר עם האנגלים
עברו הימים יום ועוד יום
עברה תש"ז עברה כחלום
והשנה החדשה הנה באה
ובעד עמנו תמיד הוא נלחם
הלא היא תש"ח המבורכה
וב- ה' באייר קבלנו את המדינה
אבל מדינה לא מקבלים עם פרחי גינה
לא על מגש זהב ארץ מקבלים
צריך להילחם ובחורינו נלחמים
יש לאן להיכנס יש הרבה תנועות
כי בנופלים ארצנו נגאלת
וגם אבי החייל
ביניהם נלחם וגם נפל
ומתש"ח בת-צחוקו הייתה מאושרת
כי הוא ידע שארצנו משתחררת
ולפלמ"ח הוא נחשף
והוא הלך, הלך ולא שב...
האיר היום, יום יפה ובהיר אך עצוב
כי ידע היום שהלך לו, אך לבלתי שוב

קישור לעדותם של משה גרוס, בנו של שמעיה, ושל דינה הדס, נכדתו,

<https://www.youtube.com/watch?v=UG7Js54YDgk> 6.6.2019

שמעיה גרוס ביום נישואיו לליזט (לאה)

שמעיה בשנת
1935, השנה שבה
נולד בנו, משה

ועוד מידע על האחים של שמעיה גרוס ששרדו: חיים, יעקב וטובה

חיים: נולד באוקטובר 1921. הוא עלה ארצה לפני המלחמה והיה חבר אצ"ל. ב-1942 הוא חזר מהארץ לקרפטים כדי לחלץ את משפחתו ונתקע שם. הוא נשלח למחנה עבודה, במסגרת הצבא ההונגרי, וחלה בטיפוס. העצירים הוצאו למצעד המוות, אך חיים הושאר, בהנחה שממילא ימות – ושרד!

הרוסים שיחררו אותו ומהם הוא ברח להונגריה. כדי שלא יגורש, הוא למד צילום, הכנת אלכוהול ועוד. משם המשיך חיים לאיטליה, חזר לארץ והיגר לאנגליה. שם נישא חיים לאריקה, ושם נולדה בתו, אביבה, הנקראת על-שם אחותו, שרה-אביבה, שנרצחה בשואה. המשפחה חזרה ארצה ב-1989, לאילת. אביבה ובעלה חיו תקופה בירושלים וכיום גרה אביבה בפרדס-חנה, יחד עם האם, ולה שני ילדים. חיים נפטר לפני 17 שנה, אריקה בת 83 (ב-2020).

יעקב (יוג'ין): עבר ללמוד בצרפת לפני המלחמה ולכן שרד. הוא שרת בצבא הבריטי וניסה אף הוא לחלץ את בני משפחתו. מה שהוא לא ידע, וגם לא טרחו ליידע אותו: הייתה לו זכות, כחייל זר, לחלץ את בני משפחתו... הוא הקים באנגליה הוצאה לאור. ליוג'ין 2 בנות, ג'וזפין (באנגליה) וקרוליין (בארה"ב), לכל אחת 2 בנים.

טובה (גיזי) שלומאי: טובה למדה, אך לא סיימה, משפטים ועלתה ארצה גם כן לפני המלחמה. לטובה נולדו 3 ילדים אמנון (ז"ל) רותי ומרדכי על-שם סבו (במיתר).

הבת רותי, ממקימי כפר מיימון, שם גר גם הנכד שלה, לייזר רוטשטיין, העוסק אף הוא בתחום האנרגיה, כמו הסבא רבא, מרדכי, בחוסט... לייזר פגש בארה"ב בנות דודות של סבתא טובה, אשר סיפרו לו על הניסיונות להציל את האחות הקטנה של שמעיה, שרה-אביבה. הן היו מגניבות אותה לבלוק שלהן, עד שפעם לא הצליחו, ואז היא נלקחה למשרפות.

בעלה של טובה, זאב, היה יליד חוסט ושם המשפחה המקורי, שלומוביץ, קוצר לשלומאי.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום

הזיכרון תשפ"א-תשפ"ב:

"סבא רבא שלי, כבוד ענק להיות צאצאית, שגרה במדינת ישראל." שיר בז'ה 13 אפריל 2021
"סבא יקר שלנו, גאווה לגור ברמת הגולן ולהמשיך את הערכים שהיו נר לרגליך, אנחנו משתדלים ללכת בדרכך ולחנך את ילדינו לאהבת הארץ, אהבת התורה וכמובן לחיזוק החקלאות וההתיישבות במדינת ישראל!"

כנרת אורבך 4 מאי 2022

מימין: אמנון (ז"ל) רותי ומרדכי – ילדיה של טובה, אחיינו של שמעיה גרוס

מימין: משה גרוס (הבן), רבקה עמית (הבת), יוכי גרוס, אורי ועמי עמית, בנה ובעלה של רבקה

ילדיו של שמעיה: משה ואשתו יוכבד (יוכי)

למשה וליוכי נולדו 4 ילדים: בן ו-3 בנות. מימין: בחגיגת בר המצווה של הבן שמעיה-שי משמאל: ליאת פריאל, דינה הדס, משה גרוס, כנרת לוי והאם, יוכי

Windmill in Sard, Ukra
Gros family business in
Czechoslovakia.

תחנת רוח להפקת חשמל של משפחת גרוס.
Sard הרשומה בתמונה נקראה ביידיש Groys Sard.
בהונגרית נקרא המקום Felsosarad.
כיום נקרא המקום Shirokoye,
כ-15 ק"מ צפון – מערבית לחוסט

בית המשפחה בחוסט

23. גרוסמן אשר (זיידה), בן שרה ויצחק, נולד בצ'כוסלובקיה בתרפ"ג, 1923. הוא לחם כפרטיזן בכל שנות מלחמת העולם השנייה, אשר פרצה כשהיה כבן 17. אחרי המלחמה נישא לחיה-דינה ולזוג נולדו הבנות שרה ורחל.

המשפחה עלתה לארץ בראשית 1949 עם ראשית גל העלייה שאחרי הקמת המדינה, והם התיישבו בכפר הערבי זרנוגה, בסמוך לרחובות, שתושביו הערביים נמלטו ממנו במלחמת העצמאות. אשר עבד כשומר בשטחים חקלאיים. בכ"א בסיון תש"ט (18.06.1949) עבד אשר עם חברו, ישעיהו פרקש, כשומר על בארות מים באזור רחובות. באותה תקופה, לאחר חתימת הסכמי שביתת הנשק עם ירדן ומצרים, החלו מסתננים רבים מארצות אלו לחדור לדרום הארץ למטרות שוד ורצח. חוליית מסתננים כזו הגיעה לבאר עליה שמרו אשר וישעיהו לפנות בוקר, השניים קראו להם לעצור אך המסתננים פתחו לעברם באש. אשר נהרג במקום, וחברו לשמירה נפצע קשה ומת לאחר שעות אחדות. המסתננים שדדו את נשקם של השניים ונמלטו מערבה. האירוע התגלה רק אחרי כמה שעות, כשבאו שומרים להחליפם.

אשר היה בן 26 במותו, הותיר אישה ושתי בנות. הובא למנוחת עולמים בבית העלמין ברחובות. אשר מונצח באנדרטה בהר הרצל בלוח מס' 17 – אנדרטה לחללי פעולות איבה.

השלמת מידע: בעקבות שיחה עם דב פורת (פרקש), בנו של ישעיהו פרקש, שנהרג עם אשר, אני יודעת שאשר נולד בגאניץ'. האבא, יצחק, היה יליד 1900, סוחר; האימא שרה, לבית איינהורן. בשיחה עם בתו, רחל, המתגוררת בטורונטו נמסר לי שהיה לו אח בשם משה, שחי בפתח תקווה. ב"ד ושם" יש תיעוד על מוריץ גרוסמן מגאניץ', יליד 1920, שהיה במחנה Flossenbürg בזמן המלחמה. האם זה האח משה? לא ידוע אם/מי היו אחיו ואחיותיו, אלא שלמשפחה היו 11 ילדים. בספר מארמארוש כתוב (עמוד 301): "ידועים שני מקרים שעלה בידי יהודים לברוח מן הגירוש, להצטרף לפרטיזנים ולהילחם בשורותיהם: זיידא גרוסמן הוא אחד מהם. אך למרבה הכאב לא נמלט מן הגזרה הרעה. זמן קצר לאחר עלותו ארצה נרצח בידי מסתננים ערבים".

"דבר, 19.6.1949"

שלושה יהודים נרצחו ע"י מסתננים

במקום הרצח נתכנו הערבים את הנדוד של עינות.

רצח חייל בעין-כרם

חייל ישראלי מצא את מותו כדיל שבת מירי קבוצת מסתננים ערבים בעמק עין-כרם בירושלים. המס' חננים, שכפי הנראה עלה מספרם על 20 איש, פשטו בסביבת כרם לערוך גניבות. אולם הם התנגשו בקבוצת חיילים ישראליים, ובחיילי הידידות נפגע החייל, השלטונות הצבאיים לא פורסמו כל הר דעה על המקרה הזה. נראה שהמסתננים באו מסביבות בית-לחם.

— ממשלת הונגריה ניתקה את הקשרים הכלכליים עם יוגוסלאביה והודיעה על ביטול ההסכם הכלכלי בין שתי המדינות.

— האם ודיטריך יועמדו שנית לדן כאחראים לפרוץ הדמים הנאצי הרא"שון ב"1944.

שבדק את גזיית גרוסמן, נתברר, כי נרצח קר במכשיר חד בכמה מקומות ומת מיר. במקום הרצח מצאה משטרת רחובות שני שקים. ריתמה לסוס, חצי שק תפוחי אדמה, מטפחת ובה צרורות פיהות טרי יות. צבת פתוצרת אמריקה עם בידוד לחיתוך גרדייתיל מתושטלות, מעיל צר"י בו שבאחד מכיסיו 26 כדורי "סטאן". גזייתו של גרוסמן הובאה להודי המתיים ברחובות וגזיית פרקש הונחה בבית התר" לים "הירקון". השניים היו פתושכי הכפר הנטוש זרנוגה.

גרוסמן עלה לפני 6 חודשים מצ'כיה והגיה אישה ושתי בנות. פרקש עלה לפני 3 חודשים והגיה אישה וארבעה ילדים.

בשבת בבוקר נסמרה הודעה למשטרת רחובות על גניבת פרד מאירייה של קר ית'ענבים על שטח אדמתה החקלאית שליד עינות. המשטרה שיצאה למקום, מצאה, כי גניבת זו בוצעה על ידי רוצחי השוטרים. בקרבת עינות גילחה המשי' טרא' כי תפוחיהאדמה שהיו בשק שה' נחתו הרוצחים, הוצאו משטת התווה התקי' לאית. הדיתמה שנתגלתה. שייכת לאו" וזה של קרית'ענבים. בצבת שנסארת

שני שומרים, עוזים חרשים, אשר גרוסמן וישעיהו פרקש, נרצחו על ידי ערבים מסתננים בשבת ביצ לפנות בוקר בסביבות זרנוגה—מראר.

שנים מהבריהם לשמירה, שיצאו בשבת ב"30 בבוקר להחליפם, מצאו את גרוס' מן. כבן 26, מת ואת פרקש, בן 40, פצוע קשה. הובלה אמבולנס וכרוך לבית התר" לים של פרקש סמצעיה.

הודעת גוסס

לפני מותו הפסיק למסוד למשטרת הר דעה על נסיבות המקרה.

הוא וחברו יצאו, לדבריה, ביום ר' לפי גות ערב לשמירה על כמה בארות השיי' כות להקיל. בסביבת זרנוגה—מראר, הם קיבלו את השמירה מסעם אנודת. השור טר"י ב"ד ביוני. בשבת ביצ לפנות בוקר הרגישו בארבעה ערבים המתקרבים אליהם. הוא צוה עליהם לעמוד, אך מיד ניתך עליהם סטר יריות. שפגעו בו בכמה מקומות. גרוסמן נהרג במקום. הערבים ברחו ככיוון יבנה. לפי עדות ד"ר ת. פיינשטיין מרחובות

ישעיהו פרקש

אשר גרוסמן

כ"ב סיון תש"ט (19.6.1949)

שני שומרים עבריים נרצחו הלילה ע"י ערבים מסתננים, בשטחי הפרדסים של הרכוש הנטוש.

פצוץ קסה האחרון הספיק. עוד למד סור עדות. לדבריו הרגישו בשעה שלוש אחר חצות בארבעה ערבים רוכבים, כשפקדו עליהם לעמוד, פתחו הערבים באש וברחו.

בדיקת הרופא קבעה שא. גרוסמן גם נדקר במכשיר חד, ואילו חברו נורה

ההרוג הובא לחדר המתים ברח"ר בות, הפצוע הועבר לבית החולים "הירקון" ובדרך נפח נשמתו.

שני השומרים עולים חדשים שעלו ארצה מצ'כיה והתישבו בורנוגה. שמי רו על בארות חק"ל. חברים ב"אגודת השומרים".

א. גרוסמן, בן 26, הניח אשה ושתי בנות.

י. פרקש, בן 40, הניח אשה ואר" בצע ילדים.

שני שומרים יהודים, גרוסמן אשר ופרקש ישעיהו, נרצחו הלילה אחר חצות, ע"י ארבעה ערבים מסתננים בעומדם על משמר בארות המים בשטח הפרדסים שבין גבעת ברנר, כפר יבנה ובשיט.

הערבים רכבו על סוסים ואחרי הרצח ברחו לכיוון חולות יבנה, בהם אירם במקום שני שקים ובהם רחמות של סוסים, חצי שק תפחיראדמה, מטפחת עם פיתות טריות, מעיל ער בי, מקל, וצבת לחיתוך גדרות תייל עם בידוד חשמלי, תוצרת אמריקה.

שני השומרים יצאו למשמרתם, אתמול בשעה שש אהה"צ, אחד רכוב על סוס והסני על אופנים.

דבר הרצח התגלה הבוקר ע"י שני שומרים אחרים, שיצאו להחליף את הנרצחים. אחרי חיפושים הם מצאו את א. גרוסמן הרוג, ואת י. פרקש

בסיועה של דורית פרי מעמותת "לתת פנים לנופלים" נמסר לי שהאלמנה, דינה, נישאה לדרזנר, וכנראה, היגרה עם בנותיה לחו"ל.

מאתר "לעד" של הביטוח הלאומי, המנציח את החללים מפעולות האיבה, נמסר לי שהמשפחה היגרה לקנדה. תמר דויטש, שהוגדרה כאשת הקשר שלהם, היא, למעשה, אחות למחצה של דב פורת, בנו של ישעיהו פרקש, שנפל איתו.

דב פורת אישר שבנות המשפחה היגרו לקנדה. דינה אכן נישאה בשנית; היא נפטרה בשנת 2006.

בשיחה עם רחל, הבת, הסתבר לי, שנודע לה על הירצחו של אביה רק כשהייתה נערה כבת 16.

אחיו של אשר היה **משה-חיים**, אשר נקבר בחולון ב-1983, בן 62, כלומר, יליד 1921.

קבריהם של אשר גרוסמן וישעיהו פרקש ברחובות

BAMBERG
GERMANY
(DP CAMP)
MY SISTER
SARAH
(89 MONTHS)

אשר ודינה
גרוסמן, עם בתם
הבכורה, שרה (בת
8-9 חודשים) –
במחנה העקורים
במברג, גרמניה.

רחל, בתו של
אשר, שלחה לי
מטורונטו, שם

היא מתגוררת תמונות משפחתיות מרגשות.

בנוסף, איתרתי את ילדיו של האח משה, יצחק גרוסמן ושרה שמעונוביץ, שגם ממנה קיבלתי תמונות.
כך הושלם חיפוש חובק עולם של משפחתו של אשר.

מימין: בני הזוג רבקה ומכ'ל רייזמוביץ, דודם של אשר ואחיו משה, רבקה (לבית גרינברגר), אשתו של אשר.
בשורה העליונה: אשר במרכז ואחיו משה מצד שמאל

MOISHE GROSSMAN
DON STEAN
MY FATHER
LIEB (LEO) STEAN
LOUIS GRUNBURGER (WHITE)

MY MOTHER DINA GRUNBURGER GROSSMAN DREZNER
RIFKA RAZMANOVICH
MECHEL RAZMANOVICH

LOUIS GRUNBURGER IS MY MOTHERS BROTHER

SPOUSES

RIFKA DON LIEB (BOTHERS) SISTER

MECHEL IS MY FATHER MOISHE UNCLE

אשר גרוסמן (מסומן - יושב)
ואחיו משה (מסומן עומד מימין)

אשר גרוסמן ואשתו, דינה

אשר גרוסמן, 9.10.1945, גאנויץ'

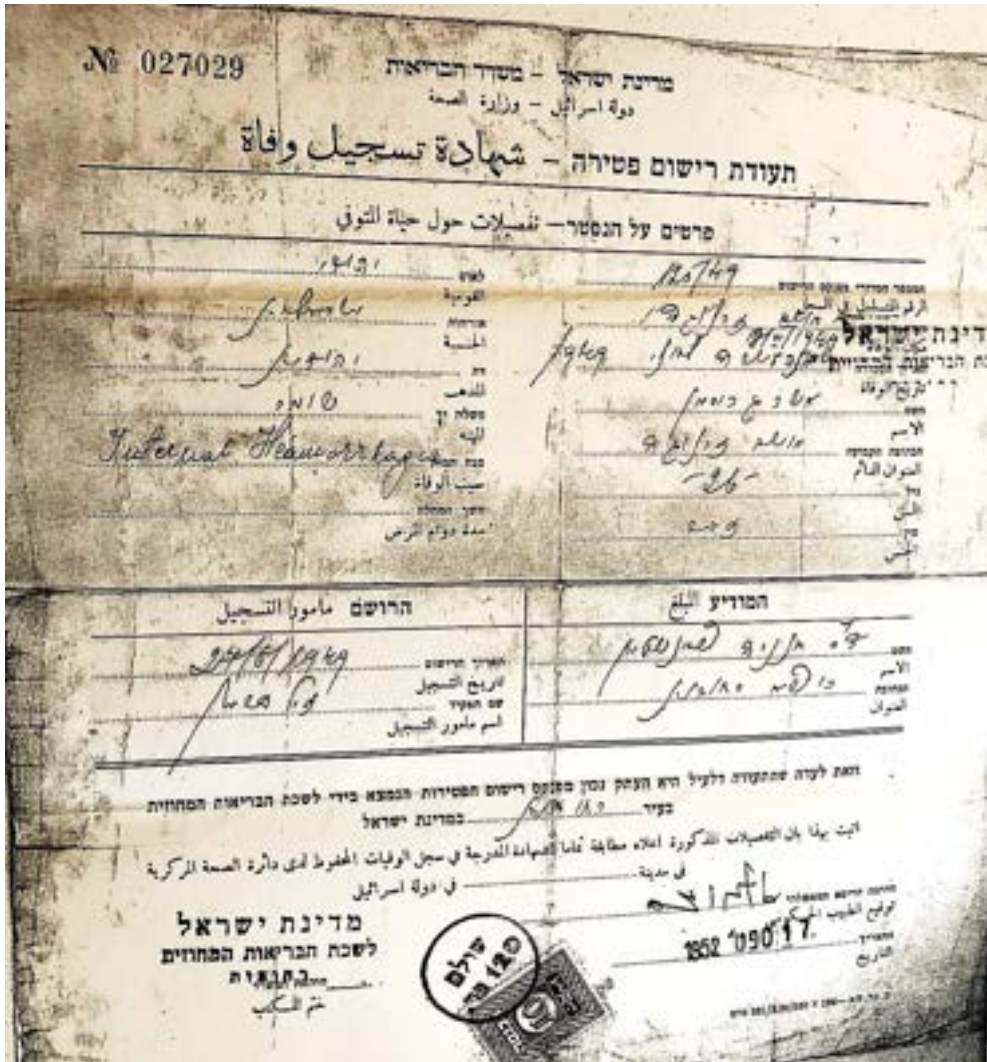

שלישית מימין: דינה, אשתו של אשר;
שניה מימין היא תמר (רוז'י) דויטש,
בתו של פרקש ישעיהו, אשר נרצח עם אשר.
האח משה מסומן יושב משמאל.
התמונה צולמה ב-1948 בארץ.

אנדרטה לחללי פעולות האיבה של הביטוח
הלאומי. שמו של אשר (זיידה) גרוסמן מונצח מעל
תמונתו.

התמונה של אשר, המופיעה באתר "לעד", צולמה
ב-1925 19.7.1925 בגאנויץ'

תעודת הפטירה של אשר גרוסמן

מצד ימין: שרה וריצ'ל (רחל) בנותיו של אשר גרוסמן, בבת מצווה של אחת הנכדות בטורונטו

24. גרינברגר משה, בן חנה זוליג, נולד ביום ב' בסיוון תרע"א (29.5.1911) בדיבובה. למד בבית ספר עממי. ביום 1.10.1935 עלה לארץ והצטרף לקבוצת בארות יצחק. היה בעל רגשות דתיים נעלים. בבוקר היה משכים ל"מניין", להתפלל בציבור לפני צאתו לעבודה, שאהבה והתמסר לה. היה צנוע, בעל סבלנות, נדיב-לב ומסור לחברים. שימש מופת לאחרים בהתנהגותו האישית. משה היה מסור למשפחתו ולשני ילדיו ובחזרו עייף מעבודת יומו קבע לילדיו עתים לתורה.

עד פרוץ מלחמת העצמאות עסק בחקלאות ובבוא ימי המערכה נחלץ לצבא. אף בימי הקרבות וההפגזות לא חדל לעסוק בבעיות הקיבוץ וחלם על בוא השלום ועבודת השיקום. משה נפל ביום ח' בתמוז תש"ח (15.7.1948) מהתפוצצות בעמדה בשעת קרב. נקבר בבארות יצחק. בן 37 בנופלו.

ביום כ' במרחשוון תשי"א (31.10.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: בעדות לזכרו מטעם בארות יצחק מצאתי את המידע הנוסף: לאביו של משה קראו אשר-זליג. ב-1935, כשמשה עלה לארץ, הוא הצטרף לקבוצת רמת השומרון, לימים בארות יצחק. משה היה נשוי לחדווה ואב לשני בנים: אשר ואביחיל.

קיבוץ "רמת השומרון" היה בשנת 1935 במחנה ליד פרדס חנה. ראשוני הקבוצה היו עולים מתנועת "ברית חלוצים דתיים" (בח"ד) מצ'כוסלובקיה ומגרמניה. רק בשנת 1943 הם עלו להתיישבות על קרקע, שנרכשה ליד עזה, והקימו את קיבוץ בארות יצחק. זמן לא רב נותר לחברי הקיבוץ להקים את יישובם עד לפרוץ מלחמת העצמאות. דלות, מחסור במים קשיים עם השכנים הערבים – כל זה לא מנע את בנייתו ושגשוגו של הקיבוץ. ביולי 1948 הם ניצבו בחזית מול הצבא המצרי. את ילדי המשק הצליחו לפנות בטרם קרב. הקיבוץ עמד בפני תקיפות חייל רגלים, שריון ומטוסים מצריים ויכול להם. אבל הקיבוץ נהרס לחלוטין וחברים נהרגו ונפצעו. לאחר הקרבות החליטה הקבוצה השכולה להקים את יישובם החדש ליד המושבה וילהלמה, אליה פונו גם חברי מושב עטרות, שהיה ליד ירושלים. מעט צפונה לבני עטרות הוקם קיבוץ בארות יצחק ("נדב חן, "ישראל היום", 17.1.2014).

הקיבוץ הוא דתי וממוקם כיום ממזרח ליהוד, בתחום המועצה האזורית חבל מודיעין. **חדווה**, שנשארה אלמנה צעירה עם שני ילדים, אשר בן 10.5 ואביחיל (אבו) בן 5.5, התחתנה עם נפתלי רייניץ, חבר בארות יצחק, שהיה מקושיצה. לפני נפילתו השאיר משה מכתב, שבו כתב, שאם ייפול בקרב, הוא מבקש שחדווה תינשא לחברו, נפתלי... מהנישואין החדשים נולד עוד בן, קותי, שגם הוא גר בבארות יצחק. נפתלי וחדווה נפטרו (באוקטובר 1996) בהבדל של 8 ימים!

במלחמת השחרור, עם הכרזת המדינה, הוחלט לפנות את הנשים והילדים מהקיבוץ, מאחר והיה חשש שהקיבוץ יותקף על ידי המצרים שישבו בעזה. הילדים והאנשים עברו לקיבוץ דורות ולאחר כשבוע – הם הועברו לתל אביב והתגוררו בבית ספר "תלפיות" בעיר. בתו של אשר, אורית, מספרת: "אבא סיפר לי כבר כמה פעמים על החרדה ואי הוודאות והתחושה שלהם, שוודאי נהרגו המון אנשים. אבא סיפר גם, שאחד הדברים מהם הכי פחד לפני כן, הוא שיפנו אותם. אבא גם מתאר איך הודיעו להם על הנופלים; זה היה במוצאי שבת. כולם ישבו בעיגול, ולפי הא'-ב' אמרו להם את שמות הנופלים. זה לא שמישהו עשה משהו רע בכוונה; זו הייתה ההתנהלות שלהם אז. הוא אומר שהזיכרון הכי חזק שיש לו מאותו אירוע הוא ההתגברות של הבכי ככל שהרשימה התקדמה, מ-א' ל-ב', ל-ג' וכן הלאה. רואים אצל הילדים שנותרו אחרי הקרב, כמו אבא, סימנים לטראומה הזו".

אשר (על-שם סבו, אבא של משה, אשר-זליג) נולד ב-1937, הילד הבכור של בארות יצחק. בגיל 18 התגייס אשר לצנחנים. הוא השתתף במלחמת "קדש" ב-1956 בשרותו הסדיר וכן השתתף במלחמות: "ששת הימים", "יום הכיפורים" ו"שלום הגליל". אשר שירת במילואים עד גיל 65 וזכה לאות מהרמטכ"ל. כמו כן הוא התנדב במשטרה. אשר נפטר בי"ג בטבת תשע"ז (ינואר 2017) בגיל 79. לאחר מותו נכדיו כתבו עליו את השיר: "הלוחם מספר 1".

4 ילדיו של אשר ואשתו עטרה הם: אורית נצר, חברת עין הנצי"ב, נשואה לאודי אם ל-5 ילדים ו-4 נכדים; משה, חבר בארות יצחק, נשוי לאתי, אב ל-4 ילדים ו-2 נכדים; נעם, מתגורר גם הוא בבארות יצחק, נשוי לסיגי אב ל-4 ילדים ונכד אחד, ודוסי (הדס) אלטמן, הצעירה באחים, נשואה למאיר אלטמן, בן כפר עציון, אם ל-4 ילדים. סבו של מאיר, **יעקב אלטמן**, נפל אך הוא בכפר עציון (ראו הכתבה עליו). [מאיר הוא בנו של אורי, בנו של יעקב]. דוסי, הבת הצעירה של אשר, ציינה את הנחת התפילין של שניים מילדיה בשני האתרים בהם נפלו סביהם: הבן האחד חגג בכפר עציון, שם נפל סבו מצד אביו, יעקב אלטמן; הבן האחר חגג בבארות יצחק, שם נפל סבו מצד אימו, משה גרינברגר. בזה לא תם הקשר בין משפחות השכול: בנוסף לקשר המשפחתי עם משפחתו של יעקב אלטמן ז"ל, היה קשר נוסף לעוד חלל הקשור למשה גרינברג: אחותו של משה, אסתר, הייתה נשואה ל**יוסף הור**, אשר נפל, עם יעקב אלטמן, בנפילת כפר עציון... כלומר משה ויוסף, הגיסים, נפלו במלחמת השחרור... [ראו גם עליו את הכתבה].

כל ארבעת הילדים של אשר קשורים לשורשי המשפחה. הם עולים כל שנה להר הרצל לקברו של משה, הסבא. מוסיף משה הנכד: "אני יכול להגיד שהצלחנו לחבר את הילדים שלנו, כל אחד בדרכו, למורשת ולסיפור של בארות יצחק. השתדלתי שילדיי כולם יבואו להר הרצל. יש התעניינות גדולה.

מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית לא"י
 לשכת העלייה בחיפה
 רשימות העולים שבאו לא"י

האניה: א. י. ס. י. ה. תאריך: 5.10.35
 החברה: ללו"ר סריסטינג

שם משפחה	שם	גיל	סוג	הקרובים בא"י וכתבתם
"	פרידה	24	"	"
"	ישראל	27	1	4985
"	בילה	22	"	"
"	אריקה	17	2"ב"	"
"	סשה	24	1	82167

את הספר של נחום ברוכי על בארות יצחק אני עוד לא קראתי והם כבר כולם קראו, כולל החתנים. גם הדור הרביעי מחובר ויודע".

רישום העלייה של משה איננו רשום ב"יזכור". מצאתי את הרישום בארכיון המדינה: בן 24 (יליד 1911), עלה באונייה "אוסוניה" ב-5.10.1935

על הכרכרה במחנה רמת השומרון: הבן היושב הוא ילדי הקבוצה, בנו של משה ז"ל

אשר גרינברגר בבגרותו

אביחיל (אבו), הבן הצעיר, יליד 1942, היה בן 5.5 כשהתייתם. כבר אז נדר, שכשיגדל הוא יקדיש את חייו למען עם ישראל וארץ ישראל. את לימודיו התיכוניים סיים לפני גיל 17 ועד הגיוס לצבא למד בישיבת "כרם ביבנה". בצבא שרת אבו בצנחנים עד גיל 54 ולחם במלחמת "ששת הימים" ו"יום הכיפורים". הוא אמר שאם יצרף את כל ימיו במילואים, יצא שהיה בצבא למעלה משלוש שנים מחוץ לבית. אבו למד ב"פקולטה לחקלאות" ברחובות והתמחה בגידול ירקות. את הדוקטורט עשה בנושא "חיטוי סולרי" אצל פרופ' יעקב קטן [חיטוי הקרקע בעזרת חום השמש, על ידי כיסוי האדמה ביריעות פלסטיק שקופות. הכיסוי השקוף מאפשר לקרקע להתחמם, אך מונע אידוי מים מתוכה, והחום נלכד באדמה]. את השיטה מיישמים כיום חקלאים ב-80 מדינות בעולם. אבו היה ממקימי החקלאות בבקעת הירדן ובמשך 30 שנה פיתח שיטות גידול ירקות בתנאי מדבר ומים מליחים. לפני כ-50 שנה ירד להיאחזות הנח"ל קליה שבדרום ים המלח והקים בה את גן הירק הראשון מאז ימי האיסיים, מלפני כאלפיים שנה, בעזרת חיילי ההיאחזות. אבו ליווה 36 יישובים שקמו באדמת הטרשים שבשבר הסורי אפריקאי השומם. גם החקלאים בעבר הירדן למדו את שיטותיו המקוריות והמיוחדות והשם "אבו" נישא בפיהם. לאות הוקרה על עשייתו ותרומתו הוא זכה לקבל את תואר "יקיר החקלאות בבקעת הירדן". אבו היה הראשון לסוללי הדרך ונטל חלק בפיתוח האגרו-טכניקה והמדיניות החקלאית בבקעת הירדן עד עצם היום הזה. לפני כ-45 שנים הגיעו אבו ויונה, אשתו, לצפריה והקימו בה את משפחתם: 3 ילדים ו-13 נכדים. אבו היה סבא למופת שהשקיע רבות בנכדיו, בעיקר בלימודי קודש ובאהבת המולדת. את השיר "שתי גדות לירדן" ידעו כבר בגיל ארבע – ועל כך היה גאה מאוד. אבו אהב מאוד את המושב ואת האנשים בו. במשך 13 שנה העביר דף יומי בכל בוקר ובין מנחה לערבית. אבו זכה לסיים את הש"ס שש פעמים. בפברואר 2018, בגיל 75.5 נפטר, כשנה לאחר פטירתו של אחיו הבכור.

ד"ר אביחיל (אבו)
 גרינברגר, בנו של משה
 ז"ל – יקיר החקלאות
 בבקעת הירדן

קישור לטקס האזכרה שערכו באפריל 2020 ביום הזיכרון הנכד משה ובתו – ליד קברו של משה גרינברגר בהר הרצל : <https://www.youtube.com/watch?v=Agh4eostOVg>

לוח הנצחה בבארות יצחק הישנה (צילום – אבישי טייכר): חללי בארות יצחק, ביניהם 4 יוצאי קרפטורוס – גרינברג משה (דיבובה), הרטשטיין אברהם (מונקץ'), זעירא (קליין) שמעון (חוסט), פרקש מאיר (נליאטינו)

מגדל המים של בארות יצחק –
סמל לשוב שעמד בגבורה
במלחמת העצמאות

מתוך חוברת ההנצחה של בארות יצחק

הצטיין ברגש דתי עמוק ותמיד נמנה עם עשרת הראשונים למנין.
ידע לחבוץ מעצמו צו הגשמה באותה מדה שתבע זאת מהזולת.
בן 37 בנופלו. השאיר אשה ושני בנים.

יונה גרינברגר, אלמנתו של אביחיל (אבו), כלתו של משה, הוסיפה מידע על נסיבות נפילתו של משה: הבחורים חפרו שוחה למרגלות מגדל המים של בארות יצחק. המצרים הפגיזו את המגדל והמים הציפו את השוחה. הנשקים נרטבו, אך, למרות זאת, המשיכו הבחורים לירות ממעט הנשק שנותר ורימונים. "בתום הקרב נמצא משה הרוג, עומד נשען על דופן השוחה, כשנשקו מכוון אל האויב." יחד עימו נהרגו באותו היום עוד שבעה מחברי הקבוצה.

מכיוון שמשה עלה ארצה ב-1935 חשבתי שכל המשפחה עלתה. אלא שאז הסתבר לי מדוד הראל, בן המשפחה, שלא זאת תמונת המצב ויש בני משפחה שנתרו בדיבובה. האבא, אשר-זליג, נפטר ב-1919 והאימא, חנה, נפטרה בשנת 1938/9. אז מי הם אחיו של משה?

יצחק: האח הבכור. עלה לארץ לאחר השואה, בה איבד את אשתו, שרה, ושלושת ילדיו: אשר, חווה ואריה. הוא נישא בשנית למרים ובנו היה משה, כשם אחיו. הם התגוררו בכפר סבא. יצחק נפטר בשנת 1992, בן 88, כלומר, נולד ב-1904.

זאב-צבי: היה נשוי לפייגה ליבוביץ, ילידת 1905, מאפשה; ניספה איתה ועם 5 מ-6 ילדיו: שיינדל (1930), שלמה, אייזיק, אברהם/דובריש (1934) ובריינה (1935).

בנו אשר (יליד 1927) הוא היחיד ששרד לאחר שניצל מאושוויץ ומדכאו. אשר היה נשוי לרות והם התגוררו בגבעתיים. אשר נפטר מקורונה בינואר 2021.

ישראל-מאיר: היה חרש-אילם; התגורר באוז'גורוד ונפטר עוד בשנת 1936.

אסתר/אתיה: ילידת 1915; את שנות בית הספר למדה בעיירתה, ואחר כך הועברה לבית אחיה הבכור, יצחק, בעיירה סמוכה, שם המשיכה את לימודיה בבית ספר לבנות. כנערה, עבדה כזבנית בחנות ובגיל 17 עברה להכשרה של "ברית חלוצים דתיים" (בח"ד), שם שהתה 6 שנים. היא עלתה ארצה ב-1937 ונישאה ליוסף הור. אסתר רצתה להתיישב בבארות יצחק, היכן שהתגורר אחיה, משה גרינברגר, אך יוסף שכנע אותה להתיישב בכפר עציון, שהוא דומה יותר לנופי קרפטורוס... שתי בנותיהם, חנה ואביבה, גדלו בכפר עציון עד הפינוי של הנשים והילדים בשבט תש"ח. בנפול הגוש, נפל בעלה יוסף, ואסתר עברה עם יתר שרידי כפר עציון לפתח תקווה, משם לגבעת עליה, ויחד עם אלמנות נוספות – לקבוצת יבנה. רוב שנותיה בקבוצה עבדה במסירות במטבח ואחר כך במחסן הבגדים, בסריגה ובתיקונים. בשעות הפנאי הפליאה לרקום והעניקה ממעשי ידיה מתנות לאנשים, שחשה כלפיהם הכרת תודה. זכתה לנכדים ונינים. בת 85 הייתה אסתר במותה בספטמבר 1999.

מימין: יצחק ואסתר – אחיו ואחותו של משה, מרים – אשתו של יצחק ובנם משה, הנקרא על שם דודו

חדווה, אשתו של משה, עם בניה: אשר (מימין) ואביחיל

אורית נצר, נכדתו של משה (בתו של אשר), המתגוררת בעין הנצי"ב, שיתפה אותי בתמונתה של חדווה, אשתו של משה, סבתה.

אורית ציירה את מגדל המים של בארות יצחק והשדות שסביבו, שם נפל משה, הסבא שלה.

25. **גרינברגר צבי (הרשי),** בן-הזקונים (החמישי) של פסיל ודוד, נולד ביום כ"ג בטבת תרפ"ו (9.1.1926) בקולוצ'אבה. אביו קיבל "סמיכה" לרבנות אך לא עשה את תורתו קרדום לחפור בו והיה לסוחר חקלאי. צבי למד בבית ספר עממי ממשלתי וב"חדרים" וספג מילדותו אווירה ציונית מהפגישות ומהשיעורים בעברית שערך סניף "בני עקיבא" שבכפר ובבית הוריו. שאיפת חייו הייתה לעלות לארץ ישראל, ובייחוד מאז עלה אחיו הבכור עוד בשנות ה-30. הוא נרשם ל"עליית הנוער" מטעם תנועתו, ועל התנגדות אימו, שהייתה כבר אלמנה ושאר בניה התפזרו, התגבר באימוני התאבדות ובבכי. בפסח ת"ש

קיבל הודעה על מועד עלייתו וכשנסע לבודפשט להצטרף לשיירה, נדחה ברגע האחרון והוכרח לחזור הביתה, ללעגם של הגויים השכנים. אחרי חצי שנה קיבל הודעה, שתורו הגיע. בינתיים כבר שלטו הגרמנים בהונגריה ובמדבר המערבי התדפק רומל על שערי הארץ. כשהתנגדה אימו בשל כך לנסיעתו, השיב: "לא אשאר, ואף אם, חס ושלום, ייכנסו הגרמנים לארצנו, מוטב שאמות שם ולא בין שונאינו בניכר". הפעם לא דחוהו ואחרי מסע יבשתי דרך קונסטנצה, תורכיה וסוריה הגיע דרך ראש הנקרה ביום 14.5.1941 לחיפה, נשק את אדמתה, הרטיבה בדמעות ובירך "שהחיינו". אחרי מנוחה קצרה בבית אחיו הבכור בירושלים למד ועבד שלוש שנים בכפר הנוער הדתי ליד חיפה ושירת בו שנה כנוטר. את הכול עשה במסירות ובלהט, שבאו לידי ביטוי גם בסיפורים, רשימות ושירים שכתב. הוא התמסר לעבודת חינוך והדרכה בקרב העולים הצעירים מהארצות השונות והתחבב עליהם מאוד. בחברת הנוער נראה עליז ושופע ביטחון ואמונה, כחובת מחנך, ובלבו נשא את אבל היחיד על בני משפחתו והמוני חבריו מילדותו והמוני בית ישראל שנספו בשואה הגדולה. כשנפלו חבריו במערכה על גבעת חיים נגד הבריטים קרא על שמם שתי קבוצות נוער במוסד. קנה לו שם כמחנך בחסד עליון. הוא הועבר זמנית להדרכה במוסד "יקיר" שבכפר הרוא"ה, ואחר-כך לעבודה קבועה בבית הילדים שליד בית צעירות "מזרחי" בירושלים. בכל מקומות פעולתו השתתף באימוני ה"הגנה" והשתלם בטיפול במקלע, במרגמה ובחבלה וקורס ממושך אחד עבר במשואות יצחק שבהרי חברון, מקום מושבו של אחד מאחיו. את פעולותיו ב"הגנה" הסתיר גם מאחיו, לבל ינסו לרכך את לבו בחרדתם לשלומם. משהחלה מלחמת העצמאות גויס תחילה גיוס חלקי להגנת ירושלים, תוך כדי המשכת עבודתו החינוכית. אחר כך גויס גיוס מלא בגדוד "מוריה". צבי השתתף בשיירה הראשונה לגוש עציון ובשיירות אחרות, בדרך לקסטל ועוד.

ביום ו' באייר תש"ח, למחרת נפילת גוש עציון, בהיותו חרד לגורל שלושת אחיו שלחמו במערכות ירושלים, גוש עציון וכפר דרום, נענו לדרישתו והוא נשלח בתגבורת אל העיר העתיקה. באיגרת הפרידה שהשאיר בבית אחיו דרש שוב, שלא יתעצבו אם ייפול בקרב, כתב הוראות בדבר חלוקת עזבונו (ספרים) ופירעון חובותיו מסכומים המגיעים לו, וסיים: "ולכם, החיים, אשריכם שזכיתם לראות את ממלכת יהודה בתקומתה". ביום י"ב באייר תש"ח נפצע בעינו מרסיסי פגז ובשומעו בבית החולים שחברו ליד מקלע ה"ברן" נפל, חזר אל העמדה והמשיך להילחם. ביום ט"ו באייר תש"ח (24.5.1948) כשהיה צורך להעביר את ה"ברן" לעמדת "המלכודת", דרש בתוקף שהוא עצמו ילך לשם עם המקלע, ומשם המטיר אש בלתי פוסקת בחיילי האויב ומנע מהם להתקרב אל הבניין ולפוצצו, עד שנפגע מצרור כדורי מקלע בראשו ומת. נקבר בעיר העתיקה בירושלים. בן 22 בנופלו. ביום כ"ו בתמוז תשכ"ז (3.8.1967) הובא למנוחת עולמים בהר הזיתים. שמו נחקק באנדרטה שהוקמה בבית העלמין הצבאי בהר הרצל לזכר חללי הרובע היהודי ולזכר לוחמים שנפלו במערכה על ירושלים והובאו לקבורה בהר הזיתים.

השלמת מידע: מצאתי דף עד שמילא אחד מארבעת אחיו של צבי, אריה גאליה מירושלים. הוא מעיד שאימו האלמנה הייתה ילידת נרסניצה, 1893 לערך. אח נוסף, אברהם (1922-2012) מאזור ציין שפעסל [כך נקראה במשפחה] לבית וולף, האימא, נולדה ב-1894, הייתה תופרת ובזמן המלחמה חיה בנרסניצה. האבא, דוד היה סוחר חקלאי ומוסמך לרבנות. מידע רב על המשפחה קיבלתי מיהודית שניצר (פסטרנק), שאימא שלה, מלכה, הייתה אחותה של פעסל (פפי), אימו של צבי, בנות משפחת וולף מקולוצ'אבה. יהודית היא בת דודתו של צבי ז"ל. [עם יהודית עבדתי שנים, כששתינו מורות לביוולוגיה; יש לה קשר למשפחת בעלי, דרך משפחת וולף].

צְנָאָה	לְכוּכְבֵי מְרוֹם
וּבְמוֹתַי בְּשָׂדֵה הַקָּרֵב,	לְמָה תִּלְעַט לִי.
אוּ בֵין סַמְטָאוֹת-עִיר,	כּוֹכְבֵי-מְרוֹם רְחוֹקִים?
אוּ אִם בְּהָרִים	לְמָה תִּחְשְׁכוּ בְּעָדַי.
הַמִּנֹּת יִמְצְאוּנִי. -	שִׁחְקֵי-עוֹלָם?
אֵל תִּסְפִּידוּנִי.	
דְּמַעַת מַעֲצִינִיכֶם	לְמָה לִי תִלְעַג,
אֵל תִּזְלוּ!	מִרְ-עוֹרְלִי.
	וְכֹ-אֲדָם קַטְנוֹן אֲנִי?
בְּחֵשָׁאִי, בְּאֵין רוּאָה,	
לְהִרְ-הוֹיִתִים הַעֲבִירוּנִי	אֲתֶם גַּאִים נוֹזְהָרִים
וְרִנָּב אֲתֵר רִנָּב	וְרַקְכֶם סוֹדוֹת קְמוֹסִים;
עַל גְּנֵי הַסִּילוֹ.	זֵלוּ לִי נְהוֹרוּ לִי -
וְכַתֵּם הַמַּעֲשָׂה -	הַדְרִף לְצִיּוֹן ...
וְהַעֲלִיל נִסְתֵּם,	
שׁוּבוּ לְעִבּוֹדְתֵכֶם	דְּרַכֵי-פַחַל הֵן תְּסוּמוֹת
וְהַתְרִישוּ - הַתְרִישוּ ...	וְאֲנִי תוֹשָׁה,
	אוֹבֵד אֲנִי ...

שירים שכתב גרינברגר צבי (הרשי) והצוואה שהותיר

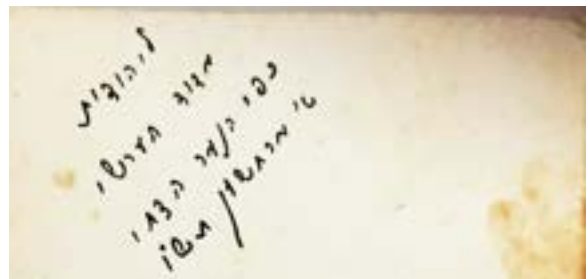
כל דובנוב ל... את שאר הספרים מסרו לחברי וידידי אריה מלמד והוא יעבירם לספריה של בני-עדותי. ל... אני חייב... זאת תשלמו מתוך...	ב"ה, ה' באייר תש"ח ירושלים עיר-הקודש *
אלו כל הבקשות אשר היו לי אליכם ואני תקוה כי תמלאו אחריהן.	אהי ורעי! אם לא אזכה לחזור משדה-הקרב ולחוג את חג הנצחון של העם העברי, אֲלֵנָא יַעֲבִיר הַדְּבַר אֶת רוּחְכֶם, לֹא בּוֹדֵד אֶהְיֶה. יֵשׁ טַעַם בְּדַבְרִי. אֵין טַעַם לְהַרְבוֹת בְּמַלִּים.
ולכם, החיים, אשריכם שזכיתם לראות את ממלכת-יהודה בתקומתה!	אני מקווה שאתם תשכילו לעשות ככל הדרוש, בנוגע לרכושי אבקשכם לחלקו כדלקמן:
אחייכם ורעכם,	* נכתב שנים-עשר יום לפני נפלו.

שישה בנים (ולא חמישה) נולדו לפעסל ודוד, כולל צבי: קלמן, נפטר בגיל שנה (1921);
אריה גאליה: (1914-2007) גר בירושלים; עלה ארצה ב-7/1936 ולחם במלחמת השחרור בירושלים;
בנימין: (1919-2002) גויס לפלוגות הכפייה, הפך לנכה וחי אחרי המלחמה בשבדיה;
אברהם: (1922-2012) היה בין הנוסעים ברכבת קסטנר, נפל בשבי הירדני לאחר נפילת גוש עציון;
יצחק גיא: (1924-2002) עלה ארצה לאחר השואה, נלחם במלחמת השחרור ונפצע בכפר דרום.

מכתב שכתב אריה אל דודתו ודודו, מלכה ויעקב פסטרנק, המודיע על נפילתו של אחיו צבי, 25.6.1948.
ראו את צוואתו של צבי...

ב"ה
כי סיון תש"ח ירושלים ע.הק'
מלכה יעקב ויהודית היקרים לאי"ט!
לא רציתי להכאיב לכם אך מה טעם להוסיף לכם צער ע"י אי-הידיעה.
צבי שלנו הי"ד נפל בקרב בעיר העתיקה זה למעלה מחודש ימים. גדול הצער ואין
נחומים למותו.
הוא הצטרף מרצונו הטוב לקבוצה מפלוגתו שנכנסה בה' אייר לעיר העתיקה. הוא
היה בְּנִי־ט. נפצע וחזר לשדה הקרב כשהוא פצוע ונפל.
הוא מת מות גבורים וקדושים, השם יקום דמו.
ואלה הם דברי הצוואה שנכתבו בה' אייר:
"אחי ורעי!
אם לא אזכה לחזור משדה הקרב ולחוג את חג הנצחון של העם העברי, אל
נא יכעיס הדבר את רוחכם. לא בודד אהיה, עוד רבים כאלה הנופלים בקרב,
אך יש טעם בדבר. אין טעם להרבות במלים. אני מקווה שאתם תשכילו
לעשות ככל הדרוש. —
ולכם החיים. אשריכם שזכיתם לראות את ממלכת יהודה בתקומתה.
אחיכם ורעכם
צבי גרינברגר"
בדומיה נישא את כאבנו.
מאברהם קבלנו מכתב (ממחנה שבויים בירדן - הערה שלי), הוא כותב שטוב לו שם,
אל נדאג לו. מתייחסים אליהם יפה.
בעניין יצחק עשיתי ואעשה כל מה שאפשר וגם מכס אבקש לעשות הכל הואיל ואתם
קרובים יותר למקום.
הכתובת של כפר דרום ידועה לכם הואיל וקבלתי עכשו מכתב מיצחק שנכתב ב-
5.5.48
כפר דרום ת"א ת.ד. 5033.
מאסתר קבלתי טלגרמה. אברהם דורש בשלום כולכם.
ברכות ונשיקות מכלנו
שלכם
אריה

צבי נושא בזרועותיו את בת דודתו התינוקת, יהודית פסטרנק (לימים – שניצר). הוא כותב בגב התמונה: ליהודית מדוד הערש, כפר הנוער הדתי [כפר חסידים] ט' מרחשוון תש"ו [אוקטובר 1945]

יהודית ציינה שצבי נקבר בקבר אחים, שכן גופות הנופלים חוללו על ידי הירדנים.

ההורים פעסל ודוד

דף לזכרו של צבי במרכז המבקרים בעיר דוד, ירושלים (אחד מדפי ההנצחה, הזהים לדף באתר "יזכור")

גלעד
לזכרה

סוראי גרינברגר צבי ז"ל
בן פסיל ודוד
נולד בצ'כוסלובקיה
ב-כ"ג בטבת תרפ"ו, 28/12/1926
נפל בעת מילוי התקדו
ב-ט"ו באייר תשי"ח, 24/5/1948
יחידה: גדוד מ"ד
מקום נפילה: ירושלים - העיר העתיקה
באזור: ירושלים וחסביבה
נקבר בירושלים

סוראי גרינברגר צבי ז"ל
בן 22 בנפלו

קורות חיים

בן דוד ופסל. נולד בכ"ג בטבת תרפ"ו (1926) בסור קלוצ'צ'ב, בחלק הקרסוואט של פולין (ממזרח האי ב'סלובקיה). בן זקנים (תלמידי) ליוזף חקלאי מוסק ליבנות. למד בבית-ספר עממי מסלוצ'ב וב'הרדס' אלפז מלודז' אוויה ציונית מהמפלגות המהפכניות בעברית שערך סניף "ב'הרדס' שבכ"מ (כפר שגור בו עשרות משפחות יהודים צדוקים. קהילה נפרדת סימסית בשמות מ'מ'מ'מ' ובג'ת הר"י, ושאיפת חייה היתה לעלות לארץ-ישראל, וביתור מאז עלה אצ"ר הבכור עוד בשנות התלוישים. נרשם ל'עליות-נוער' מטעם התנועה, וכל התנגדות אמן, מיוחדת כבר אלמנה ושאר בניה התמורה, התגבר ביוזמי התאבדות ובכ"י. כשהוא ד"ר קיבל הורעה על מידע עליונו ונשועו ללודז'סט להצטרף לשיירה, נדחה ברעף האחרון והוכרז לחזור הביתה ללעגם של הנאצים השוננים. אחריו הביו טנה קיבל הודעת, שכתב הגיע הורו.

ב'נתיים כבר שלחו הנרמנים למשעה בהונגריה ובמרכז המעורבו התנדב רוסל על שער החרץ. כשהתנגדה אמו בשל כך נסתייעה, הסיב: "לא אוסיף, ואף אם חס ושלוש יבננו הנרמנים לנרצח, מוטב שאמות עםם ולא בין משהינו במדינות נכבד", הפעם לא דחתו ואחריו מסע בסירה דרך קונסטנצה, תוליסה ומרליה הגיע דוד ראש-הנקדה ב-14.5.1941 לחיפה, נשק את אישיותו, הרכיבה במסעות ובין "החלונות".

אחריו נמחה עקרה בבית אחיו הבכור בירושלים למד ועבד ב'שנים בכפר-הנוער הדתי ליד ח'מה ושידה בו טנה נכנס, ונתן הכל עשה בהתמסרות ובלחץ, שבאו ליד ביטח

פרויקט "אלה האחים שלי" של גלי צה"ל ביום הזיכרון חיבר שבעה שירים שכתבו חיילים, שנפלו במלחמות ישראל, עם הלחנה, עיבוד וביצוע של השירים על ידי חיילי צה"ל, המשרתים בסדיר. נועם עמבר הלחין ושר את ה"צוואה" של צבי גרינברגר ז"ל, שנפל במלחמת העצמאות. עמבר: "צבי הלך למות בשביל מי שקרוב אליו ובשביל המולדת, ועשה את זה כדי שימשיכו לחיות. צבי גרינברגר ז"ל הוא גיבור ישראל, אדם אידיאלי" אסף נבו Imakol 04.05.2014

<https://www.mako.co.il/music-remember-the-soldiers/Article-1fcc7ecf58c541006.htm>

גרינברגר צבי ז"ל. צילום: באדיבות החיילים, המשפחות ודובר צה"ל

נועם עמבר מרעות משרת כסרס"פ בגדוד 50 של הנח"ל. "מצאתי בשורות הפזמון המון עניין להתעסק איתו וגם מאוד אהבתי אותן" הוא אומר. "הן הראו, לטעמי לפחות, את הדיסוננס שיש באדם, איך מי שהולך למות בשביל מי שקרוב אליו ובשביל המולדת, ועושה את זה כדי שימשיכו לחיות. מה שיפה בשיר זה ההקרבה. לראות מישהו שנותן את חייו ואכפת לו מאחרים. לא מעצמו. קיבלתי את השיר כשהפזמון הוא בסוף השיר, ושיניתי את הסדר כדי לחזק אותו." **איך שיר שנכתב לפני הרבה שנים מדבר למישהו צעיר כמוך?** "כמעט כל סיפור מתקומת המדינה הוא מדהים. המדינה הזו קמה בנס, או יותר נכון, כמה מניסים. והסיפור האישי של צבי גם הוא מדהים. היה לו רצון עז להגיע לארץ והוא נלחם על זה.

הוא ראוי להערכה ברמה הלאומית וגם ברמה האישית. הוא היה גיבור ישראל שנפצע וחזר לקרבות. בעיני צבי גרינברגר הוא אדם אידיאלי שהלך רחוק עם מה שהוא מאמין בו. זה אחרת, כמובן, מלהיוולד למדינה בנויה ובטוחה."

הביצוע שלך מאוד דרמטי.

"בפזמון הראשון ניסיתי לתאר את הזיכרונות הטובים; אתה יכול לשמוע שירה רכה, ובפזמון השני אתה מבין שגם זיכרונות טובים הם כואבים. השיר בא להביע את הכאב של הזיכרון. אני גם מכיר אנשים שאיבדו בני משפחה."

העלייה של הסוכנות היהודית לא"י
לשכת העלייה חיפה

רשימת עולים שבאו לא"י

128.7.7
19.5.42

השמות	התאריך	מס' הרשיון	גיל	השם	התעודות
אנני	15	2-2	15	סוזאן	128.7.7
אייבס	15	2-2	15	אורסון	128.7.7
היינבורן	16	2-2	16	סרקו	128.7.7
נרני	16	2-2	16	סנדור	128.7.7
נרקוביץ	19	2-2	19	סלומון	128.7.7
נכירץ	15	2-2	15	זרים	128.7.7
גרינברגר	14	2-2	14	הרמן	128.7.7

הערות: RK/68/41, 6-אבנאום, 52-הרמן, 58

רישום כניסתו לארץ של צבי (הרמן) דרך ראש הנקרה, במסגרת עליית הנוער

26. גרינשטיין שמואל, בן משה וחיה. נולד ביום כ"ו בתשרי תרפ"ט (10.10.1928) בעיר מונקץ'. סיים את לימודיו בבית ספר יסודי כללי בעירו. ההורים נהרגו במחנה אושוויץ בשנת 1944 וכעבור ארבע שנים עלה לארץ והיה לחבר בקיבוץ קדמה. ביום י"א בכסלו תש"י (2.12.1949) נפל בשעת מילוי תפקידו והובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בחיפה. בן 21 בנופלו.

השלמת מידע: בדפי עד שמילא ב-1956 יצחק גרינשטיין, אחיו של שמואל, שהתגורר ברמת-גן, הוא ציין שהאבא משה, יליד 1901, ממיידאן, היה סוחר, נשוי לחיה-רבקה לבית יקובוביץ. להורים היו 5 ילדים, ש-3 מהם ניספו באושוויץ: ישראל (14), פרומה (12) ואברהם-ידל (10).

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"א מצאתי את העדויות הבאות:

"נולדתי כשנה אחרי נפילתו של דודי, שמואל גרינשטיין, ואני נושא את שמו בגאוה. קשה לי להסביר, אפילו לעצמי, את האהבה העצומה שאני רוחש לאדם, שמעולם לא היכרתי באופן אישי. דודי שמואל היה, הווה ויהיה בזיכרוני ובמחשבותי עד יום מותי." שמואל גביש (גרינשטיין) 15 אפריל 2021 "אתמול, גיליתי על הסיפור שלך... תמיד ידעתי, שסבתא שלי האמיצה שרדה את שיא התופת בשואה. הייתה בת 16 ושרדה המון זמן באושוויץ. לאחר המלחמה גילתה שלא נשאר אף אחד מהמשפחה, חוץ ממישהו אחד, ועלתה לארץ... אז מסתבר, שגם אתה שרדת. מסתבר, שגם אתה היית בן 16 באושוויץ... ומסתבר שגם אתה שרדת את התופת. עוד מסתבר, שסבתא שלי מאוד מאוד אהבה אותך. עליתם לארץ 3 ילדים מכל המשפחה הגדולה שהיתה... ואתה נפלת פה במלחמה. ז"ל." ענת אקרדי 15 אפריל 2021

בכתבה ב-Ynet מה-30.4.2017 (מאת אחיה ראבד ואיתי בלומנטל) כתוב: "שתי חלקות משם [בבית הקברות הצבאי בחיפה] עומדים שלושה גברים מבוגרים ליד קברו של שמואל גרינשטיין, יליד צ'כוסלובקיה, ניצול שואה, שנפל במלחמת השחרור. הוא נהג בקומנדקר... הם עלו על מוקש, הקומנדקר התהפך והוא נהרג', מספר האחייך, שמואל גביש הקרוי על שמו. 'כל המשפחה הלכה בשואה. רק הוא ואבא שלי ניצלו. הוא ניסה לעלות לארץ, נתפס על ידי הבריטים ונשלח לקפריסין. כשהגיע סוף סוף לארץ נתנו לו נשק ביד ושלחו אותו להילחם. אפילו עברית הוא עוד לא ידע'. גביש, אחיו ובן דודם מגיעים מדי שנה לקברו של גרינשטיין לפני יום הזיכרון. 'אני מגיע מארה"ב', הוא מסביר. 'כן, אנחנו מעדיפים לבוא ביום שלפני, כי אחרת מאוד קשה להגיע'."

שמואל גרינשטיין (גביש) ליד קברו של שמואל גרינשטיין בחיפה

המשפחה התגוררה במונקץ', ב-21 Tkanka st. שם האב משה מופיע ב"רשימת יהודים מ- Mukachevo שנספו בין השנים 1941-1944, שהוכנה על ידי הוועדה לחקר פשעי הנאצים בבריה"מ ופירוט הנזק שנגרם לרכושם".

איתרתי את ענת אקרדי, כותבת ההספד. היא בת הדור ה-3, שסבתה הייתה פרידה גולדשטיין, אחותה של האימא, רבקה-חיה, כלומר, דודתם של שמואל ויצחק. כך שוחחתי עם אביה, זאב ועם אחיו. בעזרתה של ענת אותרו גם אלי ושמואל (גרינשטיין) גביש, בניו של האח ששרד, יצחק. יצחק היה יליד 1923. הוא נישא לזהבה (פרוכטר), שהייתה ילידת וישאו דה סוס [ליד סיגט], לאחר היכרות בקפריסין ובאונייה שהביאה אותם ארצה. שמואל היה איתם במסלול זה.

יצחק החליף את שם המשפחה מגרינשטיין לגביש בעקבות עבודתו במשרד הביטחון. כשהבה ילדה את בכורה ב-4.12.1949 לא רצה יצחק לספר לה על נפילתו של אחיו יומיים קודם לכן [ב-2.12.1949]... כך ניתן השם אלי לבן זה (על שם אביה של זהבה).

[מעניין שיום הולדתו של יצחק היה 3.12...]

כעבור שנה, בדצמבר 1950, נולד הבן השני והפעם ניתן לו השם שמואל, על שם דודו. זהו שמואל גביש המצולם ליד קברו של הדוד. יחד איתו עלו לקבר מדי שנה האח אלי וכן פנחס פרי (בן הדוד מצד האימא; נפטר זה מכבר).

יצחק גרינשטיין, אחיו של שמואל

יצחק, אחיו של שמואל, ביום נישואיו עם זהבה

חיה-רבקה, אימם של יצחק ושמואל גרינשטיין, יחד עם ילדתה המאומצת; שתיהן נספו באשוויץ

יצחק, אחיו של שמואל, נפטר בשנת 1996 וקבור בנס ציונה. על מצבתו מונצחים בני משפחתו אשר נספו בשואה וכן אחיו, שנפל בארץ. זהבה אשתו נפטרה 10 שנים אחריו.

משרת זכרון-יעקב (3)

לשכת חקירה בע"מ
 13081
 37-9
 7/12
 1949
 6.24.40

מסמכים מס' 13081
 מסמכים מס' 37-9
 מסמכים מס' 7/12
 מסמכים מס' 1949
 מסמכים מס' 6.24.40

מסמכים מס' 13081
 מסמכים מס' 37-9
 מסמכים מס' 7/12
 מסמכים מס' 1949
 מסמכים מס' 6.24.40

מסמכים מס' 13081
 מסמכים מס' 37-9
 מסמכים מס' 7/12
 מסמכים מס' 1949
 מסמכים מס' 6.24.40

משרת - ישראל (8)

מסמכים מס' 118343
 מסמכים מס' 77/3/518
 מסמכים מס' 6.8.50

מסמכים מס' 118343
 מסמכים מס' 77/3/518
 מסמכים מס' 6.8.50

מסמכים מס' 118343
 מסמכים מס' 77/3/518
 מסמכים מס' 6.8.50

מסמכים מס' 118343
 מסמכים מס' 77/3/518
 מסמכים מס' 6.8.50

מסמכים מארכיון המדינה מתייחסים לחקר מותו של גרינשטיין שמואל על ידי משטרת זכרון יעקב. המספר האישי הוא 118343. "הואיל והחייל הנ"ל מצא את מותו בנוסעו במכונית צבאית, בתפקיד, אני מבטל בזאת את חקירת המקרה הנדון..." שאיננו בחקירת משטרת זכרון יעקב

מפקח משטרת זכרון יעקב.

פינאל מחוזי ה.ד. 691, חיפה.

י"ח הלול הש"י
 31.8.50

77/3/518

זכרון : מוח גרינשטיין שמואל
 חייל מס. 118343.

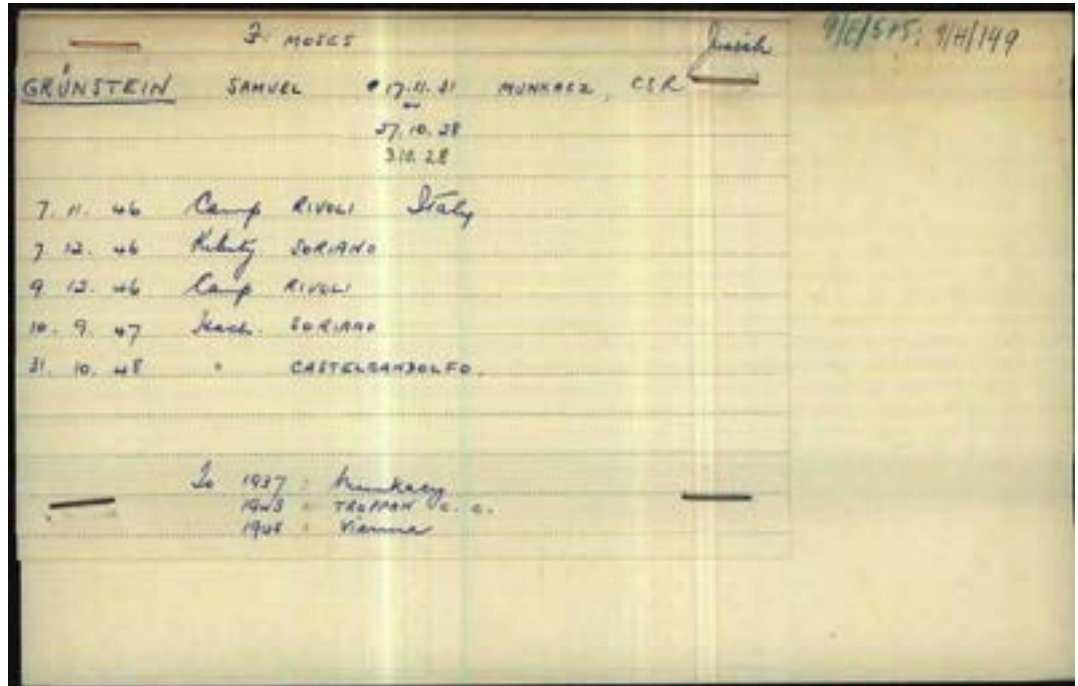
הואיל והחייל הנ"ל מצא את מותו בנוסעו במכונית צבאית, בתפקיד, אני מבטל בזה את חקירת המקרה הנדון, בהתאם לסעיף 133(א) מחקנות ההגנה (שעת חרום) 1945.

מ. כהנא
 חוקר מכות מוח
 מחוז חיפה.

משמאל: פרידה גולדשטיין (גרינשטיין), אחותה של האימא, חיה-רבקה, כלומר, דודתם של שמואל ויצחק. הילד שלידה הוא יצחק. לא ידוע מי העומד מימין.

מסמך ממחנה העקורים: תאריך הלידה רשום 17.11.31 אבל מתחתיו מופיע 27.10.28 ולנו ידוע על 1928. יליד מונקץ'; בן משה. ב-1946 שהה באיטליה בריבולי ובסורנטו

בשיחה עם שמואל גביש הסתבר לי, למרבה ההפתעה, שאלי גביש, אחיו, גר בבניין שבו אני גרה...

אלי גביש, אחיינו של שמואל, הינו היסטוריון בתחומי תרבויות ועמים, מרצה באוניברסיטה הפתוחה, במכללות ובחוגים לקהל הרחב ומורה דרך בארץ ובח"ל. יעדיו כוללים את אוסטרליה, ניו זילנד, יפן, סין, וייטנאם, קמבודיה, דרום אפריקה ועוד.

אחיו, שמואל גביש, עבד כאדריכל במשך 5 שנים; כיום הוא מנהל פרויקטים בארה"ב. הוא לימד באוניברסיטת ניו-אינגלנד בקונטיקט ומעביר הרצאות בנושא השואה לתלמידי בתי-ספר תיכוניים בארה"ב. מדי שנה הוא מגיע ארצה ועולה עם אלי, אחיו, לקבר הדוד, גרינשטיין שמואל, בחיפה.

27. דוידוביץ בנימין (יומי), בן שרה ואפרים-פישל, נולד בשנת 1929 בוולובה.

בשנות המלחמה התענה במחנות עבודה והחזיק מעמד.

אחרי המלחמה הצטרף לקבוצת חינוך והכשרה של "השומר הצעיר".

בנימין העפיל לארץ בשנת 1946 באונייה "החייל העברי" ונתקבל למוסד של "עליית הנוער". מאוחר יותר התגייס יחד עם כל חברת הנוער שלו להכשרה

מגויסת בניר דוד (תל עמל).

במלחמת העצמאות שירת באחד מגדודי חטיבת הנגב והשתתף בקרבות הנגב.

נפל בקרב על דורות ביום ח' בתמוז תש"ח (15.7.1948) ונקבר ברוחמה.

הועבר ביום כ"ט באייר תש"י (16.5.1950) למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בחיפה.

בן 19 בנופלו.

השלמת מידע: על פי דף עדות של בת דודה של האימא שרה, שושנה ונגריק (הרמן), נמסר ששרה

נולדה ב-1903 לערך והאימא שלה הייתה רייזל יעקובוביץ. שרה נרצחה בשטוטהוף.

פישל, האבא, סוחר תבואה ובעל משאיות. להורים היו 2 בנים ו-2 בנות, כלומר: 2 אחיות ואח של

בנימין. בדפי העדות מוזכר **אליעזר**, יליד 1932-33, (בן 12), **רייזי** (בת 9) ו**שיינדל**, בת 7; בנימין, שעבר

איתם את בירקנאו, היה כבן 15 ושרד.

לא ברורה תעלומת גורלו של האב, אפרים פישל. בדף העדות של שושנה ונגריק היא ציינה שהוא

נרצח. אבל באתר "יזכור" מצוין שהאב עלה ארצה וביקש להעביר את בנימין לקבורה בחיפה; בנימין,

אכן, קבור בבית הקברות הצבאי בחיפה. האם בנימין הוא **נצר אחרון**? מוצא החברים היה חברת

נוער עולה מצ'כיה. הם היו אמורים לאכלס את קיבוץ ברעם. זו הסיבה להנצחתו של בנימין באנדרטה

זו ולהזכרת שמו בטקסי יום הזיכרון של הקיבוץ.

הודות ללילך מארכיון קיבוץ ברעם זכיתי לשוחח עם שתי חברות גרעין של בנימין, שעלו איתו ארצה

באונייה "החייל העברי" ויצאו להכשרה בניר דוד: שמחה אברהמי (מברעם) ואורה עמי (מחיפה),

ילידות קושיצה. שמחה היא ששלחה את התמונות של בנימין ואורה הייתה העדה לשעותיו

האחרונות של בנימין. אורה סיפרה שהם התחפרו בתעלות בוואדי של נחל דורות, באזור, שכיום

ממוקמת בו "חוות השקמים" של אריק שרון ז"ל. בנימין לא הספיק לקפוץ לתעלה ונפגע מכדור. הוא

הועלה על קומנדקר ואורה, שהייתה המחסנאית בניר דוד (תל עמל), ושתפקידה היה לדאוג לצורכי

החברים, היא זאת שהתלוותה אליו לבית החולים; בית החולים היה תת-קרקעי ובאחריות "ההגנה",

בקיבוץ רוחמה הסמוך. במהלך הנסיעה החזיקה אורה את בנימין בשתי ידיה; בבית החולים ישבה

לידו יומיים תמימים, כשתפקידה היה להרטיב סדינים ולהחליפם. אורה זוכרת שהרופא המטפל היה

ממוצא בלגי, בחליפה כחולה, דובר אנגלית. חוץ מלבכות על מצבו – לא יכולה הייתה להושיט לו

עזרה נוספת – עד שנפטר...

בעקבות פנייתי למשרד הביטחון עודכן אתר "יזכור": דוידוביץ בנימין: **חלל נצר אחרון**.

ייד הנופלים של מלחמת השיחרור

שם	שנת לידה	ארץ	הכשרה	נפל	
				תאריך	מקום
1. בורגין, יהושע	1930/4/15	ישראל		1948/4/24	בנסות מלחמת שיחרור
2. לייזר, יעקב	1928	רומניה	סטילוח	1948/5/15	מלכיה
3. גלר, אברהם	1928	רומניה	סטילוח	1948/6/16	מלכיה
4. קופילוביץ, חיים	1930/6	רומניה	סטילוח	1948/5/15	מלכיה
5. רבינוביץ, אליהו	1930/2/23	ישראל		1948/6/13	בנסות מלחמת שיחרור
6. רנציגר, ישראל	1931/2/18	ישראל	נגבה	1948/6/13	אשדוד: בנסות מלחמת שיחרור
7. רכורסקי, יונה	1929/12/26	ישראל		1948/7/9	בנסות מלחמת שיחרור
8. רנסוביץ, זאב	1929/4/25	ישראל	נגבה	1948/7/9	בנסות מלחמת שיחרור
9. סוגל, בן-ציון	1930/9/4	ישראל	נגבה	1948/7/10	בנסות מלחמת שיחרור
10. כהן, אהרון	1931	ישראל	צביה	1948/7/15	בנסות מלחמת שיחרור
11. דסקל, שמואל	1930	ישראל	צביה	1948/7/15	בנסות מלחמת שיחרור
12. דוידוביץ, בנימין	1929/7/9	ישראל	צביה	1948/7/15	בנסות מלחמת שיחרור
13. ל. פר, יאיר	1930/10/19	ישראל	ישראל	1948/8/4	בנסות מלחמת שיחרור
14. רייך, יצחק	1929/10/15	ישראל	צביה	1948/10/15	בנסות מלחמת שיחרור

תיעוד 14 הנופלים של קיבוץ ברעם. בנימין מספר 12, יליד צ'כיה, מניר דוד, נפל ב-15.7.1948 בוואדי דורות

רישום העלייה של בנימין במסמכי הסוכנות, אוניית "החיל העברי", בן 17, הכשרת ניר דוד

דוידוביץ' בנימין (יומיו)
 בן אפרים פישל ושרה. נולד ב'1929 בחולדה, בחלק הקרפאטורוסי של מחוז מרמרוש (או בצ'כוסלובקיה) ובמלחמת העולם השנייה שוב בהונגריה. בשנות המלחמה התענה במהותי עבודה והחזיק מעמד. אחר המלחמה נאסף לקבוצת חינוך והכשרה של "השומר הצעיר". הצטיל לארץ ב'1946 באניה "החיל העברי" ונהקבל למוסד "עליית הנוער" ואחר כך התגייס יחד עם כל חברי הנוער שלו להכשרה מגויסת בניר-דוד (תל-עמל). במלחמת השיחרור שירת באחד מגדודי הפלמ"ח והשתתף בקרבות הנגב. נפל בקרב על דורות ב'15.7.1948 ובו כיום נקבר ברוחמה. לבקשת אביו, שעלה אחר-כך לארץ והתיישב בחיפה, היעבר שמה ב'16.5.1950.

נספר בנגב
דוידוביץ בנימין (בנגב 16.7.48)
 רחוב החלוצים חיפה, דנינו משה
 8.9.1948 "הבוקר"

מתוך ספר הזיכרון "יזכור" שהוציא משרד הביטחון

1948, "הכשרת חצור": בנימין דוידוביץ עומד חמישי בשורה השנייה (מלמעלה) עם חולצה קצרה בהירה (סימון +) (מאחוריו שני בחורים ולידו בחורה)

תלמוד - גבי וילנסון
 מנהל - פאמלה יצחקוביץ
 1948
 זמין
 דר' צביה
 צביה צוקי צובה
 רבקה צוקי רומי
 צביה צוקי רומי
 מוריס, פאמלה מרי טאמר, אלנה טלמור כונתה טאמר אברהם צוקי
 בנימין דוד, אלנה - טאמר בקימה יהודיה טלמור טלמור
 צוקי

הרישום מאחורי
 התמונה של שמות
 חברי הקבוצה שנרשמו
 על ידי שמחה אברהמי,
 חברת הקבוצה

1947, חברי גרעין תל עמל (ניר דוד). בנימין עומד משמאל בשורה העליונה (ידו על הבטן)

אנדרטת הזיכרון
בקיבוץ ברעם,
בה מונצח דוידוביץ
בנימין (יומי)

28. דוידוביץ יצחק, בן מלכה ואברהם-צבי, נולד בשנת תרפ"ד (1924) בקרפטורוס. את אימי מלחה"ע ה-2 חווה על בשרו במחנות העבודה ובמחנות הריכוז. עם תום המלחמה עלה לארץ ישראל והתיישב בנתניה, בה עבד במלטשת יהלומים. יצחק התגייס לשורות ה"הגנה" ומילא בה תפקידים שונים בנאמנות ובמסירות רבה. כאשר מאס בחיי העיר הצטרף למושב "בני דרור" בגוש תל מונד, שם המשיך בפעילות מאומצת ב"הגנה". כנוטר וכמפקד כיתה היה אחד מפעילי ועדת הביטחון וב"הגנה" ראה את תפקיד חייו. הוא עמד לשאת אישה ולהקים לו בית, אך דחה זאת לתום המלחמה. והמשיך בשירותו בחטיבת "אלכסנדרוני". ביום ד' באייר תש"ח (13.5.1948), יום אחד לפני הכרזת המדינה, נפל יצחק בקרב על הכפר הערבי טירה שבין רמת הכובש לכפר הס, ממנו איים צבא עיראקי על גוש תל מונד. בן 24 בנופלו. הוא הובא למנוחת עולמים בבית הקברות בתל מונד. בעלון "בני דרור" פורסמה רשימה לזכרו ובה תואר ע"י חבריו כ"בחור עליז ושמח שעקבות ילדותו והמלחמה אותה עבר לא ניכר כלל בהתנהגותו. במסיבות בחדר האוכל עלה קולו על כל שאר הקולות ורוחו תמיד הייתה טובה עליו".

• שלמה, אחיו הבוגר ממנו, נפל כחצי שנה אחריו בקרב האחרון לשחרור הגליל המערבי. שלמה עוד השתתף בלוויה של אחיו.

השלמת מידע: יצחק היה כנראה יליד וולוֹבֶה [ראו המידע על אחיו, שלמה]. מארכיון תל מונד, שם נמצא ארכיב מושב "בני דרור", קיבלתי את המידע הבא:

יצחק דוידוביץ ז"ל
תרע"ט-תש"ח (1919-1948)

אני שומע את צלילי השיר. זמר, זמר לך ומתוכם מופיעה דמותו של יצחק עם החיך התמידי על פניו. האם לא היו חייו שירה אחת. פשוטה ותמימה ?! כיצד הצליח להשאיר מאחוריו את חיי הגלות והמחנות. להתערות בחיי הארץ, למחות את כל המרידות והסבל ולהתמסר ללא כל כוונה של ברק ויצוני ורצון להתבלט. לרעיון הבנייה וההגנה ותמיד בשיר על שפתיו ומתוך שמחה. במסיבות היה תמיד קולו מהדהד בחדר האוכל ומכניס בנו רוח תקווה וחדוות חיים.

המלחמה האכזרית לקחה אותו מתוך שורותינו ולא השאירה אחריו נצר מבני משפחתו, כי מיד עם נפלו נהרגו גם אחירי. יצחק גולד בקארפטורוס ב־1919. עלה ארצה ב־1944. את שנות המלחמה בילה בגדודי חבלה בצבא הבריטי ואחר כך נפל בשבי הגרמנים והיה במחנות ריכוז. עם גמר מלחמת העולם השנייה עלה ארצה והגיע לנתניה. עבד במשך תקופה קצרה בבית־חרושת ליהלומים. נכנס לשורות ההגנה והיה לאחד מחבריה הנאמנים והמסורים ביותר. הוא לא מצא את מקומו בעיר הצטרף אל האירגון „בני־דרור“, והתקשר אל האנשים המקום. אבל גם ב„בני־דרור“ לא הזניח את ענייני ההגנה. עבר קורס למ״כ, היה אחד מפעילי ועדת הבטחון ובהגנה ראה את תפקיד חייו. עם סיום מלחמת השחרור עמד להתחתן ולהקים לו קן משפחתי, אבל הגורל האכזרי רצה אחרת.

„זמר, זמר לך“. „מדי שמעי את צלילי השיר הזה, מיד ניצבת לפני דמותו של יצחק, כחבר המשק, כנוטר, כחייל וכמדריך, סיפוס של בחור אשר העליצות והרצינות נתמזגו בו יחד. עלה ארצה בגמר מלחמת העולם השנייה ואת תקופת הדמים של שנות המלחמה עבר במחנות ריכוז ועבודה, אולם בבואו אלינו קשה היה להכיר שאכן עברו עליו בחייו כל אלו הצרות. מלא תמימות ורצון חיים, שמח בכל ומוכן לעזור לזולתו – אלה היו קחי אופיו. בלבשו את מדי הנוטרים – רחב לבו. נראה, כי הרגיש בזה פיצוי על ההשפלה בעבר. ל„הגנה“ בכל גילויה

היה מסור בכל הלהט והמסירות. באותו היום המר, בו יצאו לפעולה החברים, חזר מעבודת לילה ונודע לו על היציאה. מיד הצטרף גם הוא. לשוא ביקשהו חבריו להישאר במקום. יצחק עמד בכל תוקף על דרישתו והלך... ינון זכרו בקרבנו לעד״ (ספי חבר)

„יצחק היה זמן מצער בינינו ולא הספקנו להכירו כראוי. עולה חדש היה, הרגלי הגלות השליך אחרי גוו ומיד בבואו אלינו היה כאחד מאתנו: ספוג אווירת הארץ ועובד כצבר אמיתי. מדורי הגיהנום של מחנות העבודה בהונגריה לא שיברו את רוחו ולא ניכר בו מאום מהטרגדיה האישית שלו. הוא הפך ללחם ועובד אדמה ונכנס לשורות ההגנה מתוך חדוה ונכונות להקרבה עצמית. פשוט היה בהליכותיו. מי אינו זוכר אותו במסיבות, בעבודה. בעליצותו היה מדביק את כל הסובב אותו, וכך היה עד יומו האחרון, בו יצא לדרך, אשר ממנה לא שב.

בעקבותיו הלך גם אחיו שלמה, שהשאיר אחריו אלמנה ושני ילדים.
זכרו לא ימוש מאתנו״

(עלון „בני־דרור“, 19.4.1953)

משיחה עם אחייניתו, **רותי מילשטיין**, הסתבר שגופות החללים עונו והושפלו לאחר מותם על ידי הצבא העירקי. 3 מהחללים מוגדרים כנעדרים ומצבה, הנושאת את שמם, הוקמה ביוזמת אחד הלוחמים, שבתאי יערי מעין ורד, סמוך ללוחות ההנצחה לנופלים. במפגשי הזיכרון פגשה רותי את האחות בת המושב, שטיפלה בפצועים. היא סיפרה שבאחת הפעמים, כשתפרה כפתורים לציפה, ביקש ממנה יצחק לתפור גם כן. לשאלתה מהיכן הוא יודע את מלאכת התפירה – ענה שאביו היה חייט. כך נודע לרותי שסבה היה חייט. ליצחק הייתה ארוסה, שלמדה בבית ספר לאחיות, שהגיעה לבקרו במושב בני דרוו. רק אז נודע לה שנפל 3 ימים לפני כן... היא כיסתה את הכרית שלו בכיסוי שהכינה במו ידיה... [ראו השלמת מידע תחת שמו של האח דוידוביץ שלמה].

עיתון "הצופה", 8.9.1948

נפלו בקרב על טירה ב-13.5.48 דוידוביץ יצחק, נתניהו הוסנברג

אנדרטה לבני המקום שנפלו במערכות ישראל – בני דרור.
על אנדרטה זאת מונצח דוידוביץ יצחק (שני ברשימה)

בעקבות הדלקת נר וירטואלי תשפ"א:
"בן דוד של אמא שלי. יהי זכרו ברוך".
רבקה איצקוביץ 13 אפריל 2021

בעקבות האיתור של רבקה, נוסף מידע חדש, השופך אור על אחיו ואחיותיו של יצחק, נוספים לשלמה, שנפל אף הוא: **שושנה/רוזה, רחל ודוד.**
[ראו את פירוט המידע בתיעוד על דוידוביץ שלמה]

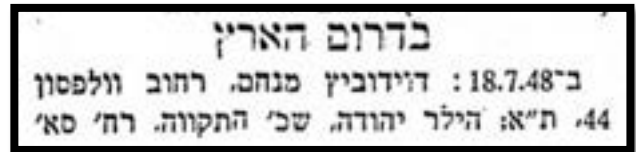

29. דוידוביץ מנחם (מנדל), בן חיה-רייזה וטוביה, נולד ביום כ"ב בשבט תרפ"ד (28.1.1924) בסולוטבינו. הוא למד בבית ספר עממי, עד שנאלץ לעוזבו בגלל המצב החומרי הקשה בבית, ועבר לחיי עבודה. בימי המלחמה שירת בצבא ההונגרי ואחרי כן נכלא במחנה ריכוז, בו חלם על יום השחרור כי יבוא ועל עלייה לארץ ישראל. ב-3.1.1946 הגיע לארץ בספינה "אנצו סירני". מנחם התיישב בתל אביב, בשכונת שפירא, ועבד כפועל.

ביום 3.1.1948 התגייס לחטיבת "גבעתי". בעת ניסיון לכבוש את משלט 113 ערב ההפוגה השנייה, ביום י"א בתמוז תש"ח (18.7.1948) נפל בשעת ביצוע מעשה גבורה. בזמן הקרב נפצע אחד מאנשי פלוגתו, שלא הכירו מקרוב. מנחם, אשר ראהו מתבוסס בדמו, נכנס לתחום האש והחל לגרור אותו אל מקום מחסה כדי להגיש לו עזרה ראשונה. בעודו עוסק בפעולת הצלה זו, פגע בו כדור האויב הוא נפל כשחברו הפצוע, שנשאר בחיים, מוטל בידיו. בן 24 בנופלו. חודשים מספר אחר נופלו, עם כיבוש המשלט שעליו נלחם, בעת מבצע "יואב", הובא ביום ט"ז בחשוון תש"ט (18.11.1948) למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בכפר ורבורג.

השלמת מידע: באתר "יד ושם" מופיע השם Tobiyash [שם האבא?] ברשימה שהכינו בברה"מ באפריל 1946, כמי שחי בסולוטבינו ונספה בשואה. ליד שמו מצוין שהמשפחה מנתה 5 נפשות. אם זהו האבא, הרי שהיו במשפחה שלושה ילדים.

עיתון "הצופה", 9.9.1948

אנדרטת גדוד 52 באזור משלטי חוליקאת בנגב. בקרבות חוליקאת נהרגו 63 לוחמים, מתוכם 28 אנשי גבעתי במבצע "יואב". על אנדרטה זו מונצח דוידוביץ מנחם.

רשימת עולים שבאו לא"י

18.1.46

"אנציו סירני" האניה / המס' החברה מעפילים

התאריך	השם	גיל	מין	מס' הרשיון	הקרויים בא"י וכאבהם	הערות
1926	שושנה	1926	נ	רומניה	אינג' שטרנברג, היפה. "בסאכק"	ארלוזורוב 32
1928	טסה	1928	נ	"	אברהם סגל, הרצליה אזור ג.	
1921	נתן	1921	נ	רומניה	"נוה איתן" אינג' שטרנברג, היפה. "בסאכק"	ארלוזורוב 32
1925	שושנה	1925	נ	צ'כיה	ברינברג אורה (?)	
1925	מיכאל	1925	נ	רומניה	"מעלה החמשה"	
1929	צפורה	1929	נ	פולין	עליה הנוער "כפר סולד"	
1923	דב	1923	נ	רומניה	"כפר החורש"	
1925	אסתר	1925	נ	א"י	"כפר החורש"	
1926	שמואל	1926	נ	פולין	גרויק שלמה, עין התכלת ע"י נתניה. "דורות" (יגור?)	
1922	שרה	1922	נ	"	ברינברג ש. ריינס 44, ת"א.	
1914	משה	1914	נ	בלגיה	ליבר ביח"ר שוקלד, ת"א.	
1900	רי"ה	1900	נ	פולין	דינה קופלנוביץ, בי"ח בילינג-סון, פתח תקוה.	
1922	הרמן	1922	נ	"	הניה גרוסמן, ביח"ר.	
1924	מנדל	1924	נ	צ'כיה	דוידוביץ מנדל, נתניה. "מעגן"	
1929	אהובה	1929	נ	"	עליה הנוער "יגור"	
1929	שמואל	1929	נ	ת.ק.ר.	עליה הנוער "חנזחא"	
1916	מיקוש	1916	נ	צ'כיה	וולפסטל מכס, השלוח 4, חיפה	
1921	גידולה	1921	נ	רומניה	קריית שמואל	
1924	במליאל	1924	נ	פולין	"	
1924	נעמי	1924	נ	צ'כיה	אברהם דולינסקי, עין שמר.	
1927	איצ'ק	1927	נ	פולין	"כפר מסריק."	
1924	מרדכי	1924	נ	"	"בת"	
1923	פאולה	1923	נ	"	דומנביץ הנה, רכנו תס 4, ת"א.	
1922	מרדכי	1922	נ	"	"דפנה"	
1925	אירנה	1925	נ	"	מלאכו דוד, אבוקה. "כפר החורש"	
1928	שמואל	1928	נ	רומניה	קריית שמואל	
1927	זוזי	1927	נ	"	"כפר מסריק."	
1923	שמואל	1923	נ	צ'כיה	דעואל המר, סנדיאל כ"ס.	
1925	אריה	1925	נ	פולין	"נוה איתן"	
1929	קלמן	1929	נ	"	"קריית ענבים"	
1924	אלברט	1924	נ	הונגריה	אברהם דרוסר, ת"א. "כפר הרואה"	
1927	שרה	1927	נ	פולין	"דפנה"	
1921	שושנה	1921	נ	"	"רפת הכובש" עליה הנוער	
1926	יעקב	1926	נ	פולין	כצבורג אביגדור	
					קלרה דוטלר (?) "גשו"	
					הובר שרה, ירושלים, ח חספה 1, "גת"	
					מסק פועלות עיינות	

מארכיון המדינה: רשימת העולים על אוניית "אנציו סירני", מה- 18.1.1946 - דוידוביץ מנדל, יליד 1924, צ'כיה, נתניה, מעגן

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"ב: "לזכרו של גיבור ישראל, מנדי, בן דודו של אבי המנוח מנחם (מקס) שמשוביץ (דוידוביץ) מסולוטפינה קרפטרוס. יהי זכרו ברוך." חיים שמשוביץ 5 מאי 2022

בעקבות שיחה עם חיים שמשוביץ התברר המידע הבא: מנחם (בתמונה) היה בן דודו של מנחם-מקס. מנחם-מקס, יליד 1911, שרת בצבא הצ'כי בטוברוק. בשלב מסוים ערק מצבא זה והגיע לארץ. הוא התגורר אצל קרוב משפחה בתל אביב [אולי אצל אותו קרוב, שגם מנחם-מנדי התגורר אצלו]. כדי שלא ייתפס - הוא החליף את שם משפחתו מדוידוביץ לשמשוביץ - וכך נותר שמו.

מקס שמשוביץ ז"ל, היה מחברי הבורסה ליהלומים הראשונים בארץ. הוא נפטר ב-1966, בגיל 55. בניו של מנחם-מקס הם חיים ושלמה.

מחיים נודע לי גם שלמנחם-מנדל היה אח, שעלה ארצה מברח"מ בשנות ה-70, התגורר בקריות, ביקר את אימו, ציפורה, וממנה ביקש פרטים על אחיו שנהרג במלחמה. הצלחתי לאתר את שמו של אח זה,

חיים-הירש, שהיה יליד 1926; הוא נפטר ב-1990 וקבור בנשר. בעזרתו של ביילו הובר מאוז'גורוד אומת מידע זה והוא הוסיף את שמה של האחות הבכורה שלהם, **רוזה-רוחל**, ילידת 1922, שאין יודע את גורלה...

בן דודו של מנחם דוידוביץ, מקס-מנחם דוידוביץ/שמשוביץ

בית הקברות בסולוטבינו: מימין: הקבר של הסבא של מנדי, חיים-יהודה דוידוביץ, שעל-שמו נקרא אחיו, חיים-הירש. משמאל: קברו של אחי הסבא, שלמה-דב. חיים ושלמה הם גם שמותיהם של בניו של בן הדוד של מנדי, מנחם-מקס דוידוביץ/שמשוביץ

תעודת חברות בבורסה ליהלומים של בן דודו של מנחם, מקס-מנחם דוידוביץ/שמשוביץ

בית המשפחה בסולטבינו, רחוב פוגרניצ'נה 4

הצלחתי לאתר את טוביה דוידוביץ (הנקרא על שם סבו), בנו של חיים-הירש ואחיו של מנחם, וכן את יעריט רוזנצוויג-שושן, נכדתו של חיים-הירש, בתה של בתו, יהודית, שנפטרה בגיל צעיר. מהמשפחה הגיע התיעוד הבא:

חיים-הירש עם ילדיו, טוביה ויהודית

חיים-הירש, אחיו של מנחם (מנדי)

מימין: פרידה, יהודית, חיים-הירש וטוביה – משפחת אחיו של דוידוביץ מנחם (מנדי)

פרידה וחיים-הירש דוידוביץ

30. דוידוביץ מרטין (מיכאל-יחיאל), בנם של ציפורה-לאה (פייגה) וחיים-יהודה. נולד ביום י"ט בכסלו תרפ"ח (13.12.1927) בז'דנובו (Zdenovo, כיום Zhenijevo) במחוז מונקץ'. הוא היה אח לשישה: אליעזר (לייזר), נפתלי, דוד-צבי, חיה-בינה (בלונקה), רבקה ומרים (מונצי). הוא למד ב"חדר" בעיירה שבה גדל. כילד וכנער השתתף בפעילויות ספורט כמו כדורגל וכדורעף, אולם הוא נהנה גם מקריאה. כמו כן היה פעיל בתנועת הנוער "השומר הצעיר".

הוריו התפרנסו מייצור מי סודה והפעילו סוכנות לשיווק בירה. בעיירת מגוריהם חיו כשלושים וחמש משפחות יהודיות. מרטין נשלח לאושוויץ והיה גם במחנה מאוטהאוזן, שם עבד כחייט במהלך המלחמה. במהלך המלחמה נספו האב דוד-צבי (במאוטהאוזן) [דיווח שגוי], והאחיות רבקה ומרים (באושוויץ). מרטין ניצל וכמוהו אחיו לייזר, נפתלי וחיה-בינה (בלונקה). אחרי השחרור שב מרטין לעיר מגוריו, ויחד עם מרבית היהודים נדד לחבל הסודטים. מרטין הצטרף לארגון "הנוער הציוני" ובהשפעתו התנדב ל"בריגדה הצ'כית" שיועדה להכשרה צבאית במגמת עלייה ארצה.

"הבריגדה הצ'כית" הוקמה ביולי 1948 וכללה כ-1,500 מתנדבים יהודים, שהתאמנו בצ'כיה לקראת עלייה והצטרפות לצה"ל. צוות מפקדי הקורס הורכב הן ממפקדים בצבא הצ'כי והן ממדריכים ישראלים, חברי ארגון ה"הגנה". האימונים התקיימו בסודיות גמורה בצ'כוסלובקיה הקומוניסטית. נאסר על החיילים לדבר עברית, אנגלית או הונגרית כדי שלא יבלטו בשטח לעיני המקומיים. הם לבשו את המדים המנומרים של חיל הצנחנים הצ'כוסלובקי, נעלו נעלי קומנדו אדומות וחבשו כומתות בצבע ארגמן. המפקדים הודרכו בעל פה. את האימונים העבירו ללא ניירת, באופן מהיר ומעשי. האימונים כללו קרב מגע, טיפול בחומרי חבלה, הריסה, ירי, כיבוש יעד, אימוני צניחה וקפיצות עם מצנח.

חיים גורי פיקד על הצנחנים, והיה מפקדו הישראלי של מרטין. בספרו המחודש "עד עלות השחר" כתב: "לא מרפה ממני דמותו של צעיר משלנו, מרטין דוידוביץ ז"ל מקרפטורוס, שנהרג מכדורו של אחד המדריכים הצ'כים. הוא נקבר בחשאי, בבית העלמין היהודי בפראג. מכנים את האסונות הנוראים האלה 'תאונת אימונים'".

אחד מחיילי הקורס, יצחק גרינבלד, תיאר את אירועי ליל ה-18 באוגוסט 1948, כשלושה שבועות לאחר תחילת הקורס: "באותו יום היו שני אימונים, אימון יום ואימון לילה. האימון הראשון, ביום, עבר בהצלחה; ובאימון הלילה, שנושא התרגיל בו היה "התקפה על יעד והכנתו לפיצוץ", התפצלה המחלקה לשני כוחות: כוח א' תוקף, כוח ב' מתגונן. מבחינת מקומו בסדר הכוחות היה מרטין דוידוביץ ראשון או שני בכוח 'התוקף' ותפקידו היה לנטרל את הזקיף (איש הקבוצה המתורגלת, סגן צ'כי, איש צבא קבע). היות ומרטין דוידוביץ ידע צ'כית, נקבע הוא כמתרגל ההשתלטות על הזקיף. בעוד כל הקבוצה המתורגלת שוכבת בחשכה התקרב מרטין אל הקצין הצ'כי ותִּבַּק אותו בזרועותיו. בתגובה שלף הקצין את אקדחו, הצמיד אותו למצחו של מרטין דוידוביץ וירה כדור אחד... והרגו במקום". להגנתו טען לאחר מכן, כך זוכר יצחק גרינבלד, כי חשב שהאקדח אינו טעון. הקצין הושעה לעשרים וארבע שעות מתפקידו והתרגיל בוטל.

מרטין דוידוביץ נפל בעת שירותו ביום י"ג באב תש"ח (18.8.1948) והוא בן 21 בנופלו. הוא הובא למנוחת עולמים למחרת היום בבית העלמין היהודי בפראג.

הותיר שני אחים ואחות [נותרו 3 אחים ואחות].

בהשפעתו של מרטין, הצטרף אחיו נפתלי לבריגדה, והשתתף בקורס שריון במחנה אודוסיה-אובסקובה. שם קיבל את ההודעה על נפילת אחיו והשתתף בהלווייתו. אָחיו של מרטין עלו לישראל וחיו באזור חיפה החל משנת 1949. הם היו בעלי משאיות ועסקו בהובלת חומרי בנייה, אך עזבו בשנים 1954-1955 לארה"ב. נפתלי שינה את שמו לנייט דיוויס. לייזר גם הוא שינה את שם המשפחה לדיוויס. שני האחים והאחות בלונקה פרידמן חיו שלושתם בארה"ב, אך נפטרו זה מכבר.

אמנם מרטין דוידוביץ לא חויל רשמית לצה"ל, אך הוא נפל בתרגיל אימונים של הצנחנים במסגרת קורס צה"לי בצ'כוסלובקיה, ונזכר במפורש בשמו בדיווח רשמי של "צוות מדריכי הצניחה" אל המטה הכללי של צה"ל. המסמכים שאותרו בארכיון צה"ל מוכיחים כי נפל כחייל צה"ל, והוא הוכר כחלל צה"ל מאז 2012. על פי עדות יצחק גרינלד, חברו לקורס ופעיל בעמותה להנחלת מורשת הצנחנים, מרטין היה החלל הראשון של חיל הצנחנים של צה"ל, למרות שלא זכה להגיע ארצה. שמו מונצח באנדרטת הצנחנים סמוך לבסיס חיל האוויר תל נוף, ו"העמותה להנחלת מורשת הצנחנים" הפיקה סרט לזכרו: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4063949,00.html>

השלמת מידע: ברשימות "יד ושם" מופיע שם האב ברשימת נרדפים מ-Zdenovo. לגבי האח דוד-צבי נמצא כרטיס אסיר על שם הרמן, יליד 1923, בן Jěno, שהיה במחנה פלשוב ומטהאוזן. האח נפתלי/נייט דוידוביץ/דייוויס מילא ב-2001 דפי עד, מהם עולה כי הוא היה ניצול שואה. הוא העיד על רציחתו של שתי אחיותיו באושוויץ: רבקה, נרצחה בהיותה בת 13 (ילידת 1931) ומרים (מונצ'י) נרצחה בהיותה בת 10 (ילידת 1933) בשנת 1943. כלומר: הם היו 7 אחים, שתי אחיות נרצחו בשואה, מרטין (מיכאל יחיאל) נפל ונקבר בפראג וארבעה שרדו, כיוון שגם האח צבי שרד!

מתוך כתבה של מוקי הדר במקומו "אבן שוהם.נט" מה-09.09.2018:
"מעטים מאד יודעים את נסיבות מותו של מרטין ואת חלקו בהיסטוריה של צה"ל. גם אני, ששירתתי בצנחנים, לא שמעתי מעולם את שמו, עד שלפני שבועיים, קיבלתי מייל מוזר ומרגש מארה"ב. הכותבת איריס פרידמן, בת אחותו של מרטין דוידוביץ ז"ל, מפצירה בי לפעול לתקן עוול שנמשך כבר 70 שנה. כך היא כותבת: "כבת משפחתו היחידה שנותרה בחיים [ישנם עוד אחיינים של מרטין בארה"ב], אני מתחננת שישראל תכבד את הקרבתו ותעזור לו להשלים את מסעו ולזכות במנוחה נכונה בארץ שחלם להגיע אליה ואין זמן המתאים יותר לכך מהשנה, בה חוגגת המדינה 70 שנים להקמתה."

שני אחיו ואחותו של מרטין שניצלו בשואה עלו לישראל ב-1949 אך בשנת 1955 היגרו לארה"ב ונפטרו שם [למען הדיוק: שניים, ולא שלושה, עלו ארצה: נפתלי ובלונקה]. במשך השנים פנו ילדיהם למשרד הביטחון בבקשה להעלות את עצמותיו של מרטין, דודם, שאותו לא הכירו, ולקברו בטקס צבאי מלא, באחד מבתי הקברות הצבאיים, כפי שנוהגת המדינה בכל חללי צה"ל. אך הם לא נענו. בני המשפחה מבקרים מדי כמה שנים בפראג ועולים על קברו. פניתי לאחרונה לראש המדור להנצחת החייל במשרד הביטחון, יעקב גבאי, ולאלי בן שם, יו"ר "יד לבנים", בבקשה לקדם את הבאתו של מרטין ז"ל לקבורה בישראל."

הקבר של דוידוביץ מרטין (יחיאל מיכאל) בפראג

בשיחה עם מוקי הדר, התברר לי שמאז פרסום הכתבה התנהל תהליך מול משרד הביטחון והרבנות בפראג. הבאת הגופה של מרטין וקבורתו בטקס צבאי אמורה הייתה להתקיים ביום העצמאות תש"ף (מאי 2020), אלא שמגפת הקורונה עיכבה את גמר התהליך.

אל תמונת קברו של מרטין בבית הקברות היהודי בפראג הגעתי בדרך מפתיעה: במסגרת איתור בני משפחתו של חלל אחר, דוידוביץ בנימין (יומי), הגעתי אל מתי, בנה של נותנת העדות, שושנה ונגריק, והוא קישר אותי עם בת המשפחה, החיה באוסטרליה, Eva Blanket. אווה שלחה לי את התמונה הזאת, והסתבר שהיא גם בת משפחה של מרטין: אביה, מאיר דוידוביץ (דייויס) היה בן דוד ראשון של מרטין [סבא של אווה ואבא של מרטין היו אחים]. אווה קישרה אותו לג'פרי, בנו של נפתלי (נייט) דוידוביץ (דייויס), אח של מרטין, החי בניו יורק... באמצעותו של ג'פרי התוודעתי לבת משפחה אחרת של מרטין: אילה הר-לב, שאביה, משה-יעקב ליפשיץ, היה אח של ציפורה-לאה (אימו של מרטין),

כלומר, אביה היה דוד של מרטין. אילה קישרה אותי עם בת משפחה נוספת, מרגלית שנאן, ברגר מנעוריה, שאביה לדוויג, היה בן-דוד של האחים לבית דוידוביץ. ברשותה של אילה התגלה אוצר: תכתובת בין יצחק גרינולד, חברו של מרטין, שלקח על עצמו את הנצחתו, ושל עוד חברים לנשק – עם משרד הביטחון. אביא אחדים מהם. אילה הר-לב פעלה משנת 1996-7 להכרתו של דוידוביץ מרטין ז"ל כחלל צה"ל, הכרה לה זכה רק בשנת 2012. היא זו העומדת בקשר עם משרד הביטחון והיא סיפרה, שבמאי 2020 היו כבר נציגי "חברה קדישא" בבית הקברות בפראג; הם היו אמורים להביא את עצמותיו לארץ לקראת יום הזיכרון, אלא שהקורונה שיבשה את המהלך...

במדור "חיפוש קרובים" יצא קול קורא לאיתור בני משפחתו של מרטין.

הנצחת זכרו של מרטין דוידוביץ ז"ל
Immortalizing of M. Davidovic
 ליד 30.8.1948 - 15.8.1927

במדור של "חיפוש קרובים" פניה לציבור הקוראים את מכתבי זה על הצורך להנציח את זכרו של דוידוביץ ז"ל שנפל חלל בעת אימוני לילה מפליטת כדור מאקדחו של קצין צכי בשגנה. הוא השתתף בקורס הצניחה הראשון של צה"ל אשר התקיים במחנה אימונים של הצבא הציכי בתשי"ח ליד העיירה Stráz Pod Ralskem והיה החלל הראשון שלחיל הצנחנים של צה"ל בלי לזכות להגיע ארצה.

הוא קבור בבית העלמין היהודי בפרג, מחמת הזמן הקצר ששירתנו יחד לא ידועים לנו פרטים על מקום הולדתו, על משפחתו ואיך שרד מהשואה.

לכן פונה אני בשם חבריי יוצאי הקורס הראשון וותיקי הצנחנים דב אלעמי (קאופמן), דב קורנגולד וקורט לנצר, שלושתם ילידי צ'כוסלובקיה "ההיסטורית".

לכל היודע פרטים על מקום לידתו-ילדותו ו/או כל פרט שהוא עליו, יתקבל בתודה רבה.

יתכן וישנם קרובי משפחה בארץ או בתפוצות היו לו אחים בארץ (בשנים 50-49) אך מתברר שהאחים עזבו את הארץ בשנים 55-1954 לארה"ב, אך לא ידוע לאן. האחים היו בעלי משאיות ועסקו בהובלת חומרי בניה, מקום מגוריהם היה באזור חיפה במסורת היהודית "היורצייט" עליה לקברותיהם של יקירינו מושרשות עמוקות בלבנו.

ובזכות המצווה הזאת נתברך כולנו בשנת ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו. אמן.

יצחק גרינולד
 03-9312050:03-5717412 = 1016
 03-9315395 = 070
 העמותה להנחלת מורשה הציוחויח

התאגדות איפואי קהילת צה"ל

(1)

גרינוולד יצחק
הראוג 27, גבעתיים
מיקוד 53601 טל. 03-5717412

02.05.99

לכבוד:
מר אמיר קרן
הממונה על הנצחת הצנחנים.

הנדון: הנצחת זכרו של משה דוידוביץ ז"ל, החלל הראשון של צנחני צה"ל.

נכבד,

בהמשך לשיחתנו הטלפונית על הצורך להנציח את זכרו של משה דוידוביץ ז"ל, קיימתי שיחות עם כל חברי שעדיין איתנו, בעיקר מיוצאי צ'כיה-סלובקיה, לדלות פרטים כל שהם על החיים הקצרים של משה ז"ל, לצערי ללא הצלחה עדיין. להלן פרטים על הקורס, שהתקיים במתקן אימונים של הצבא הצ'כי בתש"ח, ליד עיירה בשם "סטרל-פודרלסקם" - מתקן שהוקם ע"י חיל הצנחנים של הנאצים, ימח שמם והיה בשימושם, עד מפלת "ממלכת הרשע".

את רשימת משתתפי ומסיימי הקורס העברתי אליך עם הקלטת מהסרסת החומר בתל נוף לסרט "כל מה שיורה".

יתכן שעל ידי סיפורי האישי ניתן יהיה לקבל תמונה חלקית על ימיו האחרונים של משה ז"ל, שמחמת הזמן הקצר להיוותנו יחד לא הספקתי להכירו היטב.

אנחנו הקבוצה ההונגרית "חניכי תנועות מער ציוניות מ"השומר הצעיר" ועד "בני עקיבא", כולנו היינו אחרי קורסים בפיקודו של חיים גורי, חלקינו בקורס "מפקדי עליה", בגדוד על שם "חנה סנש", שנבחרנו ע"י חיים גורי ועקב העובדה, שאני כבר דיברתי עברית משובשת, הייתי פציגם של ה"הונגרים", כלפי המפקדה הפנימית, אך בשבועיים הראשונים לא הייתה אינטגרציה בין הקבוצות.

בהסתמך על זכרוני, הוא היה בחור שקט, צנוע, ניצול שואה ש"הלך בתלם".

אציין כי בשונה מה"הונגרים" הצ'כים והסלובקים, לא הגיעו מהכשרות, אלא דרך הנהגת תנועות המער הציוניות במגמה לעלות ארצה, ועד העלייה להכשרות צבאיות.

בעת כתיבת שורות אלה, דיברתי עם אחד מחברי מיוצאי "סטרל פודרלסקם" מהקבוצה הצ'כית, דב קורנגולד, שחברו יודע שלמשה ז"ל יש אח בארה"ב?

ואם נצליח ליצור איתו קשר ונכונות מצידו לשתף פעולה איתנו, אז אנחנו בדרך הנכונה.

במקורותינו מצוות "חסד של אמת", כגון: ליווי הנפטר או הנצחת שמו, אחת המצוות הגדולות ביותר, מי יתן שנצליח לקיימו:

אני מבטיח להמשיך ולטפל בזה עד שנצליח במשימה!

בברכה,
יצחק גרינוולד
י. גרינוולד
20

תאריך: 31/10/1999 אספן אלפי אלמתי קיין!

נכתב! אני מתברר להלכה איתך עמוק מצדך אספן
! הסופר - המלחמה חיה שלי: המאמר צדקס היום
היציאותיו לו הותלו הנשאל על צנחן צה"ל

בפראג. היה עלי לגשר בין העולמות הנפרדים ששהו סמוכים זה לזה באותו מחנה. ליד לוחמים מנוסים ביחידות עילית שנטלו חלק בניצחון על גרמניה הנאצית שכנו שם קורבנותיה של זו. אלה לא הכינו את שפתם של אלה. קרובים כשכנים, רחוקים עד כאב. במקרים כאלה הופכות, לא פעם, גם אי הבנות של מה בכך לעלבון ולפצע. בצד הצלחתו של הסיפור ההוא, כאבן-יסוד לחיל

הצנחנים של צה"ל, נותרו בי גם צלקות. לא מרפה ממני דמותו של צעיר משלנו, מרטין דוידוביץ ז"ל מקרפטורוס, שנהרג מכדורו של אחד המדריכים הצ'כים. הוא נקבר בחשאי, בבית העלמין היהודי בפראג. מכנים את האסונות הנוראים האלה "תאונת אימונים". דבקתי בנשאים והמשכתי אתם.

האימונים קשים ונדרשת משמעת חמורה. אנו נמדדים יומם וליל בעיני הפיקוד הצ'כוסלובקי הזוטר והבכיר, גם בעיני מדריכינו במקצועות השונים. צריך להראות להם! אסור לנו להיות פחות ממעולים. מדי יום אני מחליף דברים עם מפקד הבסיס והמדריך הראשי קפיטן צ'רנוטה, מי שלחם בשורות הצבא הבריטי. נוכחותנו שם היא בגדר סוד כמוס ורק אלה הקשורים בנו במישור יודעים על כך. מפעם לפעם אנו רשאים לרוחץ במימי האגם הסמוך אך נאסר עלינו לדבר עברית או אנגלית, או הונגרית, לכל נבלוט כגוף זר וחשוד בעיני המקומיים. היתה זו כבר צ'כוסלובקיה הקומוניסטית, על חשדניה, מרחרחיה ומלשיניה. "סודי" עד "סודי ביותר". אסרו עלינו להצטלם. חבל. יכולתי לשמור לעצמי תמונה למזכרת ובה גם אני "פאן קפיטן" בחיל הצנחנים הצ'כוסלובקי, לבוש מדים מנומרים, נעול נעלי קומנדו אדומות ולראשי כומתת ארגמן. יכולתי למלא אלבום בדמויות חניכי וחברי לקורס ההוא, באימונים, בצניחה. אין לי שום עדות מצולמת זולת מסמכים בשתי שפות השמורים עמי. משלחת הרכש של ישראל ממשיכות לפעול ללא לאות. ראשוני הרובים והמקלעים הגיעו במטוס עם לילה לבית דראס, במבצע מדהים בנועזותו ובתושייתו. אחר הגיע הנשק בספינה.

40 עמוק מצדך אספן אלפי אלמתי קיין
" צדקס היום " ח"ג

מתוך ספרו של חיים גורי "עד עלות השחר", המתאר את נפילתו של מרטין, שהיה פקודו של חיים גורי.

באמצע – בלונקה, אחותו של מרטין. משני צידיה: האחים מרטין ולודוויג ברגר, בני הדודים. התמונה צולמה, כנראה, בפראג והתקבלה מג'פרי דיוויס, בנו של נפתלי/נייט דוידוביץ/דיוויס – אחיו של מרטין

השלישי משמאל הוא נפתלי/נייט דיוויס – אחיו של מרטין; אחריו – בלונקה פרידמן, אחותו של מרטין. ראשונים משמאל הם בני זוגם: מיריק פרידמן ופירי דיוויס.

במרכז: שרה ליפשיץ, רעייתו של משה-יעקב ליפשיץ, הדוד של מרטין, ובני משפחתה בארץ

אילה הר-לב היא זו שעדכנה אותי שצבי/הרמן (הניו) דוידוביץ (דיוויס) לא נהרג במטהאוזן אלא שרד! הוא היגר לאנגליה ומשם לקליבלנד, ארה"ב.

נפתלי/נייט (פפו) עלה ארצה, חי בחיפה והיגר לניו-יורק, ארה"ב. אליעזר/לייזר היגר ישירות לקליבלנד, ארה"ב.

בלונקה אף היא עלתה ארצה והיגרה ללוס אנג'לס, ארה"ב. בתה, אייריס פרידמן, לקחה על עצמה, יחד עם אילה, את משימת הבאתו של מרטין ארצה.

דוד בן-ארי הוא חוקר היסטוריה של צ'כיה ומדריך טיולים בפראג, בעיקר באזור היהודי. כך הגיע לקברו של מרטין לקראת יום הזיכרון תשפ"א – הדליק נר נשמה והניח שני דגלי ישראל.

24.10.2021 מצבתו של מרטין דוידוביץ לאחר פתיחת קברו [צילום: יוסי פיקל]

ביום חמישי, ה-28.10.2021, כ"ב בחשוון תשפ"ב, הוטמנו בארץ עצמותיו של דוידוביץ מרטין (יחיאל-מיכאל). הוא נקבר בטקס צבאי מלא, שנערך בבית הקברות הצבאי בהר הרצל, ירושלים, בנוכחות בני משפחתו מהארץ ומח"ל, ובהשתתפות נציגי הארגון שלנו, שחלקו לו כבוד אחרון.

קדמה ללוויה פתיחת קברו של מרטין בפראג. במשלחת שיצאה ב-24 לאוקטובר 2021 לפראג השתתפו נציגים מאכ"א, הרבנות ומשרד הביטחון; כמו כן הצטרפו גם צנחנים, שחלקו לו כבוד אחרון. בצירוף מקרים נדיר שהה בבית הקברות חברנו, יוסי פיקל, שסבו קבור באותו בית הקברות, במרחק כעשרה מטרים מקברו של מרטין. הוא עלה לקבר סבו וחברי המשלחת הצטרפו לתפילת ה"קדיש" שקרא יוסי פיקל על קבר סבו. הוא תעד את הקבר לאחר פתיחתו...

לוויה של ארבעה ימים לטוראי מרטין דוידוביץ' / יעל קבסה, בתה של נילי, אחותה של אילה הר-לב: "מכ"לה, ככה קראו לו בבית של אימא. בגעגוע קראו לו, בצער שאין לו סוף. בכאב, שמצליח לפלח את הלב השותק, אפילו אחרי הזוועות באירופה, שם נראה שהכול כבר אבד ונמחה מעל פני האדמה. מכ"לה היה מיכאל יחיאל, בן דוד של אימא שלי. הוא שרד את התופת, התגייס במסגרת הכשרת לוחמי צה"ל ועוד לפני שהספיק לעלות לישראל, לקום מן האפר כדי לחיות על אדמת הארץ ולהגן עליה – נפל מרטין בתאונת אימונים מצערת על אדמת צ'כוסלובקיה, שם הוא נקבר בבית קברות אזרחי. מרטין-מיכאל-יחיאל הוכר כחלל צה"ל – החלל הראשון של חטיבת הצנחנים.

שנים רבות עמלה דודה שלי היקרה והנערצת, יחד עם אחיינתו של מרטין, שחיה בארצות הברית, על מנת שהוא יובא לקבורה באדמת הארץ, עליה ביקש לשמור. השבוע, 73 שנה אחרי נפילתו למען הארץ שלא זכה לראותה – הוא יובא אל אדמתה למנוחת עולמים. בתחילת השבוע ארונו הועבר במטוס, שאותו, באופן פלאי ומושגח, יטיס בן משפחה שלנו. ביום חמישי הקרוב, הוא ייטמן בבית הקברות הצבאי בהר הרצל. אנחנו, בני המשפחה ומוקירי זכרו, נבוא לחלוק לו כבוד אחרון, להצדיע ולהודות לו: במותך ציווית לנו כאן חיים – כאן על פני אדמת ארץ ישראל. מרטין דוידוביץ' – מיכאל יחיאל מצטרף אל שלושה אישים, שעצמותיהם הועלו ארצה להיקבר באדמתה: הרצל, ז'בוטינסקי, והחיד"א.

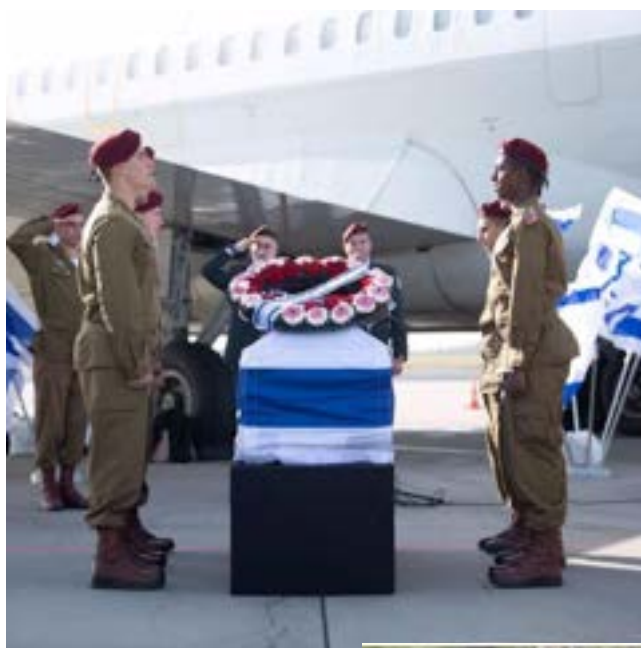
24.10.2021: בית הקברות היהודי
בפראג – הוצאת עצמותיו של
מרטין

בית הקברות היהודי בפראג,
הובלת ארונו לישראל

27.10.2021: הגעת הארון ארצה
במטוס חיל האוויר

28.10.2021: טקס הקבורה בהר הרצל, ירושלים

28.10.2021: ארונו של מרטין
נישא על ידי הצנחנים, עטוף
בדגל הלאום.
מרטין נטמן ליד קברו של
זכריה באומל הי"ד
תפילת "אל מלא רחמים" על
ידי החזן הראשי של צה"ל,
שי אברמסון

3 מטחי כבוד לזכרו של מרטין

אילה הר-לב, בת דודתו של מרטין, שטיפולה המסור במשך שנים ארוכות הביא להכרה במרטין כחלל צה"ל ולה תרומה מרכזית בהבאת

עצמותיו – "הבייתה"

הטקס נערך בראשות סגן שר הביטחון, מר אלון שוסטר, ראש אכ"א, אלוף יניב עשור, סמנכ"ל וראש משפחות הנצחה ומורשת במשהב"ט, מר אריה מועלם, המפקד הצבאי של המשלחת, אל"מ איתי ברין, מפקד חטיבת הצנחנים, אל"מ יואב ברונר, נציגי שגרירות צ'כיה, כולל הנספח הצבאי.

אילה הר לב בת דודתו של מרטין ז"ל

יעל גורי, בתו של חיין גורי, מי שהיה מפקדו של מרטין

לאחר שמרטין נהרג, אבא שלי הישודע מנוחה

משמאל: חיים דוידוביץ, נציג של ארגון המתנדבים שלנו

קישור לכתבה בערוץ 12:
<https://fb.watch/8WIVlq9PGT/>

נציגי נציגי הארגון חולקים כבוד למרטין: מימין: יצחק קליין, יוסי קוטונה, רותי פיקסלר וזאב מילבאוואר

קישור לטקס הלוויה המלא:

<https://www.srugim.co.il/612144-%D7%90%D7%97%D7%A8%D7%99-73-%D7%A9%D7%A0%D7%94-%D7%97%D7%9C%D7%9C-%D7%A6%D7%94%D7%9C-%D7%9E%D7%A6%D7%9B%D7%99%D7%94-%D7%94%D7%95%D7%91%D7%90-%D7%9C%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%97%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%90>

מרטין, מכל'ה כפי שקראו לו במשפחה, הוא בן דודתי – אוד מוצל מאש. אחרי שחרורו ממחנה ההשמדה אושוויץ, שאיפתו הייתה ללכת לשרת את העם היהודי ולהקים מולדת לעם היהודי. מכל'ה התנדב לצנחנים ממש בתחילת בניית צבא הגנה לישראל, והתחיל את אימוניו בצ'כיה, שם גם נפל. אנחנו נמצאים כאן היום על מנת לבקש סליחה ממך, ולחלוק לך הרבה כבוד. סליחה שלא זכית לראות את ארץ ישראל בתקומתה; פליטת כדור של מפקד צ'כי קטעה את החלום שלך. סליחה שלקח לנו 73 שנים להביא אותך לכאן. השארת אחריו מורשת גדולה; בזכות חיילים כמוך קם עם ישראל מאפר. איך אמר אלתרמן בשירו? "הם מגש הכסף עליו קמה המדינה". אני אילה, בת לניצולי שואה, שאיבדתי חמישה אחים בשואה, שמאמינה בכל ליבי שבארץ ישראל יקום בית לעם היהודי, שכל יהודי באשר הוא שם יבוא, ועבורי, מכל'ה, אתה חלק נכבד במגש הכסף הזה. גדלתי עם הידיעה שיש לי בן דוד שמת בצ'כיה, אך לפני כ-25 שנים התגלו לי נסיבות מותו; הבנתי שהוא אינו מוכר כחלל צה"ל, ואינו קבור בארץ. מאז פעלתי רבות על מנת לזכות בהכרה שלו כחלל צה"ל. מאוחר יותר יחד עם אייריס, אחייניתו, פעלנו להבאת עצמותיו לקבורה בחלקת חיילי צה"ל בהר הרצל; שם מקומו. בנקודה זו ארצה להוקיר תודה מיוחדת למר יצחק גרינוולד ז"ל; משפחתו נמצאת כאן היום, בשמו. יצחק היה עם מרטין בנופלו ודאג לשמר את זכרו לאורך כל השנים. תודה יצחק, בשמי ובשם משפחתי. אני רוצה להודות לעזרה שקיבלתי ממשרד הבטחון, תודה לאלוף משנה איתי בירן, "העמותה להנחלת מורשת הצנחנים", ל"יחידה להנצחת החייל", לצה"ל, וכמובן למשפחה, שתמכה וליוותה לאורך כל הדרך, שארכה כחצי יובל. תודה מיוחדת לסגן אלוף אמיר קרן ז"ל ולמר יעקב גבאי שליוו אותי לאורך השנים. מכל'ה – הגעת למנוחה ולנחלה בארץ ישראל. אחיך ואחיותיך מסתכלים מלמעלה וצופים בלוויה המכובדת שעורכים לך, בכבוד הגדול לו אתה זוכה; לא עוד לווייה חשאית וסודית, לא עוד בסתר כמו ב-1948, לא עוד בפראג. אנו מתקנים כאן עוול של שנים. נזכור אותך תמיד צעיר לנצח, כפי שאתה בתמונות. נדאג שבכל יום זיכרון יאמרו "קדיש" ודגל ישראל יונח על קברך. שתהיה לך מנוחה שלמה. אסיים בשורה מתוך שיר "הרעות" של חיים גורי, ששימש כמפקד קורס הצנחנים הראשון של צה"ל, אשר התקיים בתוך הצבא הצ'כי. חיים היה מפקדו של מרטין בנופלו.

אך נזכר את כלם:

את פי הבְּלוּרִית וְהַתְּאָר -

כי רעות שְׂפָזַת לְעוֹלָם

לא תתן את לבנו לשַׁכַּח.

על מקום הקבר בבית הקברות היהודי בפראג העמיד משרד הביטחון מצבה צה"לית ולוח שיש שחור, בנוסף למצבה המקורית, בו מסופר סיפורו של מרטין

קברו החדש של דוידוביץ מרטין
בהר הרצל, ירושלים

31. **דוידוביץ שלמה**, בן מלכה ואברהם-צבי, נולד בשנת 1913 בקרפטורוס ועלה ארצה בשנת 1935. בארץ היה זמן מה חבר משק. הצטיין, כעדותו של אחד מחבריו, ביחס טוב לעבודה ולבריות וכבעל מצפון. חבר "הגנה" ותיק. עם גיוסו לצבא הגנה לישראל היה רב-טוראי באחד מגדודי חטיבת "עודד". הפעולה שהשתתף בה ביום הראשון לאחר ההפוגה הראשונה – הדיפת משוריני האויב בכביש משמר הירדן – מחניים – צוינה כפעולה למופת [ראו מסמך מלווה]. שלמה היה מחללי מערכת שחרור הגליל המערבי ונפל בקרב תרשיחא, בעת מבצע "חירם" לשחרור הגליל המערבי, ביום כ"ה בתשרי תש"ט (28.10.1948) ונקבר בבית הקברות הצבאי בנהריה. ביום ג' במנחם-אב תשי"ד (2.8.1954) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל. בן 35 בנופלו. [אין אזכור לאשתו ולשתי בנותיו].

- אחיו יצחק נפל יום לפני הכרזת המדינה בקרב על הכפר הערבי טירה.

השלמת מידע: באתר באינטרנט מצאתי את עדותה של **רות מילשטיין**, בתו של שלמה, מלפני שנים אחדות: "אבא שלי, שלא הכרתי, אני יודעת שנלחמת בחירוף נפש. כל מי שהכיר אותך – אהב אותך. עצוב לי שאני לא יודעת מי אתה, יש לי תמונה אחת בלבד, המופיעה בספר "יזכור", כשעיניך הטובות מביטות מתוכו. אני יודעת, אבא, שאתה שומר עלי מלמעלה. יהי זכרך ברוך". זו הייתה הפתעה מטלטלת, כיוון שבאתר "יזכור" לא מצוין ששלמה היה נשוי, לא כל שכן – שהיה אבא. היום אנו יודעים שאשתו הייתה **יונה**, גם היא ילידת הקרפטים, וכן שיש עוד בת בשם **דליה**. איתרתי את רותי, ואת מעט המידע שברשותה – היא שיתפה. לשלמה ולאחיו יצחק, שנפלו שניהם במלחמה, הייתה עוד אחות [ראו בהמשך]. אביהם היה חייט. מכיוון ששלמה למד בגימנסיה העברית במונקץ', ובעיר זו גם הכיר את מי שלימים תהיה אשתו, יונה, חשבנו, שכנראה, המשפחה התגוררה במונקץ', אך מידע זה התעדכן [בהמשך]. יונה הייתה ממשפחה חרדית בת 12 ילדים, ששורשיה מגיעים עד החת"ם סופר, ושם משפחתה היה סופר (שרייבר). משפחת דוידוביץ הייתה משפחה ציונית: שלמה למד בגימנסיה, החל לימודי משפטים בפראג ועלה ארצה בשנת 1935.

רותי ציינה שהתמונה שבאתר "יזכור" – היא מגיל 15 לערך. המשפחה התגוררה בכפר יונה והם היו מבין מתיישביה הראשונים [היישוב נוסד כמושבה ב-1932]. רותי היא ילידת 1946, כך שהייתה בת שנה ועשרה חודשים כשאביה נפל. דליה בוגרת בעשור. לפני מספר שנים הגיעה רותי ליום הזיכרון שנערך ביישוב והתרגשותה הייתה גדולה כשגילתה את שם אביה במצגת הנופלים. כששוחחה עם תושבי המקום, היא שמעה על אהבתו של שלמה לשחק כדורגל עם הילדים הצעירים ביישוב ועל חיבתם הגדולה לשלמה. באותם זמנים לא היו מים חמים בבתים – למעט בבית הקפה המקומי; לשם נהגו להביא את הילדים לחפוף את שיערם. הילדים רצו ששלמה יחפוף להם את השיער - כי רק אצלו לא נכנס סבון לעיניים... מעל עשור שרותי חזרה לגור בכפר יונה. יש לה 3 בנים ו-7 נכדים. פרט מרתק: אחד מבניה דומה דמיון רב ליצחק, אחיו של הסבא שלמה – ואילו בן אחר דומה מאוד לשלמה, סבו!

מפגש חברים באוהל בכפר יונה. המפה הלבנה – על מה היא מעידה? שבת או חג?
שלמה ואשתו יונה יושבים בפתח האוהל

מתוך התמונה הזו נוצרה תמונתם של יונה ושלמה דוידוביץ

*** בעקבות הגילויים החדשים עודכן אתר "יזכור" של משרד הביטחון על ידי רותי מילשטיין, הבת, גם לגבי אביה שלמה, וגם לגבי הדוד, אחיו, יצחק דוידוביץ.

רותי מילשטיין – בתו של שלמה

שלמה דוידוביץ (ראשון מימין) במהלך שירותו הצבאי

בעקבות בדיקה מחודשת של "דפי העד" מצאתי עדות שניתנה על ידי חיה מילבואר ב-1956. היא הייתה אחותה של מלכה, לבית ויינגרטן, אימם של שלמה ויצחק [דודה של שלמה ויצחק]. היא כתבה שאברהם-צבי, האבא, היה יליד 1888, מ-Volove, עגלון, בזמן המלחמה הוא היה ב-Sewlusz. אביו נקרא שלמה-דוד, ואלו השמות שניתנו לשניים מבניו.

שלמה היה יליד 1913, יצחק – 1924. מי היו האחים שלהם, כפי שעלה מדפי העד: אחות אחת הייתה **רוזה-שושנה**, נולדה ב Volova בשנת 1922. לפני מלחמת העולם התגוררה ב-Nagy Sollos [סיילש].

אחים נוספים: **רחל** (בת 18, ילידת 1926) ו**חיים** (בן 15, יליד 1929) – שלושתם נרצחו באושוויץ. מכאן ניתן לקבוע שהאחים נולדו בוולובה, ולא במונקץ', ובשלב מסוים עברה המשפחה להתגורר בסיילש. כיום נקראת וולובה: Mizhira.

נעזרתי במתנדב של עמותת "לתת פנים לנופלים" כדי לאתר את רבקה איצקוביץ, שהדליקה נר לזכרו של יצחק דוידוביץ. רבקה היא נכדתה של חיה מילבואר, ילידת 1896 (נפטרה ב-1977) ובתם של שושנה (ילידת 1928) ואבא שמש (שמשילד) מרעננה. כך נסגר המעגל ויכולנו לדעת היכן נולדו האחים. מרבקה התקבלו התמונות של האחים של סבתה, חיה מילבואר, ושל האחים שלה: רוז', פישל ומוריס, שכולם היו הדודים והדודות של שלמה ויצחק.

ייתכן שהיה למשפחה קשר משפחתי גם לחלל דוידוביץ בנימין, שגם הוא יליד וולובה, ולאביו קראו פישל, כשם הדוד של שלמה ויצחק.

חיה ומוריס: אחים של מלכה, דודה ודוד של שלמה ויצחק דוידוביץ.
חיה היא זאת שמילאה את דפי העד על בני המשפחה וכך התאפשר לנו לדעת שמקור המשפחה מוולובה

רוז' (בעלה ננדי ובנם אשר):
אחות נוספת של הסבתא,
דודה של שלמה ויצחק דוידוביץ

מימין: שרה (אשתו של פישל), פישל וחיה:
פישל וחיה הם הדוד והדודה של שלמה ויצחק דוידוביץ

שושנה ואבא שמש (שמשילד), הוריה של רבקה,
יחד עם חיה מילבואר. שושנה הייתה בת דודתם
של שלמה ויצחק דוידוביץ

מימין: ננדי ורוז', שושנה וחיה

(1) ספר התפילות 3/13/1913 אס תרס"ג שלמה אס תרס"ג אס תרס"ג
 (2) נולד ב- (ספ"קום) הולדה 1913 חתונה גלידה
 (3) כתבתו הצבאית הסופית 28866.3 - ג' ג' ג' 297 ג' ג' ג'
 (4) כתבתו הפרטית - אס תרס"ג - אס תרס"ג
 (5) הקו"ה הפרטי אס תרס"ג
 (6) חתונה פרטית של הפרט 12.48
 (7) הסכום הפרטי: (קרב, סדרה, סכום וכדומה) זכרתי קני ג' ג' ג'
 ג' ג' ג' את המחקר לתל קדומה ואני 80 אס תרס"ג
 שולח המכתב שלי אל המען ג' ג' ג' אס תרס"ג
 ה' צ"ל אס תרס"ג המחקר
 (8) זכרתי הפרט: ג' ג' ג' אס תרס"ג

(9) אס תרס"ג דרו"ה של הפרט, ולפי ג' ג' ג' אס תרס"ג
 אס תרס"ג אס תרס"ג
 (10) חתונה פרטית של הפרט אס תרס"ג אס תרס"ג
 הקדמה לגבי אס תרס"ג אס תרס"ג
 ג' ג' ג' את המחקר ג' ג' ג' אס תרס"ג
 המכתב שלי אל המען ג' ג' ג' אס תרס"ג
 ג' ג' ג' אס תרס"ג אס תרס"ג

אס תרס"ג אס תרס"ג
 אס תרס"ג אס תרס"ג

מתוך התיק הצבאי האישי, שרותי מילשטיין, הבת, קיבלה על אביה מארכיון צה"ל; פעילותו מנעה את
 נפילת משמר הירדן: "הטנקים התקדמו לעבר אנשים שלנו כמעט באין מפריע. שלמה עזב את המחלקה,
 זחל אל הטנק. הוא לא פגע בטנק, אבל שלושת הפגזים שירה גרמו לטנק שהוא נסוג. ואז כל המחלקה
 צעקה: "שלמה, הצלת אותנו". היה זה מעשה אמיץ, שהוכר כפעולת מופת!
 בסופו של דבר, שלמה נפל בתרשיחא, בקרב האחרון על שחרור הגליל המערבי, ביום הולדתה של
 אשתו, ה-28.10.1948....

רותי מילשטיין,
יום הזיכרון תש"ע,
אפריל 2010

בעקבות הדלקת נר
וירטואלי לזיכרו ביום
הזיכרון תשפ"א:

"סיפור חיים מופלא
של יהודי, ששב אל
ארצו בכדי לבנות
אותה ולחיות בה.
סיפור של גיבור,
שהספיק להקים
משפחה בארצנו,
לה ערגנו 2000 שנה
אך מסר את חייו למען
מטרה נעלה זו. דמותך
שלמה, מופת עבורי.
מחר ארוץ עם שמך,
לזכרך, במסגרת "רצים
לזכרם". זכות גדולה
היא עבורי לענווד את
שמך!
ת.ג.צ.ב.ה."
שמעון ינאי
13 אפריל 2021

צרב יום הזיכרון צד לפני 4 שנים, היה צרב מאד
מאד פרטי שלי ושל בני משפחתי.

היה לנו טקס משלנו, בצרובי הטלוויזיה הצבירי
בשידור ישיר את הטקס - "המסדר יצבור לדומ" -
קרא קצין צה"ל, נשמעה צפירת דומייה בת דקה,

צמדנו בסלון והחלקנו ידיים, ילדיי לחצו חלק חלק
את ידיי, הטקס נמשך, אם שכולה צלטה להדליק

את נר הזיכרון, צלנתי את יקירי בסלון, הלכתי
למטבח, שם חיכו לי 2 נרות לכרון אותן הדלקתי
לזכר אבי ואחיו-דודי שלמה ויצחק דוידוביץ, שניהם
נפלו במלחמת השחרור. יצחק-דודי ז"ל הטיצ לארץ
לאחר שלחם בצבורה עם הבריטים במלחמת הצולט
השנייה, נפל בשבי הזרמני, השתחרר ממחנה ריכוז
וצלה ב-1944 לארץ ישראל. הוא נפל היום לפני 62
שנים בקרב טירה המפורסע בו נפלו 23 בחורים.

אבי שלמה הטיצ לזהות את אופת אחיו וצלה צכונה
ככדי להמשיך בלחימה. הוא נפל ביום הולדתה של
אימי ז"ל - ב-28.10.48 בקרב האחרון צל שחרור
הגליל המערבי בתרשיחא.

לפני 4 שנים צלנתי את רמת השרון - מקום מבוסס
וכורח עם מערכת חינוך ותרבות מהגבוהות בארץ
בעקבות קול פנימי שקרא לי לספור מצל ולחזור
הביתה לכפר יונה, אל אט צליתי בפעם הראשונה
לטיקס הזיכרון בכפר.

השורות הראשונות יוצרו למשפחות שכולות -
התלבטתי, ולבסוף התיישתי בשורה השנייה. אנשים
הכירו האחד את השני, הרצתי באותן דקות ארוכות
בדידות נוראה. צל המסק הקרינו את שמות הנופלים
ותמונותיהם, לפתע - "מצאתי" את אבא שלי, כניו
התמונות חדרו לציני - לא היה לי אפילו עם מי
לחלוק את רשעותי...

והנה אני כאן עם כולכם, יכולה לספר, לבכות
וללהתאזן באבא שלא הכרתי מימי, אבא שהטיצ
לארץ והתיישב בכפר יונה בשנת 1935 - יהי זכרו
ברוק!

32. **דוידוביץ שמעון**, בן איטה-רחל ומשה, נולד בשנת 1926 באפשה. הוא למד בבית ספר עממי, ובהיותו בן 12 נלקח עם הוריו למחנה השמדה. הוריו נרצחו, הוא ניצל בנס, ועם השחרור עבר להכשרת נוח"ם (נוער חלוצי מאוחד) בגרמניה, התכונן לעלייה ולשם כך למד נגרות. עוד בהיותו בחוץ לארץ התגייס ל"הגנה" ועוד טרם הספיק להתאמן הגיע תורו לעלייה. בחודש יוני 1948 עלה לארץ ומיד התגייס והצטרף אל לוחמי ירושלים. גם בארץ לא היה סיפק בידו להתאמן די הצורך.

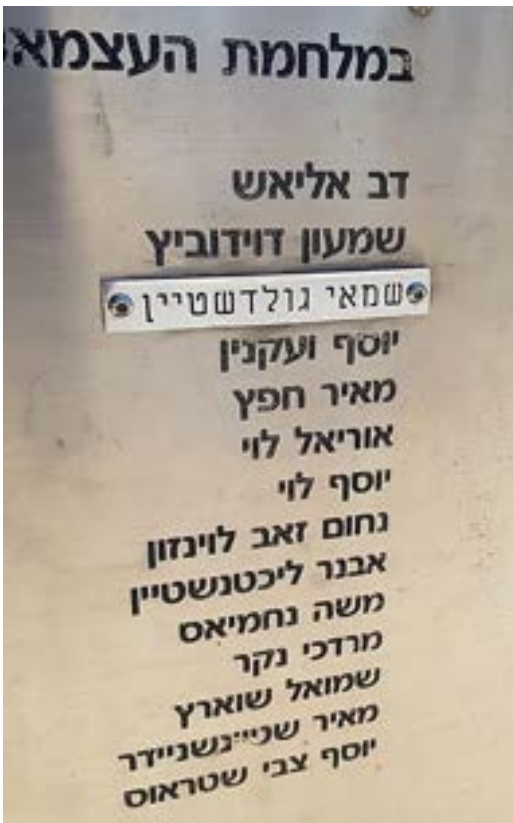
עלם טוב מזג שסימני היתמות נשארו טבועים בו ולא הגיע להתאוששות ולשמחה שלמה בשחרור הארץ. רק חודשיים חי בה.

שמעון נפל ביום י"ג באב תש"ח (17.8.1948) בקרב על ארמון הנציב. אחר הקרב מצאו את גופו מבוטר לגזרים. נקבר בגן ארמון הנציב. בן 22 בנופלו. ביום כ"ט בתשרי תשי"א (10.10.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.

השלמת מידע: בדפי עד שמילאה הכלה לאה דוידוביץ ב- 1956 (גיסתו של שמעון), נכתב שמשה, האבא, היה יליד 1897, נשוי לאיטה מלינה, ילידת 1899. היו להם 5 ילדים [בדיעבד הסתבר שהיו 7 ילדים]. משה היה ביאסינינה, כנראה במחנה עבודה, ונהרג באושוויץ. מונצחים 3 מהאחים של שמעון:

- בלמה:** ילידת 1908. הייתה נשואה, ללא ילדים [הונצחה על ידי בן דודה, צבי];
- אייזיק/יצחק-דוד:** יליד 1920. התגורר ב-Bialy Rada ונרצח באושוויץ;
- יונה/יואל:** יליד 1923. בזמן המלחמה היו ביאסינינה, כמו אביו, ונרצח באושוויץ;

שמעון דוידוביץ מונצח על אנדרטה בארמון הנציב
* מתחת לשמו מונצח שמאי גולדשטיין, אף הוא יליד קרפטורוס

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:
"שמעון שרד את השואה ביחד עם 2 אחים שלו, **ליפא** ו**יחזקאל** (האבא שלי). הגיעו לארץ ביחד. סיפרו לי עליו במשך הילדות שלי, תמיד עם עצב נורא. יש שלט בכניסה לטיילת בארמון הנצי"ב בירושלים, שגיליתי באקראי בביקור שמה. שמו מופיע ביחד עם שאר הנופלים בלחימה על המקום במלחמת השחרור."

חנה לפיד לבית דוידוביץ 13 אפריל 2021

איתרתי את חנה לפיד, בתו של האח יחזקאל, שהספידה את דודה, שמעון. דרכה נוצר קשר עם איטה פריימן, בת דודתה, שגרה בניו-יורק, והיא בתו של האח הנוסף ששרד, ליפא. מאיטה הגיעה אינפורמציה רבה. האימא של איטה, לאה/לנקה, היא זו שמילאה את דפי העד על בני משפחת דוידוביץ.

על פי המידע המעודכן, אימא של שמעון הייתה ממשפחת ברקוביץ ולהורים היו 7 ילדים:
 יצחק-דוד, יחזקאל, ליפוט (ליפא), שמעון, יוסף-חיים, טובה-בלימה ויונה.
 מרשימה זאת התוודענו לשם של אח נוסף של שמעון: **יוסף-חיים**;
 בלימה הייתה בלימה-טובה; בלימה-טובה ויונה נהרגו באושוויץ.
 ילדיו של יחזקאל הם משה (על שם סבו) וחנה (לפיד).
 בנותיו של ליפא הן אסתר ואיטה (פריימן) (על שם סבתה), לכל אחת מהן 3 ילדים.
 יחזקאל וליפא התגוררו בארה"ב ועבדו יחד. איטה מעידה שהם היו קרובים זה לזה מאוד.

מימין: האחים דוידוביץ –
 ליפא, שמעון ויחזקאל,
 עם נשותיהם

שמעון דוידוביץ עם לאה/לנקה
 (מימין), אשת אחיו ליפא

שמעון דוידוביץ

שמעון יחד עם גיסתו, לאה/לנקה בהריגה עם בתה איטה

33. דויטש ליזרוביץ בנימין, בן ברנה ויעקב, נולד בשנת 1927 בסולוטבינו. היה ילד שקט וחביב על הבריות. ימי נעוריו, עד פרוץ המלחמה, עברו עליו ב"חדר" שבעיירתו. בזמן המלחמה נספו הוריו באושוויץ. בנימין נשאר בבודפשט עם שתי אחיותיו וכתום הקרבות נלקח על-ידי חיילי הבריגדה היהודית לאיטליה, שם הצטרף לתנועת "הנוער הציוני" ולמד בשקידה את השפה העברית. מכתביו משם היו מלאי געגועים לארץ, וצער ועלבון על מעצרים של מנהיגי היישוב בלטרון, לאחר "השבת השחורה" (29.6.1946).

הוא עבר טלטולים בים, בתנאים קשים, עד שהגיע לחוף הנכסף באוניית המעפילים "שבתאי לוזינסקי". ליד אשדוד, לפני הגיע האנגלים למקום, קפץ הימה מעל סיפון האונייה, שחה כמה מאות מטרים והובא למקום מבטחים כשהוא חולה בדלקת הריאות. לאחר שהבריא הצטרף לאחד הקיבוצים ועבד בנגרות.

בסוף 1947 היה בין ראשוני המתגייסים. תמיד חזר על אמרתו: "שמעתי כי בין הלוחמים הערבים נמצאים נאצים וברצוני לנקום את דם הורי". כשסירבו לגייסו בשל ראייתו הלקויה, לא השלים עם הגזירה עד שהצליח להצטרף לשורות הלוחמים בחטיבת "גולני". ערב ההפוגה הראשונה נפצע ברגלו במשלטי סג'רה. חזר צולע לגדוד, כי לא רצה לשכב עוד במיטה, ופעל כאפסנאי בחטיבתו. כשנודע לו שהחטיבה עוברת לנגב, דרש לשתפו במבצע "חורב" ומילא באומץ לב תפקיד חשוב שהוטל עליו בעת לחימת החטיבה בגזרת רצועת עזה. ביום ב' בטבת תש"ט (3.1.1949), ימים אחדים לפני הפסקת האש, נפל בעת הפגזת אויב באזור נירים. נקבר בגבולות. בן 22 בנופל. ביום ט"ז באב תש"ט (11.8.1949) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.

השלמת מידע: בדפי עד שמילאה זהבה (גולדה) רוזנפלד (בשנת 1957) היא מציינת שהיא בתה של ברנדל/ברטה, ילידת גאניץ', 1901, כלומר, זהבה הייתה אחותו של בנימין. שם נעוריה של האימא היה דויטש ולאחר הנישואין – ליזרוביץ. לאביה של ברנדל קראו בנימין וכנראה שעל שמו נקרא הבן. האבא יעקב-קופל היה יליד 1898, סוחר.

בדף העדות מונצחים עוד אחים: זיסל (1929), צבי (הרש) (1931), דוד (1937) ופריידה (1939). זהבה הייתה ילידת 1923 ונפטרה במרץ 2015.

עוד אחות ששרדה ותיעדה (ב-1957) הייתה גיטל גרוס (1925-2007). גיטל היא גיזי בשמה ההונגרי; בזמן המלחמה היא הייתה ב-Lichtenwoerth שבאוסטריה. אחרי המלחמה התגוררה בבודפשט, Pilis-Solt-Kiskun. אלו 2 האחיות ששהו בבודפשט, אותן פגש בנימין (כנאמר לעיל). סך הכול היו 7 ילדים.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:

"בן דודו של אבי ז"ל. חזר להילחם למרות פציעה. גיבור ישראל. יהי זכרו ברוך לעד."

הצלחתי לאתר את זאב גרוס, בנה של גיטל/גיזי/טובה, אחותו של בנימין. דרכו נוצר הקשר גם עם ילדיה של זהבה רוזנפלד, האחיות הנוספת של בנימין: צביקה רוזנפלד וברוריה (על שם סבתה, ברנדל). מזאב ומצביקה קיבלתי תמונות מרגשות ביותר של המשפחה. בזמן המלחמה הועסקה זהבה במפעל לתחמושת; גיטל עברה ממסתור למסתור. לאחר עלייתן ארצה התגוררו שתי האחיות ומשפחותיהן בבת-ים.

מי שטיפלו בבנימין לאחר שחלה בדלקת ריאות בעקבות הקפיצה למים היו בני הזוג אהובה ודב ליזרוביץ. דב היה דודו של בנימין, אחיו של האבא, יעקב. הם התגוררו ברחוב צ'לנוב בתל אביב. לילדיהם קראו ישראל ואסתר. כשהבריטים רדפו אחרי ישראל בשל חברותו באצ"ל, הוא בחר להחליף את שם המשפחה לדויטש. בהמשך יובאו מכתבים שכתב בנימין לבן דודו, ישראל ולאחותו.

בשורה העליונה: (משמאל) ההורים ברנדל ויעקב ליזרוביץ. שתי הנשים הנוספות הן הסבתות משני הצדדים. שבעת ילדי משפחת ליזרוביץ-דויטש: זיהוי ודאי יש לגבי 2 האחיות ששרדו והן גיטל (השמאלית בשורה ה-2) וזהבה (לידה). בנימין הוא הבן הכי גדול מבין הבנים ולכן הוא זה שליד זהבה. הילדה הנוספת היא פריידה. שלושת הבנים הנוספים הם: זיסל (השמאלי?), דוד (הצעיר ביותר) וצבי-הרש (הימני?)

שלושת האחים ששרדו:
גיטל (מימין), בנימין וזהבה

אחיותיו של בנימין: גיטל (משמאל) וזהבה

בנימין
דויטש-
ליזרוביץ

הוריו של בנימין, ברנדל (דויטש) ויעקב ליזרוביץ

בנימין יושב מימין. לפניו: גיזי/גיטל (טובה) ובעלה מקס/מרדכי גרוס; לידו ומאחור גולדה/זהבה ובעלה לאון/אליעזר רוזנפלד. [לא ידוע מי עומד מאחורי בנימין]

הצילומים, כנראה, מאיטליה מימין: האחות גיזי/גיטל (טובה) ומקס/מרדכי גרוס, בנימין, האחות גולדה/זהבה ולאון/אליעזר רוזנפלד.

האניה „שבתאי לוזינסקי" פרצה את ההסגר הימי חלק מן המעפילים הצליח לעלות ליבשה

עיתון "דבר" 13.3.1947

"ידיעות אחרונות" מה-12.3.1947: "עלתה על שרטון ליד אשדוד; עשרות קפצו למים והצליחו להימלט; יתרום הורדו ע"י הצבא; חיפושים נרחבים בסביבה". בנימין היה בין הקופצים למים.

<h2>ידיעות אחרונות</h2>	
מס' 10 תל אביב	תאריך: 13.3.1947 חג:
<h3>אנית מעפילים פרצה את ההסגר</h3>	
<p>עלתה על שרטון ליד אשדוד; — עשרות קפצו למים והצליחו להמלט; — יתרום הורדו ע"י הצבא; — חיפושים נרחבים בסביבה</p>	
<p>אנית מעפילים חסה... לוחם... הגיע למחנה... הניח תלמידי... הניח תלמידי...</p>	<p>האנית... הניח תלמידי... הניח תלמידי... הניח תלמידי...</p>

אכן פופו חקר שלום רב
קבלתי היד את מכתבך, לשמחתי מאוד. את
תרגם על שלל כתבתי לך בדבר, שלום קשובה. את
עם כן הצלחתי את וקבלתי חופש מילה, אלוהים, וכוונתי
אותם בתל-אביב. אכאלתי הישגתי טוב. רק אנשי אורח
היה חסד, וזה אתר. בחינת בטוח שאני יקרה בבית
על חלף הנני. את נחמתי את החורים שלך ואחרי
זהם שאני יבטא. ואחרי דשית שגאה עלו בארץ,
אפני שאני זכר או חייב רובה מאוד היית יבול אספה
קצת חופש. אבל און פחד ישטא, את מניחם אונת
יפה. אלוהי הייתי את או לישבו אתי, לא היית
דשה אונת פחה? בדיק. כלא את לייש טוב,
אמסק הצמן שהיית בבית, חלית אמסקי אונת
את חצית לבנים, אפה שהיית לקורם.

ישטא, התחלתי שפלה. סתמתי את האכתה
בשחק, לשכחתי בשלל אמש בשללכם ואל
שנה שלמה וחיים מאלוהים בשמחה, לשמש
למשל משמחה שלך. איך אתה אמר?
וכפה תבנו את זמן הבחנה, תרגום בשל
אתקם מילות שפתי לך דור און לה
"א, זה עם העשן, חלם בטמתי אתה ש
שיכולים לאסור עלך את העשן, לך בקרן
בבית לך אבן ישטא את מיהם

אלתך מאוד, אנשכתי מה שהיה לך דנה
ואל כתבתי אינה לפני, לפני שהיית
למי עסקים, ולכשו מקולה אכתה
הכנה יתר. את מאחל לך לכתוב.
בחינת שלום חמה
לחיות וטובי חכם !!!

ואהתיאות במחנה
בנימין

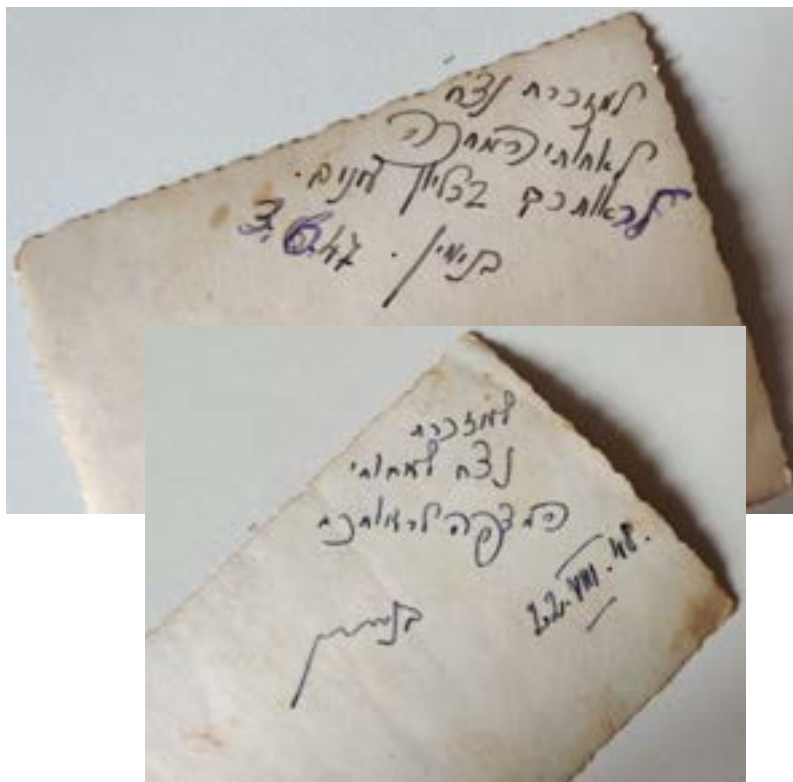
מרת מורגן מייזל

בנימין שני משמאל
(בתמונות למעלה ולמטה)

בעדות שנתנה לי יהודית ליזרוביץ, אשתו של ישראל (בן הדוד) היא סיפרה, שעבדה בבית הבראה לפצועי מלחמה בנהריה. מסתבר שבנימין היה פצוע מכדור בשוק רגלו. היא לא ידעה אז שזהו בן דוד של בעלה לעתיד. יהודית כתבה בדו"ח שבנימין אינו יכול לחזור לשרות ועליו להחלים מפציעתו. אבל אחרי יומיים-שלושה עזב בנימין, כי רצה להילחם, ויהודית נשארה עם תחושת החמצה טרגית נוראה... כשאחותו עלו ארצה הוא כבר לא היה בחיים. היא ציינה שבנימין היה ציוני מאוד!

כתב ידו היפה של בנימין ברישום הגעגועים
לאחותו מאחורי התמונות ששלח להן

34. **האי נתן**, בן מטיל ויעקב, נולד בחודש יוני 1928 במונקץ', בן-זקונים במשפחה רבת בנים. הוריו חינכוהו ברוח הדת והמסורת. בשנת 1941, בהיותו בן 13, עלה ארצה, ונשלח לכפר הנוער הדתי. לאט-לאט הסתגל לחיי הארץ ובעקביות פילס לו דרכו. הוא שאף להתיישבות, אך כיוון שלא מצא לו מסגרת מתאימה לכך, עבר לתל אביב ולפתח תקווה ולמד אפייה. נתן היה עלם נחבא אל הכלים, מכונס בתוך עצמו וסוער מבפנים.

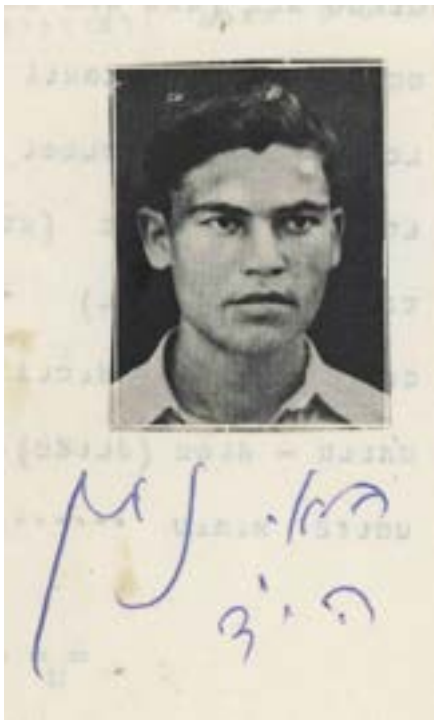
חודש לאחר הכרזת עצרת האו"ם על חלוקת הארץ, הצטרף לפלמ"ח. הוא שירת בקרית ענבים ובמרס 1948 נשלח לליווי שיירות לכפר עציון. בעשותם דרכם חזרה לירושלים לאחר שליוו בהצלחה שיירה לגוש הנצור הותקפו על-ידי אנשי כנופיות, שמנעו בעדם מהמשיך דרכם. אנשי הליווי חזרו לכפר עציון והשתתפו בהגנתו. **"ייתכן שאפול באחת מפעולותיי. אך יש טעם לדבר וכדאי!"** – אמר פעם לחברו. ביום כ"ה בניסן תש"ח (4.5.1948) פגע פגז באחת העמדות ליד המנזר הרוסי וכל הלוחמים שהיו שם נספו וביניהם נתן. בן 20 בנופלו.

ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל [בקבר אחים].

777על נתן האי – חניך בית הספר הדתי "מוריה" בתל-אביב

נתן האי בן 9

השלמת מידע: משיחה עם דורית, בתו של מאיר האי [כותב ההספד], בן הדוד של נתן, היא מסרה שלנתן הייתה אחות בשם חדווה, שחיה בחולון ונפטרה לפני מספר שנים. מצאתי דף עד שמילאה חיה (ויזר) עמית ז"ל ממשואות יצחק, בו היא ציינה שמטיל, אימו של נתן, הייתה ילידת ורצקי, לבית ויזר. היא הייתה אחות אביה, כלומר דודתה, ונתן - בן דודה. דרך בנותיה של חיה, איקה עמית ואסתר פיל, התוודעתי אל בת של בת דודה נוספת, פנינה מירנדה, וממנה - אל חנה תובל, שבאמצעותה התקבל מידע רב על משפחתו של נתן. (על הקשר של חנה אל המשפחה - בהמשך).

יעקב האי, אביו של נתן, היה במונקץ' ספר. מסתבר שהוא היה נשוי בראשונה לִיְנֵטָה וייזר, שנפטרה בגיל 35 לערך, והותירה 3 בנות: **רחל-לאה**, **יפה וטובה**. הבנות התייתמו בהיותן בין הגילאים 7-12 לערך. הן התחנכו בתנועת "בני עקיבא", ובמסגרתה עלו ארצה עוד לפני מלחמת העולם השנייה. יעקב נישא בשנית למטיל, היא מתילדה וייזר, שהייתה בת דודה של אשתו הראשונה. מהנישואים הללו נולדו שישה ילדים: **שמואל**, **משה**, **יהודית**, **מאיר-לייב**, **חדווה** (1929) ונתן (1928). יעקב, האבא, נפטר לפני השואה בקרפטורוס – בשנת 1942, וזכה להיקבר בקבר ישראל. כשהמצב באירופה החמיר ניסו האחיות הבוגרות שבארץ להשיג אישורי עליה (סרטיפיקטים) עבור הילדים – אך הצליחו להשיג 3 בלבד. האח הגדול, כנראה, ויתר כי היה בחור ישיבה; אחד מ-3 האישורים התעכב בהגעתו, כך שנותרו שני אישורים – וכך עלו ארצה ב-1941 נתן וחדווה; נתן היה בן 13 (אחרי בר מצווה) וחדווה בת 11.5. משה, שחשב שלא נשלח עבורו אישור – היגר לברזיל. חדווה ונתן התגוררו אצל רחל, אחותם הבכורה, ולמדו בכפר הנוער "כפר חסידים" עד סיום י"ב. נתן התגייס לפלמ"ח, לחטיבת "הראל" ושירת בקריית ענבים. הוא השתתף בשיירה הלפני אחרונה לגוש עציון, באדר תש"ח, ונשאר בכפר עציון. בכ"ה בניסן תש"ח (4.5.1948) הוא שהה באוהל במשלט הרוסי (על שום מיקומו של מנזר רוסי במקום), הר במזרחו של כפר עציון, והאוהל נפגע מפגז. כל שמונת החיילים, כולל נתן נהרגו. בן דודו, מאיר האי (כותב ההספד) הוא שזיהה אותו. באותו קרב נהרגו עוד 4 חללים. כל 12 החללים (ה"ב) נקברו בנפרד באופן מיידי, כשלוחות מתכת מציינים את מקום הקבורה.

מספר חודשים לאחר סיום מלחמת העצמאות, בסוף 1949, החל מבצע, שיזם הרב הראשי בצה"ל, הרב שלמה גורן, להבאת הנופלים בחזיתות השונות לקבר ישראל. אלא שהשילוט נעלם... אז הופעל נוהל "גורל הגר"א" [גורל המיוחס לגר"א, הגאון מווילנה, ואשר נערך באמצעות פתיחת ספר תנ"ך באופן אקראי וקישור הפסוקים המופיעים בעמוד שנפתח לשאלה העומדת על הפרק. מטרתו היא לקבל תשובה לשאלות בעלות חשיבות רבה. לפי המסורת, את הגורל מבצעים תלמידי חכמים גדולים, המתכנסים לצורך כך. הגורל נערך על ידי פתיחת ספר תנ"ך באופן אקראי. אם אין רמז בפסוק מדלגים לפסוק הבא, המתחיל באות בה מסתיים הפסוק. בספר התנ"ך בו משתמשים כל דף מחולק לשתי עמודות, שלא כבספרי התנ"ך הנפוצים]. נוהל זה הופעל גם בזיהוי 12 מתוך 35 חללי שיירת ה"ה. נתן הועבר, כאמור, לקבורה בהר הרצל בכ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949).

מה עלה בגורל אחיו ואחיותיו? אימו, מטיל ואָחיו שמואל, יהודית ומאיר-לייב נרצחו בשואה. לרחל-לאה (קלמפנר-תובל), הבכורה, אחותו למחצה של נתן, היו 3 ילדים; משה, עדינה ומרדכי, כולם נפטרו; חנה תובל שתבלח"א הייתה נשואה למרדכי והיא כלתה; היא מתגוררת במבשרת ציון וממנה קיבלתי את המידע הרב והתמונות המשפחתיות. רחל-לאה נפטרה בסוף 1986. היא התמידה לפקוד את קברו של אחיה; כיום עושה זאת חנה. לחנה ולמרדכי נולדו 6 ילדים, עשרות נכדים ונינים. אחד מהילדים נקרא נתנאל – על שם אחי סבתו.

לטובה, אחותו למחצה, יש בת ובן, ירדנה ויעקב (שם הסבא), וגם היא הקימה משפחה ענפה. ליפה קורצווייל (שבעלה היה קרוב משפחה של חוקר הספרות הידוע בשם זה), אחותו למחצה, שתי בנות: שולי (שולמית) שחיה בארה"ב וירדנה, לה, כנראה, שמונה ילדים ונכדים ונינים רבים. לחדווה ולצבי בעלה (רוזנברג) נולדו בן, יעקב (על שם אביה) ובת. הם חיו בחולון וחדווה נפטרה באפריל 2016.

למשה, שחי בברזיל (ולרעייתו, שהייתה ממשפחה טבריינית) נולדו בן ובת; לבן קרא יעקב (על שם אביו). חגיגת בר המצווה שלו נערכה בארץ.

רשימת עולים שבאו לא"י

19.5.41   הא"י   דרך רשת אל נקורה   החברה

המסמך	השם	גיל	סוג	מס-הרשיון	הקרובים בא"י וכתבתם	הערות
ע.ל.מ.	אנגל	16	ב-3		מהונגריה, עליית הנוער	RX/69/41
	אינגס	15	ב-3		"	6 - אלקציון
	איינהורן	16	ב-3		"	52 - ילדים
	ברנר	15	ב-3		"	58
	ברקוביץ	10	ב-3		"	
	גבירץ	15	ב-3		"	
	גרינברג	14	ב-3		"	
	גרוס	16	ב-3		"	
	דוידוביץ	15	ב-3		"	
	הרסמי	13	ב-3		"	
	הרסמי	16	ב-3		"	
	היי	12	ב-3		"	
	הגר	16	ב-3		"	
	הנרמן	15	ב-3		"	
	וינסרטיין	15	ב-3		"	
	ויינברג	15	ב-3		"	
	וייס	12	ב-3		"	
	וייזר	15	ב-3		"	
	וייס	8	ב-3		"	
	הירט	14	ב-3		"	
	הופמן	15	ב-3		"	
	הופמן	15	ב-3		"	
	היי	15	ב-3		"	

האי [רשום היי, בתחתית הרשימה] נתן, בן 13, רשום שהגיע מהונגריה במסגרת עליית הנוער, ב-19.5.1941, דרך ראש הנקרה. גם אחותו, חדווה [רשומה מרדל, יותר למעלה ברשימה] עלתה איתו, בת 11.5 [רשום 12]. באותה עליה הגיע איתו גם אנגל שמואל [סמואל, בראש הרשימה], שגם הוא נפל במלחמת השחרור

אנדרטה לזכר הנופלים במנזר הרוסי וסמוך אליו במלחמת העצמאות, צומת גוש עציון. במקום זה שכן מנזר רוסי מאז 1892, ומתיישבי כפר עציון ישבו כאן בתחילת דרכם. במלחמת העצמאות ב-1948 חכרו היהודים את המנזר מהכנסייה הרוסית וכאן היה משלט שהגן על יישובי גוש עציון – כפר עציון, משואות יצחק, עין צורים ורבדים – ועל הדרך מחברון לירושלים. בשתי התקפות של הערבים במאי 1948, בכ"ה בניסן ובג' באייר תש"ח, נפלו כאן 27 מגינים והם מונצחים באנדרטה. בעקבות ההתקפה השנייה חרב המנזר. האי נתן הוא החמישי ברשימת החללים

משפחתו של נתן האי – מתילדה (מטיל) ויעקב, הוריהם של ששת ילדי האי (מנישואיו השניים של האבא, נוסף ל-3 בנותיו מנישואיו הראשונים): (מימין) נתן, מאיר-לייב, יהודית, חדווה ומשה. מאחור: האח הבכור, שמואל.

יעקב נפטר ב-1942 וזכה לקבר מתילדה נרצחה באושוויץ עם ילדיה שמואל, מאיר-לייב ויהודית; נתן וחדווה עלו ארצה ב-1941, נתן נפל בגוש עציון; משה היגר לברזיל

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א: "בן דודי מדרגה שלישית או רביעית מצד אבי. גדלתי עם תמונת המצבה שלו באלבום התמונות של הורי. השנה בפעם הראשונה שמעתי את סיפור חייו ואת סיפור נפילתו ופעם ראשונה אני רואה את תמונתו. השם נתן והשם לקח, יהי שם השם מבורך." איריס וסרמן האי 12 אפריל 2021

35. הויזמן צבי-יחזקאל, בן רחל ושלוש, נולד ביום י' בטבת תרפ"ה (6.1.1925) במונקץ'. צבי-יחזקאל סיים את לימודיו בגימנסיה העברית בעיר הולדתו.

מגיל צעיר היה חבר פעיל בתנועת בית"ר ובעל הכרה לאומית חזקה. מאוחר יותר שימש קצין במפקדת בית"ר בבודפשט. במרוצת הזמן עלה בשלבי הפיקוד. במיוחד עשה רבות בשטח החינוך הלאומי.

כשעלה ארצה והשתקע בנתניה, נתמנה כעבור זמן קצר כסגן מפקד קן בית"ר. כן הצטרף לאצ"ל והחל פועל במחלקת התעמולה. עינו הייתה פקוחה על הבית"רים שבקן, והיה ממליץ מדי פעם על הראויים לכך שיקבלו אותם לשורות הארגון הצבאי הלאומי. אחרי שסיים קורס סגנים, החל עוסק בהדרכה גם באצ"ל.

נוסף על תפקידים יומיומיים אלה, השתתף בעיקובים ובפעולות קרב בסביבת עיר מגוריו. הוא היה ידיד נפש של יעקב וייס, וכשזה הועלה לגרדום, היה משתתף בכל פעולה אפשרית, כדי למצוא דרך לנקום את נקמת דמו השפוך. [יעקב וייס היה יליד נובה זאמקי שבצ'כוסלובקיה. למד וסיים את לימודיו בגימנסיה העברית במונקץ' – ומשם הייתה ההיכרות עם צבי-יחזקאל. היה בין מבקיעי חומות מבצר עכו ומשחררי הלוחמים השבויים. יעקב הועלה לגרדום ב"ב באב תש"ז (29.7.1947) ושירת "התקווה" על שפתותיו. הוא הובא למנוחות בבית העלמין של צפת].

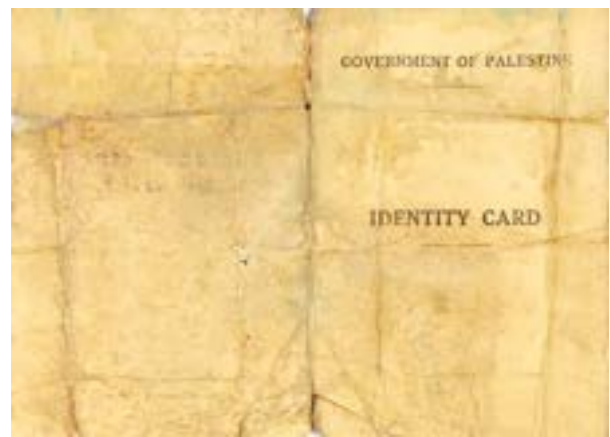
ביום ז' באייר תש"ח (16.5.1948) נפל צבי-יחזקאל בקרב ברמלה והובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנתניה. בן 23 בנופלו.

באתר מכון ז'בוטינסקי מצאתי את המידע הבא: כינויו המחתרתי היה יהונתן. תעודת הזהות של הויזמן צבי יחזקאל

No. NT/8629	IDENTITY CARD
Name of holder YEHEZKEL ZVI HAUSMAN	Place of residence Natanya
 Office stamp partly over photograph.	Place of business Natanya
	Occupation Business Worker
	Race Jewish
	Height 5 feet 6 inches
	Colour of eyes Grey
	Colour of hair Brown
	Build normal
	Special peculiarities -
	Signature of issuing officer [Signature]
	Appointment NATM
Signature of holder [Signature]	Place Natanya Date 11/11/45

עיתון "המשקיף" 19.5.1948

צידה החיצוני של תעודת הזהות

מפקד לשרות העם

עיתון "חרות" 20.5.1949

השלמת מידע: האם רחל, לבית בלוח, נולדה ב-1896, סיילש. האב שלום (Soma) – יליד 1890, סוכן – פקיד. היו להורים 2 ילדים. הבת **חדווה (Anci)**, ילידת 1921, הייתה מורה, שהתגוררה בזהות בדויה בבודפשט. 3 ימים לפני שחרור העיר היא נתפסה, נאנסה ונרצחה; גופתה הושלכה לדנובה...

לאור המידע הזה נראה שגם צבי יחזקאל היה נצר אחרון ממשפחתו! [ראו גם הערה במסמך הבא]

בעקבות פנייתי למשרד הביטחון עודכן אתר "זכור": הויזמן צבי-יחזקאל הוא חלל "נצר אחרון".

מכון זינגרסקי
 תל-אביב, רחוב המלך ג'ורג' מס. 38
 הועדה להוצאת ספר "יזכור"

ש א ל ו ן

(נא לכתוב בכתב ברור ובדיו, פרטים נוספים רשום בבקשה על נייר מיוחד)

שם המספחה: כ"צ אן (Hosmann) דסס: אנקס 3 הכנוי: אנא
 תאריך ההולדת: עברי - לועזי 6 II 1925

פרטים ביוגרפיים: (ליסודים / לציין את שמה כתי-הספר, פעילות בארגוני-נוער וספורט, סקצוע והתעסקות, כשרונות מיוחדים) --

גם זאפיה דבורה הצ'כוסלובקית (וולק)
בשנת 1946 הצ'כוסלובקית היא הפליטה
כ"צ אן אביב, הג'ורג' סגן מפקד קן בית נחמה
והצ'כוסלובקית

סגן מספחתי: אן
 פעילות במחלקת: הסיוע והסיוע ארגונית דרשה
 חבר משנה: פעילות מיוחדת

ישיבה כנהי-כלא
 התחפרת בפעולות-קרב
 (על הסעיף הזה יש לענות בהרחבה ורצוי על נייר מיוחד).
 באם הפרטים אינם ידועים, נא לפנות לחברי הלוחם או למפקדיו ולקבל מהם את הפרטים הדרושים.

נסע בתאריך: ה'א"ט 17 1948 א"ת (עברי) א"ת (לועזי)
 מקום הפעולה: בית
 (לציין את מקום בית הקבורה, האזור והשורה)
 האם הוקמה מצבה? אין
 נא לציין שמה וכתובת של הכרית למחלקת שאפשר לקבל מהם פרטים נוספים:

באם נכתב על הלוחם בכתובות, נא להפגיא את קטע העתון או לציין את סם-העתון ותאריכו הסדויק.
 הפרטים הלוחם בכתב שירים, רשימות, זכרונות וכו' - אם כן, נא לצרפם. א
 נא לצרף תמונות:

הסגן הכלכלי של מספחת הלוחם: אן
 האם הוא חסך במספחה ובאיזו סדה-
 (בעניני סעד יכולות המספחות לסנות ללטה ללוחם ולחילו, רחוב סדרניחובסקי מס. 17, קומה ב', חדר 8).

פרטים לצורך ספר "יזכור" - מצוין שאין משפחה; גמר גימנסיה עברית במונקץ; בשנת 1944 היה קצין במפקדת בית"ר בבודפשט; דרך רומניה עלה ארצה; היה סגן מפקד קן בית"ר בנתניה ומדריך באצ"ל; רווק

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזכרו באתר "זכור" מצאתי את ההספד הבא:
"שמעתי אודותיך, מפי אבא, ז"ל, שכינה אותך בשם החיבה "אימי" שנשאת. לצערי, לא זכיתי להכירך, אך הקרבתך העילאית כעולה חדש בפרוץ מלחמת השחרור, יחד עם רבים כמוך, היא שזיכתה אותנו שוב בארץ נחלת אבות, ככתוב "בקרובי אקדש".

תנוח בשלום על משכבך ותהיה מליץ יושר נאמן לכל המשפחה מרום מעמדך עם שאר הנופלים על קידוש השם והארץ בגן עדן".
בן דוד, אלי רוזנברג 12 אפריל 2021

"בן-דוד של אימא, נצר אחרון למשפחתו, השם ייקום דמם. זכר גיבור לברכה" גדעון 13 אפריל 2021

"בן דוד של אימי – דבורה (ארון) שדה. נהרג זמן קצר אחרי שהגיע מהתופת של אירופה, שם נהרגה כל משפחתו. נהגנו, עם אימי ואחי, לעלות לקברו כל יום זיכרון בבית העלמין הצבאי בנתניה. לא נשכח אותך. אימי סיפרה לי רבות אודותיך ואודות משפחתך שנספתה בשואה. תמונותיך נמצאות באלבומים של משפחתנו. לא נשכח אותך לעולמים." Tali Vanek – טלי שדה - ונק 13 אפריל 2021

"יהי זכרך ברוך. בכל שנה סבתי דבורה נהגה להציב את תמונתך בסלון הבית, לצד נר שהדליקה וסיפרה עליך רבות. תודה שחירפת את נפשך למעננו ושהקדשת את חיך למדינת ישראל, זאת לאחר כל הזוועות שעברת. נזכור אותך לעד ולא נשכח".

אור, בתה של מיכל ונכדתה של דבורה 14 אפריל 2021

"לזכר קרוב משפחתי שעלה בגפו ארצה לאחר שניצל מהתופת הנאצית ונפל במערכה להקמת מדינת ישראל".
דני שילה 14 אפריל 2021

לאחר מאמץ חובק עולם שוחחתי עם טלי ונק, המתגוררת בקליפורניה, שגדעון הוא אחיה, אור היא אחייניתה; דני שילה ואלי רוזנברג הם בני הדודים שלה.

מתוך ספר קהילת סיילש: "נכדו של ר' אברהם בלוך [מצד אימו] מסעליש... משפחתו הייתה ידועה בפעילותה הציונית. ביתם שימש למפגש הנוער היהודי בעיר וממשפחתם יצאו ציונים פעילים ונלהבים. עלה לארץ בשנת 1944, לאחר שנמלט ממחנה עבודה. בארץ הצטרף ללוחמי אצ"ל והשתתף בפעולות רבות ונועזות. כאשר נודע לו שהוריו נספו ואחותו היחידה, שהסתתרה בבודפשט נתפסה והוצאה להורג, התמסר כל כולו לפעילות בארגון."

36. **הולנדר משה**, בן רחל ובן-ציון, נולד ביום ו' בסיוון תרפ"א (12.6.1921) בקיביאשד (כיום kam'yan'ske). סיים בית ספר עממי והוסיף ללמוד בגימנסיה עד בוא השואה. בשנות הגזירות ת"ש-תש"ה ניצל בנס מהשמדה, מאחר שנמלט ביחד עם אחיו מידי הנאצים. עם תום המלחמה ידע רק שאיפה אחת: לעלות לארץ. הוא העפיל באונייה "ברכה פולד". הוגלה לקפריסין, היה כלוא שם כחצי שנה, וב-15 ביולי 1947 עלה על חוף הארץ. חודשיים היה עצור בעתלית, הגיע לקריית שמואל ומשם עבר לכפר סבא כפועל חקלאי בפרדס.

במלחמת העצמאות התגייס לחטיבת "גולני". עם גדודו השתתף בקרבות רבים, נפצע והחלים. במבצע "חורב", לגירוש הצבא המצרי מתחומי ישראל, הוטל על חטיבת "גולני" ליצור הטעיה באגף המערבי של החזית, לפני הפעלת המאמץ העיקרי באגף המזרחי. בליל 22-23 בדצמבר 1948 כבשו כוחות החטיבה את משלט 86 מצפון לח'אן יונס, איימו על הכביש ומסילת הברזל ויצרו את הרושם שהכוונה היא לנתק את הכוחות המצריים שברצועת עזה. המצרים הגיבו בהתקפת נגד עזה, בסיוע ארטילריה ושריון, ובלחץ האויב נאלצו לוחמי "גולני" לסגת. בקרב זה נפל, ביום כ' בכסלו תש"ט (22.12.1948) ונקבר בגבולות. בן 27 בנופלו.

ביום ט"ז באב תש"ט (11.8.1949) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.

- בקרב זה נהרג עוד יוצא הקרפטים: שמואלי (כהנא) בן ציון.

השלמת מידע: בדפי עד נרשם שהאימא רחל, לבית הרשקוביץ, הייתה ילידת 1901, והאבא בן-ציון יליד 1900, סוחר. האחים של משה היו: **יהודה-ארי-לייב** (1932), **איזק** (1930) – נרצחו באושוויץ. אח מתעד היה **ברנרד-דב**, שחי במגדל העמק, עבר לקריית-גת ובה נפטר. בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזכרו בתשפ"א:

"זוכרים בגעגוע. זכותך תגן עלינו, ת.נ.צ.ב.ה."
 "תהיה נשמתו צרורה במקור החיים."
 "קדוש שהקריב נפשו לתקומת המולדת. במותו ציווה לנו חיים. נהרג ללא שהותיר אחריו ילדים, אך משפחתו זוכרת אותו ונשבעת לזכרו לעד." חן הולנדר 13 אפריל 2021 [נכדו של ברנרד-דב]
 כך הגעתי אל ציונה גסטפריינד וממנה הושלם המידע. האימא שלה, **רבקה אפל** (1928-2014), הייתה

אחותו של משה. היא נישאה להלל, אף הוא יליד קרפטורוס (וולקי רקוביץ) והם עלו ארצה יחד עם משה באוניית המעפילים "ברכה פולד".

אחים נוספים היו: **הלל**, **שרה** ו**גיטל** – שלושתם נרצחו בשואה. כלומר, משפחת הולנדר מנתה 8 ילדים, מהם שרדו שלושה – ומשה נפל במלחמת השחרור.

רבקה אפל (הולנדר), אחותו של משה, עם בעלה, הלל

על מצבתה של רבקה אפל, אחותו של משה, הקבורה בחולון, רשום:
 "לזכר בני המשפחה שנספו בשואה
 אבא בן-ציון בן ר' יהודה – לייב הולנדר,
 אימא, רחל בת ר' הלל
 והאחים הי"ד"

רישום העלייה של משה (1920 – ולא 1921) ואחותו רבקה (1928)
 לאחר שעלו ארצה באונייה "ברכה פולד" (ב.פ.) וגורשו לקפריסין,
 ממנה חזרו ארצה. הופנו לתל יהודה ברמת גן.

רשימת עולים שבאו לא"י 7.7.101 א.

15.6.47 האניה / הגבול קפריסין החברה

השפחה	השם	גיל	סוג	מס' הרישוי	הקרובים בא"י וכתבתם	הערות
דמביק	פירוטקה	1924	ג	1924	קליין, מעניה, לב, בנימינה	ב.ס.
דנציגר	חנקה	1922	ג	1922	בית החלוצות, פ"ח	ב.ס.
דוקר	ברוך	1914	ג	1914	מ.פ. ראסון לציון	ב.ס.
דריגנט	חיה	1917	ד	1917	ש.דריגנט, רמת גן	לטרון
דריגנט	סיכאל	1907	ג	1907	דריגנט, רמת יצחק, ר.גן	לטרון
האזר	כנימין	1928	ג	1928	צ.האזר, צדוק הסהן 6, ת"א	ב.ס.
הבר	נסה	1927	ג	1927	בית החלוצות, פ"ח	ב.ס.
הוברמן	לוזר	1922	ג	1922	בת ים	ב.ס.
הוך	דוד	1924	ג	1924	מ.פ. ראסון לציון	ב.ס.
הוך	ישראל	1915	ג	1915	בניה, תל יחדה, רמת גן	ב.ס.
הולנדר	משה	1920	ג	1920	בניה, תל יהודה	ב.ס.
הולנדר	רבקה	1928	ג	1928	בניה, תל יהודה	ב.ס.

37. **הופמן (הויפמן) ישראל-משה**, בן דבורה-איטה ויהושע, נולד ביום כ"ט באייר תרפ"א (6.6.1921) באפשה. למד ב"חדרים" ובבית ספר עממי ממשלתי בשפה הרוטנית ושנה וחצי התחנך אצל דודו בסלובקיה. אחר כך למד נגרות ועזר לאביו בעבודתו. בהסכמת הוריו הצטרף לסניף "הנוער הציוני" ומילא תפקידים בוועד הסניף. בשנת 1942 גויס לפלוגת עבודה בצבא ההונגרי ואילו אביו נשלח למחנה אושוויץ ולא חזר משם.

בשנת 1944 שוחרר על-ידי הרוסים ונשאר זמן מה בשירותם כמתורגמן והביא אליו את אימו. בשנת 1945 יצא ב"נתיב-הבריחה" למחנה ברגן-בלזן, הצטרף למחנה נוח"ם (נוער חלוצי מאוחד). שירת במשטרה היהודית בשמירת הסדר הפנימי במחנה ובהתגוננות מפני עקורים אנטישמיים, ונודע כמסור ונאמן לתפקידיו. בגלל הצורך החיוני בשירותו במחנה הושהתה עלייתו עד אפריל 1947. בבואו לארץ הועבר מיד לדגניה ב' ונשאר בה גם לאחר שחבריו עזבו את הקבוצה.

בראשית מלחמת העצמאות, בחורף תש"ח, התגייס לחי"ש הנפתי בעמק הירדן. כשנודע לו כי חבריו בקיבוץ יוצאים להתיישבות בקיבוץ החותרים ליד חיפה, הצטרף אליהם כדי להתנחל עמם, והצטרף מיד ל"הגנה". הוא צורף לפעולת טיהור "המשולש הקטן" ונפל בקרב על עין ע'זאל ביום א' בתמוז תש"ח (8.7.1948). נקבר בקיבוץ החותרים. בן 27 בנופלו.

ביום ב' באלול תשי"ג (13.8.1953) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: האימא דבורה הייתה ילידת 1901.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:

"לזכרו של דודי, שלא זכיתי להכירו. יהי זכרו ברוך". יפה מאור 14 אפריל 2021

איתרתי את יפה מאור, אחייניתו של ישראל, המתגוררת בחיפה. יפה השלימה את הפרטים

המרגשים הבאים: לדבורה וליהושע היו 4 ילדים: ישראל, **לילי**, **שרה/שרלוטה** (אימא של יפה) ו**אוסקר**. האבא יהושע נרצח באושוויץ; האימא וארבעת הילדים שרדו. ישראל עלה ארצה; האימא דבורה והאחיות לילי ושרה חזרו לסיגט.

לילי נישאה והיגרה לבלגיה, ומשם לצרפת, שם נפגשה עם האח הצעיר, אוסקר.

אוסקר נישא בצרפת ושני הזוגות היגרו למלבורן, אוסטרליה.

בראשית שנות ה-50 עלתה ארצה האימא דבורה, שחשבה שתמצא את ישראל בארץ... היא לא ידעה על נפילת בנה. היא זו שטיפלה בהעברת קברו של ישראל-משה מקיבוץ החותרים להר הרצל.

דבורה נישאה לשלמה לייכטר, נישואין שלא החזיקו זמן רב. אחר כך היגרה אף היא לאוסטרליה, נישאה למר רוזנבלט, אך נפטרה בגיל צעיר, יחסית, בשנת 1961, בת 60.

האחות שרה נישאה לאפרים פייג והם התגוררו, כאמור, בסיגט. נולדו להם שתי בנות, יפה ובתיה (זמירלי). בשנת 1958 קיבלה המשפחה היתר עליה ארצה.

מימין: אוסקר, אחיו של ישראל-משה,
דבורה (ורה) – אימא של ישראל-משה,
אשתו של אוסקר ומקדימה - ילדיו

שרה פייג, אחותו של ישראל-משה הופמן,
עם בעלה, אפרים

האחים של ישראל-משה, לילי ואוסקר,
ליד קבר האם, מלבורן, אוסטרליה.
על-פי הרשום על הקבר, שמה של האם,
בנוסף לשם היהודי דבורה-איטה, לבית לאקס,
היה Veron Rosenblatt (ורה).
דבורה נפטרה באוגוסט 1961, בת 60 במותה.

תל אביב 25.6.1950
 זכר מנכרות ק"י המזרחיים!
 ה"ן ולראו הופמן.
 בקל אלמלא מי 25 אוגוסט זה אני אלה
 ז"ל אור סבובת לא ספורים
 ומקל אורגים אלמלא אבם אור סבובת
 סמולנסקי סידורים אבם בקל אמותו לא ולראו
 גאון אמיתי
 מנחם סנדק

הכתוב:
 קלוצקני זמן לא ביזר 227 י"ו
 יארר איתכר לזמנא
 אל כאם: יורה רובין (אבם, אבם)
 זכה מילא

את המסמכים הבאים קיבלתי מארכיון קיבוץ החותרים.
 המסמך נושא את התאריך 25.6.1950, נשלח על ידי מרדכי שטיבל מגבעות זייד, קיבוץ שלא שרד, והיה ממוקם בעמק יזרעאל. באתר "יזכור" מצוין: "בשנת 1944 שוחרר על-ידי הרוסים ונשאר זמן מה בשירותם כמתורגמן והביא אליו את אימו". מבין השורות ניתן להבין שהאם השכולה של ישראל-משה נישאה בשנית לשלמה לייכטר, שהתגורר (זמנית?) ביפו. אחר-כך עברו לרמלה.

רשום
 מסמך/אכא 2277-1963
 סנה תשי"א 5
 5 ינואר 1961
 לכ' קבוץ החותרים
 דבר היפה
 הנירון: הוספן ישראל ז"ל
 בודה לכם באם תודיעו את סקום קבורתו הסרויק, של הוספן ישראל ז"ל שנהרג בפעולה כ- 8.7.48. בסניבת היפה.
 ב. חורין סרון
 קצין ענף ענייני איסיים
 בשם ראש האגף

מכתב שנשלח לקיבוץ החותרים מתאריך 5.1.1951. בשוליו נרשם שתשובה ניתנה ב-1.1.1951.

אישור נפילתו של ישראל-משה

מפקדה הסיבה/מחוז היפה/אבם
 א ש ר ר
 הנני מאשר בזה שהוספן ישראל ז"ל נולד 6.6.1927. גויס בקבוץ "החותרים" על ידי סנה מחוז היפה לפעולה קרבית בעין רול. הוספן ישראל נהרג בפעולה הזאת, בתאריך 8.7.1948.
 נעם סנחטן
 מפקדת הסיבה/מחוז היפה
 קצין אבם
 28.7.50

2

ישראל

הכרתיו במחנה הנוחים בברגן-בלזן, בבית החלוצי של נח"ס, פועם היה אז החלק החלוצי בקרב המחנה של סבעת אלפים היהודים ורבים היו התפקידים אשר הוסלו עליהם בהנהלה העצמית של המחנה, ישראל עבד במסגרת היהודית התפקיד היה לספור על הסדר במחנה, מסגרת זו הסרה על היהודים מסני התגליות סדר פולנים נוצריים וזם הסתדלה לסנוע גנבות, סוד והתמסרות המספרות בין הפליטים, לאחר סילוי סעות עבודתו במסגרת, היה ישראל חוזר הביתה ועובד בביתו, היות וכל החברים עבדו לאחר סעות-העבודה כדי להעלות את חייהם לדרגה אנוסית, גם בין החלוצים האלה התבלס ישראל כספור ונאמן באופן מיוחד.

גם עליתו ארצה נתעכבה מסוף שהיה צורך באנשים מספר מן הספורים על מנת שיסארו במחנה וסביבם יתרכזו טוב פלירים חדשים.

לפני למעלה מחנה וחצי הגיע ארצה והסתקע בדגניה ב', קבוצתו בהסדרה כעבור זמן קצר והוא נסאר יחיד ללא חברה, התלבס רבות כי לא רצה לקיזב את בית הקיבוץ ועל כן פרוץ המאורעות התניים לחיים הנפתי בקמק הירדן.

כאשר נודע לו, סאנו יוצאים להתיסבות, ביקר אזלי והביע את רצונו לעבור אלינו, נתכוון לבוא בין חברים צעירים שזה עתה מתבוננים לבנות את ביתם וטהוא יחד אתם יסתתף בהקמת הנקודה, נתקבל אזלנו וכבר בימים הראשונים להיותו בסירה נטלה למחסום שהוצב בכביס הדאסי, מסס נלקח לפעולה באחד סכחרי הסביבה, פעולה הסמנה לא חזר עוד.

חיים כהנא.

17.9.1948: ההספד על ישראל, שכתב חיים כהנא, שליח הבריגדה בברגן בלזן, שיצא לשם בשליחות של איסוף ילדים מוסתרים. חיים כהנא נהרג חודשיים אחר-כך בתאונת עבודה וקבור בקיבוץ החותרים. רוב הדברים מההספד מצוטטים באתר "יזכור"

חורשה ואנדרטה לזכר הנופלים מיישובי המועצה האזורית חוף הכרמל, עתלית. על מצבה זו מונצח הופמן (הויפמן) ישראל-משה

38. **הופמן משה (מקס)**, בן אסתר וליאו, נולד ביום ג' בתמוז תרפ"ה (25.6.1925) בחוסט. בעיר הולדתו סיים בית ספר עממי ועלה ארצה בשנת 1940. היה חבר ה"הגנה" מיום עלייתו. בשנת 1942 התגייס לצבא הבריטי. בהיותו באיטליה פעל רבות בקרב הפליטים. בשנת 1946 שוחרר מהצבא הבריטי, חזר ארצה ועבד במקצועות שונים (מסגרות, מכונאות, נהגות ועוד). בשנת 1947 נשא אישה, השתקע בקרית חיים, עבד ב"סולל בונה" וראה ברכה בעבודתו. משה התגייס בפרוץ מלחמת העצמאות, בחודש דצמבר 1947, הוצב בחטיבת "כרמלי", והשתתף בפעולות במרחב הגליל המערבי. ביום ט"ז באדר ב' תש"ח (27.3.1948), הצטרף לשיירה שיצאה מנהריה ובה 7 כלי רכב ו-90 אנשים כדי להעביר אספקה, חומרי ביצורים ותגבורת ליחיעם. ליד כברי נתקלה השיירה במארב שהציבו הערבים. המשוריין הראשון הצליח לפרוץ ולהגיע ליחיעם, אך שאר כלי הרכב נלכדו במארב. אנשי השיירה לחמו עד שעות הערב ובחסות החשכה הצליח חלק מהם להיחלץ, אך כמחציתם נפלו בקרב, ומשה (מקס) ביניהם. הובא למנוחת עולמים בקבר אחים בבית הקברות הצבאי בנהריה. בן 23 בנופלו. משה מונצח במוזיאון הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה.

השלמת מידע: ידוע לנו ששם אשתו של משה היה **רבקה**. משה-מקס היה באוטובוס המשוריין בשיירה.

האנדרטה לנופלי שיירת יחיעם, בה מונצח הופמן משה (מקס).
בשיירה זו נהרגו גם וולף מרדכי-שמואל (מוקי) וכהן נחמן

התמונה צולמה במרץ 2018 – בטקס לציון 70 שנה לנפילת 47 נופלי שיירת יחיעם כ-18 מהנופלים היו בני קריית חיים, כמו גם הופמן משה, רובם מחניכי קן "השומר הצעיר" בקרייה. מדי שנה מקיים הקן טקס זיכרון לנופלי ביום נפילת השיירה.

ממצגת מאת נילי פחטר: "שועל כתב בזיכרונותיו: ביום שלאחר השמדת השיירה הביא הצבא הבריטי את הגוויות לנהריה והם נקברו בבית הקברות בקבר אחים גדול 47 - גוויות. הגופות היו מושחתות וקשה היה לזהות אותן. ולכן קברו את כולם יחד. הוכינו מכה אנושה. בכי, צער אבלות. ההרוגים בני חיפה והקריות. להורים לא הייתה אפשרות להגיע ולקבור את יקיריהם והם נקברו בבידודותם."

רחוב "השיירה" בקריית חיים
מזרחית נקרא על שם שיירת
יחיעם.

מתוך אתר "יזכור" – הדלקת
נר וירטואלי תשפ"א:

"נר לזכרו ולזכר 46 קורבנות צעירים נוספים אשר ניספו בזמן שהעבירו אוכל לקיבוץ יחיעם. היה בן 23 בנופלו. ממשפחת סבתי ז"ל אשר נספתה כולה בשואה והיה נצר אחרון למשפחתו. יהי זכרו ברוך. בן דודה של סבתי שנפל בשיירת יחיעם, נצר אחרון למשפחתו, לאחר שהוריו, אחיותיו ואחיו נספו בשואה." 13 אפריל 2021

"עברה שוב שנה מאז הדלקתי בשבילך נר זיכרון. והשנה אני עדיין מרגישה גאווה שאתה מהמשפחה שלי, במיוחד שעכשיו אני מיועדת לשרת כלוחמת בצה"ל. אתה מהווה לי כדוגמה אישית והרואית, ואני מודה לך שנלחמת בשביל שאני אתגייס בעצמי להגן על אותה הארץ שאתה הגנת. הצלחת להגן טוב מאוד. אני מצדיעה לך. תנוח על משכבך בשלום. שלך, איה." 13 אפריל 2021

בסיועה של דורית פרי מעמותת "לתת פנים לנופלים" התקבל מידע נוסף וחשוב, וכך אותרו בני המשפחה מצד אשתו של משה. פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן, ראש המחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכאולוגיה באוניברסיטת "בר-אילן" היא קרובת המשפחה; סבתה, פסיה איזנטל, הייתה בת-דודה של משה (שתי האימהות היו אחיות: אסתר הופמן וחנה אברמצ'יק) ובערך בת גילו. שנים לאחר נפילתו שמרה סבתא פסיה על הקשר עם רבקה, אלמנתו של משה.

כך כתבה השנה פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן: "במסגרת הקמפוס המחלקתי השנתי, נעמיק במשך יומיים בחקר הגליל המערבי ממגוון נקודות מבט. בין היתר נבקר באתר ההנצחה לשיירת יחיעם... בין הנופלים בקרב בדרך לקיבוץ יחיעם הנצור, היה גם קרוב משפחתי, משה (מקס) הופמן הי"ד". מילך למדתי את שמות אחיו של משה: "שרה, פרידה ועקיבא". הוא עלה לארץ עם עליית הנוער בשנת 1940, והצטרף לארגון "ההגנה". בשנת 1942 התגייס לצבא הבריטי והשתתף בכיבוש איטליה, שבה פעל רבות בקרב הפליטים שורדי השואה. בשנת 1946 שוחרר מהצבא וחזר לארץ.

בדצמבר 1947 נישא לרבקה, והזוג הצעיר השתקע בקריית חיים. במלחמת העצמאות התגייס משה לחטיבת כרמלי והשתתף בשורה של פעולות בגליל המערבי. משה היה נצר אחרון למשפחתו, לאחר שהוריו, אחיותיו ואחיו נספו בשואה.

ב- 27 במרס 1948, נפל עם יתר לוחמי שיירת יחיעם... במשך ארבעה חודשים היה לי בעל מנחם", כתבה רבקה, אלמנתו, לקרוביו, "בעלי היקר נפל כגיבור עבור ארצנו".

משרד הביטחון לא הכיר בהגדרתו של משה כנצר אחרון כיוון שלא היה ניצול שואה (עלה ארצה בשנת 1940), למרות שבני משפחתו הגרעינית נרצחו כולם בשואה.

בהמשך החקר אחר בני המשפחה, מצאתי שרבקה נישאה בשנית למר כרמל גפני, התגוררה בקרית ביאליק, ונולדו לה שני ילדים. היא נפטרה בגיל 82 (2007).

באיתור דפי העד על שם ההורים והאחים נמצאו הפרטים הבאים: האימא, אסתר, לבית רוגובסקי, נולדה בפולין בשנת 1898. האבא ליאו (Leibisz) נולד ב- 1882; הוא היה סוחר לפני המלחמה והתגורר ב- Volova.

את משפחתו של משה היה קשה לאתר, אך איה הופמן, שהדליקה את הנר הווירטואלי, הייתה קצה החוט. היא תלמידת י"ב בתיכון ברמת גן וכך איתרתי אותה. סבא של איה, ישראל הופמן, היה בן-דוד של משה. מאביה, אשר הופמן, התקבל המידע הבא: משה נולד, כמו אביו בוולובה (כיום נקרא המקום Mizhira; בהונגרית Okormezso) ולא בחוסט – ראו את צילום תעודת הלידה שלו.

(TO BE PREPARED IN QUADRUPLES)

CERTIFICATE OF MARRIAGE. — תעודת נישואין.

No. H 77213

District 11000 תל אביב 266/2122 Town תל אביב

Marriage solemnized at תל אביב on 27.3.1948 at 19:15 hours

Name and Surname שם וזוג	Age גיל	Calling מקצוע	Community קהילה	Residence מקום מגורים	Name and Surname of Father and Mother שם וזוג הוריו	Calling of Father and Mother מקצוע הוריו	Residence Father and Mother מקום מגוריהם	Name and Surname of Witnesses שם וזוג עדים	Calling of Witnesses מקצוע עדים
Huband הבעל					משה ליב, אסתר ק' חיים			משה משה הרב ברוך ברוקש	
Wife האשה					משה רבקה				

Certified that the above is a true extract from the Register of Marriage kept at the office of _____ in the town of _____ in the District of _____

Date 27.3.48 תל אביב Signature משה הרב

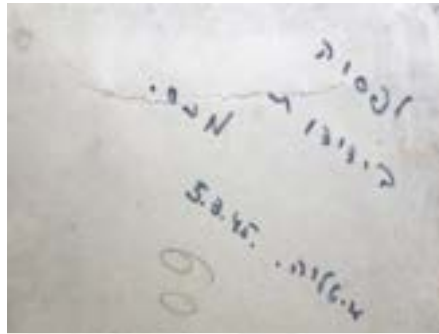
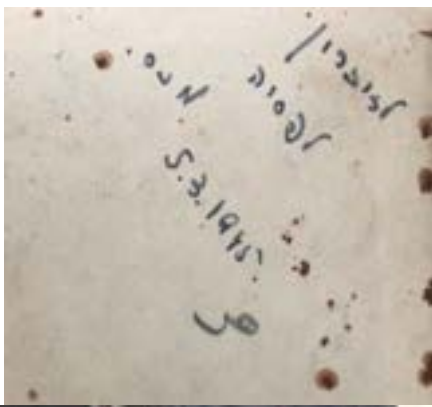
תעודת הנישואין של מור משה הופמן, בן אריה לייב ואסתר, עם רבקה, בת משה ורחל מלך. משה התגורר בחיפה, רבקה מכפר עטה (לימים – קריית אתא). הרב הרושם: ברוך מרקוס. התעודה ניתנה בספטמבר 1947, כך שחודשים ספורים אחר כך, ב-27.3.1948 משה נפל

תעודת רשמית של משה – עם החותמת של עיר הולדתו Volovoe

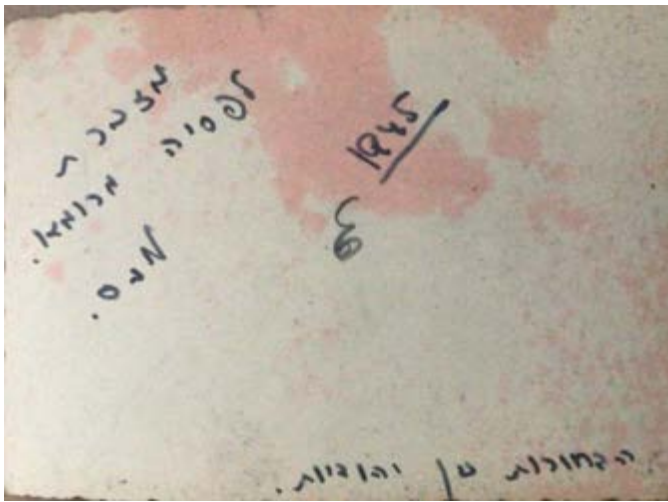

משה (מכס) בעת שירותו הצבאי בצבא הבריטי באיטליה – תמונות למזכרת ששלח לבת דודתו, פסיה (משה משמאל)

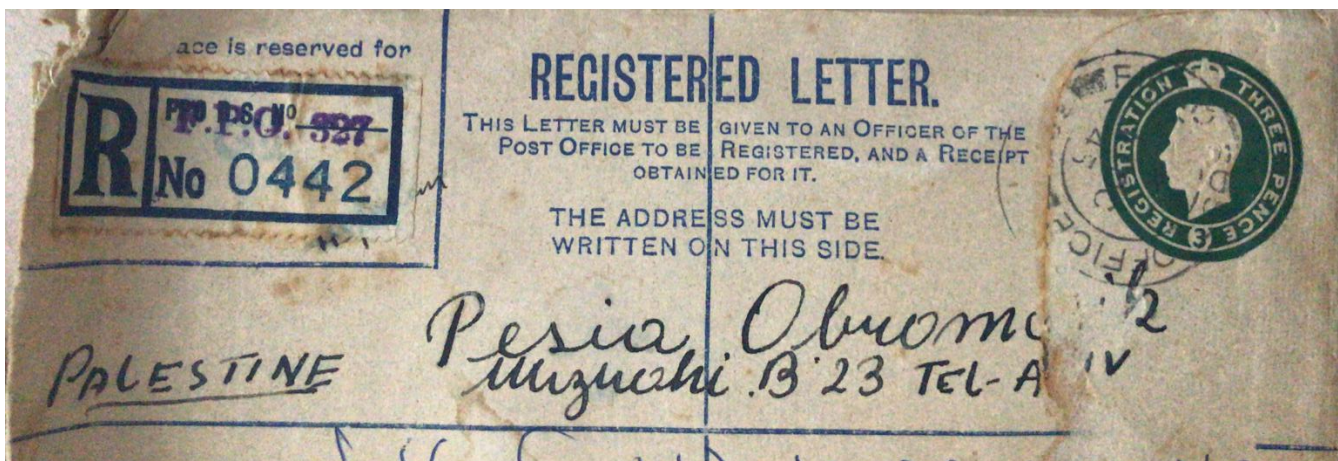
משה מימין

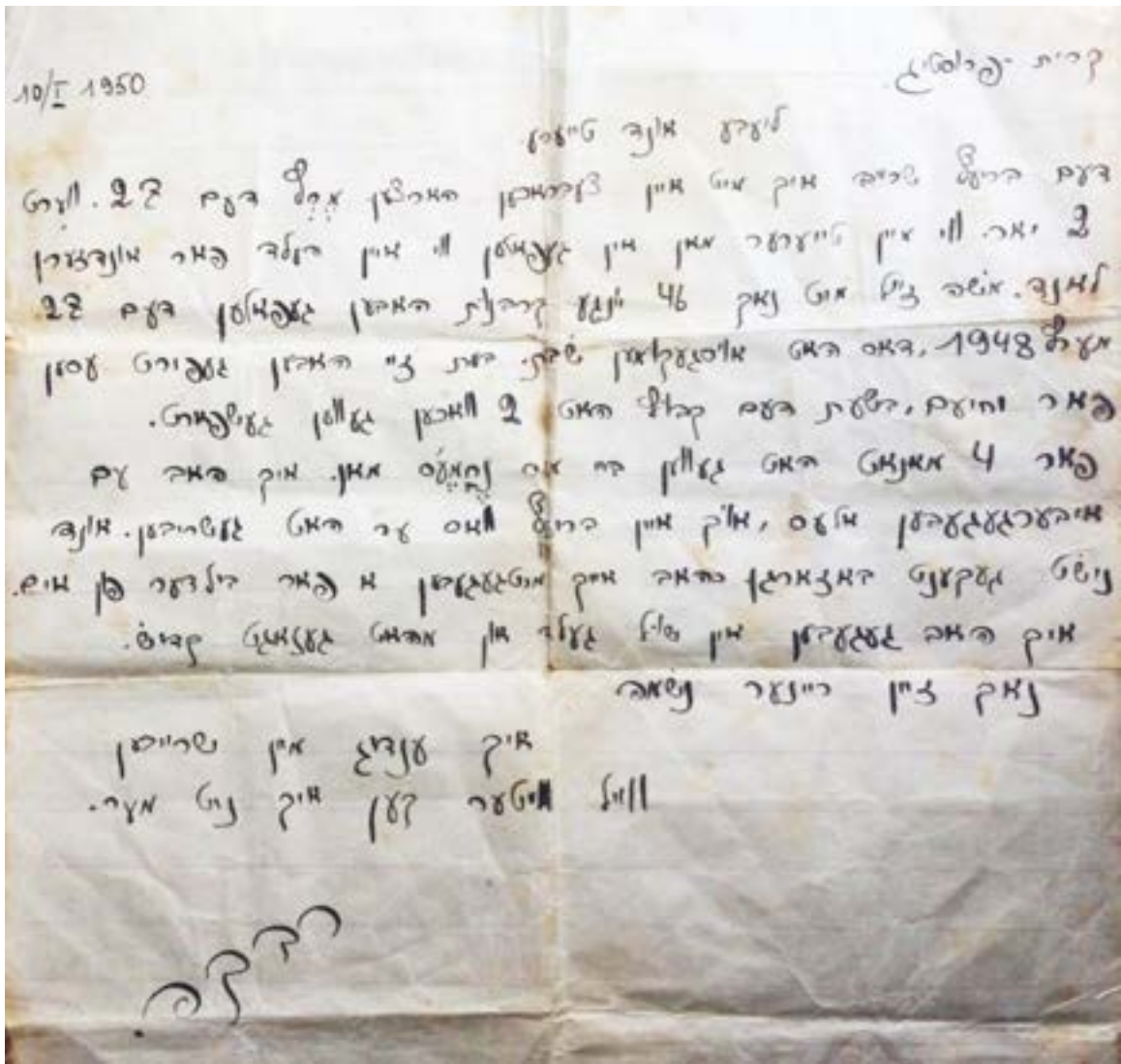

משה (במרכז) ברומא - 1945
הייתה לו חשובה, כנראה, ההערה: "הבחורות הן יהודיות"...

משה (שני משמאל) מחלק אוכל - במהלך השרות בבריגדה

מעטפת המכתב ששלח משה לבת דודתו, פסיה (אוברמצ'יק - שם נעוריה) בתל אביב - פלסטינה

מכתב שכתבה האלמנה, רבקה, ב-10.1.1950 לבת דודתו של משה, פסיה. רבקה התגוררה בקריית פרוסטיג, שלימים הפכה לשכונה בקריית אתא. המכתב כתוב ביידיש ולהלן התרגום [שנעשה על ידי פנינה גיבורי]:

"אהובה ויקרה,
את המכתב אני כותבת עם לב שבור. ב-27 למרץ ימלאו שנתיים לנפילת בעלי, שנפל כגיבור למען ארצנו. משה ז"ל היה עם עוד 46 קורבנות צעירים ונפלו ב-27 למרץ 1948. זה אירע כאשר הם הובילו מזון ליחיעם, בשעה שהקיבוץ היה במצור במשך שבועיים. במשך 4 חודשים הייתה לי נחמה*. העברתי לו הכל. היה גם מכתב שהוא כתב. הוא לא יכול היה לדאוג לכל. העברתי כמה תמונות שלו. שילמתי לבית הכנסת לאמירת "קדיש" לזכרו, למען נשמתו הטהורה. אני מסיימת את כתיבתי. לא יכולה יותר.

רבקה"

*רבקה הייתה נשואה 6 חודשים: ספטמבר 1947-מרץ 1948

בנה של רבקה, עצמון, העיד שלאימו היה שיער שחור ועיניים כחולות והיא הייתה יפהפייה... [אכן]

39. **הופמן שאול-אריה**, בן פייגה ויחיאל, נולד ביום כ"א באלול תרפ"ד (20.9.1924) בטייץ' (טיאצ'בו). למד ב"חדר" וסיים בית ספר עממי ממשלתי. בהיותו בן 14 כבר ביקש לעלות ארצה, אך אביו האדוק התנגד לכך. כשנלקחו הוריו ואחיו לגטו ומשם למחנה השמדה, הוא ברח להונגריה, ירד למחתרת עם בחורים אחרים, שהכינו לעצמם תעודות אריות לשם הצלת עצמם והצלת יהודים אחרים מגירוש ומהשמדה. אחרי מלחמת העולם עבר את נתיבי הבריחה וההעפלה, נשא אישה, וביום 19.10.1947 הגיע לארץ והחל לעבוד בפרדסי פתח תקווה.

שאול-אריה התגייס לכוחות המגן ביום 15.4.1948, כחודש לפני הולדת בתו. הוא שירת בחיל השריון ובחטיבת "גבעתי" והשתתף בקרבות הנגב. לקראת חידוש הקרבות בתום ההפוגה הראשונה תוכנן מבצע "אנ-פאר" במגמה לפרוץ את הדרך לנגב. אולם המצרים הפרו את ההפוגה והקדימו ותקפו בליל 7-8 ביולי 1948, תפסו מספר משלטים ושיבשו תוכנית זו. במסגרת המבצע תקפו כוחותינו בלילה הבא, ליל 8-9 ביולי, וכוחות "גבעתי" כבשו את משלט עיבדיס, צפונית-מזרחית לנגבה. בקרבות אלה, ביום ז' בתמוז תש"ח (14.7.1948), נפגע שאול בפגז אויב ואחר שעות מספר מת בבית החולים בכפר ביל"ו. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי ברחובות. בן 24 בנופל.

השלמת מידע: לאשתו של שאול-אריה קראו **מרים**, לבית גרינבאום, ילידת 1927, הונגריה; היא נפטרה ב-2013. בתו היא **רחל יעקב**, המתגוררת באשדוד. רחל סיפרה, שהוריה יצאו לסרט ומבית הקולנוע נלקח אביה לצבא. האם ההרה המתינה לחזרתו, אך רק בשורת האויב על נפילתו היא זו שהגיעה... חודשיים וחצי לאחר מכן נולדה רחל. בגיל 3 היגרו מרים ורחל להונגריה, שם הן גרו עד שנת 1982 [במשך 31 שנים] – לאחר שאחי אביה, **יוסף-דוד** הופמן (יליד 1922), הגיע לחפש אותן. לרחל נולדו שתי בנות בהונגריה. יוסף-דוד חי בנתניה עד למותו בדצמבר 2004. על מצבתו מונצחות האם ו-3 אחיות שלהם: **רייזי-מרים** (1926), **רחל ופרל** אשר נספו בשואה. אח נוסף שלהם היה **אברהם-צבי** (1929-2014), שחי, כנראה, גם כן בפתח תקווה. האחיות הצעירה ביותר הייתה **שושי (סוסי)**, שנפטרה בגיל שנה לערך.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:
 "לסבא שאול, בזכותך אנחנו כאן בישראל. אילדי נכדתך, בתה של רחל בתך שלא זכית להכיר"
 13 אפריל 2021
 "יהי זכרך ברוך. מלח הארץ"
 13 אפריל 2021 ביאליק
 סבא יקר, זכרך יישאר חרוט בליבנו לעד."
 13 אפריל 2021 קטי גליצנשטיין
 "לדוד שלי, יהי זכרך ברוך"
 13 אפריל 2021 רחל לבקוביץ מרמלשטיין
 "דוד שלי, אח של אבא; ניצול שואה נהרג במלחמת השחרור."
 12 אפריל 2021 צפורה שמחה גרינבוים

על קבר האח, הופמן יוסף-דוד, מונצחות האם ו-3 אחיותיו של שאול אריה

איתרתי את צפורה שמחה גרינבוים (ציפי). היא בתו של יוסף-דוד, אח של שאול, הדוד שחיפש את מרים ורחל בהונגריה [אשתו ובתו של שאול] והעלה אותן ארצה, יחד עם הנכדות. ציפי נקראת על-שם סבתה (פייגה). אחותה היא סוניה-יפה ואחיה – מיכאל. מציפי נמסר לי ששרדה עוד אחות של שאול, **שרה-אסתר פרידמן** (1919) – שהייתה הבכורה מהילדים (אחריה נולד האח יוסף-דוד). בזמן המלחמה התגלגלה שרה לרוסיה והייתה חיילת ב"צבא האדום". אחרי המלחמה חזר יוסף-דוד לטייץ', אך הגוי שתפס את ביתו סילק אותו באיומים מביתו שלו. יוסף-דוד עלה על הרכבת ולאחר כמה תחנות – איתר את שרה, לבושה במדי הצבא, באחת התחנות... הוא הצטרף אליה ויחד החליטו להגיע לאיטליה – ומשם לעלות ארצה. בסופו של דבר הגיע יוסף-דוד לברזיל, שם נולדה ציפי. רק בשנת 1972 עלתה המשפחה ארצה ואז החל מסע האיתור של משפחת אחיו, חלל מלחמת השחרור. שרה התגוררה בברוקלין ונולדו לה 3 ילדים: רותי, פייגה ויחיאל-מיכאל, כששני האחרונים הם כשמות הוריה. שרה קבורה בהר הזיתים בירושלים, עם בעלה.

אחד האחים של שאול היה, כאמור, אברהם-צבי, שהיה נשוי לציפורה. נולדו להם 2 בנות, אחת מהן נקראת אריאלה, על-שם אחיו שאול-אריה.

בעקבות הספר שכתב אביה של ציפי על משפחתו "אוד מוצל מאש" יכולתי להשלים פרטים על שנות הלידה של חלק מהאחים של שאול-אריה ולהתוודע לעוד 2 אחיות.

ציפי ציינה עובדה לא מדויקת, הרשומה באתר "יזכור": "בהיותו [של שאול] בן 14 כבר ביקש לעלות ארצה, אך אביו האדוק התנגד לכך". ציפי אומרת שהסבא שלה היה ציוני והיו ברשותו סרטיפיקטים (אישורי עליה) לארץ. אלא שכאשר הלך האב לבקש את ברכת הרב – הוא אסר על נסיעתו... זאת, למרות שהאבא מכר כבר את ביתו ולא היה למשפחה לאן לשוב. למזלם, הגוי, לו נמכר הבית, מכר אותו בחזרה למשפחה. אבי המשפחה נפטר משחפת בגיל 37 ונקבר בסיילש; עצמותיו הועלו ארצה בשנת 1991 על ידי על ידי בניו, יוסף-דוד וצבי-אברהם והוא נקבר בהר הזיתים.

האימא פייגה נותרה אלמנה עם 7 ילדים קטנים.

על החילוץ של רחל-ז'וז'י (בתו של שאול-אריה) ובנותיה מהונגריה כתוב התייעוד הבא בספרו של יוסף-דוד: "בצעד נועז למדי, החליט דוד לסייע לכל השלוש לעלות ארצה. הוא התכתב ברמזים עם אחייניתו והוחלט שהיא תשאיר את כל רכושה מאחור ותיקח עמה רק חפצים נחוצים לה ולבנותיה למשך חודש ימים. ז'וז'י פנתה לשלטונות וקיבלה אשרת תייר לווינה, לה ולבנותיה. מספרת ציפי: 'אבא ואני נסענו לאיטליה ושם שכרנו רכב ונסענו לווינה. בתחנת הרכבת בווינה חיכינו לבתו ולנכדותיו של דודי, שאול-אריה, שארי הבשר היחידים שנותרו ממנו. אבא לא היה בטוח שאדע לזהות את בת אחיו ובנותיה. הוא היה נסער, חיכינו בכיליון עיניים. ירדה אישה מאחת הקרונות ומיד אמרתי לאבא: 'הנה ז'וז'י!' לא היה אפשר לטעות שהיא צאצא למשפחת הופמן. פניה היו דומות בדיוק לשרה, אחותו הגדולה של אבא, ומשהו במבטה היה כמו זה של אבא'. דוד חיבק אותן בהתרגשות והמשפחה העמידה פנים, שמדובר בקבוצת תיירים תמימה המבקרת בווינה. היה חשש שהשירותים החשאיים של הונגריה יעקבו אחר היוצאות מארצן. לכן רק בלילה השני, כשנראה שאין מעקב, הם יצאו מווינה לכיוון איטליה ומשם טסו ארצה."

בנותיה של רחל, נכדותיו של שאול, הן אילדי סולימני וקטי גליצנשטיין. שתיהן הדליקו נר לזכרו.

רחל לבקוביץ-מרמלשטיין (שהדליקה נר) היא בתה של זהבה, אחותה התאומה של מרים, אשתו של שאול [שתיהן היו מתאומות מנגלה]. ביאליק הוא בעלה של הנכדה של שאול-אריה, אילדי.

יוסף-דוד, אחיו של שאול-אריה, מכניס ספר תורה לזכר משפחת הופמן

שרה פרידמן (הופמן),
אחותו של שאול-אריה

שאול-אריה הופמן

שלושה מארבעת האחים ששרדו את השואה [חסר יוסף-דוד] – מימין: שאול-אריה, שרה וצבי-אברהם – ביום נישואיה של שרה ליוסף פרידמן, אותו הכירה ברומא, ומשם היגרו לארה"ב

שאול-אריה

אחיו של שאול-אריה,
צבי-אברהם הופמן,
עם אשתו ציפורה

צבי-אברהם (מימין)
הקים עסק של ציוד
למוסכים ולתעשייה.
הוא קבור במושב רינתיה
[בין פ"ת ליהוד]

בספר "מסע חיים – משואה לגבורה", שנכתב במשפחתו של האח
צבי-אברהם, הוא מציין שם של אחות נוספת: **זליק**, שגם היא
נפטרה בביתם בגיל צעיר (נוסף לשושי/שיינדל).

כינויו של שאול-אריה היה לייבל'ה. לפני המלחמה הוא עבד אצל יהודי סוחר בבהמות.
צבי מסכם את דבריו במסר הבא: "אני אדם מאמין ומודה לבורא עולם על הזכות הגדולה שניתנה לי
להגיע לארץ ישראל, להקים עסק גדול ומשפחה לתפארת; משפחה ישראלית, יהודית, שורשית, אשר
בה גם בנותיי, חתנני ונכדיי משכילים ושרתו המדינה בגאווה. כל אחד מהם גדל על ערכי הציונות. אני
מרגיש שאני ניצחתי את מכונת ההרג שרצתה לכולתינו."

האחיינית, ציפי גרינבוים, בתו של יוסף-דוד,
ליד חלקת הקבר של הסבא והדודה בהר הזיתים

בשנות ה-90 העלו האחים יוסף-דוד וצבי-אברהם את עצמותיו של
אביהם, אשר נפטר בן 37 בסיילש. האב, יחיאל-מיכל, נקבר בהר
הזיתים בירושלים (הקבר מימין). בכל שנה ב-ט' בשבט נהגו האחים
לעלות לקברו לומר קדיש. לידו קבורה אחות של שאול-אריה, שרה,
אשר התגוררה בארה"ב, אך ביקשה להיקבר בארץ.
[גם בעלה יוסף נקבר לידה]

CERTIFICATE OF MARRIAGE. — תעודת נישואין. No. H 98172

District לוד טחז Town התישחת תקוה

Marriage solemnized at 11 on 19 48 לחדר א' טבת תש"ח ביום ל' חמשה עשר תרנ"ח

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Name and Surname of the Person	Age	Calling	Community	Residence	Name and Surname of Father and Mother	Calling of Father and Mother	Residence of Father and Mother	Name and Surname of Witnesses	Calling of Witnesses
Husband <u>הבעל</u> <u>שאול הופמן</u>	<u>24</u>	<u>פועל</u>	<u>פתח תקוה ישראלית</u>	<u>תב חסירוף</u>	<u>יחיאל מיכל הופמן</u>	<u>ת.ת.</u>	<u>ת.ת.</u>	<u>זיסא שלנבר</u>	<u>ת.ת.</u>
Wife <u>האשת</u> <u>סרים גרינבוים</u>	<u>20</u>	<u>"</u>	<u>"</u>	<u>"</u>	<u>הרמן (צבי) גרינבוים</u>	<u>"</u>	<u>"</u>	<u>"</u>	<u>"</u>
					<u>פסלמסופת רחל סורץ</u>				

Certified that the above is a true extract from the Register of Marriages kept at the office of _____ in the town of _____ in the _____

תישחת תקוה בזה התעודה דלעיל היא קטע נכון מנסק הנישואין שנרשם במסגרת הרבנות כיום ל' אדר א' תש"ח פתח תקוה בטוח לוד

Date 11.3.48 תאריך התאריך 11.3.48 Signature א. י. ס. ג.

רישום הנישואין של שאול למרים: ההורים יחיאל-מיכל ופיגל – מתים... בן 24, פועל מרים לבית גרינבוים, בת הרמן (צבי) גרינבוים ורחל שוורץ, בת 20, פועלת שאול התגורר בפתח תקווה, קבוצת חסידוף.
ל' אדר א' תש"ח 11.3.1948

באתר "יזכור" כתוב: "אחרי מלחמת העולם עבר את נתיבי הבריחה וההעפלה, נשא אישה, וביום 19.10.1947 הגיע לארץ והחל לעבוד בפרדסי פתח תקווה." [ראו פירוט בהמשך].
לפי הכתוב היה מתבקש שאת אשתו לא נשא בארץ, אלא הגיע כבר נשוי. לפי המסמך הזה עולה ששאול עלה ארצה ב-1947 ונישא כחצי שנה לאחר עלייתו.
באתר "יזכור" לא נרשמה האונייה בה הגיע שאול ארצה, אבל בארכיון המדינה מצאתי את חזרתו לארץ לאחר המעצר בקפריסין: יליד 1924, צ'כה, הגיע לפתח תקווה. האונייה בה הגיע היא "כנסת ישראל".

43
5.1.48
84

רשימת עולים שבאו לא"י 7.1.48-6

הסוכנות היהודית לאיי - מחלקת העליה
לשכת העליה חיפה

חיום 15.1.48 האניה/הנבול קפריסין הפליגה מוחף החברה

ס' סורי	המספחה	השם	הגיל	הסוג	ס' הרשיון	הקרובים באיי וכתבם	הערות
203	הופמן	שאול	1924	ג	צ'כה	פתח-תקוה	(כנסת)
204	הופרס	חיים	1915	ג	פולניה		מ. הגיטאו
205	הורוביץ	דזו	1898	ג	הונגריה	גן-יבנה	(כנסת)
206	"	אילונה	1912	ג	"	"	"
207	הורנשטיין	נלו	1925	ג	רוטניה	קריה-טמואל	(כנסת)
208	"	מינה	1927	ג	"	"	"
209	היימן	לירס	1922	ג	הונגריה	חולון	(כנסת)

40. **הור יוסף (יוסקו)**, בן רבקה ובנימין, נולד ביום כ"ד בכסלו תרע"ו (1.12.1915) באוז'גורוד למשפחה חסידית. אביו היה גבאי של קופת רבי מאיר בעל הנס לכולל מונקץ'. יוסף למד ב"חדרים" ובבית ספר עממי ממשלתי הונגרי ואחר כך למד את מלאכת החייטות, אבל לא אהב אותה. על אף התנגדות אביו הצטרף לתנועת "בני-עקיבא" ואחר כך לקבוצת ההכשרה של "החלוץ המזרחי" בפראג, בברנו ובבוסקוביץ. בשנת 1937 גויס לצבא הצ'כי ושירת ארבעה עשר חודשים ביחידת חיל רגלים. כשאזור מגוריו סופח שוב להונגריה, אחרי "הסכם מינכן", הועבר לפי ההסכם

מהצבא הצ'כי חזרה לאוז'גורוד, לשרת בצבא ההונגרי, ערק ממנו לצד הצ'כי והצטרף שוב לקבוצת הכשרה של "החלוץ המזרחי". ביום פלישת הגרמנים לצ'כוסלובקיה הפליג באוניית המעפילים "קולורדו" והגיע לארץ עם חברי הכשרתו ביוני 1939. זמן מה היה חבר בקבוצת רמת השומרון של "הפועל המזרחי". אחר כך יצא לחיי פועל עצמאי בפרדס חנה, נשא אישה ונולדה לו בת. כאשר התעוררה בקרבו מחדש שאיפתו לחיי קבוצה, הצטרף עם משפחתו לקבוצת אברהם, שעלתה לכפר עציון, ושם נולדה בתו השנייה. הוא עבד כחצרן וכמחסנאי והצטיין בסדר ובדייקנות הן בעבודה והן באימוני ה"הגנה".

בחורף תש"ח השתתף בארגון מחסן האספקה של הגוש. בכל תקופת היותו בכפר עציון השתתף באימוני ה"הגנה". בהחל המצור על הגוש צורף לכיתת הפל"ם, והיה אחראי לצוות הרגמים. בעת ההתקפה הערבית הגדולה על הכפר, בחודש שבט תש"ח, הצליח לפגוע בריכוז התוקפים ולפזרם והמשיך בתפקידו ליד המרגמה עד סוף המערכה. ב-12 במאי ערכו כוחות הלגיון וערביים מקומיים התקפה כבדה על הגוש והצליחו לבתרו לשניים. ההתקפה נמשכה למחרת וכפר עציון נכבש בידיהם. יוסף נפל ביום נפול כפר עציון, ד' באייר תש"ח (13.5.1948). בן 33 בנופלו. ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הובא למנוחת עולמים בקבר אחים עם חללי הגוש בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: כיום אנו יודעים שלאשתו קראו **אסתר** ושלבנות קוראים **אביבה (שפץ)** ו**חנה (הראל)**. אסתר, ילידת דיבובה 1915. את שנות בית הספר למדה בעיירתה, ואחר כך הועברה לבית אחיה הבכור, יצחק, בעיירה סמוכה, שם המשיכה את לימודיה בבית ספר לבנות. כנערה, עבדה כזבנית בחנות ובגיל 17 עברה להכשרה של "ברית חלוצים דתיים" (בח"ד), שם שהתה 6 שנים. אסתר רצתה להתיישב בבארות יצחק, היכן שהתגורר אחיה, משה גרינברגר, אך יוסף שכנע אותה להתיישב בכפר עציון, שהוא דומה יותר לנופי קרפטורוס... שתי בנותיה, חנה ואביבה, גדלו בכפר עציון עד הפינוי של הנשים והילדים בשבט תש"ח. בנפול הגוש, נפל יוסף, ואסתר עברה עם יתר שרידי כפר עציון לפתח תקווה, משם לגבעת עליה, ויחד עם אלמנות נוספות – לקבוצת יבנה. רוב שנותיה בקבוצה עבדה במסירות במטבח ואחר כך במחסן הבגדים, בסריגה ובתיקונים. בשעות הפנאי הפליאה לרקום והעניקה ממעשי ידיה מתנות לאנשים שחשה כלפיהם הכרת תודה. זכתה לנכדים ונינים.

בת 85 הייתה אסתר במותה בספטמבר 1999.

אסתר חוותה טרגדיה כפולה תוך חודשיים: במאי 1948 נפל בעלה וביולי – נפל אחיה, משה גרינברגר בבארות יצחק... (ראו הכתבה עליו)

האבא, בנימין, היה יליד 1881, רואה חשבון של הקהילה; הוא היה נשוי לרבקה, לבית גרינברגר, כבת 50 בהירצחה. היו להם 12 ילדים. המשפחה התגוררה ברחוב מסריק בעיר.

שלושה מהילדים היו נשואים עד המלחמה וגרו לא רחוק מבית הוריהם. להלן המידע עליהם:

שלמה/סלומון (1902), שהיה נשוי לבטי (רסלר) ואבא לחנה (בת 5); נרצחו באושוויץ;

לאה (לנקה) מייקסלר (1904), שהייתה נשואה למקס; היא הייתה בהריון כשגורשה לאושוויץ.

טובה שור: הייתה נשואה לאברהם, שניהם נפטרו בתל אביב; טובה נפטרה ב-2004. בנם הוא משה, המתגורר בארה"ב;

ברנהרד/ברנט (1906), שהיה נשוי לאַטה (קראוס) ואבא לחנה (בת חודשיים); נרצחו באושוויץ;

אסתר: נפטרה כנערה בשנת 1933 וקבורה באוז'גורוד; אחריה, בסדר הלידה, היה יוסף;

ילדים צעירים יותר שנרצחו היו: **ליאופולד/ליפוט** (17), **אדולף** (13), **קלרה** (12), **יצחק/איגנץ** (10).

את העדויות נתנו שתי אחיות: **לנטוש חיה** מלוד (ב-1955). חיה הועברה לאחר המלחמה לשיקום בשוודיה, למשך שנתיים. לשם הגיע שליח הקיבוץ הדתי לארגן גרעיני עלייה לארץ ישראל – גרעין "תחייה". היא עלתה כמעפילה באונייה "חיים ארלוזורוב" ב-1947, גורשה לקפריסין, ולאחר שנה עלתה בשנית עם קבוצה, שכונתה "הבנות השוודיות". חיה הייתה נשואה לישיעיהו, ולהם בן (בנימין, על-שם סבו) ושתי בנות תאומות: רבקה (חדד) (ע"ש סבתה) ולאה (לנגפלד) (ע"ש דודתה).

חיה נולדה ב-1924 ונפטרה בפברואר 2008 וקבורה בפ"ת;

האחות השנייה נותנת העדות הייתה **הרשקוביץ לילי** מבני ברק (ב-1999); היא הייתה נשואה לצבי, ולהם 2 ילדים, טובה (מנדל) ואריה. לילי נפטרה ב-2009 וקבורה אף היא בפתח תקווה.

3 אחיות (טובה, חיה ולילי) ויוסף שרדו את השואה. האחיות נפגשו בקפריסין והגיעו ארצה בנפרד. לילי וטובה הספיקו להגיע לכפר עציון ולפגוש את יוסף. כשחיה עלתה ארצה נודע לה כי אחיה, יוסף, נפל בקרב, מספר שעות לפני קום המלחמה; עד יומה האחרון כאבה על כך.

כשנה וחצי לאחר נפילת הגוש ולאחר סיום מלחמת העצמאות, בנובמבר 1949, הועברו 240 גופות נופלי הגוש ומחלקת ה"ה לירושלים. הגופות נקברו ב-17 בנובמבר בקברי אחים בהר הרצל בירושלים. קבר האחים של נופלי הגוש וקברי מחלקת ה"ה היו לקברים הראשונים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

לוח הזיכרון על קבר האחים

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"א:

"לסבא יוסף הגיבור, שנפל בהגנה על כפר עציון. יהי זכרו ברוך." ארז רמתי 11 אפריל 2021
"לזכר סבא שלי שנפל על הגנת כפר עציון. בזכותו ובזכות חבריו אנחנו זוכים לגור באפרת. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים." 13 אפריל 2021
כותבי ההקדשות הם שניים: ארז, הנשוי לנכדתו של יוסף, ונכדה נוספת, המתגוררת באפרת.

תמונה חלקית של משפחת הור:
עומדות הבנות לילי וטובה (משמאל) וחיה (מימין)

ייתכן שהילדה היא חנה הור,
בתו בת ה-5 של האח מקס,
והאימא היא בטי, אשתו

אביו של יוסף, בנימין הור

שתי אחיותיו של יוסף: חיה בבגרותה ובצעירותה (מימין ובאמצע) – ולילי בצעירותה (משמאל)

חיה ובעלה ישעיהו לנטוש, יחד עם האחיות לילי (מימין) וטובה

התמונות המשפחתיות באדיבות ילדיה של רחל לנטוש, אחותו של יוסף: בני לנטוש, לאה לנגפלד ורבקה חדד

אוז'גורוד: קברה של אסתר הור, אחותו של יוסף, שנפטרה ב-1933 (באדיבות דוד הראל, בן משפחה) יוסף הור, אשתו אסתר ובנותיהם: חנה (עומדת) ואביבה

אסתר, אשתו של יוסף

תרגום מכתב הניחומים ששלחה לאסתר, גיסתה, לאחר
נפילתו של אחיה יוסי בקרב על כפר עציון:

29.06.48

אסתרקה היקרה והילדים עמו"ש,
אני לא אומרת, אולי זה המכתב הקשה בחיי שאותו אני כותבת כי
בעצם הייתי צריכה לנחם אותך, אבל לצערי אני בעצמי חסרת ישע
מאחר ואני רדופה, כמוכן שאני לא משווה את עצמי איתך, אבל אין
אלא להשלים עם מה שלא ניתן לשנות.

אסתרקה היקרה, אני לא רוצה להשתמש במילים גבוהות, אבל הייתי
מאד רוצה לעזור לך. זה אולי נשמע משונה, מה אוכל אני לעזור לך
אך בכ"ז, אם את חשה שאוכל לעזור במשהו, כתבי לי מיד.
איך את מרגישה? מה עושים הילדים? הם קרוב לודאי לא מבינים מני
זה דבר.

הייתי מאד רוצה שגם בעתיד תשמרו איתי על קשר. הייתי מאד רוצה
לבוא אליכם, אולי עדין השאלה מכאיבה מדי, אבל בודאי כבר חושנית
מה אתם מתכננים בעתיד. תכתבי לי הכל בגלוי ובכנות. בשורה
התחתונה אני בסדר. עכשיו אני מגויסת בקיבוץ יבנה, לא אכחש, אני
עובדת די קשה, אבל לרוב אני שמחה כי אין לי זמן לחשוב. תכתבי
מיד כשיתקבלי את מכתבי. האמת היא שמזמן לא כתבתי, אבל האמת
לי שראשי שם, רק לא יכולתי לאסוף את עצמי. האמיני לי, שאני מנסה
בשפל, כולי תודה לחברה שהם כל כך בסדר איתי.

עכשיו אסיים בתקווה שאקבל ממך תשובה בהקדם
נשיקות לך ולילדים,
חיה

מכתב התנחומים שכתבה חיה, אחותו של יוסף, לאסתר, אשתו של יוסף. המכתב נכתב במקור בהונגרית, חודש
וחצי לאחר נפילתו. אסתר איבדה גם את אחיה, משה גרינברגר, כשבועיים לאחר קבלת המכתב מגיסתה

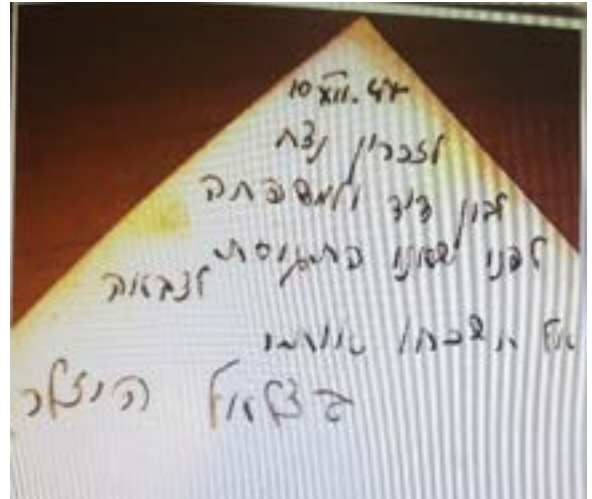
41. הייזלר בצלאל, בן מלכה ומשה, נולד ביום ט"ז באלול תרפ"ח בקרפטורוס (1.9.1928) ונעצר שנה תמימה במחנה ריכוז נאצי. בנתיב הייסורים שעברו יהודי אירופה הכבושה נכחדה משפחתו מלבד אח אחד שהגיע לארץ. עם מיגור הפאשיזם באירופה הצטרף בצלאל לאחת מקבוצות המעפילים ובאונייה "דב הוז" הגיע למולדת ביום 19.5.1946. [ראו עדכון]. הוא התקשר לארץ, למד לאהוב אותה, והצטרף ל"הגנה" והיה מנאמניה. עם פרוץ מלחמת העצמאות התגייס עם שאר חברי החי"ש

ברמת גן, שירת בחטיבת "אלכסנדרוני" והשתתף בפעולות רבות נגד האויב. על אף הסבל הרב שנפל בחלקו בתופת הנאצית ידע לשמור על עליזותו ולהרנין גם לב חברים ובשל כך אהבוהו וחיבבוהו. בתום ההפוגה הראשונה השתתף עם יחידתו במבצע "דני" שנערך במרחב לוד-רמלה, וביום ה' בתמוז תש"ח (12.7.1948) נפל בקרבות על אחד המשלטים ליד בית נבאללה, והוא בן 20. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנתניה.

השלמת מידע: דרך החקר על החלל עקיבא הרמל, נודע לי שהייזלר בצלאל היה קרוב משפחה שלהם, כנראה דרך הסבא יעקב הרמל. כך גם נודעו לי פרטים חשובים רבים: בצלאל נולד בוולובץ, כמו קרוב משפחתו, עקיבא הרמל. היה לו אח בשם **יהודה**, אשר נפטר בנובמבר 2019. יהודה היה במשך שנים רבות נהג בחברת "דן", קו 60 ברמת גן. לאשתו קוראים מיה. נולדו להם שלוש בנות: מלכה [ע"ש הסבתא לבית וייס], פנינה פלדמן ורחל [ע"ש אחותם של בצלאל ויהודה]. פנינה סיפרה שמשפחת הייזלר מנתה 6 ילדים. יהודה היה הבכור, בצלאל היה צעיר ב-4 שנים; מבין 6 הילדים הייתה בת אחת, **רחל**, והבנים **אהרון**, **אברהם** ו**מנחם**; הצעיר באחים היה בן 4-5. רק בצלאל ויהודה שרדו אחרי המלחמה. הם נפגשו באיטליה ועלו ארצה ביחד. שם משפחת האם, מלכה, היה וייס והם היו 7-8 אחים. שני דודים לבית וייס היו בקשר הדוק עם המשפחה שנים רבות.

בצלאל הייזלר (עומד מאחור), לפניו (משמאל) אחיו יהודה. משמאל: שמואל-צבי וטובה-גיטל וייס, מימין: בצלאל וציפורה וייס ובנותיהם רבקה ולאה. האחים שמואל-צבי ובצלאל וייס היו אחיה של מלכה, האימא של בצלאל, דודיו של בצלאל

בצלאל הייזלר, בתמונה, שמאחוריה כתב ב-10.12.1947: לזיכרון נצח לבן דוד ולמשפחה לפני שאני התגייסתי לצבא. אל תשכחו אותי

מילים מצמררות, כמו מילות נבואה קודרת, המתמצות את מהותה של הנצחה זו... צוואתו הרוחנית של בצלאל הייזלר

לזיכרון נצח בשביל אחי היקר יהודה מאחיד בצלאל הייזלר 15.10.1947

בצלאל הייזלר, עם מכסה הסיר (שני מימין) –
 רגעים של שובבות.
 לידו, במרכז, עם הסיר והמצקת – חברו הטוב,
 צבי נוימן, איתו גם גר בדירת חדר ברמת גן
 [ראו על צבי נוימן בקטע הבא].

לאה גלעד, בתו של שמואל-צבי וייס, דודו של
 בצלאל, סיפרה: לאימי היה אח בשם צבי נוימן,
 אשר שרת עם בצלאל בצבא. שניהם לחמו בקרב
 על לוד. צבי ראה את גופות החללים שרועות על
 האדמה, ומאחת הגופות המכוסות בצבץ זוג
 נעליים חדשות. צבי זיהה שאלו נעליו של בצלאל,
 אותן קיבל רק יום קודם לנפילתו...
 כך זיהה צבי את גופתו של בצלאל הייזלר.

מלכה הייזלר, לבית וייס (מימין) –
 אימא של בצלאל, יהודה, רחל,
 אהרון, אברהם ומנחם הייזלר

נפלו בלוד
 הרמן אמנון (7.7.48), רמב"ן 46, ירי
 שלים, הדרי יעקב (10.7.48), מהליבר 5,
 ת"א, הרלינג צבי (10.7.48), רח אכרס,
 בניברק; הייזלר בצלאל (12.7.48), נחלת
 גנים, בית גרויסר.

8.9.1948 "הבוקר"

מתוך עבודת השורשים של פנינה פלדמן (הייזלר), בתו של יהודה, שנכתבה בכיתה ט':

"תמונה גדולה על הקיר ליד מיטתו של אבא. פני נער ניבטות אלי מתוכה. עיניים חמות, אף נאה וחיוך נוגה. נער, שעדיין לא ידע הרבה, אבל כבר נפגש עם המוות ולא יכול לו. אבא מספר לאט; הכאב עדיין לא פג. בצלאל קראו לו. שונים היינו זה מזה כל כך, אבל, בכל זאת, כל כך קרובים. השואה שהגבירה בי את האמונה – גרמה לו לעוזבה, אך, בכל זאת, היה ציוני נלהב ושאף לעלות ארצה אפילו בנעוריו. ואכן, הוא הוכיח את אהבתו אליה..."

יהודה הייזלר, אחיו של בצלאל, נפטר ב-12 בנובמבר 2019, ט"ו חשוון תש"פ. הוא קבור בהר המנוחות בירושלים. על קברו מונצחים בני המשפחה שנרצחו בשואה: ההורים משה ומלכה והאחים רחל, אהרון, אברהם ומנחם. בצלאל טמון, כאמור, בנתניה ויש לו קבר ומצבה

רשימת עולים שבאו לא"י

7.ע.ר. 57 / (למ. 300-0) חתומה

"אליהו גולומב" האניה / הנבל

19.5.46

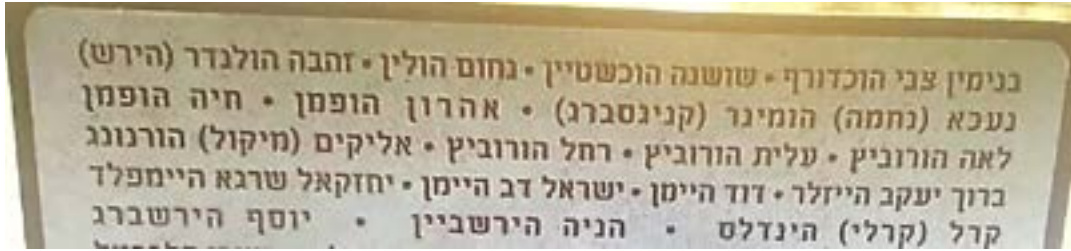
היום

מס' סדורי	המספחה	השם	גיל	סוג	מס' הרשיון	הקרויים בא"י וכתבתם	הערות
.49	גולדבלס	שרה	20	ג	פולין	אקסלן זמן יונגל 25	
.50	גולדה	מרים	21	ג	פולין	כרמל אמריק	
.51	גולדהבר	שמעון	25	ג	פולין	סגה אקל	
.52	גולדמן	חיים	23	ג	פולין	גולדמן עזרה קברן	שהוספה צ"ג יוסף
.53	גולדרינג	טלומון	27	ג	הונגריה		
.54	גולדשטופ	ברוך	26	ג	פולין	הינדה גרין, ח"א בן יהודה 103	
.55	גורט	טשה	34	ג	פולין	אננה פהא אקל	
.56	גיטלין	פנחס	29	ג	ליטא	מרדכי רבינלביץ, דפנה	
.57	גינזבורג	בר	30	ג	רוסיה	יעשיהו סייבה, רח' רש"י 62 ח"א	
.58	גליקמן	דוד	25	ג	פולין	נמני	
.59	גמזה	מרדכי	1919	ג	פולין	פינקל אריה, קריה חיים	
.60	גמינדר	מרדכי	25	ג	פולין	פאץ חייק	
.61	גנט	טובה	20	ג	פולין	גיא יונגל	
.62	גרובר	ברוך	25	ג	פולין	זלוצבסקי גיטל, רמת-גן, פלומר	
.63	גרשטיין	מניה	18	ג	פולין	ביה אלקס	
.64	גרינבאום	שרה	16	ג	פולין	למברג ביילה, ירושלים-שלום, נמני	
.65	גרינברג	אריט	19	ג	רומניה	ז.י. אלט	
.66	גרינברג	ישראל	17	ב-3	רומניה	ז.י. אלט, יעקב	
.67	גרינולד	טלומון	30	ג	הונגריה	הרב בלוס, י-ס, רח' נחום 15	
.68	גרעסמן	טובה	17	ג	ליטא		
.69	גרייק	טשה	30	ג	פולין	ראסון לציון, רח' דוד, רבקה אדלר	
.70	גרנצש	לייב	23	ג	פולין	פולין	
.71	גרמנקל	ליאון	1919	ג	פולין	פולין	
.72	גרשוביץ	דוד	27	ג	פולין	פולין	
.73	דה גיורגי	אנגלינה	20	ג	יבוסל	פולין	
.74	דוידוביץ	יעקב	24	ג	רומניה	פולין	
.75	דויטש	דוד	16	ב-3	רומניה	פולין	
.76	דויטש	חיים	19	ג	רומניה	פולין	
.77	דויטש	ישיה בנדיט	20	ג	רומניה	פולין	
.78	דיאמנט	מרצל	25	ג	פולין	פולין	
.79	דילר	שרה	35	ג	פולין	פולין	
.80	דרטלר	גיטה	15	ב-3	רומניה	פולין	
.81	האן	אטל	31	ג	פולין	פולין	
.82	הוברט	זולטן	22	ג	הונגריה	פולין	
.83	הויברגר	לאה	21	ג	פולין	פולין	
.84	הוממן	מסנה	16	ג	צ'כיה	פולין	
.85	חומפן	רחל	18	ג	צ'כיה	פולין	
.86	הורוביץ	ברנקה	18	ג	פולין	פולין	
.87	היסלר	בצלאל	18	ב-3	צ'כיה	פולין	
.88	הייסלר	יהודה	22	ג	צ'כיה	פולין	
.89	היכטברג	פריידה	21	ג	פולין	פולין	
.90	הירשהורן	מקס מרדכי	47	ג	פולין	פולין	
.91	חליב קאכ	שלמה	23	ג	רומניה	פולין	
.92	הלפרט	יעקב	19	ג	הונגריה	פולין	
.93	הלפרן	לאה	27	ג	פולין	פולין	
.94	הלר	מרתון	1926	ג	הונגריה	פולין	
.95	הניק	לולח	20	ג	פולין	פולין	
.96	הק	יונה	31	ג	פולין	פולין	
.97	הרממן	מיכאל	18	ג	רומניה	פולין	

באתר "יזכור" רשום שבצלאל הגיע ארצה באונייה "דב הוז". אלא שנוסעי אונייה זאת חברו למעפילי האונייה "אליהו גולומב". זאת הסיבה שבצלאל ואחיו, יהודה, רשומים כמי שעלו ארצה באונייה "אליהו גולומב". בצלאל (בן 16) רשום היסלר ויהודה (בן 22) - הייסלר (לקראת התחתית) במקום הייזלר; מצ'כיה. הם הגיעו לרמת גן, אל קרוב המשפחה דוד וייס, בעל סנדלריה, 19.5.1946

42. היימפלד יחזקאל-שרגא, בן נחמן חיים, [לא רשום שם האימא] נולד בעיר חוסט בשנת תרע"ג (1913). הוא עלה לארץ בשנת 1939 והתגורר ברחוב פינסקר בתל אביב עם משפחתו. ניהל חנות מכולת ברחוב דיזנגוף 111 בעיר. ביום רביעי 09.06.1948 הפציצו מטוסים מצריים את תל אביב, כפי שעשו פעמים רבות בחודש שעבר מאז הקמת המדינה. בהפצצה ביום זה נהרגו ארבעה אנשים ונפצעו רבים, בהם יחזקאל-שרגא. הוא נפגע מפגז שנפל על חנותו, הובא לבית חולים אך מת מפצעיו למחרת, ג' בסיוון תש"ח (10.06.1948). בן 35 היה במותו, הניח בת. הובא למנוחת עולמים בבית העלמין בנחלת יצחק, תל אביב. [לא מוזכר שם אשתו].

המידע הנ"ל מובא מתוך אתר "לעד" (של הביטוח הלאומי) ומנציח אזרחים שנהרגו בפעולות איבה.

יחזקאל שרגא מונצח באנדרטה בהר הרצל בלוח מספר 18.

השלמת מידע: בספר "קהילת חוסט והסביבה – ספר זיכרון" שכתב צבי מנשל מובאת עדותה של פסי אלברג על משפחת היימפלד. כך, למעשה, התוודעתי אל שמו (שאינו מונצח באתר "יזכור"): "ברחוב סבובודה מספר 1 התגורר ר' נחמן [האבא] היימפלד ובני ביתו. הוא כיהן כראש החברה קדישא בחוסט. ר' נחמן היה בעל מכולת כל-בו גדולה בחזית ביתו בקרן הרחובות מסריק וסבובודה. למשפחה היו שבעה בנים ושתי בנות וזכורים לי ארבעה מהם:

מוטי [מרטין] היימפלד, עם רעייתו ארנקה, שרדו ומתגוררים בארה"ב; [מרטין חי בין 1903-1989]. **שעיה [יהושע]:** היגר לאוסטרליה ומתגורר במלבורן; [נפטר ביולי 1988 וקבור בהר הזיתים, ירושלים]. **יחזקאל ז"ל,** עליו יש סיפור טרגי. בעודו צעיר, רכב על אופניו ואנטישמי מבני העיר הניף עליו גרזן וקטע את זרועו. באחד הימים החליט לעלות לארץ ישראל... בשנת 1948 עליתי גם אנוכי לישראל ורציתי לבקרו. שמעתי שהוא בעל מכולת בתל אביב, בכיכר דיזנגוף. כשנודעה לי כתובתו, התברר לי לדאבון לבי, שנהרג בהפצצה המצרית הראשונה על תל אביב. בתו בשם כוכב לב מתגוררת בירושלים; **גיזי,** נשואה למר אירה ליבר. הם מתגוררים בניו יורק ולהם גם דירה חלופית בירושלים [גיזי/גיטל קבורה בהר הצופים מלפני כעשר שנים]. לא נודע גורלם של ההורים, ארבעה בנים ובת נוספת".

על-פי דפי עד מצאתי שגיזי שרדה, שהייתה ילידת 1921 ותופרת במקצועה. כמו כן מצאתי שחיים נחמן, האבא, מופיע בתיעוד של נרצחים וכי היה נשוי ל**פייג'לה,** אימו של יחזקאל, שגם היא מתועדת כנרצחת. שמה הרשום במסמכים היה פרנציסקה, לבית געלב. עוד עולה מדפי העד ומשושלת המשפחה שמות של אחים נוספים: **יוסף-יהודה,** יליד 1902, שהיה נשוי לאסתר קרויס – ונרצחו שניהם, יחד עם ילדיהם: חיים-צבי, יהושע, דבורה, שמואל ויעקב. רק בת אחת שרדה וזאת היא אווה (מינקה) יעקובוביץ, החיה בויליאמסבורג, ניו-יורק. **יצחק-אליעזר; יעקב-שמחה; ישראל;** שלושת האחרונים היו נשואים ונמצאים ברשימת נרצחים. האחות הנוספת הייתה **מינקה.**

הצלחתי לאתר את משפחות הבנות של יחזקאל-שרגא. הבת ששם משפחתה **כוכב לב (שטרנהארץ)** הייתה **יהודית;** היא הייתה ילידת 1944, נפטרה באפריל 2014 וקבורה בהר המנוחות בירושלים. הבת הנוספת, שאיננה מוזכרת בספר (ומצאתי בשושלת המשפחתית) היא **יחזקאלה פלדמן,** החיה בניו-יורק, ונקראת, כמובן, על שם אביה. יחזקאלה נולדה שבועיים לאחר רצח אביה... היא הוסיפה ועידכנה אותי בעוד מידע: "בהיותו כבן 16 נשלח אבי לקבל את פני ההורים, שחזרו ממרחצאות בבד גייסטן, כי שאר האחים עסקו בפירוק סחורה רבה, שהגיעה באותה שעה לבית המסחר. בגלל האיחור הוא עשה

קיצור דרך ורכב על אופניו בשדה ואז קרתה התקרית עם הגוי והמגל: במעבר צר הניף עליו איכר מקומי את המגל וקטע את זרועו. הוא עבר שיקום ארוך בווינה וחזר לחוסט. אלא שיחס החמלה מכל עבר לא נתן מנוח לנפשו והוא החליט לעלות ארצה, יחד עם אחדים מתלמידי הרב דושינסקי, רבה של חוסט, שעלה אף הוא ארצה מאוחר יותר. הוא נישא **לגרטי (מרים-מאטל)**, לבית דויטש, ילידת וינה, שלהוריה הייתה חנות טקסטיל בעלת שם בעיר [דולֶנָה אונד דויטש].

יחזקאלה סיפרה על נסיבות מותו של אביה את הפרטים הבאים, המעידים על אופיו של אביה: "הפגז נפל בכניסה לחנות, שם הוא עמד כדי להכניס אדם, שדפק על דלת החנות. כשהוא פתח ונתן לאישה להיכנס – אז נפל הפגז. האישה אפילו לא חיפשה מחסה; היא רק רצתה להחזיר בקבוקי סיפון בשעת ההפגזה. שנים לאחר מכן, בהיותי כבת 18, כשהייתי בחנות, כדרכי לעזור לאמי, היא פתחה בצרחות וקראה לאישה לעזוב מיד. מסתבר שזו הייתה אותה אישה...."

יחזקאלה חייה
בארץ עד גיל
20 וכעת חיה,
כאמור, בניו-
יורק.

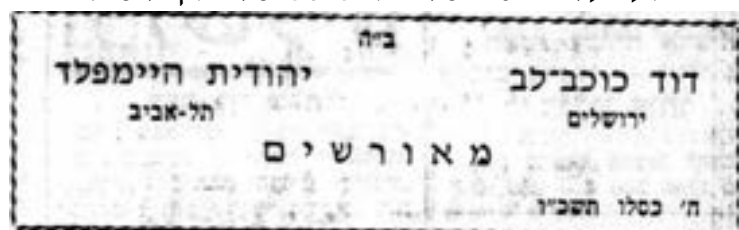

האחים לבית
היימפלד בבית
המסחר
המשפחתי:
הראשון מימין
מוטי היימפלד
(שהתגורר
בברוקלין);
לידו יהושע-שייע
(שגר
באוסטרליה)

היימפלד יחזקאל ואשתו, גרטי (מרים-מאטל)

עיתון "הצופה" מה-3 בדצמבר 1965:
הודעה על אירוסיה של יהודית. בתו של יחזקאל-שרגא

יחזקאל ואשתו עם בתם הבכורה, יהודית

גרטי עם שתי בנותיה, יהודית (מימין) ויחזקאלה, שנולדה שבועיים לאחר רצח אביה...

אחותו של יחזקאל, גיזי/גיטה ובעלה, אירה ליבר

המצבה על קברו של האח, מרדכי-אברהם (מוטי/מרטין). עליה גלעד לזכר ההורים, נחמן-חיים ופייגלה, וכן לזכר האחים: יוסף-יהודה, יצחק-אליעזר, יעקב-שמחה וישראל [שמו נקטע בצילום המקורי]

אנו מודיעים בזה ברבים שהגשנו בקשות לעיריית תל-אביב יפו, לחדש לנו את הרשיון נות למכירת משקאות חריפים במקטנות מז חוץ למקום לשנת 1955 בתנאות המכלת שלנו :

צמח צבי וברוכין אשר
 רחוב אלנבי 93 ;
 הרצוג מרים, רח' נחמני 35 ;
 מריאן מנחם אליעזר,
 ברוצ'בסקי 11 ;
 וינר-מנשה, רח' ושינגטון 16 ;
 מוטולה יום-טוב, רח' הקישון 44 ;
 קורשבוים יצחק, רח' ברנר 15 ;
 ליכטרמן שרה, רח' עמוס 13 ;
 מזרחי ראובן, רח' אשתורי הפרחי 22 ;
 מזמן זליג, הירקון 160 ;
 אלטשולר יוסף, בן-יהודה 112 ;
 גלר רוזה, רח' בן יהודה 126 ;
 אש שושנה, רח' סירקין 31 ;
 עוזיאל אברהם, שוק בול ;
 רחימא יעקב ויצחאיק יוסף,
 רח' שבי 61 ;
 היימפלד גרתי, רח' דיזנגוף 111 ;

מוויקיפדיה: "ההפצה האחרונה לפני כניסת ההפוגה הראשונה לתקופה פגעה בתל אביב ב-9 ביוני בשעות לפני הצהריים. המטוסים המצרים השליכו הפעם את פצצותיהם מגובה רב מחשש מאש הנ"מ הישראלית. נפגע אזור צפון העיר דאז, לרבות רחוב דב הוז. הפצה זו הביאה למותם של שבעה אנשים, ששלושה מהם נפצעו ונפטרו לאחר ימים אחדים. עוד 12 אנשים נפצעו. בעקבות הפצצת ה-9 ביוני, שנעשתה כהתקפת טרור נגד אזרחים, הגישה ישראל תלונה לארגון הצלב האדום הבינלאומי. למחרת פרסם הארגון הודעת גינוי למצרים, שבה קבע כי ההפצה המצרית נעשתה מגובה רב ללא כל ניסיון לזהות מטרת צבאיות."

העיתון "חרות" מה-10 בנובמבר 1954: אלמנתו של יחזקאל-שרגא, היימפלד גרתי [בתחתית], מבקשת מעיריית תל אביב חידוש האישור למכירת משקאות חריפים בחנות המכולת בדיזנגוף 111

עיתון "דבר" מה-10.6.1948: "לטיפול בבית החולים העירוני נתקבלו: יחזקאל הימפלד, בן 35" [שיבוש השם - במקור]

הפצצות הטרור בתל-אביב נמשכות

קרענות ההפצה
 הניחה ויילר, בת 10, דבורה ברוצ'בסקי, בת 45, ודבורה קמחי, בת 65. לא זיהוה עדיין כונסת, בת העדה התימנית, שהוד פנה אהמול בכוקר לעבודה מהשוק ונהרר גה בהפצה.

לטיפול בבית החולים העירוני נתקבלו: יצחק שיחור, בן 4, אליהו מיטלמן, בן 3, רוח ברוצ'בסקי בת 8 1/2, חיים פלג, בן 28, אליהו בכר, בן 32, דוד נודלמן, בן 43, יחזקאל הימפלד, בן 35, סרדכי מוק' דון, בן 48, רויני וריר, בן 51, סולטנה בכר, בת 50, ברוריה ורילוקר, בת 43, הודיעו איית השחר, יסוד-המועצה והודתא

חותרו האויב הערבי בליל ד' מסעי רב את אילת השחר, יסוד המעלה והולתא, התרעשה נמשכת לסמוגין כל הלילה. לא נודע על אבידות. נגרם נזק לבנינים.

פצצה על ישוב בעמק
 מטוס האויב הטיל עתכול בכוקר מצצה על ישוב בעמק. נהרג דוד מיוזל, ובצע אברהם תלמי. נגרם נזק קל לאחד הבתים.

47 יהודים נרצחו במדזקן
 א' ג' י' 9 (ר'), מספר ההרוגים בסהר מזה נגד היהודים אהמול במאדוקן פגיע ל' 49, ביניהם 2 צרפתים. בין ההרוגים 10 ילדים. 55 נפצעה מהם 15 קשה. העבא נמצא בסצב הנן מחשש הישנות הבחיסות.

אירעה קרבנות. שלוש נשים וילדה בת 10, והו קציר התקפות אהמול על תל-אביב. מטוסי האויב פעלו גם הפעם בשיר ט' פגע וברח' והטילו את פצצותיהם ללא כל הכנה או רכו של כונה לפגוע ב-מטרת צבאית, שהראדיו המצרי מר' זה לספר עליהן. הפצצות הוטלו אל בתי אוהלים ורסו וזקיק.

כבכל הפצצה קרו גם הפעם נספים. באחד הרחובות נפלה פצצה חבירה על אחד הגגות. וחדרה דרך הגג אל הדג האמנטיט של הקוטה השלישית. פרצה דליקה אולם בני המספחה. שלא הספיקו לרדה אל הקלט ולא נפגשו כיבוה.

דיר. אברמוביץ, בנהל בית החולים העירוני, ודיר פלג, מנהל מספחת קופת האלים עיש דיר מנדלברג ברחוב מנאיה. קרבו אהמול ביקור באחד מבתי החולים בעמק העיר. משפיע את ביקורת. הרגיר יו במטוסי האויב שחבו באוהה סביבה הרופאים וכנסו למסונות ולמטעו דרוסה. כדי להכנס. לאחד המסלטים. כשהגיעו עד אחד הבתים וטרם הספיקו לצאת מן המ' מניתי, הוטלה על אותו בית פצצה. בהיוך הם בתוך הבכונות. כוסר בטיה ובשברי לבנים. הם נסארו במסונותם עד שהאי וירון ההרחק: יצאו מהמסונות. אספר שניים מן הנמספים והעבירום לבית החור לים העירוני.

במסך היום היו עוד שלוש אועקות. כשאירוני האויב התקרבו להלאכרים. האירונים נהנסו. לא היו נזקים או קר' בנות.

מעריב, 10.6.1948

יחזקאל הימפלד, בן 35, מר' פינסקר 66 בת"א שנפצע את' מול בהחפפה האוירית מת הלי' לה בבית החולים.

יחזקאלה (קלי) פלדמן, בתו של שרגא יחזקאל, ובעלה

43. הרטמן יעקב-יהודה-אריה, בן ינטה וחיים, נולד ביום י"ד בחשוון תרפ"ח (9.11.1927) בטיסו אוילוק. למד בבית ספר עממי, ב"חדרים" וב"ישיבה". בשנת 1940, משהוחזר מקום מגוריו לשלטון הונגרי, הופקר עם כל היהודים לרדיפות ולהתעללות. הוא נלקח מה"ישיבה" למחנה עבודה, ובכוח הרגשתו המוסרית ואמונתו בנצח ישראל נשאר איתן בגופו וברוחו, על אף העינויים וההשפלות. אחרי המלחמה יצא ב"נתיב הבריחה" לאיטליה. הצטרף להכשרה של "הפועל המזרחי" והשתלם במלאכת האפייה. יעקב-יהודה העפיל ארצה באונייה "שבתי לוזינסקי". כיוון שהרגיש חובה להצטרף מיד לבני הארץ בעזרה להעלאת החלשים אל היבשה, ולא מיהר להימלט מהחוף עם יתר המעפילים, הוא נתפס על-ידי הבריטים ושולח לקפריסין בחבורת מעפילים ו"צברים". בחקירה הצליח להיראות כבן הארץ ואחרי שבוע הוחזר לארץ והתחיל לעבוד בתל אביב.

בראשית שנת 1948 התייצב לשירות בחטיבת "גולני", התאמן בטירת צבי, הצטיין בכושר קליעה ונודע כאחד מטובי הצלפים במחלקתו. הוא השתתף בכיבוש בית שאן ובפעולות רבות אחרות, ולאחרונה שירת בגזרת ג'נין. על דרך נפילתו קיימות שתי גירסאות: לפי האחת הלך להביא אוכל לחבריו, ולפי האחרת הלך לחפירה רחוקה לבקש תפילין לתפילת שחרית, ובדרך נפגע מפגז אויב. הדבר קרה ביום כ"ט באייר תש"ח (7.6.1948). הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בעפולה. בן 21 בנופלו.

השלמת מידע: האימא, ינטה/יוליה, לבית איצקוביץ, ילידת זדניה 1900; האבא, חיים, יליד 1892, סוחר עצים וחומרי בניין. 3 ילדים נספו בשואה: **חנה-בינה (אילונקה)** (1924) וזוג תאומים: **שמאי ויחיאל-אייזיק** (בני 7-8). שני אחים ששרדו היו **יוסף ומרדכי**, שעברו לסאן פאולו, ברזיל; יוסף עלה ארצה לפני שנים. מרדכי ויוסף אינם בין החיים (יוסף נפטר בספטמבר 2020). אחות נוספת, החיה בתל אביב, היא **מגדה**, נושקת לגיל 100...

בערוץ YouTube מצאתי את עדותה של החיילת תמר דוד, מדריכה בחיל הרגלים, ילידת ניו יורק, עלתה ארצה ב-2016 והתגייסה ב-2017. היא מספרת על דוד של אימא שלה, אח של סבא שלה, יוסף הרטמן, שעלה עם יעקב יהודה לארץ ב-1947.

להלן הקישור מה- (1.5.2017): <https://www.youtube.com/watch?v=4Xk37Kas14Q>

יעקב-יהודה (מימין), עם אחיו, יוסף הרטמן

מעדותה של תמר: "כשסבא שלי מדבר על אחיו הוא תמיד מתאר איש עם הרבה כוח, מישהו שבאמת הדת מובילה אותו כל החיים שלו, פשוט מישהו ממש חזק. הוא באמת דמות, שכל המשפחה שלי מדברים עליו כל הזמן. אני ממש גאה להיות במשפחה שלו.... ואני חושבת שגם יעקב-יהודה היה גאה ב".

יום השואה תשע"ט

"אשרתת באמונה" לזכרת ואספרת

"אני זוכרת את עצמי בגיל 16, תיכוניסטית בניו יורק,

בטקס יום השואה בבית הספר שלי.

הסיפורים של סבא שלי, יוסי הרטמן, התעוררו לחיים על הבמה - זועות הגטו, הדרכות הצפופות, הפרידה מההורים, רעב מחמת העבודה וקור צערות המוות. חשבתי עליו, איך היה צעיר בשנתיים ממני, ועבר את הבלתי יאומן. ואחרי הכל, במקום לברוח מהתורה, מהדת ומהיהדות, שהן בעצם הסיבה שכל המשפחה שלו נהרגה. הוא אימץ אותם - סבא עלה לארץ, נלחם במלחמת העצמאות, הקים משפחה דתית וחינך את הילדים שלו על פי ערכים של חסד, אהבה, ומצוות.

בעקבות ההשמדה, סבא שלי לא רק אמר "לעולם לא עוד" הוא עלה על מדים והפך את "לעולם לא עוד" למציאות. ברגע הזה ידעתי שזה לא משונה כמה בטוחה אני מרגישה בקהילה היהודית בניו יורק, זה לא שווה דבר ללא היכולת שלנו להגן על עצמנו.

ברגע הזה הבנתי שהחיים יכולים להשתנות ברגע אחד, ועד כמה חשוב לחיות עם משמעות, על פי העקרונות שלנו. ברגע הזה החלטתי שזהו גם האחריות שלי להפוך את "לעולם לא עוד" למציאות.

וברגע הזה בחרתי לעלות לארץ, להתגייס לצה"ל ולהמשיך את מה שסבא יוסי התחיל."

תמר וסבא עלה בטקס הסייג
של קורס אגריכות חי"ר

תמר דוד עם הסבא, יוסף הרטמן, אחיו של יעקב-יהודה-אריה

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזכרו, יום הזיכרון תשפ"א:

- 15 אפריל 2021 Jaime Hartman "To the uncle I never knew, but always revered."
14 אפריל 2021 חנה בינה הרטמן "באהבה ובגאווה"
13 אפריל 2021 "לילי ואנריקה צבי חיים זינגר, בניהם וצאצאיהם. מונטווידאו, אורוגוואי."
11 אפריל 2021 "אוהבים אותך, גאים בך, זוכרים לעד!" אביבה
"גאה להיות חלק מהמשפחה שלך! גיבור אמיתי ששרד את השואה כדי להילחם למען המולדת.
יהי זכרו ברוך". תמר נווה (דוד) 11 אפריל 2021 (נכדתו של יוסף, אחיו של יעקב-יהודה-אריה).

איתרתי את תמר (דוד) נווה וממנה התקבל המידע המרגש הבא:

שם משפחתה של האחות, מגדה, הוא איצקוביץ.

גם שם הנעורים של סבתא רבתא של תמר (אימא של סבא יוסי ושאר האחים), ינטה הרטמן ז"ל, היה איצקוביץ. מגדה התחתנה אחרי המלחמה עם דוד שלה (אח של אימא שלה), יושקה איצקוביץ ז"ל. יושקה נפטר לפני כ-7 שנים.

האחות חנה-בינה הרטמן, מתה במחנה פליטים בגיל 21, קצת אחרי שחרור אושוויץ.

משפחת זינגר ממונטווידאו זו משפחתה של הסבתא של תמר, ביאטריז הרטמן (זינגר), שגרה עכשיו בגבעתיים.

רובי הרטמן הוא הבן של מוטי (מרדכי), אח של יעקב-יהודה-אריה. הוא נושא את שמו המלא: יעקב-יהודה-אריה. בתו נקראת על-שם אחותו, חנה-בינה (אילונקה), והיא זו שהדליקה נר וירטואלי. בעברית היא נקראת אלינור.

שמאי ויחיאל-אייזיק (בני 7-8), אחיו התאומים של יעקב-יהודה-אריה, שנרצחו עם ההגעה לאושוויץ

שלושת אחיו של יעקב-יהודה-אריה, ששרדו: מימין: מוטי (מרדכי) הרטמן, מגדה איצקוביץ ויוסי הרטמן.

תמר ליד קברו של יעקב-יהודה-אריה הרטמן, יום הזיכרון תשע"ח, 2018

44. הרטשטיין אברהם, בן חנה ונתן, נולד ביום כ"ד בשבט תרפ"ח (15.2.1928) במונקץ' והתחנך בסביבה של יהודים שורשיים ואנשי עבודה. את גורל היהודי הנרדף בגלות הכיר בעודו נער, כשהחבל הוחזר להונגרים, והללו הבליטו את בעלותם וריבונותם בדיכוי היהודים. אחר כך הובל עם שאר היהודים למחנות הריכוז וההשמדה. משניצל וחזר משם, מצא את מקום הולדתו ריק מיהודים. אברהם הצטרף להכשרה של תנועת "תורה ועבודה" בעיר נובי-זאמקי שבסלובקיה ומשם – דרך "נתיב הבריחה" – העפיל ארצה והגיע ביולי 1946 באוניית-המעפילים "החייל העברי". ממחנה

עתלית יצא לקבוצת "שלוחות" של "הפועל המזרחי". יסד עם חבריו את קבוצת "במישור" והצטרף עימה להתיישבות בקבוצת בארות יצחק שבנגב. שם נטה שכם לעבודה ולהגנה והצטיין בצלילות דעת ובעצבים חזקים אף במצבים קשים, בימי המלחמה בכנופיות בחורף תש"ח ואחר כך באביב נגד הפולש המצרי. כאשר עמד במערכה ביחד עם אחיו משה, נפגע בדו-קרב של צלפים ובשלוות רוח וגבורה נשם את נשימתו האחרונה ביום ח' בתמוז תש"ח (15.7.1948). נקבר בבארות יצחק.

בן 20 בנופלו. ביום כ' בחשוון תשי"א (31.10.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: במשך שנים ארוכות היה האח, משה, בקשר עם קיבוץ בארות יצחק והגיע לאזכרות לזכר אחיו. הקיבוץ הוציא חוברת הנצחה לזכרו. שוחחתי עם אשתו של משה, חווה, וזהו המידע הנוסף:

8 אחים נולדו לבית הרטשטיין, 5 בנים ו-3 בנות. שלושה נותרו לאחר השואה. האחות שרה אושפזה לאחר המלחמה בשבדיה במשך 6 שנים ועלתה ארצה ב-1951. שרה נישאה לאשר פופוביץ וחייה במושב תקומה, שם היא נפטרה.

משה, יליד 1931, ניצל בנס: הוא היה בתור הנשים ואחד האחים הגדולים "שלף" אותו משם; הוא שיקר לגבי הגיל האמיתי שלו וטען שהוא בן 16 (למרות שהיה נער בן 13)... משה נשלח

למחנות עבודה באוסטררה, ולמזלו הרב, אחד המנהלים שהיה אחראי עליו היה מביא סיר קומתיים, שבתחתיתו הביא מזון למשה. אחרי המלחמה שב משה לביתו, שהיה תפוס על-ידי המקומיים. אחר כך הגיע גם אברהם. אברהם המשיך להכשרה, שבעקבותיה התיישב בבארות יצחק, ומשה למד ב"מקווה ישראל" שבחולון. באמצע כיתה י"א גויס גם משה ויצא לקרבות בבארות יצחק. ביום הקרב היה אברהם בעמדה, בעוד משה במרכז קשר. אברהם נפגע מצלף ומת מאובדן דם, כיוון שאי אפשר היה לחלצו. לא סיפרו על כך למשה... אחרי המלחמה חזר משה לוילהלמה [להיכן שהועבר הקיבוץ שנחרב] והשלים את שירותו הצבאי. מסלול חייו עבר דרך באר שבע, אילת (6 שנים בתמנע) - ובגבעתיים. חווה ומשה הורים לשני ילדים.

משה נפטר ב-2020.

משיחה עם אלי הנגבי, בנה של שרה [האחות] קיבלתי את שאר שמותיהם של האחים, לפי סדר לידתם: יוסף-וולף, הרש-בער, שלום-יהודה, רחל-לאה, אברהם-יצחק (מסתבר שהיה לו שם נוסף), זיסל-שרה (נולדה זיסל, בארץ שונה לשרה), משה ועמליה.

אברהם הרטשטיין הי"ד

רבים הזיכרונות העולים בי כשאני רוצה לספר עליך, אחי היקר. רבים מאוד, למרות שכה קצר היה הזמן שזכינו להיות יחד אחרי פגישתנו מחדש לפני ארבע שנים, מששחררנו ממחנות הריכוז. מה גדולה הייתה שמחתנו ומה חזק הקשר בינינו משמצאנו את עצמנו לבדנו שרידי משפחתנו הגדולה בעולם מלא הרס ויאוש. בשובנו הביתה מצאנו את הבתים ריקים מאדם ולפנינו עולם שהיה ואינו עוד. בשנינו קמה אז ההכרה שאין לנו עוד מקום שם ואין לנו לא תקווה ולא רצון להמשיך בחיים ההם. לא קלה הייתה ההחלטה לעזוב את המקום בו הייתה מושרשת משפחתנו מורות וממנו יצאו קרובינו ברוכס האחרונה מבלי לחזור. אבל חזקה הייתה המשיכה לארצנו המבטיחה חיים חדשים ללא פחד וסכנה של הרס.

ויצאנו להכשרה...

אברהם הסתגל מהר לחברה. חיי חברה היו אהובים עליו בכלל ותמיד ראו אותו בחיך על פניו. חביב על החברים שיחד אתם העפיל ארצה (אחרי חצי שנה הכשרה בסלובקיה) ביולי 1946 ב"החיל העברי".

מעלתית הייתה דרכו לקבוצה. גם כשאחרי משברים קשים התפרקה הקבוצה ההיא, נשאר נאמן לביתו החלוצי ועבר לנגב לקבוצת בארות-יצחק. גם כאן התחבב מהרה על האנשים בפשטותו הטבעית. בנגב רצה לבנות את חייו ונתן את חייו הצעירים לבנין הנגב.

בן 21 נפל בהגנת קבוצתו, אבל קורבנו וקורבן חבריו לא לשווא היו. האויב המוצרי נסוג.

אברהם אחי! קשה לי להאמין שאינך עוד בחיים. קשה לי להשלים עם הגדול האכזרי שהרס את חלומותינו ותקוותינו המשותפים. אפילו עם אחותנו שלא ראינוה זה חמש שנים לא ניתן לך להיפגש.

גדול הנאב. הזמן החולף לא יגליד את הפצע.

לבד נשארתי, אחי. זיכרונך ילווני בכל דרכי.

ת.נ.צ.ב.ה.

1947: אברהם הרטשטיין בקרית אתא

אני שמחה שטרסבורגר ובשביל רבים היושבים כאן הערב אני קטיה. אני זוכרת כמו היום את הרגע שבו באתי לספר לך משה, שאברהם אחיך נהרג.

כשנגמר הקרב מנחם קסטנבאום [ערמון] שלח אותי להכין ארוחת ערב לכולם. המטבח, שאז קראנו לו "גהנום" מפני שהיה נוד בלי אוויר עם שלושה פרימוסים, היה מלא בגופות הנופלים ולא יכולתי להיכנס עד שפינו אותם. הכנתי תה וקרפאצ'י. זה מה שהיה לנו אז וחילקנו לעמדות.

כששיימתי אמרו לי: את צריכה ללכת לספר למשה הרטשטיין שאחי אברהם נהרג כי את מכירה אותו. היה לי קשה מאוד. הכרתי את אברהם ומשה עוד בקושיצה. שם היינו לפני העלייה לארץ. הרבה ילדים רובם יתומים אחרי מלחמה איומה. אני הייתי בת 18, מהגדולים, וכך גם אברהם.

הגענו לארץ באונייה "החיל העברי". הצעירים נשלחו למקווה ישראל וביניהם ארבעה מחללי הקרב בבארות יצחק: אברהם הרטשטיין, שמעון זעירא, מנחם פריד ודוד פישר.

אברהם ואני הצטרפנו לקבוצת במישור בכפר אתא ושם הכרתי את יעקב בעלי ז'ל. כשהקבוצה התפרקה החלטנו ללכת לבארות יצחק. הגענו קצת אחרי פסח בשנת 47 לנגב ואיתנו גם אברהם. במאי 48 הגיעו המקוואים אלינו לקיבוץ נתגבורת, אז פגשתי שוב את כל אותם ילדים שהייתי מדריכה שלהם באונייה. דאגתי להם מאוד, אחרי כ"כ הרבה סבל שעברו כבר במלחמה, הם שוב בסכנה.

והנה אני צריכה לספר למשה שאח שלו נהרג זה היה קשה מאוד.

עד היום אני נושאת בליבי את הנאב הגדול עליו, ועל הילדים שאחרי שניצלו מכל זועות השואה והגיעו לארץ בשלום, נפלו דווקא אצלנו, ממש קרוב לידי בקרב על בארות יצחק ולא יכולתי לשמור עליהם.

היום אני רוצה להגיד לכם שהייתם גיבורים. בלי הכנה באתם להילחם ועזרתם לנו מאוד.

אני מאחלת לכם שתהיו בריאים, שתיהנו מהחיים, מהנכדים ומהנינים, ושתדעו שאנחנו מוקירים אתכם. אנחנו ממשיכים ולא מוותרים ממש כמו אז.

חבר גרעין "במישור" שהגיע אלינו מכפר אתא.

הסתגל במהירות לחברה, התחבב בפשטותו הטבעית.

בן 21 בגופלו.

משה, אחי של אברהם,
שנלחם איתו,
וההספד שכתב על אחי

המידע מחוברת ההנצחה
של משואות יצחק

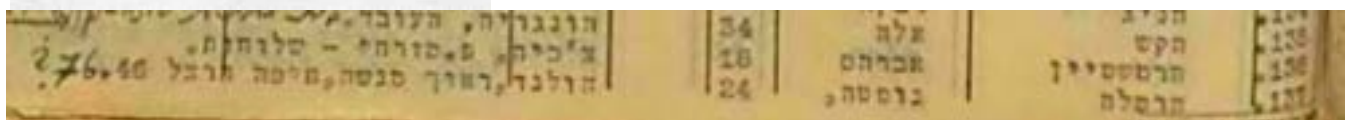
בחוברת סיפר האח משה
שהמשפחה גרה לא ממש

במונקץ' אלא בעיירה צלניב, 12 ק"מ ממונקץ'.
בעיירה חיו 18 משפחות יהודיות. אברהם היה
מבוגר ממשה ב-4 שנים. 4 אחים הגיעו
לאושוויץ; הגדול נלקח מיד למשרפות. המבוגר
מהשלושה שנותרו, כבן 19, נלקח לעבודה ומאז
לא ראו אותו יותר. אברהם ומשה היו יחד בצריף לנוער בני
פחות מ-16.

גם גורל האב נשאר עלום ומן הסתם נרצח.

רישום עלייתו ארצה על-ידי הסוכנות:

האונייה "החיל העברי", בן 18, לקיבוץ שלוחות של המזרחי

KL: Solovay 2-6-44

HÄFTLINGS-PERSONAL-KARTE

HÄFTL.-Nr. 1
68303 Ung/Jude

Fam.-Name: Hartstein Überstellt
Vorname: Abraham am: 28.5.44 an KL.
Geb. am: 15.2.27 in: Cserlenö Mauthausen
Stand: led Kinder: am: an KL.
Wohnort: Cserlenö 154 am: an KL.
Strasse: Com Bereg am: an KL.
Religion: MOS Staatsang.: Ung Vater am: an KL.
Wohnort d. Angehörigen: am: an KL.
Nathan H. am: an KL.
KL Auschwitz am: an KL.
Eingewiesen am: 22.5.44 am: an KL.
durch: Auschwitz am: an KL.
in KL.: Ung Jude am: an KL.
Grund: am: durch KL.:
Vorstrafen: am: durch KL.:
mit Verfügung v.:

Personen-Beschreibung:
Grösse: 170 cm
Gestalt: schlank
Gesicht: lang
Augen: grau
Nase: ger
Mund: norm
Ohren: absteh
Zähne: gut
Haare: ung jüd rus
Sprache: keine

Bes. Kennzeichen:
Charakt.-Eigenschaften:
Sicherheit b. Einsatz:
Körperliche Verfassung:

Strafen im Lager:
Grund: Art: Bemerkung:
ROLLEITGEERFASST

KL-BX. 43-800000

כרטיס האסיר של אברהם ממטהאוזן מעיד, שאכן, לא נולד במונקץ', אלא בעיירה Cserleno [כיום Cherven'ovo], מחוז מונקץ'. שנת הלידה רשומה בדיוק שנה לפני הרשום ב"זכור".

KL: Solovay 2-6-44
K.L. 17.25-9-44

HÄFTLINGS-PERSONAL-KARTE

HÄFTL.-Nr. 1
68306 Ung/Jude

Fam.-Name: Hartstein Überstellt
Vorname: Moses am: 28.5.44 an KL.
Geb. am: 5.5.29 in: Cserlenö Mauthausen
Stand: led Kinder: am: an KL.
Wohnort: Cserlenö 154 am: an KL.
Strasse: Com Bereg am: an KL.
Religion: MOS Staatsang.: Ung Vater am: an KL.
Wohnort d. Angehörigen: am: an KL.
Nathan H. am: an KL.
KL Auschwitz am: an KL.
Eingewiesen am: 22.5.44 am: an KL.
durch: Auschwitz am: an KL.
in KL.: Ung Jude am: an KL.
Grund: am: durch KL.:
Vorstrafen: am: durch KL.:
mit Verfügung v.:

Personen-Beschreibung:
Grösse: 150 cm
Gestalt: klein
Gesicht: oval
Augen: grün
Nase: ger
Mund: schmal
Ohren: absteh
Zähne: gut
Haare: braun
Sprache: ung jüd rus
Bes. Kennzeichen: keine
Charakt.-Eigenschaften:
Sicherheit b. Einsatz:
Körperliche Verfassung:

Strafen im Lager:
Grund: Art: Bemerkung:
23.2.08

KL-BX. 43-800000

גם בכרטיס האסיר של אחיו, משה, יליד 1929 [ולא 1931], רשום שם העיירה בה נולדו; שם האבא נתן. לא ברור מה הפרש השנים בין אברהם למשה בגלל אי הדיוק ברישום הנתונים

45. הרמל עקיבא, בן שרה ויעקב, נולד ביום ט"ז בטבת תרצ"א (5.1.1931) בוולובץ. עלה לארץ עם הוריו בשנת 1934. המשפחה התיישבה בבני ברק, שם סיים עקיבא בית ספר עממי, עבד במלאכת האריגה ועזר להוריו. בחודש ינואר 1948 התגייס, שירת בחטיבת "כרמלי", ונשלח לחנייתה ולחיפה והיה בין מלווי השיירות לגליל המערבי. אחר כך השתתף בפעולות קרביות בעכו ובסמריה וסביבותיה.

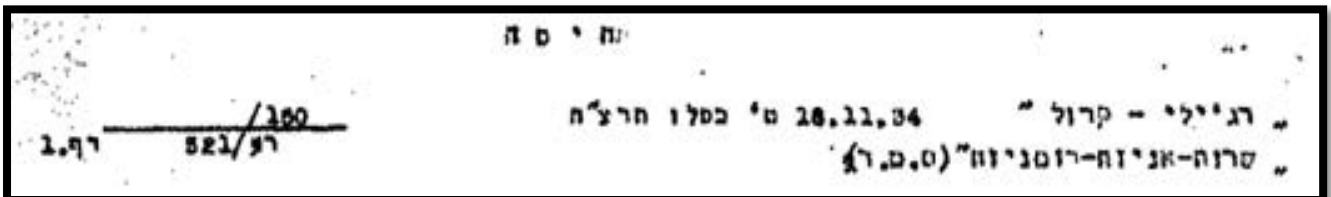
בקרב על ג'נין קיבל את הפיקוד לידו לאחר שמפקדיו נפלו, והיה בין הראשונים שנכנסו לעיר.

נפל בקרב על ג'נין, ביום כ"ה באייר תש"ח (3.6.1948). בן 17 בנופלו (!).

ביום כ' באב תש"י (3.8.1950) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים בקבר אחים לנופלים בג'נין.

השלמת מידע: אחותו של עקיבא הייתה יונה פלג, גננת מיתולוגית בבני ברק, שהלכה לעולמה בשנת 2020. לימים, משנולד בנה בכורה קראה לו בשם עקיבא, על שם אחיה שנפל. אחים נוספים היו מאיר ויוסי, שבתו, לימור פז, המתנדבת גם היא בעמותת "לתת פנים לנופלים", העבירה את המידע הנוסף.

להלן רישום העלייה ארצה: 18.11.1934. האבא יעקב בן 33, האימא שרה (שרלוטה) בת 25, עקיבא בן 3 ואהרון-מאיר בן שנתיים; האונייה – "רג'לי-קרול", מנמל ברומניה.

49.	הרמל	יעקב	33	1	57384
50.	"	שרלוטה	25	"	"
51.	"	עקיבא	3	"	"
52.	"	אהרון-מאיר	2	"	"

באתר של תנועת "בני עקיבא" מצאתי את התיעוד הבא לזכרו של עקיבא:

22.12.1970 "לזכרו של אחי, עקיבא הרמל ז"ל / הרמל (מאיר) (רמת גן)

אחי, עקיבא ז"ל נולד בעיירה קטנה בצ'כיה בשנת 1931 וכבר שנתיים לאחר מכן עלתה המשפחה, אשר מנתה 5 נפשות לארץ-ישראל. ההורים, אשר היו דתיים, טבעי שמצאנו את עצמנו במושבה הדתית בני ברק. כאן החל ללמוד בתלמוד תורה והיה תלמיד בינוני ולא התבלט במיוחד, אך כבר בילדותו הורגשה בו תסיסה ומרידה במוסכמות החברה. דבר זה התבטא בוויכוחים, וחיכוכים עם מוריו והוריו. ההורים שאפו להקנות לו חינוך טוב ושלחוהו ללמוד ב"ישיבת אברהם" בפתח תקווה, אך גם כאן לא החזיק מעמד זמן רב ועזב. מצבה הכלכלי של משפחתנו באותה עת לא היה בכי טוב, אם כי גם האימא עבדה ועזרה בכלכלת המשפחה, אשר הלכה וגדלה.

ואז הצטרף עקיבא לעבודה בביח"ר לחוטים "קישון", אשר האימא עבדה בו. את שכרו השבועי היה מוסר, עד הפרוטה האחרונה, להורים, ותרם לא מעט בכלכלת המשפחה. הבריטים, ששלטו אז בארץ, היו בשבילו כעצם בגרון, וכמו כל נערי ישראל, החליט להצטרף לאצ"ל (אשר סניפו היה מאחורי ביהח"ר בר"ג). הוא נהג להיעדר מהבית לעיתים תכופות ולא פירש והסביר את היעדרותו. לעומתו,

הצטרפתי אני לשורות "ההגנה" ודבר זה הרגיזו ביותר מאחר, וכבכור המשפחה, ראה עצמו האיש שאצלו נתונה המילה האחרונה. עקשן היה וקשה היה לשכנעו במעשיו, בדרכיו. הסתכן רבות בהדבקת כרוזים בלילות וחשב שרק זו הדרך הנכונה והטובה שהיא אפשר לשחרר את הארץ מהפולש. לא פעם היו פורצות תגרות ביננו וכמובן ששנינו הרגשנו גם את נחת זרועו של אבינו. מיד עם צאת הבריטים את הארץ הצטרף הוא וחבריו לחטיבת "כרמלי" והוא רק בן 17 שנה. את גילו, כמובן, שזייף וחזותו המבוגרת עמדה לו גם בזה. הוא ליווה שיירות בצפון הארץ, קרבות בחניתה, עכו וכו'. מכתבים מעטים קיבלנו ממנו ותמונות מעטות נשתיירו. לחופשות היה ממעט לבוא וכולנו חיכינו לו לפסח תש"ח, אך גם פה התאכזבנו. הקרבות היו בעיצומם ו-3 שבועות לאחר קום המדינה, בכ"ה אייר, הוא נפל בקרב על ג'נין בפריצת תחנת המשטרה. בן 17.5 שנה היה בנופלו, ילד אשר עדיין לא הספיק לטעום טעם חיים מהו, ילד אשר היה בטוח במעשיו ובצדקתו. זכרו יישאר לעד בקרבנו, יהי זכרו ברוך."

שיר על עקיבא הרמל ז"ל / נכתב על ידי חברו

ה. אם חי או פצוע לידיהם נפל
לא נדע עד היום הזה
זה עוד ייחקר וישאל
אולם גופתו לא הובאה לקבר ישראל.

ו. כי הוא, כמו יתר הנעדרים
שאינן להם מצבות וקברים
שנפלו בשפלה ובהרים
לקיום ברית בין הבתרים.

ז. ואף אחד לא יודע קבורתם
מקום נפלו שם, בדמם החם
איך נפלו גיבורים בכלי מלחמתם
הגנת המולדת הייתה חלומם.

ח. עוד ייחקר ועוד ישאל
איך נפלו גיבורים מהפלמ"ח ומהראל
מההגנה מהלחי ומהאצ"ל
להקים בדמם את מדינת ישראל.

א. אם יש בי עוד הכוח למלט
אשיר שיר על חברי עקיבא הרמל
יחד למדנו בתלמוד תורה
וישבנו גם באותה שורה.

ב. בחור שקט וטוב. צנוע
לא עשה בעיות היה תמיד רגוע
למד תורה במרץ
אביו רצה ללמדו תורה עם דרך ארץ.

ג. הוא לדאבוננו לא זכה
שנוכל להקים לו מצבה
כי כשהגדוד נסוג מג'נין
היה זה ממש יום חמסין.

ד. הייתה נסיגה בלתי מסודרת
כי גם לא יכולנו אחרת
ובקרב בנסיגה נפל
ונשאר שם בג'נין-חלל.

עקיבא
הרמל
(מימין
בשתי
התמונות)
בזמן
שירותו
הצבאי

אבן הנושאת את שמו של עקיבא הרמל בהר הרצל

קבר האחים [בתמונה למטה] בהר הרצל לנופלים בקרב על ג'נין ["מבצע יצחק"] במלחמת העצמאות (צילום: ד"ר אבישי טייכר).

בקרב נהרגו 50 לוחמים ו-83 נפצעו. בגלל הנסיגה המבוהלת נשארו רוב ההרוגים בשטח. לאחר חיפושים, בתיאום עם הערבים, בפיקודו של הרב הצבאי הראשי שלמה גורן, נקברו שרידיהם של 46 לוחמים בקרב זה בקבר אחים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים בתאריך 3 באוגוסט 1950. חלקם של הנופלים נקבר בבית הקברות הצבאי בעפולה.

בסופו של דבר אותרו 44 גופות של חיילים ישראלים, בתוך המערה ובמקומות אחרים. בגלל הקושי לזהות אותן, הוחלט להביאן לקבר אחים משותף. בקבר נטמנו גם שרידיהם של שני לוחמי גולני, שנהרגו במבואות ג'נין כמה ימים לאחר מבצע יצחק. קבר האחים ל-46 חללי הקרב על ג'נין ניצב גם היום בבית העלמין הצבאי בהר הרצל בירושלים.

בימים שלאחר מכן יתבררו ממדי האסון של קרב ג'נין. העובדה שלוחמי גרוד 21 נעזבו פחות או יותר לנפשם, בשילוב מבנה השטח והנחישות שגילו כוחות האויב, הובילו לשורה ארוכה של אבידות. כשנבדקו השורות התגלה כי נפערו בהן 49 חללים, 45 מהם מקרב אנשי גרוד 21. שני חיילים נוספים של גולני ייהרגו בקרבות שית-חוללו באזור בימים הבאים. כשרובינשטיין נשאל מדוע קרב ג'נין, על התוצאות האכזריות שלו, נבלע בתהום הנשייה ולא השתרש בתודעה הציבורית, כמו קרב לטרון למשל, הוא עונה: "פשוט לא נשאר מי שיספר עליו".

קרב ג'נין לא היה רק אחד הקטלניים בתולדות צה"ל; למרבה הזוועה, ובניגוד גמור לאתוס הישראלי, כל גופות ההרוגים בקרב נותרו מאחור, בשטחי האויב. כשנה וחצי מאוחר יותר, ייקרא נפתלי זעירא להשיבן הביתה.

מתוך כתבה ב"ידיעות אחרונות" מאת איתי אילנאי, שכותרתה: "הסודות הקבורים של ג'נין" – 3.3.2023

היכל הזיכרון בהר הרצל: יום הזיכרון לנפילתו

הוריו של עקיבא, שרה ויעקב
עם ילדיהם;
מימין: יוסי, עקיבא, מאיר
ויונה

מסתבר שהיה לעקיבא אח
נוסף, **מרדכי**, אשר נולד בארץ
ונפטר בגיל צעיר מאוד;
כך שההורים יעקב ושרה
איבדו שני ילדים

משמאל: הוריו של עקיבא. התמונה הופיעה בעיתון
"ידיעות אחרונות" ב-6.5.2008, לציון 60 שנות
המדינה. בכיתוב נאמר: "הורים שכולים בטקס יום
הזיכרון הראשון לחללי צה"ל, בתל ליטווינסקי";
צילום מאוסף התמונות הלאומי

OSVĚDČENÍ

o státním občanství republiky Československé.

Okresní úřad ve Svalavě osvědčuje podle získaných úředních zpráv, že

Jméno a příjmení **J a k u b H E R M E L ,**

zaměstnáním (povoláním) **dělník**

narozený (den, měsíc, rok) **5.května 1901**

v obci **V o l o v e c** pol. okres **S v a l a v a**

z domovské obce **Nižní Vernecký** pol. okres **dtto**

bytem v obci **V o l o v e c** pol. okres **dtto**

jest podle (zákonný důvod státního občanství) § **1:1** ústavního zákona ze dne 9. dubna 1920
číslo 236 Sběrky zákonů a nařízení

státním občanem republiky Československé.

Ve státním občanství sleduje(i) ho manželka **Šarolta roz. Winklerová**

narozená dne **11.března** roku **1909** v **Podhradí** pol. okres **Berehovo**

a nezletilé dítky **Kiva, naroz. 5/1 1931,**

Aron Mayer, naroz. 11/7 1932.-

Toto osvědčení pozbývá platnosti za 10 let ode dne jeho vystavení.

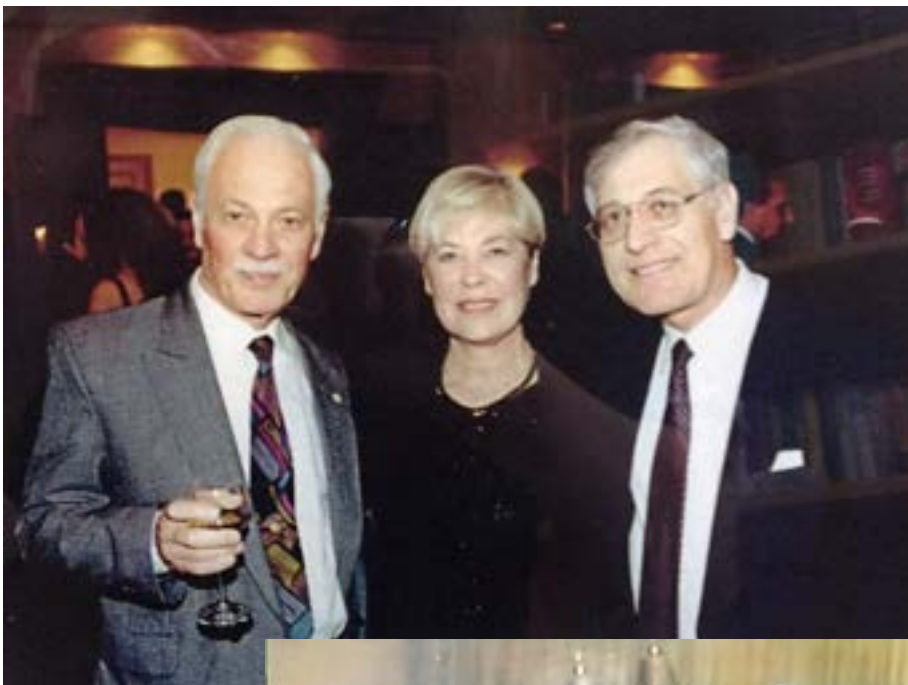
Dáno dne **25. z á ř í** 19**34.**

Úřední razítko.

Okresní hejtmán:

תעודה על אזרחות הרפובליקה הצ'כוסלובקית, נשיתנה ב-25.9.1934
[האבא] יעקב הרמל - יליד 5.5.1901 בוולובץ (Volovec)
[האימא] שרלוטה (לבית וינקלר) - ילידת 11.3.1909
עקיבא - יליד 5.1.1931
אהרן-מאיר - יליד 11.7.1932

מימין: יוסי, יונה ומאיר, אחיו
ואחותו של עקיבא הרמל

יעקב, אביו של
עקיבא עם ספר
התורה לזכר הבן,
עקיבא.
משמאל הבן יוסי
ובנו;
מימין עקיבא הייזלר,
בן דודו של יעקב.

משפחת הייזלר
מוולובץ איבדה גם
היא את הבן,
בצלאל, וכך נודע לי
על הקשר בין שתי
המשפחות.

יונה, אחותו של עקיבא, עם בנה עקיבא, הנקרא
על שם דודו - וספר תורה שהוכנס פעם שנייה
לזכר עקיבא.
המשפחה העבירה את הספר לבית כנסת של בן
הדוד על מנת שיקראו בו.
התמונה צולמה בהכנסה השנייה של ספר התורה.

על מעיל ספר התורה נרשם:
נדבת יעקב ושרה בילה הרמל שיחיו
לזכר בנם עקיבא ז"ל שנפל במלחמת
השחרור
כ"ה אייר תש"ח
ת.נ.צ.ב.ה

46. הרשקוביץ אריה, בן שרה ודוד, נולד ביום י"ב בשבט תר"ץ (10.2.1930) בסולוטבינו וגדל בבושטינו. הוא למד בבית ספר עממי ממשלתי וב"חדרים". בשנים הראשונות של המלחמה סבל מ"היחס המיוחד" שהנהיגו ההונגרים כלפי היהודים באזור שהוחזר לשלטונם.

ב-1944 נשלח עם הוריו למחנה אושוויץ, הופרד מהם ושוב לא ראה אותם לעולם. הועבר למחנה בוכנוואלד ואחר כך למחנה פלוסנבורג, הועבד בפרך והתענה ברעב ובעינויים קשים. כשהעבירוהו משם בסוף חורף 1945 הצליח לברוח ולהסתתר – עד ששוחרר על-ידי הצבא האמריקני. בשעת הבריחה קפאו רגליו מקור והיה צורך לקטוע לו שתי אצבעות. במשך שנתיים וחצי נזקק לטיפול רפואי.

כשהבריא הצטרף לקיבוץ "פועלי ציון" בעיר שעל הגבול הצ'כי. אריה עבר למחנה הכשרה של ה"הגנה" ונשלח עם שיירת מעפילים לארץ ישראל. השיירה נתפסה באוסטריה והוחזרה לאזור האמריקני שבגרמניה ושם שוחררו אנשיה. כשנשלח שנית בשיירה של אנשי גח"ל הגיע לארץ ביום 13.9.1948 והחל מיד בשירות בחטיבת "הנגב". השתתף בקרבות עיראק אל-מנשיה ובאר שבע,

השתתף במבצע "חורב" לסילוק הצבא המצרי מתחומי ישראל, בקרב אל משלטי הת'מילה, על כביש באר שבע – ניצנה. הכוח התוקף כבש חלק מהמשלטים, אך המצרים תקפו נגד והכוח נסוג. עם הגעת תגבורת נכבשו המשלטים. בקרב זה נפגע בשישה כדורי מקלע "ברן" ונפל ביום כ"ד בכסלו תש"ט (26.12.1948). נקבר ברביבים. ביום א' באלול תש"י (14.8.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנתניה. בן 18 בנופלו.

באנדרטה של חטיבת הנגב, הסמוכה לבאר שבע, שאותה כבשה החטיבה, מונצחים 324 לוחמי החטיבה שנפלו במלחמת העצמאות. ביניהם מונצח גם הרשקוביץ אריה

השלמת מידע: להוריו של אריה קראו דוד, יליד דצמבר 1902, בושטינו; שרה, לבית פישר, ילידת דצמבר 1906 מדנילובו. ההורים נישאו בינואר 1926.

שמו מבית היה ליבה [Leba] וכך הוא מופיע במסמכים. הוא בכור האחים [יליד 1930].

עוד שני אחים ואחות ידועים שהיו לאריה: **שמעון** – יליד ינואר 1934; **חיים** – יליד פברואר 1936; **הלנה** – ילידת דצמבר 1937. לפי גילם סביר שכולם נרצחו...

האם אריה היה נצר אחרון?

בעיר האם הוא גר בכתובת הבאה: Bahnhofstraße Nr. 4, בבניין ששימש בעבר כמלון. הוא עזב את העיר ב-31.8.1948 בדרכו לישראל.

רישום הנישואין של ההורים שרה ודוד, 28.1.1926. לאימו של דוד קראו חנה; להוריה של שרה – מיילך וטובה

HERSKOVITS, David	21-Dec-1902	Bustyahiza Bushtyno	HERSKOVITS Chana	-	28-Jun-1926	PERL, Herman	-		
	-				Bustyahiza Bushtyno			ABRAHAMOVITS Gerson	Bushtyna area marriages 1907-1927; Fund 1606, Opus 11, Delo 471
	-				Bustyahiza Bushtyno				
FISCHER, Sara	02-Dec-1906	Danilovo Husztsófalva	Majlech HERSKOVICS Tola	-	Tecsoi	-	255-31		
	-				Maramaros				

רישום הלידה של האח שמעון, 12.1.1934

Simon	12-Jan-1934	HERSKOVIC David Bustino Bushtyno	Bustino Bushtyno	-	Father born 02-Dec-1902. Mother born 02-Dec-1906.	Bushtyna area births 1933-1938; Fund 1606, Opus 11, Delo 655
	M	FISCHER Sara Danilovo Husztsófalva	Tecsoi	-		
			Maramaros	-		

רישום הלידה של האח חיים, 10.2.1936

Chajem	10-Feb-1936	HERSKOVIC David Bustino Bushtyno	Bustino Bushtyno	-	Father born 21-Dec-1902. Mother born 02-Dec-1906.	Bushtyna area births 1933-1938; Fund 1606, Opus 11, Delo 655
	M	FISCHER Sara Danilovo Husztsófalva	Tecsoi	-		
			Maramaros	-		

רישום הלידה של האחות הלנה, 17.12.1937

Helena	17-Dec-1937	HERSKOVIC David Bustino Bushtyno	Bustino Bushtyno	-	Father born 21-Dec-1902. Mother born 02-Dec-1906.	Bushtyna area births 1933-1938; Fund 1606, Opus 11, Delo 655
	F	FISCHER Sara Danilovo Husztsófalva	Tecsoi	-		
			Maramaros	-		

המסמכים התקבלו מהחקר של שביט בן אריה מעמותת "לתת פנים לנופלים".
בדף עד שמילא אפרים כץ בשנת 2006 הוא כותב שליבה נרצח במהלך צעדת המוות... המחנות בהם שהה היו: (גטו) מטיסלקה, אושוויץ, בוכנוולד ומגדבורג, מספר אישי 57477 [כידוע לנו].

הכרטיס האישי של אריה (ליבה)
 הרשקוביץ מבוכנוולד, 6.6.44;
 ב-28.5.44 הגיע לאושוויץ. בכרטיס רשום
 יום הלידה הנכון - אך שנת 1929 - כנראה
 כדי לבגר אותו ולתת לו סיכוי טוב יותר
 לשרוד...

KL: DUCHENWALD *Aug. Jude*

Häftlings-Personal-Karte

Fam. Name: Herzkowitz Oberstit: 2.6.1929 an KL: ZUCHENWALD

Vorname: Leba am: 2.6.1929 an KL: ZUCHENWALD

Geb. am: 2.6.1929 in: Buchaczowka am: 2.6.1929 an KL: ZUCHENWALD

Stand: Leib Kinder: — am: — an KL: —

Wohnort: Buchaczowka am: — an KL: —

Stamm: Kam. Tarnobrzeg am: — an KL: —

Religion: Poln. Staatsang: Landmann am: — an KL: —

Wohnort d. Angehörigen: 2.6.1929 am: — an KL: —

Eingewiesen am: 2.6.1944 am: — an KL: —

durch: — am: — an KL: —

in KL: ZUCHENWALD Entlassung: —

Grund: Poln. Aug. Jude am: — durch KL: —

Vertrafen: — am: — mit Verfügung v.: —

Strafen im Lager: —

Gründ: — Art: — Bemerkung: L.T. 1000 Nr. 652 2

Körperliche Verfassung: —

Charakt.-Eigenschaften: —

Sicherheits-Einstufe: —

Bas. Kennzeichen: —

Kategorie III. Form. 3 ITS 333

Leib-Name: Chan / Dyl. Gemeinde: Chan

Assimilierte Juden: Chan / Dyl.

Einwohnerbuch: Chan / Dyl.

Mathematik: Sechen-Glomakel

Name	Christian Name	Date and place of birth	Sex	Type of certificate	Date of certificate	By whose prepared	Locality of original records
Fam. Name	Vorname	Geburtsdatum und -ort	Sex	Art der Urkunde	Datum der Ausstellung der Urkunde	Von wem ausgestellt (Name, Ort, Datum)	Ort der Aufzeichnung (Name, Ort, Datum)
Polnisch	Samuel	17.6.12 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	26.3.45	Sechen-Glomakel	Einwohnerbuch Buchaczowka
Sechik	Edward	2.5.1920 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	1.5.45	—	—
Bersackhoritz	Lebo	26.3.1926 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	11.6.45	—	—
Janovsky	Jozef	23.3.05 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	24.4.45	—	—
Leslik	Samuel	27.10.21 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	27.4.45	—	—
Kling	Otto	2.11.23 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	24.4.45	—	—
Leisch	Matthias	5.5.15 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	25.11.45	—	—
Hlesera	Andreas	24.2.1910 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	23.7.45	—	—
Hlesera	Eugen	26.5.06 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	23.6.45	—	—
Neves	Venzl	27.9.21 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	25.7.45	—	—
Petrussek	Leopold	25.10.11 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	24.4.45	—	—
Reischmann	Bender	24.3.29 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	24.4.45	—	—
Raiter	Isidor	29.6.41 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	20.4.45	—	—
Ryba	Samuel	27.7.1914 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	24.4.45	—	—
Schwara	Samuel	25.11.01 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	24.4.45	—	—
Selzer	Ferdinand	29.5.28 Buchaczowka	m	Einwohner-Karte	5.7.45	—	—

Sum. am 14. Jul 1947

Einwohnerbuch Cham

מסמכים מבית החולים בעיר Cham, בו היה אריה מאושפז, כנראה בגלל הצורך לקטוע את 2 אצבעותיו שקפאו (השלישי ברשימה)

ASSEMBLY CENTER NO. 73/B.2 7/5

LOCATION CHAM

L.G. BANK RECEIPT 40. D.M.

RECEIVED FROM HERSKOWITZ LEBA 18/06/48

NAME

28.6.48 AM 60.00

STAMP

SIGNATURE

כרטיס אישי ממחנה העקורים בניהול UNRRA, האבא דוד הרשקוביץ, האימא סרן [שרה] פישר, נולד בבושטינו וגר בחוסט

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD

Original Duplicate Team 137

M. Single Married Divorced Widowed Acetionlovak

(1) Family Name: Herzkowitz Leba

(2) Birthdate: 10.3.1920 (3) Birthplace: Mustina Pod Uk. (4) Sex: M (5) Country: C.S.R. (6) Religion: Jew (7) Number of Accompanying Family Members: —

(8) Name of Documenter: David Herzkowitz (9) Full Maiden Name of Mother: Seren Fischer

(10) Name of Father: Hurst (11) Full Maiden Name of Mother: Hurst

(12) Language Spoken in Order of Priority: Polish, Czech, Slovak, Hungarian

(13) Last Permanent Residence on Residence January 1, 1940: Hurst, C.S.R.

(14) Usual Trade, Occupation or Profession: — (15) Performed in What Kind of Metal Industry: — (16) Other Trade or Occupation: —

(17) Do You Claim to be a Prisoner of War:

(18) Signature of Registrant: — (19) Signature of Inspector: — (20) Date: 27.9.47 (21) Assembly Center No.: 137-CH

(22) Destination or Reception Center: —

(23) Code for Issue: — (24) Remarks: —

מספר אסיר 57747;
 גם כאן רשום שהיה יליד 1929 ולא 1930

בכל המסמכים אין תיעוד של תמונתו של
 הרשקוביץ אריה...

Aug. 20/44
Konzentrationslager Art der Häft. Cat. No. **57747**

Name und Vorname: **Herskavics Leba**
 geb. **10.2.1929** in **Budapest, Kunt. Maschinenbau-Ingenieur**
 Wohnort: **Buda**
 Beruf: **Lehrer** Rel. **Christlich**
 Staatsangehörigkeit: **Ungarn** Pass: **keine**
 Name der Eltern: **Vater: Max, Land. Wirtschaftswissenschaftl.**
 Wohnort: **Maria Theresia St. auf Buda**
 Name der Ehefrau: **Theresia Leba** Name: **Leba**
 Wohnort: **Budapest**
 Kinder: Abtotele Einträge im Familien- oder im Dienst.
 Vorbildung: **Fachschule**
 Mittereltern: **von - ja**
 Erziehungsort: **von - ja**
 Größe: **186** Gewicht: **70** Gestalt: **normal** Augen: **blau**
 Nase: **gerade** Mund: **gut** Haare: **schwarz** Zähne: **vollständig**
 Haar: **schwarz** Sprache: **ungarisch**
 Ausstehende Krankheiten oder Verletzungen: **keine**
 Besondere Kenntnisse: **keine**
 Haftbefehlsnummer:
 Verhaftet am: **16.4.1944** in **Budapest**
 i. d. Haft eingekerkert: **28.5.44** in **Ungarn** i. d. Haft eingekerkert: **6.6.44** in **Berlin**
 Einweisende Dienststelle: **Kl. Aachen**
 Grund:
 Familienangehörige: **keine**
 Welche Funktionen:
 Mitglied v. Unterorganisationen:
 Konkrete Funktionen:
 Bemerkungen:
 Der Lagerkommandant

HERSKOVITZ
 CASE 20-0112-0141
 Annex A to Administration Division
APPLICATION FOR ASSISTANCE
 FORM

1. **HERSKOVITZ**
 Family Name / Familienname

2. **Leba**
 Given Name / Vorname

3. **CSR**
 Religion / Religion

4. **Leba**
 Name / Name

5. **CSR**
 Religion / Religion

6. **Leba**
 Name / Name

7. **Leba**
 Name / Name

8. **Leba**
 Name / Name

9. **Leba**
 Name / Name

10. **Leba**
 Name / Name

11. **Leba**
 Name / Name

12. **Leba**
 Name / Name

13. **Leba**
 Name / Name

14. **Leba**
 Name / Name

15. **Leba**
 Name / Name

16. **Leba**
 Name / Name

17. **Leba**
 Name / Name

18. **Leba**
 Name / Name

19. **Leba**
 Name / Name

20. **Leba**
 Name / Name

21. **Leba**
 Name / Name

22. **Leba**
 Name / Name

23. **Leba**
 Name / Name

24. **Leba**
 Name / Name

25. **Leba**
 Name / Name

26. **Leba**
 Name / Name

27. **Leba**
 Name / Name

28. **Leba**
 Name / Name

29. **Leba**
 Name / Name

30. **Leba**
 Name / Name

31. **Leba**
 Name / Name

32. **Leba**
 Name / Name

33. **Leba**
 Name / Name

34. **Leba**
 Name / Name

35. **Leba**
 Name / Name

36. **Leba**
 Name / Name

37. **Leba**
 Name / Name

38. **Leba**
 Name / Name

39. **Leba**
 Name / Name

40. **Leba**
 Name / Name

41. **Leba**
 Name / Name

42. **Leba**
 Name / Name

43. **Leba**
 Name / Name

44. **Leba**
 Name / Name

45. **Leba**
 Name / Name

46. **Leba**
 Name / Name

47. **Leba**
 Name / Name

48. **Leba**
 Name / Name

49. **Leba**
 Name / Name

50. **Leba**
 Name / Name

51. **Leba**
 Name / Name

52. **Leba**
 Name / Name

53. **Leba**
 Name / Name

54. **Leba**
 Name / Name

55. **Leba**
 Name / Name

56. **Leba**
 Name / Name

57. **Leba**
 Name / Name

58. **Leba**
 Name / Name

59. **Leba**
 Name / Name

60. **Leba**
 Name / Name

61. **Leba**
 Name / Name

62. **Leba**
 Name / Name

63. **Leba**
 Name / Name

64. **Leba**
 Name / Name

65. **Leba**
 Name / Name

66. **Leba**
 Name / Name

67. **Leba**
 Name / Name

68. **Leba**
 Name / Name

69. **Leba**
 Name / Name

70. **Leba**
 Name / Name

71. **Leba**
 Name / Name

72. **Leba**
 Name / Name

73. **Leba**
 Name / Name

74. **Leba**
 Name / Name

75. **Leba**
 Name / Name

76. **Leba**
 Name / Name

77. **Leba**
 Name / Name

78. **Leba**
 Name / Name

79. **Leba**
 Name / Name

80. **Leba**
 Name / Name

81. **Leba**
 Name / Name

82. **Leba**
 Name / Name

83. **Leba**
 Name / Name

84. **Leba**
 Name / Name

85. **Leba**
 Name / Name

86. **Leba**
 Name / Name

87. **Leba**
 Name / Name

88. **Leba**
 Name / Name

89. **Leba**
 Name / Name

90. **Leba**
 Name / Name

91. **Leba**
 Name / Name

92. **Leba**
 Name / Name

93. **Leba**
 Name / Name

94. **Leba**
 Name / Name

95. **Leba**
 Name / Name

96. **Leba**
 Name / Name

97. **Leba**
 Name / Name

98. **Leba**
 Name / Name

99. **Leba**
 Name / Name

100. **Leba**
 Name / Name

בקשה לסיוע של הרשקוביץ אריה (ליבה)
 ב-27.5.48:
 יליד 10.2.30, יהודי, גדל בבושטינו, אחר-כך
 אושוויץ ו-Cham, פועל

HERSKOVIC	950
HERSKOVIC	951
"	952
HERSKOVIC	953

הרשקוביץ לייב (953): עלה ארצה ב-13.9.1948
 באוניה "פאן יורק" "קיבוץ גלויות",
 בן 18 מ-CSR

47. וולף מרדכי-שמואל (מוקי), בן שרה ויעקב, נולד ביום י"ד בחשוון תרפ"ח (9.11.1927) בצ'ופ. למד בבית ספר עממי ממשלתי ואחר כך בגימנסיה העברית שבאוז'גורוד. מילדותו נתגלה כשרון הציור שלו ובגיל 9 קיבל פרס בעד ציורו המוצלח בתערוכת העבודות של התלמידים. בגלל התנאים הקשים בשנים הראשונות של המלחמה הוכרח להפסיק את לימודיו ורק אחרי הפצרות מרובות הרשו לו הוריו לעבוד אצל צבע בניין.

הוא עבד בכל יום שעות נוספות ובשכר הנוסף השתמש להוצאות לימודיו בבית ספר לאמנות הציור, וכל זאת בלי ידיעת הוריו. רק לאחר שסיים את הקורס הראשון גילה להם את שאיפתו להיות צייר אמן בעתיד. בשנת 1944 נלקחה כל המשפחה למחנה ההשמדה אושוויץ ושם נרצחו אביו ואימו ושני אחיו הקטנים. רק הוא ואח צעיר ממנו נותרו בחיים. במחנה ניסה לארגן חבורת צעירים לבריחה, אך הניסיון לא הצליח. תמורת ציור דיוקנים וקריקטורות למשגיחים היה משיג מזון לו ולאחיו ולחבריו והיה מעודד אותם להאמין בעתיד, ותוך כדי כך השתדל לספוג בזיכרוננו מראות ממחנה ההשמדה, כדי להנציחם לדורות. אחרי השחרור יצא ב"נתיב הבריחה" לאיטליה ובשנת 1946 העפיל ארצה באונייה "אליהו גולומב" ("פידה לה ספציה"). בארץ שהה מספר חודשים בהכשרה בחולתה, שם הוסיף להתאמן בציור ובעבודה וצייר כמה תמונות מנוף החולה והגליל ומחיי הדייגים. אחר כך עבר לעבוד בחיפה ובשעות הפנאי הוסיף לצייר. בין השאר העלה על הברד תמונות זיכרונות ממחנה המוות אושוויץ ואחת מהן נמצאת ביגור.

בחורף תש"ח התייצב לשירות בחטיבת "כרמלי" ובמכתב אל אחיו ביקש שישלח לו את הבנג'ו כדי שיוכל לנגן בו בצבא ו"לשעשע את החבריה". ביום ט"ז באדר ב' תש"ח (27.3.1948) בשעות הצהריים יצאה מנהריה שיירה ובה 7 כלי רכב ו-90 אנשים כדי להעביר אספקה, חומרי ביצורים ותגבורת ליחיעם. ליד כברי נתקלה השיירה במארב שהציבו הערבים. המשורר הראשון הצליח לפרוץ ולהגיע ליחיעם, אך שאר כלי הרכב נלכדו במארב. אנשי השיירה לחמו עד שעות הערב ובחסות החשכה הצליח חלק מהם להיחלץ, אך כמחציתם נפלו בקרב, ומרדכי ביניהם. בן 21 בנופלו. הוא הובא למנוחת עולמים בקבר אחים בבית הקברות הצבאי בנהריה.

השלמת מידע: יעל וולף – פורטוגז, האחיינית של מוקי: "אבי, ישראל, נולד ליעקב וולף, אשר נולד ב-11.10.1896 בְּנֵי־צֵקָה (Nevicke), [כ-12 ק"מ צפונית לאוז'גורוד]. יעקב היה חייט והייתה לו מתפרה בעיר. ככול הנראה הגיע לאזור הונגריה מאוסטריה, שם שירת כחייל במלחמת העולם ה-I. אשתו, שרה (בלום) הייתה אישה משכילה; עקרת בית, שעסקה כמתורגמנית להונגרית, לגרמנית ולסלובקית. הם התחתנו בבית האח, אלכסנדר-דוד, בעיירה באטיו (Batyovo/Batyu), ליד מונקץ', ועברו להתגורר בעיירה צ'ופ, שהייתה עיר מעבר, בה תחנת רכבת גדולה מרכזית. נולדו להם 4 בנים: מרדכי (מוקי) – 9.11.1927, **ישראל (זיגמונד)** - 2.4.1928, **אלכס-חיים (שוני)** – 1936, **יוסף (יוסי)** – 1933.

המשפחה הייתה ציונית (אבי ידע עברית לפני הגיעו לארץ) וסבא יעקב רכש חלקת קרקע ו-1000 לבנים לבניית בית בארץ ישראל. הם אף התכוונו לעלות ארצה מספר חודשים לפני המלחמה, אבל אז שרה חלתה והתוכנית התבטלה.

המשפחה של אבי חיה בעיירה צ'ופ ב-1939 (תחת שלטון צ'כי). עם כיבוש האזור ע"י ההונגרים גורשה המשפחה מביתה (שכן אבי המשפחה לא היה יליד המקום) והוכרחה לעבור את הגשר מעל הנהר למדינה השכנה. אבא סיפר כי הם נעמדו באמצע הגשר ולא נתנו להם לעבור, ולא לחזור, ושתמיד צריך לזכור, שאין חוויה מזעזעת לאדם יותר מאשר גירוש מביתו. המשפחה נדה והגיעה לאזור הרי הקרפטים והם הצליחו להסתדר ולחיות מהיד לפה. ב-1944 גורשו כל היהודים לגטו אוז'גורוד; בחודש אפריל 1944 גורשה כל המשפחה לאושוויץ. כבר עם ההגעה ב-14.4.1944, בסלקציה הראשונה, נשלחו האם ושני האחים הקטנים לתאי הגזים. אבא סיפר שהמבט האחרון שהוא זוכר זה מבטה של אימו, ההולכת עם אחיו הקטנים; היא מביטה בו ויודעת שהם לא יפגשו שוב...

סבא יעקב והבנים ישראל ומוקי נשלחו למחנה העבודה. הם חולקו ל-2 קבוצות, כך שרק אחד האחים נשאר עם האבא. אבא ידע שהאח שנשאר לבד לא ישרוד והצליח להתחלף עם אדם, שהייתה לו בעיה דומה, כך ששני האחים היו יחד והאבא נשאר לבד. האחים והאבא סיכמו כי יעשו, ככול יכולתם, להישאר בחיים; כאשר יוכלו – יגיעו ויפגשו בארץ ישראל. בפעם האחרונה שהתראו הייתה בחודש מאי 1944. מאז לא חודש הקשר. היו שמועות שראו את סבא יעקב עובד במכרות העופרת (הרעילות) בהרים, אולם השמועה לא אומתה. במידע שהגיע אלי מחיפוש במסמכי "הצלב האדום", רשום שהוא נספה במחנה מאוטהוזן באוסטריה. במסמכים אלו רשום שהוא הגיע ממחנה אושוויץ למחנה מאוטהאוזן ב-8.6.1944, היה במחנות גוזן (Gusen) ומֶלֶק (Melk) – מחנות משנה של מחנה מאוטהוזן. הוא נספה במחנה melk guarz ב-14.9.1944 מדלקת מעיים. שני האחים, ישראל ומוקי, שרדו את שארית המלחמה בעבודה קשה, עבודת פרך לטובת הצבא הגרמני ובחיפוש מזון. מוקי, שהיה צייר, צייר ציורים ובעבור תפוח אדמה מכר אותם לשומרי המחנה.

המחנה שבו שהו האחים שוחרר ע"י הצבא האדום ושני האחים החלו את נדודיהם. בסופו של דבר, הם הגיעו לבודפשט ושם הצטרפו להכשרת עולים לקראת העלייה (הבלתי חוקית) לארץ ישראל (עלייה ב'). לאחר תקופה יצאה הקבוצה דרך אוסטריה לאיטליה. התנועה הציונית אספה את כל יודעי העברית כדי לעזור בארגון העלייה.

מוקי (מרדכי), שהיה מבוגר יותר מישראל, יצא בקבוצה מוקדמת. את הקבוצה עצרו בנמל "לה ספציה" על האונייה "דב הוז". הם פרצו בשביתת רעב ובסופו של דבר קיבלו סרטיפיקטים (רישיונות עלייה חוקיים) והמשיכו עם האונייה "מרדכי גולומב" לארץ ישראל.

ישראל נשאר באיטליה, גויס לפלוגות המגויסות של "ההגנה" ועבר אימוני חיילות ונשק. האימונים היו לשם הגנה על הפליטים בתוך אירופה במהלך התנועה בדרכים לנמלי המוצא. הוא עסק בהברחת קבוצות פליטים דרך הרי האלפים – מאוסטריה לאיטליה. במהלך אחת ההברחות התעכב בנמל באָרי, שם עגנה אוניית הנשק "לינו", אשר צוללני "ההגנה" פוצצו, והשתתף בקבוצת האיסוף, אשר תפקידה היה להתריע על הגעת כוחות בריטיים. ישראל עלה על אוניית המעפילים "שושנה" (האונייה מהשיר המפורסם) בחוף סנטה פונטה בדרום איטליה. המחנה הוסווה כבית משוגעים לילדי הפליטים, וכך מנעו מהבריטים לבא ולראות מה קורה בו באמת. באונייה "שושנה" הפליגו כ-80 פליטים. האונייה הייתה, למעשה, ספינת דיג קטנטנה מעץ. לאחר מספר ימים, מול חופי לבנון, פגשו בלב ים את האונייה "שבתאי לוז'נסקי", אשר יצאה באותו זמן גם היא מאיטליה, ועל סיפונה כ-400 פליטים. אנשי "שושנה" עלו על האונייה "שבתאי לוז'נסקי" ו"שושנה" חזרה לחופי איטליה. האונייה עלתה על החוף באזור ניצנים, כאשר תושבים רבים מאזור הדרום, מרחובות ועד באר

טוביה, חיכו על החוף ועזרו בהורדת הפליטים ובפיזורם. לרוע המזל, הפעולה התגלתה ע"י ערבי שהלך על החוף; הוא יידע את הצבא הבריטי, ששלח מטוס, ומיד אחר כך הגיעו גם החיילים. העולים החדשים והוותיקים התערבבו ושרפו את תעודות הזהות. החיילים לא ידעו מי רשאי להיות בארץ ומי לא; לכן היגלו את כל האנשים שהיו על החוף למחנה מעצר בקפריסין.

במחנה התארגנו קבוצות למידה ללימוד עברית וידע כללי על היישוב בארץ. ישראל ידע עברית מהבית והוא למד בע"פ את המידע על קיבוץ בארי (שבאותה תקופה היה ממוקם ליד גדרה), כגון: מה הם שמות חברי הקיבוץ וידע אף לתאר איך נראה הקיבוץ. לכן עבר בקלות את המבחנים, שערכו אנשי הבולשת הבריטית, כדי לראות מי עולה ותיק, הרשאי לחזור לארץ ישראל, ומי לא. לא רק שהצליח להגיע לארץ ישראל, הוא גם הצהיר שיש לו אישה (שלא הכיר קודם, ולמעשה לא ידעה עברית כלל); בזכות כך הגיעה גם היא לארץ. לאחר ההגעה נפרדו דרכיהם. העולים שהגיעו קיבלו תעודות מזויפות וישראל הצטרף בפועל לקיבוץ בארי. בתחילה עבד בחקלאות ובהגנה על המקום. כאשר לא הייתה מספיק עבודה – יצא לעבוד במפעלי "ים המלח" בסדום שם פגש את אשתו לעתיד. בארץ נפגשו האחים ישראל ומוקי מספר בודד של פעמים.

ב- 27 מרץ 1948, "ז' אדר ב' תש"ח (חג פורים), יצא מוקי למשימה של הבאת אספקה לקיבוץ יחיעם הנצור (בצפון הארץ, ליד נהריה). השיירה כללה 90 לוחמים ב-7 רכבים משוריינים. השיירה התגלתה ובקרב הקשה נהרגו 46 חיילים וחיילת אחת; אחד הלוחמים היה מרדכי (מוקי) וולף.

למעשה, בשלב זה (למעט המשפחה שהתחיל להקים) נשארו לישראל 2 בני דודים: מאיר (לצי) פרנקל ומשה בלום. למרות שהם היו רק בני דודים תמיד התייחסה המשפחה אליהם כאחים – כי זה כל מה שנשאר! המסר העיקרי של אבא היה שהמשפחה תמיד במקום הראשון. חייבים לשמור על המשפחה ואסור לגרום למחלוקות, היכולות לגרום להתפרקות וקטיעת קשרים.

רשימת עולים שבאו לא"י ר.ע. 57
(ת"ש 1948) החברה

היום - 19.5.46 האגודה / הגבול אל הירוק

מס' כרטיז	המספחה	השם	גיל	סיב	מס' הרישון	הקרובים בא"י וכתבתם	הערות
.98	הרמן	סימה	1928	ב	פולין	ניסן אהרן (תלמי)	
.99	הרציבר	יעקב	31	ב	פולין	אנה פבט, רח' רוטשילד 86-הירוק	
.100	הרסקוביץ	טוביה	22	ב	צ'כיה		
.101	הרסקוביץ	יצחק	1926	ב	רוסניה		
.102	הרסקוביץ	רוזה	21	ב	צ'כיה	לכס פנחס, קבוץ המאוחד	
.103	וולנסקי	שיינח	26	ב	פולין	איונטין עכנואל, בת שלמה ע"י זכרון	
.104	וולף	מרדכי	20	ב	צ'כיה	וולף מרדכי, ירושלים-תלמי	

תיעוד עלייתו של מרדכי (מוקי) לארץ באוניית "אליהו גולומב" שיצאה מלה ספציה, בן 20, צ'כיה, חולתא הכשרה בה שהה מספר חודשים]

מוקי (מסומן בחצים אדומים) – בנמל "לה ספציה" ברקע האונייה "דב הוז", בה החל המסע ארצה – ועל האונייה "אליהו גולומב", איתה הגיע, לבסוף, ארצה

מוקי מימין, ישראל משמאל
מהפגישות הבודדות של מוקי וישראל וולף בארץ
ישראל מימין, מוקי משמאל

מוקי היה צייר מוכשר. בתמונה הוא נראה ליד הציור שצייר ב-1948. את המסמך שלח אחיו, ישראל, לצבא

מוקי וולף גאה במדים

מדינת ישראל
 משרד הבטחון

תאריך: 8.5.49
 אגף איגוד חש"ס.
 1133/49/א

ארכיון צבא התנגה לישראל
 סדר "הלוחמים".

לכבוד
 ה"ח" ישראל וולף,
 בארות קב' הצופים "בארי".

ח.מ.נ.

קבלנו בחורה אח סכחך בצרופ
 תמונתו של סרדכי אחיך, ז"ל, וציוריו,
 לעת עתה נצלם אותם; ותוכל לקבלם חזרה
 כעבור שבועים-שלושה. פעם כאשר נקים
 "היכל גבורים" אשר יכלול את כל יצירות-
 תיהם נכניס גם את הציורים במקורם. ל-
 עת עתה מספיקים לנו צלומיהם.

בהודעה ובב"ח,
 א"ש בולגין
 בשם מנהל ארכיון
 צבא הגנה לישראל.

ח.מ.א.

11-1099-5-49-2401

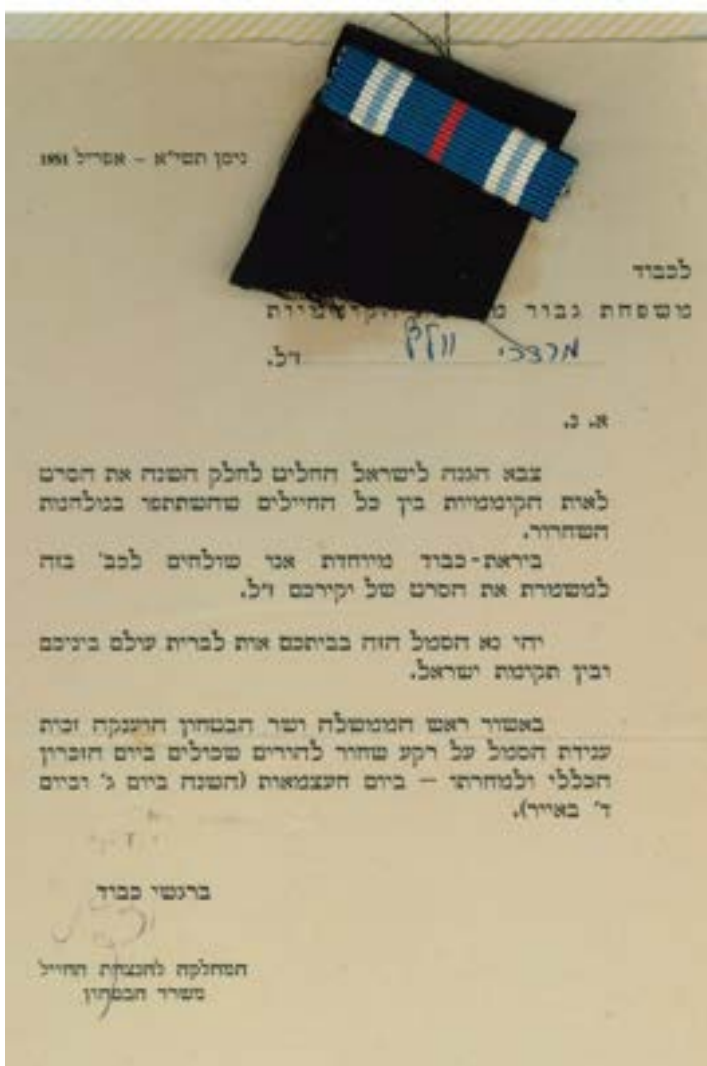

אגרת לשנה טובה ששלח מוקי לאחיו, ישראל: ימים של אופטימיות ותקווה

ממצגת מאת נילי פחטר: "שועל כתב

בזיכרונותיו: ביום שלאחר השמדת השיירה הביא הצבא הבריטי את הגויות לנהריה והם נקברו בבית הקברות בקבר אחים גדול 47 - גויות. הגופות היו מושחתות וקשה היה לזהות אותן. ולכן קברו את כולם יחד. הוכינו מכה אנושה. בכי, צער אבלות. ההרוגים בני חיפה והקריות. להורים לא הייתה אפשרות להגיע ולקבור את יקיריהם והם נקברו בבדידותם."

האנדרטה לזכר שיירת יחיעם: בקרב יחיעם הקשה נהרגו 47 מאנשי השיירה והשאר נאלצו לסגת. האנדרטה מנציחה 70 לוחמים שנפלו בדרך להגנת יחיעם במלחמת העצמאות, בשיירה זו ובקרבות נוספים

סוף דרכו של מרדכי מיקלוש (מוקי) וולף

48. ויגדורוביץ בנימין, בן זלמן, נולד ביום כ' בכסלו תרצ"א (10.12.1930) בקרפוטורוס. [לא ידוע שם האם]. למד בבית ספר עממי.

לא ידוע להיכן נשלחו בני משפחתו של בנימין. מכולם רק בנימין הצליח להינצל ובתום המלחמה צורף ל"עליית הנוער". ב-15 ביולי 1947 הגיע לארץ באונייה "לטרוך". מיד בהגיעו הצטרף בנימין כחניך לחוות הלימוד לנוער עולה של בית"ר בשוני. עם בוגריה הראשונים של החווה בשוני הצטרף בנימין לשורות האצ"ל ולחם במלחמת העצמאות.

הוא התגייס ב-6 ביולי 1948 לגדוד 57 ואחר עבר לגדוד 35. יחידתו צורפה לחטיבת "אלכסנדרוני" – חטיבה מספר 3 ב"הגנה".

בנימין השתלם במהירות ביסודות הלחימה של החטיבה. כחובש פלוגתי היה עליו להגיש עזרה ראשונה לנפגעים, והוא מילא את תפקידו במסירות ובחירוף נפש. בייחוד הצטיין בקרב על יפו אשר בו, מלבד תפקידו כחובש, לחם בקרב פנים אל פנים ובשימוש נועז ברימונים בטווח קצר הציל את חיי חבריו. כן השתתף בלחימה ברמלה ואשדוד. בסוף יולי 1948 השתתף בנימין במבצע "שוטר": שלושת הכפרים הערביים עין ע'זאל, ג'בע ואיגז'ים (כיום אזור המושבים עין אילה, עופר וכרם מהר"ל), שכוננו "המשולש הקטן", היו למובלעת ערבית עוינת אשר חלשה על כביש החוף, בקטע שבין זיכרון יעקב לחיפה. למבצע הכיבוש הוקצו מספר יחידות מחטיבות "אלכסנדרוני", "כרמלי" ו"גולני", בסיוע ארטילריה, שריון ואף מטוסים. בליל 24/25 ביולי 1948 תקפו הכוחות הישראליים בו זמנית מדרום ומצפון. רק לאחר יומיים של לחימה עזה, בבוקר יום 26 ביולי 1948, הוכרע הקרב. האזור העוין בלב מדינת ישראל נכבש, הדרך לחיפה נפתחה, והכפרים ננטשו.

בקרב בעין ע'זאל ביום י"ח בתמוז תש"ח (25.7.1948) נפל בנימין. בן 18 בנופלו. בנימין הובא למנוחת עולמים בבית העלמין הצבאי בנתניה.

• החלל הינו "נצר אחרון".

השלמת מידע: מסתבר שויגדורוביץ בנימין נהרג מפגז שירו כוחותינו, ונפל על מקום ההתכנסות, תוך שהוא הורג 8 חיילים. אנדרטה לזכר הנופלים במבצע "שוטר" הוקמה בעין איילה, לאחר מאבקו העיקש של המפקד, אליעזר בן-יקיר. על האנדרטה – ראה הכתבה אצל החלל ברקוביץ צבי, שנהרג באותו הקרב.

מיד בהגיעו ארצה הצטרף בנימין כחניך לחוות הלימוד לנוער עולה של בית"ר בשוני. עם בוגריה הראשונים של החווה בשוני הצטרף בנימין לשורות האצ"ל ולחם במלחמת העצמאות.

במקום אחר היה רשום המידע: "עשה מעשה גבורה נועז כשחש להציל חיי חבריו תוך קרב עם האויב, כשידו האחת אוחזת בתרמיל העזרה הראשונה, וידו השנייה ברימון.

מיפו עבר לחזיתות רמלה ואשדוד וגם בהן פעל רבות להצלת לוחמים פצועים".

בנימין ויגדורוביץ משמאל
מסתבר ששמו המלא היה בנימין אליעזר

בארכיון האצ"ל ב"מכון ז'בוטינסקי"
מצאתי את התמונות הבאות

8.9.1948 "הבוקר": על פי הרשום - בנימין התגורר בבנימינה

נפלו בקרב על עין-גאזאל
 בורגר מאיר (25.7.48), הונגריה;
 ברקוביץ צבי (26.7.48), חו"ל, וולשטיין
 יהודה (26.7.48), ויגדורוביץ בנימין
 בנימינה, ויטמן מיכאל (26.7.48).

סטיבן גלייזר הוא אחד המתנדבים בעמותת "לתת פנים לנופלים", שאני נעזרת בהם כל כך. הוא התפלל בבית הכנסת "אחדות ישראל" ("עולי הגרדום") של חיילי המחטרת באזור שוק מחנה יהודה [ירושלים]. שם ראה את שמו של בנימין ויגדורוביץ על לוח הזכרון של בית הכנסת. התמונה היא מהחלק של הלוח, אשר בו מופיע שמו. סטיבן מעיד, שכאשר היה בית הכנסת הוא עבר על קלסר עם מכתבים מבני משפחה של החללים בלוח. הוא לא מצא שום מכתב ממישהו מקורב לבנימין...

שמו של בנימין מונצח בטור השני מימין, בשליש התחתון

מעפילי.. לטרון" שהוגלו לקפריסין

העיתון "לקרוב ולרחוק", השמור בארכיון הציוני, יצא לאור מיולי 1945 ועד ספטמבר 1947. פורסמו 63 גיליונות, שהכילו יותר מ-180,000 שמות של ניצולים. לפי דיווחי "המחלקה לחיפוש קרובים" לקונגרס הציוני ה-22, שהתקיים בשנת 1946, בעקבות פעילות המדור נפגשו 30,000 מתושבי הארץ עם

וייץ שלמה, סטרי, 1904
 וילינג דויד
 וינר פולה
 ויסר נאניה (או ראניה)
ויקטורוביץ בנימין
 ואלטאָר שרה, 1927
 ואלסבאָרג שלום, 1928
 ואַסטפּירד גדליהו
 ואַסטפּירד שרה
 ואסאָרמאן יהושע
 ואסאָרמאן רחל
 ואקסבאָרג והבה ששאָדבוי
 וטש (או לאָץ) טוביה
 ואַקסלמאן שושנה

חיה

דרישות שלום מגולי קפריסין לקרוביהם בארץ

שם המבקש כסוגרים. המעוניינים יטנו למדור לחיפוש קרובים בת"א.

מראוס חיים (אריקו מאראוס), 65639
 לאוב מלכה (אמה, אסתר לאוב), 65640
 טורטה רפאל (ישעיה באַאָס), 65657
 וינגר מאַראַעל (אברהם וינגל), 65647

קרוביהם הפליטים ו-60,000 ניצולים באירופה יצרו קשר עם בני משפחתם בארץ. שמו של בנימין רשום בשיבוש – ויקטורוביץ. לא נמצאו קרובי משפחה בארץ. המידע התקבל מאמיר רוגל, מקים "ארגון מעפילי קפריסין".

טבלה מסכמת לסיכום החקר והשלמת הפרטים:

אתר"זכור"	ארכיון המדינה	
בנימין	בלה	שם פרטי
זלמן	זלמן	שם האבא
---	אסתר	שם האימא
צ'כוסלובקיה	טייץ' בהונגריה [כחלק מאוסטרו-הונגריה, שהפך לצ'כוסלובקיה]	מקום הלידה
לטרון	לטרון	שם האונייה
שוני	שוני	הגעה אל...
15.7.1947	15.7.1947	תאריך עלייה
בית"ר	בית"ר	שיוך תנועתי

49. ויינברגר שמאי, בן מרים וחיים-צבי, נולד בשנת 1930 בחוסט. כבן להורים שומרי מסורת התחנך אף הוא ברוח הדת. הוא סיים לימודיו בבית ספר עממי ועבר ללמוד ב"שיבה". בשנת 1936 עלה עם הוריו לארץ והמשפחה קבעה את מקום מושבה בירושלים. מטעמים חומריים נאלץ להפסיק את לימודיו ולעזור להוריו בפרנסת הבית. שמאי עבד בחנות, היה חבר ה"הגנה" והשתתף בהגנת העיר.

בראשית מלחמת העצמאות שימש כקשר על אופנוע בין העמדות בעיר. בחודש שבט תש"ח יצא עם קבוצה דתית לאימונים במוצא עילית והשתתף

בפתיחת הדרך לירושלים. שמאי היה אמיץ ובוטח בעצמו והשרה מביטחונו על סביבתו.

ביום כ"ז באדר ב' תש"ח (7.4.1948) התקיפו ערבים התקפת פתע את מוצא, ותוך כדי הגנה על חבריו נפל. כעבור 12 יום נמצאה גופתו. הוא הובא למנוחת עולמים בבית הקברות בסנהדריה בירושלים. בן 18 בנופלו.

השלמת מידע: האימא מרים (מורגיס) היתה ילידת 1903, אוז'גורוד, לבית רסלר. האבא, חיים-צבי/היינריך (1902-1961), יליד סיגט. היו לשמאי 3 אחים: משה/מקסימיליאן (-1929) (2007); האחים הנוספים הם: מרדכי/מוטי (1935-2023), שהיה רק בן 9 חודשים כשעלה ארצה, ואסתר, שנפטרה בשנת 2020 מקורונה. למוטי נולדו 4 ילדים; לאחת הבנות קרא שְמית – על שם אחיו, שמאי.

- את המידע הנוסף והתמונות של משפחת ויינברגר קיבלתי מבתו של האח מוטי, דקלה ויינברגר - רוזנבלום.

ההורים, מרים וצבי, שמאי ואחותו הקטנה, אסתר

באתר "יזכור" לא מוזכרת האונייה בה הגיעה המשפחה לארץ. בארכיון המדינה מצאתי את התיעוד הבא על המשפחה, שהגיעה ארצה ב-5.5.1936 באונייה "דציה":
 ינריך [=חיים], בן 34,
 מרקמה [=מרים], בת 33,
 מקסימיליאן [=משה], בן 7,
 אלכסנדר [=שמאי], בן 6,
 מרטין [=מרדכי], בן 1.
 אסתר נולדה בארץ.

סחלקת העלייה של הסוכנות היהודית לא"י

לשכת העלייה בחיפה
 רשימת העולים שבאו לא"י

באניה "דציה" ביום 5.5.36, אגודת חרצ'ו
 והנריה 7,0,0

שם	התעוד	השם	גיל	מין	הקדושים בא"י וסכומם
1	אסרלינג	אחרן	22	א"י	
2		חילה	22	"	
3	גרונ'יך	משה	61	"	
4		קלרה	17	"	
5	רנוב'יך	שלמה	37	"	
6		מרים	32	"	
7	הרסמן	מרנמיסק	75	"	
8		רנה	72	"	
9	וינברגר	ינריך	34	א"י	
10		מרקמה	33	"	
11		מקסימיליאן	7	"	
12		אלכסנדר	6	"	
13		מרטין	1	"	

שמאי ויינברגר

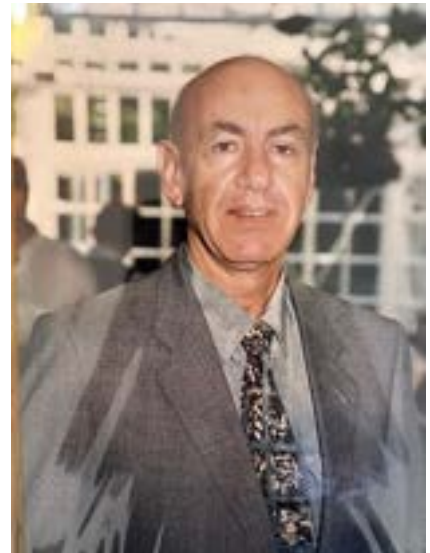
שמאי ויינברגר (מימין),
אחיו משה משמאל

שמאי השני משמאל

מרדכי/מוטי, אחיו של שמאי

שמאי הראשון מימין

שמאי ויינברגר היה חבר ב"הסתדרות הנוער האגודתי בארץ ישראל": 10 חובות ודמי חבר

שמאי גר ב"מאה שערים" ולמד בתלמוד תורה "שומרי החומות"

על בטותיך חרלי
 כנפול חברינו
 ראובן הרטום הי"ד
 צבי הרשור הי"ד
 שמאי וינברגר הי"ד
 אנו מתאבלים
 המחלקה הדתית של אגודת ישראל בשורה

שמאי וינברגר מונצח במודעת אבל מטעם "צעירי אגודת ישראל" (משמאל: ארכיון מכון ז'בוטינסקי)

הסתדרות
 צעירי אגודת ישראל - הנוער האגודתי
 בארץ ישראל
 התנועה מתאבלת על מות קדושים של חברינו
 אברהם למברגר
 חיים גרוב
 ראובן הרטום
 שמאי וינברגר
 צבי הרשור
 הי"ד
 שנפלו במערכה על הגנת ירושלים עיר המודש ודוכי.

מדינת ישראל
 הננו כוודיעים בצער עמוק כי
 שינאי וינברגר ז"ל
 נפל בשיערת מלחי תפקידו ביום
 כ"ד אדר ב' תשי"ח (7.4.48) בקרב עי מוצא
 מוכושלת ישראל צבא ההגנה לישראל
 והאומה העברית ישאגו תמיד את זכר
 שינאי אשר נפל בהגנת המולדת
 ובמערבה על הרוחה ועצמאותה.
 ראש הממשלה

ובמסמך שקיבלתי מהמשפחה (למעלה)

מדינת ישראל
 מסדר הבטחון / המחלקה להנצחת החיל
 וזאת לתעודה
 כי חייל צבא הגנה לישראל
 אלנברגר שמאי ז"ל
 בן חיים אהרן
 הובא להנצחה עולמים בבית הקברות
 סנהדריה
 חלקה שורה
 מספר הקבר
 משרד הבטחון
 י. רכל
 סגן המחלקה
 33 10 7 994

50. **וייס יעקב**: בן הלנה ויוסף. נולד ביום י"ג בתמוז תרפ"ד (15.7.1924)

נובה זאמקי שבצ'כוסלובקיה. בהיותו בן עשר הצטרף לתנועת הנוער בית"ר. לאחר שסיים את לימודיו בבית הספר העממי בעירו יצא לעיר מונקץ' ושם המשיך לימודיו בגימנסיה העברית. בשנת 1942 [או 1943], לאחר שסיים את לימודיו שב לבית הוריו וכעבור זמן יצא לבודפשט לעבוד ולהתכונן לעלייה ארצה. בשנת 1943, זמן קצר לפני פלישת הנאצים להונגריה התייתם מאביו. לאחר הפלישה נרתם יעקב מיד להצלת יהודים. על פעילותו זו התפרסמו פרטים לאחר המלחמה. בעיתונות סופר על מידת העזרה וכיצד ניצל במלואה את מבוכת השלטון בהונגריה בעת הקמת

הגיטאות בארץ זו, שאז היו קיימות שם למעשה שתי ממשלות: הונגרית וגרמנית. יעקב התחזה כנוצרי, לבש מדי קצין צבא הונגרי, ובשם שאול היה נכנס ויצא ממשרדי רישום ממשלתיים של ערים הונגריות והוציא משם, בתחבולות, טפסים של תעודות לידה ודרכונים, מילא אותם בפרטים אישיים של יהודים ורשמים כנוצרים - וכך חילצם מתחום הגטו. כמו כן בא במגע עם מוסדות "הצלב האדום" וקונסוליות זרות ובעזרתם סיפק ניירות מזויפים ליהודים רבים. הוא הכין ניירות כאלה גם לאימו ולאחותו אך איחר את המועד, שכן השתים כבר היו בדרך למחנה ההשמדה של אושוויץ. האם הובלה לכבשנים והבת נשלחה לעבודה. בקיץ 1944, לאחר סיום עבודת ההצלה החליט יעקב לעלות לארץ ישראל. בהשתדלות ועד ההצלה הצליח להגיע לשוויץ, מקום שם עשה תקופת מה בהכשרה חקלאית ואחר כך עלה כמעפיל לארץ-ישראל. האונייה נתפסה בידי הבריטים ונוסעיה הובאו למחנה המעצר של עתלית ושהו שם עד ששוחררו בכוח בידי הפלמ"ח (9.10.1945). בחוץ עסק יעקב בעבודות פיסיות במקומות שונים עד שהשתקע בנתניה ושם התחיל ללמוד ליטוש יהלומים. מיד עם בואו למקום הצטרף לקן המקומי של בית"ר וכעבור זמן קצר גם לסניף המקומי של האצ"ל. לפעילות שני הארגונים הקדיש את הערבים שלאחר שעות העבודה. לימים השתתף בפעולות קרב של המחתרת, ביניהן שתי התקפות על מחנות צבאיים בנתניה, פיצוץ הגשר בכביש נתניה - בית ליד, חבלה במהלך הרכבות ומיקוש כבישים בעיצומו של מצב צבאי, שהטילו הכוחות הבריטיים על ישובים עבריים.

ב-4 במאי 1947 היה בין מבקיעי חומות מבצר עכו ומשחררי הלוחמים השבויים. הוא הוצב בעמדת חיפוי, יחד עם אבשלום חביב ומאיר נקר, ובקרב שהתפתח אחר ביצוע הפעולה נפלו השלושה בשבי. הם הועמדו לפני בית דין צבאי בירושלים והצהירו הצהרות פוליטיות באזני שופטיהם. יעקב אמר בהצהרתו בין השאר: "...יודעים אנו כי קץ המערכה הזאת אחד יהיה, אחד מוכרח להיות סופה: עמנו ישיג את חרותו. על כן שקטים אנו, יותר מזה מאושרים אנו, כי אין לך אושר גדול מאשר להקדיש את החיים למען אידיאל ברזל ולדעת כי אנו הננו במישרין - אחד ממגשימיו". בסוף המשפט נדון למוות בתלייה, הוא ושני חבריו לפעולה. האצ"ל לא חסך מאמצים להציל את חייו ואף תפס שני סמלים בריטיים כבני ערובה, אך ללא הועיל. יעקב הועלה לגרדום ב"ב באב תש"ז (29.7.1947) ושירת "התקווה" על שפתותיו. הוא הובא למנוחות בבית העלמין של צפת. הניח אחות. בן 23 בנופלו. פרקי חייו וגבורתו מונצחים בספרים "זכרם נצח", "הניצחון עלי גרדום", "ארבעה צעדים למוות" ו"מעלות לוחמים".

השלמת מידע: במסגרת תיעוד חללי מלחמת השחרור ילידי קרפטורוס, תיעדתי את הויזמן צבי-יחזקאל, יליד מונקץ'. באתר "יזכור" לזכרו כתוב: "הוא היה ידיד נפש של יעקב וייס, וכשזה הועלה לגרדום, היה משתתף בכל פעולה אפשרית, כדי למצוא דרך לנקום את נקמת דמו השפוף". יעקב וייס היה יליד נובה זמקי (כיום בסלובקיה), אבל, משיחה עם קרוב משפחתו של הויזמן צבי-יחזקאל, יאיר שילה, הסתבר לי שיעקב חי מגיל צעיר מאוד במונקץ' והוא בוגר הגימנסיה העברית בעיר, מחזור 1943, המחזור האחרון שסיים לימודיו. בכתבה של "יד ושם": "סיפורה של קהילת מונקאץ' - עיר יהודית למרגלות הקרפטים" מוזכר שמו של יעקב וייס כאחד מ"עשרה מיוצאי מונקאץ' שנפלו בלחימתם במסגרת המחתרות וצה"ל במלחמת העצמאות".

יעקב (אימרה) וייס בתמונת המחזור של בוגרי 1943 בגימנסיה במונקץ': שורה שנייה מלמטה, שלישי משמאל

באתר הפייסבוק של "מחתרת תנועות הנוער הציוניות בבודפשט" מצאתי את תמונת המחזור של סיום לימודיו של יעקב בגימנסיה בשנת 1943 [ולא ב-1942], שפרסמה אורנה ליבנה, שאימה סיימה באותו מחזור (והיא העבירה לי את התמונה המקורית).
 באתר המעפילים בעתלית ובוויקיפדיה מצאתי שיעקב הגיע ארצה באוניית המעפילים "ויל ד'אורן" שעגנה בנמל חיפה ב-2 בספטמבר 1945. הם הועברו כולם למחנה המעצר בעתלית. בעלי הרישיונות שוחררו אחרי ימים מספר וכ-200 מעפילים, ויעקב בתוכם, הוחזקו כששה שבועות כלואים במחנה, עד שלוחמי ההגנה (ליתר דיוק הפלמ"ח) תקפו את המחנה שהיה שמור בידי חיילים בריטיים, ושחררו אותם. אז נודע ליעקב ממכתבה של אחותו, שאימו נרצחה בתאי הגזים במחנה אושוויץ....
 לאחר שחרורו עבר לנתניה וגר ברחוב העלייה"

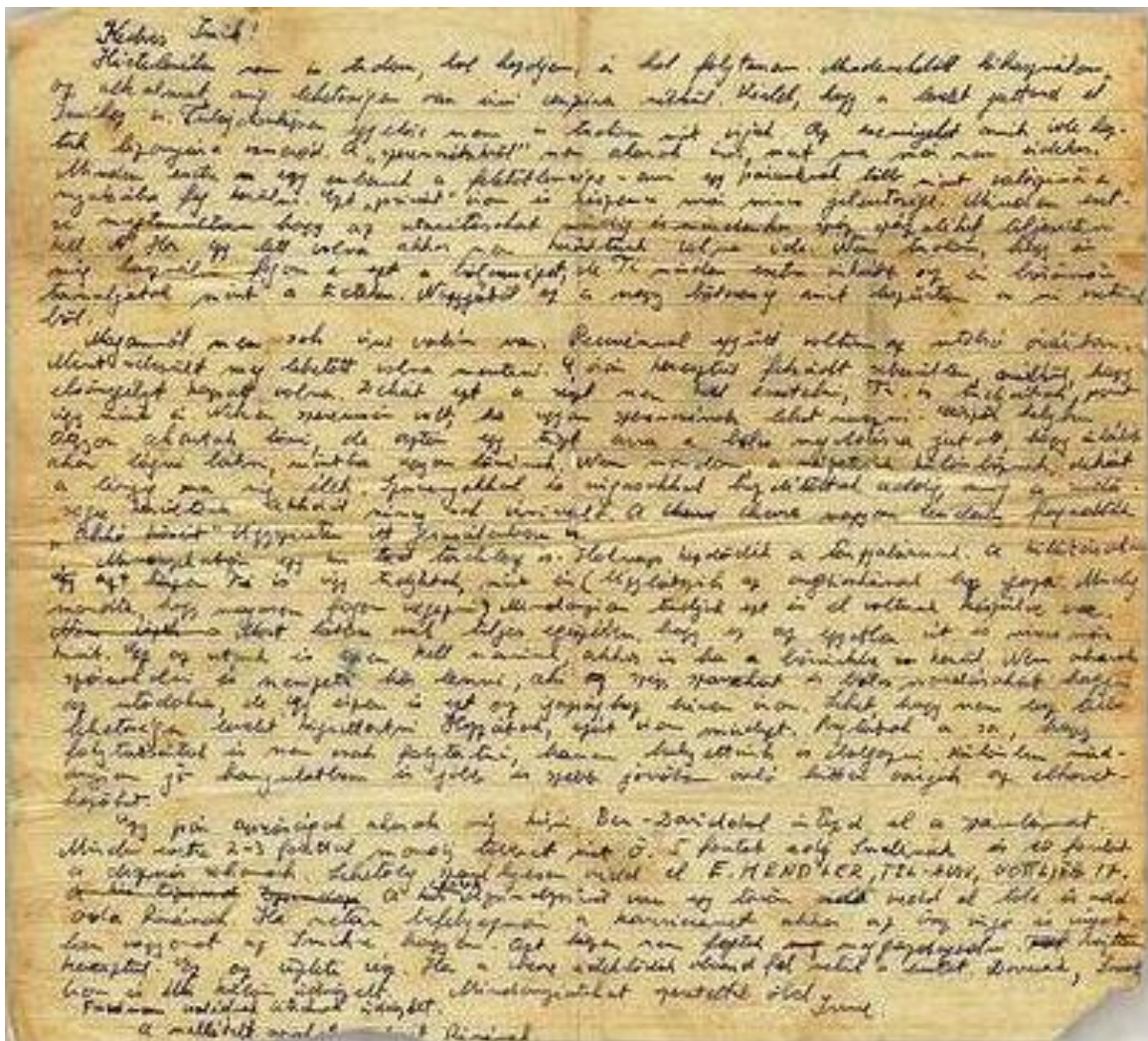

על שמו נקראו רחובות במספר מערי ישראל (תל אביב - יפו, באר שבע, ירושלים, נתניה, צפת ואשקלון).
 בשנת 1982 הנפיק דואר ישראל גיליונית זיכרון ובה דיוקנו, בין שאר הרוגי המלכות.

דואר ישראל, סריקה, <https://he.wikipedia.org/w/index.php?curid=537863>

בארכיון מכון ז'בוטינסקי נשמרו שני מכתבים, שכתב וייס בזמן ששהה בבית הסוהר המרכזי בירושלים, כנראה בסוף מאי 1947, לשם הועבר עם חבריו לצורך המשפט. המכתבים מופנים לאימרה, חברו יצחק פרידמן [פרופ' לכימיה שהיגר לארה"ב], ובהם הוא מצהיר על צדקת דרכו ודורש מחבריו להמשיכה ולנקום את דמו. "כולנו במצב רוח טוב ואנו מחכים למאורעות הבאים מתוך אמונה שהעתיד יהיה טוב ויפה יותר", מדגיש וייס במכתבו.

המכתב של וייס לחבריו (צילום: ארכיון מכון ז'בוטינסקי)

עוד קודם הפריצה לכלא עכו כתב לחבריו: "גם אם כולנו ניהרג, חייבים לבצע את הפריצה". ב-4 במאי 1947 השתתף בפריצה של האצ"ל לכלא הזה, שבמהלכה נתפס על ידי הבריטים, יחד עם ארבעה לוחמים נוספים. הם נשפטו, שניים נידונו למאסר עולם והנותרים - וייס, אבשלום חביב ומאיר נקר - נידונו למוות בתלייה. הם הועלו לגרדום בכלא עכו בכ"ט בתמוז, ב-29 ביולי 1947, ביום פטירתו של זאב ז'בוטינסקי על פי התאריך העברי, כאשר שירת "התקווה" על שפתותיהם. בן 23 היה וייס במותו. מירי יהלום, ארכיונאית במכון ז'בוטינסקי, מעידה כיום ש"המכתבים מהווים צוואה לחבריו בתנועת בית"ר ובאצ"ל, וסביר להניח שנשלחו מבית הסוהר בדואר מחתרתי עוד לפני שנקבע פסק דינו. וייס ידע שהוא עומד להיתלות". לדבריה, "הוא הצליח להיאבק בגרמנים ולהישאר בחיים, אך איבד את חייו במאבק בבריטים בארץ". [מתוך כתבה ב"ישראל היום" של יורי ילון, 7/5/2020]

מתוך ויקיפדיה: "במשפטו נשא וייס נאום האשמה נגד השלטון הבריטי: ... מי שמכם שליטים שופטים על עם, שנתן לאנושות את אלוהי הצדק והמשפט, בזמן שאבותיכם עדיין שכנו ביערות עד? אך הנה מתקרב שלטונכם לקיצו. פרעתם, גירשתם, אימתם ואף זאת עשיתם: רצחתם עברים, העליתם לגרדום את טובי הנוער העברי. והתוצאה? את רוח ההתנגדות העברית לא זו בלבד שלא הצלחתם לשבור, אלא להפך: לנגד עיניכם, על אף הגרדום ואולי תודות לגרדום, היא הולכת וגוברת..."

אימו של יעקב הייתה הלנה-אילונה לבית אנגל (1889-1944), שנרצחה באושוויץ. לאביו קראו יוסף-ארפד. הוא נולד סביב 1885 ונפטר ב-1943.

אחותו הבכורה והיחידה של יעקב הייתה אדית, ילידת 1922. היא הייתה נשואה לדוד (טיבור) וייס, נפטרה ב-2010 וקבורה בפתח תקווה. בתה, אילנה רוזנבאום, מתגוררת בראשון לציון. היא נקראת על שם סבתה, שנרצחה במשרפות אושוויץ. אדית רצתה לקרוא לה הלנה, אולם בזמנו משרד הפנים לא הסכים לשם זה; היא נאלצה לעברת את שמה ולכן היא נקראת אילנה.

אנדרטה לזכר הרוגי המלכות, ראשון לציון

אנדרטה לזכר שבעה עולי הגרדום, צפת

אנדרטה ורחבת פורצי כלא עכו, בנימינה (פארק ז'בוטינסקי)

בכל האנדרטאות הללו מונצח יעקב וייס

רחוב מעלות עולי הגרדום, צפת

אנדרטה לזכר הפריצה לכלא עכו והנופלים בפעולה, עכו

אנדרטה לזכר עולי הגרדום וחללי האצ"ל, רמת גן

אנדרטה לעולי הגרדום, קריית אונו

המצבה שהונחה על קברו של יעקב וייס. לאחר החלפתה במצבה של משרד הביטחון, הועברה המצבה לאתר הנצחה ליד מבצר שוני, יחד עם מצבות שאר חללי הפריצה לכלא עכו

מאת Original uploader was דוד שי, CC BY-SA 3.0 - Transferred from he.wikipedia at <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=17938750>

מסמכים רבים על יעקב נמצאים בארכיון בית ז'בוטינסקי.

<https://www.youtube.com/watch?v=nHfE5bcprEw>

ראיון במסגרת פרוייקט תיעוד דור תש"ח - עמותת "תולדות ישראל": ראיון עם אדית וייס, אחותו של יעקב. [מראיין: פלג לוי צלם: יורם עברי] אדית וייס, אחותו של יעקב

יעקב ואדית וייס בילדותם
מתוך האלבום של יעקב מאראגי's photos

אדית ובעלה, דוד, קבורים בבית הקברות סגולה, פתח תקווה

יעקב היה ראש קבוצת שמעון באצ"ל

איפה שאנו יכולים לחיות בשקט ובאומץ, כמו עמים אחרים, והמקום הזה יכול להיות רק כאן בארץ ישראל. אבל מה המצב כאן? האנגלים שולטים בכל הארץ ומנצלים אותנו. הם שולחים מאות ואלפים אנשים מארצנו, שיכולה להיות רק שלנו. גם הם שודדים והורגים, רק בצורה יותר עדינה. הם אינם הורגים את הגוף שלנו, למרות שגם מקרה זה קורה לפעמים, אבל הם רוצים להרוג את עתידנו, עתיד עמנו. היום זה כבר ברור אצל כולם. אנו יודעים, שרק דרך אחת ישנה בפנינו: ללחום בעדנו, בעדכם; שאתם, הנמצאים בגלות, בעד עתיד ילדינו. אם אנחנו לא נילחם – נלך לאיבוד. אם נילחם – ננצח. ננצח, כי אין לנו ברירה אחרת. מוכרחים לנצח, כי אנו נלך לאבדון, ואתנו כל שאר עמנו. זה היה מה שנתן בידי את הנשק. חשבתי לחובתי שגם אני אשתתף במלחמה. מלחמה זו אנו נילחם בעדך, בעדי. אני בטוח שאם אימי ז"ל, אילו הייתה בחיים, הייתה גם מסכימה להחלטתי. זכרי איזו אמיצה היא הייתה על יהדותה ואיך היא שנאה את אלו שנכנעו לגויים באיזו צורה שהיא.

אדית שלי, היקרה, אני לא יכול לצייר לך איזה רגש היה לי בזמן שתפסתי את הנשק. ידעתי שמלחמה זו, מלחמה בעד חירותנו ובעד עתידנו. אני לא הייתי יותר "יהודי מסריח" אלא יהודי לוחם, שיודע בעד מה הוא לוחם. שכחתי את הרגש מתי שכל אחד פשוט היה יכול לירוק בי. לא הייתה לי דרך אחרת לנגב את הרוק. הזמנים האלה עברו. נגד מכה - באה מכה ונגד יריקה - יריקה. זוהי הדרך היחידה שמבינים האנגלים. ואם היום הם עוד לא רוצים להבין, אנחנו נכריח אותם שיבינו. מובן מאליו, אני ידעתי שדרך זו מסוכנת, אבל ידוע שבכל מלחמה ישנם קורבנות. גודל המטרה – שווה את כל הקורבנות. גם אני ידעתי שגם קצי יכול לבוא על ידי כדור, או באיזו צורה שהיא אחרת. בכל אופן, איני מצטער. לו הייתי מתחיל שוב, לא הייתי עושה אחרת. ידיעה זו היא שנותנת לי כוח לסבול את אשר לפני. אני חושב שעכשיו את תביני אותי למה אנו לא רצינו להגן על עצמנו ולמה לא היכרנו בקצינים הבריטיים בתור השופטים שלנו בארצנו. מתי שעליתי ארצה החלטתי שאותי לא יעליבו יותר בגלל יהדותי, ואת החלטתי קיימתי ואקיים, ויהיה מה. במלחמה הזו אני לא לבד. חבריי ממשיכים את המלחמה עד שאנו נגיע למטרה. אני בטוח שיעשו את הכול כדי לעזור לנו; הרי, לכל הפחות, הם ינקמו בעדנו. יש מי שימשיך את המלחמה והקרוב, שינקום בעד הגם של אלה, שנפלו במלחמה בעד המטרה. מהכול, את יכולה לראות שאנו מוכנים לכל. מחר לפני הצהרים יינתן פסק הדין. אני כמעט בטוח שנקבל פסק דין מוות. אבל זה עוד לא בטוח. אמנם הסיכויים בקשר למצב הפוליטי לא רעים, אבל בכל זאת אנו צריכים להיות מוכנים גם לרע. ידענו בעד מה לחמנו ואנחנו מוכנים לכל. בכל אופן אני משתדל, יהיה מה שיהיה, להיות איך שאימי הייתה רוצה שאהיה.

אני יודע שזה לא דבר קל, בפרט לך, אבל אם את חושבת על זה בעד מה שאנו לוחמים, יהיה לך יותר קל לסבול, יהיה מה שיהיה.

אדית יקרה, במקרה שאנו לא ניפגש יותר, אני מקווה שזה לא יקרה, היי חזקה ואמיצה על יהדותך, שכחי את הצעדים הרעים של אחיך, תסלחי לי בעד הכאב שאני גורם לך. תזכרי בי לפעמים, אחיך האוהב אותך.

את הטבעת שלי תלבשי לבריאות. אני מאחל לך אושר. אני מקווה שבעתיד, בעד הסבל, ייתן לך רקומפנסציה בעד הכול שסבלת, בעד העבר. תזכרי תמיד באחיך האוהב אותך.

נשקי את הדוד אולי, דוד ליוש ואת חווה. לחווה תגידי שהיא לא תשכח את יהדותה, כי יזכירו לה על זה. אני מחבק אותך באהבה ומנשקך.

אחיך האוהב אותך

אדית ניסתה לשכנע את יעקב לבקש חנינה – אך הוא סרב.

אדית סיפרה בעדותה שליעקב הייתה חברה בשם רינה צ'נסקי. בקישור שהלן ניתן לשמוע הֶסְכֶּת על הקשר בינה לבין יעקב וייס – מאת אמיר שושני, קבוצת אבני מורשת – תקשורת לנכסי מורשת מוחשית. <https://www.youtube.com/watch?v=2j7LxHUfjT8>

חברתו של יעקב וייס, רינה צ'ינסקי

יעקב צור מרמת השרון גדל בילדותו ברמת טיומקין, היכן שיעקב חי והיה המדריך שלו בתנועת הנוער של בית"ר. הוא תאר בחור מרשים ויפה תואר, קצת עם מבטא זר. יעקב היה מדריך מבוגר יחסית לשאר המדריכים – ואז נעלם להם במאי 1947, כשהיו ילדים בני 11... הם ידעו על תלייתו!

פגישה דרמטית בין אדית וייס ואחיה בעכו – "המשקיף" 7.7.1947

פגישה דרמטית בין אדית וייס לבין אחיה יעקב, שנידון למוות והתקיימה בשבת בתא הנידונים למוות בכלא עכו. הייתה זו פגישתם הראשונה לאחר שנפרדו לפני ארבע שנים בנסיבות טרגיות, עקב השמדת הוריהם, ביחד עם כל יהודי עיירתם שבגבול הונגריה – סלובקיה. על אף הנסיבות המיוחדות של ביקור זה, לא עשתה הנהלת בית הסוהר כל הקלות בפרוצדורה של הביקורים בכלא והאח והאחות לא יכלו להתנשק, ואפילו לא ללחוץ ידיים, כי שולחן רחב הפריד ביניהם. ההקלה היחידה שנעשתה לצעירה, שבאה במיוחד מפראג בכדי להתראות עם אחיה ולפעול למען הצלת חייו, הוא שזמן הביקור הוארך ל-501 רגע [50 דקות?].

אדית וייס התייפחה בבכי בראותה את אחיה יעקב בבגדים אדומים, ניסתה להתקרב אליו, אך השולחן מנע בעדה... הנידון פתח הראשון בשיחה בדברי הרגעה. מצב רוחו האיתן של אחיה השפיע עליה לטובה והתפתחה ביניהם שיחה בעניינים משפחתיים, בעיקר.

בשיחה עם סופרתנו בחיפה מסרה אדית וייס על פגישתה עם אחיה: "כאשר התקרבת לחומת בית הסוהר כשלו רגליי וחשבתי שלא אחזיק מעמד. ברגע שראיתי את אחי עומד ומחייך, כששתי ידיו מחזיקות בסוגר הברזל הסוגר עליו, ושולחן מפריד בינינו, פרצה מפי רק קריאה אחת: יעקב." עמדנו האחת מול השני, תוך ניסיונות להתחבק, אך שולחן העץ ודלת הברזל מנעו זאת בעדנו. במשך עשרה רגעים לא יכולתי להתגבר על הדמעות... כך ניצבנו זה מול זה, הוא, בן ה-23, בבגדי הארגמן של נידון למוות, ואנוכי, בת ה-25, שניצלה מתאי הגז באושווינצ'ים. כשהתגברתי על בכיי, לחשתי לאחי כמה מילים: "יעקב, אתה כל כך השתנית, התבגרת. כשנפרדנו היית ילד. אני באתי לעזור לך ואני מלאת תקווה שעוד נחיה יחדיו". כאן פרצה אדית בבכי ותוך כדי כך אמרה: "היה לי כה הרבה לומר לו, לשאול אותו ולספר לו, ובעיקר, רציתי למסור לו את צוואת היקרים לנו, שהושמדו בתאי הגזים, אך לבי הפך אבן ולא יכולתי להוציא אף מילה. עיניי נצמדו לבגדיו האדומים, אולם הוא עודד אותי; בן רגע הוא ניתק את חוט השתיקה והמטיר עלי מספר שאלות. הוא קרא בשמות כל בני המשפחה והתעניין בגורלם: מי ניצל, מי חי – וביחס לכולם הייתה לי תשובה אחת: מת, איננו, הושמד (200 נפש היו במשפחה).

אני סיפרתי לו שאגודת הפרטיזנים בצ'כוסלובקיה שלחה מברק למריגזה-לי, בו הוא מתבקש, בשם הפרטיזנים הצ'כוסלובקים, להתערב למען חייו של פרטיזן גדול, שהציל רבים ממוות בטוח. אני בטוחה, הוספתי, שיחוננו אותך". אחי הביט אלי בחיוך. הוא ניסה לנחם אותי – ולפתע החילונו לדבר על ימי הילדות. חזרנו הרחק לבית הורינו ושוב נזכרנו באותו היום לפני 5 שנים, כשנפרדנו. הוא הצליח לברוח והפך פרטיזן – ורכבת המוות הובילה את כל בני המשפחה לאושווינצ'ים. סיפרתי לו שהג'וינט סידר לי את נסיעתי וכי לא היו לי קשיים בהשגת הוויזה. באותו הרגע נסתיים הביקור ובאוזניי עוד מהדהדות המילים בשעת הפרידה "אדית, אל תתעצבי. יהיה טוב".

אדית וייס מספרת על פעולות אחיה – "המשקיף" 8.7.1947

"אני משוכנעת שמה שעשה אחי לא עשה אלא למען חזון, שהאמין בו, ואעשה את כל מה שבידיי להציל את חייו" אמרה אתמול אדית וייס, שרידת אושווינצ'ים, שעברה מרחק של 1000 קילומטר כדי לנסות להציל את אחיה, יעקב, ומחכה לאישור פסק דינו בכלא עכו. לאחר שנפגשה עמו ביום השבת בפעם הראשונה מאז חמש שנים, עלתה אתמול ירושליימה כדי לנסות להתקבל אצל הנציב ומפקד הצבא.

מניצולי יעקב וייס – "הבוקר" 24.6.1947

למערכת "הבוקר" הובא אתמול על-ידי אחד הקוראים מכתב מאת אחיו, הנמצא במחנה מעפילים בא"י, בקרית-שמואל, ליד חיפה, וזו לשונו:

"הנני נמצא, סוף סוף, לפני שער המחנה האחרון. אינני יודע אם מסוגל תהיה להבין ללבי, שהרי אתה לא היית, תודה לאל, בכל המחנות הללו, שבהם הייתי אני. במשך שנים התגוללתי ממחנה למחנה, ובכל המחנות הללו שלטו תחילה השמדה, אחר כך רעב ואחר כך ייאוש. ועכשיו, אחרי 3-4 שבועות, אהיה שוב אדם חופשי בא"י. לא האמנתי כי יגיע יום כזה.

אחי היקר, קראתי בעיתונים על יעקב וייס מנוביזאמקי, שנידון למוות בקשר להתקפה על בית הסוהר בעכו. הריני מרגיש כי מחובתי כלפי אלוהים וכלפי וייס, לספר מה עשה וייס זה איתי, בשעה שהייתי בבודפשט, אחרי שברחתי ממחנה עבודה בהונגריה. הייתי פצוע אז, כי בשעת הבריחה נורו עלי יריות, והסתובבתי ברחובות רעב וכואב, מבלי לדעת אל מי לפנות. הייתי כבר כל כך מיואש שרציתי להסגיר את עצמי להונגרים, כדי שיושם קץ לחיי ולסבלותיי.

בשבתי שקוע בהרהורים שחורים על ספסל בגן ציבורי, ראיתי אדם, שנראה בעיניי כיהודי. פניתי אליו וביקשתי עזרה. הוא אמר לי לחכות עד אשר יבוא קצין, אשר יושיט לי עזרה. כעבור שעה, ניגש אלי קצין הונגרי, ששאלני אם שמי הוא וכוה וכוה. היה זה יעקב וייס. הוא העבירני לחדר, החזיקני שם שבועיים, ריפא את פצעיי, ואחר כך נתן לי פספורט של הונגרי נוצרי. עם תעודות אלו הסתובבתי במשך כמה חודשים בהונגריה בתור חייל פצוע ואחר כך עברתי לרומניה. במשך ימי שהותי בבודפשט הכרתי עשרות יהודים, שיעקב וייס הציל אותם ממוות בטוח.

הנני מבקשך, אחי, עשה מה שתוכל בכדי שלווייס לא יאונה כל רע. יהיה עוול קורע שחקים אם יתלו, חס ושלום, את האדם הזה. אני יודע שהנך פועל פשוט בלבד ואין לך השפעה על עניינים כאלה, ובכל זאת, אבקשך לפנות לעיתונות, לדבר עם הסוכנות, לעשות כל מה שאפשר. אינני איש מפלגה, והריני אומר לך, שאם יקרה משהו לאיש זה, תיהרס שארית אמונתו בכך שיש שמץ צדק בעולם. אני מפסיק את המכתב כי דמעות דם מאפילות על מבטי. כתבתי לך באידיש, כדי שתוכל להראות את מכתבי לעיתונים."

אב הרחמים - שוכן ברחמים - ברחמי הקצומים - הוא יפקד ברחמים את

מאיר נקר
יעקב וייס
אבשלום חביב

שלשה קנאים נקרים שנקרו את נפשם על חרות קצם והמולדת ולקלו לגרוזם נכלא עמו ביום ג', י"ב מנחם-אב תש"ז.

הנאקבים וננשימים בנחיתם וקמתם לא נקדרו מנשרים קלו ומאריזת נברו לקסות רצון קונם ותקף צורם - זכרם אלינו למוכה עם קשר צדיקי - עולם וינאם נקמת דם עקריו הקמוץ.

מורדת וחרות

זכרם האלמוות של

אבשלום חביב
יעקב וייס
מאיר נקר

ח"י"י הארצות הצבאי הלאומי פורצי החומות של כדא עכו. שהטח ריבזם ע"י המשגבד הבריטי והוציא נשאותהם בשירת הדרוד ב"ב אוחס-אב תש"ז

עומרת דום משפחת הלוחמים

תהלת נצח לגבור האומה אשר באנחותם ובמותם כרבו את קץ השעבוד והתחלת הגאולה

תנועת החרות

הארגון הצבאי הלאומי
בצחוסלובקיה.

לכבוד

הגברת אדית ווייס.

קציני וחילי הארגון הצבאי הלאומי בצחוסלובקיה עומדים דם
לוכרו של חייל מחילינו, הקריב את חייו על מזבח אמונתו
למען שחרור אסורים ושחרור המולדת.

יש כאלה החושבים שבחליצה ימסיקו את מלחמתנו. יש החושבים
שפיחת דם נקיים יחרידנו.
חשובתנו חמיד היתה וחמיד תהיה: לא ולאן שפיחת דם נקיים
לא יחרידנו. תליות לא יעכורנו. מלחמתנו תסתיים אך ורק
ברגע שתושג מחרתנו במלואה או - עם הסמדתו של היהודי
האחרון.

מלחמתנו נמשכת והיא זקוקה לאנשים חדשים.

אנו מאמינים, ויש לנו היסוד לקוות, שאחותו של חייל מחילנו
שהקריב את חייו על מזבח אמונתו, הדע את חובתה כלפי אחיה
ועמה, ותעזור לכוחות השחרור העבריים בפעילותם.

אנן מבקשים אותך בזאת, כמיטת לב לכל הנאמר לעיל, שתעזרי
לנו בפעל הנכספי המועבר עתה בארץ זאת.

בכבוד רב

הארגון הצבאי הלאומי
כארץ ישראל

בגולה - חשוי חשח.

RABBI NISSIM B. OHANA
CHIEF RABBI
HAIFA - PALESTINE

הרב נסים ב. אוחנה
רב ראשי
חיפה, ארץ ישראל

HAIFA
PROFE

לכבוד האחות הנכבדה
אדית ווייס
רחוב הנליל 45,
תשפחתי רייזניר

אנן

בלב מצוע, ועינינו זולנות דמעה,
הנני סופר לך את המליט האחרונות שספר לי אמון
בהיותי אצלו אמש בבית הכלא של עכו במערה
אחר הצוה לילה, לפני הוצאה הספק דין בו לפויל
אחרי שאסר הודוי וקריאת שטע
אמר: אחותי נמצאת אצל תשפחתי רייזניר
אני רוצה שהיא תאיר בארץ
זכה עשיתה, במיטב רצוני עשיתי
ואל תצטערי, ודרישת שלום
לתברים ולחברות.

המשחתך בצערבם ובאבליכם
הכור, וסנתם אהבכם
הרב הראשי לעדה הספרדיים

בהיפה

בי"ב באב, נכנס הרב נסים
אוחנה לתא הנידונים למוות
בכלא עכו, לוודוי עם שלושת
עולי הגרדום "הם היו אמיצים
מאוד ולא גילו כל סימני פחד".

מאיר נקר, אבשלום חביב
ויעקב ווייס היו הלוחמים
האחרונים שנתלו על ידי
הבריטים

51. וילינגר משה-מור נח, בן ברוך ופרידה, נולד ביום כ"ט בכסלו תרפ"ט (12.12.1928) בצ'כוסלובקיה. גדל והתחנך בעיר הולדתו. משה היה אח בכור לשני אחים ושתי אחיות. אביו היה חקלאי ואימו עקרת בית.

ביולי 1944 נשלח משה לאושוויץ-בירקנאו; בינואר 1945 – לבוכנוואלד, שם שרד עד השחרור באפריל. במהלך שהותו במחנות עבד משה בעבודות פחם, וסבל מהצטברות פחם בריאות. כל משפחתו הקרובה נרצחה בשואה. ביוני 1945 נכלל משה, עדיין לא בן 17, בקבוצת "ילדי בוכנוואלד" של עליית הנוער, שנשלחה לארץ ישראל דרך צרפת. ב-7.7.1945 הפליגה הקבוצה באונייה "מטרואה א". שבוע לאחר מכן הגיעה האונייה לארץ, נתפסה על ידי הבריטים, והמעפילים הועברו למחנה המעצר בעתלית. לאחר שהשתחרר, הועבר משה לבית הבראה בירושלים, להחלמה ממחלת הריאות בה לקה במחנות. בארץ חיו שני דודיו אשר הצליחו לאתרו, ובכך להעניק לו מעטפת משפחתית. משה התגורר לבד בחדר אצל משפחה ב"בית רובינשטיין" בשכונת "כרם אברהם" בירושלים, ו'חצי-אומץ' ע"י אימו של חברו הקרוב, יחיאל אמיתי. הוא השיג עבודה כחשמלאי בירושלים, הצליח במקצוע והיה מאושר בחלקו. בהמשך, הצטרף לחוג "עלומים" של תנועת הנוער הדתי "בני עקיבא". השתלב בחברה, ובשל שובבותו כונה בפי חבריו "זיכמיר" (חפשו אותי). במסגרת הפעילות בתנועה הכיר גם את רחל ויזל (כיום אירית רון), אשר הפכה לחברת נפש בעקבות חתונה של הדודה שלו עם הדוד שלה. הוא היה בחור גבוה, צנום, שערות מסולסלות בלונדיות. משה חלם על חיים שקטים בארץ, ולאט לאט מצא את דרכו.

בבוא הפקודה מראשי היישוב, בסוף חודש אפריל 1948, התייצב משה להגנת העם באותה נימת ביטחון. הוא שירת בחטיבת "עציוני", היא חטיבת "ירושלים" – חטיבה מספר 6 של ה"הגנה". משה צורף ליחידת פל"ם (פלוגת משמר) והועבר לגדוד 63. כיוון שהיה חשמלאי, נשלח לכל החזיתות כחשמלאי וטלפוניסט, אך באותם ימים היה נאלץ כל חייל להיות מוכשר בכול, לכן נהיה משה המקלען של המחלקה. מדרומה של ירושלים הועבר משה עם יחידתו לגזרה הצפונית של העיר, אזור בתי מנדלבאום. חברו סיפר: "אופייני היה הדבר, שהיה בא לעמדות לבקר את החברים, אפילו שלא היה מתפקידו לשמור. היה מבדח את החברים במעשי קונדס ובהלצותיו העסיסיות, היה מחלק מכל מה שהיה לו לחברים. רדף את הצדק והאחוה, נשאר תמיד בין האחרונים לחופשות ולזכויות חברתיות אחרות". גם בתקופת ההפוגה השנייה היה האזור רווי אש. אור ליום י' באב תש"ח (15.8.1948) ניסו אנשי הלגיון, הנמצאים בשייך ג'ראח, להתפרץ לעיר. הם הפציצו את כל שטח החזית

באלפי פגזים. אחד הפגזים פגע בטלפון המחבר את בית מנדלבאום עם המטה, ומשה התנדב מיד לצאת עם עוד חבר לתקן את הקו. מספרים חבריו על רגעיו האחרונים: "הוא הלך זקוף, בלי שמץ של פחד, וחיך בביטחון". משה וחברו הצליחו לתקן את הקו הקרוע, והחלו לחזור דרך הכביש הראשי בשכונת "נחלת יצחק", בו לא היה קיר מחסה. חברו עבר ראשון בשלום ומשה זינק אחריו, אך באמצע הדרך השיגו כדור של צלף ערבי והוא נפגע בבטנו. משה הובהל לבית החולים "זיו" במצב אנוש, אך שם נפטר מפצעיו. בן 20 בנופלו. משה נטמן ביום נפילתו בקבר ארעי בשייח' באדר א'. ביום י"ז באלול תש"י (30.8.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית העלמין הצבאי בהר הרצל. ב-14 במאי 2015 קיימו היחידה להנצחת החייל וארגון המתנדבים "לתת פנים לנופלים", טקס גילוי מצבה, בהשתתפות בני דודיו שנמצאו, חברים, כיתת חיילים ואורחים נוספים

• החלל הינו "נצר אחרון".

השלמת מידע: נספר על בני הדודים של משה.
מתוך כתבה ב"ישראל היום" מה-17.4.2015: "פרידה מאוחרת" / יניב משיח

"אחרי שנות דור, שבהן חבריו לא פקדו את קברו, זכה משה וילינגר ז"ל, שנהרג בירושלים במלחמת העצמאות, להנצחה מרגשת.... עשרות אנשים מתחילים להתקבץ סביב קבר אחד בגוש א' חלקה 5, חלקת חללי תש"ח. מחלקה של טירונים בצה"ל, תלמידים מבית ספר מירושלים, קבוצות של מטיילים שהיו בבית העלמין. כולם עוצרים ליד הקבר, שסביבו הוצבו דגלים, פרחים וכיסאות לבנים... כמעט איש מבין הנוכחים לא הכיר את וילינגר ולא שמע את שמו. אבל כשהחזן הצבאי פותח בקריאת פרק תהילים, אף אחד לא זז מהמקום.

בשורה הראשונה יושבים כמה אנשים מבוגרים. "אנחנו חברים שלו מאז", הם אומרים בקול רפה. לפני 67 שנים איבדו את וילינגר, אבל זאת הפעם הראשונה שהם עולים לקברו, הקבר שעד לאחרונה כלל לא ידעו שהוא קיים. "אין לכם מושג כמה זה מרגש אותי", אומר יחיאל אמיתי (84), חבר, ועיניו מתמלאות דמעות. בן 18 היה כשמשה נפל, אבל גם היום הכאב עדיין חד. "ברשותכם, אני מתכוון לומר על משה קדיש. הוא היה בשבילי בן משפחה, ממש כמו אח, ואח אומר קדיש. אני שמח שסוף סוף הוא יכול לנוח על משכבו בשלום".

שני בני דודיו של וילינגר, שלא הכירו אותו, בוכים ליד הקבר. גם בקרב הקהל הזר יש שמוחים דמעה. זה מסוג המחזות הישראליים כל כך: חבורה של אנשים זרים לגמרי משתתפים בגילוי מצבה של חייל שלא הכירו, שנהרג הרבה לפני שנולדו. לומדים על חייו ומתאבלים עליו.

לפני חודשיים צילצל הטלפון בביתו של אמיתי בירושלים. "אני אשאל שאלה שאולי תהיה לא קלה", פתחה האישה מעברו השני של הקו. "הכרת אדם בשם משה וילינגר?" אמיתי הצטמרר. "את יודעת שאת מעלה לי את השם הזה מהאוב", ענה אחרי דקה ארוכה, כשדמעות חונקות את גרונו. "אני אדם מבוגר, והבחור הזה הוא חבר ילדות שלי, ונמצא כל הזמן בראש שלי. מאז שהוא נפל לא עבר יום אחד שלא חשבתי עליו, שלא חשבתי מה עלה בגורלו ומה יקרה כשאני אמות, מי יזכור את משה וילינגר". האישה שזכרה את משה וילינגר היא דורית פרי, יועצת בפרויקט "לתת פנים לנופלים" מטעם משרד הביטחון, שנועד להנציח נופלים שנשכחו במהלך השנים ולגלות פרטים על חייהם. פרי, ועימה אורי שגיא, מתנדב בצוות, פתחו את תיק החלל של וילינגר במשרד הביטחון, אבל לא מצאו בו דבר מלבד מסמך שהפנה אותם ל"רחל ויזל".

"התחלנו לחפש את רחל ויזל", מספרת פרי. "בטופס הקבורה של חברה קדישא הופיע מידע על מקום מגוריו של וילינגר בירושלים טרם נפילתו, בשכונת כרם אברהם, וכן שמה של 'בת דודתו, רחל ויזל'. "המשכנו בחיפושים ב"ארכיון הציוני", ב"ארכיון צה"ל" וב"יד ושם". ב"ארכיון הציוני" מצאנו את כרטיס "עליית הנוער" של מור וילינגר (שמו של משה בצ'כית), ובו הופיעו שמות הוריו ומחנות הריכוז וההשמדה שבהם שהה ועבד בפרך: בוכנוואלד, אושוויץ, בירקנאו. מצאנו גם כרטיס חיפוש קרובים על שם מור וילינגר: ב-4 בדצמבר 1945 חיפשה אותו ניצולת שואה בשם לאורה רוטשטיין; ב-6 במרס 1946 היא שוב חיפשה אותו, ועל הכרטיס מצוין שהוא שהה באותה עת בבית ההבראה בשכונת מקור חיים בירושלים, בית הבראה לחולי שחפת. הקשר של לאורה אליו עדיין לא ידוע לנו, ייתכן שהייתה חברת ילדות שלו. במאגר השמות של "יד ושם" מצאנו עדות על אביו של וילינגר, ברוך, על האחות ויולה ועל אמו פרידה, כולם נספו בשואה. באמצעות ITS – ארגון גרמני לאיתור נספים וניצולים מתקופת השואה – מצאנו את כרטיסי האסיר של משה במחנה אושוויץ ובבוכנוואלד. באחד מהם הופיע מקום הולדתו, אוז'גורוד, צ'כוסלובקיה, וכן כתובת מדויקת של בית המשפחה בעיר". בעיתון "זרעים" של "בני עקיבא", שיצא בראש השנה תש"ט, מצאו פרי ושגיא כתבה, שבה הוזכר וילינגר כחניך. בעיתון "הצופה" הם מצאו שתי כתבות שעסקו במשה וילינגר, שעליהן היה חתום יחיאל אמיתי. פרי ושגיא החלו לחפש את שרידי משפחת וילינגר גם באמצעות פרויקט "ישראל נגלית לעין", שבמסגרתו משתפים אנשים את תיעוד חייהם באלבומי תמונות ומסמכים. כך עלו על שמו של הדוד,

אהרון, שהיה בזמנו בעל חנות בתל אביב. יעקב, בנו של אהרון, חיבר אותנו לבני דודים אחרים, כמו קותי וילינגר ומרים קאופמן – ילדיו של בנימין, אח של אהרון.

לאחר המלחמה עלה משה וילינגר לארץ. לאחר כשלושה חודשים, כשהשתחרר מעתלית, הועבר לבית הבראה בירושלים, כדי לקבל טיפול במחלת השחפת שממנה סבל. באותה תקופה נוצר קשר בינו לבין דודיו – אהרון (אדולף) וילינגר, שעלה לארץ לפני מלחה"ע ה-2 והיה בעל חנות בתל אביב, ובנימין וילינגר, שהצליח להימלט מצ'כוסלובקיה במהלך המלחמה.

משה התגורר בירושלים. "הכרתי אותו ב-1946", אומר אמיתי. "אני הייתי אז בן 16, ומשה, שהיה גדול ממני בשנה וחצי, שימש עבורי מודל לחיקוי. הוא היה גבוה וצנום, עם רעמת שיער בלונדינית מפוארת. ידענו שהוא ניצול שואה, אבל הוא אף פעם לא דיבר על מה שעבר עליו במחנות, כמו הרבה ניצולים. הוא הפך לבן בית אצלנו; בא לארוחות שישי ולסעודות חג וישן אצלנו באופן קבוע".

קותי (יקותיאל) וילינגר (62) ממושב יבול [חבל שלום], הוא בן דודו של משה וילינגר. "תמיד ידעתי שיש לי בן דוד שנפל בתש"ח, אבל לא ידענו שום דבר מעבר לזה", הוא אומר. "משה נפל ארבע שנים לפני שנולדתי, ולא זכיתי להכיר אותו. אבא שלי, בנימין, היה בן הזקונים במשפחה. אבא של משה, ברוך, היה הבן הגדול. היה ביניהם הפרש של 13 שנים. הם בקושי הכירו זה את זה. "כל הזמן אני חושב שאם הוא לא היה נופל היה יכול להיות בינינו קשר מדהים. המחשבה הזאת מאוד מייסרת אותי לפעמים. יש מין תחושה גדולה של החמצה. מה שמנחם אותי זה שעכשיו פגשתי אנשים שמכירים אותו ואהבו אותו. הם מספרים עליו שהיה אדם טוב ונחמד".

"היה לו חיוך שלא ירד אף פעם מהפנים", אומר אמיתי, ואירית (חברה) מוסיפה: "הוא היה בחור שקט, אבל תמיד מעורה בחיי החברה. תמיד צחק וחיך בטוב לב, סיפר בדיחות והצחיק את כולם. על הזוועות במחנות מעולם לא דיבר איתנו. זה משהו שהיה מאוד אופייני לו – לא מדברים על מה שרע, אלא רק על הדברים הטובים. ידענו שהוא עלה לארץ ללא משפחה ושהוא סבל במחנות, אבל הוא סיפר את זה רק כבדיחה – גם על הנושא הזה הוא מצא דרך לצחוק.

"אני זוכרת שעוד כנער הוא היה מדבר איתי על הרצון שלו להקים משפחה. תמיד אמר שיהיו לו הרבה ילדים, ואני הבנתי שהוא רוצה משפחה גדולה בגלל שכל משפחתו נספתה בשואה".

בעזרת לשכת העבודה של "בני עקיבא" השיג וילינגר עבודה כחשמלאי בירושלים. הוא החל לעבוד בחנות למוצרי חשמל "קאליש". "אימא שלי סיפרה לי שבאו לחנות ממשרד הביטחון ושאלו על משה וילינגר", אומר דב קאליש, שממשיך את השושלת בחנות המיתולוגית עם אמו. "היא זכרה אותו היטב וסיפרה להם בהתרגשות על משה, הנער החרוץ".

אמיתי: "משה הצליח במקצוע והיה מאושר. הוא חלם על חיים שקטים בארץ, ולאט לאט מצא את דרכו. באחד הימים, כשהעירו לו באחת הפעולות בתנועה שהוא לא חוסך כסף בשביל העתיד, הוא ענה: 'למה לי לדאוג לעתיד? אני לא יודע מה יהיה מחר. אז אני חי כעת בשלווה, ונותן לאחרים לחיות בשלווה'. השלווה הזאת לא החזיקה מעמד זמן רב. בנובמבר פרצה מלחמת השחרור. "בירושלים של אותם ימים, עם בוא הערב בא גם הפחד", נזכר אמיתי. "הרחובות היו מתרוקנים מאנשים, ורק מדי פעם ראית מישהו חולף במהירות ונעלם. אבל הפחד היה רחוק ממשה. אני זוכר לילה חשוך של הפגזה, והאוויר ספוג בריח המוות. אני יושב בחדר, ופתאום שומע צלצול של פעמון אופניים. זה היה הצלצול שכל כך אהבתי, צלצול האופניים של משה. האופניים שכל כך קינאתי שהיו לו". "באותו ערב דאגתי – למה הוא בא בשעה כזאת? מה יש לו לחפש בחוץ? ואז הוא אומר לי: 'מה אתה יושב בבית? בוא נצא לטיול בעיר!' בחוץ לא נראתה נפש חיה, כשכל רגע אתה עלול לחטוף רסיס מוות או כדור אויב. אבל כל זה היה רחוק ממנו. הוא לא פחד מהמוות".

בסוף אפריל 1948 התגייס וילינגר לצה"ל. הוא כנראה הסתיר את מחלת השחפת שלו. "הוא חשב על החיים, על הניצחון, על המולדת ועל חיים שקטים", אומר אמיתי. "אני לא יכולתי להתגייס בגלל

שהיה לי קרע בשריר, לכן עשיתי שירות חלקי בגדנ"ע". וילינגר הוצב בחטיבת "עציוני", היא חטיבת ירושלים – חטיבה מספר 6 של ההגנה. הוא צורף ליחידת פל"ם (פלוגת משמר) והועבר לגדוד 63. "מכיוון שהוא היה חשמלאי, הוא נשלח לכל החזיתות כחשמלאי וטלפוניסט. אבל עד מהרה הוא נהיה המקלען של המחלקה". בתחילה לחם הגדוד בדרום ירושלים, אבל אחר כך הועבר לגיזרה הצפונית של העיר, לאזור בית מנדלבאום, בגבול שבין גוש השכונות היהודיות בצפון העיר לבין השכונות הערביות. "זה היה אחד ממוקדי הקרבות המרכזיים בעיר בתקופת המלחמה", אומר אמיתי. "מיקומם האסטרטגי של הבתים ליד הדרך להר הצופים גרם לתקריות אש כבר לאחר כ"ט בנובמבר, והתקריות הלכו והתרבו". "משה שירת באזור הזה והתמיד להתקין או לתקן קו טלפון בכל מצב", אומר אמיתי. "הוא היה בא לעמדות השמירה לבקר את החברים, הגם שלא היה מתפקידו לשמור, מצחיק את החיילים וצוחק איתם".

ב-15 באוגוסט ביצעו אנשי הלגיון בשייח' ג'ראח ניסיון נוסף לפרוץ לבית מנדלבאום. הם הפגיזו את כל האזור באלפי פגזים. אחד הפגזים פגע בקו הטלפון שחיבר את בית מנדלבאום עם מטה ההגנה. וילינגר התנדב מיד לצאת עם חבר לתקן את הקו, אף על פי שנאמר לו שהפסקת האש עומדת להיכנס לתוקפה ושכדאי להמתין. "זה היה משה", מתגאה אמיתי. "סיפרו לי שהוא הלך זקוף, בלי שמץ של פחד, וחיך בביטחון". וילינגר וחברו הצליחו לתקן את הקו והחלו לחזור לבית מנדלבאום דרך הכביש הראשי בשכונת נחלת יצחק. באמצע הדרך פגע בוילינגר כדור של צלף ערבי ופצע אותו בבטנו. הוא הובהל לבית החולים "זיו" (היום "ביקור חולים") במצב אנוש, ושם נפטר מפצעיו.

לאחר מותו של וילינגר הועברו חפציו האישיים לאירית רון (אז רחל ויזל), חברתו הטובה, שעליה דיווח במסמכו כבת דודתו. "לא הייתה בינינו קירבה משפחתית", היא אומרת, "אבל היינו מאוד קרובים והרגשנו כמו משפחה. לאמי הוא היה קורא דודה, ולכן לא הפתיע אותי שזכיתי לכינוי הזה". וילינגר נטמן ביום נפילתו בקבר ארעי בכפר הערבי שייח' באדר. בגלל הקרבות העזים חבריו לא באו לחלוק לו כבוד אחרון ולהשתתף בהלוויה. "אני שמעתי על זה רק יומיים לאחר מכן", נזכרת אירית ולחלוחית עולה בעיניה. "התאבלתי עליו, אם כי ידעתי שהוא לא פחד לרגע". כעבור שנתיים, ב-30 באוגוסט 1950, הועבר וילינגר למנוחת עולמים בבית העלמין הצבאי בהר הרצל. "ידענו בתיאוריה שהעבירו את ארונות החללים להר הרצל, אבל לא ידענו איפה וילינגר נקבר", אומר אמיתי. דורית פרי היא שגילתה לנו את מיקומו של הקבר, וסיפרה גם שהיא איתרה את רחל". במצבה על קברו של וילינגר חסרו פרטים רבים, ובהם שם אמו ותאריך הלידה שלו. בדיעבד התברר שגם הגיל שצוין עליה, 19, היה שגוי. בטקס הונחה מצבה חדשה, שלמה בפרטיה ודומה למצבות המקובלות בבתי העלמין הצבאיים.

"הפרויקט הזה, לתת פנים לנופל, חשוב מאין כמותו ברמה הלאומית", אומר יחיאל אמיתי בהתרגשות. "צריך להגיד תודה למתנדבים האלה, שעושים עבודת קודש. בלעדיהם לא יהיה מי שיזכור וינציח את אלה שעוד מעט כבר יישכחו".

רשימת עולים שבאו לא"י ר.ע. 58						
היום		16.7.45		מס' / תעודת זהות		מס' סדורי
השם	גיל	מס' תעודת זהות	מס' תעודת זהות	הקרויים בא"י וכתובתם	התנחלות	
יואל	31	1-3	1-3	פולין, ברזילי 30- יבנר י.		442
איבנן	15	3-3	3-3	רוכניא על ית-נוצר		443
יוסף	15	3-3	3-3	זכיה		444
משה	15	3-3	3-3	זכיה		445

רישום העלייה של וילינגר משה באונייה "מטרואה" מה-16.7.1945, בן 16, מצ'כיה

טקס גילוי המצבה המעודכנת
בפרטים של וילינגר משה

המידע שהתגלה על בני
משפחתו של משה על ידי
דורית פרי מעמותת "לתת
פנים לנופלים":

האב ברנרד – ברוך נולד
ב-1898 בסלובקיה
(Streda Nad Bodrogom)
ועסק בעבודת האדמה;

האם פרידה (יולן), לבית פריד, נולדה ב-1906
בהונגריה (Satoraljaujhel) והייתה עקרת בית.
הילדים נולדו באוז'גורוד. משה היה הבכור
מבין חמישה אחים (1928); שתי אחיותיו ושני
אחיו היו:

ויאולה (1930), **הלנה** (1931), **וייצ'ק** (1935)
ולאיוש (1940). כל בני משפחתו נרצחו
בשואה.

הנצחתו של משה בבית כנסת בבאר שבע

4 שערים,
העורים שלנו הגיעו
(87) שושמאן ברק; (88) ווילינגר מור;
(89) ניווירט משה; (90) קראוס הרמן;

עיתון "שערים", עמוד 4, מה- 20 ביולי 1945,
הגעה באונייה מטרואה א' – וילינגר מור (הוא משה)

מצגת על וילינגר משה

[03/%D7%9E%D7%A9%D7%94%20%D7%95%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%A0%D7%92%D7%A8%20%D7%90%D7%9C%D7%91%D7%95%D7%9D.pdf](https://www.90.org.il/03/%D7%9E%D7%A9%D7%94%20%D7%95%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%A0%D7%92%D7%A8%20%D7%90%D7%9C%D7%91%D7%95%D7%9D.pdf)

KL: Weimar-Buchenwald

Jude.

HAFT-Nr.:

118.002

U

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: V i l l i n g e r Überstellt Personen-Beschreibung:
 Vorname: Mor am: 22.1.1945 an KL: Grösse: _____ cm
 Geb. am: 12.12.28 in: Ungvar Buchenwald Gestalt: _____
 Stand: ledig Kinder: _____ am: _____ an KL: Gesicht: _____
 Wohnort: Ungvar Augen: _____
 Strasse: Füzes ut. 1. am: _____ an KL: Nase: _____
 Religion: mos. Staatsang.: Ungarn am: _____ an KL: Mund: _____
 Wohnort d. Angehörigen: keine am: _____ an KL: Ohren: _____
 am: _____ an KL: Zähne: _____
 am: _____ an KL: Haare: _____
 am: _____ an KL: Sprache: _____
 Eingewiesen am: Juni 1944 am: _____ an KL: Bes. Kennzeichen: _____
 durch: _____ am: _____ an KL: Charakt.-Eigenschaften: _____
 in KL: Auschwitz am: _____ an KL: _____
 Grund: Polit. Ungar-Jude Entlassung: _____
 Vorstrafen: - am: _____ durch KL: _____
 mit Verfügung v.: _____

Grund	Strafen im Lager:	Art:	Bemerkung:

Sicherheit b. Einsatz: _____
 Körperliche Verfassung: _____

KL 5/11.44 500.000

4612

כרטיס אסיר של וילינגר משה מבוכנוולד, הגעה 22.1.1945, מאונגוור, רחוב Füzes 1, מספר אסיר 118002

כרטיס אסיר של וילינגר משה [מור] מאושוויץ. שם האבא ברנרד, פועל; שם האימא יולן, מבית פריד

Ung. Jude **Konzentrationslager** *Au A-7679* Art der Haft: _____ Gef.-Nr.: 118002 ✓

Name und Vorname: Villinger Mor V
 geb.: 12.12.1928 zu: Ungvár
 Wohnort: Ungvár Füzes ut. 1
 Beruf: Arbeiter Rel.: mos.
 Staatsangehörigkeit: Hungar. Stand: ledig
 Name der Eltern: Vater Arbeiter Bernát V. dz. unbek. Rasse: _____
 Wohnort: Mutter Jelán geb. Fried dz. unbek.
 Name der Ehefrau: _____ Rasse: _____
 Wohnort: _____
 Kinder: _____ Alleiniger Ernährer der Familie oder der Eltern: KL Auschwitz
 Vorbildung: _____
 Militärdienstzeit: 22.1.45 von -- bis 16211
 Kriegsdienstzeit: _____ von -- bis _____
 Grösse: Villinger Nase: Mor Haare: _____ Gestalt: _____
 Mund: _____ Bart: _____ Gesicht: _____ Ohren: _____
 Sprache: _____ Augen: _____ Zähne: _____

52. **ויס אהרן (ארי)**, בן יפה (שיינדל) ומשה, נולד ביום כ"ט בטבת תרפ"ה (25.1.1925) באירשאווה, במשפחה ציונית דתית. היה חניך בית ספר ריאלי ו"ישיבה", אך נאלץ להפסיק את הלימודים כדי לעזור להוריו. בשנת 1944 נלקח על ידי הנאצים למחנה עבודה. בשנת 1945, חודשים אחדים לפני השחרור, הצליח לברוח מן המחנה, התחזה לנוצרי וחי אצל איכר אוסטרי בסביבות גראץ. ממשפחתו הגדולה נשארו רק הוא ושני אחיו, והם החליטו, לפי צוואת אביהם, להגיע לארץ ישראל – ויהי מה, ובארץ נפגשו. לפני עלייתם השתלם אהרון בעבודות דפוס (יציקת אמהות-מטריצות) בבית דפוס ממשלתי בצ'כיה.

דרך צרפת, תוך כדי עבודה מסורה בארגון ההעפלה והצלת ילדים מידי הנוצרים, הגיע באוניה "ביריה" לארץ ישראל. אהרון נתקבל לעבודה בדפוס "הארץ" ונודע בקרב חבריו כבעל הבנה עמוקה וזריז בעבודתו, חבר טוב ונכון לבוא לעזרת כל חבריו שהתחבב עליהם מאוד. משהצטרף ל"הגנה" בחולון קיבל תפקיד של נשק, בהתאם להכשרתו המקצועית. את תפקידו זה מילא באחריות ובמסירות לאחר שעות העבודה.

ביום כ"ו בטבת תש"ח (8.1.1948) נקרא לתקן מקלע ברוך באחת העמדות בשכונת גרין ולעזור בפינוי הדירות במקום. לאחר שתיקן את המקלע יצא את העמדה, וכאן פגע כדור בלבו והרגו בו במקום. אהרון היה הקורבן הראשון של "פועלי אגודת ישראל" במלחמת העצמאות. הוא הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. בן 23 בנפלו.

השלמת מידע: מצאתי 2 דפי עד שמילאו שני האחים של ארי: **ישראל-דב וייס לבנוני ואברהם**. הם מציינים שהמשפחה מנתה 7 ילדים וששם המשפחה של האימא היה שטיינברגר, ילידת 1905. האבא, משה-לייב, יליד קרצקי, 1896, היה מנהל עבודה בבית חרושת לסבון או לייצור סודה. שאר האחים שניתנה עליהם העדות הם: **יעקב-אלתר** (1924) – היה חולה שחפת וייתכן ונפטר בדרך לאושוויץ; **חיה-אסתר** (1926), **מרדכי** (1928) ו**שאול** (1929). לפי המידע, סביר להניח שאהרון, ששמו המלא היה אהרון-חיים, היה הילד השלישי במשפחה.

ישראל-דב חי בין 1921-2019 [97.5 שנים] והיה מרבני חב"ד. הוא היה רופא השיניים של האדמו"ר, רבי אהרון מבעלז זצ"ל. היה ידוע כמומחה בעל שם, העוסק בצורת בית המקדש השני, שנודע בעיקר בשל הדגם המיניאטורי של בית המקדש השני, שיצר על פי שיטת הרמב"ם.

ישראל-דב וייס לבנוני, אחיו של אהרון

הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"א: "אהרון עלה לארץ בשנת 1948 לאחר שברח מהנאצים. מיד שהגיע לארץ גייסו אותו להיות נשק, וזאת בגלל ניסיונו בצ'כיה כסדר דפוס. לא הספיק ליהנות ממנעמי הארץ. נהרג בחולון בפילבוקס".
13 אפריל 2021

המצדית (פילבוקס) בחולון נבנתה כאן ע"י הבריטים לשימושם, אולם בלילה אחד של סוף חודש דצמבר שנת 1947, תחילת מלחמת העצמאות, השתלטו ערביי הכפר תל א-ריש, יחד עם אנשי הכנופיות שתגברו אותם מיפו, על הגבעה והמבנה. מאז הייתה גבעת הכורכר, הנישאת לגובה של 44 מטרים, לעמדה ערבית ששלטה בתצפית ובאש על מרבית שטחה של חולון הצעירה. השם "חזית חמש" ניתן ע"י מטה מחוז קריית של ההגנה לקו ההגנה של בת ים – חולון – מקווה ישראל – מולדת (היום – שכונה בדרום חולון). אחת הנקודות הרגישות בקו זה הייתה כאן, עקב השליטה הערבית מהגבעה. הקרב על התל נערך במסגרת מבצע "חמץ" (החל ב- 28 באפריל 1948), שיזמה ההגנה בכדי להשתלט על כל השטח שממזרח ומצידי הכביש יפו – יעזור – בית דגן – לוד – רמלה, ונסתיים בניצחון ישראלי. האנדרטה מנציחה את 86 הלוחמים אשר נפלו באזור זה, בקרבות לשחרור חולון במלחמת העצמאות, ביניהם ויס אהרון.

רשימת העולים על האונייה "ביריה", עליה הגיע ארצה וייס אהרון (מס' 344): "בן 21, צ'כיה, וייס יהודה, טבריה".

רשימת ~~העולים~~ שבאו לא"י							
		החברה		האניה / הגבול		2.7.46	
מס' סדורי	המשפחה	השם	גיל	סוג	מס' הרשיון	הקרונים בא"י וכתבתם	הערות
334.	וינדמן	זוסייה	21	פולניה		וייצנבלוט רחל, ת"א רח" מזאה 46.	
335.	וינברוצקה	רחל	23	פולניה		פולניה, רמת-הדר.	
336.	ויינזמט	אירן	20	פולניה		ברוטס סטלה, רח" מנס 4, ת"א.	
337.	ויינמן	שמחה	30	פולניה		ויינמן הרש, ת"א, רח" הגלבוש 16.	
338.	וינקלר	בנימין	17	צ'כיה		ת"א, נציבות-בית"ר.	
339.	ויינר	שמעון	18	פולניה		בג"ה צימרמן, ת"א רח" בזל 23.	
340.	ויינריין	גוטה	24	פולניה		אקשטיין איזק, ת"א בן צמי 3.	
341.	ויינשווק	הנה	29	פולניה		ת"א, נציבות-בית"ר.	
342.	ויינשטסק	מנחם	34	פולניה		ת"א, נציבות-בית"ר.	
343.	ויינשטיין	לימא	28	פולניה		שרה ציצודק, ת"א שב" רוטשילד 93.	
344.	וייס	אהרון	21	צ'כיה		וייס יהודה, טבריה.	
345.	וייס	בני (בן-צידן)	22	צ'כיה		רמת-בן, ת"א, נציבות-בית"ר.	

53. **ויס שלום**, בן אליעזר ורחל. נולד בשנת תרע"ח (1918), במונקץ'. בילדותו הייתה לאביו חווה חקלאית והמשפחה גורשה מהחווה ע"י הצאר הרוסי. המשפחה נדדה והגיעה לעיר מונקץ'. שלום עלה עם אחיו, דב, לישראל והתגורר בשכונת בית ישראל שבירושלים. שלום התגייס לנוטרות וכשחזר משמירה נפצע על ידי מכונית בשכונת מאה שערים. כעבור מספר ימים, ביום כ"ז בטבת תש"ד (23.1.1944), נפטר מפצעיו. בן 26 בנופלו. הוא הובא למנוחת עולמים בבית העלמין שבהר הזיתים. הותיר אחריו אישה, לאה, ובת פעוטה, נצחיה.

השלמת מידע: בסיועה של עמותת "לתת פנים לנופלים" (החוקרות עירית בשן ורחל מרום) קיבלתי את תמונתו של שלום והצלחתי לשוחח עם בת אחיו של שלום, נעמי, בתו של האח דב ויס, איתו עלה שלום ארצה, וממנה התקבלה גם תמונתו של שלום, שאיננה מופיעה באתר "יזכור". ומהו המידע הנוסף?

משפחת ויס הייתה משפחה חרדית. האבא קנה בית דירות במונקץ' והשכיר את דירותיו; זו הייתה פרנסתו עד הגירוש לאושוויץ. אשתו הראשונה של האבא אליעזר ויס נפטרה (והותירה 2 בנות: **רוז'** **והלן**) והוא נישא לאחותה, רחל (לבית גרינפלד). יחד הביאו לעולם עוד 8 ילדים: **הרמינה**, **דוד**, שלום, **דב** (1912), **חיים**, **מרדכי**, **מאיר** ו**רבקה**. הרמינה הייתה נשואה ללא ילדים. בזמן המלחמה, כשהעלו את היהודים לרכבות, היא ביקשה מאחיה, דוד, שיברח - אך הוא עלה עם כל משפחתו לרכבת. את אווה, התינוקת שהייתה בת כמה חודשים, החזיקה הרמינה בידיים וכך היא נשארה בחיים, מוסתרת אצל מישהי מחברותיה, בעוד הוריה ושבעת אחיה נספו באושוויץ. כשנגמרה המלחמה הן נשארו בצ'כיה ואחרי כמה שנים היגרו לארה"ב. לאווה יש שני ילדים בארה"ב.

בשנת 1937 עלו ארצה ועגנו בחוף שפיים 4 אחים: שלום, דב, חיים ומרדכי - לאחר הכשרה בצ'כיה בתנועת "החלוץ". הם הספיקו לעלות על הרכבת האחרונה, שיצאה מצ'כיה לאיטליה, משם עלו ארצה. בהכשרה זו השתתפה גם בחורה בשם רחל, שגם עלתה איתם ארצה, ולימים נישאה לאח דב. שלום ויס התגורר, כאמור, בירושלים והוא התגייס לנוטרות ושרת כשוטר / גפיר במשטרה הבריטית. הגפירים (ghaffir) היו שוטרים בכוח משטרה מיוחד, שגיסה משטרת המנדט הבריטי, בשיתוף עם "ההגנה", לצורך שמירת הישובים העבריים ודרכי התחבורה. הוא נסע על אופניו בסיום משמרת ועגלה רתומה לסוסים פגעה בו. הוא נפצע קשה ונפטר מפצעיו. בתו היחידה, נצחיה, הייתה בת שנה - שנה וחצי כששלום נפטר. לאה, האלמנה, נישאה בשנית והפכה ללאה פיקסלר; היא הביאה עוד בת לעולם, עמליה.

אנו יודעים היום ששם המשפחה של **נצחיה** הוא **שוורץ**. נצחיה נישאה ליורם והם חיו שנים בקיראון (קריית אונו). היא עבדה כתופרת. נולדו להם בת ובן, אשר נקרא על שם אביה, שלום: **אבישלום**. המשפחה היגרה לקנדה, חבל אונטריו, ומתגוררת בעיר ג'ורג'ינה, אשר לחוף lake Simcoe, שם פתח יורם נגריה.

ומעט מידע על דב ויס: הוא היה ממקימי קיבוץ גברעם (שליד אשקלון), שרבים ממייסדיו היו יוצאי צ'כיה והונגריה. שם נולדו שני בניו ושתי בנותיו. 25 שנים התגוררה המשפחה בקיבוץ ואז עברה לכפר הנוער "כדור" (ליד עפולה); בכל השנים עבד דב כמדריך גננות ושתלנות וכגן. אחד מבניו של דב נקרא אליעזר, כשם אביו; לבתו קרא ורד: ראשי תיבות של ויס רחל ודב - שמות הוריו. בתו של דב, נעמי, מתגוררת בעפולה.

אליעזר ורחל, הוריו של שלום.

עומדים מאחור 4 מאחיו;

מימין: מאיר שנפטר בתור חייל במלה"ע ה-2, חיים שהיה בחור ישיבה וחי במאה שערים שבירושלים, האח דוד שנרצח באושוויץ, מרדכי – חי בארץ והיגר לאוסטרליה

אח נוסף של שלום, דב ויס, עם אשתו רחל

נעמי, בתו של דב מספרת על אביה, דב, אשר הגיע ארצה יחד עם שלום: "... הוא עזב את צ'כיה ברכבת האחרונה אשר נעצרה, ולאחר מכן הורשתה להמשיך כדי שיפליגו לארץ ישראל.

אבי, דב, בסיפוריו, סיפר תמיד על הספינה הרעועה, שבה עלו הוא וכל חבריו. זאת הייתה ספינת בקר מאוד צפופה ומאוד מסריחה, ומאחר והעליה הייתה באפריל - ישבו כולם על הדק העליון ורק כששמעו את האזעקה - ירדו כולם לתוך בטן האונייה. את שם האונייה אינני יודעת... הגיעו לחוף שפיים, הועברו לקיבוץ שפיים, ולאחר מכן אבא עבר לקיבוץ גברעם בנגב. המסע שלהם היה ב-1937-1938."

54. **ורצברגר אברהם-שלום**, בן נחמה וחיים-יעקב, נולד ביום ה' בחשוון תרצ"א (27.10.1930) בעיר וולקי בֶּרְזַנְי. עלה ארצה ב-19.5.1947 דרך קפריסין. חודשיים לאחר בואו נתקבל ל"מקווה ישראל" אך עזב לאחר ארבעה חודשים כדי ללמוד מלאכה.

בתקופת מלחמת העצמאות התגייס לצבא ונשלח לגוש עציון. ב-12.5.1948 תקפו כוחות הלגיון את הגוש והצליחו לבתרו לשניים. למחרת נמשכה ההתקפה על כפר עציון והוא נפל בידי האויב. בקרב זה נפל, ביום ד'

באייר תש"ח (13.5.1948). ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים [בקבר אחים]. בן 18 בנופלו.

- החלל הינו "נצר אחרון".

השלמת מידע:

בדף עד מצאתי שהאבא, חיים-יעקב, היה יליד טייץ', שוחט ובודק.

אברהם-שלום היה, כנראה, בן יחיד להוריו.

בספר "תפוח" (יצחק גרשוני) רשום: "בכרטסת מטהאוזן רשום... שהגיע לאושוויץ ב-15.4.44, הועבר לגרויס-רוזן ב-20.5.44, הועבר למטהאוזן ב-3.3.45."

בארכיון המדינה מצאתי שהוא הגיע ארצה באוניית "לטרון", גורש לקפריסין וחזר משם ב-15.7.1947.

וויבוי	יהודה	1929	ב	ליטא	קב. גינזור	(לטרון)
ורצברגר	אברהם-שלום	1930	ב-3	בוקיה	מקוה ישראל	(לטרון)
ורצברגר	בטי	1917	ד	פולניה	(חולה)	(לטרון)

מארכיון גוש עציון נמסר לי כי אברהם-שלום הגיע לכפר עציון עם קבוצה שנקראה 'פלמ"ח דתי' אך, למעשה, היו מגויסים טריים ולא מאומנים. הוא נמנה עם קבוצת החבלנים, שהניחו מוקשים בגוש עציון – בפיקודו של דוד בן דוד (דוד דוידוביץ). עם בוא פלוגה מח"ש ירושלים צורפה המחלקה לפלוגה זו. מילא תפקידים שונים בהגנת הגוש. בעדות שכתב יצחק גרשוני על משפחת שמילוביץ מטייץ' הוא מתעד גם את הסבא של אברהם-שלום, דוד-יצחק ורצברגר, וכך הוא כתב:

ר' דוד יצחק ורצברגר ז"ל הועסק שנים רבות ע"י הקהילה כטעטש כשו"ב ובערך בשנת תר"ץ (1930) יצא לגמלאות והקהילה שילמה לו גמלאות במשך כל השנים לאחר מכן. בראשית שנת ת"ש (1940) התחילו הז'נדרמים ההונגרים להטריד את ר' דוד יצחק שיעזוב את טעטש, כי הוא נולד באחד הישובים שכצפון סרנסילבניה אשר היה עדיין באותה תקופה שייך לרומניה. ר' בנימין שהיו לו עדיין קשרים טובים עם המינהל העירוני כטעטש השתדל הרבה כדי לבטל את הגזרה, אך שום דבר לא הועיל והז'נדרמים עצרו את ר' דוד יצחק והיכו אותו, וכתוצאה מזה חלה והיתה סכנה לחייו. הוצע לר' דוד יצחק שיעזוב את טעטש ויגור אצל בנו ר' חיים יעקב הי"ד, אשר היה שו"ב בקהילה של גרויס-בערעזנא - אם כי היה מוכן לקבל את ההצעה, היסס ר' דוד יצחק לעזוב את טעטש שמא תפסיק הקהילה לשלם לו את הגמלאות. כאשר ר' בנימין שם לב מדוע מהסס ר' דוד יצחק לעבור אל בנו, הבטיח לו כי הוא אישית יעביר אליו מדי שבוע בשבוע את הגמלאות (הקהילה שילמה את המשכורות ואת הגמלאות לאלה שהועסקו על ידה מדי שבוע). ואכן קיים ר' בנימין את הבטחתו - מדי שבוע היה בא אל גזבר הקהילה כדי לקבל את הגמלאות של ר' דוד יצחק ומעבירן אליו, עד הכניסה לגיטו בפסח תש"ד.

KL: _____

HSHL-Nr.:
136396 Ung. Jude

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: Werczberger Oberstellt
 Vorname: Abraham am: _____ an KL.
 Geb. am: 27.10.27 in: Grosz Brezno
 Stand: led. Kinder: _____ am: _____ an KL.
 Wohnort: Grosz Brezno 51 Com Ungvar
 Strasse: _____ am: _____ an KL.
 Religion: mos Staatsang.: Ungarn
 Wohnort d. Angehörigen: Vater am: _____ an KL.
Jakob
unbek. am: _____ an KL.
 Eingewiesen am: 15.4.44 Au 20.5.44 Gyroto
 durch: _____ am: _____ an KL.
 in KL: Mauth. 3.3.45
 Grund: Ung. Jude
 Verstrafen: _____ am: _____ durch KL.: _____
 mit Verfügung v.: _____

Personen-Beschreibung:
 Größe: _____ cm
 Gestalt: _____
 Gesicht: _____
 Augen: _____
 Nase: _____
 Mund: _____
 Ohren: _____
 Zähne: _____
 Haare: _____
 Sprache: _____

Bes. Kennzeichen: _____
 Charakt.-Eigenschaften: _____
 Sicherheit b. Einsatz: _____
 Körperliche Verfassung: _____

Strafen im Lager:

Grund:	Art:	Bemerkung:

30. 5. 44

KL-B-Nr. 44 200.000

הכרטיס האישי של
 אברהם-שלום
 ממטהאוזן: שנת
 הלידה רשומה 1927
 (ולא 1930) – אולי כדי
 לתת לו יותר סיכוי...
 יליד וליקי ברזני; שם
 האב – יעקב; הגיע
 למטהאוזן ב- 3.3.1945

כרטיס ממחנה
 העקורים:
 שם האם – גלי [נחמה]

119 (1) REGISTRATION NO. 200729957

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD

Original Duplicate

M. Single Married
 F. Widowed Divorced

(2) Family Name: Werczberger Other Given Names: Abraham (3) Sex: Co. (4) Marital Status: _____ (5) Claimed Nationality: _____
 (6) Date of Birth: 27.10.1927 Birthplace: Ungvar Previous Country: _____ (7) Religion (Symbol): _____ (8) Number of Accompanying Family Members: _____
 (9) Number of Dependents: _____ (10) Full Name of Father: Werczberger Jakob (11) Full Maiden Name of Mother: Werczberger Moll
 (12) DESIRED DESTINATION: _____ (13) LAST PERMANENT RESIDENCE OR RESIDENCE JANUARY 1, 1938: _____
 City or Village: _____ Province: _____ Country: _____ City or Village: _____ Province: _____ Country: _____
 (14) Usual Trade, Occupation or Profession: סוחר (15) Performed in What Kind of Establishment: _____ (16) Other Trades or Occupations: _____
 (17) Languages Spoken in Order of Fluency: Polish, German, Russian (18) Do You Claim to be a Prisoner of War:
 (19) Amount and Kind of Currency in your Possession: _____ (20) Signature of Registrant: _____ (21) Signature of Registrar: _____ (22) Destination or Reception Center: _____
 (23) Code for Issues: _____ (24) REMARKS: _____
House

20-a
15-51951-1

KL MAUTHAUSEN

WERCZBERGER Abraham
27.10.1927 Grosz Brezno 136 396

HSHL Pers. Karte	☒	Korrespondenz	☐	Dokumente	☐
HSHL Pers. Bogen	☐		☐	Inf. Karten	☐
Erfahrungskarte	☐		☐	Bemerkungen:	☐
Schreibkarte	☐		☐		☐
Namenskarte	☐		☐		☐
Standkarte	☐		☐		☐
Bevölkerungskarte	☐		☐		☐
Kontaktkarte	☐		☐		☐
Todesfallkarte	☐		☐		☐
Todesmeldung	☐		☐		☐
Starbekunde	☐		☐		☐

1 + 1

(Umschlag-Nr.): _____

כשנה וחצי לאחר נפילת הגוש
 ולאחר סיום מלחמת העצמאות,
 בנובמבר 1949, הועברו 240 גופות
 נופלי הגוש ומחלקת ה"ה
 לירושלים. הגופות נקברו ב-17
 בנובמבר בקברי אחים בהר הרצל
 בירושלים. קבר האחים של נופלי
 הגוש וקברי מחלקת ה"ה היו
 לקברים הראשונים בבית הקברות
 הצבאי בהר הרצל.

קיר "נצר אחרון"
באנדרטה לשואה בבית
העלמין של גוש עציון.
וירצברג אברהם-שלום
מונצח מימין בשורה
האחרונה.
[יעקובוביץ ציפורה מונצחת
משמאל בשורה האחרונה]

[זכויות Raphost]

התמונה מאתר הפלמ"ח

על האנדרטה: גוש עציון כלל ערב מלחמת העצמאות ארבעה קיבוצים – כפר עציון שהוקם ב-1943, אחרי שני ניסיונות קודמים שכשלו; משואות יצחק שהוקם ב-1945; עין צורים שהוקם ב-1946; רבדים שהוקם ב-1947. מתחילת המלחמה הטילו היישובים הערבים שסבבו את יישובי הגוש מצור על הקיבוצים, מדי פעם נשלחו שיירות לעזרת הגוש אך רבים מאנשיהן נפלו בהתקפות אויב בדרך. מגיני הגוש, המתיישבים והכוחות שהגיעו לעזרתם, הגנו על הדרך לירושלים עד ראשית מאי 1948, אז פרצו הכוחות הירדנים וערביי הסביבה אל הגוש. ב-ד' באייר תש"ח (13.5.1948), יום לפני הכרזת העצמאות של מדינת ישראל, הוכרע הגוש ומגיניו נכנעו בהוראת הפיקוד העליון. 240 איש נפלו בהגנת הגוש, רבים הלכו לשבי הירדני, וכל היישובים חרבו. אתר ההנצחה נבנה בכפר עציון שהוקם מחדש אחרי מלחמת ששת הימים ב-1967; הוא מספר את סיפורו של גוש עציון מהקמתו ועד לנפילתו במלחמת העצמאות ומנציח את 240 הנופלים בהגנתו.

על האנדרטה מונצחים יוצאי האזור: אלטמן יעקב, האי נתן, הור יוסף, וירצברג אברהם-שלום, האחים זגלשטיין יהודה ורחל, זינגר חנה, יעקובוביץ ציפורה, קויפמן יחזקאל, שיינפלד צבי; כן מונצח עליה בן מאיר בן-ציון, שנפל בשיירת הל"ה, שיצאה לסיוע לגוש.

55. זגלשטיין יהודה-לייב, בן רבקה ואפרים-פישל, נולד ביום ט"ז בתשרי תרפ"ג (22.10.1922) במאיידן. למד ב"חדר" ובבית ספר צ'כי ובמשפחתו ספג מרוח החסידות ואהבת ציון. בעודו ילד נתייתם מאמו ועבר עם משפחתו לעיר חוסט. כשסיים את בית הספר בעיר, יצא לעבוד כדי לעזור למשפחה. בימי המלחמה הגיע לבודפשט וגויס שם למחנה עבודה של הצבא ההונגרי, עבד במחלקת האספקה וניצל את עבודתו כדי לעזור לפרטיזנים שלחמו בגרמנים. משהחל גירוש יהודי הונגריה ניסה להצטרף לפרטיזנים, אלא שנקלע לקרב ביניהם ובין הנאצים, ולאחר שנסוגו נפל בידי הנאצים, יחד עם חברו. בטענה שהם "אריים" ניצלו ממוות. עם גמר המלחמה עבר לבודפשט ולא פעם סיכן את חייו בהגישו סעד ליהודים שחזרו מן המחנות

וביניהם גם לאחיו ולאחיותיו. עם אחיו עבר אחר כך לצ'כוסלובקיה, ומשם לגרמניה, לקיבוץ "בני עקיבא" בלנדסברג ולאיטליה, לקיבוץ "אילה" בוולמדונה (Valmadonna), על החוף שממנו יצאו אוניות מעפילים. בקיץ 1946 העפיל בספינה "כ"ג יורדי הסירה". הספינה נתפסה ומעפיליה נשלחו על-ידי הבריטים לקפריסין. במאבק ליד חופי הארץ היה בין המתנגדים העקשניים לשילוח. בקפריסין התבלט בהגשת עזרה לחברי הקיבוץ בימי המחסור הקשים. יהודה למד עברית והשתתף באימוני ה"הגנה". עם עלותו לארץ הצטרף מיד לכפר עציון, הסתגל בקלות לחיי החברה והתערה בעבודת הבניה. התאמן אימונים נוספים בנשק וקיבל תפקיד בפל"ם. בפרוץ המערכה על הגוש השתתף בסיוורם במקום והיה יוצא עם קבוצת אבטחה לשמור על החבלנים שמיקשו את הסביבה. באחד הסיוורים גם נפגע קלות ממוקש. ביום ד' באייר תש"ח (13.5.1948), ביום האחרון למערכה על כפר עציון, פעל בעמדה בדרום מזרח המשק והשתתף, עד למותו, בהדיפת האויב המסתער. ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל [בקבר אחים]. בן 26 בנופל.

• בו ביום נפלה גם אחותו – רחל.

השלמת מידע: במסגרת חיפושיי לאיתור בני משפחה של הנופלים, הגעתי אל ארכיון כפר עציון. אז הסתבר לי, שליהודה ולרחל היו עוד אחים ואחיות, וששם המשפחה שונה לבן-סירא. [המילה זגל באידיש פירושה תורן של סירה ומכאן משחק המילים לבן סירא]. אחרי נפילת גוש עציון התגוררו שני האחים הבוגרים בניר עציון. ניר עֶצִיוֹן הוא מושב שיתופי, המסונף לתנועת הקיבוץ הדתי, ושוכן מדרום לחיפה, ליד עתלית. היישוב הוקם באייר תש"י (1950) על ידי פליטי כפר עציון, וקבוצה מפליטי בארות יצחק (בנגב), קבוצות "אחדות" ו"תקוה" וניצולי שואה.

כך יכולתי לצפות בעדותם של יצחק ונחום ז"ל, שני האחים של יהודה ורחל ה"ד, שם סופר הסיפור המשפחתי. מסתבר שלאב, אפרים-פישל ולאשתו רבקה היו 8 ילדים: יצחק, נחום, יהודה, רחל, חיה, זלמן (נרצח ב-1944), ציפורה וישראל (נרצח באושוויץ). רבקה נפטרה מטיפוס ב-1932. האב נישא לאישה שנייה, לאה קליין, עבר לחוסט ושם נולדו עוד 4 ילדים: רבקה, משה, שרה ונח. לאה נספתה עם ילדיה בשואה וגם ישראל וזלמן (ילדיה של רבקה) נספו, כאמור. שאר ששת ילדי משפחת זגלשטיין עלו ארצה: יצחק, נחום, יהודה, רחל, חיה וציפורה.

קישור לעדות נחום בן סירא (זגלשטיין) <https://www.youtube.com/watch?v=SVU-wWuElpA>

מתוך עדותו של יצחק בן סירא – בכור האחים, ע"פ ראיון שקיימה אתו עדה רסל בניר עציון, על החיים בקרפטורוס שלפני מלחה"ע ה-2, שהיו דומים לחיים ביישובים נוספים. העדות המלאה בקישור הבא: http://www.nirezion.com/viewpage_mobile.asp?pagesCatID=31685

"אני נולדתי במיידן, בכפר נידח לא רחוק מגבול גליציה, היום גבול צ'כיה רוסיה. כל היהודים בקרפטורוס היו דתיים. אני, למשל, לא ידעתי שקיים יהודי לא דתי. בכפר היו בערך 60 משפחות יהודיות וילדים היו מאות. לא היה יהודי ללא פאות וזקן. היה אפשר ממש לספור את היהודים שהורידו את הזקן. הם היו נחשבים כבר ללא דתיים, למרות שיהודים לא הקפידו על כל דבר מלבד הזקן. במיידן היו 7 בעלי עגלות, מתוכם 6 חבשו שטריימל. תתארי לך שבשבת יהודי עם שטריימל לוקח את הסוסים לנהר להשקות אותם. יהודי שלא חבש שטריימל כבר לא היה בדיוק לפי הנורמה. היו גם עיתונים רבים מאוד בעברית, אז אפשר לומר, שלמרות שלא היינו ציונים במוצהר, זה לא היה רחוק מאיתנו. במשפחה שלי, אבא היה יהודי מאוד מעניין. הוא לחם בצבא האוסטרו-הונגרי. שלחו אותו לקרקוב ושם הוא הושפע מאוד מהציונות. אצלנו, לפני מלחמת העולם הראשונה, כמעט ולא התקיימה ציונות. בקרקוב הוא למד עברית מדוברת. כשהוא חזר הביתה הוא התחתן בשידוך והגיע למיידן. יתכן ואילו היה מגיע לעיר גדולה מערבה יותר היה מתפתח לגמרי אחרת. כמו כל יהודי, הוא קיבל נדוניה, עשה עסק וכשהעסק נכשל – התחיל לחפש פרנסה. לאבא היה כישרון לשפות וכישרון לציור. היינו 8 ילדים מאימא. אבא הפך להיות מלמד. השאיפה הייתה לצאת לעיר הגדולה חוסט. לאבא היה חבר בעיר הגדולה והוא סידר לו "חיידר". היו שני סוגי "חיידר": סוג אחד תלמוד תורה מטעם הקהילה וסוג שני למשפחות עשירות יותר, ששכרו מלמד באופן פרטי ופתחו "חיידר" פרטי. אבא הלך ללמד ב"חיידר" כזה. מצבנו הכלכלי השתפר, אבל אז נפטרה אימא באופן פתאומי [ממחלת הטיפוס – בשנת 1932]. אימא נפטרה כשאני הייתי בן 11 והקטן בן 10 חודשים. ההבדל בינינו בגיל היה שנה וחצי. אח"כ אבא התחתן עוד פעם ונולדו עוד ילדים, אותם לא הכרתי, כי כבר יצאתי מן הבית..

הייתה בעיה גדולה אז אבא חיפש עוד פרנסות. הוא צייר שלטים לחנויות, היה מכין דוגמאות למפות, סדינים וכו' וכן היה כותב מכתבים ליהודים, שרצו שקרוביהם העשירים באמריקה ישלחו להם כסף. המכתבים של אבא היו הכי "מוצלחים" מבחינה זאת.

העוני בכפר היה גדול מאוד. לרוב היהודים הייתה חלקת שדה שעיבדו בעזרת הגויים, והייתה פרה לחלב. לנו לא הייתה פרה והיינו קונים חלב מהשכן. בשנות ה-30 נכנסה "אי"ק"א" לעניין זה ובנו מחלבות, כדי לתת פתרון ליהודים עניים אלו. כל הילדים הלכו ל"חדר" אבל היה גם חינוך חובה, אז הייתה לנו מערכת לימודים מאוד קשה. החדר התחיל ב-5:30 בבוקר. אני זוכר איך אימא הייתה מעירה ושולחת אותנו. לא היה מקום קבוע ללימודים; היו עוברים מבית לבית. בבוקר היה קר – 5 מעלות מתחת לאפס. התפללנו ולמדנו בחדר. אח"כ ב-7:15 רצנו הביתה, אכלנו משהו ומיד רצנו לבית הספר הצ'כי, כי הצ'כים לא הכירו ב"חיידר" כבית ספר, ובצדק. בית הספר היה עד 12:30, חזרנו הביתה לאכול צהריים ואז שוב לחדר עד 7:30 בערב. בחדר, מלבד לימודי קודש, למדנו קרוא וכתוב בלועזית וחשבון, כי לא כל הילדים הלכו לבית הספר הכללי.

אני התחלתי ללמוד בבית הספר הצ'כי בגיל 7, כי לקח לצ'כים זמן אחרי מלחמת העולם הראשונה לפתוח בתי ספר ברחבי המדינה. גם בביה"ס הצ'כי היו 90% יהודים – והיתר היו ילדי הפקידות הצ'כית ומעט ילדים אוקראינים. החידוש היה, שהחינוך הזה היה מעורב, כך שהיו ילדים עם פאות וגם ילדות. ישבנו בביה"ס בגילוי ראש – אינני יודע למה הקהילות נכנעו לצו הזה. היינו פטריוטים צ'כים, ועם זאת היינו יהודים טובים. אבא, אחרי זמן מה התחתן שוב. רובנו עברנו לחוסט. בחוסט, אבא באופן רישמי התארגן ב"פועל הדתי", כמו היום "הפועל המזרחי". הוא הפך לציוני, למרות השטריימל. זה עורר אצל חלק מהאנשים תרעומת והם הוציאו את הילדים שלהם מה"חדר" של אבא, אבל אצל האחרים זה נתן לגיטימציה להיות חרדי וציוני. הם אמרו: "אם ר' פישל ציוני גם לנו מותר". ואז אבא שלח אותנו לבית ספר עברי. הוא חשב על עליה לארץ.

אני המשכתי לגור בחוסט ובגיל 13.5 אבא החליט שאני צריך ללמוד בישיבה. זה היה פתרון גם להמשך לימודים וגם פתרון כלכלי. התחלתי ללמוד בעיירה לא רחוק מחוסט – בסיילש. בישיבה זו הייתי שנה

ועברתי לסלובקיה לישיבה אחרת, שם גם כן למדתי שנה ואז עברתי לישיבה גדולה בקושיצה, שם היה רב אנטי ציוני. בקושיצה התקרבותי ל"בני עקיבא". הייתי בן 16, הייתי לבד והייתי צריך לדאוג לעצמי. הייתי אז מאוד ערני, קראתי הרבה עיתונות צ'כית והייתי מושפע מהרוח הקומוניסטית, שתאמה את חוש הצדק הסוציאלי שלי. רציתי לעלות לישראל כך, וגם תנועת בית"ר מאוד קסמה לי – עם המדים והסדר והרצון לחזור למולדת, ובכל זאת, לא נראה לי, בתור יהודי עם פאות, ללכת לבית"ר והלכתי ל"בני עקיבא". בקושיצה למדתי שנה וחצי ואז נודע לי שמארגנים ישיבת תורה ועבודה מטעם "הפועל המזרחי", בעיירה בשם לוהובץ [Lubovec] ליד ברטיסלבה. ידעתי שיש לי שם בן דוד, ובלי להודיע לאף אחד, נסעתי לשם. בישיבה למדו גם מקצוע אצל בעלי מקצוע פרטיים בעיר ואח"כ למדו תורה, תנ"ך ועברית מודרנית. הרב היה ציוני. בישיבות הרגילות שמו דגש על תורה. אני למדתי ירקנות אצל גוי. זאת הייתה עיירה אנטישמית אבל מאוד העריכו אותנו – "הנה יהודים עובדי אדמה..." אבא בא אלי בטענות כי קיבל את רצוני לעלות ארצה, אבל רצה שאלמד מקצוע יותר ברצינות. התארגנה הכשרה לעלייה ארצה. הגעתי אליה באוגוסט 1938, ממש לפני פרוץ המלחמה. נשלחנו בהכשרה לאוסטרבה המורבית. היינו כ-25 אנשים, היה לנו בית ועבדנו בכל מיני מקומות. אני עבדתי אצל סוחר פסולת ואח"כ בחנות נייר. את הכסף הבאנו לקופה המשותפת. אלו היו הימים של כניעת הסודטים למינכן. היינו קיבוץ עירוני.

במרץ 1939 הגרמנים פלשו לצ'כוסלובקיה. מצבנו התחיל להיות קשה גם כלכלית והוחלט להעביר אותנו לפראג להכשרה. גם בפראג לא הייתה עבודה ליהודים, אבל באופן יחסי היה טוב ליהודים; עוד הסתובבו יהודים עם פאות וזקן ברחובות. מצאנו מקום להכשרה בכפר ע"י פראג, אצל יהודי מתבולל, שהייתה לו חווה גדולה. היא הייתה גדולה מאוד ונחשבה למתקדמת. רק כשבאתי לארץ הבנתי עד כמה הייתה פרימיטיבית. כשהחרימו את החווה – חזרנו לפראג והתכוננו לעלייה. בדצמבר 1939 עזבנו כל הקבוצה את ברטיסלבה והיינו צריכים להפליג באופן בלתי ליגלי דרך הדנובה. זה היה מסובך מאוד. על האנייה נפגשתי לראשונה עם בנות שקראו בסידור והתפללו – אלו היו קבוצה של בנות מגרמניה; הם הקימו אח"כ את קבוצת יבנה ואת בארות יצחק. ב-3-4 אניות, עם דגל צלב קרס, הגענו דרך המצרים לאיסטנבול והעבירו אותנו לאניות אחרות. "פסיפיק" הייתה האנייה שלי, שם דחסו 1070 איש באונייה, שהייתה מותאמת ל-100 איש. אלה היו תנאים קשים מאוד. בכרתים נגמרו הפחם והמים והיוונים דאגו לנו יפה מאוד והפלגנו הלאה. כשהגענו לסביבת קפריסין לא נשאר דבר, אז כדי להפעיל את האנייה פרקו את כל העצים על האנייה. בארץ הייתה האפלה ולכן לא ראינו כלום. קמנו בבוקר והנה – ארץ ישראל. היינו בקרבת נהריה ופנינו לעבר חיפה. הגענו לנמל ואנחנו מחכים. קיבלנו אוכל ועיתונים – העיתון הראשון שראינו היה "דבר". מאוחר יותר אמרו לנו שנעבור לאנייה אחרת, "פאטריה", כדי להתרחץ ולהתכונן לירידה לחוף – וכך היה. אז הגיעה שמועה, שלא יתנו לנו לרדת ויעבירו אותנו לאוסטרליה. חלק מן האנשים שמחו, הרי לא כולם היו ציונים. הנוער החלוצי התחיל לחשוב מה עושים. שיכפלנו ביד שלטים "לא אוסטרליה – רק א"י" ואירגנו הפגנה, ששמעו אותה גם בחיפה. עבדתי במטבח והייתה לי אפשרות להסתובב באונייה, מה שלא ניתן לכל אחד, ושמעתי ברמזים, שהגיעה הוראה מ"ההגנה" להעלות את האנייה באש. עוד לפני כן, תיכננתי ביחד עם דויד בן-דוד [דוידוביץ] – מדליק משואה בטקס יום השואה ב-1995] לברוח בשחייה לחוף חיפה, אבל כשנודע לנו שיש תוכניות להעלות את האנייה באש – דחינו את תוכנית הבריחה. אך שום דבר לא התקדם ואז, כעבור כמה שבועות, החלטנו לברוח. לא הייתי שחיין כל כך טוב. פתאום אני מרגיש ברגליים אדמה! – הגעתי בדיוק לנמל. יצאתי, הייתי במכנסיים קצרים וחולצה.

הייתי כבר בן 20 ורציתי להצטרף לחברים ב"קבוצת אברהם". הייתי זמן מה בקבוצה ועבדתי בכל מיני עבודות. הייתי בין הפועלים שסללו את כביש פרדס חנה-כרכור. היתוש של צבא לא נתן לי מנוחה.

הסוכנות הכריזה על גיוס לצבא הבריטי ונתנה אחוזים לכל קיבוץ. ראינו בגיוס לצבא הבריטי הפגנה של הישוב העברי ושל כוחו וגם הזדמנות להתגייס למלחמה בהיטלר. הסוכנות לא רצתה לרוקן את הארץ מצעירים ולכן נתנו אחוזים לכל ישוב. מ"קבוצת אברהם" ביקשו לשלוח שני מתנדבים ואני מיד התייצבתי. התגייסתי במאי 1941. פעם ראשונה שבאתי במגע עם קיבוצניקים, גם להם זה היה מפגש ראשון עם יהודי-דתי, שמניח תפילין ומתפלל וגם עושה את כל יתר המטלות. בתחילה צחקו מאתנו וזה מאוד הפליא אותי, כי כולם באו ממשפחות דתיות, חסידיות.

הגדוד שלנו עזב את הארץ לבנגזי. ב-1944 הוכרז על הקמת "הבריגדה היהודית" עם סמל ודגל. יום לפני יום כיפור קיבלנו פקודת תזוזה לאלכסנדריה. בין תחנה לתחנה התפללנו את כל התפילות: "כל נדרי", "שחרית" "מוסף" ובערב "נעילה" ו"מעריב". זאת הייתה חוויה מאוד מיוחדת. באלכסנדריה קיבלנו הוראה להתכונן להפלגה. בשתי אניות גדולות הפלגנו לאיטליה. לפני פורים הגיעה הוראה לזוז צפונה; את המגילה קראנו בדרך. אחת החוויות היו השבויים הגרמניים שנלקחו בשבי, זה היה ממש קשה להאמין – אנחנו, היהודים, לוקחים שבויים גרמניים! את האספקה הביאו לנו בפרדות, כי זה היה שטח הררי. כל השלטים בסביבה היה להם גם תרגום בעברית עם הסמל של הבריגדה.

המפלה הגרמנית הייתה צפויה. היו שמועות על ההתקפה המתקרבת. הפלוגה שלנו נבחרה להיות הראשונה. כמובן שמצאתי לנכון להתפלל. אני חושב שתפילה כזו חזקה לא התפללתי לפני ולא אחרי... לבריגדה היו משלחות שנסעו ברחבי אירופה ומסרו ד"ש מארץ ישראל והעבירו את המסר שאין לכם מה לעשות באירופה – אלא לעלות לארץ ישראל.

אחרי כמה זמן, החלטתי שאני יוצא לצ'כוסלובקיה לחפש את בני משפחתי. ידעתי היכן הם נמצאים, דרך ד"ש ממקורות שונים. נחום, רחל וחיה היו בסודטים, יהודה היה בבודפשט. חברים שעבדו במשרד עזרו לי לסדר את כל הניירות וה"פאסים", הגעתי לסודטים. אחיי לא ידעו שאני עומד להגיע.

הגעתי לבית וראיתי שלט: "זגלשטיין – לצלצל פעמיים". אני מצלצל פעמיים ומישהו שואל: "מי זה?" ואני אומר "איציק", כך קראו לי בבית. זה לא יתואר, קשה לתאר את הפגישה, קשה לשכות, זה היה משהו אדיר. שם שמעתי מה קרה לאבא. היו שמועות שהוא נשאר בחיים. הייתי שם שלושה שבועות והייתי צריך לחזור. נסעתי לבודפשט. שוב הגעתי בלילה. חיפשתי את הכתובת של אחי. ראיתי אדם שנראה לי יהודי והוא עזר לי למצוא את הכתובת והגעתי לאחי יהודה, שנפל מאוחר יותר בגוש עציון. נחום ביקר בדכאו; הגרמנים היו מאוד מסודרים, והוא מצא ברשימות את הכרטיס של אבא והיה רשום "פישל זגלשטיין, צייר". פגשתי בחור שהיה איתו בגטו ורשה. אחרי שנהרס הגטו, הגרמנים עשו סדר ואבא היה מצייר עבורם שלטים. הוא נשלח בטרנספורט האחרון לאושוויץ, בנובמבר 1944. הוא החזיק מעמד ועזר לאחרים. תמיד היה לו משהו לאכול ותמיד נתן לאחרים.

ביוני 1945 הגעתי לגרמניה בתור פליט מדומה – לעבוד ב"בריחה". התמניתי לנהל את המחלקה להכשרת ולנוער. לא היה לי ניסיון ניהולי, אבל בכל זאת ניסיתי לעשות משהו. לא ישבתי במרכז, אלא הייתי מסתובב בין הקיבוצים ומספר על הארץ, על הישובים, על הקיבוץ הדתי. בעבודה זו נשארתי עד שחזרתי ארצה במרץ 1947.

לכפר עציון הגעתי במרץ 1947. טענתי שהרבה זמן הייתי בחוץ ואני רוצה לעבוד בחקלאות. התחלתי לעבוד במטעים, זו הייתה התקופה הכי מאושרת שלי. עד מלחמת העצמאות היינו יחד חמישה אחים ואחיות (למעט ציפורה). נקלטו אז פליטי שואה. נקלט גרעין ניצולי שואה ואני הרגשתי שמצאתי את מקומי. במוצאי שבתות היו ריקודים. בליל שבת היו אנשי הגרעינים מתאספים ושרים. אני מאוד נמשכתי לשם. היו שיעורים. מכשיר רדיו לא היה פרטי. כך היה עד הכרזת האו"ם על מדינה יהודית. כשנערך הדיון באו"ם, עקבנו אחריו, ולמרות שהתברר לנו שאנו לא נכללים בשטחי המדינה היהודית, שמחנו. הוצאנו בקבוקי יין ורקדנו. בבוקר תלינו דגל, הייתה תפילה חגיגית ואמרנו "הלל". השמחה

הייתה גדולה, אבל לא להרבה זמן. מיד התחילו לנסוע לירושלים בשיירות. אחת השיירות לא הגיעה. ליבנו ניבא לנו שחורות. ראינו מהתצפית אש והתפוצצויות ואז נודע לנו מ"קול ישראל" שהייתה התקפה על השיירה, נהרגו רבים, וביניהם 4 חברי כפר עציון. נכנסנו למשטר של מצור. את כל הבעיות ההלכתיות שהתעוררו עקב המצור, ניסינו לפתור בעזרתו של הרב הרצוג, דרך האלחוט, וכשלא הצלחנו הייתה ועדה מבין תלמידי החכמים במשק. פעמים אחדות היה ליווי בריטי לשיירות, אבל בדרך כלל הליווי היה של "ההגנה". התקפות ישירות על הגוש לא היו.

ב-ג' בטבת הייתה ההתקפה הראשונה, בעיקר על כפר עציון, כי הם ידעו שאם כפר עציון תיפול – לא יהיה ערך לכל יתר הישובים בגוש.

את האימהות והילדים פינו מיד אחרי ההתקפה הראשונה. בזמן הפנוי, בין שמירות ומעט עבודה, הייתה פעולה תרבותית ערנית, כמו חוגים בגמרא, תנ"ך, הרצאות בנושאי ספרות, המצב הפוליטי. שמרו שהישוב לא יהפוך למחנה צבאי בלבד.

ההתקפה השנייה הייתה 10 ימים לפני הכרזת המדינה. בינתיים שלטנו על כביש באר שבע – חברון – ירושלים וכשהיו בעיות בירושלים – היינו מקבלים הוראה לחסום את הכביש. תפקידי היה מפקד עמדה. ב-3 במאי התחילה ההתקפה השנייה. נהרגו 12 חברים. התחלנו להבין שהמצב לא פשוט. הייתה בעיה של פרנסה, ואז הוחלט בסוכנות לפנות חלק מאנשי כפר עציון, בעיקר בעלי המשפחות, לפתח תקווה. התקיימו כמה אספות וחלק גדול מן האנשים התנגדו לפינוי.

ההתקפה השלישית והאחרונה התחילה ב-ג' אייר. בלילה לפני הייתי בשמירה וכמו שאני הולך לישון – אני שומע יריות. מיד לקחתי נשק ורצתי לעמדה. מצאתי חלק מהחבר'ה. בשעות הראשונות של הבוקר נכבשו כל המשלטים מצד הכביש לחברון ע"י הלגיון. ומיד התחילה ההתקפה על כפר עציון ממש. ההפגזה הייתה מדהימה בכמות האש. בחסות התותחים והנשק הכבד (לנו, כמובן, היה נשק קל ומרגמה אחת שיצאה מכלל פעולה מיד בתחילת ההתקפה) התחילו חיילי הליגיון להתקרב לישוב. נתנו להם להתקרב עד 200 מטר ואז התחלנו לירות בהם. ככה זה נמשך יומיים. היה לליגיון שפע של חיילים ולכל גל כזה שלחו חיילים טריים. בעמדה, היינו תמיד 2-3 חיילים. העמדה נפגעה פגיעות ישירות ובכל זאת לא היה אף פצוע בעמדה שלי. הם הצליחו להגיע לשער המשק, אבל פחדו להסתער פנימה. המשוריינים הגיעו לשער. בשער היה "פּיֶאָט" [Projector, Infantry, Anti Tank:PIAT] שפותח על ידי הבריטים במלח"ע] ומוקש אנטי טנקי, וכשהשריון הראשון התקרב, ניסו להפעיל את ה"פיאט" והוא לא פעל, גם המוקש לא התפוצץ וכך נכנסו השריונים. זרקו עליהם בקבוקי מולוטוב, שלא התפוצצו, או לא פגעו. אני לא ידעתי מזה, אבל פתאום אני רואה שמסביב עומדים חיילי ליגיון צוהלים.

מפקד הישוב הגיע וסיפר לי "נכנענו". זה פשוט לא התקבל על דעתי. אני שואל אותו: "ירושלים מסכימה לזה?" והוא עונה: "עם ירושלים אין לנו קשר". נתנו לנו פקודה לקלקל את הנשק וכך עשינו. הגיעו חיילים. לא חיכיתי הרבה ואמרתי באנגלית: "אני שבוי ואני רוצה שתיקחו אותי למטה". נתנו לנו אוכל וטיפלו בנו מאוד יפה. כעבור כמה ימים העבירו אותנו לירדן. בשבת, עוד ביריחו, לקחו אותי לעיתונאי מה"דיילי טלגרף", כדי שאספר על הקרב. המתורגמן היה ערבי שדיבר עברית ויידיש. הוא שאל אותי איפה הסתרנו את הנשק הכבד. עניתי לו: "לו היה לנו נשק כבד, לא הייתי כאן". לא ידענו אם הוכרזה המדינה. הוא סיפר לי (לאחר שקיבל אישור מהקולונל) שהוכרזה המדינה ושיש פלישה של ארצות ערב. זה היה פיצוי על מה שקרה לנו.

העבירו אותנו לרמת עמון, לבית הסוהר המרכזי. עברתי מחוקר לחוקר, עניתי מה שעניתי, והעבירו אותנו לזָרְקָה, שהיה בסיס בריטי. כעבור שבוע העבירו אותנו לקרבת הגבול העירקי, שם היה מחנה שבויים. לא לקח הרבה זמן, אנחנו רואים, בשבת, אוטובוסים צבאיים ויורדים יהודים עם שטריימלך וזקן והבנו שהעיר העתיקה נפלה. יתר השבויים מהגוש הגיעו כחודש יותר מאוחר. היינו 10 חודשים

בשבי. חזרנו, כל שבויי כפר עציון, במרץ 1949. חיברנו דין וחשבון על הקרב האחרון, וציינו שאנו – תשעה מחברי כפר עציון רוצים להמשיך את היישוב שנפל. מיד התחלנו לחפש מקום חדש להתיישבות. אחת ההצעות הייתה בחווה בריטית ליד ירושלים. הייתה הצעה נוספת להתיישבות ליד יבנה והצעות נוספות. לבסוף הוצעה עין הוד. אני מאוד התלהבתי מהנוף היפה שהזכיר לי את כפר עציון. היו לנו הרבה אלמנות וחשבנו שנוכל להקים בית מרגוע, כמו בכפר עציון, ושם יעבדו האלמנות.”

מימין: האחים נחום, רחל, יהודה ויצחק זגלשטיין, על רקע נוף כפר עציון

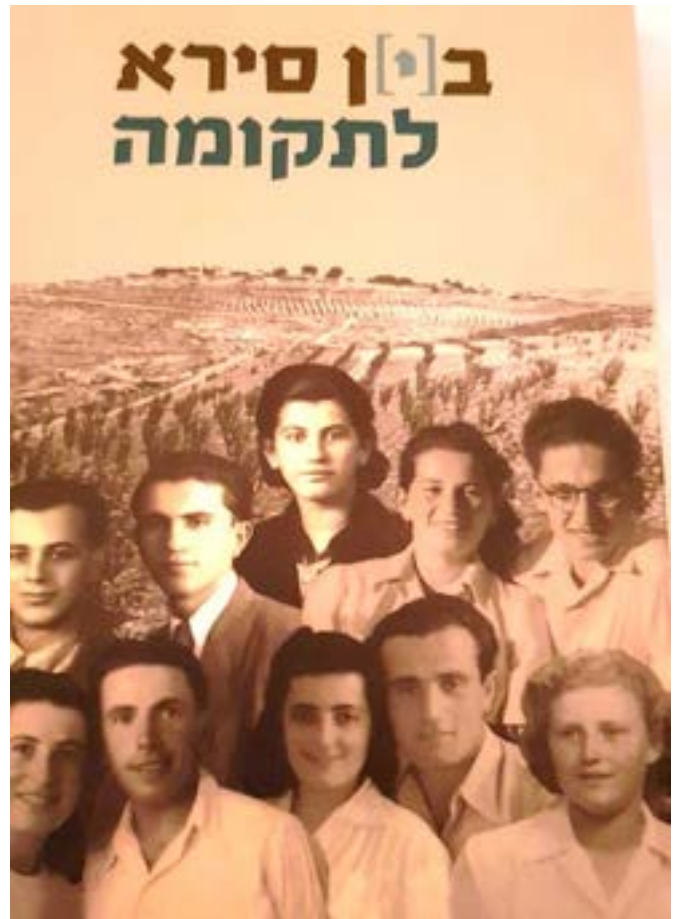
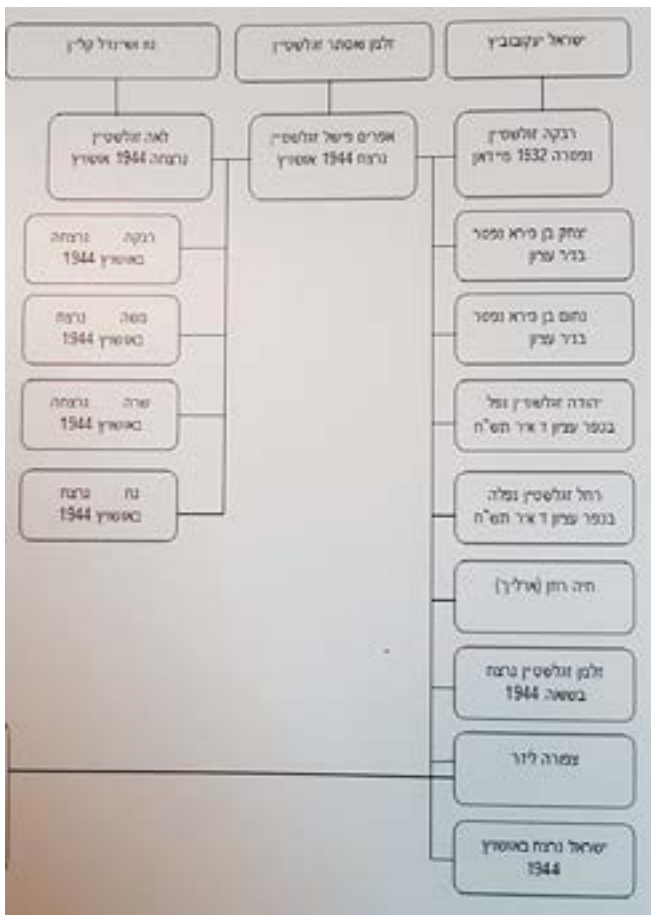

אחותם של יהודה ורחל, ציפורה ליזר

אחת האחיות של יהודה ורחל היא חיה ארליך – רוזן. לא רק שהיא איבדה בקרב את שני אחיה, יהודה ורחל, היא איבדה גם את בעלה, ארליך ישעיהו; בתה, אסתר נופר, נולדה לאחר נפילת אביה. בכתבה שפורסמה במקור ראשון (ע"י אלישיב רייכנר ב-22.4.2015) כתוב:

”השייכות החזקה למשפחת כפר עציון עיצבה את חייה של אסתר נופר והשפיעה באופן דרמטי על חייה. בסרט היא מתועדת כשהיא מבקרת בארכיון של כפר עציון ומעיינת, לראשונה, בתיקייה האישית, שמתעדת את קורות אביה. ‘אני בתוך החומרים של כפר עציון מאז ילדותי, אבל מצד שני אין לי צורך אובססיבי בחיפוש אחר פרטים, ואין לי עניין לברר היכן בדיוק היה אבי בקרב. יש לי חוויה כללית יותר, ואף שעם הגיל אני רואה שאנשים מתעניינים יותר גם בפרטים, אצלי זה לא קיים. צריך לזכור שאני גם בת יחידה לאבי, שהיה ניצול יחיד ממשפחה שנספתה בשואה, כך שיש לי קרובי משפחה רבים במעגל הרחב יותר, אבל אין לי כל כך דרך לברר עליו פרטים. ועם זאת, המודעות בתוכי לעניין חזקה מאוד. הדמויות המשמעותיות בחיי הם אנשים שקשורים לכפר עציון.”

ספר ההנצחה שיזמה משפחה בן סירא (זגלשטיין), המספר את סיפורם האישי: כותרת ועץ המשפחה

יצחק: 1920-2003	נחום: 1921-2014	יהודה: 1923-1948	רחל: 1924-1948
חיה (ארליך-רוזן): 1925-2022	זלמן: 1927-1945	ציפורה (ליזר): 1928-2019	ישראל: 1930-1944

יהודה זגלשטיין - נולד ב-1923

מבין חמשת הילדים שחזרו לבית המשפחה לאחר נישואי האב בשנית, היה יהודה הילד המבוגר ביותר. הוא חזר יחד עם אחיותיו רחל, חיה וציפורה ועם אחיו זלמן. הוא למד בבית הספר ונס בחיידר. בשלב מסוים עזב יהודה את בית הספר והחל לעבוד בחנות בדים. הוא התקדם בעבודתו וכך הצליח לסייע לאבא בפרנסת המשפחה.

רחל זגלשטיין - נולדה ב-1924

רחל הייתה ילדה גבוהה ויפת תואר. היא הייתה מקובלת בחברה ואהבו אותה מאוד. בשנים הראשונות למדה בבית ספר צ'כי, אך משהוקם בית הספר העברי בחוסט העביר אותה אבא ללמוד בו. אחר כך שלח לשם גם את אחותה, חיה-הינדליה. רחל כבר למדה עברית עם אבא וכשנכנסה לבית הספר העברי לא נתקלה בקושי שפתי. בשונה ממנה, רוב התלמידים התקשו מאוד בלימוד השפה העברית. רחל השתייכה לתנועת

בני-עקיבא ושם העבירה מפעם לפעם שיחות על פרשת השבוע. עם סיום שמונה שנות לימוד, למדה רחל פאנות - ייצור פאות לנשים - ועבדה בתחום.

56. זגלשטיין רחל, בת רבקה ואפרים-פישל, נולדה ביום ה' בתשרי תרפ"ה (3.10.1924) במאיידן להורים חסידים נוטים לציונות. בהיותה בת 8, לאחר שנתייתמה מאמה, עברה עם המשפחה לעיר חוסט. תחילה למדה בבית ספר צ'כי ואחר כך בבית ספר עברי. הגיעה במהרה לידיעת עברית טובה בדיבור ובכתב והצטרפה לתנועת הנוער "בני עקיבא". לאחר סיום בית הספר עברה לבודפשט ללמוד מקצוע. היא נתקלה בקשיים בהשגת עבודה בגלל התעקשותה שלא לחלל שבת, אך בסוף הצליחה להסתדר לפי רצונה. בבודפשט המשיכה בפעילותה ב"בני עקיבא", בייחוד בחוגי לימוד, ופעם

קיבלה פרס ראשון מוועדת התרבות של ההנהלה הארצית על הצטיינותה בידיעת תורה. ב-1944 נשלחה למחנה ההשמדה אושוויץ והועסקה במיון החפצים של המושמדים. היא ניצלה את האפשרות להשיג במקום עבודתה מצרכי אוכל ומלבושים לשם הגשת סעד לרבים מכלואי המחנה, על אף הסכנה שבדבר. אחרי השחרור חזרה לבודפשט ולפעולתה כמדריכה ב"בני עקיבא". רחל מצאה את שני אחיה ושתי אחיותיה ששרדו מהמחנות, ובעזרת האח הבכור, חייל בבריגדה היהודית שבא לבקרו, עברו לגרמניה, לקיבוץ "בני עקיבא" במחנה לנדסברג. אחרי תקופת הכשרה בקבוצת "אילה" בוולמדונה (Valmadonna) שבאיטליה, העפילו באונייה "כ"ג יורדי הסירה" שנתפסה על-ידי הבריטים ונוסעיה הוגלו לקפריסין. שם עסקה רחל בהוראת עברית לקבוצת נוער עולה.

משעלתה לארץ בראשית 1947 הצטרפה לקבוצת כפר עציון ונקלטה במהרה בעבודה ובחברה. עברה אימונים בנשק ובתקופת המצור שירתה בקשר ובחובשות. מילאה את תפקידה בשלמות ונשאה את התלאות באומץ ובאמונה בניצחון, ויום אחד לפני נפילת הכפר עוד הייתה חזקה ברוחה ובראש דאגותיה היה להביא מים ומזון לפצועים שבמרתף. בפרוץ האויב לתוך הכפר נאבקה עם אנשיו עד נשימתה האחרונה ונפלה ביום נפול כפר עציון – ד' באייר תש"ח (13.5.1948). בת 24 בנופלה. ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הובאה למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל [בקבר אחים].

• בו ביום נפל גם אחיה יהודה.

השלמת מידע: כל המידע על משפחת זגלשטיין מופיע תחת שמו של יהודה, המבוגר מביניהם. האח השני, נחום, התחתן עם פנינה (לבית ווהל). אחיה של פנינה, דוד, היה מאורס עם רחל. גם דוד נהרג בכפר עציון.

רחל זגלשטיין וארוסה, דוד ווהל (Vohl) – על רקע נופי כפר עציון. שניהם נהרגו בקרב זה...

57. זיגלשטיין אפרים, בן בלומה וצבי, נולד ביום ב' בתמוז תרפ"ח (20.6.1928) במונקץ'. ההונגרים, שחזרו לשלוט בחבל זה, הסגירו אותו עם כל היהודים לקרונות המוות של היטלר. ממשפחתו בת תשע הנפשות נשארו בחיים רק הוא ואחותו. אחרי השחרור נכנס להכשרת "דרור" בבודפשט ולמד סנדלרות. אפרים העפיל ארצה באונייה "יגור" והגיע לארץ בשנת 1946. עבד בעבודות שונות ולבסוף הסתדר במקצועו. אפרים נענה לצו הגיוס במועדו והשתתף בקרבות מלחמת העצמאות בחטיבת "כרמלי".

לאחר בלימת הפלישה בעמק הירדן נטלו כוחותינו את היוזמה ותקפו באזור הגלבוע. לאחר שנתפסה אחיזה ברכס הגלבוע תקפה חטיבת "כרמלי" בליל 2-3 ביוני, את ג'נין וכבשה את המשלטים החולשים על העיר. הצבא העיראקי, שעבר לשומרון לאחר כישלוננו בעמק הירדן, ריכז כוחותיו ותקף נגד, ובלחץ התקפה זו נאלצו כוחותינו לסגת. בקרב זה נפל, ביום כ"ה באייר תש"ח (3.6.1948). בן 20 בנופלו. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בקבר אחים.

השלמת מידע: בסיוע עמותת "לתת פנים לנופלים" נוצר קשר עם שני קרובי משפחה של אפרים: צביקה פרידמן, האחיין של אפרים, ורמי רוזנברג, בן של בת דודתו של אפרים. לאימו של צביקה, אחות של אפרים, קראו רחל, ילידת 1924, והיא האחות היחידה ששרדה. צביקה נקרא על שם אביה, צבי. רחל ומשפחתה (בעל ושני בנים) התגוררו בחולון. צביקה סיפר שאימו הזכירה שהיו במשפחה, כנראה, 9 ילדים (ולא שבעה). רחל נפטרה ב-2014. [רק בעקבות השיחה עם צבי הבנתי שאני מכירה את המשפחה מילדות (הנני ילידת חולון), אך לא ידעתי שרחל הייתה אחות שכולה. לא דיברו הרבה בזמנים הללו...]

רמי רוזנברג, שאימו, הינדה לבית זיגלשטיין, הייתה בת דודה של אפרים. היא הייתה ילידת Kanora (צמוד ל-Volovets). הינדה התוודעה לפעילים מתנועת "החלוץ" ועלתה ארצה ב-1936, לקיבוץ גברעם [היום זאת שכונת רמת יצחק בגבעתיים]. משם עברו לקיבוץ גליל ים, לנתניה ולכפר יונה. רמי, בנה, זוכר שדיברה על "פישי", בן דודה, הוא אפרים.

רחל (זיגלשטיין) פרידמן, האחות היחידה שנותרה ממשפחתו של אפרים

רשימת עולים שבאו לאיי ר.ע. 265-א-262

"אושין-ויגור" סקפריסין.
 החברה

10.12.46

מס' היישוב	המשפחה	השם	גיל	סוג	מס' הרשיון	הקרויים באיי וכתבתם	קצוות
279	וללי	רוזה	10	ב-3	יון	עליה-נוער, (ה.סולד)	
280	וולף	קרל פאול	23	ג	בוסניה	לנדא סטה, גל-עד. (יגור).	
281	וולפסון	אסתר	21	ג	ליטא	נת (יגור)	
282	וולקומיץ	לאה	22	ג	פולניה	קיסריה, סדות-ים (יגור).	
283	ון-אוס	הילדה	27	ג	הולנד	תיאו לוי, ירושלים, אברבנאל 9	
284	ונציה	רחל	30	ג	יון	בן-ציון אליעזר, ח"א, רח"פ	
285	"	יצחק	11	"	"	פלורנטיין 43. (ה.סולד).	
286	וקסלר	דוד	33	ג	רומניה	פתח-תקוה, פ.כזרחי (ה.סולד).	
287	ורטהיים	יאנוש	22	ג	הונגריה	זאב וייס, ירושלים, רח"פ	
288	ורנר	שלמה	41	ג	פולניה	פתח-תקוה, מ.ס.	
289	זכדסקי	מאיר	26	ג	פולניה	פנינה לוטבסק, ח"א, קסל 11.יב.	
290	"	דבורה	25	"	"	"	
291	זולברג	יעקב	29	ג	פולניה	זאב שר, כפר-ססה. (יגור).	
292	"	פריס	25	"	"	"	
293	זולדן	הלנה	26	ג	צ'כיה	פרידמן אברה, חמה-גן (יגור).	
294	זולדן	ישראל	14	ב-3	צ'כיה	עליה-הנוער, כפר-פינס.	
295	זולדן	מנחם	22	ג	צ'כיה	ראשון-לציון. (יגור).	
296	"	חיה	18	"	"	"	
297	זולטן	רחל	17	ג	צ'כיה	עליה-הנוער, מ.פ.פ"ח (יגור)	
298	זולץ	זוסמן	19	ג	פולניה	אטל דנישבסקה (יגור)	
299	זונדרמן	בנימין	26	ג	פולניה	כפר-סבא, מ.פ. (יגור).	
300	"	אידה	19	"	"	"	
301	זיגנבר	מלך	16	ב-3	פולניה	קב"דן, עליה-הנוער. (יגור)	
302	זיגלסטיין	אפרים	18	ג	צ'כיה	רוזנברג הינדה, נתניה. מ.פ.	
303	"	"	"	"	כפר-יונה, גבן-עם. (יגור)		

אפרים הגיע ארצה באוניית המעפילים "יגור" ב-11.8.1946 אך נשלח לקפריסין.

הוא חזר ארצה באונייה "אושין ויגור" 4 חודשים אחר כך, ב-10.12.1946.

אפרים (אחרון), בן 18, מיועד להגיע אל רוזנברג הינדה [בת דודתו], שהתגוררה, בסופו של מסלול - בכפר יונה

בכתבה של "יד ושם": "סיפורה של קהילת מונקאץ' - עיר יהודית למרגלות הקרפטים" מוזכר שם הוריו של אפרים היה רגינה וליאופולד [ולא בלומה וצבין], שאלה, כנראה, שמותיהם הלועזיים.

מתוך כתבה ב"ידיעות אחרונות" מאת איתי אילנאי, שכותרתה "הסודות הקבורים של ג'נין" - 3.3.2023
 ברשימת הנעדרים מקרב ג'נין מופיע שמו של זיגלשטיין אפרים בשורה 14

בסופו של דבר אותרו 44 גופות של חיילים ישראלים, בתוך המערה ובמקומות אחרים. בגלל הקושי לזהות אותן, הוחלט להביאן לקבר אחים משותף. בקבר נטמנו גם שרידיהם של שני לוחמי גולני, שנהרגו במבואות ג'נין כמה ימים לאחר מבצע יצחק. קבר האחים ל-46 חללי הקרב על ג'נין ניצב גם היום בבית העלמין הצבאי בהר הרצל בירושלים.

בימים שלאחר מכן יתבררו ממדי האסון של קרב ג'נין. העובדה שלוחמי גדוד 21 נעזבו פחות או יותר לנפשם, בשילוב מבנה השטח והנחישות שגילו כוחות האויב, הובילו לשורה ארוכה של אבירות. כשנבדקו השורות התגלה כי נפערו בהן 49 חללים, 45 מהם מקרב אנשי גדוד 21. שני חיילים נוספים של גולני ייהרגו בקרבות שיתחוללו באזור בימים הבאים. כשרובינשטיין נשאל מדוע קרב ג'נין, על התוצאות האכזריות שלו, נבלע בתהום הנשייה ולא השתרש בתודעה הציבורית, כמו קרב לטרון למשל, הוא עונה: "פשוט לא נשאר מי שיספר עליו".

קרב ג'נין לא היה רק אחד הקטלניים בתולדות צה"ל; למרבה הזוועה, ובניגוד גמור לאתוס הישראלי, כל גופות ההרוגים בקרב נותרו מאחור, בשטחי האויב. כשנה וחצי מאוחר יותר, ייקרא נפתלי זעירא להשיבן הביתה.

מתוך אותה
הכתבה

הרב שלמה גורן,
יחד עם נפתלי
זעירא (יליד
1910, ברטיסלבה)
הם שעסקו
במלאת הקודש
של הבאת גופות
החיילים לקבורה

58. זינגר חנה, בת ביילה ונפתלי, נולדה ביום י"ב באב תרפ"ז (10.8.1927) בלוזה (Loza) להורים שומרי דת, אנשי עבודה חקלאית ומסחר. למדה בבית ספר ממשלתי. בילדותה נתייממה מאמה ועבדה יחד עם אחיותיה הגדולות במשק בית, ברפת, בגן ובשדה (היא הייתה הבת הרביעית בילדי המשפחה: חמש בנות ובן אחד). באביב 1939 הוחזר אזור מגוריה להונגריה וב-1944 נשלחו בני המשפחה למחנות שונים. היא נשלחה למחנה ההשמדה אושוויץ, ומשם למחנות עבודה בגרמניה. כשחזרה הביתה אחרי המלחמה מצאה בחיים רק את אביה ואחות אחת. אביה, חולה ורצוץ מהסבל במחנות, נאלץ

להישאר בכפרו והיא הצטרפה לקיבוץ "בני עקיבא" בבודפשט, יצאה להכשרה ומשם – ב"נתיב הבריחה" לאיטליה. חנה הצטרפה לקבוצת הכשרה של "תורה ועבודה", הגיעה לארץ בשנת 1946 באוניית המעפילים "אנצו סירני", נעצרה במחנה עתלית ושבויעיים לאחר ששוחררה עלתה לכפר עציון. היא הסתגלה במהרה לעבודה ביער, במטבח, בבית המרגוע ועוד, נקלטה יפה בחברה, לקחה חבל בשיעורים והתקדמה בדיבור עברי, בשירה ובריקודים, ושאפה להעלות אליה את אביה. בעצת ידידים ניסתה פעם לפרוש מהקיבוץ ולשבת בעיר, אך מיד חזרה אל הקיבוץ והתקשרה אליו עוד יותר. מראשית בואה השתתפה באימוני ה"הגנה", שמחה בתפקידים הקשים שהוטלו עליה מדי פעם, והצליחה שלא לפגר אחרי הבחורים, ובזריקת רימונים לטווחים רחוקים עלתה גם על רבים מהם. בחודשי המצור על הגוש השתתפה בשמירה בעמדות, מחזיקה ברובה, וליד הזרקור. חנה סיימה קורס לחובשות ושירתה כחובשת אחראית ליד מפקד הקטע המזרחי של הכפר. בהתקפה האחרונה הייתה על משמרתה, ועזרה גם בטיפול בפצועים שבבית-החולים. בערב האחרון עוד עזרה בהעברת פצועים למשואות יצחק. למחרת הוסיפה לשרת בתפקידה הקבוע וכך נפלה בפרוץ שריוניות האויב אל הכפר – ביום ד' באייר תש"ח (13.5.1948) [יום לפני הכרזת העצמאות]. בת 21 בנופלה. ביום כ"ה בחשוון תש"ט (17.11.1949) הובאה למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל [בקבר אחים].

השלמת מידע: האם, ביילה-דבורה, ילידת 1895, הייתה מבית ליבוביץ. אביה של חנה, נפתלי, נפטר זמן קצר אחרי המלחמה. אחותה של חנה, ששרדה, נקראה **הניה** (1922) היא נישאה לדוד גרינשטיין ולבנם קראו נפתלי, כשם אביה. המשפחה גרה באירשאבה, ברחוב גגרינה 17 (שם הרחוב הוחלף בסוף שנות ה-60). המשפחה היגרה לארה"ב. בלה/טניה, בתה של הניה, מסרה מידע על האחים הנוספים של חנה: **לאה** (1920), **שיינדל/שארי** (1924-5), **בלימה** (1930), **דוד** (1936), **בלה** (1939) **וחיים-לייב** (1940), כלומר המשפחה מנתה 6 בנות (ולא 5) ו-2 בנים (ולא בן אחד).

אח של נפתלי, הדוד של חנה (והניה), היה שרול-לייב (שהיה נשוי לחיה רייזל). הוא היה ניצול שואה, נישא בשנית ונולדו לו 3 ילדים. אף הם גרו באירשאבה, שם ניהל הדוד אחרי המלחמה חנות לממכר לחמים. [המידע התקבל באדיבותה של אהובה ויינברגר, ילידת אירשאבה].

משפחת גרינשטיין: הניה (אחותה של חנה) ודוד ז"ל, עם ילדיהם. התמונה צולמה בדצמבר 1976

כתובת לא תשובה
 מס' התיק 062/87406
 מס' הרשימה 062/1
 ירושלים, 50.6.7
 כ"ו סיון תש"ז

א. י. ג.
 הגדון: שלמה אהרן הזכרון (הקב"ה)
בגדל של א"ה זינגר ב"ר
 ישיבת מסדה מיום ה' ניסן בגדון הני"ל נתקבלה כעת
באמצעות אהרן הזכרון (הקב"ה)
 התשובה הבאה :
הכסאני ז"ל נרצח במלחמה, ואינו לאוסד
שלום ושלום מוציא
ז"ל מלחמה נפסד ז"ל מלחמה זכרם אזכרם
שהם היו זמלא ב"ר-ולנק אנק, שלי
נק שמו ב"ר כ"ל (נפטר) (נפטר)
אולי כ"ל כ"ל אהרן ז"ל אהרן ז"ל אהרן ז"ל
ב"ר-זכרון ז"ל מקום מוצאו של (המקום)
שלמה אהרן, ב"ר יק"ל בתורה ב"ר פ"ר

בכבוד רב.
 המדור לחיפוש קרובים

חנה זינגר (מימין). מי הנערה לידה?

מארכיון כפר עציון קיבלתי מסמכים המציינים את שמותיהם של קרובי משפחה:
 מכתב, בידי [בהמשך], שנשלח לנפתלי אביה, ללזה, לאחר נפילתה של חנה, שם של דוד בארה"ב בשם שמואל וארלוב / ואכלוב, בת דודה בשם לאה שוורץ (נפטרה בספטמבר 2013), בן דוד בשם יצחק ליבוביץ מזכרון יעקב [בן יעקב, ממיסדי גבעת עדה, נפטר ב-1964], רבקה פוגלמן מנתניה, נעמי במירה מתל אביב, קרובת משפחה בשם איטה פרבשטיין (קליימן) מחיפה, ליברמן מעין איילה.

ב"ה
קרובי המשפחה של הנופל ומכריו
 שם הנופל: ז"ל חנה

הקשר	שם	כתובת
בת דודה	לאה שוורץ	רח' מחלקי מ"ה 14, ירושלים
בת דודה	Jacly and Elliot Herlander	16 Andersy st. Bklyn NY 11235 U.S.A

חנה עברה לבודפשט, בירת הונגריה, וזאת הצטרפה לקבוצת "בני-עקיבא" והתחילה את הכשרתה לקראת ארץ-ישראל. ביחד עם חבריה להכשרה עברה בדרכי "הבריה" לאיטליה וזאת הסתדרו בקבוצת באחד מהחנות הפליטים.

כבוצת תור העליה הועברה חנה ביחד עם קבוצת חברים שהקבוצה, לפיכך הסעבר בספרג'נסה, אשר בצפון איטליה. עם נסיעתה עם חברי קבוצת ההכשרה "תורה ועבודה" מאביאסי וביחד אהם העפילה ארצה באניה "אנצול" סירני". ב-18.1.1946 הניעה הצניה לחוסי הארץ ונתפסה ע"י האנגלים. הסעפילים נכלאו במחנה הסעזר בעטליה. חנה המשיכה לחיות ביחד עם החברים שקבוצת אביאסי והשתתפה בפעולתם התרבותית והחברתית. ביחד עם חלק מחברי הקבוצה ה"ל העליטה להצטרף לכפר עציון. ב-2.2.1946 פוחרתה סעטליה וטעה את פעמיה לכפר-עציון.

בחורה מסוגה מלאת היים וכוחות עלומים הסתולה סהר לעבודה ביער, בסטבה, בבית הסרנוע ובסקופות עבודה חונים. היא מצאה ענין בעבודה. למדה סהר את הספה והשתתפה בעירנות באחי החברה ולקחה חבל בסורים חונים. סהר קשרה קשרים אטשים עם השכנה הצעירה שבין חברי הכפר והתערחה בחוכם. התחנכו עליה החרים והיער הצעיר אשר הזכירו לה במידת מה את נוף מולדתה ההררית. חנה החזיקה קשר סכתבים סכוף עם אביה. היא שאטה להעלותו ארצה אך כל הדרכים נחסרו.

חנה הייתה מסוג האנשים אשר גישתם לבעיות ההיים היא סכעיה ובריה, בקלות התגברה על קטיי הקליטה באורה, לא הרבתה להתלבט בבעיות מסובכות - אך לעומת זאת תמיד הייתה סבין הראשונות לקחת חבל בכל מסיבה, בשירת ובריקודים בהם הערחה את און נעוריה. טעם נסתה לשמוע לעצת יודים ולתקנת על חיי העיר, אך סהר שבה לקבוצה והתקשרה אליה יותר.

עוד מיסיה הראשונים בכפר עציון התחילה להתאמן באסוני ההבנה וזילתה נטייה ויכולת רבה בהם. הייתה לה שאיפת לעמוד בכל מבחן ולא לסגר באסונים ביחס לבהורים. תמיד נהרה בתפקידים קשים והייתה שפחה על הצלחתה בהם. הצטיינה בזריקת רימונים לסוחים רחוקים. הצליחה בזאת, לא פעם, יותר טוב מאשר חלק ניכר מהחורים שהתאמנו סכבר. כפי הנראה הייתה מלאכה זאת טבעית לבת כפר, אשר התחרפה בטה בילדותה עם ילדי הכפר בקליעת אבנים.

בהחל הסעזר לקחה חבל בססירה בעסדות וליד הזרק-אור. שפחה הייתה בשאחה לססירה והרונה על שפחה. הצטיינה באומץ לב ובנכונות לכל תפקיד קשה. עברה אסונים בעזרה ראשונה ונתמנתה כחונטה אחראית ליד אטפקד הקטע המזרחי של הכפר.

בימי הקרב האחרון ב-1' - ד' אייר תש"ח הייתה על משרתה. אחר-כך עברה לעזור בסטול בפצועים שרוכזו בבית המולים, אשר הופעץ מדי טעם בפעם, ועשתה את עבודתה תוך אומץ רוח והתמסרות רבה. בערב, בשוך הקרבות, עזרה סכברת הפצועים לקבוצת "מסואות יצחק" השכנה.

בסרוץ שריוני הלציון לכפר עציון, לסחרת הלילה ההוא, בד' אייר תש"ח (18.5.1948) נפלה על משרתה ביחד עם יתר חברי הכפר.

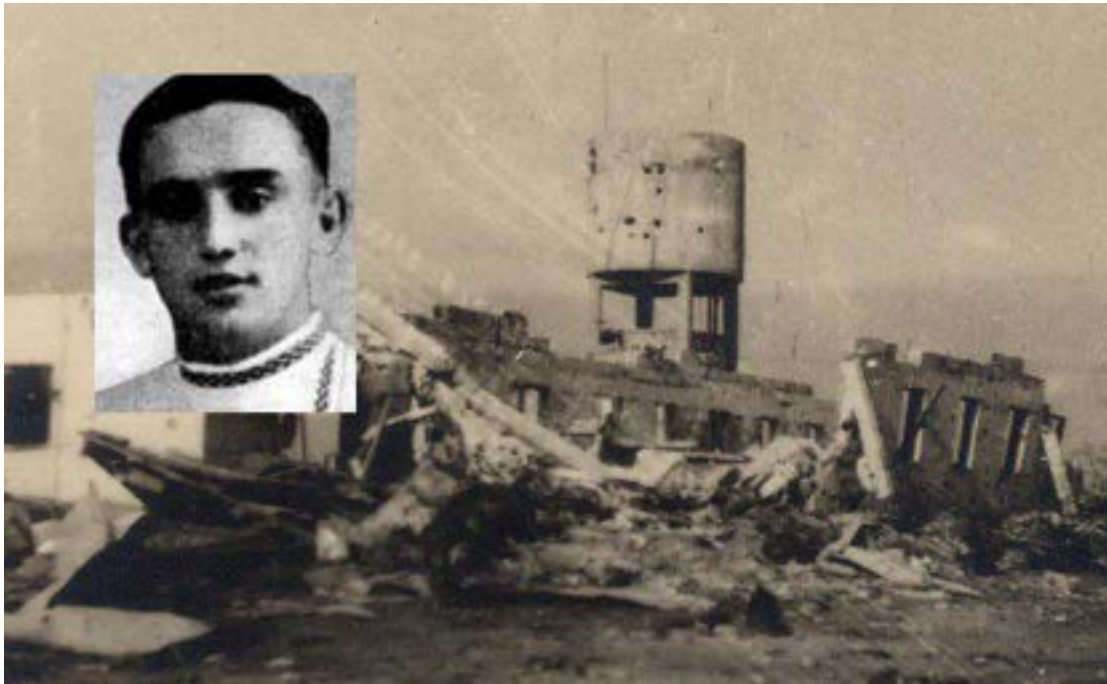

59. זעירא (קליין) שמעון, בן נחה ויוסף-יהושע, נולד ביום כ"ח בטבת תר"ץ (28.1.1930) באוז'גורוד. הוא יצא בשלום ממחנות הריכוז וההשמדה ואחר מלחמת העולם עסק בהכשרה בגרעין דתי בקושיצה שבסלובקיה. שמעון העפיל ארצה בשנת 1946 באונייה "החייל העברי" וחונך חינוך ארצישראלי לעבודה ולהגנה בקבוצת נוער ב"מקווה ישראל". בפרוץ מלחמת העצמאות התגייס שמעון לצבא ונפל בהגנת בארות יצחק, ביום ח' בתמוז תש"ח (15.7.1948), ושם נקבר. בן 18 בנופלו. ביום כ' בחשוון תשי"א (31.10.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: כתבה שפורסמה באתר "מאקו" ב-8.4.2019 על-ידי עידן סימון וכותרתו: דברי הלוחם האחרונים וסגירת המעגל: ניצול השואה שמעון זעירא, שנפצע אנושות במלחמת העצמאות, ביקש מחבריו להמשיך להילחם ולנקום את דמו – רגעים לפני שמת. כ-70 שנה לאחר מכן, אחייניתו פגשה, במקרה, בחובשת שטיפלה בדודה ושמעה את מילותיו האחרונות.

סיפור חייו הקצרים של טוראי שמעון זעירא (קליין) ז"ל, שהיה בן 18 בנופלו בשדה הקרב במלחמת העצמאות, כלל תהפוכות רבות: ניצול שואה, ציוני, שהקריב את חייו והשאיר מסר אחרון ומרגש לחבריו הלוחמים. פרטי האירוע ומילותיו האחרונות הצליחו לאחרונה לאחד בין אחייניתו לבין החובשת שטיפלה בזעירא ברגעיו האחרונים.

שמעון זעירא ז"ל נולד בינואר 1930 באוז'גורוד, שהייתה תחת ריבונות צ'כוסלובקיה. ב-1944 נשלח עם משפחתו לאושוויץ, שם הופרד ממשפחתו. לאחר שעבר את המיון של ד"ר מנגלה, הועבר למחנה העבודה ארלנבוש [Erlenbusch] – שם שהה ושרד במשך כשנה. באפריל 1945, כאשר יצא מהמחנה עם אחת מצעדות המוות, הצליח להימלט ליער. לאחר המלחמה הוא חזר לביתו, אך רכוש המשפחה נתפס וראש העיר לא רצה להשיבו. בשלב זה גם גילה שרק אחיו, פנחס, שרד את

השואה ואף עלה לארץ. ב-1946 כתב לאחיו: "אני חפץ רק לעלות לארץ ולילך אל קיבוץ, כי זה החיים אצלי יפה", ובאותה שנה עלה לישראל והצטרף לגרעין "עצמאות" של "בני עקיבא". לאחר ההכרזה על עצמאות ישראל, שמעון נשלח עם חבריו להגן על בארות יצחק, שם נפל בקרב ב-15 ביולי. הוא נפגע מירי של צלף מצרי: עדי הראייה שהיו ליד שמעון, בעת ששכב פצוע במקלט, שאלו פונה בניסיון להציל את חייו, סיפרו שמילותיו האחרונות היו: "הניחו לי, תלכו אתם להילחם. אל תיכנעו! נקמו את דמי". לאחר מכן הוסיף: "קדימה, קדימה בני עקיבא". זמן קצר לאחר מכן הוא נפטר כתוצאה מאיבוד דם רב. הוא נקבר בקבורה זמנית עם כל חללי הקרב בבארות יצחק ובאוקטובר 1950 הועבר לבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

אחיו פנחס קרא לבנו שנולד לאחר המלחמה "שמעון", על שם אחיו.

המפגש המרגש – עשורים לאחר המלחמה

נילי זקס, בתו של פנחס, אחיו של שמעון – מעולם לא פגשה את דודה, אך דאגה במשך השנים להנציח ולהעביר הלאה את סיפור חייו ואת מילותיו האחרונות. במהלך אירוע, שנערך לאחרונה בדיוור המוגן "עד 120", חלקה זקס את סיפור חייו של אביה, פנחס קליין, ועל הגילוי המפתיע כי אחיו, שמעון, שרד את השואה. כאשר הקריאה לדיירים את אחת ממכתביו של שמעון וסיפרה על מילותיו האחרונות, גילתה כי אחת הדיירות הכירה את שמעון ואף טיפלה בו ברגעיו האחרונים. שושנה שילוני נעמדה ואמרה כי היא הייתה החובשת, שטיפלה בשמעון ברגעיו האחרונים והיא זו ששמעה אותו אומר "הניחו לי, תלכו אתם להילחם, אל תיכנעו – נקמו את דמי" באופן מדויק. גם בעלה אמר שהכיר מקרוב את שמעון ולחם לצידו עד הפציעה. בני הזוג והאחיינית הנרגשת התחבקו ארוכות, בעוד הנוכחים מחו דמעה. נילי זקס אמרה בתום הערב: "המפגש היה מרגש מאוד, בכינו ביחד וכך גיליתי עוד על הדוד המקסים שלא הכרתי."

חייו של שמעון – דרך מכתבו האחרון וסיפורי חבריו

בחוברת של הקיבוץ שפורסמה ב-2008 צוטט מכתב של ראש הממשלה דוד בן-גוריון לקרוביו של שמעון: "הננו מודיעים בצער עמוק כי שמעון (קליין) זעירא נפל בשעת מילוי תפקידו ביום ח' בתמוז תש"ח 15.7.1948 בקרב בארות יצחק. ממשלת ישראל, צבא ההגנה לישראל והאומה העברית יישאו תמיד את זכר שמעון אשר נפל בהגנת המולדת ובמערכה על חרותה ועצמאותה". במכתבו האחרון מ-28 ביוני 1948 – שבועיים וחצי לפני נפילתו – כתב שמעון לאחיו, שלחם גם הוא במערכה: "תזכור כי שניים תפקידיך: להילחם בעד ארצך ולחזור למשפחתך! הייה גיבור ואל תפחד (רק מהפחד תפחד!) תהדר מאוד שתתפלל בכל יום שחרית, מנחה ומעריב. קרא טוב את המכתב ותזכור אותו בכל דרכיך... מאחיק הנאמן לעולם ועד."

חנה חברתו של שמעון, [חנה בר יש"ע, לבית רוזנר, ילידת אוז'גורוד אף היא. הכירו ב"מקווה ישראל"], כתבה לאחיו פנחס לאחר הקרב: "אני יכולה רק למסור לכם את מה שנאמר לי על נפילתו של שמעון ז"ל. הוא נלחם מתוך תעלה ומשם ירה על האויב, שהיה ממנו לא יותר מ-30 מטרים מולו. על הגג של אחד מבתי המשק היו חיילים ערבים ומשם הם ירו עליו ועוד על חברים אחרים, שהיו בקרבת מקום. שמעון ז"ל קיבל כדור בגב, שעבר את ליבו. גם האחרים נפגעו שם. העבירו אותו לאחד המקלטים, הוא היה חי עוד כרבע שעה. בזמן הזה הוא דיבר, קרא שירים שהוא כתב. רופא ואחות טיפלו בו והוא אמר: 'כמה זה טוב!' את זה אמר דווקא בהונגריה, למרות שהוא נהג לדבר רק עברית. 'תצאו תמשיכו להילחם', 'תילחמו – תילחמו, תנקמו את דמי' ואחרי זה נרדם לעולמים"... אחת מחברות הקיבוץ ציינה בחוברת לזכרו: "הגורל המשונה הצליח להוכיח: מה שבפיך זה גם בלבך. כשחברך התאמצו להציל את גופך הפצוע שכדור הרוצחים עבר בו, בכוחך האחרון לחשת: 'תניחו לי, לכו להילחם! נקמו את דמי'. אף פעם לא אשכח את המילים האחרונות:

"קדימה... קדימה בני עקיבא". שכחת את כאבך ורק את הסבל המשותף העלית על לבך. הדם הוסיף לזרום מגופך וזרם גם בחוץ בתעלות המגן, ובזכותך ניצלנו. בזכות דמך ניצחנו".
 חבר נוסף כתב לזכרו: "עם חיוך על הפנים יצא לתעלה ששימשה לו עמדה, כדי להגן על האדמה שאותה כה אהב; כדי להציל את הקבוצה מידיים רוצחות שרצו להשמידה. שם השיג אותו כדור האויב ושם התגלתה נפשו הנעלה של בחור ישראל זה. ברגעיו האחרונים עוד אמר: 'הניחו לי, תלכו אתם להילחם... ואל תיכנעו! נקמו את דמי!' עד הרגע האחרון נאמן לרעיונו, נאמן לעמו, נאמן למולדתו".

חברי הקיבוץ ציינו: "מילותיו האחרונות של שמעון הי"ד, שנמשיך להילחם ולא ניכנע, היו לנו צו עליון." הקישור לכתבה המקורית:

https://www.mako.co.il/news-israel/local-q2_2019/Article-b1bc3a30ef79a61027.htm?sCh=31750a2610f26110&pld=948912327

*נילי זקס סגי, בתו של האח פנחס, אחייניתו של מרדכי זעירא (קליין), גרה במושב לוזית שבעמק האלה והיא אימא ל-5 ילדים.

השלמת מידע: בדפי עד שמילא פנחס, האח, הוא ציין שאביו היה יליד 1893 ואימו נחה (נלי) – לידת 1905, מאורלובה, לבית ויינברגר. להוריו היו 8 ילדים, מהם שרדו רק שמעון ופנחס. שמעון נפל במלחמה, כך שפנחס היחיד שנותר להעיד... שמות ששת אחיו שנרצחו בשואה היו: פרימד-הנטשה (9), רחל (7), לייביש (6), אהרן-וולף (5), שרה (3), שלום (שנתיים).

התורה		האגדה / התנ"ך		השם		המסמכה		יום
התורה	הקריבים בא"י ובחמס	ס"ו	גיל	השם	המסמכה	ס"ו	סדורי	27.6.46
	פולניה		16	רחל	קירסנבאום		1007	
	ליטא, מנדל קלבריה, טחא-תקוה, רח"		42	סלכה	"-		1008	
	ספירא 36.		23	חיים	קלבריה		1009	
	פולניה, אהרן קליביר, ת"א התבור 26.		22	פולה	קלוביר		1010	
	פולניה, "כנרת"		31	יצחק	קלויסקי		1011	
	הונגריה, דוד שמואל קלמפר, רעננה, רח"		25	אלפרד (אברהם)	קלופר		1012	
	הונגריה, גולד יצחק, ת"א הכרמל 36.		25	הנריק	"-		1013	
	הונגריה		21	איסרה	קליין (יהודיה)		1014	
	פולניה, רודנברג טלוט גן-טפאל.		29	הרנה	קליין		1015	
	הונגריה, אלכסנדר קליין, ת"א, בניטין		24	דוד	קליין		1016	
	זאב סלק, הרצל 16 ת"א.							
	רוטניה, "קריח - ענבים"		26	ינה	קליין		1018	
	רוטניה, קליין ברכה קריח-ענבים.		21	הודנה	קליין		1019	
	צ'כיה		20	פנחס	קליין		1020	
	הונגריה, קליין אלכסנדר, ת"א ?		21	סמואל	קליין		1021	
	הונגריה, עליה-הנוקר, מקיה ישראל.		17	שמעון	קליין		1022	

שמעון עלה ארצה לא באוניית "החייל העברי" אלא ב"ווג'ווד": בן 17, במסגרת עליית הנוער, למקווה ישראל, הונגריה [רישום אפשרי]. אחיו, פנחס, רשום כיליד צ'כיה, בן 20

קליין פנחס, אחיו של שמעון זעירא (קליין)

קוחת חיים

בבארות יצחק

ביומנו מתאר שמעון את מסעם לנגב ואת הגעתם לבארות יצחק (בליל י"ד באייר תש"ח):

אפנאג ערב. כשהלענו האפגענו פה כי אנו חשבנו שהפנצו פה. אבא לא עד כדי כך! שכמעט אין פה ביה שאם. היישוב הפך אנוצב. האנשים לרים בחפילוג, הנשים והיאדים פאנו. הנשאים עובדים או שומרים באיזה אישנים ביום.

כשהגיעו התאכזבו מתגובת אנשי הקיבוץ, חשבו שיקבלום בשמחה, אבל להיפך, אמרו להם: "אם אין לכם נשק - מה תעשו כאן? גם ככה חסר מים!!" תגובה זו מאוד פגעה בחברי הגרעין".

שמעון וחבריו השתלבו בפעילות בבארות יצחק והוא מתאר את חיי היום יום ביומנו ובמכתבים שהוא שולח לפנחס אחיו, המגויס אף הוא ומוצב בטבריה.

ביומו השני כותב שמעון ביומנו:

אמט עבר כי דלש, כי אנו נצטרף אבאלוג יצחק, אפי הנדאה.

שמעון מתאר גם את ההפצצות ואת ההתקפה הראשונה ב-2 ליוני:

יבכל יום הדלישו אנו עד עכשיו, שאום- 9.6.48 למ הגקיפו אנו במשוריינים בפלם הדאשונה. מסביב אעמדנו נפאו הכדורים זלם הדלישו..."

בכ"ו באייר תש"ח הוא נזכר שזה התאריך שבו הובלו בני משפחתו לאושוויץ והוא לומד משניות לזכרם.

ההרס לאחר ההפיצצות

קורות חיים

ההפוגה הראשונה שהחלה ב-11.6.48 והסתיימה ב-8.7.48 אפשרה לאנשים לצאת קצת מהחפירות, לשפץ קצת את הבתים ההרוסים, לצאת לקצור את החיטה, לקטוף עגבניות, לטח ולכתוב מכתבים.

במכתבו האחרון מתאריך 28.6.48 כותב שמעון לפנחס אחיו:

"...תזכור כי שניים תפקידיך: להלחם בעד ארצך ולחזור למשפחתך!!... היה גיבור ואל תפחד (רק מהפחד תפחד!)... תהדר מאד שתתפלל בכל יום שחרית, מנחה ומעריב... קרא טוב את המכתב ותזכור אותו בכל דרכיך... מאחיק הנאמן לעולם ועד".

ח' בתמוז תש"ח - יום הקרב

בהתקפה הגדולה ביום ח' בתמוז תש"ח 15.7.48 בשעות הבוקר נפצע שמעון מכדור בצווארו בקרב הרימונים מול המצרים שהיו בתוך המחנה והובל למקלט השג. שם שכב פצוע למשך זמן מה. חבריו שמעו אותו אומה: "הניחו לי, תלכו אתם להילחם ואל תיכנעו! נקמו את דמיו!" מילותיו האחרונות: "קדימה-קדימה בני עקיבא..." עד שנפטר כתוצאה מאיבוד דם רב מפצעיו. בן 18.5 היה בטופלו.

הובא לקבורה זמנית בישוב בתום הקרב וב- כ' בחשוון תשי"א הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים.

יהי זכרו ברוך !

האח פנחס קרא לבנו שטלד לאחר המלחמה בשם שמעון על שם אחיו.

האחיין שמעון קליין באחע שנוון
בבארות יצחק נח' בתמוז תשס"ח

60. **יעקובוביץ חיים-יהודה**, בן פנינה-פעסל ואנשל, נולד בשנת תרפ"ז (1927) בדראהובו. למד בבית ספר יסודי בעירו. בשנת 1941 נשלח עם הוריו לפולין, אבל כעבור חודשיים הצליחו ההורים להימלט עם חיים ולחזור לביתם. בשנת 1944 גורשה כל משפחתו למחנה המוות אושוויץ. הוריו נספו בשואה, אך הוא ואחיותיו שרדו ושבּו לעיר הולדתם. חיים-יהודה (יידל) לא מצא בה לא חבר ולא מורה ולכן עזב את העיר ועבר להתגורר בחבל הסודטים עד שנת 1948, כאשר יצא בדרכו לארץ ישראל והגיע אליה על סיפון אוניית האצ"ל "אלטלנה".

סמוך מאוד לעלייתו התגייס חיים-יהודה לצה"ל, הוצב בגדוד 33 של חטיבת "אלכסנדרוני" וירד עם החטיבה לנגב. בעת מבצע "חורב" נערך מבצע "חיסול" נגד "כיס פלוג'ה", שבו הייתה נצורה חטיבה מצרית. ההתקפה נערכה על אגפו המזרחי של ה"כיס", באזור עיראק אל-מנשיה. כוחות "אלכסנדרוני" פרצו לכפר מדרום והשתלטו על חלקו, אך הסתערוּתם על התל שמצפון לכפר נהדפה. בינתיים התאוששו המצרים, תקפו נגד ואילצו את כוחותינו לסגת. חלק מהכוח נשאר לכוד בתוך הכפר. בקרב זה נפל, ביום כ"ו בכסלו תש"ט (28.12.1948). במכתב ששלח מפקד הגדוד למשפחתו נאמר, בין היתר: "היה זה הקרב הקשה ביותר שבו השתתף גדודנו, מנוסה הקרבות, וידענו לעמוד בו גם הפעם. בגבורה שעוד לא ידענו כמוה נלחם יהודה עד אשר פגע בו כדור האויב". הניח אחריו שלוש אחיות ואח. הוא נקבר בפלוג'ה, וכעבור שנה [בי"ז בכסלו תש"י (8.12.1949)] הועברה גופתו למנוחת עולמים בבית העלמין הצבאי בנחלת יצחק. בן 21.5. בנופלו.

השלמת מידע: מתוך ההבנה שחיים-יהודה שרת ב"פלוגה האלוהית" [ראה פירוט תחת שמו של פרידמן יששכר דב], נוצר קשר עם אביטל רייכנר, העוסקת מזה מספר שנים בחקר ובתייעוד הפלוגה, בה נפל האח של סבתה. דרכה הגעתי אל גולדברגר מתתיהו, האחיינ של חיים יהודה. ממנו היכרנו את שמות 3 האחיות והאח, שכולם אינם כבר בין החיים:

האחות **אדלה** (שמתתיהו הוא בנה ואביו היה יליד חוסט), ילידת 1919, נפטרה ב-2003 וקבורה בירושלים; היא הייתה אחות למחצה (דרך האימא) של חיים-יהודה;

האח **מטיאס (יעקב-מקס)** יליד 1922; היה במחנה עבודה; נפטר ב-1991 באוקלנד, ארה"ב;

הניה (הניו)/הלן/הרמינה - ילידת 1926, הייתה אסירה בשטוטהוף. התגוררה גם היא בארה"ב.

חיה לקס - ילידת 1929; עלתה ארצה עם אחיה, חיים-יהודה, על אוניית "אלטלנה"; התגוררה בנתניה, שם גם נקברה ב-2012;

חיה לקס, האחיות, העידה על אחות נוספת, שנרצחה באושוויץ, **פאני**, ילידת 1924, נשואה.

באתר "יד ושם", בכרטסת של שמות ניצולים שחזרו להונגריה בשנים 1945-1946 שהכינה DEGOB מצוין שחיים-יהודה היה יליד 1925 (ולא 1927) וכי היה קצב.

עדויות על האבא, אנשל, ניתנו על ידי בתו, חיה לקס, (1957), שציינה שאביה היה יליד 1899, קצב; האימא, פרל, לבית יוסוביץ, ילידת 1904.

מכיוון שבבית לא דיברו, מתתיהו ידע לומר, שאימו סיפרה לו שחיים-יהודה היה בחור גבוה וחזק.

אחיותיו של חיים-יהודה:
מימין: חיה לקס
משמאל: אדלה גולדברגר

61. **יעקובוביץ יצחק (הרצקה)**, בן פייגה ויהודה-מאיר, נולד ביום ט"ז בשבט תרפ"ג (2.2.1923) בצ'כיה. עלה לארץ בשנת 1946. נפל ליד בית החרושת "היוצק", בגבולות תל-אביב, ביום י"ט באדר א' תש"ח (29.2.1948). בית חרושת זה, ומפעל נוסף, "ספירט", הסמוכים לצומת חולון, היו עמדות משמר בדרך לדרום ולירושלים. ב-29.2.1948 הגיע למקום כוח צבא בריטי, ועימו אנשי כנופיות ערביים. הבריטים החרימו את נשק המגינים ועזבו את המקום בהפקירם את אנשי העמדה, חסרי נשק, לחסדי הערבים. חלק מהמגינים הצליחו להיחלץ, אך עשרה נהרגו בידי הערבים. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. בן 25 בנופלו.

השלמת מידע:

אל שמו של יצחק הגעתי בעקבות פנייתם של עדינה ומנחם גלבוץ מצפריה. אביו של מנחם, יששכר-דב גלב, יליד חוסט, עלה ארצה מיוון באוניה "חביבה רייק" - ומסתבר שבאונייה זו הגיע ארצה גם יצחק. אך הסיפור מרתק עוד יותר. כשנפטרו הוריו, החל מנחם לחפש בתמונות שבביתם וגילה תמונה חתוכה של כלה, בה מצולמת דודתו אלטי, אחותה של זיסי, אימו של יצחק. מנחם תהה: היכן תמונת החתן? זכור היה לו מילדותו שהיו דיבורים, שהושתקו, מין סוד. בחיפוש נוסף בין התמונות הוא מצא את חצי תמונת החתונה של החתן. אך שם החתן לא היה ידוע לו. הוא חקר ושיער שאולי השם הוא יצחק יעקובוביץ. אלטי כבר הייתה מבוגרת והתגוררה בבורו פארק, שכונה חרדית בניו-יורק. מנחם התקשר לדודתו ושאל האם שם בעלה הראשון היה יצחק יעקובוביץ. כשהתשובה הייתה חיובית החלו הפרטים העמומים מילדותו של מנחם להתבהר. מסתבר שזיסי ואלטי, האחיות לבית קאופטייל, היו ילידות טייץ'. הן הגיעו למחנה ההכשרה ביוון, כמו גם יששכר-דב גלב ויצחק יעקובוביץ, שהיה יליד **בילקי**, בן יחיד, שהוריו נספו בשואה. כל הרביעיה הגיעה ארצה באוניה "חביבה רייך" ובארץ נישאו שני הזוגות: יששכר-דב וזיסי גלב - ו**אלטי** נישאה ליצחק. אלא שיצחק נפל לאחר כחודשיים-שלושה. לאחר נפילתו נישאה אלטי בשנית, בארץ. בני הזוג היגרו לארה"ב והקימו משפחה.

מנחם מספר: "במסגרת הסיוורים הקצרים שאני מארגן במושב בכל יום עצמאות, עשיתי את המסלול הזה לחברים. ההתרגשות היתה גדולה והשיא היה בבית העלמין בנחלת יצחק. יום לפני כן ביקרתי את הקבר והחבאתי שם מכתב תודה מיצחק, המברך את הזוכרים אותו..."

במקביל, הופנתה לאתר של עולי "חביבה רייק" תמונה שמצא רוני הרשקוביץ, בנו של חיים, יליד בילקי אף הוא, ומעולי "חביבה רייק". בתמונה מצולמים אביו ועוד שלושה. שאלתו הייתה: מי מכיר את האנשים? וכך התבררה זהות המצולמים: יעקובוביץ יצחק, שנפל והיה נשוי לדודתו של מנחם גלבוץ, אלטי; כמו כן מופיע בתמונה גרשון ארבסט, יליד ראחוב, שנפל אף הוא במלחמת השחרור. אכן, נפתלות דרכיהן של תמונות אלה (המופיעות בהמשך הדברים)...

על נסיבות נפילתו בבית החרושת "היוצק" ידועים לנו הפרטים הבאים (מן האינטרנט):

"לפני 70 שנה צומת חולון היה חלק ממה שנקרא "דרך הביטחון", שנסללה עם פרוץ מלחמת העצמאות, במטרה להרחיק את ישובי היהודים מהשכונות הערביות, שתקפו את משתמשי הדרך. לצורך השמירה על התוואי הוקצו כוחות רבים, והפעילות כללה סיוורים יומיים ומארבים ליליים, כמו גם עמדות הגנה שאוישו לאורך כל שעות היום. בית החרושת "היוצק" ספג ירי בלתי פוסק מצד הכנופיות הערביות באזור בפיקודו של חסן סלאמה, מראשי המרד הערבי הגדול. בעקבות ההתקפות

החוזרות והנשנות הודיעו בעלי בית החרושת כי אינם מרגישים בטוחים, וכי בכוונתם לעזוב את המקום. באותה תקופה החלו הבריטים להגיע לבית החרושת על מנת לבצע חיפוש נשק שהוחזק על ידי היהודים, ובאחת הפעמים אף גילו מקלע מסוג סטן וארגז רימונים. במקביל לכך נהגו אנשי האצ"ל לפתוח לעיתים בפעולות ירי על רכבים ערביים שחלפו במקום. הכוחות הבריטיים ראו את המתרחש ושאלו לאכוף את מרותם. וכך, מעבר לביקורות הנשק התכופות, הם האשימו את היהודים בפגיעה בבטיחות התחבורה הציבורית, והחליטו להפציץ את הסמל היהודי במקום – "היוצק".

בסוף חודש פברואר ירו תותחנים בריטים מספר פגזים לעבר המבנה וחור גדול נפער בחזית הבניין. הערבים שראו את המתרחש ניצלו את המצב, ואף הצליחו לתקוף קשות את "היוצק" ולפוצץ את מבנה בית החרושת לזבל כימי. עוד באותו היום, מעט אחרי השעה ארבע בצהריים, כוחות בריטיים, מלווים במשוריינים, החלו לזרום אל בית החרושת "היוצק" ולחדור פנימה בטענה, שעליהם לבצע חיפוש נוסף. תחילה המגינים והפועלים היהודיים ספגו קללות, ולאחר מכן נאמר להם לעמוד עם פניהם לגבי הקיר. אחד הניצולים שיחזר מאוחר יותר את שאירע: "שעות עמדנו כשידינו מורמות והחיילים מחפשים ומחרימים את נשק המגן. למולי עמד שוטר ערבי כשאקדחו מפונה כלפי החזה שלי ואצבעו על ההדק. מדי פעם היה שוטר זה ממצמץ בעיני ארס לחיילים ושואל: 'לתקתק'?" הזמן עבר והחשיכה ירדה. החיילים הבריטיים סיימו את החיפוש, אספו איתם את הנשק שמצאו במקום ואף ניתקו את הטלפונים, כדי שלא ניתן יהיה להזעיק עזרה. אותו ניצול ממשיך לספר: "לאחר שלקחו לנו את הנשק אמרו לנו – 'תוך שני רגעים יתקרבו ויבואו הערבים הנה. חושו והימלטו על נפשתיכם. השתוממו לנוכח טוב ליבם של החיילים ומיהרנו למכונת. התברר כי ידיים זדוניות הספיקו לטפל במכונת ולקלקלה."

טרם עזיבתם את המקום צעק אחד הקצינים הבריטיים: "רציתם מלחמה, בבקשה – דמכם יישפך". החיילים הבריטיים עזבו את המפעל ומיד החלו הכנופיות הערביות להמטיר אש כבדה על המקום. היהודים שהיו במקום נותרו ללא נשק וללא יכולת להתגונן - בזמן שהערבים התקרבו עוד ועוד: "לפני שהצבא עזב את המקום, ולאחר שהחרים את נשק המגן שמצא בשטח המפעל, אמר הקצין לבחורים: 'אני נותן לכם שני רגעים לברוח מכאן, מיד לאחר נסיעתנו'. לכשהצבא רק החל לז - התפרצו עשרות אנשי הכנופיות המזויינים ואספסוף המרצחים, ירו וטבחו בחסרי המגן והנשק, והתעללו בגופותיהם בצורה האכזרית והפראית ביותר". כמה מן המגינים והפועלים היהודים שהיו חשופים להתקפה ניסו עוד להימלט באמצעות משאיות, אך כאשר הגיעו אליהן גילו כי יד נעלמה קלקלה גם אותן. בשל כך אנשי הכנופיות הערביות השיגו אותם: "היהודים קפצו כולם לתוך מכונת משא. מיד ניתכה עליהם אש מצד ההמון הערבי, שנתאסף ליד הכניסה. מכונת המשא לא נדלקה על נקלה והאנשים ניסו לעבור לטנדר, אולם האש הקטלנית הפסיקה את העלייה לטנדר. הערבים המשיכו להמטיר אש ובינתיים הגיעו ערבים נוספים אשר ירו על הבורחים. רק לעת ערב, כאשר הגיע אחד הניצולים לשוב מקווה ישראל, התגלו פרטי האירוע. למקום נשלחה חולייה שהצליחה לחלץ את הגופות שהיו מוטלות במקום.

הרוחות בציבור היהודי זעמו, שכן התחושה הייתה שהיה מדובר בפעולה מתוכננת היטב שמטרתה הייתה להותיר את הפועלים והמגינים בבית החרושת ללא יכולת להגן על עצמם. בשל כך הודיעה מפקד כוחות ההגנה בת"א כי לא יותר לא יתאפשר לאנשי צבא ומשטרה בריטיים לחפש נשק בעמדות ההגנה."

לשכת העלייה של הסוכנות היהודית לא"י
דשכה העלייה חיפה

רשימת עולים שבאו לא"י

תאריך: 8.6.46

החברה: **חביבה - רייק**

הערות	הקרובים בא"י וכתבתם	מס. הרשיון	טו	גיל	השם	המספחה
	ח י ס ה	י.ו.	28	28	ציון	זרח
	זקום חבר אחד-העם 30 ת.א.	י.ו.	22	22	בלה	חבר
	עין-חרוד	י.ו.	28	28	דוד	חבר
	גבעת-כרנר	י.ו.	24	24	אלפרדו	הגיא
	סולסן טרסו, ת.א.	י.ו.	26	26	סלומון	הגיא
	אליהו כהן, ת.א.	י.ו.	24	24	סרלו	הזן
	עין-ספר	י.ו.	25	25	סואיס	חיים
	הל-יוסף	י.ו.	30	30	טב-טוב	חיים
	ח י ס ה	י.ו.	29	29	אברהם	חלבואה
	סטואל רוצס, ת.ד. 53 ת.א.	י.ו.	23	23	אלבורה	חלבואה
	עין-חרוד (ה) 53 ת.א.	י.ו.	27	27	עמנואל	חלבוה
	הסון דוד, הקסון 44 ת.א.	י.ו.	21	21	חיים	חלבוה
	סער-העמקים	י.ו.	31	31	סטואל	חלבוה
	עין-ספר	י.ו.	31	31	חיים	חלבוה
	פחנה קרית-סטואל	י.ו.	43	43	סופסולה	חלבוה
	סער-העמקים (הל-יוסף)	י.ו.	17	17	סרה	חלבוה
	פימי סבה הרצל 52 ת.א.	י.ו.	40	40	סלומון	חלבוה
	טרס סלומון, הקובנרס 14 ת.א.	י.ו.	20	20	איזק	חלבוה
	כהן דניאל חיים, סאור ציון 2 ת.א.	י.ו.	19	19	סרה	חלבוה
	קרית-סטואל	י.ו.	26	26	אברהם בורכר	חלבוה
	קרנה אסתרית, הסרבו 12 חיפה	י.ו.	21	21	סואיס	חלבוה
	ח י ס ה	י.ו.	22	22	אלברט	חלבוה
	שבטאי פרנצי, כחלת-כניסין 48 ת.א.	י.ו.	20	20	בטי	חלבוה
	איזק יקואל, סרהביה 16 ת.א.	י.ו.	18	18	אלברט	חלבוה
	גבעת-כרנר	י.ו.	23	23	סרינה	חלבוה
		י.ו.	25	25	אלברט	חלבוה
		י.ו.	20	20	סוזי	חלבוה
		י.ו.	23	23	יצחק	חלבוה
		י.ו.	26	26	יצחק	חלבוה

רישום העלייה של יעקובביץ יצחק [בתחתית הרשימה], "חביבה רייק", בן 23, צ'כוסלובקיה, "תחיה" פתח תקווה

אנדרטת זיכרון לחללי בית החרושת "היוצק".
יעקובביץ יצחק הוא השלישי בטור הימני

אבותי
 י"א נפץ תל"ו
 ז' חזק נפתלי היצקה
 י"א ז' ג' ו' י'
 חיים, י"א ז' א' ו' א'
 גדולן ארבע
 אלטי ז' א' ו' א'
 Athen 1946. 12. 12.

שני צידי התמונה, שבה יצחק נמצא במרכז; יושבת לפניו אלטי קאופטייל (השם הנכון), שלאחר העליה ארצה תהיה אשתו (ואלמנתו...). התמונה צולמה באתונה, ליד האקרופוליס, יום שישי, י"א ניסן תש"ו, 12.4.1946. מסתבר ששמו המלא של יצחק היה יצחק-נפתלי.

תמונת החתונה של יצחק ואלטי, שנמצאה חתוכה...

62. יעקובוביץ צבי, בן פרידה וחיים-דב, נולד בשנת 1927 בעיר בְּרֶזְנֵי. בגיל הנעורים חווה את אימת המוות וההשמדה, בהשתלט הנאצים על ארץ-הולדתו. לאחר ששרד מכל אימי השואה הגיע בנתיב נדודי השרידים לאיטליה והצטרף לתנועת הנוער החלוצי "דרור". צבי הגיע לארץ במסגרת "עליית הנוער" בשנת 1945. מתוך רצון להתערות בחיי הארץ התגבר על קשיי ההסתגלות השונים והמרובים. עם חניכי "עליית הנוער" עבד בגבעת השלושה, והכיר טובה למחנכיו ולמדריכיו – כפי שהביע בחיבור שכתב

בעברית לרגל סיום הכשרתו. בקיבוץ עבד ברפת ובסנדלריה. בשנת 1946 הצטרף לח"ש [חיל שדה] בפתח תקווה והתמסר בסבלנות לאימונים מתוך הכרה בחשיבותם. בשנת 1947 הצטרף להכשרה מגויסת של הפלמ"ח, ומשפרצה מלחמת העצמאות צורף עם הכשרתו לגדוד בחטיבת "הראל" והשתתף בפעולותיו הראשונות. אחרי קרבות חולדה וואדי סראר (נחל שורק) נשלח ללוות שיירות בדרך לירושלים ואחר כך השתתף בקרבות בירושלים.

ביום כ"ד בניסן תש"ח (3.5.1948) יצא עם יחידתו להתקפה על אוגוסטה ויקטוריה בהר הצופים. הכוח נתקל בגדרות ובאש כבדה של האויב ונאלץ לסגת. בקרב זה נפצע צבי קשה בידו ובדרכו אל החובש פגע כדור בראשו והוא נפל. בן 21 בנופלו הוא נקבר בסנהדריה. ביום כ"ח באלול תשי"ב (18.9.1952) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

חללי ה'יב על אוגוסטה
ירושלים, מה' 4 במאי.
ליכטנשטיין יעקב, ירושלים,
רח' גאולה, יעקובוביץ צבי
כפר יונה; הזו נחום ת"א, רח'

"דבר", 16.5.1948

השלמת מידע:

באתר "יזכור" אין איזכור לאונייה, בה הגיע צבי ארצה, אלא רק לשנה – 1945. בארכיון המדינה מצאתי שצבי הגיע באוניה "פרינסס קטלן", שהגיעה ארצה פעמיים – במרץ 1945 וב-8.11.1945. ברשימה זאת מופיע צבי, כמו שמתועד בארכיון עתלית, ונרשם שהיה בן 17 ומוצאו מצ'כוסלובקיה. מי שטיפל בעולים הוא "משרד א"י – רומא". ואכן, מצויין שצבי הגיע ארצה מאיטליה.

מחלקת העליה של הסוכנות היהודית לא"י
רשימת עולים שבאו לא"י

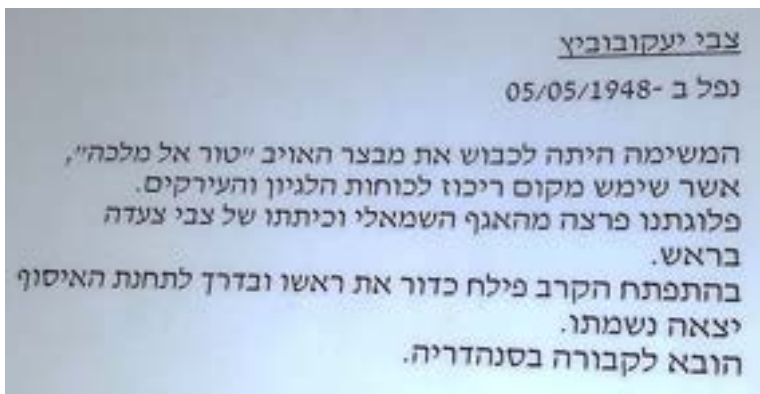
היום: 8.11.50 האניה / הנספ: "ארינצ-קטלן" הזכרה: משרד א"י - רומא

מס' עולה	המסמכה	השם	ג'י	סג	מס' הרשיון	הקריובים בא"י וכאבתם	הערת
348	יעקובוביץ	אחרון	31	1	פולני	סלמה יוסקוביץ	ירושלים
349	זורה	צבי	16	1-1	"	זיבת צפת-צפת	"
350	ירוקוביץ, יורקוביץ	אסתר	17	3-3	רוסני	יעקב חלפון	ירושלים
351	"	סלמה	16	"	"	"	ירושלים
352	זנוכר	טוביץ	17	3-3	פולני	הנסר חנקלני	בניאל
353	יונקלביץ	לייב	16	2-2	צ'כ	יעקב סולר	"
354	יעקב	לייבוש	16	1	רוסני	לאודת ישראל	לית הנודר
355	יעקב	זוסר	17	3-3	"	אודת ישראל	"
356	יעקובוביץ	פייסל	18	1	פולני	לביט זרע	"
357	יעקובוביץ	צבי	17	3-3	צ'כ	"	"

יעקובוביץ צבי (רשום בשורה האחרונה) בן 17, צ'כוסלובקיה

הכשרת גבעת השלושה, 1946-1949, אליה השתייך צבי: (מאתר הפלמ"ח) מספר החברים: 40.

מוצא החברים: חברת נוער עולה מפולין, מהונגריה ומרומניה, בגבעת-השלושה; בנות הכשרה של 'הנוער-העובד' מפרברי תל אביב וחברי 'הנוער-העובד'. משק ההכשרה: גבעת-השלושה (חברת הנוער העולה, מ-1944), נען (בנות הכשרת 'הנוער-העובד'), ממאי (1947), אשדות-יעקב (חברת נוער ארץ ישראל, ממאי 1945). תאריך גיוס לפלמ"ח: ינואר, 1948. תאריך שחרור: אפריל, 1949. יחידה צבאית (פלוגה, גדוד): פלוגה א גדוד 5. אחר כך הועברו לגדוד שער הגיא בחטיבת 'הראל' מסגרת הגיוס: הכשרה מגויסת. במהלך הפרק הצבאי שהו ב: גבעת-השלושה, עד ליציאתם לפעילות קרבית רצופה. התחברות אל קבוצה/קבוצות במהלך השירות ובסיומו: עם חברת נוער ארצישראלית מאשדות יעקב, בינואר 1948, לשם השלמה לגודל מחלקה. ביחד מנו 70 חברים. פרטים אודות ההכשרה: בגלל מחסור בבנות התאחדו בני חברת הנוער בגבעת-השלושה עם בנות הכשרה מהנוער העובד מתל-אביב. במלחמת העצמאות: מינואר ועד מרס 1948 שהו בגבעת-השלושה ועסקו באבטחת החוף מקיסריה ועד תל-אביב, מחודש מרס הועברו לגדוד 5 (אחר כך גדוד שער הגיא) בחטיבת 'הראל' ועסקו בכל משימות החטיבה בגזרת ירושלים, עד לשחרור באפריל 1949. נפלו במלחמה: יעקובוביץ צבי ז"ל – בקרב אוגוסטה ויקטוריה, ירושלים, 3 במאי 1948.

תיעוד על נפילתו של צבי – כפי שמתועד בארכיון קיבוץ צובה [יש חוסר התאמה בשנת הלידה ויומיים לגבי יום נפילתו]

ביום כ"ח באלול תשי"ב (18.9.1952) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים

באנדרטה, הממוקמת בקיבוץ צובה, מונצחים 23 נופלים במלחמת העצמאות, חברי ההכשרות. צבי יעקובוביץ מונצח אחרון בלוח המרכזי או רביעי בלוח הימני

63. יעקובוביץ ציפורה (פיגה), בת רגינה וחיים-ישראל, נולדה ביום ד' באב תרפ"ז (2.8.1927) בדורוברטובו [Dorobratovo, מחוז אירשאבה]. היא גדלה בבית הורים דתיים אדוקים, שעסקו בחקלאות ובמסחר, ולה חמישה אחים ואחיות. למדה בבית ספר עממי, ובשנת 1938 הצטרפה לתנועת הנוער הדתי "בני עקיבא".

ביום 17 באפריל 1944 נשלחה ציפורה לאושוויץ. היא הצליחה לשרוד את זוועות המקום, ומשם הועברה למחנה טרזינשטט בצ'כוסלובקיה. הועסקה במאפייה, ובעבודתה זו השתדלה לספק לחם ליהודים הרעבים. ציפורה השתחררה ממחנה טרזינשטט ב-8 במאי 1945. כשחזרה לכפר הולדתה מצאה את הבית ריק ושומם. היא עברה לבודפשט, הצטרפה לקבוצת "דרורה" של תנועת "גורדוניה", אך שמרה אמונים לחינוכה הדתי, וקיימה את המצוות בכל דרך נדודיה. מבודפשט באה לגראץ שבאוסטריה. הייתה מן הראשונים שגנבו את הגבול לאיטליה, ובאוקטובר 1945 עלתה לארץ ישראל בספינת ההעפלה "אנצו סירני". בארץ נפרדה ציפורה מעל קבוצתה, ובינואר 1946 הצטרפה לכפר עציון שבהר חברון, ראשון יישובי גוש עציון. שקטה ומסורה לעבודה הייתה, נקלטה בחברה והשתדלה להתערות גם בשפה העברית ובתרבותה.

ב-12 במאי 1948 פתחו חיילי הלגיון בהתקפה רבת עוצמה על משלטי הגוש. חמושים במשוריינים ובארטילריה, ומלווים בכוח מקומי רב מכפרי הסביבה, כבשו כמה משלטים בסביבות כפר עציון. למחרת, ד' באייר תש"ח (13.5.1948), פרץ כוח הלגיון את ביצורי הכפר. נשות הכפר, ובהן ציפורה, מצאו מחסה במקלט, מתחת לבניין המנזר הגרמני, מושב המפקדה, שם שימשו כחובשות. האויב לא יכול היה לחדור לתוך המקלט ועל כן פוצץ את הבניין על יושביו, אשר נקברו תחת ההריסות. ציפורה הייתה בין למעלה ממאה מגיני הכפר שנפלו באותו יום. רבים מהם נרצחו לאחר שנכנעו. למחרת, ביום ה' באייר תש"ח (14 במאי 1948), יום הכרזת המדינה, נכנעו מגיני יתר שלושת יישובי גוש עציון: רבדים, משואות יצחק ועין צורים. ביום זה חדל הגוש מלהתקיים, ושרידי מגיניו הלכו לשבי הירדני.

ציפורה הייתה בת 21 בנופלה. גופות הנופלים נותרו במקום נפילתם במשך כשנה ויותר. שרידיהם נאספו בשנת 1949 במבצע מיוחד של הרבנות הצבאית, והובאו למנוחת עולמים בקבר אחים בהר הרצל, בטקס ממלכתי שהתקיים ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949).

• החלל הינו "נצר אחרון".

השלמת מידע: האבא היה יליד נגרובו, 1890, חייט. האם, רגינה-רבקה, ילידת 1895. 3 האחים (ולא 5) של ציפורה היו: משה (1914) – נהרג במחנה עבודה, מינדל-מלווינה (1919) והלנה-הנצ"י (1921).

ציפורה יעקבוביץ הי"ד (כפי שסופר לסנדי ב 23.4.15)

מפי אלמנות כפר עציון מתש"ח :

מרגלית (גלנדאור) זיסמן (אלמנתו של עקיבא גלנדאור הי"ד)

רבקה (טייטלבאום) קקון ^{זינן} (אלמנתו של דוד טייטלבאום הי"ד)
רבקה נולדה ב"רוסיה הלבנה". בגיל 6 משפחתה עברה לדרום אפריקה
ושם היא התחנכה. דוברת אנגלית. טלפון 089285568

מרגלית זיסמן : "ציפורה יעקבוביץ באה עם הקבוצה האחרונה של
ניצולי שואה. שרדו את השואה ונפלו בכפר עציון. היו אצלנו רק כ-3/4
שנה עד שנה. אני לא סולחת לגורל על זה שהם נהרגו אחרי כל מה שהם
עברו. ציפורה הייתה בחורה מאד שקטה. תמיד הייתה עם החברות
שלה. מדובר בקבוצה של 10-14 חברים. הם היו חומר אנושי יוצא מן
הכלל!
הערבים לקחו אותם כמו שהיטלר לקח".

רבקה טייטלבאום : "ציפורה הי"ד, באה עם בחורה אחת בשם חנה זינגר
הי"ד. לציפורה היה לא נוח בחברה החדשה לאחר מה שהיא עברה
במלחמה".

"בהתחלה, ציפורה לא רצתה ללכת לסדר (הכוונה לליל הסדר). תפרו לה
שמלה והיא לא מצאה חן בעיניה. אני נתתי לה "נאום ציוני". אמרתי לה
"את נשארתי בחיים ואת צריכה לייצג את המשפחה שלך!" "ורק אז היא
הלכה ולקחה את השמלה. לכן היא באה לסדר".

"התייחסתי אליה יפה כי היא הייתה היחידה שנשארה".

"גרנו באותו החדר ב"מנזר הגרמני" (זה היכן שנמצא היום הבניין
המשוחזר ובו החיזיון האור קולי).
היה חדר גדול. גרנו ביחד 8 בחורות. ביניהן היו "ילדי טהרן" שבאו
מ"מקווה ישראל".
הייתה בחורה אחת בשם חנה. הייתה שמנה ולימדה אותי להגיד בעברית
את המילה "בטן!"
גם רחל וינר הי"ד הייתה איתנו. היא הייתה בלונדינית יפהפייה. לא
נראתה יהודיה. הייתה חברתו של יוסף ציטרון הי"ד.
עבדתי במטבח עם חנה זינגר הי"ד.

צ פ ו ר ה י ק ו ב ו ב י ן ז"ל :

באחד מבקורי בכפר-עציון הציבא לפני צבי שינפלד ז"ל-בחדר האוכל אח צפורה, חברה עולה חדשה ממחוז מוצאנו רוסיה הקרפטית, תוך כדי שיחה נודע לנו שאחיה לקח לאשה את אחותי וכי אנו "מחוננים". בהתאם להשנתי בקרה כמה פעמים בביחנו בירושלים ועמדנו בחליפת סכתבים, היא הייתה חמיד מספרת לנו בענין רב על החברה והמסק, משיחותינו וכן מן המכתבים שקבלתם מניי ז"ל, הוא אחיה, נחברר לי שצפורה הייתה בת למשפחה יהודית כפרית אמידה ברוסיה הקרפטית, להוריה היו כמה חלקות שדה והתפרנסו מפרי אדמתם וכן במקצת ממסחר, הם השתייכו לאותו השבט המיוחד של יהודים אכרים זעירים, אשר חנה בקרפטים התחתיים בצכיה - שנעקר משרשו בעטיו של אהו ש רשע יש"ו, בפרוץ המלחמה הועברה למחנה הסגר נצי באוסטריה, עבדה שם במאפיה וחלקה לחם לרעבים מבני עמה, אחרי המלחמה עלתה ארצה והצטרפה יחד עם חברתה חנה זינגר ז"ל לכפר-עציון ורק שמה החלה ללמוד עברית ויהדות, רב היה רצונה ללמוד ולתור את השפה והערכים החדשים אשר בקבוצה, הספול המסור בעולים החדשים מצד חברי ועדת-הקליטה בקבוצה עשה עליה רושם רב ועזר לה להקלט בחברה, בזמן הראשון תהתה על אורח החיים בקבוץ, אך עד מהרה התאקלמה בו ונחקרה אליו בכל לכה ונפשה, החברה והמסק היו יקרים מאוד בעיניה וזה שמך אותה לחוליס סופיה להצטרף לכפר-עציון.

צפורה הייתה נערה שקטה מאד ומן המצערות לדבר על עצמן ולכן היו זכריה ותאוריה על עניני החברה כולטים במיוחד.

הפליא אותנו, בפשטותו ובצניעותו, אחד המכתבים האחרונים שנשלח מכפר-עציון בימי המצור הקשים, שבו לא מצאה לנכון להזכיר אפילו במשפט אחד את המצור והמאבק, דבר זה היה כנראה כל כך טבעי ופשוט בעיניה שלא היה שום צורך להזכירו, בתקופת המצור התאם-נה כהפקידי עזרה ראשונה וגילתה נכונות לכל הפקיד, וכך עמדה על מסמרתה יחד עם חברותיה ותמיהה עד הרגע האחרון, בפרוץ שריוני הלגיון לחומי וכפר נפלה בין הנופלים, מכתבה האחרון הגיע אלינו בת קופת ההפוגה בעת שצפורה, וזכרה חנה, צבי שינפלד ואחרים שדרשו את שלומנו בו, לא היו כבר בין החיים, אין לתאר מכתב טרבי מזה, מכתב אשר הרעיד את כל נימי לבנו, שפודה הייתה שריד אחרון למשפחה גדולה, ורק דוד אחד שלה נשאר בחיים ונמצא באמריקה.

לבנו הוסה לזכרה של צפורה הנערה הצעירה ושקטה והתמימה שהוציאה את נשמתה הסהורה במאבק האחרון על גוש עציון.

חיים מ. י. גבריהו

חיים משה יצחק (חמ"י) גבריהו, החתום על עדות זו, היה ד"ר למקרא מהאוניברסיטה העברית בירושלים, יו"ר "החברה לחקר המקרא בישראל", יו"ר "החברה היהודית העולמית לתנ"ך", מייסד הכינוסים הארציים לתנ"ך, מייסד החידונים העולמיים לתנ"ך וחבר מועצת העיר ירושלים מטעם הציונות הדתית. חמ"י חי בין השנים 1914-1989. הוא נולד בשם חיים גוטסמן בכפר זאדני (כיום הכפר Pryborzhavske) לשיינדל (הרשקוביץ) ואלתר גד גוטסמן והוא הבן השלישי ממשפחה בת 9 נפשות. הוא למד, בין השאר, בישיבותיהם של הרב יוסף צבי דושינסקי בעיר חוסט ובישיבת הרב יוסף הלוי בקורולבו (קיראליהאזה). אשתו הראשונה, לאה, נפטרה בצעירותה והיו להם 4 ילדים: דבורה (1943) – נפטרה בגיל 3 שבועות, בתיה (1944) [גבריהו-וייז, אם לארבעה, ציירת ופסלת, בעלה פיזיקאי, מתגוררת בלורנס, ארה"ב], ראובן (1947) קצין סירת שריון, שנהרג במלחמת יום הכיפורים בקרב החווה הסינית, וגלעד (1949) [אב לארבעה, רואה חשבון, אשתו רופאת ילדים, מתגורר במריון, פנסילבניה, ארה"ב] – ממנו קיבלתי את המסמכים המשפחתיים, הנוגעים למשפחתה של ציפורה. בשנת 1956 התחתן חיים עם חנה דוידוביץ, בת אחותה של אשתו שנפטרה; איתה חי בנווה שאנן עד מותו. חנה גדלה בקולוצ'אבה, הייתה ניצולת אושוויץ וחברת פלמ"ח. להם שתי בנות: שרה, הידועה

כשרי אנסקי (עיתונאית, בשלנית ומחברת ספרי בישול ישראלית) [אימא של מיכל אנסקי] ורחל, כיום רחל אור אורטרגר, דיאטנית ואחות דיאטטית.

כאמור מההספד של חיים גבריהו, למדנו שאחות של חיים הייתה נשואה לאח של ציפורה. עתה אנו יודעים ששמה של האחות היה שבע ושמו של האח של ציפורה היה משה. מתוך ספרו של דב גוטסמן-גבריהו, שהוציא לאור בנו, גלעד גבריהו: "תולדות משפחת גוטסמן-גבריהו" (עמודים 60-61): "ב-15.3.1939 חיסלו הגרמנים כליל את המדינה הצ'כוסלובקית וסיפחו לעצמם את צ'כיה, מורביה ושלזיה; קרעו ממנה אזורים נרחבים בסלובקיה ונתנו אותם, ביחד עם רוסיה הקרפאטית כולה, להונגריה... באותו צוק העיתים השתבשו כל דרכי העליה... במצב זה ראתה שבע את המציאות נכוחה והחליטה להקים משפחה. והנה ביום ג' בראש חודש טבת ת"ש (12 בדצמבר 1939) התחתנה בזאדני עם חתן כלבבה, משה בן חיים ישראל יעקובוביץ, מן היישוב דאראבראטיף. הוא היה סוכן עצים בטרנסילבניה ואחר כך בעיירה בילקי, הסמוכה לזאדני – תוך הסכמה גמורה לעלות לישראל בשעת הכושר הראשונה. נולדו להם שני ילדים. כשהמצב נרגע קצת בהונגריה שאל משה יעקובוביץ את אחינו חיים [שחי בארץ משנת 1936]: האם יוכל לפרנס את משפחתו בארץ ישראל כמות? חיים תיאר בתשובתו את המצב בארץ ישראל לאשורו, כלומר, שיתפרנס כמו שכולם מתפרנסים במולדת [הספר באתר שלנו]. בעוד ששבע חיפשו דרכי עליה, תפסוהו ההונגרים בסוף 1942 למחנה עבודה, והוציאוהו עם יהודים כעובדי כפייה בחזית הרוסית ונעלם שם ולא ידוע לי מתי והיכן נפטר? יהודים רבים נהרגו כשנקלעו באש החזיתות, או בדרכים על מוקשים..."

ההזמנה לחתונתו של משה יעקובוביץ, אחיה של ציפורה, עם שבע גוטסמן – בזאדני, 1939 מקור התמונה: ספרו של שמואל דב גבריהו-גוטסמן, שהוציא לאור גלעד גבריהו, "תולדות משפחת גבריהו-גוטסמן".

כמה הערות, בסיועו של גלעד גבריהו: שם הכפר, כפי שכינוהו היהודים, היה דאראבראטיף. מצד החתן אין מוזכרת האימא, רגינה; המשפחה הייתה אדוקה מאוד ולכן לא היה מקובל לציין את שם האם (כמו המצבות בירושלים, שעליהן החרדים האשכנזים אינם רושמים את שם האם). סימן נוסף לאדיקות המשפחה: משה קיבל את התואר "שליט"א" ולא רק "נ"י".

צפורה יעקובוביץ ז"ל:

הכפר "דרהוברטובו" - השוכן בין הרים ושדות המצטיינים בהוד יופיו של הסבע
 הם אשר השפיעו ועצבו את דמותה והמה והעדינה של צפורה, שנולדה ב-28.8.1927 לאביה
 חיים ישראל ואמה רגינה. אביה היה מוכר בסביבה כאיש ישר, סהור במעשיו ונערץ על ידי
 יהודים וגויים גם יחד. גדל המשפחה היה כגורל כל יהודי - כוסלובקיה. ביתם עמד
 בקצה גבעה בין עשרות גבעות ארוכות מזדקרות מהאדמה והדומות כגלי ים ענקיים שקפאו
 ועמדו מוחתם, וכיחוד בעונת הקציר כאשר אשבלים המזויבות מכוח גלים עם רפרוף רוח
 קלילה. מראש כמה מהגבעות, מציצים גגות אפורים מזוקן, ואחרים מחנוצצים בזהרי השמש,
 ומאדימים מבין בני פירות. מסביב נמשך למרחקים היער הגדול. הנוף המקסים והיפה הזה
 היה בשביל צפורה מקור לחפתחות אהבת הסבע והמולדת. ע"י כך נוכל להבין למה היא
 נקשרה לנוף ההרי בכפר-עציון. כפי הנראה ספקו ודי חסרון השוממים זזון לנפשה החולשת;
 ובדמיונה כסח חארה לעצמה איך יהיה מראה והרים הללו אחרי שחלוצי האומה יחוננו אותם
 ויפריחום. *כשנת 1938-9 הוציאה את הילדה אל ק"ר ונאמנה / אימו / תלוג של כפרו הסגור*
 בכפר מולדתה למדה לביית ספר עממי. עוד בנעוריה המוקדמת פרצה המלחמה העולמית
 ואחה באו גם לכפרה כל הסכל והיסורים אשר מרנו למשפחה יהודית. עברה מחנות עבודה
 והסגר ~~אכזרי~~.

עליחה ארצה, כעליח רבבות של אחינו, לא היחה סוגה בשושנים. בחום מלחמת העולם
 השניה חזרה צפורה ממחנה רכוז יחידה סכל משפחה הגדולה והברוכה בילדים. אחרי שנוכחה
 לדעך שהיא יחומה גלמודה, החליטה לעלות ארצה יחד עם קבוצתו שהכשירה עצמה לעליה,
 ובה מצאה צפורה את משפחתה החדשה. וברוח הגבולות, נשכה כיתוח כיתוח, בעוד שאנו נחלקנו
 בקשיים ונחפסנו ע"י שומרי הגבול, שהינו זמן מה במחנות ולבסוף גלינו לקפריסן, עברה
 כיתוח צפורה את כל המכשולים, היחה זמן מה באיסלית, הצליחה להעפיל ולהגיע לחוף מבס-
 חים, בחרף 1946 באניה אנצו-סירנגה.
 נזדעזתי בקראי את רשימת גבורי גוש עציון ובהבחיני אח שם צפורה ביניהם, צפורה
 השקטה זקופת הקומה עם העינים השחורות והמחיכות חמיד, צפורה הבריאה והרעננה נפלה
 ואיננה. - קשה להתרגל למילים האלה.

יהי זכרוך ברוך לעולמי עד!

פנחס שורץ.

פנחס שוורץ הוא בן הכפר של ציפורה יעקובוביץ. הוא נפטר בינואר 1990 בהרצליה

סבתא של שרון בינדר (אם אימה) הייתה אחות
 של אבא של ציפורה, חיים-ישראל.
 סבתא של משה אדלמן (אם אימו) הייתה גם היא
 אחות של אבא של ציפורה.

במסמך נוסף מוזכרת שיוביץ ליאת מארה"ב
 (אוהיו) כקרובת משפחה של ציפורה.

כ"ה

קרובי המשפחה של הנופל ומכריו

שם הנופל: יעקובוביץ פנחס

הקשר	שם	כתובת
בת דוד	רון בינדר	רח היתן 5, תלמיז, דולים 95385
הן אבא	משה אדלמן	14 COLUMBIA AVE CEDARHURST NY 11516 (USA)

צפורה יעקובוביץ ז"ל

צפורה נולדה בשנת 1927 בכפר דורוכרסובו, ברוסיה הקרפטית, אשר בצ'כיה. הוריה היו דתיים וציונים וברוח זו גדלה וחונכה גם היא. היא הספיקה עוד לסיים את למודיה בבית הספר העממי. בשנת 39-1938 הצטרפה לארגון "בני עקיבא". בעודה בגיל העלדות פרצה מלחמת העולם השנייה ובעטיה אוכלוסיית הוריה תלאו רבות. ב-17 לחודש אפריל 1944 גורשה עם משפחתה למחנה ההשמדה באושוויץ. כעבור כמה חודשים הועברה למחנה כסרז'ינצ'ס. במחנה זה הייתה עד ליום שחרורה - 8 למאי 1945.

מיד אחרי שחרורה הרבישה צורך נפשי לחזור לכפר מולדתה ולהודיע על גורל משפחתה. תקווהיה היו לשוא. משפחתה, בת שמנה הנשואות, נשארה היא יחידה, עם חברים מנוער אשר נחלקו בכפר מולדתם נסעה כיחד לבודפשט ושם הצטרפה לקבוצת "דבורה" של הנועה "גורד וניה". עם זרם הבריחה עברו אח הגבול לגרץ אשר באוסטריה. לכאן הגיעה הוראה כי קבוצת של עשרה איש חצא לגבול וחנקה לעברו בכיוון לאשליה. צורה הייתה בין המחנכים הראשונים. הם הצליחו לעבור את הגבול והגיעו לריכוז חלוצי באיטליה, בסירה קטנה, מבין הראשונים לצי ההעפלה אשר חזר למולדת לאחר סיום המלחמה, הגיעו צפורה וחבריה ארצה. הסירה הייתה קטנה ומספר אנשיה מועט - וגם הם לא ניחן לה - אבל היא הצליחה להגיע לחוף מבלי להיחל בשמרות הבריטים ולהוריד את נוסעיה-מעפיליה. היה זה ביום 24 לאוקטובר 1945.

דרך הבריחה וההעפלה לא הייתה קלה כלל וכלל. במיד קשה על צפורה, אשר נשארה נאמנה לערכי הדת ולמצוותיה, וקשה היה לה לסתבל לאוירה החילונית ולקשיים בשמירת המצוות. זו הייתה גם הסיבה אשר בגללה נפרדה מחברתה אתם הגיעה ארצה, ושמה פניה לקבוצת דתי- לכפר עציון.

משה מוסקופף.

משה מוסקופף היה בן הכפר של ציפורה

64. כהן נחמן (יוסף-איבן), בן הניה ויוסף, נולד ביום י"ב בניסן תרפ"ח (2.4.1928) בקרפטורוס. בבית הוריו דיברו הונגרית, אך נחמן קיבל גם חינוך יהודי מפי מלמדים באידיש ונתחנך לפטריוטיות צ'כוסלובקית ב-8 כיתות של בית ספר יסודי בשפות רותנית וצ'כית; אחר-כך התחיל ללמוד מסגרות. כשהוחזר האזור לשלטון הונגרי לאחר הכיבוש הנאצי, סבל נחמן בגלל ההפליות האנטישמיות, וכשגברו הרדיפות מצד הנאצים ובעלי בריתם ההונגרים הצליח להתחזות ל"ארי" טהור ופעל במחתרת עד לגירוש

הנאצים מהאזור. הוריו ומרבית בני משפחתו נלקחו, כשאר היהודים, למחנה אושוויץ וממנו לא שבו. אחרי המלחמה ניסה להוסיף ולעבוד במקצועו, אך לא יכול היה להמשיך לחיות כבן הארץ שהפקירה את משפחתו ועמו להשמדה. נחמן עלה ארצה מצ'כוסלובקיה בשנת 1945, הצטרף לגרעין "היוצרים" בכפר מסריק ועבד בו. גרעין זה הגיע להתיישבות בקיבוץ שמרת.

בפברואר 1948 התנדב לצבא ושירת בחטיבת "כרמל". ביום ט"ז באדר ב' תש"ח (27.3.1948) בשעות הצהריים יצאה מנהריה שיירה ובה 7 כלי רכב ו-90 אנשים כדי להעביר אספקה, חומרי ביצורים ותגבורת ליחיעם. ליד כברי נתקלה השיירה במארב שהציבו הערבים. המשוריין הראשון הצליח לפרוץ ולהגיע ליחיעם, אך שאר כלי הרכב נלכדו במארב. אנשי השיירה לחמו עד שעות הערב ובחסות החשכה הצליח חלק מהם להיחלץ, אך כמחציתם נפלו בקרב ונחמן ביניהם. הוא הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנהריה [בקבר אחים]. בן 20 בנופלו.

תמונה של נחמן כהן (בן יוסף...) מארכיון קיבוץ שמרת. זה המידע היחיד המתועד, וכן שהייתה לו אולי אחות, אך אין כל מידע עליה בקיבוץ

אנדרטה לבני שמרת שנפלו במלחמה, וגם כהן נחמן מונצח בה. בכל ההנצחות רשום כהן יוסף, למרות שזה שם אביו

7. האוטובוס המשורין:

1. שיינרמן משה - סמ"פ, מפקד האוטובוס, נהרג	2. שיינרמן עליזה - אלחוטאית מחליפה, נהרגה
3. משה (מקס) שפירא - נהג, נהרג	4. יעקב ברקו - מ"כ, נהג מחליף, נהרג
5. עמיקם כספי - לוחם, ניצל, ז"ל	6. עמוס דולב (אפלבלאט) - מקלען, ניצל
7. שמעון (זיגי) דרוקמן - לוחם, ניצל	8. משה (מישקה) ברק - לוחם, ניצל, ז"ל
9. מיכאל אונשיין - לוחם, נהרג	10. אוריאל שפירא - לוחם, נהרג
11. ראובן גרין - לוחם, נהרג	12. צבי אפשטיין - לוחם, נהרג
13. מרדכי וולף - לוחם, נהרג	14. מיכאל גטפלד - לוחם, נהרג
15. ברוך גולדמן - לוחם, נהרג	16. משה (מקס) הופמן - לוחם, נהרג

השלמת מידע:

מתוך תחקיר של אריק תיבון,

חוקר יחידת אית"ן (איתור

נעדרים) תחום תש"ח של צה"ל:

רשימת הנופלים מהאוטובוס המשורין.

ברשימה מופיעים:

הופמן משה (מקס) (מספר 16)

וולף מרדכי (מוקי) (מספר 13)

כהן נחמן (אבן יוסף) (מספר 20)

על האנדרטה מונצחים 3 חללים אלו,

יוצאי קרפטורוס

17. חיים דבורצקי - לוחם, קשר, נהרג	18. אמון וירטהיים - לוחם, נהרג
19. חיים וקסברג - לוחם, נהרג	20. נחמן (איבן) כהן - לוחם, נהרג
21. ישראל לוי - לוחם, נהרג	22. מרדכי (מודה) מולקרוב - לוחם, נהרג
23. דוד מצקביץ - לוחם, נהרג	24. יוסף מצקביץ - לוחם, נהרג
25. גדעון נקריץ - אלחוטאי האוטובוס, נהרג	26. משה פלוצר - לוחם, נהרג

אין כל מידע לגבי משפחתו של נחמן, כולל מקום הולדתו בקרפטורוס.

מצאתי תיעוד באתר פייסבוק הנקרא "מצדיעים לחלוצי הגליל והעמק" את תמונתו של נחמן ואת המשפט "שריד אחרון ניצול שואה". אולי זאת הסיבה העד שאין תיעוד מדויק על המשפחה בדפי העד של "יד ושם".

התעלומה נפתרה בעזרת מידע מספר קהילות סיילש והסביבה שם כתוב: "נולד בטיסא-אווילוק. במלה"ע השנייה הסתתר בבודפשט עם ניירות מזוייפים והתחזה כאיש "צלב החץ". בתור שכזה הציל הרבה יהודים. עלה ארצה בשנת 1947".

בדף "יזכור" רשום: "הוריו ומרבית בני משפחתו..." ולא מוזכרים אחים.

אגרת מספר 110 שמרת, 2.1.2015 – יואב לרר, מאיר אטינגר, רועי אזולאי ואבי אורן:

”בפינות ההנצחה בשמרת מונצח יוסף כהן שנהרג בשיירת יחיעם. בשיירת יחיעם היה עוד יוסף כהן, מעין המפרץ. הוא היה במשוריין הראשון שהגיע ליחיעם המנותקת. להוריו הודיעו שהוא נהרג והם התחילו לשבת עליו ”שבעה”. לאחר כמה ימים הוא הצליח להתקשר הביתה ולהודיע שהוא חי. באנדרטת ההנצחה באתר ”שיירת יחיעם” לא מופיע השם יוסף כהן ברשימת הנופלים. גם ברשימת השמות המלאה שבידינו, ובידי אריק תיבון מהיחידה לאיתור נעדרים בצה”ל, לא מופיע חלל בשם זה, ואין גם מצבה כזו בבית הקברות בנהריה, והרי יוסף כהן מעין המפרץ סיפר כל השנים על עוד יוסף כהן שהיה בשיירה, יוסף אחר, שנהרג.

בבדיקה ברשימת שמות הנופלים, למעט יוסף כהן מעין המפרץ, ששרד את השיירה במשוריין הפורץ הראשון, היה רק עוד בחור אחד בשם המשפחה כהן – נחמן איבן כהן, שנהרג באוטובוס המשוריין. האם הוא זה אותו האיש שנקרא יוסף כהן מגרעין שמרת? התחלנו לחפש ולבדוק... ובחיפוש באינטרנט מצאנו תמונה מאנדרטת העץ הראשונה של שיירת יחיעם, שרק סיבכה יותר את העניינים: שם מונצחים שני חללים בשם יוסף כהן... כאמור, ברשימה הסופית לא מופיע אפילו לא אחד מהם. בהמשך החיפוש נמצאה התשובה – באתר ”יזכור” שם הוא מופיע כטוראי כהן נחמן (יוסף-איבן).”

דגם של אוטובוס משוריין שהשתתף בקרב שיירת יחיעם במלחמת העצמאות. באוטובוס כזה נהרג כהן נחמן. בשיירה זו נהרגו גם וולף מרדכי-שמואל (מוקי) והופמן משה (מקס) [צילום: ד"ר אבישי טייכר]

קטע ממצגת מאת נילי פחטר: ”שועל כתב בזיכרונותיו: ביום שלאחר השמדת השיירה הביא הצבא הבריטי את הגוויות לנהריה והם נקברו בבית הקברות בקבר אחים גדול 47 גוויות. הגופות היו מושחתות וקשה היה לזהות אותן ולכן קברו את כולם יחד. הוכינו מכה אנושה. בכי, צער, אבלות. ההרוגים בני חיפה והקריות. להורים לא הייתה אפשרות להגיע ולקבור את יקיריהם והם נקברו בבדידותם.”

171

קבוץ השומר הצעיר
כפר מסריק
הארץ 111

ה'תש"ז
מס' 1

יחס כ"ב
/ (מס' מלא ע"פ)
/ (מס' מלא ע"פ)
מס' 111

מס' 111

1. קריינר מיקי
2. בראויר דוד
3. קליין מנחם
4. איכלר גבריאל
5. קראוס שמואל
6. פוקס רחל
7. לוי מרגליה
8. הולץ טובה
9. יוסוביץ מלכה
10. שלוינגר נעמי
11. פריד פקס
12. שטרן דינה
13. גלייזנר וילו
14. גלייזנר שרה
15. כהן יוסף
16. לייכטר מרדכי
17. ברקוביץ יוסף
18. שלומוביץ יעקב
19. ברקוביץ דב
20. בלונדר צבי
21. זלמן יעקב
22. ברגר שושנה
23. כץ יצחק
24. סלומון שמואל
25. זינגר שלמה
26. גליק יעקב
27. מורגנבסר אבוהם
- 28.

י"א ינואר 1947

ל"א י"א / "הולצ' ריוס" מס' 0928
 (מחמי כחמה) "הולצ'
 מחי"ס קבוק "לחנות"

שמו של כהן נחמן שובש גם ברשימת גרעין "היוצרים" מכפר מסריק, אליו השתייך. בשורה 15 רשום כהן יוסף, כשם אביו, ובפתק הכתוב בכתב יד רשום שהוא היה מגויס בהגנה ונפל בשיירה ליחיעם [כפי שידוע לנו], יחד עם בן קיבוץ כפר מסריק נוסף בשם לאצי (לוינגר יום טוב), יליד ניטרה, סלובקיה

ברשימה זאת מצוין ליד השם יוסף כהן [שורה לפני אחרונה] שהוא מגויס

22. יעקב קליין
 23. אהרן גרינברג
 24. יעקב זלמן
 25. דב' האלפרין
 26. ב'ג גריקוביץ
 27. יוסף - "
 28. יעקב שלומוביץ
 29. מורכב' א"פ
 30. מ-ס ב'ג
 31. יוסף קאהן
 32. וצ'ת' בוג'סינסקי

(ג' 3)
 (ג' 3)
 (מחמי"ס)

65. **כהנא יעקב**, בן רבקה ואברהם, נולד ביום כ"ד בחשוון תרפ"ב (25.11.1921) בברגובו (ברגסס) למשפחה אמידה. מילדותו חונך על עבודת כרם ויקב. עם עלותו ארצה ב-8.1.1940, שלושה חודשים לאחר פרוץ מלחמת-העולם השנייה, הלך ללמוד ב"ישיבה". אחר כך הצטרף ל"השומר הצעיר", הגיע לקיבוץ להבות הבשן, ששהה אז בכרכור, והיה בין הראשונים שעלו לנקודת התיישבות הקבע של הקיבוץ הזה בגליל העליון. שם עבד בכל העבודות, בסיקול הקרקע, הכשרתה, בבניין, בטרקטור ובשמירה. בשנת 1941 הצטרף ל"הגנה".

היה איש שדה ותלמיד חכם, ישר דרך ולבבו תמים, מבוגר ברצינות וצעיר בהתלהבותו. הוא התעניין בתרבות-הגוף, בטכניקה ובמוסיקה והיה מסור לעבודה ולכל ענייני המשק והחברה. בשל מחלה קשה נאלץ לעזוב את המשק לתקופת-מה וחזר למשק לאחר שהחלים. במכתבו האחרון כתב: "נבנה משק – בסבלנות, וברצון טוב – נוכל לכול". בשעת התקפה של כוחות ערביים על להבות הבשן, עבר על-פני העמדות כדי לתקן את הקשר הטלפוני, אך נאלץ לצאת לשטח גלוי וכדור אויב פגע בו וקריתו לתוך הטלפון נפסקה באמצע. יעקב נפל ביום כ"ו באדר ב' תש"ח (6.4.1948) והובא למנוחת עולמים בבית הקברות בקיבוץ. הניח אישה בהריון, בתו נולדה לאחר מותו. בן 27 בנופלו. היה אחד מהארבעה שלהנצחת זכרם הוציא קיבוץ להבות הבשן את החוברת "ארבעה שנפלו".

השלמת מידע: בעקבות קשר עם דינה, בתו של יעקב, אנו יודעים שיעקב היה הצעיר מ-11 אחים, שישה מהם עלו ארצה לפני המלחמה. להורים היו שטחים רבים והם ייצרו חומץ בן יין. יעקב עלה לארץ בגיל 18. הוא התגייס ל"הגנה" והצטרף לגרעין להבות. ביום 6 באפריל 1948 נערכה התקפה סורית על הישוב. יעקב יצא מאחת העמדות לתקן קו טלפון חיוני ונהרג מצליפות כדורים סוריים. הדיון בדבר מקום קבורתו היה קצר. בית העלמין שכן בפאתי הקיבוץ בטווח תצפית וירי של הסורים ולכן נטמן סמוך למגדל השמירה. היה זה מגדל מבטון, שהוקם כדי להוות נקודת מגן ותצפית. יומיים אחר כך, ב-8 באפריל 1948, בעיצומה של התקפה סורית נוספת, נהרג דב שיטוביץ יליד חיפה ואיש הפלמ"ח. דב נטמן ליד חברו יעקב. אשתו של יעקב, **מרים**, הייתה ילידת גרודנו. חודשיים לאחר נפילתו היא ילדה את בתם, **דינה**. זמן קצר אחר-כך נפל אחיה של מרים, משה דובדבני, בקרב בלטרון ואחותה נפטרה ממחלה. כך נותרה מרים עם אחות אחת וגידלה את בתה התינוקת בקיבוץ להבות הבשן.

העליה של הסוכנות היהודית לא"י
 לשכת העליה, חיפה
 "סעפליים"
רשימת עולים שבאו לא"י
 הי"ם 8.1.1940 האניה "אוריון" החברה

המסמחה	השם	גיל	סוג	מס. הרשיון	הקריובים בא"י וכתבתם
יזנגרייס	יהושע-דוד	32			
יגד	סרה	25			
כ"ץ	סלמה	34			
"	יהודית	5			
כ"ץ	הלנה	23			
כ"ץ	אמרינו	35			
"	ארזי	29			
כהן	ינו	23			
כהנא	יעקב	69			

בארכיון עתלית
 נרשם שיעקב
 הגיע ארצה
 באוניית "אוריון"
 ב-8.1.1940
 [הוא היה בן 19
 ובטעות הוקלד
 במסמך 69]

THE PALESTINE POLICE FORCE.

APPLICATION FOR AN ORDER OF DEPORTATION.

No. D/385/40/ CHU

1. Full name (and aliases) Jakob Gehane
2. Father's name Abraham
3. Mother's name and maiden name Rivka Gehane
4. Present address in Palestine Athlit
5. Occupation (state if unemployed) no
6. Place of birth (village or province) Berehova, CSR
7. Full address in country of origin Berehova, Trnodistr. 31
8. Date of birth 1921 9. Religion Jew 10. Married or single S
11. Present nationality, and how acquired stat.
12. Full names, addresses and occupations of references in country of which he/she is a national
Fischer, Beherzova
13. Name of Omdah (Mukhtar) or Sheikh (name of tribe in case of Sudanese or nomad Arabs)
Rabbi Hirsch
14. Places of residence twelve months prior to entry into Palestine CSR
15. Present circumstances (destitute or otherwise; state whether in possession of money or other valuable property)
dest.
16. Date of last departure from country of origin 1939 17. Date of entry into Palestine 1940

הדף הראשון של בקשת העליה לפלשטינה של יעקב כהנא: ההורים הם אברהם ורבקה;
הכתובת בברגסס היא ברחוב 31 Trnodi; המלצה: פישר מברגסס; שם המנהיג שלו: רבי הירש

יעקב בצעירותו בברגס

ארבעה מששת האחים שעלו ארצה: משמאל לימין: משה, יחזקאל, אהרון ויעקב (מן הבוגר אל הצעיר מביניהם).

2 אחים נוספים שעלו ארצה היו אליעזר ויוסף-לייב. גם 2 אחיות עלו ארצה לאחר המלחמה: חנצי (חנה) ומלווי-גיני (מלכה). אחיות נוספות היו אטה, עטרה וקלרי שנרצחו בשואה, כולל הוריו של יעקב

פנקס החבר של הסתדרות הפועל המזרחי, מרץ 1940

תעודת העולה של יעקב: 13.2.1940 באונייה "אוריון" [יצאה מרומניה, הגיעה ב- 8 בינואר 1940 והביאה ארצה 677 מעפילים]

יומה הראשון של ההתקפה הזיונית נטה לערוב. מן הבוקר לא פסקו מסת
הרובים וטרטור מכונות הירייה. לא פסקה האש המרוכזת של האויב לעבר החצר.
וביחוד לעבר עמדותינו. ההגנה היתה מאורגנת כתיקונה. הסכנו בתחמושת וצפינו
את תנועות האויב. בעמדות שררה מתיחות, ידענו כי רק יום ראשון הוא להתקפה
ובכל זאת לא היה ספק כי אכן נחזיק מעמד.

תקלה יחידה במערכת ההגנה היה חוסר הקשר. הקשר הטלפוני בין המפקדה
לבין העמדה נפסק עוד בתחילת הקרב מסיבה בלתי ידועה. כעבור כמה שעות
הצליחה המפקדה להתקשר עם העמדות הסמוכות לה. אך בעמדות המרוחקות המשיך
המכשיר בשתיקתו.

בתפקיד זה יצא יעקב לפנות ערב לסובב על פני העמדות. היתה זאת משימה
מסוכנת: עוז ההתקפה גבר בשעה זאת והאויב המטיר אש קטלנית על כל החצר.
הוך ריצה וקפיצות עבר יעקב מעמדה לעמדה ובשעה 4.30 לערך הגיע לעמדת
הרפת, המרוחקת ביותר מן המפקדה. נטל למכשיר וניסה להקים את הקשר. אותה
שעה הגיע זמן אבוס הבהמות ומשלא נמצא בתוך הרפת דבר להאכילן פתחו
הפרות בגעייה קולנית. יעקב חיפש פינה שקטה אך השאון הגיע לכל מקום. לבסוף
נטל את המכשיר ויצא החוצה וליד פתח העמדה עמד להמשיך בעבודתו. וכך,
בעמדו ובצעקו לתוך המכשיר פגע בו הכדור. צעקתו נקטעה באמצע. הוא נפל
במקום ונאנח.

הכנסנו אותו לעמדה פנימה והשכבנוהו על המיטה. בצעקות התקשרנו עם
העמדה הסמוכה כדי להזעיק עזרה רפואית. היריות הלכו וגברו. אש קטלנית בלתי
פוסקת. ליעקב היה קר וכיסינו אותו בכל מה שהיה אתנו. לעזור יותר קצרה ידנו.
כעבור מחצית השעה הגיעה האחות ושני אלונקאים. ליעקב ניתנה זריקה. מדברי
האחות הבינונו שאין נשקפת סכנה לחייו. ואולי כך רצינו להבין. כל ישותנו
דרשה שכך נבין...

רד הלילה. השכיבו את יעקב על האלונקה ובחסות החשיכה העבירו אותו
למרפאה. אנו המשכנו לצפות אל עבר האויב, ביתר כוונות, ביתר דריכות, ובלבנו
התקוה: יעקב יישאר בחיים...

בלילה פסקה האש. שקט שרר במחנה. ולפתע הופרע השקט: דפיקות,
דפיקות עמומות, מונוטוניות, אי-שם מתוך המחנה, כהכות התופים במרש אבל.
לא ידענו פשר הדבר. עד שבא אחד הרצים ומסר כי הולם פטישים הוא. כי ארון
עושים ליעקב. כי יעקב איננו...

נחרדנו. לרגע עמד הלב מדפוק. אחר כך, בשפתיים הדוקות הושטנו ידינו לנשק,
אימצנו אותו אלינו. איש לא דיבר...

הבוקר אור. האויב חידש את התקפתו ביתר שאת. ואנו נשבענו אמונים לזכרו
של יעקב: את חייו נפקיר, אך את האדמה הזאת, המקודשת בדם חברינו, אותה
לא נפקיר!...

שאול

כך נראה המגדל ולידו שני הקברים (מימין) מיד בתום המלחמה. מגדל הביטחון הפך למוזיאון קטן, המספר את קורות הקיבוץ. נציגי משרד הביטחון ניסו להשפיע על העתקת הקברים ממקומם הנוכחי אבל ההתנגדות של חברי הקיבוץ והמשפחות גרמו להם לוותר.

לימים שינה המקום פניו. דשאים, שבילים ובתים סובבים את אתר הקבורה של חללי תש"ח. מאחורי הקברים הללו הוקמה אנדרטה בשנת 1985 ועוצבה על ידי יחיאל ערד ומנציחה את שמות כל חללי להבות הבשן. אתר זה בלב הקיבוץ הפך לנקודה בה נערך הטקס השנתי ביום הזיכרון לחללי צה"ל.

דינה כהנא – גלר (Dina Kahana Gueler), בתו היחידה של יעקב, אשר נולדה, כאמור, חודשיים לאחר נפילתו ב-6.4.1948 בקיבוץ להבות הבשן. דינה למדה לימודי אמנות ב"בצלאל" – אקדמיה לאמנות ולעיצוב בירושלים". היא לימדה פיסול ב"בצלאל"; הציגה תערוכות יחיד והשתתפה בתערוכות קבוצתיות.

כמו כן ביצעה פרויקטים של פיסול חוצות בתל אביב, מעלה אדומים וסיציליה. דינה שימשה ראש המחלקה לעיצוב קרמי ב"בצלאל" ואוצרת בגלריית המחלקה. בשנת 1999 זכתה בפרס משרד התרבות. דינה חיה ועובדת בירושלים.

דינה הפעוטה בלהבות הבשן

מעין – שני צידיו של פסל חוצות בתל אביב.
נבנה ב-1993 ברחוב קרליבך, הועבר לרחוב ואלנברג ב-2017

פסלי כף יד – חומר קרמי בחיפוי צבעוני

רישום ואקוורל על נייר

מעבודותיה של דינה כהנא – גלר

66. **כנעני פוירברגר הלל (מעכיל)**, בן קלרה ואהרן, נולד ביום ג' בתשרי תרפ"ט (17.9.1928) בקניגספלד [Ust Chorna, מחוז טייץ].

לאחר כיבוש צ'כוסלובקיה הועבר אזור מגוריו לידי ההונגרים. עד גיל הבר-מצווה קנה לו חינוך יהודי ומאוחר יותר עבד כצורף זהב. בשנת 1942 השתתף במקהלה יהודית בבודפשט, התבלט בה וכפרס על הצטיינותו קיבל מלגה ולמד שנתיים בבית-ספר מקצועי. בשנת 1944 הוגלה אביו על-ידי ההונגרים ואימו ושלוש אחיותיו נשלחו למחנה ההשמדה באושוויץ. הלל ניצל ומשאת נפשו – להגיע לארץ-ישראל. תוך סכנת נפשות עבר את קו החזית רוסיה-רומניה, אולם נתפס והושם בכלא. כעבור זמן-מה שוחרר בשל גילו הצעיר. עבר שנית את קו החזית והגיע לבוקרשט, בירת רומניה. בהיותו בבוקרשט היה חבר פעיל בתנועת "הבונים". בתקופת הנאצים עלה בעלייה ב' דרך הרי הקרפטים, הונגריה ורומניה ויצא מנמל קונסטנצה בשיירת "שלוש האוניות" (שאחת מהן טבעה בדרכה), והגיע לארץ באוקטובר 1944. שנתיים היה ב"עליית-הנוער" באפיקים וגם בקיבוץ תל יוסף. עבד בפלחה ונהג בטרקטור. גבה קומה, טוב לב ואמיץ רוח, ניגן על כינור ואהב לשיר. היה עקבי בדעותיו ודגל בחיים משותפים בקיבוץ. חודשים מספר עבד בתל אביב כשומר בחברת "השומר". בשנת 1946 התגייס לפלמ"ח, שירת שנה ומחצה והשתחרר. הוטלו עליו כמה תפקידים סודיים, אך הוא מעולם לא סיפר על כך באמתלה שהוא אינו אלא טוראי רגיל.

לפני הפינוי הבריטי היה בין מגיני נמל חיפה, השתתף בכיבושה של העיר והצטרף לפל"ם. לאחרונה שירת בחטיבת "יפתח". כדי לבלום את הפלישה הצפויה מלבנון תפסו כוחות "יפתח" את מלכיה, בטרם הספיקו להיערך במקום נערכה התקפת נגד עזה על-ידי האויב. בקרב זה נפל ביום ו' באייר תש"ח (15.5.1948). נקבר ברמות נפתלי. בן 20 במותו.

ביום כ"ז באדר תש"י (16.3.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בחיפה.

השלמת מידע: בדפי עד יש עדות של אחותו של הלל, ששמה היה **גיטה רודיס** (1928-2000). היא תיעדה את שם הוריה המלא: אהרון יוסף [ועל הקבר מוזכר גם ברוך] והאימא קריינדל (קלרה), לבית אדלשטיין. גיטה תיעדה את אחיהם, שנספו באושוויץ: **דוד** (1933) ו**חיה-חנצה** (1936). ההורים שרדו את השואה והם קבורים בחיפה:

האבא נפטר ב- 1975 (בן 73) והאימא נפטרה ב- 1996 (בת 94); שניהם היו ילידי 1902. על הקבר קבוע לוח זיכרון בו רשום: לזכר אמנו פרידה בת דוד וילדינו דוד וחיה-חנצה שנספו בשואה תש"ד הי"ד

על פי מידע זה משתמע שלהלל היו 2 אחיות ואח ולא שלוש אחיות.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי תשפ"א – תשפ"ב:

"דוד יקר, אשר ניצל מזוועות השואה, הגיע לבדו ארצה ונפל ב-ו' אייר. לא זכה לראות את הוריו ואחותו ששרדו. אנחנו נזכור אותך תמיד."
אהוד רודיס, אחיינו 11 אפריל 2021
"להלל הדוד היקר, בשמי ובשם כל אחי ובני משפחתי. רק חלקנו הספקנו להכירך. אני זוכר אותך כצעיר מיוחד, יפה תואר ומאיר פנים ואנו ילדים בגן הילדים. הגעת לביתנו לחופשות משפחה כי היית בודד בארץ. ומאז, כל פעם ששמך מוזכר עולה דמותך בעיניי ודמעה יורדת. אני ניזכר איך שיחקת איתנו עד ליום הנורא, יום נפילתך בקרב מלכיה, מבלי שהספקת לפגוש את משפחתך, ששרדה בשואה והגיעה לישראל."
אדלשטיין צביקה 2 מאי 2022
"דוד שלי יקר 74 שנים חלפו מאז הוא במלכיה בו נפלת. לא נפגשנו לעולם אך הזיכרון, הסיפורים עליך היו ויהיו קיימים לעד"
אהוד רודיס 3 מאי 2022

דר' אהוד רודיס הוא בנה של גיטה, אחותו של הלל, היחידה ששרדה מבין ארבעת האחים. ממנו קיבלתי את תיעוד המשפחה בתמונות הבאות:

לפני הגירוש...
ההורים של הלל,
אהרון וקלרה,
הסבתא של הלל,
שורה.
ילדיהם: (מימין):
דוד, הלל, חיה-
חנצה וגיטה

סבא וסבתא של הלל -
לבית אדלשטיין (מצד אימו)

גיטה, האחות היחידה שנותרה מארבעת הילדים, יחד עם האבא, אהרון – שנות ה-50

גיטה, אחותו של הלל, שנות ה-50

הלל פוירברגר – כנעני עם שני האחים לבית אדלשטיין: יהודה וצביקה [מדליק הנר הווירטואלי], מושב הזורעים. קלרה, אימא של הלל, ועזרא, הסבא של צביקה אדלשטיין, היו אח ואחות. הלל ואבא של צביקה, שולם, היו בני דודים.

מרפי אדלשטיין, אחיו של צביקה, התווסף המידע הבא: שולם אביו (1914) היה חייל בצבא הצ'כי, עד שצבא זה נכנע להיטלר. כחייל משוחרר הייתה לו זכות לעזוב את צ'כוסלובקיה, אך לא היה לו אישור כניסה לארץ. הוא עלה ארצה ב-1940 ונאסר לתקופה בעתלית. בארץ פגש שולם את גילה (לבית ביסטרצ'ר), מטייץ', אותה הכיר עוד "מהבית", אך רק בארץ הם נישאו. שולם היה נוסע מדי יום ליבנאל

הסמוכה, עם שני כדי חלב, על עגלה רתומה לפרדה; ממקום המפגש הובלו הכדים ל"תנובה". באחד מימי השישי, בושש שולם לחזור, למרות השבת המתקרבת. גילה גייסה את חברי המושב לחיפוש, וכשהם הגיעו ליבנאל – מצאו את העגלה רתומה לפרדה, אך שולם לא היה והדאגה לגורלו רק התגברה. גילה ושני בניה הראשונים (יהודה וצביקה) חזרו הבייתה, בעצב גדול. לפתע נכנסו הבייתה שולם ובחור לא מוכר. זה היה הלל... השתלשלות העניינים התבררה, בדיעבד: במרכז יבנאל היה תלוי עיתון יומי, אשר שרת את קוראיו הרבים. בעיתון התפרסמו בקשות לחיפוש כתובות של ניצולי שואה. כך גילה שולם את שמו של בן דודו, מעכיל פוירברגר, שהתגורר באפיקים. הוא נסע לקיבוץ והביא את בן דודו אליהם.

לשולם ולגילה נולדו עוד שני בנים: רפי ומיכאל. כשהורים של הלל ואחותו עלו ארצה הם התגוררו בשכונת בת-גלים בחיפה. הם הגיעו למושב הזורעים כדי לפגוש את הלל. רק אז נודע להם על נפילתו בקרב... שולם אדלשטיין, בן דודו של הלל

ק"ה ע"ה 4 IV 1948

ע"ה"ו"ע איבער עאלטען

טוואס איין מיט דאס וואס פאר אונד
 יעדע קייט טעטער עצה וואס אמיט
 שפיכען ציך וואס צעהר גוט וואס ווי
 פרא צווישן צענדן. אויך טיעט בוי
 פאטעטי ביווער פון אויך ווינר געקאנקט
 אויך באס איך שווער אויך לייט אונד נאכט
 יי אונד אונלייט ביווער געשייגען אונד פייט
 לייט ווארום אוי וואס צו לייט ערפאלטען
 היאלטע. אויך בון אונד ווינר אונד פייט מיך
 ק"ה גיט אונד האבט פון אלעמען. אויך
 בון אונד צו ווארום אונד סאל צאל אונד
 דער פאליט אויך האבט אויך לייט גע-
 וואלט שווער אונד אס וואו אונד אונד
 אונד מאונד. היאלט אונד באמאלט פערבא-
 טען צו שווער יעצט קענען ווי
 אונד שווער שווער אויך אונד אונד
 וואס וויך אונד אונד שווער
 אויך האבט געט יונגן קייט פאטעטי
 אונד פערבא, דעס ווארום צענדן
 דאל צום 2 היטעטער 2 אונד אונד קאצן
 3 ט. ט. אונד א פוי אונד א פוי

חלק ממכתב שכתב הלל להוריו בקניגספלד, ביידיש, זמן קצר לפני נפילתו. התרגום המלא - בעמוד הבא

ב"ה לוביה, 4/4/1948

עמרי"ש

הורים יקרים!

אני רוצה לספר לכם שאני נמצא השבת בביתו של דוד עזרא, ושלומו טוב ואנו שמחים להיות כאן יחדיו. מצאתי בבית של הדוד מכתבים ששלחתם אליי, ובהם תלוונתיכם על כך שלא כתבתי אליכם. כתבתי לכם מספר מכתבים, ואני לא מביין מדוע הם לא הגיעו לידיכם.

אני נמצא בחיפה, שלומי ברוך השם טוב, ויש לי את כל מה שאני צריך. אני חייל בפלמ"ח מזה 3 שנים. לא כתבתי לכם על כך עד כה מכיוון שהדבר היה בלתי-לגאלי והיה אסור לנו לכתוב עליו. כעת אני יכול לכתוב לכם, אז אני כותב וגם מבטיח לכתוב לעתים קרובות יותר.

מצאתי חבילה בבית של דוד עזרא (שממוענת אליי – מ"ר), ובה 1 חליפה, 2 חולצות, 2 תחתונים, 3 ממחטות, 2 תמונות קטנות, 1 פיג'מה, 5 מגבות, 1   , 1 עט נובע ו-1 אגרטל שבור.

אני מודה לכם מאוד, ואני מקווה שבקרוב מאוד נוכל לשמוח ביחד, עם יתר עם ישראל, בארץ ישראל.

המצב בארץ ישראל אינו בכי רע. אנו מנצחים בכל החזיתות, אז בבקשה אל תהיו מודאגים. בקרוב תסתיים הלחימה ואנו נשיג ניצחון.

כתובתי היא כדלהלן:

הלל כנעני

חיפה

רחוב המלכים, מלון הנמל

אני שולח ברכות ונשיקות רבות לכולכם, בנכם הלל.

אני אהיה מאוד שמח לפגוש את גיצו ב"שער ההגנה". שלום.

הלל כנעני

הלל כותב את מכתבו ב-4.4.1948, כשהוא ממוקם בלוביה. הכפר לוביה שכן על שתי כיפות מדרום לכביש טבריה – נצרת. בכפר היו כמה מאות ערבים חמושים. מערך ההגנה של לוביה היה מבוסס על שורה של משלטים קדמיים לכיוון סג'רה – וכן על משלט חורבת מסכנה, שחלש על הצומת החשוב. משם יצא גדודו של הלל לקרב על כיבוש מלכיה, שם נפל. גיצו, המוזכרת בסוף מכתבו של הלל, היא אחותו, גיטה.

BY AIR MAIL

AIR LETTER

IF ANYTHING IS ENCLOSED THIS LETTER
WILL BE SENT BY ORDINARY MAIL

*Pan
Feuerweger Aron*

Chomutov

Klostermanova 10

C.S.R. Československo

WHEN FOLDED THE LETTER MUST CONFORM IN SIZE AND SHAPE WITH
THE BLUE BORDER WITHIN WHICH THE ADDRESS ONLY MAY BE WRITTEN

SENDER'S NAME AND ADDRESS --

ה'רפ"ח י"ג סיון

Palestina

רחוב המלך ג' 215

אתר ההנצחה במלכיה, בו מונצח הלל

*שיירת שלושת האוניות:
ב-3 באוגוסט 1944 הפליגו מנמל
קונסטנצה ברומניה שלוש אוניות:
"מורינה" כשעל סיפונה 308
מעפילים, "בולבול", שעל סיפונה
היו 390 מעפילים, ו"מפקורה"
שעליה היו כ-315 מעפילים. האוניות
הפליגו יחד.

"מורינה" ו"בולבול" הגיעו בשלום
לאיסטנבול, ומשם נסעו המעפילים
ברכבת לארץ ישראל; ואילו
"מפקורה" הותקפה על ידי צוללת
25 מייל צפונית מזרחית מהנמל
הטורקי אינאדה (İğneada), במערב
הים השחור, וטבעה. הגרמנים סברו שהיו
בה קצינים פולנים שהיו בדרכם לצבאות
בעלות הברית. יש הטוענים שלא הייתה זו
צוללת גרמנית אלא צוללת רוסית

חיפשתי בארכיון המדינה את רשימות
העולים. זאת של "מפקורה" שטבעה –
חסרה; לא מצאתי את שמו של הלל על
אוניית "בולבול", ולצערי, אין רשימת
עולים על ה"מורינה". לפיכך אני מניחה
שעליה הוא הגיע לאיסטנבול – ומשם –
ברכבת לישראל.

ציור של כפר הולדתו של הלל, קניגספלד

67. כץ ישראל, בן יהודית כץ ואליעזר מרמלשטיין (בארץ קרא לעצמו על שם משפחת אימו), נולד בשנת 1928 בחוסט, להורים אדוקים. למד את מקצוע המסגרות. בתקופת מלחמת העולם השנייה נרצחו הוריו, שני אחים ושתי אחיות בידי הגרמנים ואילו הוא הוחזק במחנות עבודה בגרמניה ונשאר בחיים.

בתום המלחמה הגיע לארץ באוניית מעפילים, בשנת 1947, דרך קפריסין. מיום בואו היה פעיל ב"הגנה", ומן הראשונים להתגייסות מלאה ושירות בחיל השריון ובחטיבת "גבעתי". הוא יצא בליל 1/2 נובמבר 1948 עם פלוגתו, פלוגה ב' גדוד 52 להתקפה על משלט 7 להתקפה על משלטי "דרך

בורמה" המצרית, מדרום למשטרת עיראק-סועידן ובקרב זה נפל, ביום א' בחשוון תש"ט (3.11.1948). הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בכפר ורבורג. בן 20 בנופלו.

השלמת מידע:

באתר <https://www.flickr.com/photos/relationet/173247350/in/photostream> Zvika S –

קראתי שישראל ביקש לאחר נפול חבריו, מיכאל טנצמן ושרגא חבקין בקרב על עיבדיס להשתחרר: "אני רוצה לחיות, אני שריד אחרון למשפחתי", אך שוכנע על ידי חבריו להמשיך ולהילחם. הוא נפל בנובמבר 48 בקרב על משלט 7 מדרום לעירק-סועידן.

שמו של ישראל איננו מופיע ברשימת השמות של "נצר אחרון" בספר "יזכור" שהוצא לזכרם. מדף עד שמילא צבי יגר, מכר, הוא מציין שהיו להורים 6 ילדים ומונה את הילדים שנרצחו: **צבי** (13.5), **מאיר** (12), **דוד** (10) ועוד **שני ילדים**.

האם גם ישראל הוא "נצר אחרון"?

אביו של ישראל, לזר, היה יליד 1-1900. הוא נהרג תוך שרותו בפלוגות העבודה. אימו, יהודית (ינטה) הייתה ילידת 4-1903. ישראל כץ (מרמלשטיין)

בעקבות פנייתי למשרד הביטחון עודכן אתר "יזכור": **כץ ישראל הוא חלל נצר אחרון**

כץ ישראל (בתחתית) - 1928 - צ'כיה - מעון גשר, (לטרון): האוניה בה הגיע ארצה

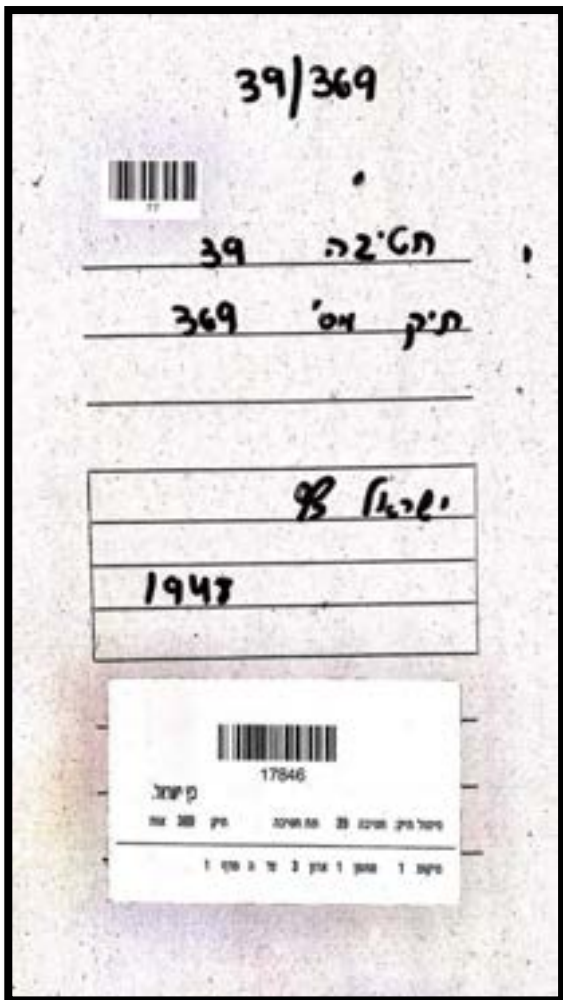
החידית לאיי - כחלקת העלייה
למנת העלייה חיה

רשימת עולים שבאו לא"י 1307

האניה / הנבול קפריסין . החברה

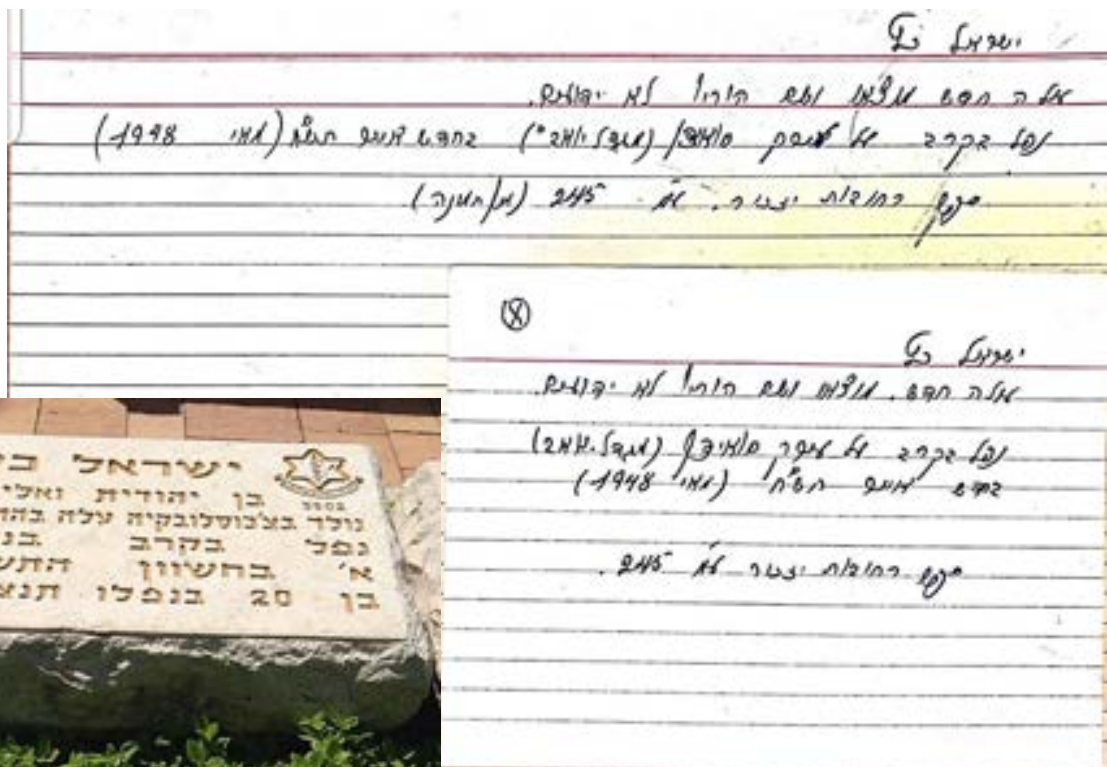
השפחה	השם	תאריך	המין	מס' הרשיון	הקוינים בא"י וזמנכם	הערות
הולנדי	סרבוט	1899	ה'	ה'רמניה	ביתר	כנסת
הולנדי	חלל	1909	ב'	ה'רמניה	קרית טובקין	כנסת
הולנדי	רוזה	1888	ה'	ה'רמניה	אשרות יקב	כנסת
הולנדי	פרניה	1929	ב'	ה'רמניה	פולין גוסר	לטרון
הולנדי	לסלו	1922	ב'	ה'רמניה	קב. סטפח	כנסת
הולנדי	סוזנה	1928	"	"	"	"
הולנדי	סיקאל	1938	ב'	ה'רמניה	הפץ חיים	כנסת
הולנדי	פאול	1930	ב'	ה'רמניה	ראשון לציון	כנסת
הולנדי	קרולם	1888	ה'	ה'רמניה	ירושלים חבאי 29	כנסת
הולנדי	גבריאלה	1927	ב'	ה'רמניה	ת"א הרצל 61	לטרון
הולנדי	מנרה	1925	ב'	ה'רמניה	"	"
הולנדי	ליוס	1924	ב'	ה'רמניה	בסאבך	כנסת
הולנדי	דוד	1917	ב'	ה'רמניה	פרוס חנה	כנסת
הולנדי	סטלה	1925	"	"	"	"
הולנדי	ישראל	1925	ב'	צ'כיה	מעון נסח	לטרון

במסמכי העלייה שלו מצויינים קרובי משפחה בשם: חנה פלדמן, גרטה ברגר וישע נידרמן

אבדות חטיבת "גבעתי", גדוד 52, עליו נמנה כץ ישראל

מסמכים ממוזיאון ההגנה: "עולה חדש, מוצאו ושם הוריו לא ידועים, נפל בקרב על עירק סועידן (מגדל יואב) בחודש אייר תש"ח (מאי 1948)"

68. **כץ מנחם (קיצי')**, בן חנה ואהרן, נולד ביום ט' באב תרפ"ג (22.7.1923) בסוואליבה. מנחם למד ב"חדרים" ובבית ספר יסודי ממשלתי. כשהאזור סופח שנית להונגריה בשנת 1938 וההונגרים החלו את שליטתם בדיכוי היהודים, ברח מנחם עם אחיו הבכור לרומניה, כדי להגיע משם לארץ-ישראל. הם נאסרו והוחזרו אחרי פרוץ מלחמת העולם להונגריה. שם נאסרו שוב כחשודים בריגול, אך שוחררו מיד. כשהשתלטו הנאצים על הונגריה, נלקח מנחם למחנות עבודת פרך באזורי הסכנה בחזית, וב-1944 - למחנה אושוויץ. הוא ניצל מהשמדה ואחרי השחרור חזר לבקש את משפחתו. משלא מצא איש

ממנה במקום מגוריהם - יצא ב"נתיב הבריחה" לגרמניה והצטרף לקיבוץ-ההכשרה "התחיה". התערה בחברה, למד עברית בחשק רב, ואת תורת החלוציות, שהייתה חדשה לו, קיבל בהתלהבות וחרד לנעשה, בארץ כאילו כבר היה אחד מאזרחיה. מנחם העפיל באונייה "לטרון", נכלא בקפריסין, שם מצא את אחיו ונודע לו כי עוד אחים ואחיות נותרו בחיים. התנדב ל"הגנה" והשתתף באימוניה. משעלה ארצה בראשית שנת 1947 הלך עם חבריו לקיבוץ עין גב. במשק נטה שכם לעבודה ועשה אותה בהתלהבות חלוצית.

מיד אחרי החלטת עצרת האו"ם ב-29.11.1947 על חלוקת הארץ, ופרוץ מלחמת-העצמאות בעקבותיה, התגייס מטעם המשק לשירות פעיל ב"הגנה" וסיים קורס חבלה. כשנהרגו ביריות מן המארב שישה מאנשי בית קשת שיצאו לסיור, הגיע למקום עם תגבורת חי"ש ממשקי עמק הירדן ויצאו לחפש את החללים. באותו סיור נפצע מיריות אויב ברגלו, ותוך כדי הטיפול בו פגע כדור אויב ברימון שהיה ברשותם. החובש נהרג בהתפוצצות והוא והמטפלים בו נפצעו. כשהובל בעגלה לבית קשת נחלש מאיבוד דם רב, הועבר לבית החולים שבעפולה וביום ה' באדר ב' תש"ח (16.3.1948) לפנות בוקר מת. נקבר בבית הקברות בעין גב. בן 25 בנופלו.

ביום כ"ג בסיוון תשט"ו (13.6.1955) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בקריית שאול.

אנדרטה לזכר הנופלים בעין-גב, עליה מונצח כץ מנחם

הדלקת נר וירטואלי, יום הזיכרון תשפ"א:

"דוד יקר שעבר תלאות עד הגיעו לעין גב, ביניהם מחנה מאסר בקפריסין. היה חדור מטרה לבניית המדינה ואהב אותה מאוד (על פי עדויות חברי הקיבוץ)" Esthi katz Kushnir 13 אפריל 2021

השלמת מידע: מארכיון עין גב קיבלתי את התיעוד הבא:

יחד עם ההספדים, הגיע מסמך, אותו הגיש אחיו של מנחם, **זלמן כץ**, שהיה איש צבא הקבע, אל מזכירות עין גב. הבקשה הייתה "להעביר אלי את כל המסמכים והחומר, כמו אות הקוממיות, מכתבי הערכה וכל חומר שנמסר לכם ממשרד הביטחון, או מוסדות אחרים, להנצחת זכרו". כך גם הגעתי אל בתו של זלמן, אסתי קושניר, וממנה שמעתי על עוד בני משפחה. משפחת כץ מנתה 7 ילדים: 4 בנים ו-3 בנות. שם המשפחה של האם היה ליבוביץ וחלק מהילדים נשאו שם משפחה זה. הבכור היה **שוני**, וזה האח שאיתו מנחם ברח לרומניה; שוני היגר בשנות ה-70 לארה"ב. **אחות** נוספת, כנראה חולה בשיתוק ילדים, נרצחה בשואה עיד עם **עוד אחות**. כשמנחם חזר לכפר הולדתו נאמר לו שכל משפחתו הושמדה, ולכן הוא החליט לעלות ארצה. עם הגעתו באונייה "לטרון" הוא גורש לקפריסין, ושם פגש אח נוסף, **נתן**. שם נודע לו שנותרו עוד אחים ואחיות. **האחות (אורנה (אורנוקו))** היגרה לארה"ב אחרי המלחמה. גם האח נתן,

שעלה ארצה והתגורר ברמת גן - היגר בראשית שנות ה-60 לארה"ב. האח זלמן נפטר בשנת 1968, בגיל צעיר, מהתקף לב. על-פי בקשתו של האח זלמן הועברה גופתו של מנחם לקריית שאול. כינויו של מנחם - קיצ'י [בהונגרית - קטן] ניתן לו מכיוון שהיה קטן קומה.

רשימת עולים שבאו לא"י 7.7.1947

15.7.47 האניה / הנבול קפריסין החברה

המסמטה	השם	הגיל	הסוג	מס' הרישוי	הקרובים בא"י וכתבתם	הערות
ינקובוביץ	טרה	1926	ג	צ'כיה	קב. נען	(לטרון)
ינקובוביץ	לאה	1930	ג	צ'כיה	ירושלים - בית זעירות	(לטרון)
יזובסקי	טמואל	1929	ג	פולניה	קב. נגבה	(לטרון)
יזובסקי	חיים משה	1922	ג	פולניה	עין גב	(לטרון)
יזובסקי	רוזה	1923	ג	פולניה	קב. גנוסר	(לטרון)
בגן	יעקב	1919	ג	פולניה	ונדיק, בית הכרם, ירושלים	(לטרון)
בגן	הרס	1925	ג	פולניה	ויטר, נוה שאנן, 26 ת"א	(לטרון)
"	זניה	1926	"	"	" " " " " "	"
"	טרה	1946	"	קפריסין	" " " " " "	"
בגן	יוסף	1926	ג	הונגריה	יסודיה - סנדיאל	(לטרון)
בגן	יוסף	1929	ג	צ'כיה	עין הרוד	(לטרון)
בגן	חיים	1929	ג	פולניה	שוני	(לטרון)
בגן	הרסן	1926	ג	צ'כיה	עלובים	(לטרון)
בגן	אליעזר	1927	ג	צ'כיה	קב. אמיקים	(לטרון)
בגן	אסיל	1923	ג	צ'כיה	עין גב	(לטרון)

15.7.1947: כץ מנחם, רשום כץ אמיל, יליד 1923, מצ'כיה, מיועד לעין גב, האונייה "לטרון"

36

צה"ל, יום 24.4.54

אל: מזכירות קבוץ עין-גב

מ.ג.

כאחיו של מנחם כץ ז"ל, שהיה חבר קיבוצכם ונפל במלחמת השחרור בקרב על בית קשה ביום 14.3.48, הייתי מבקש אתכם להעביר אלי את כל הסמכים וההוטר כגון אות הקוממיות, כחברי הערכה וכל חומר אחר שנמסר לכם מסגור הבטחון או סוסרוה אחרים כלשהם - להנצחת זכרו, אודה לכם מאד באם תעבירו אלי את כל החומר שבקשתי לפי כחתי: רס"ר זלמן כץ, דאד צבאי 2392, צ.ה.ל.

במודה טראס
שלכם
רס"ר זלמן כץ
ד.צ. 2392

המלגה שניתנה לזכרו של מנחם כץ

זלמן כץ, אחיו של מנחם - ובקשתו ממזכירות קיבוץ עין-גב, שם חי אחיו

מנחם כ"ץ ז"ל

סלוסיס לנוסלו

- רק זר כרוכים לך נחון
- זור דמע וטיפות דם...
- רק זר נחתי בליל עגום
- זר ודמעות - - -
- רק זר נחתי ומאומה עוד - - -
- זר הגות רועדות בלהב הנר - - -
- רק זר לך נחתי - כאות כבוד
- זרי בוער - - -

מלכה (חרגה ט.)

ביום הסלוסיס למנחם ז"ל

כנראה לא צדקו חכמינו באומרים: עתידים המחים להסכח מן הלב, אם גם שאמרו מחסבה טובה וברגש חיובי ביחס לכבוד המחים היינו: אלמלא היה זה טבעי לסבוח את הכאב אחרי המחים, כי אז לא היינו-אנו הנשארים בחיים-יכולים להחזיק מעמד לעצם הצער ומספרון הלב - ככל זאת לא כיונה האמרה להאמת ולפחות במקרה שלנו היא כלל וכלל אינה מחאימה.

עברו שלוסים ימי האבל. זה חודש ימים שסיכלנו את חברנו-אחינו, שנפל קרבן של מזבח עמנו וחקותנו. והימים שסופי דם שהורים, רוויי סבל ומכאוב - ימים כבויכם ניכאים קורות של שנים ואולי דורות. אבל גם לימים כאלה לא עלה להם למפסס את זכרו הקדוש לנו, או להשחית את המסמעות של האכיזה הגדולה שנפלה ב-ולקנו. כמו אז ביום המר כשהגיע אלינו הכסורה הסרגית - כן גם עתה לרבים מא-וננו אותה ההרגשה של פקוק ואותה אי יכולת להאמין שאכן אמת הדבר שאמנם מנחה כבר איננו בינינו.

הלא כל-כך היה משובב בחיינו, ובה מעורב בין הכריות, כל כך שפע חיים וגיל. כל אבריו סמוכן הדבר שאין אנו יכולים להפלים עם העובדה המרה שדוקא הוא סבב ימים לכל חי, שפחיל חיינו החמישים באמצע נחסק על ידי יד אכזרית וזוממת. איך בלטה יד הגורל הנמהר בו כילד הקטן - כמו שקראנו אותו בכל פעם - כי בלו היה זה ילדותי-תמימי.

מנחם היה בינינו החבר האהוב על כולנו, אף שלא היה מן הראוינים לקבוצה בכל זאת תיכף להכנסו לחברה שלנו התערב בה וכזכות מגולותיו האיטיות נעשה ל-כן-יסקיר שלנו לחבר הנאמן לכולנו.

הוא בא אלינו כמחטבה מחילה להתמסר בכל נפשו לחיי הכלל. הוא עזב את נחיו חיינו הפרטי הנות, וחפס את דרך הרבים אף סידע שאינה מן הקלות, והוא מצא או-זה כקינוץ והוא הגשים אותה בהתמסרו כולו לחברה. אולי מפאה ענוותו לא ידוע הדבר לרבים אבל בחבורתנו ידענו להעריכו ולאהוב אותו לפי מעשיו ולפי חכוננו-חיו הנעלות. לכל אחד ואחד מאתנו כרגעים הככרים שלנו הביא מנחם הפונה והקלה ולכל אחד בעת צרתו (ולמי לא היו צרות טונות מסונות?) השתדל מנחם עד כמה ש-אפשר להקל ולעזור ולהפיג את הצער.

גם כאחרונה כהיותו כחסיקדו לא נרמה הקשר כינו וכינונו ולהפך עוד התחפל

והחזק - ועם כל נאמנותו לחקידו לא יכול להחרד מהכרה גם לזמן קצר וכל
עם מיום כל חופש נצל להיות יחד אתנו. כמכתבו האחרון כתב; "נדמה לי הנה
כבר שנה אני לא אתכם בכיח". בה עכה הסחה עליו המידה.
יקר ואהוב היה לנו מנחם בחיינו וכשא לחפז בכחילנו גם אחרי מותו
הנמר.

י ה א ז כ ס ש ק י ו ד ן

עלו.

כ נ ת ש - ק צ י ה ל ו ו

קראנו לו "קיצו" - הקטן ובאמת היה מחאים לו שם זה. כי הוא היה בינינו ה-
רך החם ביותר.
זוכרים אנחנו איך בא אלנו קיצו. ילד, חזק לאוירה מספחתית והחפז כ-
הברה אחים ואחיות, היה מורגש שהנער הנלמד מעא כיה ככופצתנו. ואנחנו אהבנו-
הו מחיזם הראשון, בהגיעו לקיבוץ לא ידע מלה עברית ולא ידע מה זה קבוץ, ובכל
זאת הסתרש כמהרה בחיי הקיבוץ, כרצון עז למד כל הזמן עברית ובהחלפתו גדולה
קבל את התעשה החלוצית. אני זוכרת - כשבא אלנו (זה היה בזמן שהיינו בהכשרה
הגרמנית) הודיע שמורה על מאטר הנחלת מסוכנות ב 29 ליוני, כולנו היינו יגכים
ומדובאים... והוא הסתובב עצוב מאוד וכל הזמן אמר: "לו רק היינו סם ויכולנו
לעזור" ובאמת - הזמן הגיע והוא נחן את חלקו.
ככל הדרך לארץ ישראל, בדרך הקשה התנהג כאומץ לב ובהתמסרות לחברה. החיוך
זף מעם לא סר משניו החמימים אף לא בזמנים הקשים ביותר; כקפריסין התנדב לשו-
ות ההגנה שנוסדה שם והיה גאה על זה. סם כקפריסין מעא כמקרה את אחיו שלא יתן
עליו וממנו סמע טיט לו עוד אחים ואחות. כולנו הסתפנו כשמחתו הגדולה. כאשר
עא קיצו את אחיו לא עזב חברתנו בגללו - והלך אתנו להגשים כל מה שהיה עד
כסיו חלום.

וכאן... לעולם לא אשכח את שניו המזרחיים המלאים זעה אך מאושרים, כשחזר
והעבודה וספר "עוד מעט וביח המוטורים יהיה גמור", או כשבא מהכשרת הקרקע ב-
דרום וספר: נשחלי עצם אותנו כעבודה אחת רואים, גם אנחנו גם אני זכר-
נו להיות כאלה מעד עכשיו ראינו אותם רק כפילומים - ועוד: "אנחנו גומרים את
הכשרת הקרקע בדרום - עוד מעט נפתול כננוח ויהיה המון שרי - אתם הרי אוהבים
דננות" ופניו מלאים צחוק.
לא מזמן החגיגים. קשה היה לו לעזוב את קפוצתנו וקשה היה לנו להסרד ממנו.
אכל הוא הלך נסע לאמונים ואחרי זה לכל המקיד כנכלח אליו, אחרי שחזר, הסתתן
בקורם לחכלנים. כנספר לנו על הסעורים, שאלנו אותו בחרדה: קיצו ואחה - אתה
אינך מסחד אתה תעשה כל זה? "נו בודאי" היחה תשובתו. את המילית האלה אמר כ-
רצינות גמורה. אלה כבר לא היו דברי ילד. והלך. - ועשה הכל מהוסל עליו.
ועכשיו עומדים אנחנו על קברו הרענן. אין מלים כפינו - ואין דמעות כפינו.
נכאר לנו עוד דבר אחד לעשות. להמשיך בדרך. להעמיד לו מצבה כעבודתנו, ו-
בזעתנו, מצבה חיה ומורחת, ועוד נבוא לקברו להגיד לו סקמה המדינה אשר נפל
עדה. ומכלום מוכן בה.

מרים.

ל ז כ ר ו

זוכרת אני את הערב, זה הערב הידוע לנו אחרי גמר למודי החכלנים. מנחם נכ-
ס לחדר ומחברתו בידו, פנקס מלא טמנים וספרות ורעמסים, הפינקס סנהפך אחרי
ן לסמל מותו. היה זה הערב האחרון מבילינו יחד אחו. הוא היה כמו חמיד סומע
ינים, והתחיל לספר לנו על הסעורים האחרונים ועל אודות הסיר האחרון שלמדו
מחלקה.
עליו היה כרגיל, דר ככל כוחו ועלינו היה לחזור על הרפרון: "הי, הי, אין
חוננו עוד, לנו חהילה, לנו גם כבוד".
פרנו כחחילה בקול יסמה והוא הלהיב אותנו, והסתדל למכוך אותנו אחרי סירו
גלהב. ולכסוף עלה על הכסא והתחיל לנעה שלעלה. וכמעט שהצלית, כי חיכך הת-
וילו אחד ושנים ולכסוף הסחר. הוא וכל החדר צלל כסירה עליוה, וקיצו עומד
ל הכסא ועוטה תנועות כחקותו מנצח ידוע. סרוי היה כספחה ובגיל, כנראה לא
ס לב לחונן הסיר, אבל אנו ככאחרונה עקבנו אחרי כל תנועה שלו, לנו עברה מה
זכה איומה כדמיוננו: מה עליו ופמח, האם יודע הוא את הסכנות הכרוכות בחפסי-
יו, שעליו הוא פר? והוא כשלו, וכזה הוא יישאר לעולה בזכרוני.
ולאחר זמן-מה בקחתי לידי את פנקסו הררוי דמו הסהור, הסחכלתי באחיות הק-
סנות, הסחורות כנכתבו בידו, היד כלעולם לא התרומם כמו אז בניצוחו, יל כי
כבר טעור ומכאבו: האם ירעה קרבנו? אכל כאותו רגל עמדה ססולי דמותו העליזה

ונאמן למזלים האלה היה הוא ככל מקרה מן הראשונים, נכון להענות לכל עו, מו-
 כן לתח כחלקו הדבר היקר ביותר לאדם...
 לפני חנייה כהיוחנו עוד כדרך ארצה, מלאים התלהבות ואמונה לעמידנו כמסך-
 דו אותנו הגעים קשים, אמרנו עם מרוסלדור: "אין דבר, טוב למות בעד ארצנו"
 מלים אלו הוסיפו לנו כוח ועוצמה, כי כמסע ש הזה הבינונו את הרעיון: טוב-לח-
 יוח בעד ארצנו.
 פעמים רבות כמעתי את מנחה כאומרו את הדברים האלה, והוא אמנה הגמים את
 הרעיון כסני המוכנים. הוא יהיה לנו למטל ולדוגמה: הוא הראה לנו איך לחיות
 וגם איך למות בעד מולדתנו.
 יהודית.

מ ח ו ך ס כ ח כ י ו ה א ח ר ר ו נ י ם :

... כבר הרבה זמן שלא הייתי אחכה ככית נדמה לי שזה כבר מנה מאני יצאה
 מן הכית...
 ... אחת חברטנים יותר לא עונים לי אף מלה...
 ... אני בכפר ס. כל הכטר הוא בוך וכמה בחיה כו, לא לכפחי כבר דכוע ימים
 כגדי סכת כי אין איפה לעאת... יש ימים שאין גם סיה לפתוח אבל אין דבר ה-
 חשוב שהכל נעא...

ק ס ע י ר ה ל ז כ ר ו

אחה, הכוער כעח
 כסנה בחביון שדי,
 החולם כינוח-דטא
 חלומך כאיו מפריע -
 מה-זהב לך ומה ארגמן?
 רק דמעה לא-כפוכה,
 כנסטי צורכת,
 לזכרך אכיא,
 אצלנה עד מוח.
 לא זהב ולא ארגמן.

=====

עסה והסתה פעל יונה צחורה,
 דמחה נהסתה לנהמה סכינה
 הוד מות אמנוי כניה מרנינה -
 כנים מקדסים את סמה וסם חורה.

הורה אגרוסי מקומץ כסארה,
 זעק לככיי לדמיהם גאולה!
 יצנח על סראים כעכרה נקמה!

קרא קול מלאי: מגרסה חררה
 יסלח בעוו; ירום רגב מסולע -
 גאולה לדמיהם כגאולה אדמה!

**בחמסך למכתבנו מיום 5.5.55
 הננו להודיעכם שהעברת גויה חלל צה"ל
 מנחם כץ ז"ל התקיים ביום ר' 8.6.55.**
 גודה לכם מאוד, אם הגיטו את כל
 העזרה הדרושה למר שלמה סולכו מסחלקחנו
 בבצוע משימה קדושה זו.

69. לוגר יעקב, בן פרל ויוסף, נולד ביום כ"א בחשוון תרפ"ט (4.11.1928) בכפר בקרפטורוס. וגדל והתחנך בבית הורים חקלאים, בסביבה של יהדות שורשית. עם הכיבוש הנאצי נלקח עם הוריו למחנה השמדה אך נותר בחיים. אחרי מיגור הנאצים הצטרף במחנה השרידים לתנועת "גורדוניה" ובקבוצת הנוער "עלייה" הפליג לארץ בשיירה של "עליית הנוער" ביום 30.9.1947. בקבוצת אלומות שבגליל התחתון התערה במהרה בחיי הארץ והמשק כאחד ותיק ומצא את מקומו בעבודת הרפת. התחבב על אנשי המשק וחיבה יתירה נודעה לו בקהל הילדים.

בחורף תש"ח, כאשר פרצה מלחמת העצמאות חזר על תביעותיו לשולחו לגיוס מלא. יעקב השתתף בפעולות בסביבות התבור ובהגנה על קיבוץ גשר ואחר כך גויס לגדוד "ברק" של חטיבת "גולני" ויצא למערכה נגד הפולש הסורי בעמק הירדן. הסורים פלשו לעמק הירדן ביום 16.5.1948, השתלטו על כמה משלטים באזור, אך נבלמו על די מערך כוחותינו בצמח. ב-18 במאי פתחו הסורים בהתקפה על צמח בסיוע ארטילריה וטנקים. כוחותינו לא עמדו בפני עוצמת ההתקפה הסורית, תחילה נפלה העיירה צמח ולבסוף גם תחנת המשטרה, והמגינים נסוגו תחת אש הסורים לעבר דגניה. במשך שעות רבות עמד עם חבריו בהגנה על צמח בנשק קל ומועט מול שריוני האויב. ביום ט' באייר תש"ח (18.5.1948), כשהלוחמים התרכזו לנסיגה מסודרת ליד בית הספר שבכפר, נהרג בהתפוצץ פגז אויב. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בדגניה א'.

השלמת מידע: על פי מידע בארכיון ההעפלה בעתלית אנו יודעים היום, שיעקב השתייך לקבוצת "גורדוניה", בהדרכת מדריך בשם מקס, אשר נדדה ברחבי אירופה, מברטיסלבה לוווינה ולזלצבורג באוסטריה - ומשם להכשרות בגרמניה (לנדסברג ואיינרינג). מגרמניה נסעו לשוויץ ולצרפת. רוב חברי הקבוצה העפילו מצרפת באונייה "המעפיל האלמוני".

ובנימה אישית: אני מזהה בין חברי הקבוצה גם חברי ילדות של הוריי... בתמונה אחרת במאגר מצאתי גם תמונה של אימי ליד קבר הרצל בווינה... בדיעבד מבינה מדוע: הם נולדו בכפרים קרובים! בארכיון דיגיטלי של קיבוץ "אלומות" נרשם: "צעיר ורך הגיע אלינו יעקב, עם קבוצת נוער עולה ומיד התבלט ביניהם. היה מהראשונים להתערות מלאה במשק.

מהימים הראשונים הצליח בעבודתו ברפת וראה את הכל כשלו מימים ימימה. במשך זמן קצר למד עברית והתערה בחברה. התיידד עם הילדים, ונעשה להם שם דבר. 'ז'קוב', כך נקרא בפיהם, וכשיעקב היה עובר בחצר - זנב של תינוקות היה נגרר אחריו. וכל כך הרבה אהבה גילה להם, שממש לא הבינונו, מנין לנער הזה, שילדותו עברה עליו בין אימי המלחמה ומחנות הריכוז של הנאצים, יתום מאב ואם, מנין לו שפע אהבה כזה לילדים, ואולי דווקא להיפך - את אשר ניטל ממנו, ניסה להעניק לילדים אשר כה אהבוהו. נפל במערכה הקשה על צמח והוא בן תשעה עשר אביבים. יקרת לנו יעקב, וכה אהבנוך, לכן כה ידאב הלב עליך". משה (צורף) מתוך: לשבעה, הוצאת קבוצת אלומות (1950) מימין: אוסקר קליין, יעקב לוגר (במרכז) וצבי יוסביץ בצמח

חברי קבוצת גורדוניה באוסטריה – יעקב לוגר יושב בשורה השנייה מלמטה (באמצע)

מצאתי דפי עד שמילאו אחיותיו של יעקב, **בלבן פיגה**, מקריית מוצקין ב-1957 ו**פוטצ'ק לאה** מעכו ב-1956. לאה נפטרה ב-27.3.1998. האבא יוסף היה יליד 1883, מקרצ'וב; האימא, פרל, הייתה לבית וידר, 1889, מביצ'קב. להורים היו 6 ילדים והמשפחה התגוררה בווליקי ביצ'קוב. כך נפתרה חידת מקום הולדתו של לוגר יעקב. האחות שנרצחה הייתה **מלכה** (בת 21). מי היו שני האחים הנוספים? ב"יד ושם" מצאתי מידע לגבי יעקב, והוא מתועד כ-Jakab/Jeno, בן Pepi, מ-Nagybocsko, שהיה במחנה Rehmsdorf Troeglitz בגרמניה ומופיע ברשימת אסירים במחנה טרזיינשטאט; יליד 1930 [ולא 1928]. חיים נוי (נוימן) [שהתמונות נמסרו על ידו לארכיב בעתלית] היה עם יעקב בקרב בצמת. הוא סיפר לי שהכדורים אזלו ויעקב הלך להביא עוד כדורים. כדור שחלף מעליו כיסה אותו באבק, שנגרם מהרס בתי הבוץ בו שהו. אחר כך פגע בו פגז במקום אחר - ואז נהרג יעקב.

אנדרטה לזכר הנופלים המנציחה את בני כל יישובי המועצה אשר נפלו במערכות ישראל, ואת הנופלים במלחמת העצמאות באזור זה, בו התחוללו קרבות נגד הסורים. גם לוגר יעקב מונצח באנדרטה זו

בארכיון עתלית מצאתי את התמונה הזאת:
 עומד מימין - יעקב לוגר

מסמך מארכיון Bad Arolsen על שם לוגר ינו [יעקב], שכותרתו,
 בצ'כית, "קבצי כרטיס מרכזי - הובלות";
 יליד 4.11.1930 מנוייד בוצ'קו = וליקי ביצ'קב, מחנה טרזין

ÚSTŘEDNÍ KARTOTÉKA — TRANSPORTY.

Osoby, které prošly Terezínem před koncem války - podle publikace MSP, repatr. odbor: „Terezín - Ghetto — díl I.“

Luger Jeno

roční data: *4. 11. 1930*

bydliště před deportací: *Nagy-Rausko*

folio v knize „Terezín“: *301*

V.

כרטיס ממחנה העקורים על שמה,
 של פני לוגר, אחותו של יעקב,
 בת יוסף לוגר ופפי וידר,
 ילידת 7.7.1925
 מדברת יידיש וצ'כית,
 מיועדת לפלשטינה;
 חתימתה בפניה השמאלית למטה

035 415

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD

Original Duplicate

M. Single Married
 F. Widowed Divorced

None

Luger Jeno

C. S. R. Jew

(2) Family Name: *Luger* Other Given Names: *Jeno* (3) Sex: *C.S.R.* (4) Marital Status: *Widowed* (5) Claimed Nationality: *Swedish*

(6) Birthdate: *7. 11. 30* Birthplace: *Teplice* Province: *C.S.R.* Country: *C.S.R.* (7) Religion (Optional): *None* (8) Number of Accompanying Family Members: *1*

(9) Number of Dependents: *1* (10) Full Name of Father: *Luger Josef* (11) Full Maiden Name of Mother: *Widowed, Papi*

(12) DESIRED DESTINATION: *Palästina* (13) LAST PERMANENT RESIDENCE OR RESIDENCE JANUARY 1, 1938: *Teplice C.S.R.*

City or Village: *Schneidemühl* Province: *Posen* Country: *Germany* City or Village: *Teplice* Province: *C.S.R.* Country: *C.S.R.*

(14) Usual Trade, Occupation or Profession: *Handl. & Cash.* (15) Performed in What Kind of Establishment: *None* (16) Other Trades or Occupations: *None*

(17) Languages Spoken in Order of Fluency: *Hebrew & Czech.* (18) Do You Claim to be a Prisoner of War: Yes No

(19) Amount and Kind of Currency in your Possession: *None*

(20) Signature of Registrant: *Luger Jeno* (21) Signature of Registrar: *Estimatin* Date: *11. 11. 46* Assembly Center No. *None*

(22) Destination or Reception Center: *None*

(23) Code for Issue:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

(24) REMARKS: *RECEIVED: 17. MAR. 1946. SCREENED 23. X. 46*

DP-3 16-39761-1

מתוך אתר הארכיב בעתלית: "בחורף תש"ח, תבע שוב ושוב לשלחו לגיוס מלא. הימים, ימי מלחמת השחרור. יעקב השתתף בפעולות בסביבות הר תבור ובהגנת קיבוץ גשר. לאחר מכן גויס לגדוד "ברק" של גולני ויצא למערכה נגד הכוחות הסוריים הפולשים, בעמק הירדן. ב-18 במאי פתחו הסורים בהתקפה על צמח. העיירה צמח נפלה, ולבסוף, גם תחנת המשטרה שבמקום. המגינים נסוגו, תחת אש, לדגניה. במשך שעות רבות, עמד יעקב עם חבריו בהגנה על צמח, עם נשק קל בלבד. ב-18.5.1948, כשהלוחמים התרכזו לנסיגה מסודרת ליד בית הספר שבכפר, נהרג יעקב בהתפוצץ פגז אויב".

חלקת חללי קרב עמק הירדן בבית הקברות בדגניה א'. קברו של יעקב לוגר הוא הרביעי מימין, בשורה העליונה קרב עמק הירדן, שניטש במאי 1948 עם הצבא הסורי: הובאו אליו 43 חללים שנפלו במהלך ימי הקרב, וחלקם נאספו רק לאחריו. הם נקברו בשורה בשולי החלקה האזרחית

קובץ זה מופיע תחת הרישיון Creative Commons ייחוס-שיתוף זהה 3.0 לא מותאם. ייחוס: Hanay

הנצחה של יעקב לוגר בקיבוץ אלומות

יעקב (בבגד ים שחור)

173/8

מספר:

אלומות יא באב תש"ח
דאר כנרת 16.8.48

לחבר
יוסף ברץ
שלום רב!

אף אנחנו מניחים שהמסומן "יעקב ב.י." הוא חברנו יעקב שנעדר מאותו קרב, אם כן אין לקבוע כודאות.

הפרטים הידועים לנו אדותיו הם כדלקמן:
שמו יעקב בן יוסף ופרל לוגר. נולד ביום 4.11.28 בארץ צ"כ"ח. היה חבר בחנועה גורדוניה במשך שנתיים וחצי. המעפיל. ארצה יחד עם קבוצת "עליה" באניה "המעפיל-האלמוני", נתפס והוגלה לקפריסין. עלה ארצה בספטמבר 1947 והגיע לקבוצתנו במסגרת עליה הנוער. נעדר / כשעת הנסיגה מצמח ביום 18.5.48. "אייר תש"ח. נראה לאחרונה / כשעות חבקר של אותו יום ע"י בית-הספר הממשלתי שעל יד משטרת צמח.

כב"ח

קבוצת הנוער העובד

א"ל
יוסף ברץ

מהמסמך עולה שהייתה אי ודאות לגבי נפילתו של יעקב, שהוגדר כנעדר וסומן יעקב ב.י, כלומר, בן יוסף, ולא כיעקב לוגר.

במסמך זה יש אישור לכך שיעקב הגיע ארצה באוניית "המעפיל האלמוני".
הוא היה שייך לקבוצת "אלומות".
המסמכים מארכיון דגניה א'

מס' : 225/8

ביתניה 22.11.48
 דאר בניה

י ע ק ב ל ו ג ר .

דעיר ורך הגיע אלינו, יחד עם קבוצת נוער עולה, ומיד התכלס כיניהם. היה מהראשונים להתערות מלאה במסך וכחברה. מהימים הראשונים הצליח בעבודתו כרפח וראה את הכל כשלו סימנים ימיסה. במסך זמן קצר למד עברית, החזרה בחברה, החירד עם הילדים ונעשה סם דבר עבורם. "ז"קוב" כך קראוהו הילדים, וכשיעקב עובר בחצר הרי זנב של חינוקות נגרר אחריו, וכל כך ~~אף~~ הרכה אהבה גילה להם ששטוס לא הכינונו מנין לנער זה, שילדותו עברה עליו בין אימי הסלחמה למחנות המוח של הנאצים, יתנם טאב ופאס, מנין לו שפע אהבה כזה לילדים. וימי יודע, שטא דוקא שטוס שהגורל נטל ממנו את ילדותו ~~העניק~~ ~~העניק~~ שפע חכה לילדים אשר כה אהובו. יליד ז"כיה היה, בן לאותה יחדות עמלה וברוכה בקרטטורוס, ולא כמקרה ראה כרכה בעבודתו שהימים הראשונים. חניך תנועה "גורדוניה" חבר בקבוצת "עליה" שהתארגנה עוד במחנות בארופה, העפיל עמם ארצה באניה, המעפיל-האלמוני" והוחזר לקפריסין. משהחלה הסלחמה, ראה את עצמו כאוסן טבעי, מהראשונים למשרכה. הסתחף במערכה המכרעה על הגנה צפה באותו יום מר וכמחר ~~ס" אייר תש"ח (15.5.48)~~ יחד עם חבריו ~~עבר~~ ~~מסך~~ במסך העזת אל מול אש רכב הסריון של האויב כמעט בידים ריקות, כשסכנת נחוק מרחפת על ראשם ורק עם עקודת הנסיגה נסוגו לתחנה המספרה, ושם נפצע ונעדר כשהתארגנו להתערות מחודשה על צפה. דעיר ורך היה יעקב. עוד סרם טלאו לו כ" שנים. וטה לא עבר עליו בתקופת היים קצרה זו: יתמוס, מחנות רכוז, העטלה וקפריסין, דרך חיי מסך, ועד הייל במערכות ישראל. ולטרות כל זה, כמס עליו ז"מס היה המיד ~~אף~~ כזו "דרך הסלך" לנער עברי בימי טאבך העם על גורלו. אכן לסמל של נער עברי ~~אף~~ לוחם היה, כשם אותה אניה אשר בה העפיל, לסמל של "ה ע י ל - ה א ל ס ו נ י". יקרה לנו יעקב, וככה אהבנוך, ~~אף~~ לכן כה ידאב עליך.

טסה .

ההספד שכתב משה, חברו של יעקב

ה"מעפיל האלמוני" הגיעה ארצה בפברואר 1947. המעפילים גורשו לקפריסין. יעקב עלה בשנית ב-23.9.1947

פני (פיגה) וחיים בלבן, היגרו מקרית מוצקין לטורונטו
מאחור: לאה פטצ'ק ובעלה,
מקדימה: פני (פיגה) בלבן ובנה יעקב (על-שם אחיה); התינוק – דני, בנו של יעקב בלבן.
לאה ופני הן אחיותיו של יעקב

פני וחיים בעלה (משמאל), עם שלמה, אחיו של אברהם פטצ'ק

לאה ואברהם פטצ'ק

לאה (במרכז) ואברהם פטצ'ק,
יחד עם מניה, אחותו של אברהם

מימין: פני וחיים בלבן, לאה ואברהם פטצ'ק

התמונות התקבלו מבנה של לאה, עוזי שחף, שהעביר את תמונות משפחתו, כולל את תמונתו של יעקב מילדותו. הוא הוסיף שהייתה אחות ששרדה, שמה לא ידוע; בתקופת המלחמה עזר לה גוי והם חיו בהונגריה.

70. ליבוביץ אריה-טוביה (לייב), בן מלכה ויצחק, נולד ביום כ' באדר א' תרפ"א (28.2.1921) באיגלא ועלה ארצה בשנת 1936. בהיותו בן 16 הצטרף ל"הגנה" והשתתף בשמירה על פרדסי באר יעקב. אחר כך התגייס לנוטרות ושירת בגליל, במשמר הנע ובפלגות האש, חש ראשון לכל מקום סכנה ומתוך מסירות נפש הגיש עזרה ליישובים קרובים ורחוקים. אומץ לבו נודע לשם גם בכפרים הערביים בגליל. עסק בחקלאות וגילה בקיאות בכל ענפיה, ועל אף תפקידיו הקשים בשמירה ובעבודה החקלאית מצא גם זמן לעיין בספר. כשעזב את הגליל עבר לגור בקרית נחום בעמק זבולון, נשא אישה ונולדה לו בת. עסק בחקלאות ונתמנה מפקד אזורי בענייני ביטחון. נתחבב על אנשי הקריה והדריך אותם בשימוש בנשק ונתגלו בו כישרונות צבאיים נדירים. במלחמת העולם עזב את חייו האזרחיים והתגייס לצבא הבריטי.

עם קום המדינה התגייס לצבא והוצב בחטיבה 7, שלחמה בסביבות לטרון. לפני ההפוגה הראשונה יצא בראש כיתת חיילים למשלט מסוכן. בראותם את כוח האויב המכריע שתקף אותם, ביקשו אנשיו לסגת, אך אריה התנגד, לא הסכים להפקיר את המשלט בידי האויב, ונלחם עד שאפסה התחמושת. אז פקד על אנשיו להימלט. הם הזעיקו עזרה, אך היא הגיעה במאוחר. התגבורת הספיקה לגרום אבדות קשות לאויב ולהחזיק במשלט, אבל את אריה לא ניתן להציל. לפני מותו עוד הספיק לחבל במקלע שלו, לבל ייפול בידי האויב, וכך מת מות גיבורים סמוך ללטרון ביום ב' בסיוון תש"ח (9.6.1948). נקבר בבית הקברות בנען. בן 27 בנופלו.

ביום ב' בסיוון תש"י (18.5.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.

השלמת מידע: הצלחתי לאתר את אחיו של אריה, מרדכי (מוט'קה) ליבוביץ, ודרכו את שם אשתו ובתו של אריה - **מלכה ז"ל ומאירה** (שגב), המתגוררת ברעננה.

בראיון שנתן במאי 2018 סיפר מרדכי על משפחתו: "נולדתי בצ'כיה, בשנת 1927, למשפחה דתית. אבי התפרנס מנגרות ואמי הייתה עקרת בית. באחד הימים בשנת 1933, שמע אבי הרצאה של זאב ז'בוטינסקי שאמר: "רבותי, תעזבו את הגולה לפני שיהיה מאוחר מידי". אבי לקח ברצינות את ההצעה והחליט לעשות הכל על מנת לעלות לארץ ישראל. ואכן כך קרה, אבי השאיר את אמי ואותנו, הילדים, בגולה, ועלה לארץ ישראל. בארץ החל אבי לעבוד וחסך כסף כדי להעלות גם אותנו ארצה. בזמן שאבי עזב את הבית, נותרנו שבעה ילדים קטנים ביחד עם אימא, שהייתה בהריון. לא היה לה קל בכלל, אך השלווה והתושבייה בהם ניחנה אמי, עזרו לה לתפקד כמו שצריך. כעבור כ-3 שנים, אבי חזר לצ'כיה כדי לעזור לנו לעלות לארץ ישראל. וכך, בשנת 1936 עליתי עם הוריי לארץ. ההתאקלמות בארץ לא הייתה קלה, תחילה גרנו בשכירות בשכונת הרכבת בתל אביב. אחר כך עברנו לגור בשכירות בשכונת מזרח ב'. אבי יצא לעבוד ולפרנס את המשפחה. הוא עבד קשה מאוד ולא הסכים לקבל עזרה. חיינו בדוחק ובצמצום, אך תמיד היינו שמחים ולא התלוננו.

התגייסתי בתאריך 20.12.48, בבאר שבע. עזרתי בחלוקת רכבים מהצבא הבריטי. הצטרפתי למלחמה, מלחמת השחרור. הייתי שנתיים בצבא. אחי, נהרג באחת ההתקפות; שמו היה אריה טוביה ליבוביץ'. בזמן מותו הייתי בחו"ל [בשבי בקניה], ניסו להסתיר את זה ממני, אך אני הרגשתי שמהו אינו כשורה, איכשהו גיליתי את זה ממישהו שהיה לידי. לאחר חזרתי לארץ, הוריי ביקשו ממני שלא אתגייס לקרבי, משום ששאר האחים שלי היו בקרבי... גרנו חמישים שנה באשדוד, עבדתי כמחסנאי בנמל אשדוד... בשנת 2014, עברנו לגור במושב משגב דב, שביישובי גדרות. אנו גרים בשכונת לבת הבכורה [מתוך שלושה ילדים]."

להלן הקישור לעדותו של מרדכי לייבוביץ:

<http://www.ravdori.co.il/stories/%D7%9E%D7%97%D7%AA%D7%A8%D7%AA-%D7%94%D7%90%D7%A6%D7%9C-%D7%95%D7%A9%D7%91%D7%99-%D7%91%D7%A7%D7%A0%D7%99%D7%94/>

בעקבות הדלקת נר וירטואלי, יום הזיכרון תשפ"א: "שנה ראשונה שאימא לא תשב עד אחרי 1:00 בלילה כדי לראות את השם שלך רץ בין שמות כל הנופלים של חודש סיוון (שנת 48') ותספר לנו בבוקר בדיוק מה היתה השעה ששמך הוקרן... תחבק אותה ותשמור עליה בשבילנו?" יהל שגב 11 אפריל 2021 [יהל היא בתה של מאירה ז"ל (נפטרה בנובמבר 2020), נכדתו של לייבוביץ אריה-טוביה] ההורים של אריה-טוביה היו: מלכה (1894-1986), בת 92; יצחק-אייזיק (1900-1964). שניהם קבורים בנחלת יצחק.

מרדכי סיפר שאביו עלה ארצה ב-1933, יחד עם עוד שני ראשי משפחות - במסלול שכלל הברחה דרך סוריה. בבית נותרו האימא עם 7 ילדים, לאחר ששני בנים נפטרו בצעירותם [צבי (הרשלה) ואברהם], ובהריון [שבועקבותיו נולדה הבת שרה-רבקה]... [הבן האחרון נולד כבר בארץ].

עוד הוסיף מרדכי שלמשפחה נולדו 11 ילדים, 10 נולדו באיגלא והבן האחרון נולד כבר בארץ.

שמות הילדים לפי סדר לידתם היה: **משה, יעקב, גדליה, אברהם**, אריה-טוביה (לייב), התאומים **איתמר ויהושע-שמואל**, מרדכי, **בתיה** (מלמד), **שרה-רבקה** (רודין), **אליהו**.

משה היה יליד 1916. לאחר שיצחק, אבי המשפחה, חזר לקרפטורוס כדי להעלות את המשפחה ארצה – לא הייתה אפשרות שמשה הבכור יצטרף למשפחתו. רק מספר שנים מאוחר יותר, כשעמדו לגייסו לצבא ההונגרי, אמר לו אביו לעזוב את כל השטחים והבית באיגלא; משה הגיע ארצה בשנות ה-40 באופן לא לגלי. הוא היה נשוי לדבורה-רחל (לבית קופולביץ) ונפטר בשנת 2000. היו להם 5 ילדים.

יעקב: יליד 1917. היו לו ולשרה אשתו 4 ילדים. נפטר ב-2012. התגורר בגבעתיים.

אריה-טוביה: 1921-1948, נפל במלחמת השחרור.

גדליה ואברהם נפטרו עוד לפני לידתו של מרדכי ואין הוא יודע את סיבת פטירתם.

הם נולדו ונפטרו ב-1919. האם היו עוד זוג תאומים?

איתמר: יליד 1924. היה נשוי למרים (לבית פוקס, מחוסט). נפטר ב-2002. על קברו נרשם: "זכה להסתופף בצל קורת החזון אי"ש" זצ"ל". נולדו להם 4 ילדים.

יהושע-שמואל (שמוליק): התאום של איתמר, נפטר ב-2005. היה גר בתל אביב. היה נשוי לציפורה ונולדו להם 4 ילדים (אחד מהם טוביה, כשם הדוד)

מרדכי: יליד דצמבר 1927, מוסר העדות. נשוי לנינה ולהם 3 ילדים

בתיה מלמד: ילידת 1931. הייתה נשואה לאהרון ונולדו להם 3 ילדים. נפטרה ב-2014. האימא מלכה התגוררה בגבעת שמואל אצל בתיה 19 שנה, עד לפטירתה.

שרה-רבקה (רודין): ילידת 1934. נישאה ליחיאל-ארווין רודין, מתמטיקאי; נולדו להם 3 ילדים; שרה חיה בארה"ב (סנט לואיס) ונפטרה ב-2015.

אליהו: הצבר היחיד, יליד 1938, נשוי לאהובה ולהם 4 ילדים [אחד מהם נקרא צחי על שם סבו, יצחק].

הייתה בת-דודה בשם נְשֵקָה אייזיקוביץ, אשר אומצה וגודלה על ידי ההורים של אריה-טוביה (1926-2016).

דברים שכתב מוטי, בנו של איתמר לייבוביץ, במפגש משפחתי שנערך בספטמבר 2021 בחצר ביתה של אירית רשתי, בתו של מוטיקה לייבוביץ:

"אתחיל את סיפור השבט שלנו. נקודת הפתיחה לסיפור שלנו מתחילה מסבא אייזיק. סבא, שבאותה עת היה בעל משפחה, עלה ארצה ברגל בגפו, יחד עם עוד 2 בתי אב מצ'כוסלובקיה, מאיגלא.

סבא עשה זאת בשנת 1933, ממניעים אידאולוגים טהורים, לאחר ששמע את זאב זבוטינסקי נואם בכיכרות הכרך שבו גרו. אני מזכיר לכם שבשנת 1933 עלה הרייך לשלטון, ואף אחד עדיין לא חזה את גודל הזוועה, שעתידה להתרחש מאוחר יותר. המילים של ז'בוטינסקי: "קומו, אחים, זו שעתכם האחרונה" חדרו לליבו.

במהלך עלייתו ארצה ישב סבא בכלא הסורי והטורקי וכל אימת שעבר גבול, בשל העדר מסמכים, המאשרים את המעבר. הרביזיוניסטים בארץ, ששמעו על יהודי היושב בכלא בשל רצונו לעלות ארצה, דאגו לשחרורו, בד"כ, באמצעות פדיונם בכסף. בכך הם זכו בליבם ובנאמנותם של סבא והמשפחה, שהפכו לאצ"לניקים. מוטקה, שהרחיק לכת בפעילותו באצ"ל עד כי נתפס - הוגלה לקניה/אריתריאה.

סבא חזר מקץ תקופה לאסוף את משפחתו וההתלבטות היתה גדולה: הדוד משה היה מגויס לצבא הצ'כי והדוד יעקב קיבל צווי גיוס. סבא נהג לומר, ששני יתומים הוא לא ישאיר אצל הגויים והמתין לשחרור / ביטול צו הגיוס של הדוד יעקב. הוא עשה זאת בלב חצוי ורק לאחר שהניחה רוחו, שבעוד זמו קצר הדוד משה יסיים את שירותו - וככה נעשה.

הסבא והסבתא התיישבו בשכונת "מזרחי" ברחוב אבולעעפיה 7 בתל אביב, סמוך לשכונת "פלורנטיין" המוכרת. סבא החל לעסוק בעבודת הנגרות כמשלח יד. האחים משה, יעקב ומוטקה נהגו לסייע לו בעבודת הנגרות מעת לעת.

בביתם הצנוע ברחוב אבולעעפיה, מדי מוצאי שבת, נהגו להתאסף האחים וילדיהם, בני דודינו. הדוד משה ודבורה אשתו וילדיהם, הדוד יעקב ושרה וילדיהם, הדודה בתיה ואהרון, שמואל וציפורה. בחישוב צנוע כ- 30 בני משפחה, בדירה שגודלה כ- 45 מ"ר, בת 2 חדרים. מרפסת הבית הקטנטונת דומה שהכילה לפחות 50 בני דודים. טוביה, בנו של משה, היה אחראי על ההומור ונראה היה שמלאי הבדיחות שלו לא ייאזל לעולם.

לכולם היה מקום, כיף ושמחה בלב. היינו מחכים למוצאי שבת חסרי סבלנות. את הצחוק שעלה מהמפגשים ניתן היה לשמוע עד השכונות הצפוניות שבתל אביב.

ואיך אפשר שלא להזכיר את העוגה של סבתא, שצורתה שושנים, אשר טעמה נותר נצור אצלי, ועד היום לא הצלחתי לפצח כיצד הכינה אותה. נדמה לי, שזו הייתה הנשמה היתרה שהושקעה בה, שהפכה אותה לעוגה הטובה ביותר, שאי פעם אכלתי.

ונקודה חשובה בעניין זה: כולם היו מטריחים עצמם להגיע באמצעות אוטובוסים, ולעיתים 2, עם עגלות ילדים ועם הרבה שמחה בלב. מעולם לא היה הדבר קשה לאיש, השמחה והרצון להיפגש היו הסם שהניע את הכול. שלא כיום, כשלכולם רכבים ממוזגים ובתים מפנקים, בהם ניתן לארח בנקל, אך תמיד הכל קשה, כולם עייפים, ואין זמן.

זכרונות מסבא וסבתא: לשון נקייה, אופטימיות. סבתא נהגה לפנות לכל אחד, כשביקשה דבר מה בלשון "מאין טיירא קינד". סבתא לימדה אותי, את מה שאבא שלי חיזק אחר כך, שהיופי הוא בעיני המסתכל; אתה הוא שקובע מי הוא היפה בעיניך.

כשהייתי עוזר לסבתא בדבר מה תמיד נהגה לסיים ב"הברוכא אוף דאן קופ".

כשצירפתי את סבתא לברכת "לחיים" היתה נוהגת להוסיף "זול סתי זאן מארה הירא שמיים". סבתא היה האופטימית והשלווה באדם. כשהייתי מבקש לברוח מאמי, בעת שהייתי מעורר את זעמה, נהגה סבתא להגן עלי ללא עוררין.

סוכות עם סבא וסבתא: סבא היה נוהג להגיע ימים מספר לפני סוכות לבנות את הסוכה. הסוכה נבנתה אז עם קרשים מעובדים, בעבודה ידנית. סבא אהב לבוא לחג, לשבת לדבר עם אימא שלי, אשר הכיר

את הוריה עוד מחו"ל. אימא הגיעה מאזור חוסט, מעיירה הנקראת שנדרף, וסבא הכיר את הוריה; כמדומני שהם שוחחו בהונגרית ביניהם.

אני זוכר שעות של ישיבה משותפת במטבח הקטן באזור [ישוב ליד חולון], כשאימא מפעילה את סבתא, בד"כ בקילוף תפוחי אדמה, אשר קילופם היה מתחיל בבוקר ומסתיים בערב. אימא, כניצולת שואה קשה, עצבנית ואנרגטית, היתה כמנוע טורבו של f 15 ליד סבתא. בעוד סבתא היתה מתענגת על קילוף תפוח האדמה, בוחנת אותו מכל צדדיו, והיה נראה שהיא מפתחת קשר מיוחד עם כל אחד, אימא היתה הופכת את הבית, מכבסת, משהצת, שוטפת, מבשלת, מטגנת, ובין לבין - מספיקה להחטיף לי. סבתא היתה זו עיר המקלט שלי. תמיד רגועה, תמיד מצדיקה את החלש שבין הצדדים, ואף כי אין נראה שעיר המקלט מתאימה למיזד כמוני, בעוד יעודה הוא להגן על השוגגים. בעיני סבתא תמיד הייתי שובב. כשהייתי שומע את אימא מדברת עם סבתא בהונגרית הייתי מאושר, הרגשתי שהיה בזה מעין נחמה קטנטונת על כך שלא זכתה לשוחח עם הוריה זמן רב, לאחר שאלו נספו בשואה, כשאימא הייתה בת 14. מחשבה מטרידה שלא הניחה לי מדוע אימא לא זכתה לגדול עם הוריה.

הסוכה שגודלה היה 4 מטר מרובע הייתה נראית אז כארמון ורסאי. תמיד התארחו בה אורחים רבים מחוץ לגבולות המשפחה. לחג היה ניחוח מיוחד, כשסבתא הייתה מגיעה לכל החג ולכל חול המועד. במשך ימי החג היו מגיעים כולם לבקר את סבתא: הדוד משה או יעקב, הדוד שמואל, מוטקה ומשפחתו, וכמובן הדודה בתיה, שהייתה חרדה תמיד לבריאותה של הסבתא.

האווירה של החג התחילה זמן רב לפני, גם לאחר שהסבא נפטר ב-1964, בהיותי בן 4. אני זוכר את התכונה המיוחדת, כשהייתי נוסע עם אבא איתמר להביא את הסבתא, עם המשאית, מביתה בתל אביב, ולאחר מכן מהדודה בתיה בגבעת שמואל. היינו אוספים בדרך את 4 המינים, אשר על קנייתם היה מופקד הדוד משה. רק הוא ידע לבחור את המינים הראויים לנו. לא היו שווקים של 4 המינים מפותחים כמו היום. אהבתי את חג סוכות, אהבתי את סבתא ובעיקר, את האווירה של החג המיוחד, שהיה נוצר עם בואה לחג.

סבתא היתה מגולחת ראש מיום שאני זוכר אותה. על מלאכת הגילוח היה מופקד הדוד יעקב.

בערב מרגש זה לא נוכל שלא להיזכר בדודים ובני הדודים שעברו לעולם האמת. הדוד משה ובנו טוביה האהוב, אריה, יעקב ובני טוביה, אורי, ומשה. האח הבכור, שנפרדנו ממנו לפני שבועות אחדים. טוב לב, ללא סייג, אשר אפיין אותם. הדוד שמואל, הדודה בתיה ואהרון. ואחרונה - הדודה מאמריקה. אוי, הדודה מאמריקה. כמה אהבנו כשבאה ארצה. נראה שאין ביטוי מתאים לה יותר מזה. כשהגיעו ארצה שרה ויחיאל וילדיהם, היה נראה שזו טעות של מדינת ישראל, שאיננה סוגרת את הכבישים לכבודם. וכי היו מכובדים ואהובים מהם?

נס נוסף, מלבד גודלה של הסוכה, שהיה בה ככול הנראה יכולת להכיל אורחים ללא גבול, נראה היה שהתרחש בכל מקום שהסבתא היתה בו.

אימא שלי היתה נוהגת לומר ששמחה אמיתית ניתן לראות באירועים של משפחת ליבוביץ; הן בחתונות, באירוסים, או סתם בשבת אחים יחד. שמחה של אוהבים, שמחה של אחווה, אופטימיות ואהבת החיים. אני מרדכי, הבן של איתמר, קרוי על שם סבי מצד אמי, שנספה באושוויץ; אחותי ציפורה, הבכורה, קרויה על שם הסבתא מצד אמי, שנשארה באושוויץ, לאחר הצעתו של ד"ר מנגלה ב-1944 לוותר על 2 ילדיה הקטנים וללכת למחנה עבודה, במקום לכבשנים.

לאבי איתמר ואמי מרים נולדו 4 ילדים: ציפורה, יפה ואטי [ומוטי]. אני נשוי לשושנה ולנו 6 ילדים..."

מרדכי (מוטקה) ליבוביץ, אחיו של אריה-טוביה עם האחות שרה.
בקצוות: נינה, אשתו של מוטקה (מימין)
ושושי ליבוביץ, אשתו של מוטי, אחיינו של אריה-טוביה

אחיותיו של אריה-
טוביה: בתיה (מימין)
ושרה; באמצע: נשקה
אייזיקוביץ, בת דודתן,
שאומצה על ידי הוריו
של אריה-טוביה עם
הגיעם ארצה

מימין: אליהו (אלי) ליבוביץ, אחיו של אריה-טוביה, האחות שרה מארה"ב, אהובה – אשתו של אלי

האחים לבית ליבוביץ: (מימין) מוט'קה, משה, איתמר ושמואל התאומים, בתיה, אליהו ויעקב

כמעט כל משפחת ליבוביץ: 8 האחים והאחיות של אריה-טוביה, החסר... (שנות ה-50?)
 עומדים מימין: אהרון מלמד (בעלה של האחיות בתיה), שמואל ואשתו, מוט'קה, איתמר ואשתו, אלי ויעקב
 יושבים מימין: משה, בתיה, ההורים יצחק-אייזיק ומלכה, שרה, שרה (אשתו של יעקב, מאחוריה).
 שמואל ואיתמר הם האחים התאומים.
 נמצאים עמנו מוט'קה (94) ואלי, בן הזקונים (כ-83), שיבלח"א

ב"ספר מארמארוש" מסופר על עלייתו של יצחק-אייזיק [האבא] לארץ (273): "בקיץ 1933 ביקרו בקארפאטו-רוס ברל כצנלסון וברכה חבס. הם שלחו דו"ח נלהב לוועד הפועל של ההסתדרות על יהודי מארמארוש, שהם חומר אנושי מעולה מאוד להתיישבות בארץ ישראל. בעקבות דו"ח זה נוסדה באיגלא (ובכמה מקומות אחרים בקארפאטורוס) הסתדרות "העובד". בקיץ החליטו שלושה מיהודי איגלא לעלות לארץ ישראל ברגל וללא סרטיפיקאטף: אברהם מארקוביטש... משה דוד הרשקוביטש... והשלישי היה אייזיק הנגר. ואמנם הגיעו כל השלושה עד העיר בירות שבלבנון. משם הבריחו את הגבול והגיעו לכפר סבא, שבה כבר ישבו שניים מעולי איגלא. השלושה התפרנסו בכבוד מעבודתם והם פנו אל המוסדות לאפשר להם להביא את משפחותיהם מאיגלא. ואמנם, בשנת 1936 חזרו השלושה לאיגלא, העלו את בני משפחותיהם (28 נפשות) על עגלות והעבירו לתחנת הרכבת של בישטינא ועלו ארצה. כל יהודי איגלא, אנשים, נשים וטף, התאספו למרכז הכפר כדי להיפרד משיירת העולים לארץ ישראל... אריה ליבוביטש, בנו של אייזיק הנגר, נפל במלחמת הקוממיות". מאותו הכפר נפל גם זאב מרקוביץ, בנו של אברהם מרקוביץ, שהיה בין השלושה שעלו ארצה והיה חייל בפלמ"ח. הוא כונה "הבולשביק" על היותו שבוי ברוסיה בימי מלחמת העולם הראשונה.

בהמשך לרשום ב"ספר מרמורש": בתיעוד מה-4.10.1936, על האונייה "דציה", מוזכרים 3 ראשי המשפחות כתושבים חוזרים: מוזס (משה) הרשקוביץ, יצחק (אייזיק הנגר) ליבוביץ ואברהם מרקוביץ.

בני משפחת ליבוביץ הם: יצחק (האבא), מלבינה (=מלכה, האימא), טוביה (14), התאומים סומר [איתמר] [סומר היה כינוי החיבה של איתמר] ושמואל (10), ברטה [בתיה] (5), מרטין [מרדכי] (8), שרה (2) ואבון (17) – כנראה יעקב, שהיה הבוגר מבין הילדים שעלו ארצה; האח הבכור, משה, הגיע, כאמור, מאוחר יותר.
 הרשימה כוללת 30 שמות (ולא 28), אך זאת הרשימה בוודאות.

172

מחלקת העליה של הסוכנות היהודית לא"י
 לשנת העליה ג'ת"ש

רשימת עולים שבאו לא"י

4/10/36   היום   האניה   דצ"ה   (אחברה)   ט.ב.ג.

השמה	הקרויים בא"י וכתבתם	ס.ה.ה.ר.ס.	גיל	גו	השם	ד.מ.ס.ה.ר.ס.	ס.ה.ה.ר.ס.
						עו ל י מ	
			18	33	פרלה	אפרים	1
			52	7	מבטיה	זלזכין	2
		2510	35	1	סופק	הרשקוביץ	3
			34		יזמפה		4
			13		שינה		5
			11		שרה		6
			9		מלבינה		7
			5		מנדל		8
			7		ישראל		9
			3		לאה		10
			18	33	אנה	זלממן	11
			30	7	מינה	זלמגאנדלר	12
		3024	17	33	בסימ	יע"ה	13
			42	1	יצחק	ליבוביץ	14
			44		מלכינה		15
			14		מזכיה		16
			10		סוזר		17
			10		שמואל		18
			5		בגמה		19
			8		פרסין		20
			4		שרה		21
			17		אבון		22
		3026	43	1	אברהם	מקוביץ	23
			13		ברינה		24
			14		שרה		25
			12		פרטן		26
			10		שמואל		27
			7		ירלה		28
			5		יילס		29
			5		יונס		30
			5		פלורה		31
			16		פרקפה		32

Handwritten notes on the left side of the table:

15 - 15
 19 - 19
 34

71. מושקוביץ לאה, בת שלמה ומלכה. נולדה ביום כ' בניסן תרפ"ד (24.4.1924) במונקץ. עלתה לארץ בשנת 1940 ולמדה שנתיים בכפר-הנוער "בן-שמן". לאחר-מכן למדה וסיימה את לימודיה בבית הספר לאחיות שליך בית החולים "בילינסון". גויסה לצה"ל ביולי 1948 ולאחר מלחמת הקוממיות הצטרפה לצבא הקבע. עבדה כאחות, בעיקר בחדר-הניתוחים. את כל יעוד חייה ראתה בעזרה, המוגשת לחולה ולפצוע, ובעבודה זו הראתה מסירות רבה. ביום י"ב בשבט תשי"א (19.1.1951) נפטרה ממחלה והובאה למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. בת 27 בנופלה.

השלמת מידע: בדפי עד מצאתי שהאימא מלכה הייתה בת 42 כשנרצחה, כלומר הייתה ילידת 1902; הייתה נשואה לסולומון. בעדות נוספת שנתן הבן, משה (מושקוביץ) מירום, הוא רושם שמלכה הייתה מבית הלפרט. האבא, שלמה-לייב נולד בחוסט בשנת 1900-1. הוא היה מורה לעברית בגימנסיה העברית במונקץ' ופעיל ציוני, שסייע בהברחת יהודים ארצה. הוא מת במרץ 1945 בברגן-בלזן מרעב ומתששות. למשפחה היו שישה ילדים.

משה היה יליד 1929 והוא היה אחיה הצעיר של לאה, ששרד. הוא נפטר בינואר 2021.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"ב:

רון לואיס 1 מאי 2022

"אחות של אימי שלא זכיתי לראות"

משיחה עם רוני לואיס, האחיינ, הסתבר שהוא בנה של האחות **שרה** (1922-1994), שחיה בחיפה. שרה עלתה ארצה ב-1948, אך לאה **ומרגלית (מרגולה)**, האחות הבכורה עלו עוד ב-1940. מרגלית הגיעה לנהלל, שם הייתה חברתה של חנה סנש, אשר למדה בבית הספר החקלאי לבנות במושב; השפה ההונגרית חיברה ביניהן. היא התגייסה לצבא הבריטי.

שני אחים צעירים נרצחו עם אימם באושוויץ: **אסתר**, בת 12.5 (ילידת 1931) ו**חיים-הרש**, בן 10.5 (יליד 1933). לאה שירתה כאחות בבית חולים שדה בפריצה לירושלים, בדרגת סגן. היא עבדה כאחות בתל השומר. לאה הייתה מאורסת לרופא המרדים בניתוח שעברה, אך, באופן טרגי, היא נפטרה בניתוח זה.

רישום עלייתן של לאה ואחותה הבכורה ב-1940: אוניית "בסרביה", 25.3.1940. מוסקוביץ (שיבוש אפשרי) ליביה [לאה] בת 15, יחד עם מרלינה [מרגלית] בת 19

מחלקת העליה של הסוכנות היהודית לא"י

לשכת העליה, חיפה

רשימת עולים שבאו לא"י

25.3.1940 היום

החברה האניה

סדר	המסמכה	השם	גיל	סוג	מס. רישיון	הקרויים בא"י וכתבם
49	לסולר	יגון	42	1	126733	
50	"	הלנה	42	"		
51	"	יולנטה	16	"		
52	"	איבון	19	"		
53	"	סברה	15	"		
54	"	סרלוטה	11	"		
55	"	הרטינה	6	"		
56	"	גרטרוד	6	"		
57	"	קלרה	1	"		
58	מורבנסטרן	אנדרי	18	3-2		
59	מוסקוביץ	ליביה	15	3-2		
60	מוסקוביץ	מרלינה	19	3-2		

1/40
75
25
100

שרה, אחותה של לאה

אתר הנצחה לחללי חיל הרפואה, חיפה, עליה מונצחת לאה מושקוביץ

72. מושקוביץ צבי, בן מיכל-יחיאל [לא מצוין שם האם], נולד בשנת 1916 בסוקרניצה [על יד חוסט]. למד בבית ספר תיכון וב"ישיבה" בחוסט. העפיל לארץ ישראל בשנת 1940 והצטרף לקיבוץ הדתי חפץ חיים. היה בודד בארץ. ממשפחתו ניצלו ונשארו בחיים רק שתי אחיות. צבי שירת בפלוגת הנוטרים הדתית בבת גלים, חיפה. בקיץ 1942 עבר לפלוגת משמר החוף בעתלית ועם פירוק משמר החוף ב-1944 התגייס למשטרת היישובים העבריים ושירת בכפר הנוער שליד כפר חסידים במשך כמה שנים. היה פעיל ב"הגנה", מדריך ומפקד.

כתום תקופת שירותו הסתדר במקצועו, אריגה, בסביבות רמת גן, אך עם פרוץ מלחמת העצמאות לאחר החלטת עוצרת האו"ם ב-29.11.1947 על חלוקת הארץ לשתי מדינות, התגייס למשטרת תל אביב. עם הקמת צה"ל הצטרף אליו. הוצב כמפקד מחלקה באחד הגדודים בחטיבת "קריית" והשתתף בפעולות רבות בדרומה של תל אביב.

הייתה לו חזות יפה, בעל אופי מוצק, נעים זמירות (במחנה היה עובר לפני התיבה בשבתות), וחבר טוב. צבי נפל בצריפין ביום ד' בסיוון תש"ח (11.6.1948) בשעת התקפת פתע על כיתתו על ידי ערבים שהסתתרו בפרדס, בנסותו להציל חבר פצוע.

הובא למנוחת עולמים בבית הקברות בנחלת יצחק. בן 32 בנופלו.

השלמת מידע: מצאתי, שני דפי עד, מהם הושלמה חלקית תמונת בני המשפחה. דף אחד נרשם על ידי אחת משתי האחיות ששרדו, חווה/אווה ליבוביץ, ששמה גם מופיע ברשימת אסירים משטוטהוף.

דף העד השני נרשם על ידי ציפי איתמרי (רוטנר) [להלן הקשר המשפחתי].

חווה השלימה את שם האם, שלא היה ידוע - פייגה, לבית הופמן. האבא, יחיאל מיכל, יליד 1889, היה מלמד. הוא שרת בצבא האוסטרו-הונגרי במשך 5 שנים והשתתף במלחה"ע ה-1. הוא היה אחד מבין 3 טוחני קמח בכפר: טחנת מים על אחד מיובלי נהר הטיסה. למשפחה היה משק חי גדול והיא גידלה ירקות. האבא נרצח במחנה דורה עקב עבודת פרך ורעב.

במשפחת מושקוביץ היו 5 ילדים: רחל, גבריאל, צבי, חווה/אווה ומלכה.

אל בתה של חווה, רחל מסינגר, הגעתי בסיוע עמותת "לתת פנים לנופלים". כך התוודעתי אל אחותה של רחל, פניה כץ ז"ל, שנקראה על שם סבתה, אימא של צבי. כך גם נודע לי שמה של האחיות השנייה ששרדה, מלכה.

בסיועה של רחל מסינגר שוחחתי גם עם ציפי איתמרי (רוטנר), שהסתבר שהיא בתה של האחיות מלכה. האחיות הבכורה, ילידת 1911, רחל הרשקוביץ, הייתה נשואה לאליהו (אלקה), תופרת במקצועה, אם לשני בנים, וילי ומנדל'ה, איתם נספתה, ועם האימא והסבתא, מיד עם הגיעם לאושוויץ. את רחל רצו לקחת לעבודה, אך היא נדרשה להשאיר את הילדים עם הסבתא - ולכן לא הסכימה; בכך גזרה את גורלה... האלמן (של רחל), אליהו, הקים משפחה נוספת ונולדו לו 2 ילדים.

האח של צבי היה גבריאל (וילי), יליד 1913, תלמיד ישיבה, כנראה בניטרה, סלובקיה. בין השנים 1933-1935 הוא שרת בצבא הצ'כי. בשנים 1940-1943 הוא גויס לפלוגות העבודה ונשלח לעבודות כפייה בהונגריה ובאוקראינה. שנים לא ידעו במשפחה מה עלה בגורלו. רק בשנת 1953 קיבלו שתי אחיותיו עדות ודאית, מעד ראייה, שגבריאל מצא את מותו תוך כדי עבודות הפרך.

צבי/הירש, יליד 1918 (ולא 1916). לאחר בר המצווה עזב את הבית ללימודים בישיבה בטיסה אוילוק (Tiszaujlok, כיום Vylak). בהמשך עבר לישיבה גבוהה בניטרה. שם גם עבר הכשרה חקלאית לקראת עלייתו ארצה ולמד להיות אורג. בשנת 1939 קיבל סרטיפיקט (אישור עליה) ועלה ב-1940 דרך נמל

קונסטנצה (ברומניה). הוא היה בקשר מכתבים עם הבית ושלח תמונות, תוך שהוא כותב בצידן האחורי, בכתב ידו היפהפה. הוא ידע על לידתן של אחייניותיו רחל (בתה של חווה) וציפי (בתה של מלכה). צבי שרת בבת גלים, בעתלית ובכפר הנוער כפר חסידים. מקום מגוריו האחרון היה בתל אביב. מחוץ לשירותו הצבאי הוא עבד כאורג בבית מלאכה משלו בבני ברק. את שירותו הצבאי עשה בצריפין. לציפי נודע מאדם שחי בכפר חסידים והכיר אותו, שצבי היה כנראה בקשר חברות עם בחורה צעירה ממנו במספר שנים, ששמה היה מיקה להב. מיקה התגייסה והתעקשה לשרת בצריפין, אלא שהיא הגיעה לבסיס יום לאחר נפילתו... יחד עם חברתה הן רקמו פרוכת, שעליה היה כתוב "הצבי ישראל על במותיך חלל"; הפרוכת הוצבה בבית הכנסת בצריפין. מיקה וצבי שמרו על קשר מכתבים, אלא שמכתבים אלו נגרסו על ידה שבוע לפני שיחתה עם ציפי, כיוון שמיקה, שלא נישאה, חששה שפריטים אישיים שלה יתגלגלו ברחובות - וכך אבד אוצר... היא הייתה, כנראה, ילידת 1929 ונפטרה ב-2015. זה מצטרף לעובדה מצערת נוספת, שגם הארכיון בכפר חסידים, בו שרת צבי, נשרף לפני מספר שנים ולא נותר ממנו תיעוד...

לא ברור כיצד / האם נמסרה לאחיותיו בשורת האיוב על נפילתו במלחמה.

חווה/אווה ליבוביץ, הייתה ילידת 1921. אחרי המלחמה חזרה לסוקרניצה ואחר כך עברה עם משפחתה לחוסט. המשפחה עלתה ארצה ב-1966, בין המשפחות הבודדות שהורשו אז לצאת מברה"מ. הם התגוררו ברחובות. למשפחה נולדו 3 ילדים. חווה נפטרה ב-2001.

מלכה, ילידת 1924, היתה צעירת הילדים. בתה ציפי, הנקראת על שם סבתה, פייגה, נולדה בטייץ'. יחד

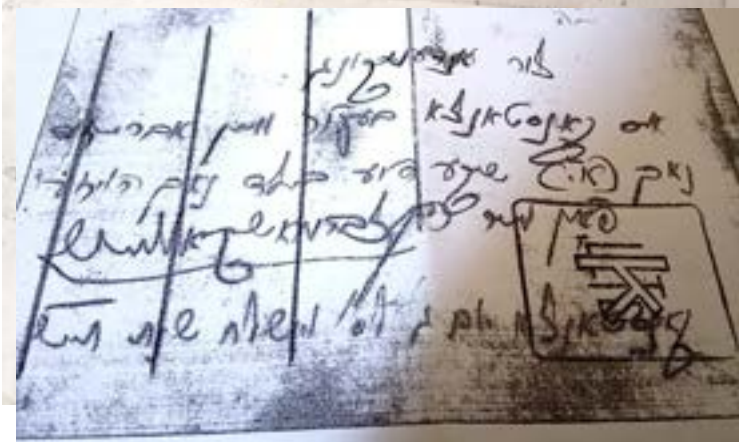
הן גנבו את הגבול לסאטו מארה (רומניה) ב-

1948. משם הן עלו ארצה ביולי 1951.

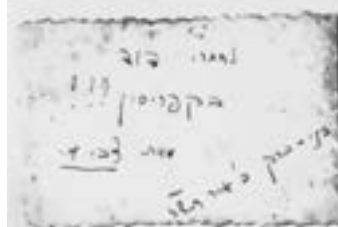
מלכה נפטרה ב-2012 וקבורה בראשל"צ.

צבי מושקוביץ כתב על גב התמונה:
 למזכרת מקונסטנצה בנסיעה לארץ ישראל.
 שולח תמונה הבייתה.
 ממני שלכם
 צבי מושקוביטש.
 יום ג' שנת ת"ש [סוף 1939]

צבי כתב: "לחברי דוד בקפריסין, בני ברק, ב' אייר תש"ז" [22.4.1947]

האונייה בה הגיע צבי ארצה לא הייתה ידועה. על סמך הכיתוב על התמונה ששלח צבי מקונסטנצה בסוף נובמבר 1939 הבנתי שהוא הגיע ארצה בין סוף נובמבר – תחילת 1940. בארכיון המדינה מצאתי מסמך, בו רשום מושקוביץ הרמן [=הירש / צבי], בן 22, מצ'כיה, שהגיע ארצה באונייה "זכריה" / "סקריה" ב-14.2.1940, נאסר בעתלית ושוחרר לאחר חצי שנה, ב-12.8.1940. בחיפוש נוסף בארכיון המדינה מצאתי קבוצת תיקים שתיעדה "טפסי זיהוי אישיים (בקשות לגירוש) של עולים בלתי ליגליים שהגיעו בספינת המעפילים 'סקריה'". בתיק S/s. Sakaria, הכולל מסמכים בין מספר 1687 – 1501 מצאתי את ההוכחה החד משמעית. להלן המסמכים:

מחלקת העליה של הסוכנות היהודית לא"י
 לטבת העליה, חיפה

דף מספר - 16 -

רשימת עולים שבאו לא"י

רשימת המעפילים מסמכים זכריה ביום 14.2.40 טפסי זיהוי מעפילים ביום 12.8.40

מס. סדורי	המסמכה	השם	גיל	סוג	מס. הרישון	הקריובים בא"י וכתובתם	הערות
751	מאולס	מקס	28	אונגריה			
752	דק	אזטו	48	אוסטריה			
753	מ_היר (מלר)	מרנץ	29	צ'כיה			
754	טובטנוון	חנריך	26	"			
755	סורגנסטרן	יאחק איגנ	65	גרמניה			
756	סורדקוביץ	נחום וולף	27	פולין			
757	סורדקוביץ	מיטון	20	צ'כיה			
758	מוסקוביץ	הרמן	22	"			

המסמך המאשר את הנתונים נמצא ב"תיק לציטוט
 "ISA-MandatoryOrganizations-MandatePolice-000ya40

הנתונים במסמך הם:

שם האב: מכל Mechel שם האימא: פייגה לבית הופמן [החסר באתר "זכור"]
 נולד בסוקרניצה, מחוז ליפשה (Lipsa), CSR - סימון לקרפטורוס, יליד 1918, בן 22, רווק;
 הרבי שלו: רבי וייס; נתונים פיזיים: גובה: 173 ס"מ, מבנה: רזה, עיניים אפורות, אף ושיניים –
 נורמליים, שיער חום, שפם מגולח... חיפה, 10.4.1940
 ה"סקריה" הפליגה מסולינה [רומניה] ב-1.2.1940 כשעל סיפונה 2,385 מעפילים חניכי בית"ר, ובראשם
 ערי ז'בוטינסקי, בנו של זאב ז'בוטינסקי. עם יציאת הספינה ממיצר הדרדנלים היא נעצרה על ידי
 אוניות הצי הבריטי על פי מידע מודיעיני שהיה ברשותו. ב-13 בפברואר 1940 הובלה לנמל חיפה
 לאחר שהניפה דגל עברי. הנשים והילדים, 300 במספר, הורשו להיכנס מיידית לארץ ישראל. הגברים
 הושמו במעצר זמני: 400 במחנה סרפנד ו-1,600 בעתלית. לאחר שריצו את עונשם על כניסה בלתי-
 חוקית לארץ ישראל (חצי שנה), הונפקו להם אשרות עלייה, שנוכו ממכסת האשרות השנתית
 ליהודים של ממשלת המנדט לאותה שנה.

D/2995/140/CHU

- 1595
1. Full name (and aliases) Herman Moskovitz
  2. Father's name: Moschel Moskovitz
  3. Mother's name and maiden name: Feige Hofmann
  4. Present address in Palestine Camp Athlit
  5. Occupation (state if unemployed) _____
  6. Place of birth (village or province) Lipsa, CSR
  7. Full address in country of origin Sekernice, village
  8. Date of birth 1918 9. Religion Jew 10. M. or S. single
  11. Present nationality and how acquired stat.
  12. Full names, addresses and occupations of references in country of which he/she is a national: Hermann Farbus, Sekernice
  13. Name of Qadah (Mukhtar or Sheikh) Rabbi Weiss
  14. Places of residence 12 months prior to entry into Palestine: CSR
  15. Present circumstances (destitute or otherwise; state whether in possession of money or other valuables) dest.
  16. Date of last departure from country of origin 1939
  17. Date of entry into Palestine 1940 18. Place of entry Port Saida
  19. Route followed S.S. Sachania from Port Saida
  20. Details of passport: nil
  21. Details of other documents of identity nil
  22. DESCRIPTION: Age 22 Height 173 Build slim Eyes grey
Nose normal Mouth and teeth normal
Hair brown Moustache shaven Beard _____ Complexion fresh
Special marks nil
Usual dress European
  23. Date arrested: 13.2.40 24. Awaiting trial or sentenced /
  25. Description of offence: Entering Palestine illegally, see 5 & 12 of I.O. 1935
  26. Court by which tried, or other authority recommending deportation _____
  27. Date sentenced _____ 28. Sentence _____
  29. Particulars of dependents: nil
  30. Remarks and list of attachments: Form 270 attached

Date 10.4.1940.

F.A.S.F. *Waphi*
Haifa *Apr 14 1940*

צבי מושקוביץ במדים. בתמונה (משמאל) הוא רשם: אני שולח לך את התמונה (הפרטיזנית) הזאת. היה זה בשנת 1943 בחורף בהיותנו בתפקיד ב"משמר החופים". זו היא עמדה על שפת הים בין חיפה - תל אביב

רחל, אחותו הבכורה של צבי, עם בעלה אליהו (אלקה)

רחל, אחותו הבכורה של צבי,
עם בנה הבכור, וילי

שני ילדיה של רחל,
האחות הבכורה של צבי,
וילי ומנד'לה,
אחייניו של צבי.
רחל נרצחה עם ילדיה

נחלת יצחק, בית הקברות הצבאי בו נטמן צבי מושקוביץ.
מימין: וולף ליבוביץ, בעלה של חווה, אחותו של צבי,
מלכה וחווה - אחיותיו של צבי, ויחיאל, בנה של חווה (ע"ש אביה)

קברה של מלכה, אחותו של צבי,
עם ציון הנרצחים בשואה:
הוריה, האחות וילדיה ואחיה גבריאל

ציפי (מימין) ואביגיל, בתה ונכדתה של מלכה
(אחותו של צבי) ליד קברו של צבי מושקוביץ.
שם האם, פייהגה, חסר על המצבה (גם באתר
"יזכור", כאמור, הוא חסר)

החורשה בלב בסיס צריפין תחומה בגדר ברזל. בקצה הדרומי שלה מונח בצל עץ תותח שדה צבוע שחור. בין עצי החורשה מפוזרים בסיסי גרנוליט נמוכים, בראש כל אחד מהם לוח אבן ובו סמל צה"ל, שם הנופל ומועד נפילתו. עוד בחורשה לוח מרכזי ובו שמות 12 לוחמי הגדוד שנפלו בהגנת צריפין (אז - סרפנד) ב-ד' בסיוון תש"ח (11.6.1948). מושקוביץ צבי הוא אחד המונצחים בחורשה

73. מייזליק יעקב, בנם של רבקה ומרדכי, נולד בשנת תרפ"ו (1926) במונקץ'. קיבל בעירו השכלה יסודית.

בשנת 1944 שולח יעקב למחנה ריכוז, והיה עצור בו במשך כשנה, עד השחרור. באותה תקופה אבדו הוריו ובני משפחתו. לאחר השחרור הצטרף יעקב לקבוצת מעפילים, אשר עלתה ארצה באופן בלתי לגאלי בתחילת 1947. בחוף הסמוך לאשדוד נתפסו המעפילים על ידי הבריטים והמתינו לגירושם לקפריסין. בזמן ההמתנה יעקב הצליח לשכנע את הבריטים כי הוא ארצישראלי, וכעבור ימים מספר, ב-1 במרס 1947, שוחרר. יעקב התיישב ברמת גן ועבד כפועל.

בפרוץ מלחמת העצמאות היה יעקב בין ראשוני המתגייסים לחי"ש (חיל השדה) ברמת גן. שירת בגדוד 21 בחטיבת "כרמלי" - חטיבה מספר 2 של ה"הגנה". בחודשים הבאים השתתף בפעולות קרב רבות והיה גאה בהצלחות פלוגתו. רבים העריכוהו על עליותו, טוב לבו ובת הצחוק, שלא משה מפניו. בחופשותיו היה מספר לקרוביו על ניצחונות היחידה. ביוני 1948 השתתף יעקב בקרב בראש הנקרה. ביום ד' בסיוון תש"ח (11.6.1948) הצליחו הערבים שתקפו מלבנון לכבוש מחדש את ראש הנקרה. באותו יום הסתערו לוחמי "כרמלי" על המקום, והצליחו להשיבו לשליטת ישראל. בקרב זה נפל יעקב, שהיה מוצב על גג בניין המשטרה. בן 22 בנופלו. הובא למנוחת עולמים בבית העלמין הצבאי בנהריה. קרוביו של יעקב מספרים כי בחופשתו האחרונה שיתף אותם בתחושתו כי זה לו החופש האחרון. הם השתדלו לעודדו לפני שנפרדו, והנה יומיים אחרי שחזר לבסיסו נפל בקרב.

• החלל הינו "נצר אחרון".

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום

הזיכרון תשפ"א:

"זוכרים אותך, ואת הקרבתך למען חיינו כאן. נהיה עבודך המשך שרשרת הזכרון כאן במטה אשר".
14 אפריל 2021

בן הדור השני שלנו, יענקול שקד, ממשמר העמק, לקח על עצמו מחוייבות לפקוד את קברו מדי שנה.

השלמת מידע:

באתר "יד ושם" מצאתי תיעוד על מייזליק יינו [הוא יעקב], יליד 1926 ממונקץ', בנה של Rezsín, שהיה אופה במקצועו. שמו מופיע כניצול בכרטסת של שמות ניצולים שחזרו להונגריה בשנים 1945-1946 שהכינה DEGOB.

באמצעות אתר Geni מצאתי חיבור למשפחתו של יעקב מייזליק. באילן היוחסין של חווה, לבית מייזליק, ובשיחה עם בעלה, שרגא בן הרי, נמצא הקשר: לאבא של חווה ושמואל מייזליק קראו יצחק. הוא חי בין 1913-1981. אביו של יצחק – שלמה/סלומון, היה יליד מונקץ'. לאביו קראו ברוך ולסבו – מנחם/מנש מייזליק, יליד 1892. לבתו של מנחם/מנש קראו הינדה, ובנה הוא מרדכי מייזליק, אביו של יעקב.

ניסיתי לאתר את שם אוניית המעפילים, איתה עלה יעקב ארצה. המידע באתר "יזכור" מספק את הנתונים הבאים: "לאחר השחרור הצטרף יעקב לקבוצת מעפילים, אשר עלתה ארצה באופן בלתי לגאלי בתחילת 1947. בחוף הסמוך לאשדוד נתפסו המעפילים על ידי הבריטים והמתינו לגירושם לקפריסין. בזמן ההמתנה יעקב הצליח לשכנע את הבריטים כי הוא ארצישראלי, וכעבור ימים מספר, ב-1 במרס 1947, שוחרר."

בבדיקה של אתר הפל"ים – "רשימת הפלגות המעפילים אחרי מלה"ע" מצויינות 2 אוניות אפשריות: ב-16.2.1947 הגיעה "המעפיל האלמוני"; ב-27.2.1947 הגיעה "חיים ארלוזורוב".

על גורלם של מעפילי "המעפיל האלמוני" כתוב באתר הפל"ים: "בבוקר ה-17 בחודש, בשעה 02:45 הנמל וסביבתו היו בעוצר ואניית הגירוש 'אמפייר 24 רייוול' כבר המתינה במזח. הבריטים יצרו מסלול מגדרות תיל, שהוביל מאוניית המעפילים אל אוניית הגירוש. המסלול כלל שתי עמדות בידוק ועמדת חיטוי ב-DDT. חלק מהמעפילים נאבק והתנגד, אך בשלב מסוים השתנה אופי ההפגנה לצעדה קצבית אל האונייה, תוך שירת "התקווה". ב-06:30 עלה אחרון המעפילים והאוניה הפליגה לפמגוסטה, משם נשלחו המעפילים למחנות החורף 64-65".

מכאן ניתן להבין שלא היו כאלה שקיבלו אישור להישאר בארץ.

לעומת זאת, באותו האתר, כתוב על האונייה "חיים ארלוזורוב": "מאיטליה הפליגה האונייה לכיוון כרתים ומשם לכיוון פורט סעיד שבמצרים. יעד ההורדה היה חוף ניצנים. ב-24 בפברואר הגיע אל הספינה מברק הנחיות היכן ומתי לנחות."

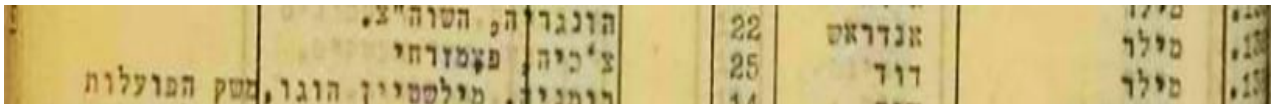
חוף ניצנים הוא באזור אשדוד ולכן אני משערת שזאת אוניית המעפילים, בה הגיע יעקב ארצה.

74. מילר דוד, בן יצחק ורוזה. נולד בשנת תרפ"א (1921) בסולטבינו. עלה לארץ בשנת 1945. גויס לצה"ל ונפל ביום ח' בסיוון תש"ט (5.6.1949) בשעת מילוי תפקידו. [תמונתו חסרה] הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. בן 28 בנופלו.

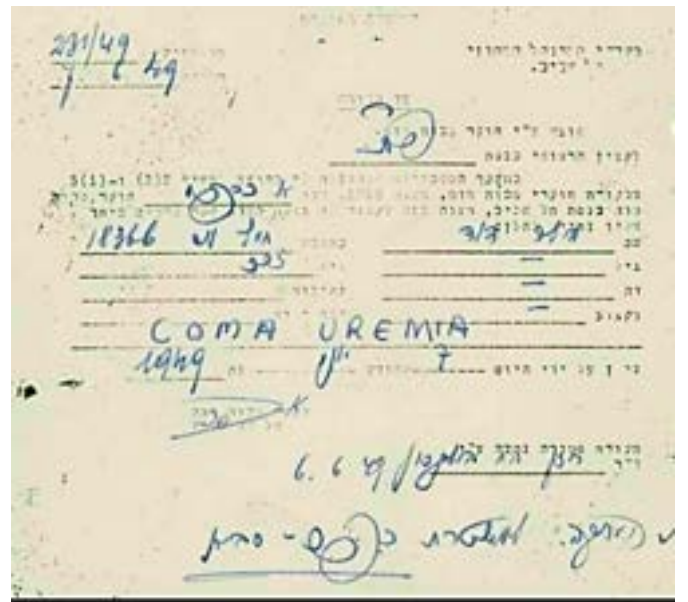
השלמת מידע: בארכיון עתלית רשום שדוד עלה ארצה באונייה "בא-בוא-ההגנה" ב- 27.7.1946 [ולא ב-1945], בן 25, צ'כיה, הפועל המזרחי. המעפילים נכלאו במחנה המעצר בעתלית.

על-פי מידע בסיוע עמותת "לתת פנים לנופלים" נהרג דוד בתאונת דרכים בכביש הסמוך לרמתיים.

דרישה לחקירה על ידי המשטרה של מקרה המוות של מילר דוד בתאונת הדרכים – משטרת כפר סבא

מה-6.6.49. גופתו הובאה לבית החולים בילינסון. מספרו האישי הוא 18366 (מארכיון המדינה: תיקי סיבות מוות – מס' 226/49 - 250)

שלושה חיילים נהרגו בתאונת דרכים

פיורד ליד הכביש אכנים לתיקונים ולהרח" בה והן מונחות זה חדשים, בלא שהתחיי לו בתיקונים, במקומות מעטים, שבהם החלה העבודה היא נעשית בקצב איטי ביותר. האבנים הצרו את הכביש וכאן נער צה סיבת התאונות.

מן ההכרח לשים קץ להתרשלות זו.

ועוד התנגשות

בהתנגשות בין שתי מכוניות משא, את מול אחה"צ, במפרץ חיפה, נפצעו קל: אברהם אבוטבול, בן 28, שאול ליברמן, בן 48 ורב שעיוביץ, בן 50. המכוניות גיזוקו קשה.

שלושה חיילים נהרגו ואתד נפצע קשה בתאונה דרכים קטלנית, שאירעה אתמול בכביש הראשי ליד רמתיים. מכונית משא ממשק "שריד" התנגשה בטנדר צבאי. מעוצם המכה הופלו החיילים מהטנדר. שנים מהם, אברהם אחיון בן 20, ויצחק בידור, בן 21, נהרגו במקום. יוסף אשר כנוי, מת בדרך לבית החולים. דוד מילר, הרעבל לבית חולים בילינסון ומצבו קשה. שני הנהגים נעצרו.

בקשר לתאונה מעירים מסגיפנו בפתח תקוה על ההתמרמרות הרבה השוררת בין הנהגים והנוסעים בכביש זה. על מחלקת העבודות הציבוריות. לאורך קילומטרים

תיעוד מתאונת הדרכים בה נהרג דוד מילר, עם העתק למשטרת כפר סבא (מארכיון המדינה: תיקי סיבות מוות – מס' 226/49 - 250)

עיתון "דבר" 30.5.1949
 דוד היה פצוע קשה ונפטר בבית החולים "בילינסון" ב-5.6.1949.
 לפיכך נהרגו בתאונה 4 חיילים...

באתר "יד ושם" מופיע שמו של האב, מילר יצחק, כתושב סולוטבינו, שב-8.4.1946 שמו נכלל ברשימה שהוכנה על ידי "הוועדה לחקר פשעי הנאצים בברה"מ". התגורר ברחוב Nadgornaya, עם 11 בני משפחה.

באתר מופיע גם השם מילר נתן, יליד סולוטבינו, בן רוזה (לבית רוטנר), כשמה של אימו של דוד. האם זהו אחיו? רשום שהיה יליד 1910, שרת בפלוגות הכפייה של הצבא ההונגרי, נהרג ב-Dolzik, כשסיבת המוות היא קור...
 עוד שם אפשרי לאח של דוד הוא Hercel מילר, נולד ב-Solotvina בשנת 1922 לרחל. הוא היה תלמיד ורווק.
 רחל הוא שם אפשרי לשם האם רוזה.

75. **מנדל שלמה**, בן שרה ובן-ציון, נולד בשנת 1924 באחת הקהילות היהודיות אשר בקרפטורוס. בשנת 1945 העפיל לארץ לאחר שהצליח לעבור בשלום את אימי השואה, וגורלו היה כגורל כל המעונים והניצולים בני גילו. עם בואו לארץ הצטרף ל"הגנה", התגורר עם אישתו בשכונת קריית יוסף בגבעתיים ועבד במקצועו כנגר. שלמה היה בעל מלאכה מצוין ובטוח בעתידו בארץ, בה אמר לבנות חייו מחדש.

בתחילת מלחמת העצמאות שירת בחטיבת "הראל" והשתתף בקרב על הקסטל. לקראת סוף אפריל 1948 נערך בגזרת ירושלים מבצע "יבוס", שנועד ליצור רצף טריטוריאלי עברי בתוך העיר ובין ירושלים ליישובים שבצפונה. לצורך המבצע הועברה חטיבת "הראל" לירושלים ובליל 22-23 באפריל יצאו כוחותיה לתקוף את שועפט, בית-איכסא ונבי-סמואל. תנועת הכוח לנבי-סמואל ארכה זמן רב וההסתערות החלה עם שחר. נוכח אש האויב נאלץ הכוח לסגת ובנסיגה הקשה לאור היום היו נפגעים רבים. בקרב זה נפל, ביום י"ד בניסן תש"ח (23.4.1948). בן 24 בנופלו. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בקריית ענבים.

השלמת מידע: עתה אנו יודעים רק שאשתו נקראה **רחל**, ושהיא כבר נפטרה.

כמו כן, היה לו אח בשם **יוסף שקדי**, שהתגורר ברמת-גן; נפטר ב-1999. יוסף היה יליד ה-3.1.1912 עוד אח היה **מנחם-אמיל** שקדי (1920-2007), ממייסדי כפר טרומן.

בדף עד שמילא יוסף בשנת 1957 הוא כתב שאביהם, בן-ציון (1888) היה יליד **גאניץ'** ושם המשפחה של האם שרה היה פפרמן. באתר "יד ושם" רשום: שרה מאנדל נולדה לדוד. היא הייתה נשואה לבן-ציון. לפני מלחמת העולם השנייה התגוררה ב-Ganya שבצ'כוסלובקיה. Ganya היא גאניץ' וכך נפתרה תעלומת מקום לידתו של מנדל שלמה. ההורים נרצחו בשואה.

לשלמה היו עוד אחים שנספו בשואה (לפי עדותו של יוסף): **חיה הרשקוביץ** (1914), הייתה נשואה לצבי והיו להם 2 ילדים; בזמן המלחמה התגוררה באוסטרבה שבצ'כיה. אחים נוספים: **סעריל, דוד, דבורה** (1926), **בתי** (1924) - זו גם שנת הלידה הידועה של שלמה - אחות תאומה? **יהודה** (1920); המשפחה הייתה בת 9 ילדים. שלמה מונצח בבית "יד לבנים" גבעתיים.

חללי נבי סמואל שנפלו כ"ט 22.4.48
 פוננסקי חיים בן אברהם (תי"א),
 שונט צבי (חארה"ב), מלך רסאל (עין
 חרוד), לוי משה בן וידה (תי"א), מולי
 דבין חיים (תי"א, רחי סוקולוב), בולדה
 יעקב (תי"א, רחי ביאליק), לוי שרשו
 רחמים (שכונת התקווה רחוב ת"ה 5),
 ספר מאיר (יגור), סוכמן משה (חשמו
 היס), פיינגבלט אהרן (קרית מוצקין),
 אבטיחי יעקב (פתח-תקווה), קליין מי
 כאל (חיפה, רחי פבונר 5), דובוב
 ארית (תי"א, רחי דיונגוף), מרדכי יהוי
 דה בן אברהם (חיפה), מורחי ציון בן
 מאיר (ראשון לציון), אסא מנחם
 (פ"ת), בלומברג ארית (ירושלים, בית
 ישראל החושנה), דיסריך סרץ (ת"ר
 יוסף), אקריש מאיר בן משה מאיר
 (תי"א, שכי התקווה), רואה יצחק (נתנ
 יה), מרמור דוד (חיפה), לוי יעקב בן
 שלמה (תי"א, שכי שפירא), בורגשטיין
 מרדכי (רחי יבנה 2, תי"א), זיס בנימין
 (כרכור), ווילנצ'יק סמואל (נוה-ים),
 מאיר בן-ציון (תי"א, רחי בוגרשוב),
 זילברמן אבנר בן מנחם מנדל (שכונת
 מונטיפיורי), מנדל שלמה (נחלת יצ
 חק), גוטמן דוד (תי"א, יד אליהו),
 קוסמן מנחם בן אליהו (תי"א), רינמן
 יקותיאל (תי"א, רחי רמביס), שטרן
 דן בן גד (פתח-תקווה), קוטיק מיכל
 (קרית וזיים).

עיתון "הבוקר"
 17.5.1948
 חללי נבי סמואל
 - מנדל שלמה
 (נחלת יצחק)
 [בסוף הכתבה]

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"א:

"מדליקה נר לעילוי נשמתו של דודי שלמה מנדל (אח של אבא) ת.נ.צ.ב.ה."

אילה כץ 13 אפריל 2021

"לזכור ולא לשכוח" ליסה שקדי 13 אפריל 2021

"לאחר שניצל מתלאות השואה ועלה לארץ הקודש נפל במערכה לשחרור ירושלים. שירת בחטיבת הראל. בן 23 בנופלו. תהה נשמתך צרורה בצרור החיים, בגן עדן תהה מנוחתך. בזכותך ובזכות חבריך

לנשק אנו חיים במדינת ישראל. יהי זכרך ברוך." חגי זיסמן 7 אפריל 2021

"יהי זכרך ברוך" רוני ורדי 13 אפריל 2021

איתרתי את איילה כץ, בתו של מנחם שקדי, אחיו של מנדל שלמה. מנחם עלה ארצה ב-1949 וגם אשתו, מרתה, הייתה ילידת קרפטורוס - מאפשה. למנחם ולמרתה נולדו 3 ילדים: צביקה - נולד בצ'כוסלובקיה ב-1947; שלמה - נולד ב-1949, חודשים ספורים אחרי שמנחם ומרתה הגיעו לארץ. שלמה נקרא על שם הדוד שלמה מנדל (אח של מנחם), שנפל במלחמת השחרור [ועל שם שלמה ליבוביץ, אח של מרתה, יליד אפשה, שנספה בשואה]. הילדה השלישית היא איילה.

יוסף, האח המתעד, עלה עוד בשנת 1936 ונולדו לו 3 ילדים: שרה (זיסמן) אבי ואליהו שקדי.

מאבי קיבלתי את התמונות המשפחתיות. הוא הוסיף את תאריך הולדתו של אביו, יוסף. כן ציין

שלסבא, בן-ציון, היה בית בן 4

חדרים. אחד החדרים היה מושכר;

חדר אחר שימש כ"חידור". ההורים

שלחו את יוסף ללמוד בספינקא.

רוני ורדי וחגי זיסמן הם נכדיו של

יוסף, אחיו של שלמה (הבת של

אליהו/הבן של שרה, ילדיו של יוסף).

קרב נבי סמואל - המצבות הזמניות
על קברי החללים בקיבוץ קריית ענבים

מעדותו של אבי, בנו של יוסף,

התקבל עוד מידע על שלמה: הוא

הצטרף לפרטיזנים שהיו ממוקמים

ביערות במזרח הונגריה. הוא נתפס

מספר ימים לפני תום המלחמה.

בהיותו בשבי, תוך כדי הובלתו

ברכבת, מערבה, לכיוון כלא של

הצבא הרומני - קפץ שלמה

מהרכבת - לנהר שבמרכז רומניה.

הנאצים ירו לתוך המים וכמה מהנמלטים

הללו נהרגו עקב כך.

שלמה עזב את אירופה דרך טורקיה, סוריה

ולבנון והגיע ארצה. הוא עבד לפרנסתו כנגר.

ב-1947 נישא לרחל והם התגוררו בגבעתיים.

לוח זיכרון לקרב נבי סמואל - בגבעת הרדאר

באדיבות Avii1111 dr. avishai teicher

שלמה מנדל עם אשתו, רחל, לה
הספיק להיות נשוי זמן קצר מאוד

מנחם שקדי, עם בנו, צביקה,
ליד המצבה של שלמה מנדל, אחיו,
קריית ענבים

אחיו של שלמה מנדל, מנחם ומרתה שקדי

אחותו של שלמה עם בנה ובעלה (מימין).
כנראה שזו האחות חיה (מנדל) הרשקוביץ ובעלה צבי,
עליהם דיווח יוסף שקדי כנרצחים.
משמאל עומד אחיו של שלמה, יהודה מנדל, שנרצח אף הוא

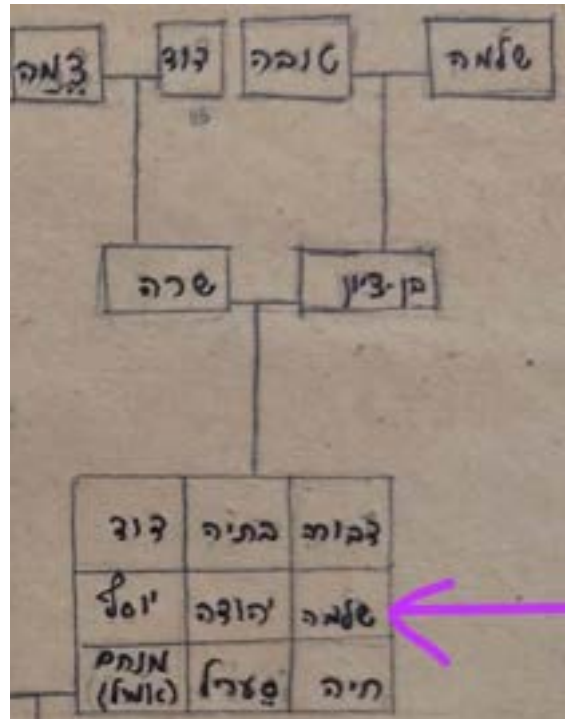
כ"ס"ד

ראיון עם סבא - מנחם שקדי

נולדתי וגדלתי בכ"כיה בשנת'
 הינו 9 יורים בבית 5 בנים ו-4 בנות
 כשהייתי צעיר, הייתי בבני עקיבא.
 אודעו שיעורי עברית, שוקולו משקנים, שרנו שירים,
 קרענו חורה והיה מאד נעים.
 כבוקר האכלו "אדרי". כל החיים האכלו אבי"ס צ'כו.
 הייתה לנו הפסקה של שעהיים שלוש ביום ואז אכלנו אבי"ס בשוק.
 ב-1940 גרתי שהגרמנים כבשו את צ'כוסלובקיה בדגתי
 אביתי המושפלת הייתי אז בן 20.
 שמ לבשו שאני מרגל וכאלו אנוי כסיכור.
 גרתי כך לזמני והייתי גיל כ-25 בדגת הדוסי.
 מאד יגרי הגרמנים אצבא הצ'כוי ולמאני גרד הגרמנים.
 מאל משפתי הגדולה נעונו ביימ גרתי המאמה רק אני
 ועוד שני גימ.
 גרתי מסת. שמים. נודע המאמה הגרמני.

מנחם (אמיל) מנדל (שקדי) במדי הצבא הצ'כי, אחיו של שלמה

מתוך עבודת השורשים של אסנת כץ, בתה של איילה, נכדתו של מנחם (אמיל) שקדי, אח של שלמה מנדל

76. מרמלשטיין טוביה, בנם של ישראל-לייב וחנה-הלנה לבית פוגל. טוביה נולד ב- 26.9.1927 (כ' אלול תרפ"ז), בווליקי ביצ'קוב, אח ליהודה, חיים-גצל-אליקים, שיינדל-יפה, לאה, מרים וסמואל [היה אח נוסף – בהמשך]. טוביה למד ב"חדר" ובבית ספר יסודי ממשלתי.

טוביה ואביו נשלחו למחנה ההשמדה מטהאוזן - גוז בגרמניה, אביו נפטר בידיו של טוביה. בשלהי המלחמה טוביה ברח מהעיירה בעת שהייתה נתונה לשלטון הסובייטים עם 4 חברים, הם חצו את הגבול לרומניה, משם המשיכו לאיטליה והמשיכו ב"נתיב הבריחה" - עד שעלו ארצה יום לאחר הקמת המדינה, ב- 15.5.1948, בשיירה של אנשי גח"ל (גיוס חוץ-לארץ), באונייה "פנמה תאטי".

טוביה גויס לשורות "ההגנה", היה במחנה אימונים ושירת בתפקיד מקלען שני בחטיבה 7 שזה עתה הוקמה. בשיחה האחרונה בקיבוץ, עם תחושות של אי ביטחון טרם יציאתו לקרב אמר ש"קברנו מיליונים ולא השגנו כלום, נקריב עוד אלפים ואולי נשיג עצמאות. הסיכון גדול. אך אין פנאי להיסוסים!".

עם כניסת הלגיון הירדני למלחמה הוחמר מצבה של ירושלים והדרך אליה נותקה על ידי מערך הלגיון בלטרון. בניסיון לפרוץ את הדרך נערך מבצע "בן-נון א" והמשימה הוטלה על חטיבה 7. הכוחות התוקפים נתקלו בכוחות אויב עדיפים ונאלצו לסגת. בקרב זה נפל, ביום ט"ו באייר תש"ח (24.5.1948), תשעה ימים לאחר עלייתו ארצה. בן 20.5. בנופלו. ביום י"א באדר תש"י (28.2.1950) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: סיפורו נחקר והושלם בשנת 2016, על ידי מתנדבי "לתת פנים לנופלים". מתנדבי "לתת פנים לנופלים" עוברים בין קבריהם של חללי מערכות ישראל, אשר מצבותיהם חסרות מידע וקורותיהם אינם ידועים, ומשאירים על המצבות "פתק חיפוש" עם בקשה לאיתור פרטים על אודות הנופלים. אורי שגיא, מתנדב העמותה אומר: "אני לא יכול לעמוד בפני מצבה חסרה. לכל חייל יש סיפור, לכל חייל יש פנים, כל חייל הוא עולם ומלואו. מצבה ריקה או חסרה הופכת את החייל ל'שקוף', ולא ייתכן שחייל, שהקריב את חייו למען הקמת המדינה, יהיה שקוף. מבחינתי צריך לעשות כל מה שניתן כדי 'לתת לו פנים', כדי לאפשר לסיפור האישי שלו להתקיים ושדמותו לא תשכח. לא ייתכן שלא תהיה לנו תמונתו של חייל שנפל. זו החובה והכבוד האחרון שאנחנו מצווים לעשות לו". כך נוצר הקשר בין מתנדבי הפרויקט לאחייניו של טוביה. בעקבות הקשר הזה ולאחר תלאות בירוקרטיות, הוחלפה המצבה של טוביה, בעזרת משרד הביטחון, והפרטים החסרים הושלמו.

באתר של מתנדבי העמותה מצאתי מידע על טקס גילוי מצבה ועל מפגש של שלושה מהאחיינים שלו. הסתבר לי שהשלושה הם בני הקהילה הרשומים בדפי הקשר שלנו: להלן החנה פוקס לבית ויזל [מבני ברק], מורה לפסנתר; אריה מרמלשטיין [מפתח תקווה], פנסיונר של 'קואופ'; וד"ר וילי מרמרשטיין [מבאר שבע], רופא ב'סורוקה' ויו"ר האיגוד הישראלי לאונקולוגיה קלינית ורדיותרפיה. הכתבה היא מאתר העמותה, המתאר את קורות המשפחה.

משפחת מרמלשטיין
וארגון המתנדבים "לתת פנים לנופלים"

לחת פנים לנופלים

מומינים
לטקס גילוי מצבה ואזכרה
לוזכרו של

החייל טוביה מרמלשטיין ז"ל

נפאל שואה ילד צ'כוסלובקיה, עלה
למחנות הכרות המדינה ונפל בלטרון 1948.

יום שלישי ט"ז אייר תשע"ח 1.5.2018
בית העלמין הר הרצל אזור ב' חלקה 2 בשעה 16:15
נפגשים בכניסה לבית העלמין בשעה 16:00

הטקס, בהשתתפות בני המשפחה שנמצאה,
וחברו לנשק יצחק שרמן.

טוביה, ביילום העליון מימין
ובאיומנים אחרונים לפני קרב לטרון

טקס גילוי המצבה נערך ב- 1.5.2018. טוביה מרמלשטיין מצולם בשתי התמונות

"רעות שכזו: הקרב בלטרון שהפריד בין החברים ששרדו את מחנות ההשמדה - מאת בתאל קולמן
ה' באייר ה'תשע"ח 20.04.2018

ערב יום הזיכרון תשע"ח, ובזכות פרויקט 'לתת פנים לנופלים', כפי שיתואר בהמשך, אנחנו מפגישים לראשונה את יצחק ובתיה שרמן, [חברו של טוביה ואשתו] עם שארי בשרו של טוביה, הלא הם אחייניו, שעלו במהלך השנים מאוקראינה, אז בשליטת ברה"מ: חנה פוקס לבית ויזל (71) [מבני ברק], מורה לפסנתר; אריה מרמלשטיין (69) [מפתח תקווה], פנסיונר של 'קואופ'; וד"ר וילי מרמרשטיין (67) [מבאר שבע], רופא ב'סורוקה' ויו"ר האיגוד הישראלי לאונקולוגיה קלינית ורדיותרפיה. הוא התקשה להגיע למפגש בשל עבודתו העמוסה, אך התאמץ לעשות זאת למען חשיבות הנושא. השלושה הם בני דודים, כל אחד מהם בן של אח אחר של טוביה, ששרד את השואה; לכל אחד מהאחיינים שהגיעו למפגש יש עוד אח או אחות בחיים. מנסים לגשש ולהצליב פרטים. כששרמן מספר על הפעם הראשונה שבה פגש את טוביה ברכבת, עיניו מתלחלחות והוא מתקשה להמשיך. 'פתאום שמעתי יידיש על הרכבת', הוא מספר, 'חשבתי שאני חולם. ניגשתי לחבורת הצעירים ושאלתי לאן הם נוסעים, והתברר שאנחנו נוסעים לאותו מקום. זו הייתה הנסיעה הראשונה שלי עם טוביה, אחת מני רבות', הוא משחזר. הנוכחים אכן נרגשים מאוד וחלק ניכר מהזמן נמצאים על סף בכי. השיחה מתנהלת בעברית, אבל מדי פעם, בינם לבין עצמם, הם עוברים ליידיש, שכולם שולטים בה היטב.

טוביה מרמלשטיין נולד ב-27 בספטמבר 1926 לישראל-לייב ולחנה (לבית פוגל) בעיירה ביצ'קוב, שרבים מתושביה היהודים היו דתיים. הוא למד ב'חדר' של חסידות קרעטשניף, והיה ילד חמישי מתוך שמונה אחים. שלושה מאחיו שרדו את השואה - יהודה, אביו של אריה; חיים-גצל, אביו של וילי; ושיינדל, אימה של חנה. שני הוריו וארבעת אחיו האחרים - לאה, מרים, סמואל והרמן - נרצחו [שמו של הרמן לא הוזכר באתר "יזכור"]. באיסרו חג של פסח, 16 באפריל 1944, ריכזו הנאצים את יהודי ביצ'קוב בבית הכנסת הגדול בעיר. לאחר 3 ימים הם הועברו משם לגטו במיטסלקה [כיום

בהונגריה]. טוביה ובני משפחתו התגלגלו במחנות ריכוז שונים, ובהם גרוסרזון, דורנאו וגונזקירכן. בהמשך שהו טוביה, אחיו חיים-גצל ואביו כ-3 חודשים במחנה מאוטהאוזן, ושם נרצח אביו של טוביה. המחנה שוחרר על ידי הצבא האמריקני במאי 1945. עם תום המלחמה חזר טוביה לביתו כדי לחפש את משפחתו. בעיירה הוא מצא את דודו ואת חלק מאחיו ששרדו. אחרי שהוא וחמישה מחבריו קיבלו צו גיוס לצבא הסובייטי, הם החליטו לברוח שוב. לא בשביל זה הם שרדו את השואה, החליטו, ושמו את פניהם לעבר ארץ ישראל. בהמשך פגש, כאמור, את יצחק, והשנים היו לחברים קרובים.

'חמישה ימים היינו בים', מתאר יצחק את ימי ההפלגה לארץ. 'כל הזמן רקדנו; כולנו היינו צעירים ונרגשים מאוד. כל הזמן הכריזו 'עוד שלוש שעות נגיע לישראל', 'עוד שעתים' וכן הלאה. הקפטן של האונייה התחנן שנפסיק לרקוד. הוא אמר שאי אפשר לשוט ככה, שהאונייה עולה ויורדת - לא בגלל הגלים, אלא בגלל הרוקדים... הייתי מבולבל לגמרי, שמחנו וחששנו יחד. ידענו שאנחנו הולכים למלחמה. התאמנו על נשק חם. השביעו אותנו לצבא עוד באיטליה. הכינו אותנו להיות הקצינים של הצבא. כולם חוץ מאיתנו היו פייטרים, אנחנו היינו רזים ושקטים'.

טוביה, שהגיע מבית דתי וציוני, עם נטייה רוויזיוניסטית, הכיר את 'התקווה' מהבית. בני משפחתו יודעים לספר, שאבותיהם הלכו ברגל כ-140 קילומטרים מביצ'קוב למונקץ, כדי לשמוע את נאומיו של ז'בוטינסקי. 'בכל מה שקשור ליהדות ולעברית, הוא ידע יותר מכולנו', מספר יצחק. 'הוא היה קורא לי את העיתון ביידיש, הוא היה הכי מחובר מכולנו'. האחיינים מהנהנים ומאשרים: 'סבא היה יהודי מאמין, היה לו שטריימל, ובכלל, המשפחה הייתה מאוד דתית', אומרת חנה. ויצחק ממשיך לספר: 'כשבמישקולץ לימדו את החבר'ה לשיר "התקווה", טוביה כבר הכיר את ההמנון ולימד אותנו. כשחיכנו על האונייה לאישור כניסה, טוביה לימד את האנשים לשיר את ההמנון'.

כך מתוארת הגעתה של הספינה בספרו של רם אורן, 'לטרוון', המבוסס על תחקיר היסטורי ועדויות: 'משעלה שחרו של יום שבת, הגיחו מאות עולים מן המחנק והצפיפות של אולמות השינה אל אוויר הים הרענן של סיפונה של 'טאטי פנמה'. רבים מהם לא הצליחו לישון כל הלילה מרוב התרגשות. הם מילאו את הסיפון, כשעיניהם נישאות אל האופק המתבהר במזרח, אל בתי החוף של תל אביב, שהצטיירו כקוביות משחק מתוך ערפילי הבוקר. ההתרגשות גאתה. מישהו החל לשיר את "התקווה", וכולם הצטרפו אליו. היום שחלמו עליו, הארץ שנכספו אליה, היו עתה בהישג יד'. האם אותם מישהו שהחל לשיר על סיפון ה'טאטי פנמה' את ההמנון והדביק את כולם הוא טוביה? לעולם לא נדע.

'כשהאונייה התקרבה לחוף, קפצנו כולנו לים', מספר יצחק. 'המצרים הפציצו, וכולם היו חייבים לרדת בחופזה. יצאתי מהמים, כשרק תחתונים לגופי. אנשים ברחוב לא הבינו מה אני עושה. הגעתי לתחנת אוטובוס וניסיתי להסביר את עצמי ביידיש. נהג שהגיע לתחנה הסיע אותי למחנה קריית מאיר, הבסיס הראשון של הגיוס. הוא נתן לי דחיפה ואמר 'משם אתה כבר לא תצא'. אחד אחד הגענו מהים אל החוף והתאספנו במחנה. לא הייתה לנו שום ניירת. נסענו לחזית, אבל לא נכנסנו ישר למלחמה, אלא התאמנו יומיים בפרדסים של קיבוץ חולדה'.

בשלב הזה נפרדו דרכיהם של יצחק וטוביה, מי למוות ומי לחיים. בעוד שטוביה נשלח לשדה הקרב, יצחק נשאר בעורף בגלל נזק לכלייתו עקב התייבשות.

יצחק נשאל: אתה זוכר את הפעם האחרונה שראית את טוביה? 'לא ממש. בשלב הזה כבר לא דיברנו הרבה, היינו בפאניקה מוחלטת'.

מתי שמעת שהוא נפל? 'עברתי משם, כבר לא חזרתי לחטיבה 7 אלא לחטיבה 8. כשנגמרה ההפוגה חזרנו ללחימה. ישראל החליטה לשחרר את הגליל המערבי, ואותי הציבו על כביש עכו. כשפגשתי את החברים מחטיבה 7 הם סיפרו לי שטוביה נפל. קיבלתי חלק מהדברים שלו. הייתה לנו חבילה משותפת, אבל אני לא יודע איפה היא. נעלמה'.

קרבות לטרון היו סדרה של חמישה קרבות קשים בין צה"ל והלגיון הערבי בפאתי לטרון, בין 24 במאי ל-18 ביולי 1948, במהלך מלחמת העצמאות. באזור לטרון עבר הכביש היחיד, שחיבר את ירושלים עם השפלה, ומכאן נגזרה חשיבותו האסטרטגית. חמישה ניסיונות שנעשו לכבוש את לטרון נכשלו, ולטרון נותרה תחת שליטה ירדנית עד מלחמת ששת הימים. טוביה מרמלשטיין נהרג במבצע בן נון א', המבצע הראשון שבו ניסו לכבוש את לטרון.

חנה, אחייניתו של טוביה, הייתה תינוקת כשהוא חזר לביצ'קוב אחרי המלחמה. היא גדלה וחייה בביצ'קוב והייתה הראשונה לעלות ארצה בשנת '74. שני אחיה היו 'סירובניקים' - מסורבי עלייה - במשך שנים רבות. הידיעה על מותו של טוביה הגיעה אליה במכתב מאליעזר ויזל, בן דודה, שעלה עם טוביה לארץ, לחם איתו בלטרון והיה לצדו כשנפל. 'איך שהגענו לישראל, ממש בשבוע הראשון שלנו בארץ, הגענו למשרד הביטחון כדי לקבל מידע על טוביה', מספרת חנה. 'הביאו לנו את התמונה שלו, ונכתב שהוא קבור בקבר אחים ברחובות. כשהגענו לשם גילינו שהעבירו אותו לקבר אחים בהר הרצל. נסענו לשם, ומאז, בכל שנה, אנחנו נוסעים עם הילדים לטקס יום הזיכרון'.

אריה מרמלשטיין: 'אנחנו הגשנו בקשה לעלות ב-78' וקיבלנו סירוב. אחרי חצי שנה שוב הגשנו בקשה, ושוב סורבנו. פתאום בשנת 1980 הוזמנו למשרד הפנים ואמרו לנו 'כן'. היינו אחת המשפחות האחרונות, שאישרו להן לעלות בתקופה הזו. בהמשך השנה כבר לא נתנו לאף אחד'.

לווילי מרמלשטיין, ששירת בחיל האוויר הסובייטי, נדרשו 15 שנים של צינון לפני שיוכל לעזוב את המדינה. 'הגשתי בקשה ואמרו לי 'שב בשקט'. אחרי שהסתיימו 15 השנים הורשיתי לעלות. לכולם היה ברור שרוצים לעלות. הייתה בדיחה כזו, שמישהו מצטרף לשיחה ואומר 'אני לא יודע על מה אתם מדברים, אבל חייבים לנסוע'.

בניגוד לתדמית הרווחת על יהדות בריה"מ, המנותקת לחלוטין מהיהדות, האחיינים מספרים על עיירות שבהן 'אפילו הגויים ידעו יידיש'. אריה מספר שלאחר שהמוהל המקומי באזור הקרפטים שבו חיו נפטר, הוא התפלל שאשתו ההרה תלד בת - וכך אכן קרה. את בנו של וילי מל רופא, ובהמשך נמצא פתרון. 'כמה צעירים נסעו לצ'רנוביץ והביאו משם מוהל, והוא ירש את המוהל שנפטר', מספר אריה.

'לא דיברו על השואה', מסכימים כולם. 'דיברו רק על מה שקורה עכשיו. ואם דיברו על השואה, זה היה בשפה שלא הבנו'.

יום אחד בלבד הפריד לאורך השנים בין המרמלשטיינים ליצחק שרמן. מאז שעלו ארצה מברה"מ, נהגו אחייניו של טוביה ובני משפחותיהם לפקוד את הקבר פעם אחת בשנה, ביום העצמאות. 'ביום הזיכרון זה קטסטרופה', אומר וילי, ומתייחס לעומס הרב. 'ביום העצמאות שקט ורגוע'. שרמן נהג גם הוא להגיע לקבר חברו הטוב ואף היה מתאמץ לארגן מניין לאמירת קדיש, אך ביום הזיכרון. את החיבור ביניהם עשה בחור בשם איתמר גור, שהגיע באקראי ביום הזיכרון לחלקה של מרמלשטיין, בקבר האחים של הרוגי לטרון בהר הרצל.

אילו היה חי, איפה הוא היה היום? 'הוא היה בקיבוץ, בטוח. הוא היה טיפוס כזה. יכול להיות שבעקבותיו גם אני הייתי הופך להיות קיבוצניק, מי יודע?'

'טוביה מרמלשטיין שרד את השואה ועלה לארץ בגבורה רבה, וסיפורו מסמל את סיפורו הלא ייאמן של עם ישראל. טוביה רק הגיע לארץ, ומיד קיבל נשק ונלחם עם חטיבה 7 באזור לטרון. האיש ששרד את השואה נפל כאדם חופשי ימים ספורים לאחר עלייתו ארצה. זהו סיפורם של ניצולי שואה רבים שנלחמו ואיפשרו את קיומה של את מדינת ישראל. רק בזכותם אנחנו פה. זה בסיסי שלפחות נזכור אותם'. כך אומר סטיבן גלייזר, מי שקיבל לידי את התיק של טוביה מרמלשטיין. במפגש בבית משפחת שרמן הוא אומר: 'בלי זיכרון אנחנו כלום. אני חי את החלום הציוני, אבל זוכר שלא קיבלנו את המדינה על מגש של כסף. כשאני רואה את החבר'ה האלו, שאין להם תמונה וזכר - זה נותן לי 'פוש' לגלות מי הם היו, מי סלל את הדרך בשבילי. אני נפגש עם אנשים שהיה להם תפקיד משמעותי בחיים של החללים האלה, אנשים כמו יצחק, בני משפחה, אלה גיבורים אמיתיים שאנחנו חייבים לכבד אותם. אשתי מתלוננת שאני מתעסק יותר מדי במתים, אבל אני אומר לה, שאני מרגיש שאני מחייה מתים. כשאני בקשר עם המשפחות אני מרגיש שאני נותן להם משהו, שאולי לא היה להם מקודם. אחייניו של טוביה למדו מאיתנו מי הוא היה'. 'לחלוטין', מהנהנת חנה בהסכמה. 'קיבלנו מכם המון, לא חלמנו שעוד נפגוש מישהו שהכיר את טוביה. אתם אנשים מיוחדים, כולכם, תודה לכם', היא פונה לכל הנוכחים. 'אנחנו כמו משפחה עכשיו', משיבה בתיה. 'תבואו לבקר שוב, כולכם'."

מצבתו של טוביה
לפני גילוי הפרטים החסרים

מצבתו החדשה של טוביה
עם השלמת הפרטים החסרים

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:
 "דוד טוביה היקר הי"ד, שנלחם בחירוף נפש ונפל בקרב. תמיד תישאר בליבנו גיבור.
 יהי זכרך ברוך ונשמתיך צרורה בצרור החיים." דניאל לביא 13 אפריל 2021

Date 4.12.50/No.4.
 Name M E R M E L S T E I N , Tobias File P-18-414
 BD 1927 BP Bocicioiu M. Nat Jewish
 Next of Kin mother: Fogel, Helena
 Source of Information ~~Gruposia Dombor, Byrebasca in Sighet/~~
 thr. AJDC Bergen-Belsen
 Last kn. Location Sighet/Roumania Date 1.8.45
 CC/Prison Arr. lib.
 Transf. on to
 Died on in
 Cause of death
 Buried on in
 Grave D. C. No.
 Remarks returned from Camp Gonskirchen in July 1945,
 residence before deport.: B-Pesta. 13812.

כרטיס מחנות
 הריכוז:
 המקור: "יד ושם"
 שם האם: הלנה,
 לבית פוגל
 תאריך לידה:
 26.9.1927
 תיעוד: טוביה
 במחנה בגרוס-רוזן
 16.2.1945, גרמניה
 ובמחנה
 GUNSKIRCHEN
 מאטהאוזן, משם
 שוחרר

Name: M E R M E L S T E I N , Tobias Gr.No.-Nr. 13 812
 BD: 26.9.27 BP: Rel.: jüdisch
 Nat: ungarisch
 War at 16. Februar 1945 im KL.
 Gross-Rosen/Kdo. Riese inhaftiert.
 Liste ungar. Juden
 die am 16.2.45 im
 KL. Gr. Rosen/ Kdo.
 Riese inhaftiert
 waren.
 Seite: 141 rot
 Lfd.-Nr. 6716
 Azi: OCC 8/12h
 Inv.-Folder 43

טוביה
 מרמלשטיין
 (מימין)

טוביה מרמלשטיין באימונים

טקס גילוי המצבה במאי 2018

בביתנו של יצחק שרמן - עם בני הדודים של טוביה מרמלשטיין

בני הדודים של טוביה - מימין:
 וילי מרמרשטיין,
 אריה מרמלשטיין, יצחק שרמן
 (חברו של טוביה),
 חנה פוקס וסטיבן גליזר
 (חוקר העמותה)

77. **מרקוביץ זאב (ולבל)**, בן ברכה ואברהם, נולד ביום כ"ז בכסלו (ג') חנוכה) תרפ"ט (10.12.1928) באיגלא. בשנת 1936 עלה ארצה עם המשפחה, שהשתקעה בתל אביב. זאב למד בבית הספר "תחכמוני" ונודע כנער שובב, חריף שכל וספורטאי טוב. בהיותו בן 10 הצטרף לבית"ר, אולם הוריו דרשו ממנו לעבור לתנועה מתונה יותר. אחרי התלבטויות הסכים להצעתם לצאת להכשרה חקלאית בקיבוץ. אחרי שני חודשי ניסיון בפורייה, בשנת 1944, נתקבל להכשרה בדגניה א'. שם נודע כבן חיל ונתחבב על מדריכיו ועל הנוער המקומי שבהכשרה. בשנת 1946 חזר משם העירה, למד מסגרות ועבד בה,

וכחניך בית"ר נתקבל למחתרת אצ"ל ועסק בה בארגון ובתעמולה. זאב היה אמור להישלח עם חברים בוגרים ממנו לבית ספר ימי באנגליה אבל התוכנית בוטלה לאחר שכל תעודותיו כבר היו מוכנות. דרישתו לעבור לחיל הקרבי של האצ"ל נתמכה על ידי מדריכיו, אך מפקדו החליט להשאירו בענייני ארגון ותעמולה.

צימאנונו לפעולה לא נתן לו להשלים עם תפקידו זה ובעזרת חבריו לשעבר מהכשרת דגניה, שהמשיכו את קשרי הידידות איתו, התקבל בראשית 1947 לפלמ"ח, בהבטחה לשתפו בפעולות ללא שהיות. זאב שירת בגבעת השלושה, רמת רחל ובית הערבה ובראשית מלחמת העצמאות הועבר לירושלים ושירת בגדודים שונים של הפלמ"ח. הוא השתתף בליווי שיירות בקו תל-אביב-ירושלים, לעיר העתיקה ולגוש עציון (היה גם בשיירת "נבי דניאל" שספגה אבדות קשות), בקרבות על הקסטל ועוד. באחרונה עבר קורס אלחוטאים והועבר לחטיבה 7, שזה עתה הוקמה. השתתף במבצע "בן-נון ב'", ההתקפה השנייה על מערך הלגיון בלטרון במגמה לפרוץ את הדרך לירושלים. היה בכוח שפרץ לחצר המשטרה ונפל עת פגע פגז ברכבו, ביום כ"א באייר תש"ח (30.5.1948).

בן 19 בנופלו. ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בקבר אחים.

השלמת מידע: על פי אתר תיכון עירוני ד' בתל אביב אנו יודעים שזאב היה בוגר התיכון.

מתוך ויקיפדיה: "מבצע בן נון ב' הסתיים בכישלון צורב. הכוחות שהופעלו ספגו אבדות כבדות (49 הרוגים ועשרות פצועים - מבלי שהצליחו להשיג אף אחד מיעדיהם. בחצר המשטרה נשארו 31 הרוגים וארבעה זחלמ"ם". בין ה-31 הללו היה מרקוביץ זאב."

לוחמי הפלמ"ח ישראל ויין (מימין) וזאב מרקוביץ (משמאל) בקורס קציני קשר, שייח' מוניס. ישראל ויין היה מאוד גבוה ואילו זאב מרקוביץ היה מאוד נמוך. זאב מרקוביץ נהרג בעת ניסיון כיבוש של משטרת לטרון.

לקראת ההתקפה על משטרת לטרון, כגרעין גדוד "חמ"ש" (חיל משוריניים) א' בחטיבה 7 (לימים גדוד 73), התאמנו בעל האוסף, יהודה זיו וחבריו, בנהיגת זחל"מים ונשלחו אל "הבית הירוק" בשייח' מוניס, שבו התקיים אז קורס קציני קשר. התמונה כפופה לזכויות יוצרים: צלם: יהודה זיו אלבום: אוסף יהודה זיו, "יד בן צבי", קוד תמונה: YBZ.0451.041

3.17.50

הארכיון הצבאי של חללי מלחמת השחרור צ.ה.ל.

בוה הננו מגישים לכם את הביוגרפיה הקצרה של החייל מס. ? מרקוביץ זאב בצרוף תמונתו. נולד התג החנוכה בתאריך _____ בצ'כיה , עלה ארצה בגיל 4 שנים . חונך בבית לאומי וגמר בי"ס עממי עירוני , מיסודו של זרם המזרחי "תתכמוני" . בהיותו בגיל 12 החל להיות מושפע מפעולת הארגונים הצבאיים , וכתוצאה מכך נמשך לתנועת הנוער "כיתר" שראה בה תנועת שחרור לאומית ותנועה יחידה המכוונת את חבריה הצעירים לאמונים צבאיים , והמתנכת אותם לשנוא ולאהוב גם יחד , לשנוא אויב ולאהוב מולדת , לפי דבריו מאז .

בהיותו בן 15 שנה עבר קורס מדריכים וקבל קבוצה להדרכה. משהצטיין מאד בהדרכה דרשו ממנו שיתמסר אך ורק להדרכה בקרב התנועה, ובאופן זמני יוותר על חברותו הפעילה בארגון הצבאי. אך משסרב חזר שוב לשורות הארגון , וכבר החל להשתתף בכמה פעולות צבאיות לא קשות ביותר.

במרוצת הזמן , לאחר מאסרים רבים מקרב המדריכים שכתנועה נצטווה שוב ע"י הארגון הצבאי להצטרף כמדריך לתנועה, ומשסרב שוב נשלח לפי בקשתו לקורס ימי שעליו חלם אז כשנתיים כעל חלום חייו. הצטיין בקורס וקבל המלצות טובות כימאי והוחלט לשלחו לאנגליה לעמוד ולהשתלם כקצין ימי בבית ספר לקצינים ימיים בריטי בלונדון. הם סדרו לו פספורט וכמו כן את כל שאר נירווחיו, וכבר היה מוכן להשלח. אך בין כה וכה נעשו העניינים בארץ יגעים מאד והמדיניות הציונית בשילוב עם פעולות האיבה העבריות הביאו את ארגון האומות המאוחדות לידי החלטה חיובית ביחס לעזיבתו של הצבא הבריטי את הארץ וחלוקתה בין תושבי א"י, נעשה מזג האוויר בארץ מלא וגדוש -אבק שריפה , וכתוצאה מזה לא יצאה שליחות זו לפועל.

משהגיע סוף שנת 1947 והחלו פעולות צבאיות נרחבות בכל הערץ , הייתי אני כותב השורות הללו , אחיו הבוגר , בין שורות הפלמ"ח . והשפעתי עליו ברוב עמל כי יעזוב את הארגון הצבאי הלאומי ויצטרף אף הוא לשורות הפלמ"ח.

הוא הסכים והצטרף לגדוד ה-6 , ומיד יצא ליס-המלח לקבוץ "בית-הערבה" . השתתף כל הזמן בלוחי שיירות לירושלים, וכמו כן בקרבות על העיר, בקרב הגדול ליד נבי-דניאל וגוש עציון. לאחר זאת ירד לשפלה והצטרף עם מחלקתו לקורס שריון שהיה אז בסביבות ת"א.

לכשגמרו את הקורס הקצר היה חופש פרידה ועזב את הבית בהרגשה לא נעימה , כשבשקט ספר לי שכבר ראה לא פעם האכזריות רבה את המות פנים אל פנים.

למחרת עזב את הבית ויצא לפעולה הגדולה על לטרון שממנה לא חזר עד היום הזה.

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים

של כל חללי מלחמת השחרור העברית.

אחיו הבוגר

מרקוביץ זאב

שני הספדים
שכתבו אחיו
הבוגר, **שמואל**
(שינה את שם
משפחתו למנור),
ועוד בן משפחה,
ששמו לא צויין -
מארכיון הפלמ"ח
17.3.1950
שמואל חי בין
1926-2011

יש אי התאמה
בין המידע באתר
"יזכור" לבין
המידע מהאחים:
באתר רשום
שזאב היה יליד
חנוכה 1928 ועלה
ארצה ב-1936 (בן
8), בעוד שהאח
שמואל מדווח
שנולד אמנם
בחנוכה אך עלה
ארצה בן 4.
בן/בת המשפחה
הנוסף/ת
כותבים שנולד
ב-1930. האם עלו
ארצה ב-1934 או
1936? ראו את
רישום העלייה
בהמשך.

י"ת ה"פ
תקבלם...
אריך
שנת ב

תולדות חייו של זאב מרקוביץ

וליו 3 בסוף דקוריה שנת 1930 חניק ביה היסטר תמכאנו.
בצ'יבולא גער שפד וחמל מאר וסקולטא טאפ, חניק ביהר מעל צשכ.
היה תדום מאר צו המפליטס ומשר מאר לם תקיפס שקדל עליו היה חם
מזג מליש ולכן דקטע ממנו לעצמא את התנועה ב'א וליכנס ללחית הצ'יב
בחינוק יתרי שקט אלף האו סרפ וללא תועיל וצדדי צו היה תעורר אפטיטע
יום וליים דבית. צד אטרי החלענו אל אחר ט חניק דקדור האו תענין
הטאד ביהרם דקדור טו וטא ל'מחאנו החר דקדל את התפצ'ע קטמחה
דב'ר עדר חפטיים גסון דב'רמה צב היה בתנת 1944 ואל'ר טע ומו
דב'רמה טו' היה אחר וצדדי צו ה'נלם האקלו ובהכשרה בארץ וכן ע'
המפליטס והוועדן תנחום דקדור צד אטרי נ'רפ' יום אחר כו האו חמר
ביהר לעצמא וברור אחר שצדדי ר'צו לעקלן מהכשרה אול'ר וצ'ר
(וכאלה היו לו תדום) וכן המפליטס דב'רמה לכן החליטו לעשאלו על
אלף ה'ר, אול'ר ישוד' טו הארם אצולה הח'ר מינעמ'ר אול'ר הח'ר
התפצ'ע דקדור גמאסו על'ר האו ש'ר צו בעולות השתלה טו האת'ר
הצ'רמ'ר האול'ר והח'רם ל'הצ'רמה האו צדדי את הקדור דשנת 1946
דקדור חמר ד'רם קדורו דב'רמה דקדור וטא עדר וכה וצ'ר וצ'ר
וה'רם דקדור הש'רם הצ'רמה ל'רם חרדי ג'רר ומפליטס יתרי מינעמ'ר
אל'ר ו'ר תנועה דב'רמה האו ד'רם הח'רמה לעלות אול'ר יתרי דב'ר
צ'רמה (ש'רם מפליטס ממנו דב'רמה טעם) דב'רמה סנה ומו לעל'ר
וכ'רם התעורר סופ'ר הא'רם ל'רם הא'רם על קטל דב'רמה טאן
סב'רם און און ו'רצ'רם צד האו ח'ר ו'רמ'רם טאסו כ'רם חפסו
דקדור'רם ש'רם חמר צ'רמ'ר דב'רמה דש'רם הח'רמה עול'רם וכן ח'ר
ל'רמה הא'רמה הקדורמה א'ר טו ל'רם סק'ר אול'ר וטא דקט דב'רמה
ל'רם ו'רמ'רם מונ'רם כ'ר המפליטס הח'רמה על'ר אול'ר חק'ר ד'רם
ס'רם הא'רמה כו האו ח'רם ד'רם חפס'ר ומ'רמ'רם טו ח'רם
דב'רמה אלף האו ש'רמה ל'רם ו'רם האו לעשרת ד'רמ'רם ו'רם

בחינת ערצות את האתגור הצבאי האומי והפסקת תמימי אפגניה
 שמשאל אתם בקשה אכתרים ושהו מקרים קביתנו ונפגו את
 צבר הילת תרה האתגור הצבאי האומי. החלטת עמיתים לקבלתו
 הורה צב קתיולת שנת 1947 שנה לפני פרוץ המאורעות
 ונתנה לו פריטה להשתתף בעצמות היאשנות של הנאצים.
 האל-שהי זמן מה גלגלת-השאלה אחת ערה לכמה-כח
 ומשם לבית העירקה שם היה צב פרוץ באחזקה אחת קריבה
 ערה לזווי שוחות ובלשנים-תל-אלה ופסולות-העיר העתיקה
 ויחוסלים-ציון. הובן כי אנשי הסוכרה אנכי פנאל וכמו כן בקבלת
 על הרי הקסטל ועצ... ואל אולת הפון לו קהל חסידים.
 דלת קרוב אחת הופר קביל ואחר שקבל חרטה של 4 יומים
 הלא היה חנה וחלש מאד מאד לפני שנים גלה לבבל שבין
 כי הלא נוסע למחנה קראסון אציון ואח"כ יתחילו בהפקדה על אטמן
 הלא סנה כי ערה קרסו אלמוטאלת של 12 וים ומתנה פוא אלמוטלי.
 ולמחר זאל אחר שאם וילת לו באינולת נסו חלל בתאריך 30.5.48
 אול מטיית אטמן ולפי פקמי תרה שפשיפת האלה הפעולה
 גבל פלז של תחת על אכנת הלולת והיא בתכסיה.
 אילני אציון כי טלשה תנך לתפס לותר מקרה פשוטה קרוב-פנאל
 וסנה כי האמלה לצה עפיק את הפלומה ולסנתו אצבא התנה
 קושטאל ועצני לו גם אלו ערצות. אול פוא סנה התעני באין
 הלא וכל אלמוט קציולת אלה עם תולת מתנחלים. ער כמה שופק לנו
 הלא התעניק אגפוס העסי (הסול) התעני, העליושי והתייסן.

בעמוד הראשון של העדות כתוב: "היה חם מזג מאוד ולכן ביקשנו ממנו לעזוב את התנועה הזו ולהיכנס לאחרת. רצינו בחינוך יותר שקט, אבל הוא סרב, וללא הועיל, ודבר זה היה הגורם לסכסוכים יום יומיים בבית. עד אשר החלטנו יום אחד כי חינוך בקיבוץ הוא הפתרון הטוב ביותר לבעיה זו, והוא, לתימהוננו הרב, קיבל את ההצעה בשמחה.

מכיוון שרשום בלשון רבים - האם מי מההורים הוא המתעד? או עוד אח/ות מהאחים של זאב?

• על פי השערות של חסידה שיזף [ראו בהמשך] זהו הניסוח המתאים לאחיו של זאב, צבי.

ב"ספר מארמארוש" מסופר על עלייתו של אברהם, אביו, לארץ (273): "בקיץ 1933 ביקרו בקארפאטו-רוס ברל כצנלסון וברכה חבס. הם שלחו דו"ח נלהב לוועד הפועל של ההסתדרות על יהודי מארמארוש, שהם חומר אנושי מעולה מאוד להתיישבות בארץ ישראל. בעקבו דו"ח זה נוסדה באיגלא (ובכמה מקומות אחרים בקארפאטורוס) הסתדרות "העובד". בקיץ החליטו שלושה מיהודי איגלא לעלות לארץ ישראל ברגל וללא סרטיפיקאטף: אברהם מארקוביטש, שכונה "בולשביק" על היותו שבוי ברוסיה בימי מלחמת העולם הראשונה; משה דוד הרשקוביטש... והשלישי היה אייזיק הנגר. ואמנם הגיעו כל

השלושה עד העיר בירות שבלבנון. משם הבריחו את הגבול והגיעו לכפר סבא, שבה כבר ישבו שניים מעולי איגלא. השלושה התפרנסו בכבוד מעבודתם והם פנו אל המוסדות לאפשר להם להביא את משפחותיהם מאיגלא. ואמנם בשנת 1936 חזרו השלושה לאיגלא, העלו את בני משפחותיהם (28 נפשות) על עגלות והעבירו לתחנת הרכבת של ביטיינא ועלו ארצה. כל יהודי איגלא, אנשים, נשים וטף, התאספו למרכז הכפר כדי להיפרד משיירת העולים לארץ ישראל... " זאב מרקוביץ, בנו של אברהם "הבולשביק", היה חייל בפלמ"ח, נפל בקרב על פריצת הדרך לירושלים בחזית לטרון. [במלחמה זאת נפל גם ליבוביץ אריה, בנו של אייזיק הנגר]. ראו בהמשך את רישום העלייה של 3 המשפחות.

הסבר על הקרב בו נפל מרקוביץ זאב (ולבל) ונטמן בקבר אחים בהר הרצל

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"א- תשפ"ג:
 "נר לזכרו מהנכד של אחיו שמואל". גיא רותם 12 אפריל 2021
 "אתה הדוד שלא הכרתי. היית בן 17 בנופלך ולא הספקת

לטעום את טעם החיים. הבן הצעיר במשפחה. שיקרת בנוגע לגילך כדי להתגייס לצבא. לפי סיפורי אבי היית ילד מבריק ושובב ואהוב על כולם. אני חשה עצב רב על שלא זכיתי להכירך. יהי זכרך ברוך".
 מאיה מרקוביץ שפירא 13 אפריל 2021

"יהי זכרו ברוך, אחיה הצעיר של סבתי, נפל בקרב בלטרון.

סמדר אורבך, נכדתה של מלכה אחותו הבכורה 14 אפריל 2021
 לאה נגבי פרדס חנה, זאב צור חדרה 20 אפריל 2023
 "האחיינים שלך זוכרים" שוחחתי עם חסידה שיזף, בתה של **מלכה פרקש**, האחות הבכורה (1920-2005). ממנה למדתי על שמונת ילדי המשפחה. מלכה הייתה הבת היחידה של אימה, שנפטרה בצעירותה. שאר האחים היו ילדיה של ברכה. הילדים היו: **פילץ שרה**, **טובה**, **חסידה צור** (נפטרה בחדרה ב-2020), **צבי**, **יונה** (1931-2008), נוספים לזאב (ולבל) ולשמואל.

האימא ברכה נפטרה בחדרה ב-1966.

אנדרטה לחללי חיל התקשוב (הקשר והאלקטרוניקה) ביהוד, עליה מונצח מרקוביץ זאב

172

15/15
4/10/36

מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית לא"י
לשנת העלייה ב' ת"ש

רשימת עולים שבאו לא"י

ביום 4/10/36 האנייה דציה (אחברה ס.ב.ג.)

השנים	הקבוצים בא"י וכתבתם	ס.ה. הרשיון	גיל	גיל	השם	דומסטפורט	סו
15-19 34	ה"ר-חוזר	2510	33	16	פרלה	פולין	1
			7	52	מבהיה		2
			1	35	מוסק		3
			-	34	יוספה		4
			-	18	סינה		5
			-	11	שרה		6
			-	9	מלכינה		7
			-	5	מנדל		8
			-	7	ישראל		9
			-	3	לאה		10
	ה"ר-חוזר	3024	33	18	אנה	ליטובין	11
			7	50	סינה		12
			33	17	בסימ		13
			1	42	יצחק		14
			-	44	מלכינה		15
			-	14	מזכיה		16
			-	19	סוזר		17
			-	10	שמאל		18
			-	5	בסמה		19
			-	8	פרסין		20
	ה"ר-חוזר	3026	-	2	שרה	פולין	21
			-	17	אבנן		22
			1	43	אברהם		23
			-	19	ברינה		24
			-	14	שרה		25
			-	12	פרטן		26
			-	16	שמאל		27
			-	7	גירלה		28
			-	8	יילם		29
			-	5	יונס		30
-	8	פלורה	31				
-	16	פרקמה	32				

בהמשך לרשום ב"ספר מרמורש": תיעוד העלייה של 3 המשפחות, שעלו מאיגלא "בשנת 1936 חזרו השלושה לאיגלא, העלו את בני משפחותיהם (28 נפשות) על עגלות והעבירום לתחנת הרכבת של בישטינא ועלו ארצה".

בתיעוד מה-4.10.1936, על האונייה "דציה", מוזכרים 3 ראשי המשפחות כתושבים חוזרים: מוזס (משה) הרשקוביץ, יצחק (אייזיק הנגר) ליבוביץ ואברהם מרקוביץ. שאר בני משפחת מרקוביץ, המתועדים הם: ברינה (ברכה - הגיל משובש), שרה, הרמן (צבי), שמואל, גירלה (גיטלה? טובה), וילס (כנראה ולבל = זאב, שהיה בן 8?), יונה, פלורה (חסידה?) ומרקמה (מרים). הרשימה כוללת 30 שמות (ולא 28), אך זאת הרשימה בוודאות.

78. **מרקוביץ יעקב**, בן צפורה ונחמן-יהודה, נולד בחודש פברואר 1928 באיזה (Iza). בהיותו בן שלוש נתייתם מאמו. התחנך ברוח המסורת. בזמן הכיבוש הנאצי שהה במחנות עבודה בשנים 1944-1945, תחילה בגרמניה ואחר-כך שוב בצ'כוסלובקיה. לאחר שעזב את המחנה מת אביו, שהיה איתו במחנה בטרזיינשטט. מששוחרר, עבר הכשרה בהונגריה ובאוסטריה ועלה ארצה בשנת 1946 באונייה "אנצו סירני". הוא צורף לחברת נוער בנווה איתן ושם למד מסגרות. יעקב התערה בחברה ללא חבלי קליטה, אולם בשל בריאותו הרופפת (נתגלו בו סימני מחלת ריאות) נאלצו, לפי דרישת הרופא, להוציאו מעמק בית שאן ולהעבירו למוסד בבני ברק, שם המשיך בעבודה במסגרות עד גיוסו. היה צנוע, חרוץ בלימודים ובעבודה ונעים בהליכותיו. את הכול עשה בלי רעש והתפארות. חן של "אברך משי" היה נסוך על פניו.

את הכשרתו הצבאית קיבל בטרם פרוץ מלחמת העצמאות בפלוגת "הגנה" בבני ברק. יעקב שירת בחטיבת "אלכסנדרוני" ונפל בהתקפה על כפר סבא הערבית ביום ד' באייר תש"ח (13.5.1948). בן 20 בנופלו. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק

השלמת מידע: האם ציפורה נקראה גם פאני. אחיו של יעקב, **משה יוגב** (בתמונה), התגורר בקיבוץ קריית ענבים ולו בן ובת. משה היה יליד 1924 ונפטר ב-2017. האח הגדול היה **דוד**, יליד 1921, שהיה חיט. הוא נשאר בצ'כיה אחרי המלחמה והתחתן עם אישה, שהכיר עוד לפני המלחמה. הוא נפטר לפני כמה שנים. משה היה איתו בקשר מכתבים וטלפונים במשך כל השנים וגם ביקר אותו בצ'כיה ודוד ביקר בקריית ענבים. לאח הזה יש בן יחיד, נשוי, אבא לבן ובת, והיום גם סבא.

יש ב"ד ושם" עדות לכך שיעקב היה אסיר במחנות בוכנואלד וטרזיינשטט, ממנו שוחרר.

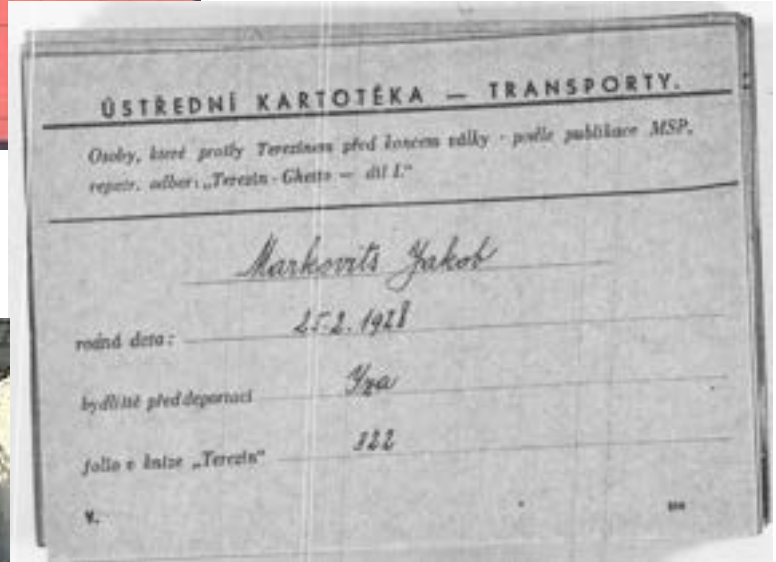
Häftlings-Personal-Karte		Häftl.-Nr. 59.679	
KL: <i>Wien - Buchenwald</i> Jude		Häftl.-Nr. 59.679	
Fam.-Name: <i>Markovics</i>			
Vorname: <i>Jakob</i>	am: <i>24.6.1944</i>	an KL: <i>Buchenwald</i>	
Geb. am: <i>25.2.1926</i>	am: <i>180</i>	an KL: <i>180</i>	
Stand: <i>180</i>	Kinder: <i>180</i>	an KL: <i>180</i>	
Wohnort: <i>180</i>	Strasse: <i>Kon. Markovics</i>	an KL: <i>180</i>	
Religion: <i>mos.</i>	Staatsang: <i>ungar.</i>	an KL: <i>180</i>	
Wohnort d. Angehörigen: <i>alle Angeh. in Haft</i>	am: <i>8.6.1944</i>	an KL: <i>180</i>	
Eingewiesen am: <i>8.6.1944</i>	durch: <i>Auschwitz</i>	an KL: <i>180</i>	
Grund: <i>Polit. ungar.-Jude</i>	Vorstrafen: <i>keine</i>	an KL: <i>180</i>	
Entlassung:		an KL: <i>180</i>	
Grund:		an KL: <i>180</i>	
Art:		an KL: <i>180</i>	
Strafen im Lager:		an KL: <i>180</i>	
Grund:		an KL: <i>180</i>	
Art:		an KL: <i>180</i>	
mit Verfügung v.:		an KL: <i>180</i>	
Personen-Beschreibung:		an KL: <i>180</i>	
Größe: <i>170</i>	Gestalt: <i>schlank</i>	an KL: <i>180</i>	
Gesicht: <i>oval</i>	Augen: <i>braun</i>	an KL: <i>180</i>	
Nase: <i>gerade</i>	Mund: <i>gut</i>	an KL: <i>180</i>	
Ohren: <i>gut</i>	Zähne: <i>vollst.</i>	an KL: <i>180</i>	
Haare: <i>blond</i>	Sprache: <i>Jud. Ruth.</i>	an KL: <i>180</i>	
Bes. Kennzeichen: <i>keine</i>		an KL: <i>180</i>	
Charakt.-Eigenschaften:		an KL: <i>180</i>	
Sicherheit b. Einsatz:		an KL: <i>180</i>	
L.I. S. FOTO Nr. <i>2337</i>		an KL: <i>180</i>	
Körperliche Verfassung:		an KL: <i>180</i>	
30419		an KL: <i>180</i>	

בכרטיס האישי מ-ITS רשום שהיה יליד 25.2.1926 – שנתיים לפני תאריך לידתו האמיתי. איזה, מרמורוש. הכרטיס הוא ממחנה בוכנוולד.

אחד מהמסמכים של יעקב מאושוויץ,
24.6.1944, נגר

מסמך ממחנה העקורים: Iza
[התאריך הנכון] 25.2.1928

אנדרטה לזכר 28 לוחמי חטיבת "אלכסנדרוני" שנפלו בד' באייר תש"ח (13.5.1948), יום לפני הכרזת העצמאות, במבצע "מדינה" לכיבוש כפר סבא הערבית. שמו של מרקוביץ יעקב רשום אחרון בטור הימני. השם הראשון על האנדרטה הוא של יצחק אדלר, יליד ברגסס, נצר אחרון למ

השפחה	השם	גיל	סוג	מס. הרשיון	הקדושים בא"י וכאמנם	הערות
מורגנטלר	צבי	1927		פולין	"בשר"	
מוריץ	אליעזר	1913		"	משה מוריץ, בית"ר	
בוטל	יהודה	1925	ב	מסניה	רוזנבוים מכס, רמת גן ר' מרגו ע	
מיגדן	מנחם	1912		פולין	מרדכי הירשהוון "נוה איתן"	
"	חיה	1921		"	"	
מיטלמן	מאיר	1919		"	מיטלמן יצחק? "יגור"	
"	מרים	1922		ליטא	"	
מיטלמן	יוכבד	1925		פולין	מברקריץ מנדל, ח"א, "אבוקה"	
"	אברהם	1929		"	עליה הנוער, "כפר סולד"	
מיטלמן	יצחק	1926		"	ראובן מיטלמן, בוברשוח 17, ח"א "כפר מסריק"	
מיכובסקה	הלנה	1923		"	גורלסקי דבורה, יוסף אליהו 4ת"א	
מיכלמן	שמאל	1923		"	עליה הנוער, "הניבא"	
מילרד	אלכסנדר	1917		"	הלה פליישר, "נוה איתן"	
"	דורה	1921		"	"	
מילטשין	גרשון	1928	ר	מסניה	כשקוביץ אשר, ח"א, "נוה איתן"	
מיר	בוריה	1923	ב	מקוביץ	אליעזר ימין, החלוץ 3, חיפה.	
מירוטשניק	אשר	1928		פולין	מוצ'ניק מרדכי? "יגור"	
מליקונס	שושנה	1906		"	יעקוביץ בנימין סירקין 10, ח"א	
מלמד	מטל	1920		"	אפל מניה, משק יגור, חיפה. עליה הנוער "רמת הכובש".	
מלמד	ליובה	1929		"	עליה הנוער	
מלמד	אליעזר	1916		"	מנשוך צבי, בילו 10, חיפה. קב' "רשפים".	
"	רחל	1925		"	"	
מלמד	אהרן	1895		"	יעקב אפל א חיפה? "יגור"	
מלמד	דוד	1928		"	עליה הנוער משק פועלות "עינות"	
מלך	אסתר	1928	ר	מסניה	"שדה יעקב"	
מלך	יצחק	1922		מלך	"בשר"	
מנדל	יעקב צבי	1925	י	מסלביה	שטרן הרמן, ירושלים. "מעגן"	
מנדלביץ	פנחס	1917		טורץ	עמנואל יצחק מנדלביץ, רחובות	
מס	לאה	1925		פולין	"כפר מסריק"	
מסינג	אהרן	1912		"	ישכר קולברג, ר' הירקון, ח"א	
מסקוביץ	שמעון	1924		א.ס.ר.		
מרגולין	פרידה	1918		פולין	נחום מרגולין, "יגור"	
מריאמפולסקי	חיים	1914		ליטא	קריה שמאל.	
מרמלשטיין	מאיר	1926		צ'כיה	מרמלשטיין "כפר הרואה".	
מרנוביץ	חיים	1926		פולין	"יגור"	
מרנוביץ	אברהם דוד	1891		"	"	
מרקוביץ	יעקב	1928		הונגריה	"נוה איתן"	
מרקוביץ	שמאל	1924		מסניה	"כפר הרואה"	
מרקוביץ	משה	1923		א.ס.ר.	"מצובה"	
מרקוביץ	חנה	1929		צ'כיה	מרקוביץ ח"א? "נבעת השלמה".	

1/35-2000-61

רשימת העולים 1946 על אנצו סירני: מרקוביץ יעקב, 1928, הונגריה, נווה איתן [לשם הגיע עם עליית הנוער] (שורה רביעית מלמטה)

79. **נוילינגר שמואל-זלמן**, בן שרה-לאה ומאיר. נולד בא' באב תרס"ט (19.7.1909) בחוסט. בחודש מרץ 1938 עלה שמואל ארצה באונייה "הר ציון". מקצועו היה שוטר, אך פה בארץ הפך לפועל אדמה. הוא התגורר תחילה בתל אביב; עבר לתחנת השאיבה סריס (שורש); ולבסוף בשכונת גאולה בירושלים, בסמיכות לאחותו הצעירה, טובה וינקלר.

במלחה"ע ה-2 התגייס שמואל לצבא הבריטי, הוצב לפלוגה 462 של חייל התובלה ושירת במדבר המערבי. כאשר חזית המלחמה בין הכוחות האנגלים והגרמנים עברה מערבה וסכנת הפלישה הנאצית לארץ ישראל חלפה, הוחלט לשתף את היחידה בפלישה לאיטליה. היחידה הועברה לאלכסנדריה שבמצרים, שם צוידה מחדש וקיבלה כלי רכב חדשים. ב-29.4.1943 לאחר חג הפסח, יצאה מנמל אלכסנדריה לאי מלטה שיירה של כ-30 אוניות. בראשה הפליגה אוניית התובלה "ארינפורה" (Erinpura), ועל סיפונה פלוגה 462. יומיים לאחר מכן בכ"ז בניסן תש"ג (1.5.1943) בשעות אחר הצהריים, התקיף להק מטוסים גרמני את שיירת האניות, שה"ארינפורה" הייתה בראשה. האונייה ספגה שתי פגיעות ישירות ותוך כארבע דקות החלה לשקוע במצולות. יחד עם האנייה הטובעת טבעו גם מאה וארבעים מחיילי היחידה 462.

על התנהגות החיילים במים העידו: "גם בהיאבקות עם גלי הים לא נפלה רוחם, אחד עזר לשני. שחינים מובהקים גילו גבורה עילאית – לא פסקו מלחתור ולהציל. מעל הרעש בקעה שירת עידוד." הקצין היהודי שניצל אמר: "עם שיש לו נוער כזה לא ימות לעולם." המפקד האנגלי אמר: "חיילים אמיצים כאלה טרם ראיתי". 136 מחיילי הפלוגה נספו בים ומקום קבורתם לא נודע. שמואל היה ביניהם. בן 33.5 בנופל. [חייל נוסף שמת מפצעיו נקבר באיטליה].

שמו של שמואל הונצח ב"ספר ההתנדבות", בספר "יזכור" של מכון ז'בוטינסקי וב"ספר השנה של העיתונאים" תש"ו. בבית הקברות הצבאי שעל הר הרצל בירושלים הוקמה לזכר הנעדרים אנדרטה דמויית אנייה ולידה בריכת מים קטנה, שבקרקעיתה חקוקים שמות 137 הנופלים. לאורך הבריכה ישנו גם לוח עבור שמואל נוילינגר.

האנדרטה ממוקמת כ-200 מטר מחלקת ה"ה", היכן שקבור בן-ציון בן מאיר, אחיו של שמואל. [בן ציון שינה את שם משפחתו, נוילינגר לבן-מאיר, כשמו של אביו].

- החלל הינו מקל"ן - חלל שמקום קבורתו לא נודע. אבן לזכרו הוצבה בבית העלמין הצבאי הר הרצל. סיפורו נחקר והושלם בשנת 2017, על ידי מתנדבי "לתת פנים לנופלים". קישור לסיפורה של טביעת האוניה ארינפורה: <https://www.youtube.com/watch?v=5bWXuVPgPSo>

1999: האתר ביום הזיכרון (צילום: אבי אוחיון, לע"מ)

רחוב האונייה ארינפורה נמצא בשכונת עין התכלת בצפון נתניה

אנדרטה לחללי הספינה ארינפורה בהר הרצל רבים מהחיילים שעל האונייה טבעו ולא הובאו לקבורה, ביניהם 137 מארץ ישראל והם מונצחים כאן

השלמת מידע: אנו יודעים שאחיו של שמואל-זלמן היה בן מאיר בן-ציון, אשר נפל עם שיירת הל"ה. הוא שינה את שם משפחתו ל"בן

מאיר" - על פי שמו של אביהם, מאיר. עתה אנו יודעים שהייתה להם אחות בשם **רייזל שון (Schon)**, ילידת 1902, שהייתה נשואה למרדכי והייתה בעלת בית חרושת לסודה לשתייה. רייזל נרצחה עם 3 ילדיה: חווה (9), שרה-לאה (7) - על שם אימה, רבקה (5.5). שתי בנות נוספות שלה תיעדו דפי עד: גיטה פרידמן-מרר (נפטרה ב-2012) וחנה פרקש מפתח תקווה. אחים נוספים, שעלו ארצה ושרדו היו **בצלאל** ו**טובה** [ראו פירוט אצל בן מאיר בן ציון]

רייזל שון (Schon) אחותם של נוילינגר שמואל זלמן ובן מאיר בן ציון

רשימת עולים שבאו לא"

ש.מ	דרכושית	היום	גיל	מס	הקצבים
45	גרמניה	פול	27	1	865
46	הולנד	פול	27	1	107852
47	הולנד	פול	27	1	621
48	הולנד	פול	24	1	107826
49	הולנד	פול	29	1	890

רישום העלייה של זלמן באוניה "הר ציון", בן 29

אנדרטה לזכרו של נוילינגר זלמן באנגליה

Name	Rank	Service Number	Date of Death	Age	Regiment / Service	Service Country	Grave / Memorial Reference	Cemetery / Memorial Name	Doc
NENLINGER, ZELMAN	Driver	PAU/32279	01/05/1943		Royal Army Service Corps	United Kingdom	Panel 17, Column 1.	BROOKWOOD 1939-1945 MEMORIAL	

הידיעה שפורסמה בעיתון "המשקיף" על הנעדרים שנספו בים.

NENLINGER, Dvt. ZELMAN, P/32279. 462 Gen. Transport Coy., R.A.S.C.; lost in S.S. Empress (Glasgow), 1st May, 1943, Panel 17, Column 1.

140 חיילים ארצישראלים נעדרים

החיסול המסיבי של חיילי האוניה ארינפורה, שנספו בים, הוא אחד מהקרבות הגדולים ביותר במלחמת העולם השנייה. חיילי האוניה נעדרים מאז שנת 1943. חיילי האוניה נעדרים מאז שנת 1943. חיילי האוניה נעדרים מאז שנת 1943.

מקור: הספרייה הלאומית מסמכים מארכיון המדינה

1039/35

תאריך: 23 MAR 1938

מספר: 4970

שם: *Karlilovka*

תאריך לידה: 23.11.1914

מקום לידה: *צ'כוסלובקיה*

מספר תעודת זהות: *5*

מספר פאספورت: *4970*

מספר תעודת זהות: *5*

מספר פאספورت: *4970*

מספר	שם	תאריך לידה	מספר תעודת זהות	מספר פאספورت	הערות
2	מר	23.11.1914	5	4970	
3	מרים				
4					

כרטיס עולה של נוילינגר זלמן.
 נכנס לארץ דרך חיפה ב-23.1938,
 בן 29, נתין צ'כיה, נשוי ללנקה, בת 24
 מקור: הארכיון הציוני ST6C

- האחיין, איתן בן-מאיר, לא הכיר את העובדה שזלמן היה נשוי

בקשת התאזרחות של נוילינגר זלמן ואשתו לנקה.
 זלמן נשוי ל-לנקה לבית smukova נולדה ב-14.11.1914 בצ'כיה (קולוצ'אבה) האנשים המעידים עליו הם תושבי גאולה בירושלים
 הבקשה הוגשה ב-29.9.1941
 מקור: ארכיון המדינה" מ-15 / 6859

PARTICULARS RELATING TO APPLICANT

שם המועמד: *Zelma Samuella*

מספר תעודת זהות: *2700 2702 2000*

מספר פאספורת: *4970*

מספר תעודת זהות: *5*

מספר פאספורת: *4970*

GOVERNMENT OF PALESTINE
 DEPARTMENT OF MIGRATION
 APPLICANT FOR A CERTIFICATE OF NATURALIZATION

1. NAME: *ZELMAN ZEVLINGER*

2. PLACE OF BIRTH: *26 Starobolshakovo, Tshernovitz, Galicia, Poland*

3. DATE OF BIRTH: *23.11.1914*

4. MARRIED: *MARRIED*

5. WIFE'S NAME: *LENKA SMUKOVA*

6. PLACE OF BIRTH OF WIFE: *KOLČAVA TR. B. 1914*

7. CITIZENSHIP OF WIFE: *(CZECHOSLOVAKIA) C.S.R.*

8. I am personally known to the immigration authorities of Palestine and am prepared to support my application

9. I am prepared to support my application

10. *CHAIM DAVID ERRENFELD*
GROCEA, GEULA, JERUSALEM
KLEIN L. MIRY, MIRY, ERUSALEM
GEULA, JERUSALEM

עוד על שירותו בצבא הבריטי: שמואל - זלמן נוילינגר (Nevlinger Samuel - Zelma) מספר אישי בריטי PAL/32279, התגייס לצבא הבריטי בשנת 1942. הוצב בחיל השירותים המלכותי הבריטי (R.A.S.C. - Royal Army Service Corps) ביחידה 68 R.&T Coy. מקצועו הצבאי - נהג. בהמשך הועבר ליחידה Gen Tpt462. דרגתו בצבא הבריטי טוראי (Pte. - Private). מקום קבורתו לא נודע. הונצח ב-BROOKWOOD 1939-1945 MEMORIAL - בריטניה, בציון 1 Column Panel 17

ממשלת פלשתינה (א"י).

מחלקת העליה וההגירה
 ירושלים

מספר: 73922

תאריך: 2 MAY 1941

הנני מודיעין כי התקדם התאזרחות מספר 56254 א.

ושלח לעובר לעשייתו לענייני העליה וירושלים.
 כדי להסיר את כל המצב המונע את הממשלה מלשבת (א"י) או הדין העדה בן ציון.

בא לשבת ולשירות עם המכתב הזה להם קבלה הנקשה תהיה בכל זה שליש
 או שתי חמש מין העשרה א.א. ב.א. בנקר ולקחת את זה הורבת שכן ועל
 אסרן (אם אתה נשוי) או העדה מסג אסרן או העדה נוספת אסרן ברישוק.

בא קבלה העדה עזר לזלמן מס בנק 200 מיל.

מר זלמן נוילינגר,
 האנה סמקובה,
 כרטיס.

1039/35

קופי ל: A.G.M. J'lam, with cert, 1/56 and 1/7 Appl. to pur. his and his wife's Czecho-Slovak pp. No.179/1936 and 10/4211/1938.

80. סלומון יהושע (שעיה), בן חנה ויוסף-צבי, נולד ביום כ"ב בתמוז תרפ"ז (22.7.1927) בלוצ'קי [נפת מונקץ']. המשפחה הייתה ענייה, והנער עבר לבודפשט בירת הונגריה, על-מנת ללמוד מלאכה (חשמלאות). בהונגריה מצאוהו מוראי המלחמה, אך שם גם מצא את הדרך לתנועת "השומר הצעיר", והוא בן 17. בעזרת חבריו ברח מפני הנאצים בחזרה לרומניה וב-15.1.1945 עלה ארצה במסגרת "עליית הנוער". עם אחת מקבוצות ההכשרה של התנועה הגיע לקיבוץ בית אלפא, ולבסוף הצטרף לקיבוץ דליה, כחבר משק.

בבית אלפא היה לחבר ה"הגנה" ובה קיבל את אימוניו היסודיים. בדליה עבר קורס מ"כים של הפלמ"ח ובסיימו - מילא תפקיד בחיל השריון ומ"כ בגדוד בחטיבת "גולני". עם גודו עבר את מרבית קרבות העמק ו"המשולש". השתתף בכיבוש אום-א-זינאת, לג'ון, וגם בקרב הקשה על ג'נין. בקרב זה נפצע בחוט השדרה ולאחר עשרת ימי עינויים נפטר מפצעיו בבית החולים בעפולה ביום ח' בסיוון תש"ח (15.6.1948). בן 21 בנופלו. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בעפולה.

השלמת מידע: בדף הנצחה של קיבוץ דליה מצאתי את המידע הבא:

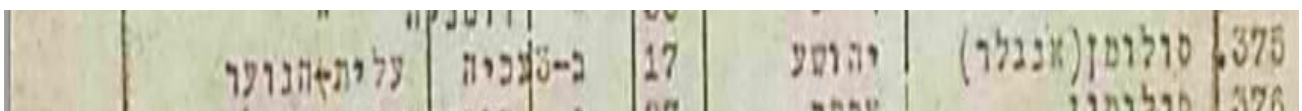
"בבית אלפא: 'במרכז חייו עמדו החברה והלימודים. חונן בתפיסה מהירה וחוש ביקורת מפותח. העסיקו אותו בעיות היישוב והארץ. היה מזועזע ממלחמת הבריטים בעלייה ובמעפילים ומכל פעולותיהם העויינות נגד היישוב.

בתום ימי חברת הנוער בבית אלפא, באה תקופת הכשרה במסגרת גרעין בקיבוץ משמר העמק. יהושע היה מסור לגרעין בכל מאודו וקיבל עליו עול פעילות ברצון ובהתלהבות. בראש דאגותיו הייתה התלכדות החברה. חלם על התיישבות בנגב, בעמק או בגליל; חפץ להקים קיבוץ חדש. עם גמר ההכשרה הצטרף הגרעין לקיבוץ דליה, כהשלמתו הראשונה, לפי החלטת התנועה. יהושע, למרות שרצה אחרת, קיבל את צו התנועה, יחד עם כל חבריו ונרתם לעול החיים החדשים. עם פרוץ מלחמת השחרור היה בין הראשונים שהתנדבו לצבא. שימש מופת בהתנהגותו ובהתמסרותו ולא אבה לשמוע על זכויות מיוחדות כבן יחיד, שריד בודד של משפחתו. עבר קורס מפקדי כיתות והיה אהוב על מפקדיו וחבריו.

יהושע ניהל יומן וביומנו באו לידי ביטוי הגיגיו והשקפותיו: 'נוכחתי לדעת כי החיים הם יפים, מאוד יפים. רק צריך לתפוס את סודם. להתמרמר, נוכחתי, לא כדאי וזאת מסיבה פשוטה: זה אינו מביא תועלת ואינו בונה מאום. על כן, למה להתמרמר? אך מאידך, לשמוח בחיים סתם בלי סיבה, יהיה זה אוילי מצדי, וגם בעיני אחרים. אדיש להיות - לא אסכים, כי פשוט דבר זה בלתי טבעי לי. ובכן, במה טמון סוד החיים? התשובה: איש איש והאמת שלו. ובכן, חפש ומצא!

בקרב על ג'נין נפצע יהושע פצעים קשים והובא אל בית החולים. פניו היו חיוורים ורזים, קולו היה חלש והוא התאמץ לחיות, התאמץ לחייך, רצה לומר דברי לצון. הוא רקם תוכניות לעתיד. את ימי החלמתו חפץ לבלות בחיק הטבע, באוהל, בחורשה... רצון החיים נשאר איתן כלפנים, אך הגוף נשבר כחרס. הוא נפטר על מיטת בית החולים. בן 21 במותו."

בארכיון המדינה מצאתי את רישום הגעתו לעתלית ב-15.1.1945, דרך עליית הנוער, בן 17, דרך בולגריה. החידוש הוא ששם המשפחה הוא סולומון (אנגלר); כנראה שזה שם המשפחה של אימו.

לאבא, יוסף-צבי (1898) ולאשתו, חנה שיינדל (1901), שהייתה תופרת, היו 3 ילדים. אחד הבנים, נוסף ליהושע, היה יליד 1925, ששמו לא ידוע, ואחות ששמה לא ידוע, ילידת 1929. נותני העדות הם יצחק מרמלשטיין מקיבוץ דליה, שקיבל את המידע מנתן הרשקוביץ (עופר), והשני - שמואל הרשקוביץ - בני העיירה - ולא בני משפחה.

שלט הגן לזכרו של יהושע סלומון בקיבוץ דליה: "יילבלב גן זה לזכר חברנו היקר...". את הגן ייסד חברו מיכאל ליפשיץ, יליד מונקאץ'

בימים שלאחר מכן יתבררו ממדי האסון של קרב ג'נין. העובדה שלוחמי גדוד 21 נעזבו פחות או יותר לנפשם, בשילוב מבנה השטח והנחישות שגילו כוחות האויב, הובילו לשורה ארוכה של אבידות. כשנברקו השורות התגלה כי נפצעו בהן 49 חללים, 45 מהם מקרב אנשי גדוד 21. שני חיילים נוספים של גולני ייהרגו בקרבות שית-חוללו באזור בימים הבאים. כשרובינשטיין נשאל מדוע קרב ג'נין, על התוצאות האכזריות שלו, נבלע בתהום הנשייה ולא השתרש בתודעה הציבורית, כמו קרב לטרון למשל, הוא עונה: "פשוט לא נשאר מי שיספר עליו".

מתוך כתבה ב"ידיעות אחרונות" מאת איתי אילנאי, שכותרתה: "הסודות הקבורים של ג'נין" – 3.3.2023

באתר "יזכור" לא מוגדר יהושע כנצר אחרון, אך ע"פ המידע שלעיל, סביר להניח שיהושע הינו נצר אחרון, ושמו, אכן, מופיע באתר "נצר אחרון".

בעקבות פנייתי למשרד הביטחון, עודכן אתר "יזכור": סלומון יהושע הוא חלל נצר אחרון

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזכרו ביום הזיכרון תשפ"א:

"חבר של אבי, שלחמו ביחד במלחמת השחרור בקרבות משמר העמק ובג'נין."

שי כרמי 13 אפריל 2021

מתוך אתר הפייסבוק של שי כרמי איתרתי את המסמך הבא: "אתמול עליתי לקברו של יהושע (חבר של אבא שלי, שלחם לצידו במלחמת השחרור. כל שנה אנחנו מדליקים נר לזיכרו. קיבוץ דליה הקים לזיכרו את "גן יהושע", שניהם ניצולי שואה. כל משפחתו נספו בשואת אירופה במלחמת העולם השנייה ויהושע נשאר שריד יחיד.

יהושע נילחם בקרבות משמר העמק. בקרב על ג'נין נפצע יהושע פצעים קשים. הוא נפטר בבית החולים. בן 21 היה במותו."

לחור נרת

בן 21 בנפח

בן חנה ויוסף-צבי

נולד בצ'כוסלובקיה
בכ"ב כחמס חורף, 22/7/1927
שירת במל הארץ
יחדה ספט' 14
התגייס ב-1948
נפל בקרב
בז' בסוף חורף, 15/9/1948
כחלחמת העצמאות
מקום נחילת בנן
באזור עזה והאסון
מקום קבורה עמלה
אמור ז' חלקה ז' שורה 33, קבר 82

כיום השנה לנפול
מלאה נכח שמו ירושלים נלקח מהחוג.
כדור מרצחים המילתו בקרב על ג'נין. נפל
ולא חוסר קום. אכן, רוחו מרצחם, רוחו
החביבה - חיים בזכרון. יהושע השאיר אחריו
ספחה - כוללת הכואבת את כאב רוחו. המתאבלים -
לא רק אננו. כל העם מתאבל על בני ד היקרים
ונחמנו נשים על כבוד ישראל, על הקומת הדינמא
העצמאית.

שוחחתי עם שי כרמי והוא העביר לי את המסמך הבא:
ביום השנה למותו מלאה שנה מאז יהושע נלקח מאיתנו. כדור מרצחים הפילתו בקרב על ג'נין. נפל ולא הוסיף קום. אכן, רוחו הפועמת, דמותו החביבה - חיים בזכרוןנו. יהושע השאיר אחריו משפחה שכולה, הכואבת את כאב מותו. המתאבלים - לא רק אננו. כל העם מתאבל על בניו היקרים, שנתנו נפשם על כבוד ישראל, על תקומת מדינתנו העצמאית. דמותו ורוחו של יהושע, נפל הדור הצעיר שלנו. סמל ההקרבה והמלחמה ליד הבניין וההתישבות. אנחנו, השומרים זכרך - נמשיך בדרך אשר בחרת בחיים והגורל האכזרי לקחך מאיתנו בלא עת. אליעזר

כיום השנה לנפול
מלאה נכח שמו ירושלים נלקח מהחוג.
כדור מרצחים המילתו בקרב על ג'נין. נפל
ולא חוסר קום. אכן, רוחו מרצחם, רוחו
החביבה - חיים בזכרון. יהושע השאיר אחריו
ספחה - כוללת הכואבת את כאב רוחו. המתאבלים -
לא רק אננו. כל העם מתאבל על בני ד היקרים
ונחמנו נשים על כבוד ישראל, על הקומת הדינמא
העצמאית.

אליעזר היה אביו של שי כרמי, מדליק הנר הוירטואלי, תושב עומר. שי עולה עדיין לקברו של יהושע, והתמונות הן מדף הפייסבוק שלו.

רשימת הנכנסים 1947

1947

הכנסות	מספר הנכנסים	חבר	השם	סמל המשפחה	מספר הנכנסים
חברות אגודת	1.2.48	חברה	בני דוד	ניסים באים	84
	6.48	"	אלינה	פני קלי	181
	3.48	"	טובה	הושע	574
	3.48	חבר	יהודה	"	575
חברות חלוצי	1.2.48	"	יוליא	מיטום	795
	6.48	"	אלי	בני קלי	1806
	11.47	חבר	נח	שגור	216
חברי השלום	11.47	"	צבי	אבטיי	211
"	"	"	יחזקאל	בוכרי	183
"	"	"	יוסף	הירש	184
"	"	"	צבי	בן-יוסף	194
"	"	"	יוסף	שירדוף	187
"	"	"	אברהם	שרים	209
"	"	"	שלמה	שרים	185
"	"	"	אברהם	שרים	186
"	"	"	נח	הושע	188
"	"	"	צבי	יו"ס	206
"	"	"	אליהו	וי"ט	192
"	"	"	יוסף	יו"ס	190
"	"	"	טובה	אבטיי	196
"	"	"	מיכאל	אבטיי	210
"	"	"	יצחק	מאיר	198
"	"	"	שלמה	מאיר	197
"	"	"	דוד	נו"מ	213
"	"	"	דוד	פיש	200
"	"	"	אברהם	שמעון	204
"	"	"	בנימין	ביסר	207
"	"	"	יוליא	צבי	208
"	"	"	משה	הושע	212
"	"	"	יוליא	"	202
"	"	"	יצחק	שלום	203
"	"	"	רחל	שגור	193
"	11.47	חבר	רחל	שגור	216
חברי השלום	11.47	"	צבי	אליהו	182
"	"	"	לוי	מאיר	189
"	"	"	דוד	אבטיי	191
"	"	"	דוד	יו"ס	214
					37
					70

מסמך מארכיון קיבוץ דליה המתעד את כניסתו של יהושע כמועמד לקיבוץ בנובמבר 1947. יהושע רשום במספר 203

בנותיו של אחד אחד מחבריו לגרעין הדליקו נר וירטואלי לזכרו ביום הזיכרון תשפ"ג: "חבר של אבא, יבדל לחיים ארוכים, מימי עליית הנוער בקיבוץ דליה. לא שוכח אותנו. לצערנו לא יכול להגיע להשתתף ביום הזיכרון, אך תמיד נצור בליבו כחבר ואדם מיוחד, נלהב, על אף שהפצירו בו לא לצאת לקרב עקב מצבו המשפחתי כשריד שואה אחרון. יצא לקרב ולא שב. יהיה זכרו נצור בליבנו תמיד. וייל דב ובנותיו, אילנה ואירית. 24 אפריל 2023

דב וייל רשום במרכז הרשימה (206).

81. סנדרוביץ ישראל (שמעון), בן ציפורה ומשה, נולד בחודש תמוז תרפ"ב (1922) בקרפוטורוס ועלה ארצה בשנת 1938. איש עבודה ומסור בכל מאודו למלחמת המצווה לשחרור ישראל.
במלחמת העצמאות התגייס לצה"ל וצורף לגדוד "שריון ופשיטה" בחטיבה 8. ביום ג' בתמוז תש"ח (10.7.1948) נפל בקרב ליד שדה התעופה בלוד. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. הניח אחריו אישה, פנינה ושני ילדים. בן 26 בנופלו.

השלמת מידע: מידע שהתווסף מאתר לח"י ומהספר "ירושלים חזית המרכז" / אברהם ורד הינו: שמעון היה יתום והוריו נספו בשואה. הוא הגיע ארצה כפליט, בין העולים האחרונים לארץ ישראל בטרם פרצה מלחמת העולם השנייה. קשים היו חבלי התעורות של ישראל ב-9 שנותיו בארץ ישראל, בטרם נופלו. לא נוצצים היו חייו במושב החקלאי רמת טיומקין, שבקרבת נתניה [זמן קצר לאחר הקמת המדינה נטמע המושב בנתניה]. בקושי הוציא לחמו כדי לפרנס אישה ושני ילדים פעוטים, שכן מעייניו היו נתונים למצוקת בני עמו, שמיליונים ממנו הושמדו באותה תקופה, ביניהם הקרובים לו ביותר. תחושת מצוקה זו הולכה אותו לשורות לח"י; הוא קיבל את הכינוי "שמעון". במסדר הרשמי הראשון והאחרון של לח"י, מסדר היציאה מן המחתרת טרם ההצטרפות לשורות צה"ל, השתתף גם ישראל. מסדר זה נערך ב"רמת יאיר" - השם שאנשי לח"י נתנו לבסיסם הגלוי הראשון, שהוקם על אדמות הכפר הערבי שיח מוניס, בקרבת תל אביב (כיום ממוקמת בשטח אוניברסיטת תל אביב). כ-800 איש השתתפו במסדר. כולם התגייסו כאחד לצה"ל, רובם המכריע הוצב בחטיבה 8, חטיבת השריון, היא "חטיבת הזקן", ע"ש מפקדה האלוף יצחק שדה, מי שהיה מפקד הפלמ"ח האגדי. היו בחטיבה שלושה גדודים: גדוד פשיטה ממוכן ("קומנדו") 81 (לימים 89); גדוד השריון 82, וגדוד מרגמות כבדות 88; ישראל הוצב לגדוד השריון 82".
בספר הדיגיטלי "ישראל עושה חייל" / אברהם ורד (עמ' 444) מצוין מספרו האישי 86178 .
במסגרת "מבצע דני" נכבש שדה התעופה לוד על ידי גדוד 82 וזה הקרב בו נפל ישראל.

כשהוא נישא לפנינה [בתמונה] היא הייתה בת 16.5. פנינה (לבית הירשנהורן) נולדה ב-1923. היא נישאה בשנית ואיתרתי את בנה מנישואים אלה: שיינפלד ראובן, המתגורר בכפר יונה; הוא שסייע לי באיתור אָחיו. המשפחה התגוררה בנתניה. שני ילדיו הם **ציונה פרידמן** ואבי. ציונה, ילידת 1941, התגוררה בגבעת שמואל. אבי, יליד 1944, התגורר ברמת השרון. כלומר, ציונה הייתה כבת 6.5 ואבי כבן 4 כשאביהם

נפל. שניהם נפטרו בשנת 2021 בהפרש של חמישה חודשים זה מזה...
פנינה נפטרה באוקטובר 1996. היא קבורה בבית הקברות "סגולה" בפתח תקווה. ההחלטה שישראל נולד בטרסבה התקבלה לאחר שחתנו, בנצי פרידמן, זכר שהוא נולד ב-Taracköz. בירור קצר העלה שזה שמה ההונגרי של טרסבה. נוצר גם קשר עם בניו של בן-דודו של ישראל, שלמה סנדרוביץ ז"ל, אשר התגורר בבית שאן עם אשתו, בלנקה, ו-3 בניו: יוסי, יצחק (איקו) ואליעזר. חיזוק לממצא זה התקבל ממוזיאון הלח"י [במסמך להלן].

מסמכים שקיבלתי ממוזיאון הלח"י:
"ישראל סנדרוביץ לבית פישמן. בן משה וצפורה. נולד
בצ'כוסלובקיה, א' טבת תרפ"ב 1/1/1922 [ולא בתמוז] בעיירה
טרסוה (בצ'כית; בהונגרית TARACKOZ),
היום שייך לאוקראינה, אזור טייץ' TECSOMEGYE,
עלה לישראל 1939 (ולא 1938),
התחתן עם פנינה לבית הרשנהורן 1940,
בשנת 1941 נולדה הבת ציונה לבית סנדרוביץ, כיום פרידמן.
שמה היה אורה ציונה, הכוונה אורה בציון.... בשנת 1944 נולד
אברהם סנדרוביץ....
נקבר לאחר 3 ימים היות ונפצע והמקום נכבש כמה פעמים.
נקבר 13/07/48 בנחלת יצחק [נפל ב-10.7.1948].
על שמו נקרא ישראל-אריה-צבי 19/10/64, בנה של ציונה סנדרוביץ פרידמן."

ישראל סנדרוביץ לבית פישמן
בן משה וצפורה
נולד בצ'כוסלובקיה
א' טבת תרפ"ב 1/1/1922
בעירה (טרסוה בצכית) (הונגרית) TARACKOZ
היום שייך לאוקריינה אזור חוסט TECSOMEGYE
ליד העיר Huszt
עלה לישראל 1939
התחתן עם פנינה לבית הרשנהורן 1940
בשנת 1941 נולדה הבת ציונה לבית סנדרוביץ כיום פרידמן, שמה היה אורה ציונה
הכוונה אורה בציון.
התגייס לצבא הבריטי 1942 יגד הקצ'ה-טוץ רמט סימליין הנג'יה
בשנת 1944 נולד אברהם סנדרוביץ.
היה פעיל בלח"י שזה "לוחמי חרות ישראל".
עם הקמת המדינה ופרוק הלח"י הצטרף לצבא הגנה לישראל לגדוד 82 חטיבה 7.
צורף לגדוד "שריון ופשיטה".
נפל בכיבוש (שג) 10/7/48 ג' תמוז. קי"ו נבאל"ה שפיא מאלא סאף טוץ.
נקבר לאחר 3 ימים היות ונפצע והמקום נכבש כמה פעמים, נקבר 13/07/48
בנחלת יצחק.
על שמו נקרא ישראל-אריה-צבי 19/10/64 בנה של ציונה סנדרוביץ פרידמן.

אנדרטת זיכרון לוחמי חירות ישראל - לח"י - יער משמר איילון (יער לח"י)

במרכזה קו אבני בזלת שחורות, מוביל אל רחבה, הנתחמת בקיר מלבני. במרכז הקיר, גזע עץ זית שנגדע ומת, אך מעליו נטוע עץ זית חי. משני צידי העץ, נישאים מעלה, שני לוחות בטון משולשים. על הלוחות מובאים שמות הנופלים ובהם בולט שמו של מייסד הארגון, יאיר שטרן, שנרצח על ידי הבריטים בתל אביב. עוד על הלוחות שני ציטוטים: "הרי את מקדשת לי מולדת" (יאיר שטרן); "על חלקם במעש הקדוש והנורא, בקימם נגד השליט הזר וחתמתם בדם גיבורים את שמם, במלחמת חרות ישראל" (אורי צבי גרינברג). מונצחים 127 חללי הלח"י. סנדרוביץ ישראל ("שמעון") מונצח על האנדרטה הזו, כמו גם גרוס מאיר ("שאול"), פריזנט לאה ("אריאלה") וקסלר צבי-יחיאל.

בחינה של הארצות שבהן נולדו החללים מראה על הגיוון הרב שהיה בלח"י. 48 חללים הם ילידי ישראל, ועל פי רוב הם דור הצברים הראשון במשפחתם. 45 חללים עלו לארץ ממזרח אירופה ומיתר האזורים של ברית המועצות לשעבר (21 מפולין, 7 מצ'כוסלובקיה, 3 מהונגריה, 3 מלטביה, 3 מרומניה, 3 מליטא, 2 מרוסיה, 1 מטרנסילבניה, 1 מגליציה ו-1 מגיאורגיה). שלושה מתוכם – כולל מאיר גרוס "שאול", היו ניצולי שואה.

בן הדוד של ישראל, שלמה סנדרוביץ, עם אשתו בלנקה ובניו. שלמה היה ממייסדי בית שאן

רישום הלידה שהתקבל מהארכיב באוז'גורוד בעזרתו של ברוך הובר: שרול סנדרוביץ נולד ב-8 ליוני 1922 בטרסבה לפישמן מוזס ולרוזנברג פייגה. הערה בצד הימני: השם הנכון של האבא הוא לא פישמן אלא סנדרוביץ

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזכרו, יום הזיכרון תשפ"א - תשפ"ב:

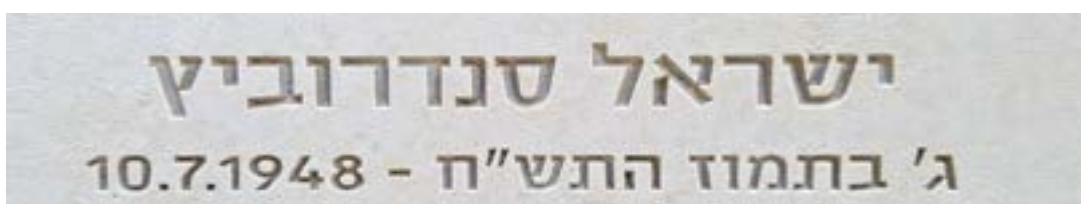
- 13 אפריל 2021 "סבא רבא, גיבור ישראל ומגוייס בכל מאודו לתקומת הארץ. ציוני אמיתי".
- "לסבא רבא היקר, תודה על הכל גדלה לך משפחה לתפארת: ילדים, נכדים ונינים - והכל בזכותך. לא שוכחים אותך ונמשיך להגיע בע"ה לקבר בכל שנה ביום זה, תודה על הכל." עידו 14 אפריל 2021
- "סבא יקר, לא הכרתי אותך אבל השפעת על כל חיי משפחתנו. הקרבת את חיך למען המדינה בגיל צעיר כל כך, ולמרות חלוף השנים כל המשפחה מקפידה לשמר את זכרך." חיה דויטש 1 מאי 2022
- "לזכר סבא ישראל סנדרוביץ ז"ל, שנפל על הגנת המולדת במלחמת העצמאות, מבצע דני תש"ח. יהי זכרו ברוך" ריקי פורן ישראל פרידמן חיה דויטש 30 אפריל 2022

אברהם סנדרוביץ, בנו של ישראל סנדרוביץ ז"ל
נפטר ב- 30.10.2021

ציונה סנדרוביץ ז"ל, בתו של ישראל סנדרוביץ ז"ל .
ציונה נולדה ב-14.1.1941 ונפטרה בתאריך 31.5.2021 בגיל 80.
היא התייתמה בגיל 6 מאביה, שנהרג במלחמת העצמאות.
השאירה אחריה 3 ילדים, 10 נכדים ונין אחד.

82. **פיניאס שמואל (שאני)**, בן חיה-שרה ומאיר, נולד ביום י"א באלול תרפ"ד (10.9.1924) בחוסט. לאחר שסיים בית ספר יסודי, למד חייטות ועבד בעיר. האזור הוחזר להונגריה ובמלחמה גויס לפלוגת עבודה של יהודים מסומנים בטלאי צהוב. אחרי שירות רצוף סכנות ואיבה מצד הפקידים בחזית, הועבר לאוסטריה. פעם הועמד בין 200 יהודים על שפת חפירה עמוקה שהוכנה להם לקבורה, ומתוך ה-200 שנקצרו במכונת ירייה ונפלו לתוך החפירה שרדו בחיים רק שניים, הוא ועוד אחד, שיצאו אחר כך מבין ההרוגים.

עם מפלת הגרמנים וכניסת הרוסים לאוסטריה שוחרר ונדד דרך גרמניה לאיטליה. הוא העפיל ארצה באונייה "ברכה פולד" והוגלה לקפריסין. בשנת 1947 עלה ארצה והסתדר בעבודה בפתח תקווה.

במלחמת העצמאות התגייס ושירת בחטיבת "כרמלי". השתתף בשמירה ובקרבות, בכיבוש חיפה ועכו והגליל במערבי. אחר-כך הועבר לגליל המזרחי ונפל ברמות נפתלי ביום ג' בסיוון תש"ח (10.6.1948). נקבר ברמות נפתלי. בן 24 בנופלו.

ביום כ"ז באדר תש"י (16.3.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בחיפה.

השלמת מידע: איתרתי כרטיס אסיר ממטהאוזן על שם *Dezso Finiasz*, בן מאיר, יליד 1926, חוסט. אחים נוספים, ששם מופיע ברשימת נרדפים מחוסט הם: *Manó Finiász* - יליד 1921, מופיע גם בנרצחים בפלוגות העבודה, *Hermann Finiasz*, יליד 1927 [פירוט בהמשך]. בעקבות מידע מעמותת "לתת פנים לנופלים" הגעתי אל ברוך רהט מירושלים, בן דודו של החלל גולדשילד דוד (מצד אימו) ובשיחה נאמר לי שפיניאס שמואל (שאני) היה גם בן דוד של גולדשילד דוד, אלא מצד אביו, שניהם ילידי חוסט.

כמו כן ציין ברוך רהט, שיש ספר הנקרא "קהילת חוסט והסביבה – ספר זיכרון" שכתב צבי מנשל ז"ל מרחובות, שהיה קרוב של משפחת פיניאס, ובו יש מידע רלוונטי [מהספר תועדו תמונות]. בדיעבד, הסתבר לי, שהוריו של שמואל היו דוד ודודה של צבי מנשל, מחבר הספר. כאן החל מסע ארוך חובק עולם. באתר "billiongraves" מצאתי תיעוד מאתר *Geni* על שלושת האחים של שמואל שנרצחו בשואה (דז'ו, מנו והרמן) וכן שם של אחות נוספת: מרטה (מאטיל), ששרדה. חיפוש מייסד השושלת (באתר *Geni*), בסיועה הגדול של דורית פרי (ממיסדות העמותה "לתת פנים לנופלים") קישר אותי אל יחיאל מיכל דייטש מירושלים. בחיפוש בארץ איתרתי שם זה, אך הסתבר שאיננו מייסד השושלת באתר, אבל הוא כיוון אותי אל קרוב משפחה, בעל אותו שם, החי בלונדון...

מיחיאל מיכל שבלונדון קיבלתי מידע רב על משפחת פיניאס. מסתבר, שמאיר פיניאס, אבא של שמואל, היה אח של סבתא רבתא שלו, רחל קליינמן, לבית פיניאס (יחיאל מיכל הוא הנין של רחל); להוריו של יחיאל קוראים יעקב-צבי וחיה-רבקה (לבית קליינמן); לסבא קראו אלעזר קליינמן (נשוי לליבה-בלומה), והסבא היה בן-דודו של שמואל פיניאס.

מן המידע שמסר יחיאל מיכל עולה שהאב, מאיר, היה יליד סאטמר. חיה-שרה (אירן), האימא, נולדה למשה גולדשילד, כלומר, היא הייתה אחותו של יחזקאל גולדשילד, אביו של דוד הי"ד. לכן שמואל פיניאס ודוד גולדשילד, שני חללי מלחמת השחרור, היו בני דודים.

האימא חיה-שרה שרדה, התגוררה אחרי המלחמה ברומניה [Ser], שם נישאה בשנית ליהודה-אליעזר ברקוביץ. הם עלו ארצה בשנת תשכ"ה, 1964-5, חיו (וקבורים) באשקלון. חיה-שרה נפטרה ב-ה' שבט תשל"ז [24.1.1977]; בעלה נפטר יומיים לפנייה...].

על קברה של חיה-שרה רשום: "לזכר בניה שאול אליעזר נפל במלחמת השיחרור, מרדכי, דוד, צבי ואביהם, מאיר בן ישראל חיים הלוי, שנהרגו על קידוש השם". כך הסתבר ששמו של פיינאס שמואל איננו שמו האמיתי: הוא נקרא שאול אליעזר. לחיה-שרה ולבעלה, מאיר, היו שישה ילדים, כולם ילידי חוסט:

מגדה/מרים (1920) - נפטרה בגיל שנתיים ממחלת השנית (סקרלטינה);

מרדכי/מוטו/מנו (1921): היה אופה במקצועו. גויס לעבודות כפייה בגדוד העבודה מספר III/2

TMSZ. נשלח למחנה מטהאוזן-גוסן ומספר האסיר שלו היה 114738.

מרדכי נרצח באפריל 1945 ב- Gusen בהיותו בן 23.5.

מרטה/מטל-שבע (1923). גורשה לאושוויץ ואחר כך למחנה מיטלשטיין [Mittelsteine] (בגרמניה), ממנו השתחררה במאי 1945. היא הגיעה למחנה עקורים באיטליה ושם התחתנה עם אריה קלמן ונולדה הבת אסתר. ב-1946 עלו ארצה אך גורשו לקפריסין. הם חזרו ב-1947 ובארץ נולד בנם, מאיר (ע"ש סבו), אך הילד נפטר ממחלה ממארת ב-1960, בגיל 10 (קבור בבית הקברות "סגולה" בפתח תקווה). בצר להם, היגרו מרטה ואריה לארה"ב ושם נולדה הבת דיאן. מרטה ואריה החליטו לחזור ארצה. הם עלו בשנית ב-1997, לנתניה, אך אריה נפטר לאחר כמה חודשים (וקבור בנתניה). מרטה נותרה אלמנה...

מרטה נפטרה בנובמבר 2014.

שאול-אליעזר/שמואל (Shoily): 1924-1948,

נפל ברמות נפתלי וקבור בחיפה.

[צריך יהיה לפעול לשינוי הפרטים על המצבה].

דוד/דז'ו (1926): מספר האסיר שלו היה 124562

[אחד לפני צבי]. גורש לאושוויץ, משם למטהאוזן -

ושם נספה, בן 18.

צבי/הרשי/הרמן (1928): מספר האסיר שלו היה

124563 [אחד אחרי דוד]. במקצועו היה קודח

(Bohrer). גורש למטהאוזן - שם נספה באפריל

1945, בן 16. צבי מנשל מעיד שהוא היה קשור לבן דודו זה, שכן היו בני אותו הגיל [ואותו השם]. הוא כתב בספרו ש"למר פיינאס הייתה חנות לבדים ולכובעים ברחוב הראשי" (עמ' 83). המשפחה התגוררה ברחוב קוריאטוביץ' מספר 5, על יד הדואר החדש בחוסט.

מאיר פיינאס, האבא, היה בן 50 כשנרצח.

רשימת גירוש: פיינאס אליעזר, חוסט (צ'כוסלובקיה), 1924 (שנת לידה) מאיר (שם האבא) שרה (שם האימא)

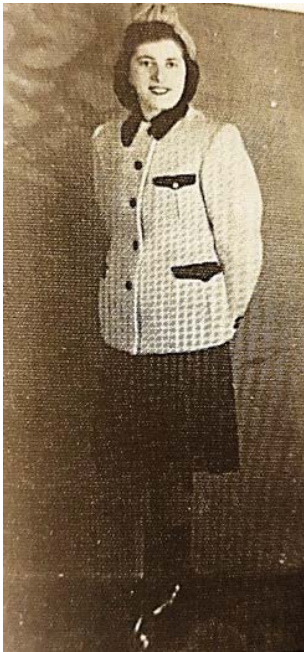
PINIAS	Eliezer	Hust	(Czech.)	1924	Meir	Sara
PINKEL	Dunia	Chelm	(Pol.)	1922	Jacob	Chaya
PINKEL	Brocha	Zabecz	"	1945	Yosze	Dunia
PINKEL	Dawid	Lods	"	1906	Juhada	Josze

שאול-אליעזר (שמואל)

האח מרדכי פיניאס

האב מאיר פיניאס

האח דוד פיניאס
(שני משמאל)

התמונות כולן
מספרו של צבי
מנשל

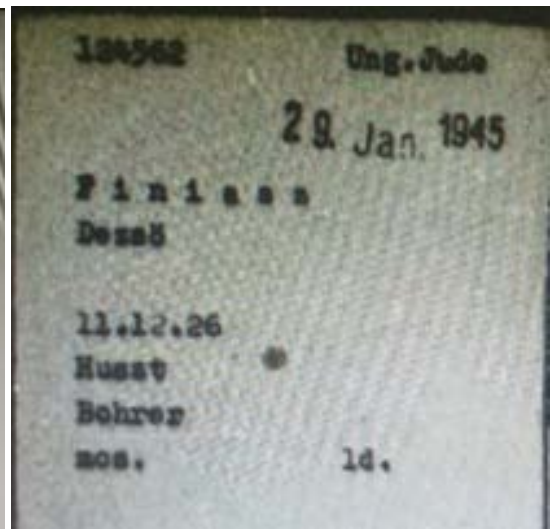
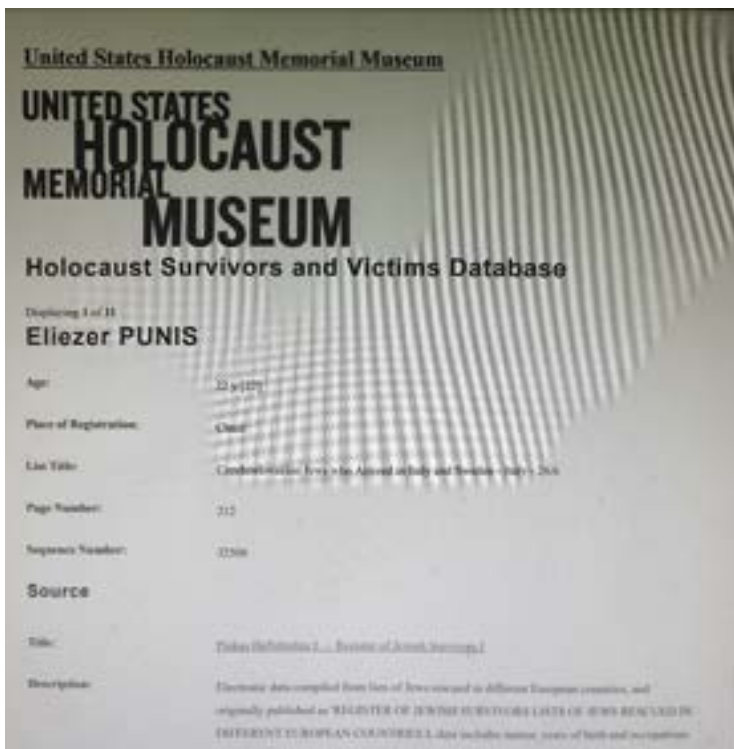
האחות מרטה
קלמן (פיניאס).
מרטה נפטרה
בנובמבר 2014
בנותיה, אסתר
(בארה"ב)
ודיאן בנתניה

דיאן (מימין) ואסתר, בנותיה של מרטה,
ממשיכות משפחת פיניאס

מרטה פיניאס במרכז, חוסט, לפני המלחמה

אחד ממסמכי האישיים של פיניאס דז'ו

מסמך על שם אליעזר פיניאס (בשיבוש), שמו האמיתי של שמואל, ממוזיאון השואה באושוויץ

KL.1

HEHL-Nr. 1
124562 a/Jude

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: <u>Finiasz</u>	Überstellt	Personen-Beschreibung:
Vorname: <u>Deszó</u>	am: _____ an KL.	Grösse: _____ cm
Geb. am: <u>11.12.26</u> in: <u>Huszt</u>	am: _____ an KL.	Gestalt: _____
Stand: <u>ledig</u> Kinder: _____	am: _____ an KL.	Gesicht: _____
Wohnort: <u>Huszt</u>	am: _____ an KL.	Augen: _____
Strasse: <u>Benhidstr. 18</u>	am: _____ an KL.	Nase: _____
Religion: <u>mos.</u> Staatsang.: <u>Ungarn</u>	am: _____ an KL.	Mund: _____
Wohnort d. Angehörigen: <u>Vater: Majer</u>	am: _____ an KL.	Ohren: _____
_____ w. o.	am: _____ an KL.	Zähne: _____
Eingewiesen am: <u>26.5.44</u> KL. Au	am: _____ an KL.	Haare: _____
durch: <u>29.1.45</u> KLM.	am: _____ an KL.	Sprache: _____
in KL.: _____	Entlassung:	Bes. Kennzeichen: _____
Grund: <u>Ung/Jude</u>	am: _____ durch KL.:	Charakt.-Eigenschaften: _____
Vorstrafen: _____	mit Verfügung v.: _____	

כרטיס האסיר של פיניאס דז'ו, אחיו של שאול-אליעזר, המעיד שגר בחוסט, ב- 18 Banbild

האשה מרת שרה ברקוביץ
 לעיני בנה שאול אליעזר בן מו"ה מאיר פיניאס הלוי — שנפל במלחמת
 השחרור עקשיש. בנה מרדכי — דוד — צנו ואביהם מוהרי"ר מאיר
 ב"ר ישראל חיים הלוי פיניאס — די"ד.

לוח זיכרון שהציבה שרה ברקוביץ (שמה לאחר נישואיה השניים), אימו של שאול-אליעזר

מחלקת העליה - מחלקת העליה
לשכת העליה חיפה

רשימת עולים שבאו לא"י 7.ע.101א.

15.6.47 האניה / הגבול קפריסין. התורה

הערות	הקרוכים בא"י וכתבתם	מס' הרשיון	סוג	גיל	השם	המקום
	מ.פ. הדרה	רומניה	ג	1924	שליה	בולק
	מ.פ. ל. גנר, טנוצ, א.מ.פ.	פולניה	ג	1924	בדל	פוקס
	מ.פ. מושב אופק - הר	הונגריה	ג	1929	משה	פוקס
	מ.פ. קב. אושה	רומניה	ג	1924	אדולף	פורבס
	מ.פ. תל יהודה	פולניה	ג	1925	דוד	פיוטרקובסקי
	מ.פ. ר. מיכרג, צפה, תל היום, ר"ב	רומניה	ג	1925	מאיר	פיוז
	מ.פ. רחובות	פולניה	ג	1923	פייבל	פייכובביץ
	מ.פ. ראשון לציון	פולניה	ג	1924	אברהם	פייטלביץ
	מ.פ. צ. פונק, בני ברק, שכ. פיסלר	הונגריה	ג	1919	איסטואן	פייטר
	מ.פ. כפר אונ	"	"	1922	אירנה	"
	מ.פ. שפולביץ, ת"א, בית השיטה	פולניה	ג	1927	יצחק	פינדק
	מ.פ. ראשון לציון	צ'כיה	ג	1924	סמואל	פיניאס

פיניאס שמואל, יליד 1924 מצ'כיה, עלה ארצה ב-1946 באוניה "ברכה פולד" (ב.פ.), אך גורש לקפריסין. ב-15.6.1947 חזר ארצה מקפריסין (בתחתית הרשימה)

אנדרטה ברמות נפתלי, שם נפל פיניאס שמואל. בלוח המרכזי מונצחים שמות 11 לוחמים שנפלו ונקברו כאן ולימים הועברו לבית הקברות בחיפה. שמו של שמואל הוא האחרון בטור הימני של הלוח המרכזי

83. פלברבאום יוסף (יוסי): כל שהיה ידוע על פי "אנציקלופדיה של גלויות", שם הוזכר שמו, הוא, שיוסף היה יליד חוסט.

השלמת מידע: בעלון המקורי שפרסמנו צוין השם פלברבאום יוסף, ללא תמונה ורק עם המידע שנולד בחוסט. באתר "יזכור" של משרד הביטחון לא היה אזכור שלו. בעזרתה של דורית פרי, ממייסדות עמותת "לתת פנים לנופלים" [שגם היא בת הדור השני של יוצאי זאקרפטיה] נפתרה התעלומה:

יוסף, ששם משפחתו המדויק הוא פלברבאום, מונצח באתר "לעד", שהוא אתר לזכר אזרחים שנהרגו בפעולות איבה (מופעל על ידי המוסד לביטוח לאומי). שם גם נמצאו תמונותיו וקורות נפילתו.

יוסף (יוסי), בן יעקב ועדה (אתל, לבית קליין), נולד ביום כ"א באייר תרע"ה, (05.05.1915) בחוסט. אח של שמואל-יהודה, שרה, אסתר, גיטה ויום-טוב. יוסף גדל בברטיסלאבה, ובמקביל ללימודיו היה חניך "השומר הצעיר". משבגר למד באוניברסיטה, והיה מיועד לעלות ארצה בגרעין לקיבוץ גן שמואל. הוא עלה לארץ עם בני משפחתו בשנת 1935. בהגיעם לארץ התיישב יוסף בירושלים עם אשתו*, לאה (לאורה לבית קליין). הוא עבד כפקיד קבלה במלון "אמדורסקי" ברחוב בן יהודה בעיר. במהלך חודש פברואר 1948 החליט עבד אל קאדר אל חוסייני, מפקד הכוחות הערבים באזור ירושלים, לבצע פיגוע גדול בלב ירושלים היהודית. משימה זו בוצעה על ידי שישה עריקים, שוטרים וחייילים בריטים, ששיתפו פעולה עם הערבים וגנבו למענם שלוש משאיות צבאיות ומשוריינין אלחוט בריטי. על שלוש המשאיות הועמסו למעלה מטון חומרי נפץ, וכן אמצעי חבלה נוספים. ארבעת כלי הרכב, יצאו לדרכם בשעת בוקר מוקדמת מעימוואס ליד לטרון. בהגיע כלי הרכב למבואות ירושלים, ליד רוממה, הם נעצרו על ידי מחסום יהודי, שלאנשיו ניתנה הוראה לעשות חיפוש ברכב ונוסעים ערבים, אך לא ברכב בריטי. לכן לא יכלו אנשי המחסום לעצור את השיירה והיא המשיכה בדרכה לרחוב בן יהודה במרכז ירושלים היהודית. כלי הרכב עצרו ברחוב בן יהודה, הערבים הדליקו את הפתילים של חומרי הנפץ, ירו בשני יהודים שעברו בסמוך ומיד עלו על המשוריינין והסתלקו מהמקום בנסיעה מהירה. בהתפוצצות האדירה, שאירעה סמוך לשעה 06:30 בבוקר יום ראשון, "ב באדר א' תש"ח (22.02.1948), נהרסו ארבעה בניינים, בהם המלונות "אטלנטיק" ו"אמדורסקי" ושני בנייני דירות, ונפגעו קשה בניינים נוספים בסביבה. בפיצוץ וביריות נהרגו 50 אנשים, כמה עשרות נפצעו קשה ושניים מהפצועים נפטרו מאוחר יותר מפציעיהם. עוד כ-200 נפצעו באורח קל. רוב הנפגעים שהו בבתיים שנהרסו ובבתי המלון, ובהם היו גם משפחות שלמות. בין ההרוגים היה יוסף, שנפגע במלון בו עבד.

יוסף היה בן 33 במוותו. הוא הובא למנוחות בבית העלמין בסנהדריה, ירושלים. הותיר אב, אישה, שני אחים ושלוש אחיות. בשנת 2010 נחקק "חוק הענקת אזרחות כבוד לחללי מלחמת הקוממיות" שמטרתו לקבוע הענקת אזרחות כבוד [=אכ] של מדינת ישראל לחללי מלחמת הקוממיות, שנפלו בטרם הוקמה מדינת ישראל, אך לא זכו לקבל אזרחות ישראלית. מספרו של יוסף היה אכ 0042352. יוסף מונצח באנדרטה בהר הרצל בלוח מס' 26.

* לאה הייתה בת הזוג של יוסי פלברבאום

מימין: פויטש ("חבר" בהונגרית, חבר המשפחה) וגיטה (אחותו של יוסף), יוסף ולאה פלברבאום, 1940, ירושלים

לוחית זיכרון לפיגוע ברחוב בן יהודה ב-1948
Avi1111 dr. avishai teacher

משפחת פלברבאום
שורה עליונה מימין: גיטה, אסתר, שרה ויוסי
שורה תחתונה מימין: יעקב ואתל (ההורים), יום טוב.
אח נוסף, שמואל-יהודה (שמיל-לייב) לא בתמונה

קברו של יוסף בסנהדריה, ירושלים

אתר הפיגוע ברחוב בן יהודה בירושלים,
בו נהרג יוסי

אביו, יעקב נפטר בפברואר 1971
וקבור בראשל"צ.
אמו נפטרה בפברואר 1937.

מספר ההרוגים מגיע ל-53

החלו בפינוי. מלון אמדורסקי

וות'הראוה הורכבו רשתות-ברזל. במשך כל היום והלילה עבדו מכוונות-גרר בהוות גושי בטון והעברתם מחוץ לעיר. לעובדים סודרו ארווות במקומות עבודתם. שוב מתבקשים אנשים, שגרו במקום הנסגע וניצלו, להתיצב בלשכת המודיעין המרכזית של "משמר העם" במדעון "מנורה".

קרבנות ההסצעה השפלה הגיעו אתמול ל-53. עד כה זוהו 49 הרוגים. אלה אשר זוהו אתמול הם:

דוד שנייברג, אלזה צימבליס-טי, כבת 43, סקידה בקונסוליה השווייצרית; ואלדי, אנגלינוצרי, מנהל תחנת-הכח של חברת האשלג בים המלח; שולמית רוקי ו-ויקי-טור רוקי, בן 7, מרים שבתו, בת 17, רוזה שבתו, בת 39; אסתר שבתו, בת 40; אברהם אוסטובסקי, בן 57, ויהושע אוסטובסקי, בן 15.

משפחה שלמה, משפחת שיינברג, נמצאה רק אתמול קבורה מתחת לעיי המפולת של מלון "אמדורסקי".

עבודת פינוי ההריסות במקום המוספץ התחילה אתמול לאחר עבודה מאומצת כמר שך כל הלילה, במשנה-מרץ. לפי הווכנית, התחילו הסועלים בהריסת הבתים אשר סכנת התמוטטות נשקפת להם. בתחילת העבודה נתגלתה גושה אחת: זו היתה גושתו של מלצר בית-המלון, יוסף סלכרבוים.

אם ותינוקה

אחר-כך נמצאה גושה של אשה צעירה, חובקת גופת תינוק. וזו היתה נינח שיינ-ברג, בת 29, וכנה מתי, בן 4. גושת הבעלה-אב, חיים שיינברג, נמצאה לא הרחק מגויות אשתו ובנו.

כן נמצאו עוד כמה גושות, אשר זוהו את-כ ככית החולים. אלה הם:

ראובן מיוחס, בודיסת דנה ואסתר ביטון.

המחסור בזוכות הביא לתחליף: בחלוי

כתבה שהופיעה בעיתון "הבוקר" מ-25 בפברואר 1948. [יוסי היה פקיד קבלה במלון ולא מלצר]

באתר "קהילנט - ברעם" מצאתי את המידע המתייחס לעליזה עמיר, בתה של לאה, בת זוגו של יוסי פלברבאום.

צבי פלברבאום היה בעלה של לאה. לאחר מותו, לאה נותרה עם ילדה קטנה (עליזה), ובהמשך, הפכה לבת זוגו של יוסי, אחיינו של צבי.

יוסי ולאה היו חברי "השומר הצעיר", אך אביו של יוסי, שהיה גם אחיו של צבי, היה אדם דתי, והקשר לא היה מקובל עליו.

"עליזה זוהר נולדה ביום 26 בנובמבר 1932 בעיר חוסט בצ'כוסלובקיה, בת יחידה להוריה לאה וצבי פלברבאום. עלתה לארץ עם אמה בגיל חצי שנה והתיישבו בירושלים. אביה הגיע לארץ בנפרד, עם קבוצת צעירים,

שעשו דרכם מצ'כיה לארץ באופניים. כעבור זמן קצר חלה בשחפת, חזר לצ'כיה ונפטר שם.

עליזה גדלה בירושלים עם אמה ובן הזוג של אמה, יוסי פלברבאום [אחיינו של צבי], שהיה לה כאב.

בעידודם הצטרפה לתנועת "השומר הצעיר", שהייתה לביתה הרעיוני מאז.

כשפרצה מלחמת השחרור, בעת המצור על ירושלים שלחה אותה אמה לתל אביב והיא עברה להתגורר

עם הדודות, בנות המשפחה, שחלקן לא היו עוד נשואות וחלקן דירה משותפת.

בפיצוץ מכונית תופת ברחוב בן יהודה בשנת 1948 נהרג יוסי, ולאחריה אמה עברה לגור איתה בתל אביב. בתל אביב הצטרפה עליזה לקן צפון של "השומר הצעיר" וביחד עם חבריה מגדוד גבולות התגייסה למחזור השני של הנח"ל. עם הגרעין הגיעה עליזה כהשלמה לברעם.

...היא יצאה לשנת הדרכה ברמת גן ועבדה בעיתון "על המשמר". עם שובה הכירה את יענק'לה זוהר והם הקימו משפחה... בהמשך יצאה לבדה לתקופת הדרכה ב"שומר הצעיר" באירופה. עליזה עבדה בהנהלת החשבונות של הקיבוץ, הייתה גזברית ועבדה בחינוך. במקביל סיימה תואר ראשון בלימודי תיאטרון ופילוסופיה מאוניברסיטת תל אביב והוציאה שני ספרי ילדים על חוויות חיי הילדים בקיבוץ. בשנת 1978 גויסה מטעם התנועה ללוות את קיבוץ גשור, שהיה קיבוץ צעיר בתחילת דרכו. משם התחילה דרכה כפעילה בקיבוץ הארצי.

בשנת 1980 הייתה לאשה הראשונה בתפקיד מזכירת "הקיבוץ הארצי". בתפקיד זה כיהנה במשך 5 שנים... עם סיום כהונתה קיבלה על עצמה את ניהול מפעל "אלכס" של קיבוץ ברעם. תחת ניהולה התרחב המפעל ועבר למבנה תעשייתי חדש.

משנת 1990 כיהנה עליזה כמנכ"לית ואחר כך כנשיאת "מכללת תל חי", שתחת ניהולה הפכה למכללה אקדמית.

בשנת 1996, בטקס המשואות בהר הרצל בערב יום העצמאות, הדליקה עליזה משואה - כמייצגת של התעשייה, החינוך וההתיישבות בגליל. לעליזה ויענקלה נולדו 3 בנות, 10 נכדים וחמישה נינים.

בשיחה עם יעקב זוהר מקיבוץ ברעם, בעלה של עליזה ז"ל, הוא אישר שצבי חזר לחוסט, שם נפטר ממחלת השחפת.

בשיחה עם רקפת, בתה של עליזה, נמסר לי שצבי היה הדוד של יוסי, אחיו של האבא יעקב. בשיחה עם נעמי קורל, בתה של גיטה (אחותו של יוסי), נמסר לי שגיטה היתה נשואה למנחם צפיר (ציג) מסוקרניצה. יעקב, אביו של יוסי (והסבא שלה) התגורר בביתה של בתו, גיטה. הייתה לו השכלה משפטית ומשרד עורכי דין בחוסט. כשהוטלו חוקי הגזע הנאציים הוא מסר את המשרד לגוי (שאולי היה שותף, מלכתחילה) והמשיך לעבוד בו לא כבעלים, תוך שהוא יוצא לנסיעות ממושכות מהארץ ומותיר את ששת היתומים שגידל לאחר פטירת אשתו.

על קירות אנדרטה זו, שנחנכה בשנת תשנ"ח 1998, מונצחים שמותיהם של אנשי היישוב היהודי בארץ שנפלו טרם קום המדינה ושמותיהם של אזרחי מדינת ישראל שנהרגו בעתות מלחמה ובפעולות איבה וטרור מאז שנת תר"ך 1860, שנת היציאה אל מחוץ לחומות ירושלים ועד היום. פלברבאום יוסף מונצח בשורה השנייה

84. פרומוביץ יצחק אלימלך, בן שמואל ואלטה-זלטה. נולד ביום י"ד באדר תרצ"ד (1.3.1934) בצ'כוסלובקיה. בן שנתיים היה בשעה שהמשפחה עלתה לארץ והשתכנה בפתח-תקוה. כבן להורים פועלים היה נותן יד לעזרה בפרנסת המשפחה אחרי שעות לימודיו. בסיימו את לימודיו בבית הספר היסודי "נצח-ישראל" הצטרף ל"התנועה המאוחדת". בגיל 14 נתקבל לעבודה כמסגר למכונות והמשיך את לימודיו בבית-הספר תיכון של ערב. נשא את נפשו להיות מלח אך בהתייצבו בחיל-הים -והוא אז בן 17 - נדחה בגלל גילו הצעיר. שנה לאחר-מכן (בפברואר 1952) גויס לחיל השריון ושירת בו כסייר.

ביום ה' בתשרי תשי"ג (24.9.1952) נפל בשעת מילוי תפקידו והובא למנוחת עולמים בבית הקברות האזרחי בפתח תקווה, בחלקה הצבאית. בן 18 בנופלו.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי תשפ"א:

14 אפריל 2021	טליה	"לא נשכח אותך"
13 אפריל 2021	Jim Anderson	"דודי היקר אשר לא ידעתי ואת שמו אני נושא לזכרו. כמו ציפור ששרה בגשם, תנו לזיכרונות הטובים לשרוד בזמן כאב."

השלמת מידע: אימו של יצחק-אלימלך הייתה ילידת 1905, לבית ברקוביץ. היא נפטרה בגיל צעיר, בשנת 1944 וקבורה בנחלת יצחק. האבא, שמואל-דוד, היה יליד 1903 ונפטר בינואר 1992. הוא קבור בסגולה בפתח תקווה. על קברו נרשם: "איש תם וירא ה'". להורים היו 4 ילדים. אחד מאחיו של יצחק-אלימלך היה **זאב** (1930-2022) קבור בסגולה אף הוא. באתר של "הקשר הרב דורי" מצאתי אזכור למשפחה, וכך נודע לי שמוצא האימא היה מטרנובו. התייעוד באתר זה תיאר את חוויותיה של משפחת נתיב (וייג) בקליטה בארץ לאחר עלייתם. יעקב נתיב, מנחה: אוריה הורדן, שם ועיר בית הספר: הרצליה – אולפנת צביה, 15 בדצמבר 2014: "בעת היותם במחנה העולים בא לבקר אותם הגיס מפתח תקווה (בעל של אחות של סבתא רבקה, שהתחתנה ועלתה לארץ לפני השואה – בשנת 1933). הגיס הזמין אותם אליו. בעזיבת מחנה העולים היה "ויתור" מצידם על כל העזרה והסיוע, שניתן היה לקבל באותם ימים. הסיוע (מיטה, שמיכה ומעט כסף למחיה בימים הראשונים) שניתן היה מועט בשל הקשיים בהם הייתה שרויה המדינה הצעירה. הוריו של סבא יעקב החליטו לעזוב ונסעו לפתח תקווה, לביתו של הגיס, שהיה אלמן, אחותה של סבתא רבקה, שנפטרה כשנה קודם לכן [אלטה זלטה, אימא של יצחק-אלימלך]. המשפחה ללא האימא גרה בצריף קטן ורעוע והגיס היה צריך לטפל ב-4 ילדים קטנים, שנשארו יתומים לאחר מות אימם.

הגיס שמואל-דוד פרוימוביץ [אביו של יצחק-אלימלך] היה אדם מאוד טוב, שימאוד מאוד רצה לעזור לסבא משה ולסבתא רבקה, ואולם, היה בעצמו עני מרוד, שבקושי התפרנס מעבודה בהכנת מצבות. סבי אומר שהוא זוכר אותו עד היום, באהבה רבה. הוא שכנע אותם לא ללכת לחנייתה ולבוא איתו לפתח תקווה. מכיוון שלא ניתן היה לגור יחד באותו צריף, שמואל-דוד עזר להם למצוא ולשכור את החדר ב"היובל", מושב שהיה סמוך לפתח תקווה.

בזכותו לא הגענו לקיבוץ חנייתה ונשארו דתיים. סבתא רבקה מספרת, שכשהגיעה שבת ולא היה להם אוכל, או כסף לקנות מצרכים לשבת, היא הלכה ברגל מ"היובל" לביתו של הגיס בפתח תקווה לבקש הלוואה בכדי לקנות אוכל לשבת. סבתא קיבלה לירה אחת לצורכי אותה שבת."

הוריו של יצחק-אלימלך: זלטה-אלטה ושמואל-דוד

משיחה עם יצחק נתיב, אחיו של יעקב נודעו לי שמות שני האחים הנוספים של יצחק-אלימלך: **צבי פרומוביץ-רום**, בן 90, ו**חנה צרפתי**. כך התוודעתי אל אופיר פרומוביץ, בנו של האח הבכור, זאב. וממנו נודע לי ששלושת הבנים נולדו בעיירה בילווארצי (Bilovartsy), כפר במחוז טייץ' [שבשנות ה-30 התגוררו בו 160 יהודים]. הבת, חנה, כבר נולדה בארץ. צבי אמר, שכאשר עלו ארצה - זאב אחיו היה בן 4, הוא בן שנתיים ויצחק-אלימלך - בן כחצי שנה.

ההורים עם בניהם בבילווארצי: צבי, זאב ויצחק-אלימלך

כלומר, המשפחה עלתה ארצה ב-1934/5. בעדות היה רשום שהאבא, שמואל-דוד, היה בונה מצבות. בנו, צבי, סיפר שעוד בקרפטורוס אביו היה בונה מצבות. ב"ספר מרמורש" כתוב: "לרוב עסקו היהודים בחטיבת עצים ביערות, או עבדו כסתתים במחצבות האבן בסביבת הכפר. בבילווארץ חצבו מצבות לכל הסביבה."

Jim Anderson הוא אלי צרפתי ז"ל, בנה של האחות חנה (הנקרא על שם יצחק-אלימלך), שלה עוד בת בשם זוהרה.

האבא שמואל-דוד עם ילדיו: יצחק-אלימלך (בן 10), זאב (בן 14), צבי (בן 12) וחנה (בת 8)

על קברו של יצחק-אלימלך, המעוטר בסמל הצבאי, רשום: הבחור טהור הנפש אמיץ הלב אשר הקריב את עצמו למען ארצנו ועמנו נפל בנגב

רשימות העולים שבאו לא"י

הגעה	תאריך	שם	יום	חודש	שנת הריב
106	נדיסן	זכריהו	44	1	770300
107	"	הלנה	44	"	"
108	"	ג'דה	16	"	"
109	"	הנכה	10	"	"
110	"	סייגה	11	"	"
111	"	הלזהו	4	"	"
112	"	רזזה	1	"	"
113	"	טרלזה	17	"	"
114	סמולר	דוד	68	7	"
115	מלסון	לייב	21	1	001245
116	סרנר	לייב	20	1	000205
117	סגל	לזבי	46	7	"
118	"	הנכה	16	"	"
119	"	ימי	14	"	"
120	סקלר	אבנ	23	1	82104
121	סרקס	חיים	27	1	2048
122	"	כרינה	4	"	"
123	"	אית	1/2	"	"
124	"	חנה	1/2	"	"
125	"	יהודיה	38	"	"
126	פורטנוי	לייב	21	1	1247
127	פלר	גוססה	22	1	200
128	פילסון	אברהם	20	1	1249
129	פרמן	חנה	27	1	001930
130	פינקס	גילה	21	1	000205
131	פרויזובין	סמול	20	1	77560
132	"	זלטה	20	"	"
133	"	זולקי	5	"	"
134	"	לייב	5	"	"
135	"	טלטה	1	"	"

באתר "יזכור" אין ציון האונייה, בה הגיעו בני המשפחה ארצה. בארכיון המדינה מצאתי את התיעוד הבא [שורות 131-135]:
 שמואל - האבא
 זלטה - האימא
 וולף [=זאב] - בן 5
 לייב [מקובל הצירוף הרש-לייב - צבי אריה] - בן 3
 שלמה - בן 1.
 שלמה הוא יצחק אלימלך, שלפי עדות אחיו, צבי, היה בן כחצי שנה בעת עלייתם.
 תאריך העלייה: 2.6.1935
 האונייה "דציה"

צבי, זאב וחנה, אחיו ואחותו של יצחק-אלימלך

זאב, אחיו של יצחק-אלימלך, עם בני משפחתו. משמאל - ד"ר אופיר פרומוביץ, בנו של צבי, ממנו התקבל מידע רב ותמונות

85. פריד דוד, בן אסתר ומרדכי, נולד בשנת 1928 באוז'גורוד. לאחר שסיים את בית הספר היסודי החליט ללמוד מסגרות כדי לעלות ארצה. המלחמה שמה לאל את תוכניותיו והוא נאלץ לעסוק בעבודות קשות כדי לעזור למשפחה. בתחילת 1943 נשלח לגטו וארשה. בימי שבתו בגטו השתתף בפעולות הארגון הציוני החשאי. בנובמבר 1943 נשלח יחד עם אחיו למחנה ההשמדה אושוויץ. בדרך נס הצליחו השניים להימלט מהכבשנים והועברו למחנה הריכוז קאופרינג שליד מינכן. שם צריך היה לטפל באחיו בן ה-14 שנפל פעמים רבות למשכב. בשנת 1945 שוחרר יחד עם אחיו על ידי הצבא האמריקני. דוד שהה במחנה פליטים בלנדסברג והצטרף לקיבוץ נוח"ם (נוער חלוצי מאוחד) כדי להכשיר את עצמו לעלייה. אחותו, שהיגרה בשעתה לארצות-הברית, התנגדה לתוכנית עלייתו לארץ והשיגה בשביל שני אחיה היתרי כניסה לארצות-הברית. דויד דחה את הצעתה ועמד בעקשנות על דעתו.

בסוף שנת 1947 נסע לצרפת והתגייס ל"הגנה". הגיע ארצה עם קבוצתו ב-23.5.1948 ואחרי שבועיים של אימונים יצא לקרבות כחייל באחד מגדודי חטיבת הפלמ"ח "הראל". דוד השתתף בקרבות לטרון, צובה והרדאר ובמשלטים שליד הר הקסטל. שאיפתו הייתה ללכת אחרי המלחמה לקיבוץ ביחד עם חבריו לקרב. נפל ביום "ט באב תש"ח (24.8.1948) בפגוע בו כדור אויב באחד המשלטים ליד הקסטל. בן 20 בנופלו. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.

השלמת מידע: אסתר, האימא, הייתה לבית קופולוביץ, ילידת חוסט. האחים של דוד שנרצחו היו **רוז' סלמון** (ילידת 1915), נשואה לקלמן, הייתה אסירה במטהאוזן; היה להם בן. **מנדי** (21), יליד 1922. האח המדווח היה **יעקב**, שהיה יליד דצמבר 1929 ונפטר ב-2004 באשדוד. לדוד היו 7 אחים ואחיות. דוד חי בארץ רק 3 חודשים...

בעקבות הדלקת נר וירטואלי, יום הזיכרון תשפ"א:

"לעילוי נשמתו של דוד פריד, הדוד שלי, אח של אימא שלי, ובצער רב שלא זכיתי להכיר אותו." משה לוי 13 אפריל 2021. **מלכה לוי** (1924-2012) היא אימו של משה ואחותו של דוד.

"יש לו את תווי הפנים של המשפחה, יהי זכרו ברוך!" קובי 13 אפריל 2021 "לצערי לא זכיתי להכיר אותו. אבל סיפורים עליו והסתבא ואחיו היו אין ספור. היה גיבור. יהי זכרו ברוך!" 14 אפריל 2021

"לא זכיתי להכיר אותו, הכאב והפספוס גדולים. היית גיבור!" הראל שלומי 13 אפריל 2021

באתר המשפחתי עלו השמות:

בלנקה (1917), **גלוריה** (1919) – אולי זו גיטל, שחיה בארה"ב? אחות שנישאה לפוקס.

האנדרטה ל-80 הנופלים בקסטל, אחד מהם הוא דוד פריד

פריד דוד

תאור ביאוגרפי של פריד דוד

פריד דוד בן-מרדכי נולד בשנת 1928 בעיר אושגורוד שבקרפוטו-רוסיה. כבר בהיותו צעיר כל השאיפה שלו היתה לעלות ארצה ביחד עם יתר המשפחה, להשתקע בה ולעזור במאמץ הלאומי לבנות את הארץ ולעשות אותה חופשית על מנת שכל העם היהודי הרדוף בכל העולם יוכל לחיות בה חיים מאושרים. אחרי גמר בית-הספר העממי החליט ללמוד מקצוע כחלק מתכניותיו לעלות ארצה. אבל המלחמה פרצה בשנת 1939 ונאלץ היה ללכת לעבודה קשה על מנת לעזור לפרנס את משפחתו. בשנת 1943 נאלץ היה להכנס לגטו שהנאצים הברברים סדרו לכל האוכלוסייה היהודית. בגטו הוא משתתף בארגון הציוני החשאי אבל בשנת 1943 בחודש נובמבר נלקח ביחד עם אחיו יעקב למחנה ריכוז שבאוסביץ, איפה בדרך נס הצליח להמלט מהכבשנים. הועבר למחנה-ריכוז בקאופרינג ע"י מינכן. שם הוא צריך היה בתנאים קשים לדאוג לא רק בשבילו, אלא בשביל אחיו הקטן יעקב בן-14 שמה עברו עליו מחלות קשות כמו טיפוס, דיפטריה וכו'. השאיפה היחידה היתה לו לדאוג שאחיו ישאר בחיים, שיעלה ארצה להגשים את תכניותיו. ב-21.6.45 שני האחים שוחררו ע"י הצבא האמריקאי ותיכף נכנסו לקבוץ נח"ם (משמרת הצעירה) על מנת להכשיר את עצמם לעליה ארצה. האחות גיטל שהיתה כבר שנים באמריקה התגדה לתכנית הזו והשיגה בשביל האחים היתר כניסה לארצות הברית. אבל דוד לא ויתר על שאיפתו והחליט להמשיך בדרכו. כשהתחילו המאורעות - אחרי 29 בנובמבר 1947 החליט תיכף לעלות ולהשתתף במלחמה נגד האויבים.

במאי 1948 נסע עם אחיו לצרפת איפה שהתגייס להגנה ומגיע ארצה ביחד עם אחיו ב-3.5.48 למרות ההצעות להכנס לקבוץ הוא מחליט להתגייס לפלמ"ח. מבלי לעבור תקופת אימונים הוא יוצא לחזית עם גדוד 5 ומשתתף בפעולות לטרון, טובה, רדר ומשלטים ע"י הר הקסטל. בקרבות הוא הרגיש את עצמו מצוין אפילו עזר והיה מעודד את החברים. שאיפתו היתה לנצח את האויבים ולגרש אותם מן הארץ ואחר-כך להכנס לקבוץ ביחד עם חבריו בקרב. ביום י"ט אב, תש"ח (24.8.48) פגע בו כדור שיד אכזרית של האויב שלח אותו והלב של דוד הפסיק לפעום.

השולח **סריף יעקב** הח' 19 מס' 4 יפו-מנשיה.

בית הפלמח
תקבל מ-אחיו גיטל
14.8.48
יארץ
שרת ב

מן ההספד שכתב יעקב פריד (שהוא, בעצם, האח שמילא גם את דפי העד), אנו מקבלים אישור לכך שהוא היה אחיו בן-ה-14 של דוד, איתו חווה דוד את השואה - וגם על שמה של האחות שניסתה להביאם לארה"ב - **גיטל**.

כל פירורי המידע לבשו פנים הודות לגברת חנה איזיק-קסורלה, מייסדת אתר הפייסבוק "המעפילים יוצאי סלונקי ויוון שעלו לישראל באונייה "חביבה רייק" ב-1946". ומה הקשר? יעקב לוי, בעלה של מלכה (פריד) לוי, אחותו של דוד, היה ניצול שואה יליד סלונקי. בעזרת קשריה של חנה בסלונקי נערך מחקר קטן, שהצליח לחבר אותנו אל בתם של מלכה ויעקב לוי, שושנה הרשקוביץ, המתגוררת בבת ים. אחותה הבכורה היא לבנה ואחיה התאום הוא משה.

ממנה למדתי להכיר את כל שמות האנשים המתועדים בהדלקת הנר הווירטואלי לזכרו של דוד: משה לוי, כאמור, אחיה התאום; שלומי הראל – הנכד של משה; קובי – בנה של שושנה. ולהשלמת כל הפרטים: במשפחת פריד היו 10 ילדים, ששניים מהם – תאומים – נפטרו בצעירותם ואין ידועים שמותיהם. שאר 8 הילדים, לפי סדר לידתם היו:

רוז' סלמון (1915): הייתה נשואה לקלמן והיה להם ילד. רוז' נספתה עם בני המשפחה, כנראה במטהאוזן. לקלמן היה מפעל לאופניים ואחותו הייתה רופאת שיניים. בלנקה (1917): נפטרה ממחלה עוד לפני המלחמה.

גיטל/גלוריה (1919): לאחות של אסתר, אימו של דוד, לא היו ילדים. כמנהג הימים והמקום – נמסרה גיטל לזוג חשוך ילדים זה. הזוג היגר לארה"ב בשנת 1922, כשגיטל הייתה בת 3. בארה"ב הוחלף שמה לגלוריה. זאת האחות שסידרה את אישורי הכניסה לארה"ב לדוד ולאח הנוסף, יעקב. שושנה סיפרה שפעמיים נשלח לה כרטיס לביקור ארצה והיא התארכה בבית הוריה. הקשר בינה לבין מלכה, אחותה, היה קשר רגשי חזק ביותר. גיטל נפטרה ב-1999, בת 80. מנדי (1921): נרצח בשואה.

מלכה לוי (1924): לאחר מחנה אושוויץ הועסקה במחנה גליביץ (Gleiwitz) במפעל לפצצות. לאחר השחרור היא שהתה במחנה העקורים בלנדסברג, היכן ששהה גם דוד, וכנראה, גם יעקב. במחנה זה הכירה מלכה את מי שיהיה בעלה, יעקב לוי. בני הזוג שהו בקפריסין, שם נולדה בכורתם. עם עלייתם ארצה התגוררו ביפו וב-1960 עברה המשפחה להתגורר בבת ים. מלכה נפטרה בשנת 2012.

ג'ני פוקס (1926): זה שמה המלא של האחות הנוספת, שהתגוררה בזאקרפטיה ובשנות ה-70 עלתה ארצה. לאחר מכן היגרה לגרמניה.

דוד (1928): נפל במלחמת השחרור באזור הקסטל. דוד הגיע להתארח אצל אחותו, מלכה ביפו. יצא מביתה וחזר על מנת לנשק את בתה הבכורה, בת השנה... במילות הפרידה אמר למלכה: "אל תבכי אם יקרה לי משהו..."

יעקב (דצמבר 1929): הגיע ארצה עם דוד ושניהם נשלחו לכפר יונה. יעקב גויס לשרת בסלילת דרך בורמה. הוא חטף כדור בשוק והיה מאושפז בבית חולים בירושלים; אחר-כך הועבר ל"צהלון" ביפו. כשהבריא, שרת יעקב כשומר בנמל יפו, כחלק משירותו כנכה צה"ל בחיל הים.

יעקב ורחל אשתו התגוררו ברמת גן ואחר כך עברו לאשדוד. יעקב נפטר ב-2004, בן 74. כשדוד נפגע היה זה חברו מבית, קליין משה-אהרון, שסחב אותו על גבו למקום מסתור. כשיעקב התאושש מלכה פתחה את ביתה ויעקב וחברו התגוררו אצלה.

ביום הלוויה עבר קומנדקר צבאי עם ארונו של דוד, כשיעקב הפצוע וקליין משה-אהרון ישובים עליו. מלכה קיבלה קשה מאוד את נפילתו של אחיה, כיוון שהיא זאת ששיכנעה אותו לעלות ארצה... אביו של דוד, מרדכי (מרטין), נפטר עוד קודם לכן והוא קבור באוז'גורוד.

בתעודת הפטירה שלו נרשם שנפטר משחפת ומדלקת קרום המוח מרדכי (מרטין), אביו של דוד 17.7.1943; היה נגר במקצועו.

אחותו של דוד, רוז'י, ביום נישואיה לקלמן סלמון. נולד להם בן, בתמונה (לא ידוע שמו). כולם נספו באושוויץ

KL.:		<i>Lensing</i>		HÄSSL.-Nr.: 824 Ung Jüdin	
Häftlings-Personal-Karte					
Fam.-Name:	Salamon <i>geb. Fried</i>	Oberstellt		Personen-Beschreibung:	
Vorname:	Kozsi	am:	an KL.	Größe:	1.58 cm
Geb. am:	24.1.09 in: Ungwar	am:	an KL.	Gestalt:	mittel
Stand:	verh. Kinder: -	am:	an KL.	Gesicht:	rund
Wohnort:	Ungwar	am:	an KL.	Augen:	braun
Strasse:	Kossutplatz 4	am:	an KL.	Nase:	norm.
Religion:	mos. Staatsang.: Ung.	am:	an KL.	Mund:	nor.
Wohnort d. Angehörigen:	Khemann:	am:	an KL.	Ohren:	norm.
	Salomon Kalman wh. KL Au.	am:	an KL.	Zähne:	schadhaft
Eingewiesen am:	31.5.44 KL Au.	am:	an KL.	Haare:	braun
durch:		am:	an KL.	Sprache:	ung, deutsch, tsch.
in KL.:	31.4.44 KLM	Entlassung:		Bes. Kennzeichen:	keine
Grund:	Ung. Jüdin	am:	durch KL.:	Charakt.-Eigenschaften:	
Vorstrafen:		mit Verfügung v.:		Sicherheit b. Einsatz:	

כרטיס אישי של רוז'י סלמון, אחותו של דוד, נשואה לקלמן, התגוררה באוז'גורוד, ברחוב 4 Kossutplatz, ממחנה מטהאוזן [ילידת 1915 ולא 1909]

משמאל: מנדי, אחיו של דוד; לא ידוע עם מי צולם בשתי התמונות. מנדי נרצח בשואה

יעקב (מימין), אחיו של דוד, עם אשתו רחל וזוג נוסף

מלכה (מורגיט), אחותו של דוד

ג'ני פוקס, אחותו של דוד, ובעלה

גלוריה (גיטל), אחותו של דוד, שאומצה על ידי הדודה שלה ובעלה, התגוררה בארה"ב

בארכיון לטרון מצאתי שדוד (דודל) הגיע ארצה באוניה "משמר העמק". הספינה הפליגה ב- 14 באפריל 1948 מחוף ליד העיירה Formia שבמפרץ Gaeta, איטליה, עם 782 מעפילים. זיהה אותה מטוס סיוור בריטי ומשחתת בריטית החלה ללוותה. כוח בריטי השתלט על הספינה ב-24 באפריל טרם כניסתה לנמל חיפה וגרר אותה לתוך הנמל. המעפילים גורשו למחנות המעצר בקפריסין.

הסבתא והסבא של דוד, הוריה של אימו, אתל/אסתר קופולוביץ, שהתגוררו בחוסט

תמונות מתוך תעודת העולה של מלכה, אחותו של דוד, שהייתה נשואה ליעקב לוי, ניצול שואה יליד סלוניקי

כתבה במקומו "חולון בת ים" מאוקטובר- נובמבר 1986, בה מתואר המפגש בין האחיות מלכה וגיטל (גלוריה) לאחר 40 שנה... גיטל לא ידעה שהיא אומצה על ידי דודתה ובעלה וחשבה שהיא בת יחידה... את האח שנפל, דוד, לא הכירה, אך זכתה להכיר את מלכה, יעקב וג'ני

40 שנה ומשפחה

במשך 25 שנה לא ידעה גלוריה פריד שהיא בת מאומצת. וכי יש לה אחים ואחיות. פליטי מחנות המוות באירופה • בגיל 3 נמסרה לאימוץ אצל קרובי משפחה בארה"ב. אך רק עתה, כעבור 40 שנה, זכתה להיפגש עם אחיה. שנתרו בחיים. והמתגוררים כיום בבתיים

המשפחה המאחדת: מלכה ואחיה יעקב עם אחותם גלוריה (באמצע) השכונת בבתיים הצעירים : יעקב מולי"טוב

בשנת 1923, התגוררה גלוריה פריד בת ה-17 בשיטלובסקה לחצית בארצות הברית. הוריה של גלוריה ראו ביקשה לעבור לניו יורק. סיוור הטביח ילד דום, והמבנה להם את גלוריה לאבצת ולגדולה בביתם לכל דבר. משהם זה העיל, ככל הנראה, את חייה.

מלבד גלוריה, נולדו להם עוד שני ילדי דום. במלחמת העולם השנייה העבירו אותם לי מחנות המוות. רק חמישה מהם נותרו בחיים, ובהם גם גלוריה שחייה בארצות הברית.

גלוריה הגיעה לישראל, ודוד, יעקב מוליטוב, דוד גיטל במלחמת העצמאות, אחות נוספת שלהם ודוד גיטל במלחמת העצמאות, אחות נוספת שלהם נבחרה כמטפלת והתגוררה בו עד היום.

גלוריה אחרי המלחמה כשהתפרסם החלו להגדיל, ביקשו האח יעקב והאחות מלכה לאסר את אחותם גלוריה. אביו לרשום וירשם אשפת על ידי הוריהם.

הם ניסו להצטרף לה טרם ככל דרך אשתי רות. אך הודעה שלא גילתה לה את דבר היותה מאומצת מנעה מהם את יציאת הקבר.

למספר, כאשר הוחזר גלוריה בת 25, שרה אלה לביקור בת דודה בשיטלובסקה. זו גילתה לה כי היא אומצת בת יחידה, ולא את אחותה הי המתגוררים במטפלת ובארצות הברית. גלוריה לא ידעה

מלכה ויעקב, אחיו של דוד, על קברו של אחיהם, דוד פריד, נחלת יצחק

השלושה באמצע הם יעקב ומלכה לוי ויעקב פריד

דוד פריד

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"ב / פ"ג:
 "ממחנות ההשמדה היישר למלחמת העצמאות, כוחה של תקווה ותמצית סיפורה של מדינת ישראל. על אף שלא הכרנו אותו אישית, הוא נמצא במרכז סיפורה של המשפחה.

משה ושולמית לוי 3 מאי 2022
 יהיה זכרו ברוך!"
 "גם במותך היית נוכח מאוד בחיי משפחתנו והיה נדמה כאילו ולעולם לא נעדרת מאיתנו. היית ועודך חלק מחיינו ומארג משפחתנו. 3 דורות אנחנו משמרים את זיכרוןך בכבוד רב."
 אחיינך, משה לוי ומשפחתו 23 אפריל 2023

86. **פרידמן יששכר-דב**, בן שיינדל ויוסף, נולד ביום י"ט בסיוון תרפ"ז (19.6.1927) בחוסט. התחנך ב"חדר", הצטיין בלימודיו והמשיך ללמוד בישיבה. יששכר-דב וכל משפחתו נשלחו לאושוויץ. כולם מלבדו נספו. רק הוא שרד בעבודה הקשה, ונשלח למחנות עבודה בגרמניה ובפולין. הודות לזריזותו ולאומץ לבו הצליח תמיד להשיג מזון, ובמסירות נפש היה חולק אותו עם חבריו הגוועים ברעב. לימים, גם שנים אחרי נפילתו של יששכר-דב, עוד הגיעו לקרוביו מכתבי תודה מאנשים שזכרו אותו מימי השואה, וסיפרו כי בזכותו נותרו בחיים.

בתום המלחמה נדד יששכר-דב לרומניה, משם עלה לארץ ישראל באונייה "מקס נורדאו", שאורגנה על ידי נציגי המוסד לעלייה ב' של ה"הגנה" ביוון. האונייה הפליגה מנמל קונסטנצה ב-7 במאי 1946 כשעל סיפונה 1,633 מעפילים מרומניה ופולין, ניצולי שואה וחברי תנועות נוער חלוציות. סמוך לחוף קיסריה התנגשה האונייה במשחתת בריטית אשר שיגרה לעברה צוות השתלטות. האונייה הובלה לחיפה, ותוך שהם מניפים את הדגל העברי הורדו המעפילים והועברו למחנה המעצר בעתלית.

כששוחרר כעבור כמה שבועות הצטרף יששכר-דב לקבוצת "פועלי אגודת ישראל" בראשון לציון. בהמשך עבר לתל אביב, ועבד כחשמלאי. הוא שאף להשתלמות רוחנית, הצטרף לאנשי חב"ד ובכל שעה פנויה למד בהתלהבות את תורתם.

כשפרצה מלחמת העצמאות היה מן הראשונים להתגייס. יששכר-דב שירת בפלוגה הדתית בגדוד 33 של חטיבת "אלכסנדרוני" - חטיבה מספר 3 ב"הגנה". הגדוד התארגן בסוף 1947 מחברי החי"ש (חיל השדה) של ה"הגנה" ביישובי גוש דן ונפות השרון, אליהם הצטרפו מגויסים נוספים.

יששכר-דב השתתף בפעולות רבות של הגדוד, התנדב למשימות נועזות וצוין לשבח על ידי מפקדיו. בדצמבר 1948 לחם יששכר-דב בקרב בעיראק אל-מנשיה במבצע "חורב" (בסמוך לקריית גת). על יחידתו של יששכר-דב הוטל לפרוץ לעיראק אל-מנשיה. ביום כ"ו בכסלו תש"ט (28.12.1948) פרצו כוחות "אלכסנדרוני" לכפר מדרום והשתלטו על חלקו, אך הסתערום על התל שמצפון לכפר נהדפה. בינתיים התאושו המצרים, תקפו ואילצו את הכוחות הישראליים לסגת. כ-90 מלוחמי היחידה נפלו בקרב, ביניהם יששכר-דב. חבריו ציינו כי גילה אומץ לב למופת, והיה ממתנגדי הנסיגה מהכפר. יששכר-דב היה בן 21 בנופלו. נחשב תחילה כנעדר, ומשנמצאה גופתו נקבר בפלוג'ה. כעבור שנה, ב"ז בכסלו תש"י (8.12.1949) הועבר למנוחת עולמים בבית העלמין הצבאי בנחלת יצחק.

• החלל הינו "נצר אחרון".

השלמת מידע: האם, שיינדל לבית וייס, ילידת 1901, האב יוסף יליד 1901. הבן הנוסף שהיה להורים היה **זאב**, בן 12-14 במותו.

דרך חיפוש בגוגל, התוודעתי אל אביטל רייכנר, שיששכר-דב היה בן דוד של סבתא שלה. אביטל ערכה מחקר מרשים בהיקפו על נפילת בן משפחתה, וכן סרט תעודה, הנקרא "**פלוגת האלוקים**". אחת הסיבות לשם נעוצה במקרה, שבו חזרה הפלוגה מקרב ארוך ביום שישי. המפקד אמר להם לאכול לאחר היום הארוך, אך החיילים התעקשו להתפלל תחילה ורק אז לאכול. אחד המפקדים ראה אותם בזמן התפילה ואמר: "אין זו כי אם פלוגת אלוקים". הפלוגה הדתית לחמה בקרבות שונים, ובחנוכה תש"ט, לאחר שהדליקו נר שני, יצאו לקרב. 89 לוחמים לא שבו! זה הקרב עם הכי הרבה נופלים במלחמת העצמאות! 20 מתוך הנופלים היו ניצולי שואה, חמישה שהיו "נצר אחרון", ורובם עולים חדשים, שהגיעו הישר מהאוניות לקרבות. אביטל מדגישה, שלא כל הנופלים היו דתיים. "זה בכלל לא היה העניין. הם הקפידו וביקשו לשמור על ההלכה, אבל כולם, דתיים ולא דתיים, לחמו יחד, התפללו יחד ושרו שירי שבת וארץ ישראל".

פלוגת האלוקים, או בשמה השני: פלוגת הדתיים, נבנתה כשלצה"ל עדיין לא היו חוקים ברורים לגבי שמירת כשרות, שבת ואורח חיים דתי. באופן טבעי התקבצו החיילים הדתיים יחדיו, ובהחלטה של צמרת הצבא דאז, הוחלט שיהיו פלוגות דתיים. פלוגת הדתיים של חטיבת "אלכסנדרוני" התפרסמה בזכות סיפור הטבחים, שכמעט הביא להפיכת הממשלה. הסיפור המפורסם החל כששני טבחים מהפלוגה קיבלו פקודה לבשל בשבת. הם סירבו לפקודה ונשלחו לכלא. הפלוגה, שבאותה עת שהתה בשטח, שמעה על כך ופתחה בשביתת רעב עד להוצאת הטבחים מהמחבוש. הסיפור חולל סערה בכל הארץ ובעקבותיו החליטו בן גוריון והרב גורן שכל המטבחים בצה"ל יהיו כשרים.

את הסיפור על פלוגת האלוקים שמעה אביטל לראשונה בכיתה ו', כשהכינה עבודת שורשים. אמה הציעה שתתמקד ביששכר-דב פרידמן. אביטל לא מצאה פרטים רבים על הקרב והוא ועל נסיבות נפילתו של בן הדוד הרחוק. כמעט 20 שנה אחר כך היא החלה ליצור קשר עם משפחות הלוחמים שנפלו - ועם לוחמים שניצלו. היא חקרה, בדקה, הצליבה עדויות ואספה פיסות מידע, וגילתה, שהמידע בארכיונים דל ולא מדויק; אפילו מספר הנופלים בקרב לא היה ברור. "יש משפחות שפניתי אליהן והן לא ידעו כלום על הקרב... מאיפה הפלוגה יצאה, מה הם עשו לפני היציאה לקרב. זה לא כמו בימינו, שיודעים בדיוק בכל קרב מה קורה. עד היום משפחות צופות בסרט ונדהמות פתאום לקבל את כל התמונה של סיפור הקרב".

28 בדצמבר, נר שני של חנוכה תש"ח, היה יום גשום. פלוגה ג', הפלוגה הדתית, התפללה ערבית והדליקה את נרות החג. דבר תורה על המכבים החדיר בהם רוח לחימה והם יצאו למבצע "חורב". המשימה של גדוד 33 מחטיבת "אלכסנדרוני" הייתה להשמיד את הכוחות המצריים שפלשו לשטח ישראל בכיס פלוג'ה, היום אזור קריית גת. על פלוגה א' הוטל לפרוץ קטע מקווי ההגנה של המצרים בפאתי כפר פלוג'ה ולהחזיק בו, בזמן שפלוגה ב' נכנסת וכובשת את הכפר. על פלוגה ג', הפלוגה הדתית, הוטל לכבוש את התל ששולט על הכפר. במקביל, פלוגה מגדוד 35 הייתה צריכה לכבוש ולפוצץ את הגשר, המחבר בין כפר פלוג'ה לעיראק אל-מנשייה, כדי למנוע מעבר של תגבורת מצרית בזמן הלחימה. בפועל, בשל הגשם הכבד, האדמה הפכה בוצית וטובענית וניסיון ההשתלטות על הגשר נחל כישלון; פלוגה 35, שספגה אבדות, נסוגה. פקודות סותרות של סגן מפקד הגדוד בשטח, שהורה לסגת, ושל המג"ד שלא נכח במקום, שפקד להמשיך בלחימה, גרמו לבלבול ולמבוכה. למרות שכבר היה ידוע שגדוד 35 לא עמד במשימה המתוכננת - הוצא גדוד 33, שכלל את הפלוגה הדתית, להמשך המשימה. הפלוגה ספגה אבדות ונסוגה לחצר של אחד הבתים למרגלות התל. בשל הגשם והבוץ, רוב כלי הנשק של הלוחמים כבר יצאו מכלל פעולה והמצרים סגרו על הפלוגה. בשעות הבוקר ניתנה להם פקודה לסגת. פלוגות א' וב' הצליחו לצאת, אבל הפלוגה הדתית נשארה לכודה והמשיכה להילחם בעוז. זלמן דובין, אחד מהלוחמים שהצליח לצאת מהקרב בחיים, סיפר שכשהפלוגה הגיעה לחצר האחרונה, המפקד הבין שזהו הסוף ואמר להם להוציא רימונים ולפתוח נצרות. המ"מ, משה מנהיים, ועוד 7 חיילים תחת פיקודו הצליחו לפרוץ את הכיתור ולסגת; 5 חיילים אחרים נפלו בשבי. כל 67 הלוחמים הנותרים מהפלוגה הדתית, שנשארו בחצר - נהרגו. המצרים טמנו את גופותיהם, יחד עם 22 לוחמים מהפלוגות האחרות, בקבר אחים בכיס פלוג'ה. המצרים ביצעו וידוא הריגה באותה החצר שבה נלחמו: מישהו שהיה נוכח בעת זיהוי הגופות סיפר לאביטל, שבכל גולגולת היה חור של כדור, מה שהתיר את הספק.

שנתיים לאחר שוך הקרבות הועברו גופות החיילים מקבר האחים שהיה בידי המצרים לרמלה לצורך זיהוי הגופות. מיותר לציין שהזיהוי בשלב הזה היה הרבה יותר מורכב. אביטל מצטמררת ומספרת שיום אחד קיבלה שיחת טלפון מיעקב הר זהב, שסיפר לה שהכיר את יששכר-דב, והוא זה שהתדפק על דלת דירת דודתו ברחוב בוגרשוב בתל אביב כדי לבקש שיבואו לזהותו. המשפחה סירבה לבוא. בעיצומה של אחת ההרצאות על הקרב בבית כנסת ברמת גן, נעמד שלמה פרידמן, אדם שעבר את גיל 90 והתגלה שלחם בפלוגה וניצל. הוא סיפר שהוא וחבריו זיהו את יששכר-דב לפי ספר התניא שהיה

בכיסו.... "שמעתי לראשונה, מול הקהל, שיששכר-דב זוהו ומאוד התרגשתי. הייתי בטוחה שלא זיהו אותו".

במהלך התחקיר על מה שקרה לפלוגה שלמה, גילתה אביטל פרטים חדשים על קרוב משפחתה. "כל פרט שחשפתי על יששכר-דב נתן לי עוד חלק בתמונה על מי הוא היה. אני מרגישה כל כך קשורה אליו וכל הזמן רוצה לדעת עוד ועוד פרטים עליו. במשך כל הזמן הזה הטריד אותי שאנחנו לא יודעים איפה הוא נפל ומה בדיוק קרה לו".

במהלך השיחות והבירורים הראשוניים שמעה חנהל'ה גולדמינץ, בת הדודה של סבתה, על התעניינות של אביטל והביאה לה תיבה מלאה מכתבים ומסמכים, כולם של יששכר-דב. "זו הייתה הפתעה. ישבתי שעות ועברתי על כל המסמכים והמכתבים. כל מכתב שם היה מצמרר. גיליתי שהוא הקפיד לכתוב בעברית, למרות שזו לא הייתה שפת אמו. בכל מכתב הוא פתח בתאריך עברי, שם הפרשה ודבר תורה קצר. מצאתי גם רשימה של ספרי קודש שהוא רצה לקנות. כל ההתכתבויות חשפו אותי פתאום לאופי שלו, למי שהוא. זה היה מאוד מרגש".

במהלך הביקורים אצל משפחות הנופלים גילתה אביטל משפחות שיש להן רק תמונה אחת של יקיריהן. לשמחתם ולהתרגשותם אביטל הביאה להן תמונות חדשות, שמעולם לא ראו. לאחת המשפחות שפגשה לא היו בכלל תמונות. "זה משהו שהיה לי קשה להבין. איך אין תמונה?". כמה ימים אחרי הביקור אצל אותה משפחה, הגיעה אביטל לאחד הלוחמים וביקשה שיזהה כמה מהאנשים בתמונה קבוצתית. הוא הצביע על אחד החיילים וזיהה את הנופל של המשפחה שלא הייתה לה תמונה. אביטל מיהרה להתקשר למשפחה ובישרה, 67 שנים אחרי הקרב, שנמצאה בשבילם תמונה...

אביטל, בת 38, אם לשמונה [2024], הייתה עד לפני שלוש שנים מורה לחינוך גופני ומחנכת באולפנת "צביה" בלוד. היא עזבה את ההוראה ועסוקה בהנצחה ובהקמת מסלול מורשת לזכרם. אביטל גרה עם בעלה יואל בגרעין התורני ברמלה מעל עשור. לפני 8 שנים נולד בנם החמישי במהלך צילומי הסרט, והזוג רייכנר החליט לקרוא לרך הנולד מבשר דב, על שם קרוב המשפחה שנפל בקרב. לפני 6 שנים נולדה הבת ציון חיה, על שם הסבתא רבתא. "הבית הוא חמ"ל, הרבה בזכות יואל בעלי. הוא עודד, פרגן והאמין. הילדים שלנו גדלים לתוך הסיפור. הם יודעים מה זה חטיבת "אלכסנדרוני", מכירים את הלוחמים ומבקשים כל הזמן לראות את הסרט. אם ילד היה חולה הוא היה בא איתי לצילומים. הם חיים את זה ממש. סיפרתי להם הכול. בכל יום זיכרון הם עצובים על יששכר-דב ומרגישים מחוברים אליו". את הכוחות, אומרת אביטל, היא ספגה בימי הילדות בגוש קטיף ובימי המאבק כנערה במטה הנוער עד לגירוש. היא גדלה במושב קטיף, שמנה 60 משפחות. בזמן הגירוש היא הייתה בשנת השירות הראשונה שלה והיותה חלק מהותי ממובילי מטה הנוער של גוש קטיף.

מה גרם לכך שהסיפור היה מושתק כל השנים? "היו המון כשלים בקרב. בוך, נשקים שלא עבדו, מודיעין מוטעה לגבי מצב החיילים המצרים, פקודות סותרות, מפקד בשטח, שאומר לסגת - ומפקד שאינו בשטח, שהורה להם להמשיך بلחימה. היו כל מיני דברים שגרמו לכך שלא היה נעים לפרסם את הסיפור הזה. בכל זאת, זה קרב שנכשל. לא היה כל כך מי שידאג להנצחה ברמה הארצית. רובם היו עולים חדשים, ניצולי שואה, חלקם "נצר אחרון". חלק מהמשפחות אמרו לי שהם הגיעו לארץ ולא ידעו בכלל שקרוב משפחתם נפל, וכשהתחילו לחפש פתאום נודע להם. היחידים שדאגו להנצחה במסירות הם עמותת "אלכסנדרוני". הם הקימו עשרות אנדרטאות בכל אזורי הקרבות ודואגים בכל שנה לטקסי הנצחה, שאליהם מגיעים בני המשפחות. עיריית קריית גת דאגה להנצחה, בעזרת טיפוח והקמת אנדרטאות לזכרם; תיכון ממ"ד "גרוס" בעיר מארגן בכל שנה את הטקס. ההנצחה נעשתה יותר ברמה המקומית ולא ברמה הארצית".

מזה מספר שנים מובילה תנועת "בני עקיבא" אלפים מחניכיה במסע הפ"ט לזכר 89 החללים, בחודש חשוון. בשנים האחרונות מקרינה אביטל את הסרט בכל הארץ ומרצה על הנושא. היא גם עיצבה, בעזרת המעצבת אודיה ניימן, משחק המחזה עם בובות לילדים, לכבוד חג החנוכה. את המשחק אפשר

להוריד בכל מחשב. "רציתי שבנר שני של חנוכה אנשים יישבו עם הילדים וידברו על הסיפור של הפלוגה". בנוסף לכך, יצאה אביטל ביוזמה, שבה היא קוראת להדליק נר זיכרון לזכר נופלי הקרב בנר שני של חנוכה, יום הלחימה. בספר ההיסטוריה הבא של החמ"ד [חינוך ממלכתי דתי] צפוי סיפור הקרב להיכלל. ישנו גם דף הפייסבוק "פלוגת האלוקים, הפלוגה הדתית בתש"ח", שבו מפורסמים כל היוזמות וסיפורי הלוחמים. היא עומלת, בשיתוף עיריית קריית גת וקק"ל, על מסלול מורשת - שביל מסומן של קק"ל באזור הקרב: מתל לכיש לתל עירני - לזכר הנופלים. במקום יהיה שילוט מתאים, סימון שבילים וממצאים ארכיאולוגיים, בחסות רשות העתיקות. "הגעתי לתל עצמו וראיתי שאין שום שלט שמספר את הסיפור שלהם. הרגשתי, שאנשים חייבים להגיע ולהתחבר דרך הרגליים, ושצריך להקים מסלול מורשת לזכרם".

סיפורה של הפלוגה הדתית בחטיבת אלכסנדרוני במלחמת השחרור | כאן 11 (9.3.2016)

https://www.youtube.com/watch?v=ojVEgg_MZxM

בעקבות הדלקת נר וירטואלי, יום הזיכרון תשפ"א / פ"ג: "והלוואי ואנחנו ראויים ליקר מכל שנתת. תודה!"
 אודיה, הנכדה של אווה שוורץ בת דודתך 13 אפריל 2021
 "במשך 50 שנה, חברך (סבא של אשתי) אמר עליך קדיש מתוך מחשבה שהוא האדם האחרון שנותר בחיים שהכיר אותך. לאחר שנחשפתי לסיפורך המרגש ביקרתי בקברך בכל שנה ומתרגש מאוד לראות שלמרות השנים שעברו, מספר הזוכרים והמנציחים אותך רק הולך וגדל. לעולם לא נשכח אותך!" 14 אפריל 2021
 "בן דודו של אבי (יבדל"א), אוד מוצל מאש, ששרד את תופת השואה, נצר אחרון למשפחתו. עלה לישראל והתגייס ונלחם למען המולדת בשם אהבת ישראל במלחמת העצמאות. יהי זכרו ברוך!" 14 אפריל 2021
 "יששכר דב פרידמן, בובי - בלשון קרוביו, היה בן דוד של אימי ע"ה. נצר אחרון ממשפחתו. הכרתיו מתמונה ששלח לרומניה לקרוביו. יהא זכרו ברוך ונשמתו בגן עדן."

יהודית גודרד- מעלה אדומים 24 אפריל 2023

רישום העלייה של דב-יששכר באונייה "מכס נורדאו":
 פרידמן ברל, בן 19, צ'כוסלובקיה, אגודת ישראל

רשימת טולים שבאו לא"י					
היום	האניה	המבט	נורדאו	מספר	החברה
14.5.46	האניה	המבט	נורדאו	(מספר)	החברה
1176	מדידת	ברל	19	אמוס לוינקין	אגודת ישראל

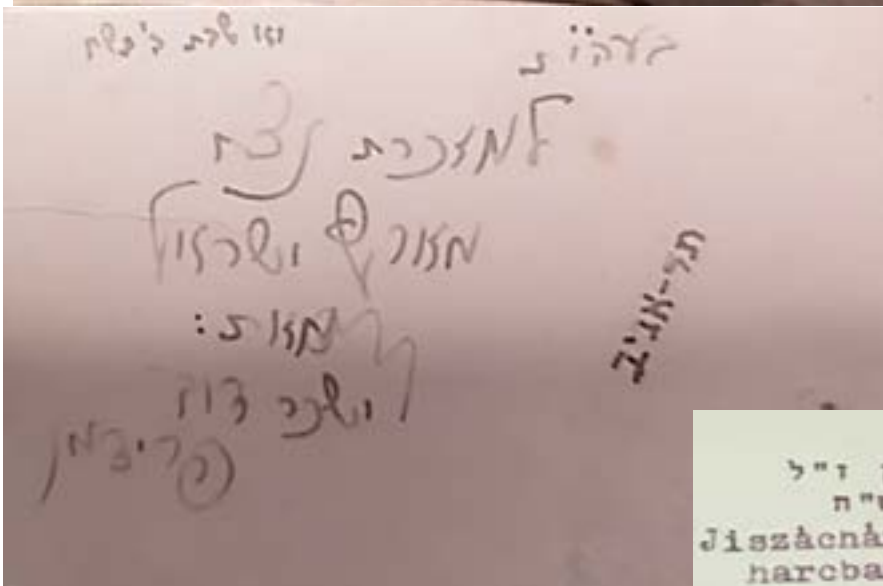
שיינדל ויוסף - הוריו של יששכר-דב

בשיחה עם יהודית היא סיפרה ששתי התמונות של ישכר-דב עלו עם המשפחה ארצה מרומניה בשנת 1961 והן שמורות אצלה מאז שאימה נפטרה.

תאריך התמונה:
י"א שבט תש"ח 22.1.1948

סמוך לכניסה הצפונית לקריית גת
הוקמה אנדרטה לזכר הנופלים,
בעיצובו של חייל החטיבה,
סול בסקין.
היא מעוצבת כשני נרות חנוכה -
מועד נפילת הלוחמים.
סביב האנדרטה שמות הנופלים.

[התמונה מאתר "יזכור" של
משהב"ט]

אתר הזיכרון המשופץ של מקום
קבר האחים של חטיבת
"אלכסנדרוני" בקריית גת

[מיכל כהן עיריית קריית גת -
משתמש Avi1111: ד"ר אבישי טייכר]

[מתוך עיתון "בשבע", 22.11.2018
מאת שרה פאני עוזרי]

אביטל רייכנר - על רקע האנדרטה
לזכר 89 הנופלים,
ביניהם יששכר דב פרידמן

87. **פרידמן שרגא (פולין):** בן שרה ויוסף, נולד בחודש מרס 1914 להורים שומרי דת, בעלי משק חקלאי קטן בכפר סכה במזרח סלובקיה [הכפר נקרא Sukha, מחוז אירשאווה, קרפטורוס – ולא בסלובקיה] וקיבל חינוך יהודי ועממי כללי. שרגא הצטרף לסניף "החלוץ" בכפרו. הוא בא ארצה כתייר ב-2.11.1933, שלא על מנת לחזור. שלושה חודשים עבד כעגלון בפתח תקווה ואחר-כך כפועל, ולבסוף - כפועל ראשי ומנהל עבודות בשותפות הקבלנית גוט-גורביץ בתל-אביב. הוא השתתף בסלילת כבישים רבים בעיר (דיזנגוף, בן יהודה ועוד), בהתקנת צינור הביוב הגדול ברחוב טרומפלדור, בבניית בתים ובנמל תל-אביב, ובמלחמת העולם השנייה - בסלילת כבישים ובהקמת בניינים צבאיים בארץ, בנגב ובלבנון ובבניית "גשר גוט" על נהר הפרת. זמן-מה עבד כמנהל עבודה בסלילת כבישים מטעם המחלקה הטכנית של עיריית תל-אביב, ואחר-כך כחבר בקבוצה קבלנית להריסת בניינים ישנים לשם פינוי מקום לחדשים. בכל עבודותיו היה חבר טוב, הצטיין בזריזות ובכושר התמצאות לסילוק קשיים ולתיקון מהיר של כל דבר הטעון תיקון. הוא נשא לאישה את הדסה ולזוג נולדה בת.

ב-25.5.1948, לאחר ההכרזה על כינון המדינה, התגייס לחיל השריון ולחטיבת "גבעתי". הוא השתתף כמעט בכל הקרבות של חטיבת "גבעתי" בדרום ובנגב כמקלען ואלחוטאי, ובמצבים קשים התנדב לעזרת החובשים, הוציא עשרות פצועים מקו האש והציל את חייהם. גם בצבא נודע כחבר טוב, עוזר לנחשלים, מעודד ומשרה רוח של עליזות וביטחון בסובבים אותו. שרגא נפל בעת מבצע "יואב" לפריצת הדרך לנגב, בקרב לכיבוש חוליקאת ביום ט"ז בתשרי תש"ט (19.10.1948). הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בכפר ורבורג. בן 34 בנופלו.

באנדרטה, שהוקמה באזור משלטי חוליקאת בדרך לנגב, מונצחים 126 לוחמי הגדוד שנפלו במלחמת העצמאות [כביש שדרות - צומת גבעתי] על אנדרטה זאת מונצח פרידמן שרגא

בעקבות הדלקת נר וירטורלי תשפ"א-תשפ"ב:
"אבא. זוכרת אותך תמיד. אתה תמיד בליבי."

תמר שניטמן 2 מאי 2022

"אמנם לא זכיתי להכיר אותך, אבל זכיתי לשמוע איזה אדם מדהים היית, כמה אתה דומה לי בהיבטים מסוימים וכמה היית אדם טוב עם לב זהב. הקרבת את חיך להקמת מדינת ישראל, מדינת היהודים, ובזכותך אנחנו כאן. נזכור אותך תמיד לדורי דורות."

מעייין מגל 11 אפריל 2021

השלמת מידע: הבנתי שהכפר "סכה במזרח סלובקיה" הוא, בעצם, הכפר סוכה, שכיום מחובר לעיירה ברונקה, מחוז אירשאווה, (Sukha Bronka), במיוחד לאור העובדה ששרגא עלה ארצה ב-1933, אז האזור היה שייך לצ'כוסלובקיה. אבל עד לשיחה עם בנות המשפחה – הספק היה קיים... הן אישרו שמדובר, אכן, בסוכה.

באתר השושלות מצאתי את שמה של אחותו של שרגא, **הינדה-הרמין ברנד** (1902-1985), אחותו הבוגרת

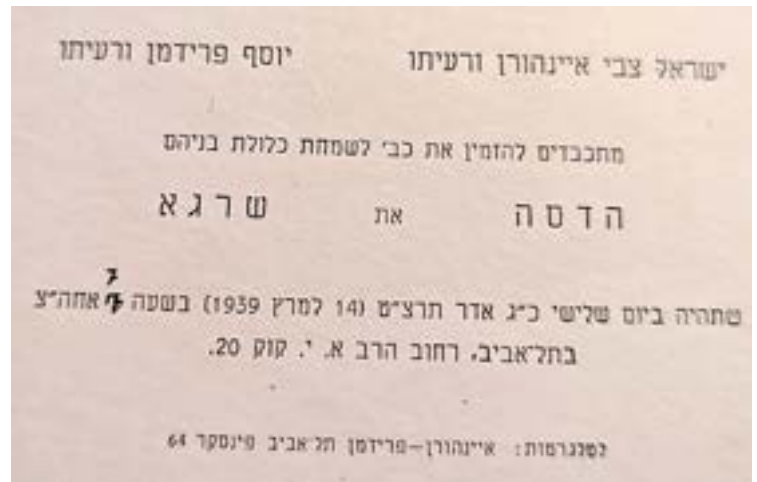
של שרגא, שעלתה ארצה גם כן בשנות ה-30. להינדה נולדו 3 בנות: חנה, ציפורה וטובה. היא קבורה בחולון.

איתרתי את **תמר שניטמן**, היא הבת שהותיר שרגא, שהייתה בת 8 כשאביה נפל; לאשתו קראו **הדסה** (לבית איינהורן). דרך תמר שוחחתי עם שרון מגל – בתה (נכדתו); מעיין מגל [מדליקת הנר הוירטואלי] היא הנינה של שרגא, נכדתה של תמר.

כמו כן שוחחתי עם אורלי (גרוסמן) לבנהיים, נכדתה של הינדה ברנד, אחותו של פולי. תמר סיפרה, שלפי מיטב ידיעתה, היו במשפחה 8 ילדים. שמות נוספים של שני אחים היו **אהרון** ו**סידני**, ששניהם היגרו לארה"ב לפני המלחמה. תמר מילאה עוד 3 דפי עד לזכרם של דודיה, אחי/ות אביה: **לאה**, **אליעזר/לייזר** ו**מנחם-מנדל**.

בעדות של תמר רשום ששרה, סבתה, אימו של שרגא, נולדה ב-1874 למשפחת וסרשטרום וחיה בסוכה. יוסף – האבא, היה יליד 1976. היו להם 8 ילדים, שאת שם אחד מהם אינם יודעים.

שרגא והדסה (הניו) – ביום נישואיהם, וההזמנה לשמחת הכלולות

מימין: הינדה/הרמין ברנד, אחותו של שרגא, עם בעלה, משה גדליהו

ח פ ח		כ"ב אדר ב' תרצ"ה	27.3.35	ק.ד. ס כ ז י ח
8. דף	466	רע	150	
ח	57	בנימין	ניסן	214
"	51	בללה	ניסן	215
"	55	יולי	ניסן	216
"	50	ברטה	סנדלר	217
"	35	רחל	סנדלר	218
"	43	רוזה	סנדלר	219
"	54	וילהלם	סנדלר	220
"	31	כורטון	סנדלר	221
"	22	ישראל	סנדלר	222
"	40	ארמזי	סנדלר	223
"	19	סרציה	סנדלר	224
"	60	סאול	סנדלר	225
"	53	בתיה	סנדלר	226
"	35	סם	סנדלר	227
"	30	נסלה	סנדלר	228
"	39	שפרה	סנדלר	229
"	12	ברנרד	סנדלר	230
"	47	הרמן	סנדלר	231
"	30	סלימ	סנדלר	232
"	24	סם זאל	סנדלר	233
"	42	פניה	סנדלר	234
"	42	ראי	סנדלר	235
"	38	לאון	סנדלר	236
"	19	צירל	סנדלר	237
"	28	בניה	סנדלר	238
"	45	יוסף	סנדלר	239
"	44	פניה	סנדלר	240
"	26	לילי	סנדלר	241
"	59	רוזה	סנדלר	242
"	22	הילדה	סנדלר	243
"	57	אברהם	סנדלר	244
"	68	פיליפ	סנדלר	245
"	59	רחל	סנדלר	246
"	20	דוד	סנדלר	247
"	65	רוזה	סנדלר	248
"	21	פיליפ	סנדלר	249

באתר "יזכור" נכתב על שרגא (פולי) כך: "הוא בא ארצה כתייר ב-2.11.1933, שלא על מנת לחזור". אלא שבארכיון המדינה אין תיעוד לשמו של שרגא (פולי) בתאריך זה - לא באונויה שהגיעה לחיפה וגם לא בזו שהגיעה לתל אביב בתאריך זה.

לעומת זאת, באתר שהעלתה MyHeritage מצאתי תיעוד, המציין שפרידמן פולי הגיע ארצה, כתייר, ב-27.3.1935, בן 21, כלומר, יליד 1914 - כידוע לנו. האונויה היא "קונטה די סבויה" ויש בה רישום נפרד לעולים ולתיירים.

88. פריזנט לאה ("אריאלה"), בת מלכה ויעקב-שמואל, נולדה ביום י"ג באדר תר"ץ (13.3.1930) בדובובה. בשנת 1937 עלתה לארץ עם הוריה שהתיישבו בתל אביב. אחרי סיום בית הספר היסודי למדה בגימנסיה "תלפיות" ומגיל 14 ואילך כבר הכירו כולם בסגולותיה המיוחדות. הייתה ברוכת כישרונות ובעלת אופי חזק ומתוך רצון לוהט לחיות במולדת חופשית באמת הצטרפה למחתרת לח"י, בה נודעה בכינוי "אריאלה". היא רכשה חברים וחברות לתנועה, חינכה והדריכה אותם בכישרון ובהצלחה לאהבת הארץ ולצדק סוציאלי בה. רוב השפעתה נבע מתכונתה להיות "נאה דורשת ונאה מקיימת", תכונה שהטיפה לחניכיה, וכך שימשה להם מופת. גם אחיה הגדול, אשר קשרי ידידות עזים היו ביניהם, נמשך אחריה. כאשר אחיה נדון למאסר בגלל החזקת נשק ניסו הוריה להוציאה מהתנועה. אך כשהעדיפה לחיות מחוץ לביתם, בבתי יידיים שהבינו יותר לרוח בניהם ובנותיהם, השלימו הוריה עם רצונה העז. בחורף 1947 עלתה לירושלים לפי צו מפקדת לח"י. השתתפה בפועל בקרבות צובה, מלחה, דיר-יאסין, ליפתה, עין כרם ובהסתערות על חומות העיר העתיקה (מבצע קדם) בעשרת הימים, וביתר קרבות לוחמי לח"י. היא שפעה והשפיעה מרץ ואומץ במלחמת גבורה למען חירות ירושלים. ביום 15.5.1948, למחרת כינון מדינת ישראל, הייתה בין הראשונים לכיבוש נוטרדם, כקרב קפיצה לכיבוש

העיר העתיקה. בימי ההפוגה ירדה לבקר אצל הוריה בתל-אביב וחזרה לשירות בירושלים. בימיה האחרונים שימשה כאחראית למחסן הנשק במחנה לח"י ונספתה בהתפוצצות, כשחברים לא דייקו בשמירת הוראות הבטיחות, ביום י"ח בתמוז תש"ח (26.7.1948). נקברה בסנהדריה בירושלים.

בת 18 בנופלה.

ביום כ"ד באב תשי"א (26.9.1951) הועברה למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע:

מכתב של לאה להורי לוחם שנפל; מתוך "גווילי אש"

יום א', י"א בתמוז תש"ח (18.7.48)

שלום רב להורי לוחם הי"ד?

יקרים! לפני שאודה לכם על התמונה היקרה ששלחתם לי, הרי עלי להתנצל על שלא כתבתי לכם עד עתה. קשה להצטרף על דבר שכזה, אך בודאי תבינו שהתנאים כאן אינם מאפשרים מחשבה חזקת כדי להתפנות למכתבים. הגה ה"18 בחודש, שוב יומים לאחר נסיון מחדש לכבוש את העיר העתיקה, נסיון שלא הצליח. הגה נפלו לוחמים משורות "אצ"ל" וה"הגנה" ורבים נפצעו. ושברע לפני-כן — בנסיון לכבוש את עין-כרם נפלו ארבעה מטובי לוחמינו, וביניהם המפקד שהספיק להיות שבוע בירושלים.

אך הרוח העברית לעולם אינה נופלת — גם לאחר כשלונות. החזון לשחרור ירושלים שומר עליה. ו ת ב ו ר ר ך ר ו ח ז ו ה נ ו ת נ ת ל ל ו ח מ י מ א ת ה ר צ ו ן ל ח ד ש א ת המלחמה לשחרור ירושלים, אם גם עולה הדבר בקרבנות. העם מקריב מטובי בניו, את מיטב הנוער העברי התפץ ללחום לשחרור המולדת — אך אשרי היודעים לחשוב כי זהו הכרח היסטורי ואלה במותם מצווים לנו את החופש, את החירות היקרה מכל ואשר ברוחה לחמו ונפלו.

אין אנחנו, בני-אדם, אין אנו איש איש פרט בפני עצמו. כל

איני רוצה להרבות בדברי-מליצה, אך אני תקות שתקבלו הלך-מחשבות זה ותבלמו את זעמכם ובגאון תבליגו על הצער והכאב. מאד ננעה עד לבי העובדה ששלחתם לי את התמונה. רב תודות. ייתכן שנקבע את התמונה במחנות-הלוחמים.

שלכם.

אחד מאתנו הוא פרט הקשור לכלל אשר בתוכו אנו חיים ואשר הוא מעצב את דמות חיינו וצורתם.

אנו, אשר היינו קרובים אל הלוחם יעקב, הכרנוהו מקרוב, חיינו עם היותו ושאישותו, אנו מרגישים בחסרונו, בהעדרו. אך אל נשכח, כי הוא בן הכלל, בן העם והמולדת השואפים והלוחמים לחירותם. ועל מוצב חירות זו מקריבה ההיסטוריה ללא אבתה. מובן: אשרי הנפל במלחמת עצמה. במלחמה להגשמת מטרת הכלל.

מתוך מאמר שפורסם בפייסבוק ב- 7.7.2020 על אריאלה - על ידי דר' שרון גבע

בספר "אריאלה" מאת אברהם ורד מסופר כיצד, כשהייתה כבת 5, עלה אביה ארצה, על תקן ספורטאי ב"מכביה". המשפחה הניחה, שהוא יצליח להישאר בפלשתינה-א"י באופן חוקי - ובהמשך יצטרפו אליו האם והילדים. אך לאחר שפג תוקף האשרה שהייתה בידו, היה על המשפחה למצוא פתרון אחר. ההורים התגרשו באופן פיקטיבי, והאם מלכה (לבית שווימר) נישאה לגבר, שהחזיק בדרכון בריטי. ב-1937 היא הגיעה עם הילדים לארץ והמשפחה התאחדה. הם גרו בשכונת פלורנטין בתל אביב. הבית היה חרדי, אך ככל שהתבגרה, התרחקה לאה מאורח חיים זה. בהתחלה למדה בבית ספר של רשת "בית יעקב", בגיל 12 עברה לבית ספר לבנות של "המזרחי", מן הזרם הדתי-לאומי. כשהייתה בת 14 הצטרפה ללח"י, בעקבות אחיה הגדול [צבי]. בתחילה השתתפה בהדרכת כרוזים. אלה היו ימי ה"סזון", אז נרדפו חברי וחברות הארגונים הפורשים. בספר לזיכרה מסופר כיצד גילתה זריזות ותושייה אחרי שהדביקה כרוזים בשכונה של מעונות עובדים ולפתע הגיעו הבריטים, כנראה, בעקבות הלשנה.

הוריה, ובעיקר אמה, התנגדו לפעילות שלה בלח"י. האם רצתה שהבת תתכונן להקמת משפחה, וזו נהגה לומר לה כי בעבורה - ארץ ישראל היא האימא שלה. אחרי שאחיה הגדול נאסר, כנראה שההורים הטילו וטו. בתגובה, היא עזבה את הבית. בימים הראשונים גרה אצל חברה, שגם הייתה חברת לח"י, שכנראה הסתירה זאת מהוריה. היא לנה במרפסת הסגורה וקיבלה ממנה בגדים חמים ומעיל. כדי להתפרנס, היא עבדה כעוזרת גננת. במסגרת העבודה היא גם ניקתה את הגן והיו לה מפתחות; בלילות היא ישנה בגן. המתח בין ההתנגדות של ההורים, בעיקר האם, לבין תחושת השליחות חוזר ונזכר בספר "אריאלה" לזיכרה. לדעתה, להורים לא הייתה כל זכות למנוע מן הילדים והילדות להמשיך את הפעילות במחתרת, אותה כינתה "התנועה".

היא כתבה כי "יש הצדקה מוסרית ללוחם, גם אם מעשיו גורמים צער להורים. חיי משפחה, לפי דרישת המוסר העברי, אפשריים אך ורק בתנאים נורמליים – תנאי עצמאות וחרות. יש בנות, שחיו תקופות ארוכות מחוץ לבית, ולא התחשבו בהלעזה שהוציאו עליהן הבריות. מאידך, אסור לאדם שלנו לנצל את שייכותו לתנועה כדי להימנע מלעזור להורים בכל עת שהוא פנוי מעבודתו התנועית". בסוף שנת 1947 עברה לאה לירושלים. לפי אתר העמותה להנצחת מורשת לח"י, היא הייתה "ראשונה בכל מקום ובכל קרב, כלוחמת וכמפקדת: בליפתא, בקטמון, בשועפט, עם האצ"ל בדיר-יאסין", והלאה בקרבות בעיר העתיקה עם הכרזת המדינה. גם תיאור זה מלמד על ההוקרה לה, שגברה מאוד אחרי נפילתה, בקיץ 1948.

בפועל, ימיה הראשונים בעיר לא היו כה סוערים. "העניינים כאן די יגעים ונרדמים. מצד אחד נותן דבר זה אפשרות של פעילות ורצון לשנות את המצב, לחדש, להזריק זריקות מרץ. אך מצד שני עלול המרץ שלי אף הוא לשקוע לאט לאט", כתבה במכתב אישי לחבר. "זה טבעו של המרץ: הוא תוקף אותך, אחרי עוזבך ומשאיר אותך תוהה, אדיש ומדכא. לשמחתי אינני מאותם בני האדם המתייאשים מהר. אני יודעת לדחוף את עצמי קדימה - ודבר זה עוזר לי".

בתחילה גרה אצל קרובת משפחה בעיר, לשם קיבלה מכתבים מאמה.

ב-15 במאי 1948 איבדה את ארוסה, איש לח"י, יששכר הוברמן. כחודש אחרי נפילתו באה לבקר את משפחתו בתל אביב. חלף זמן עד שאזרה כוחות לכתוב למשפחתו של אהובה, ככל הנראה היה זה כשבוע לפני שנהרגה.

ב-15 במאי נהרגה גם חברתה לנשק, רחל זלצר. לאה, יחד עם עוד חברת לח"י, קיבלה על עצמה את המשימה לצאת לבית אמה של זלצר ולהודיע לה על נפילת הבת. האם, עדה זלצר רייס, ניצולת השואה, שבתה היחידה הייתה כל עולמה, קיבלה את פניהן ואמרה מיד: "אני כבר יודעת". היא הפצירה בהן לקחת את כל את חפציה של בתה. בשבועות הבאים המשיכו לאה וחברתה לבקר את האם בקביעות.

לא ברור מה בדיוק קרה במחסן הנשק של הלח"י בירושלים ביום 26 ביולי 1948. ככל הידוע, לאה סייעה לאחראי על מחסן הנשק. כנראה שהיא לא הייתה האחראית על המחסן באופן רשמי, אבל, כהרגלה, לקחה על עצמה תפקיד מרכזי.

ברשימות לזכרה בולטים תיאורים של המראה החיצוני, בדומה לרשימות על צעירות אחרות שנפלו. בהספד בביטאון צעירי לח"י סופר על "נערה גבוהת קומה, יפה ושקטה, עיניים שחורות ועמוקות, קשות מבט ונמרצות". הזכירו גם את נחישותה וקשיחותה.

אחרי מותה הוצגה כדמות מופת בקרב לוחמי חרות ישראל. חברת לח"י, חנה ערמוני, השוותה אותה לז'אן דארק. בעיתונות באותם ימים היא כמעט לא נזכרת.

קישור לספריה הדיגיטלית של מוזיאון הלח"י:

<https://books.lehi.org.il/%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/>

לאה פריזנט
/ 1930-1948
אתר עמותת
לח"י

תודה לד"ר
שרית שטרן
מארכיון
צה"ל

לאה פריזנט עם הארוס
שלה, יששכר הוברמן
(בתמונה) בירושלים
1948

לאה פריזנט במחנה דרור טלביה בירושלים

העמותה להנצחת מורשת לח"י: [פורסם ב- 25.7.2019] לאה פריזנט – "אריאלה" נולדה בתענית אסתר, י"ג באדר תר"ץ, 13 במרץ 1930, בעיירה רקוביץ' בקרפטורוס. לאה הייתה ילדה שנייה מתוך ארבעה ילדים. אביה, ר' יעקב-שמואל פריזנט, היה נגר אומן, ואימה, מלכה לבית שווימר, גידלה את הילדים. בשנת 1935, ניצל אביה שמואל את ההזדמנות שנוצרה לקראת משחקי ה"המכביה" בארץ ונרשם כספורטאי לתחרויות. לאחר שהגיע חיפש דרכים יצירתיות להעלאת משפחתו. בסופו של דבר הוא הגה רעיון קצת יוצא דופן ומורכב: בני הזוג התגרשו בהתכתבות, עניין לא פשוט בזמנו, ושמואל מצא יהודי חרדי מירושלים, ר' אלימלך שמו, שהיה בעל דרכון פלשתינאי. אלימלך הפליג לאירופה, נשא לאישה את מלכה הגרושה, וכך ב-1937, לאחר שנתיים של פרידה, התאחדה המשפחה מחדש, כאשר לאה הקטנה הייתה בת שבע.

לאה למדה בבית הספר היסודי החרדי "בית יעקב" ומכיתה ו' למדה בגימנסיה לבנות "תלפיות", השייך לזרם "המזרחי". המשפחה התגוררה בשכונת פלורנטין, לא רחוק מ"בית יאיר" היום, והאב פתח נגריה קטנה. כאשר פרצה מלחמת העולם השנייה, נותק הקשר עם בני משפחתם שנותרו בגולה. לאחר השואה הפך ביתם הקטן למקום מפגש ראשוני לניצולי שואה שהחלו להגיע לארץ.

כנערה צעירה, לאה מצאה את דרכה אל המחתרת בעקבות אחיה הבכור, **צבי** [כינויו בלח"י היה "טוביה", יליד 1928], והצטרפה ללוחמי חרות ישראל ב-1945, כשהיא בת 15 בלבד. מאסרו של צבי, הביא אותה להתמסרות מוחלטת למחתרת - היא הפסיקה את לימודיה התיכוניים ב"תלפיות" ועברה ללמוד ב"גימנסיון ערב", שגם אותו עזבה בשלב מסוים. במקביל הדריכה לאה בתנועת הנוער "צופי העדה" בתל אביב, וכך ניהלה חיים כפולים של מדריכת נוער מסורה וחברה במחתרת.

לאחר כ"ט בנובמבר 1947, הצטרפה לאה אל תאי לח"י בירושלים, שם מילאה תפקידי פיקוד שונים. היא השתתפה בקרבות בליפתא, בקטמון ובשופעט, ויחד עם האצ"ל בכיבוש דיר יאסין. שמה של הלוחמת אריאלה, שאינה יודעת פחד מהו, נפוץ בין כל חטיבות הלוחמים.

בירושלים הכירה לאה את יששכר הוברמן – "יעקב", שהצטרף ללח"י לאחר שעבר הכשרה צבאית ברמת הכובש ושירת כנהג בצבא הבריטי, תפקיד שבזכותו היה יכול לספק למחתרת מידע רב ערך. לאה ויעקב התאהבו ותכננו להתחתן. יום אחד הם מצאו את ההזדמנות לצאת מירושלים, וירדו לתל אביב, להכיר את ההורים.

יום לאחר הכרזת המדינה, השתתפו השנים בקרב על הנוטרדם. "יעקב" נפצע אנושות ואריאלה שנלחמה לצידו, הייתה בין אלה שעלו לגג לחפשו ומצאה אותו ירוי וגוסס. לאה ולוחם נוסף הורידו אותו מהגג והבהילו אותו לבית החולים, אך הוא נפטר בדרכו לשם. לאה המשיכה להילחם בשורות לח"י והשתתפה גם ב"קרב שלא נגמר" על "צריף הפח" [חרבת חממה, אזור תחנת הדלק בקריית יובל].

ביום 25 ביולי 1948 אירע פיצוץ עז במחסן הנשק של הלח"י במחנה דרור בירושלים. ארבעה חברי לח"י נהרגו במקום. לאה נפצעה אנושות ונפטרה למחרת, והיא בת 18 בלבד. היא נקברה בבית עלמין ארעי בסנהדריה. ביום כ"ד באב תשי"א, 26 בספטמבר 1951, הוכרה לאה על ידי מוסדות המדינה כחיילת צה"ל והועברה למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים.

שני האחים הנוספים של לאה, גם הם חברי מחתרת לח"י הם: **שושנה ביק** (גרה בחולון), ילידת 1932 [שכינויה "אסתר"] - **ומשה** [כינוי "בועז"], הצעיר מביניהם, יליד 1934, אשר נפטר ב-21.10.2020.

האח צבי נפטר ב-17.1.2023 וקבור בבני עטרות.

באזור סלש שבקרפטררוס התגוררו מזה כמה וכמה דורות שתי משפחות פריזנד ושווימר הכהן. שניים מבני המשפחות, יעקב שמואל פריזנד ומלכה לבית שווימר, הקימו בעיר סלש את ביתם הראשון בשנת תרפ"ו. ר' יעקב שמואל, יהודי שומר-מצוות, אומן חרושת העץ – התקשה לכלכל את המשפחה ההולכת וגדלה ונאלץ לנדוד לפרנסתו ממקום למקום בעיירות שבין ההרים והנהרות והמשפחה המתרחבת עברה מעיר לעיר ומעיירה לעיירה.

וכך קרה שצבי, בכורם של יעקב שמואל ומלכה פריזנד, נולד בטרם חנוכה תרפ"ט בעיר הוסט (חוסט) שעל הנהר הגדול טיסה. הבת השניה, לאה, נולדה בעיירה רקוביץ, ביום תענית-אסתר, י"ג אדר תר"ץ. השלישית, שושנה, נולדה בימי טבת הקרים של שנת תרצ"ב בעיירה מיידן. הבן הרביעי, משה, נולד בסלש, עיר נישואיהם של ר' יעקב שמואל ומלכה, בקיץ תרצ"ד. סנדקו של הצעיר לבית פריזנד היה לא אחר מאשר הרבי מספינקא בכבודו ובעצמו, שעבר להתגורר בסלש שנים אחדות קודם לכן.

בשנת תש"ד, סיפרה לאה על נוף הילדות: "ניצבות לנגד עיני תמונות מימי ילדותי אשר עברוני בין בני עמי בגולה הרחק אי-שם בין רכסי הרי

הקרפטים", כתבה בזימנה "אמנם מטושטשות התמונות עד מאוד, אבל מאז החילותי להתבונן בגורל עמי, עם כל מכה בלב האומה, הולכות ומתבהרות לי התמונות..."

יעקב שמואל שהיה נגר-אומן התקשה לספק את צרכי ביתו – והמשפחה עברה לעיר סלש, בה התגוררו יהודים רבים, ביניהם משפחות וייס, קליין ורייזמן – שעלו לארץ-ישראל וביניהן הגיעו לשורות לחזמי חרות ישראל, כבני משפחת פריזנד שעלו אחריהם. אך גם בסלש לא היתה הפרנסה מצויה ביותר. השנה היתה שנת תרצ"ד; זה לא מכבר עלו הנאצים לשלטון בגרמניה, ורוחות-השנאה האנטישמיות הגיעו אף לקרפטררוס.

אותה שנה הגיעה השמועה ליעקב שמואל כי נערכת הרשמה לכל המעוניין לנסוע לארץ-ישראל, ל"מכביה" השניה. ויעקב שמואל, שלא היה ספורטאי מקצועי, וגם לא חובב ספורט מושבע, החליט לנצל את ההזדמנות, גרשם כספורטאי והצליח לעלות לארץ-ישראל בשנת תרצ"ה.

בתחרויות הספורט – בהן השתתפו ספורטאים יהודים מכל העולם – לא נראו פניו של יעקב שמואל, שכן מיומו הראשון על אדמת ארץ-ישראל נטרד האיש לשתי מטרות: קביעת יתד לפרנסה והעלאת אשתו וארבעת ילדיו לארץ.

אלא שהבעיה כמעט שלא ניתנה לפתרון, שכן תוקף אשרת-הכניסה לארץ פג זמן קצר לאחר נעילת ה"מכביה", ושהותו בארץ היתה "בלתי-חוקית". לא-מעטים שבאו למכביה במטרה להישאר בארץ התיישבו וירדו שוב לארצות הגולה. יעקב שמואל מצא פתרון מהמסובכים שנשמעו בתחבולות של "הבלתי-ליגאליים" שנותקו ממשפחותיהם שנשארו בגולה.

מלכה פריזנד וארבעת ילדיה, הנמצאים בחסות בני המשפחה הקרובים בקרפטררוס, מצפים בכליון עינים ובחוסר-סבלנות להתאחדות המשפחה. מכתבי הזעקה וחיפוש-פתרון משוגרים הלך-ושוב. ואז עולה הרעיון בראשו של יעקב שמואל שכמעט איננו מתקבל

בספריית מוזיאון הלח"י נמצא הספר, המספר את סיפור חייה של לאה, פריזנט ("אריאלה"), אשר נכתב על ידי אברהם ורד. להלן מעט מסיפור חייה של לאה.

בעקבות הדלקת נר וירטואלני,

יום הזיכרון תשפ"א:

"בת דודתי לנצח תישארי בליבנו.

יהי זכרך ברוך. זכתה בהיותה בלח"י

בכינוי אריאלה כיוון שלחמה כאריה."

עדנה (פריזנט) בלומנטל

13 אפריל 2021

על הדעת כראשו של יהודי שומר מצוות בקפרנות חרדית: לאחר גרושין פיקטיביים באמצעות הדואר, תינשא אם ארבעת הבנים (גם כן בנישואים פיקטיביים...) לאיש מארץ ישראל בעל דרכון בריטי שיביאם עמו לישראל.

ואכן, נמצא איש כזה, שהיה מוכן לקבל על עצמו את המשימה. סיפר ר' יוסף-מאיר שוימר, אחיה: "במשך שנתיים התגוררה אחותי עם ילדיה אצל בני המשפחה. למה זה נמשך כל כך הרבה זמן? כיוון שכל העניין היה מסובך מאד. לקח זמן עד שיעקב שמואל מצא את האיש שהיה מוכן לבצע את התכנית המשוונה. הוא מצא יהודי אחד, בשם רבי אלימלך, יהודי מכובד עם קפוטה שחורה מירושלים. היהודי הזה נשלח לסליש, שם גרה אז אחותי מלכה והילדים. הוא הגיע לשם עם דרכון בריטי של ממשלת פלשתינא. מה היתה התכנית? מלכה, אמם של הילדים, תתגרש מיעקב שמואל בעלה ותתחתן עם רבי אלימלך זה... חשבו שזה יקח חודש-חודשיים, אולי חצי שנה; אך זה לא הלך כל כך פשוט, זה לקח הרבה זמן – גירושין ע"י שליח, נישואין והנסיעה לארץ ישראל – כל זה נמשך שנתיים. ואכן, מלכה והילדים עלו ארצה עם היהודי, ר' אלימלך. הם יצאו מסליש ברכבת לקונסטנצה שברומניה בחורף תרצ"ז, והגיעו לחיפה בפורים. וכל העניין עלה כסף רב".

לא זמן רב ניתן היה לבני המשפחה להתענג בשמחת האיחוד. קרובי-משפחה להסתייע בהם בשלבים הראשונים לא היו. האב נאלץ להשקיע שעות-עבודה ארוכות למען כלכל את המשפחה הגדולה. מקום-מגורים נמצא בבית-דירות בדרום תל-אביב, בשכונת פלורנטין, לא רחוק ממקום העבודה וקרוב מאוד למקום בו התרחש חמש שנים אחר-כך רצח יאיר, הוא אברהם שטרן, מחולל לוחמי חרות ישראל. דאגתם הראשונה של ההורים היתה התמסרות לחינוכם של הילדים, שכן שני הגדולים הגיעו כבר לפרק הלימודים. בהיותם דתיים-ללא-פשרות הכניסו את בכורם צבי בן השמונה לכיתה ג' בתלמוד-תורה של הסדרות החרדים; לאה בת השש נשלחה לכיתה א' בבית-הספר החרדי לבנות "בית-יעקב".

דומה היה שהיקלטות המשפחה היתה מוצלחת, אף כי חיו בתנאי דחקות וצפיפות. האב היה שקוע בעבודתו מבוקר עד לילה; האם המסורה והמרצית התמכרה לניהול הבית מרובה הילדים, בנוסף לעבודת משק בית אצל משפחה בתל-אביב, תוך שהם שומרים על קשר-מכתבים הדוק עם בני המשפחות בגולת קרפטר-רוס. אך גם הקשר הזה נותק עם פרוץ מלחמת-העולם.

הנתק רב-השנים עם בני המשפחה בגולה הרוויה לא נתאחה אלא לאחר המלחמה, שעשתה שמות בבית ישראל שבאירופה ולא פסחה על יהודי קרפטר-רוס. ביתה של משפחת פריזנד, שהיה בית פתוח לכל נזקק כבר מראשיתו, הפך להיות כתובת ראשונית לניצולים אחרי השואה. לא רק קרובי משפחה, אלא גם מכרים ומכירי-מכירים הגיעו לבית הצפוף בדרום תל-אביב. – אם ליום או לימים ושבעות. אבי המשפחה, יעקב שמואל, שבינתיים פתח בית-מלאכה לנגרות, אמנם היה עסוק וטרוד כל ימות החול, מבוקר עד לילה; אך בשבת היה מתפנה למשפחתו הגדולה ולניצולי-השואה, שהגיעו בטפטוף הולך וגדל. "היו לא מעטים כאלה", סיפר יוסף-מאיר, אחיה של אם המשפחה שהגיע אחרי המלחמה: "אחד שלח את השני, לאו דוקא קרובי משפחה מדרגה ראשונה... מי שהתמסר ככל לבו להכנסת-האורחים היתה עקרת-הבית – מלכה, אם אוהבת ודואגת. סירי האוכל היו מלאים תמיד; ואלה נשלחו לא פעם גם לבית-העולים, שנמצא בקצה רחוב העליה הסמוך".

89. פרייזלר אפרים, אין רישום של שמות הוריו. אפרים נולד בשנת תרע"ג (1913) בטרבושן [Terebesfejerpatak בהונגרית], כיום נקרא המקום Dilove - נפת ראחוב. הכפר מנה לפני המלחמה כ-300 יהודים. אפרים היה בן להורים שומרי מצוות וגדל בסביבה של חסידים, הדבקים בדת ומסורת. כבר בנעוריו דבקה נפשו בציונות, חלוציות וערכי העבודה. הוא הצטרף לתנועה הגדולה שהתעוררה בקרב הנוער היהודי לעלות לארץ ישראל ולהשתלב בבניינה. לאחר שגמר את שירותו הצבאי בארץ מושבו יצא להכשרה ועלה ארצה בשנת 1935.

בארץ עבד, בחדשי החורף, בנגרות אריזה במושבה פתח תקווה ובעונת הקיץ בפרדס. היה נוח לבריות, זריז ומסור לעבודה. גם חסך מכספו כדי לעזור להוריו בחוץ לארץ. לאחר תקופת עבודה קשה עלה בידו לבנות בית בשכונת אליעזר, סמוך לכפר סבא, ועמד להקים משפחה אך המוות הקדימו. ביום ז' באב תרצ"ח (4.8.1938) עלתה משאית קיבוץ רמת הכובש, שהסיעה את העובדים בגוש לביתם, על מוקש. אפרים, יחד עם שבעה מחברי רמת הכובש, נפצע פצעי מוות. בן 25 היה בנופלו. הניח הורים בצ'כוסלובקיה. נקבר ברמת הכובש.

השלמת מידע:

מתוך ויקיפדיה: "מיקוש משאית חברי רמת הכובש התרחש ב-4 באוגוסט 1938, במהלך ימי המרד הערבי הגדול. משאית שהובילה פועלים מבין חברי הקיבוץ עלתה על מוקש ועקב כך נהרגו שמונה מיושביה. בשעה 16:00 אספה המשאית 17 פועלים, רובם חברי הקיבוץ, שעבדו בפרדסים שבקרבתו. המשאית נסעה חזרה אל היישוב. מטעמי זהירות נסעה המשאית לא בכביש שליך הכפר מיסכה, הקרוב למשק, אלא בכביש אחר. לפני נסע טנדר ובו חמישה נוטרים, שחלקם הלכו ברגל לצידו. הנוטרים לא הבחינו בדבר מה חשוב, אך אחד מגלגליה האחוריים של המשאית פגע במוקש, שהוטמן בדרך על ידי כנופיה ערבית, והוא התפוצץ. מכוח ההתפוצצות הועפה המשאית באוויר והתפרקה; רוב יושביה נפגעו. ששה נהרגו במקום ושבעה נפצעו. קול ההתפוצצות נשמע היטב בקיבוץ ובכפר סבא. נוטרים, נוטרים ורופאים הגיעו למקום הפיגוע ומצאו את הנפגעים פזורים על פני שטח נרחב. בין ההרוגים היו ששה גברים ושתי נשים, בגילאי 23 עד 31. שבעה מהם היו חברי הקיבוץ והשמיני תושב שכונת אליעזר שליך כפר סבא [זה היה אפרים פרייזלר]. הידיעה על האסון חוללה אבל כבד בקיבוץ וביישוב היהודי בארץ.

גופות ההרוגים הובאו לבית התרבות בקיבוץ. למחרת, יום שישי, הוכנסו לתוך ארונות קבורה ונערכה להם הלוויה המונית בהשתתפות חברי הקיבוץ ואורחים רבים שהגיעו אליה. הקיבוץ פירסם לזכר הקורבנות את החוברת 'לזכר השמונה'."

שרידי המשאית שעלתה על המוקש

אפרים ראשון משמאל בשורה הראשונה

אפרים ראשון משמאל בשורה הראשונה

אפרים בשורה העליונה

תמונות משירותו הצבאי של אפרים פרייזלר, כנראה בצבא הצ'כי, טרם עלייתו ארצה ב-1935

התמונות התקבלו מארכיון רמת הכובש

אפרים ראשון משמאל בשורה הראשונה. בשלט שהוא מחזיק כתוב, בצ'כית: לוחמי גדוד על שם... 28.2.1934

1933 - שני שלטים: לשנה הבאה בני חורין (בעברית); ערב ליל הסדר של חיילים יהודיים... (בידיש). אפרים פרייזלר יושב ראשון משמאל

מתוך ההנצחה לפרייזלר אפרים ב"ד המגינים" ברמת הכובש

אפרים פרייזלר

1938—1913

נולד בעיירה טרבושן בקארסאטוריסיה, עיירה קטנה שיהודיה היו שומרי דת ומסורת. היה בן לחודים אדוקים וגדל בסביבה חסידית.

כבר בנעוריו פעמה בנפשו אהבה גדולה לצינונות, להלוציות, לעבודה. הוא הצטרף לתנועה הגדולה שהתעוררה בקרב הנוער היהודי — לעלות ארצה ולהשתלב בבניה. לאחר שנמר שירותו הצבאי, יצא להכשרה, עד עלותו לארץ ב-1935.

איש מידות נעלות היה, נוח, מסור ונאמן. כשהיו פרושים עוד לפניו — הלך מעמנו. נפל בז' אב תרצ"ה, בעלות משאית המשק על מוקש בהביאה חברים מעבודתם בנוש.

312

מרגש מאוד היה לאתר את שמות הוריו של פרייזלר אפרים, שבאתר "יזכור" רשומים כלא ידועים, ויותר מכך - לראות את תמונותיהם. באמצעות דפי עד שמילאו יונה וידר (פרייזלר), אחותו של אפרים, ואורנה סגל, נכדתה של יונה (שהוריו של אפרים הם הסבא והסבתא רבא שלה), עולה ששם היה **רבקה (לבית וינברגר)** - ילידת 1891 **וזינדל-חנוך** - יליד 1890. לזוג ההורים היו 6 ילדים: **יהודה**, יליד 1910. הוא היה סוחר תבואה ונשוי לציירל, לבית ברנר. התגורר ב-Dubova **אפרים לייב** - יליד 1913, עלה ארצה ב-1935 ונפל ב-1938. **יונה וידר**, ילידת 1915, עלתה ארצה בשנת 1935 עם בעלה, דוד, השתייכו ל"פועלי אגודת ישראל". **הניה**, ילידת 1917 שהייתה נשואה למר פריד. היו לה 2 ילדים, יעקב (בן 3) ואפרים (בן שנה), נקרא, מן הסתם, על שם אחיה, שנפל ב-1938; נרצחה בשואה עם שני ילדיה; **יצחק (איצו)**, יליד 1919, נרצח בשואה; **מנדל (מנדי)**, יליד 1921, בחור ישיבה, נרצח בשואה, תוך כדי שרות בפלוגות העבודה בגרמניה;

אורנה סגל הוסיפה שלאפרים הייתה ארוסה והם עמדו להתחתן. אורנה היא שהעבירה את התמונות המשפחתיות.

הוריו של אפרים: רבקה (וינברגר) וחנוך-זינדל. אי אפשר שלא לראות את הדמיון של אפרים לאימו...

האח יצחק פרייזלר

האח מנדי פרייזלר

האחות הניה עם בעלה

אפרים ואחותו הניה

הדלקת נר וירטואלי,

יום הזיכרון תשפ"א:

"אחיה הצעיר של סבתי יונה וידר ז"ל. אימי תבל"א לא זכתה להכיר אותו. ברור שהיה ציוני בנשמתו, אוהב הארץ והקריב את נפשו עליה יהא זכרו ברוך!"

אורנה סגל 11 אפריל 2021

הניה עם הוריה

יונה וידר, אחותו של אפרים, עם בעלה, דוד, ובנם אהרון

אפרים (שני מימין) עם חברים

אפרים פרייזלר

דרבנו לארץ זוכה להתנשמות חזונה
ושאיפתו הקדומה.

באן עבד עבודה קשה ומפרכת עד
שעלה בידו להשתכן בשכונת אליעזר
סמוך לכפר־סבא.

הכל הכירותו כאיש נאמן, סגור
כהנהגהו וכפדותיו הנעלות. שאיפתו
היתה לבנות לו בית נאמן על ארסת
אבות ולחיות בה כפועל יהודי אותה
עמו וארצו, והנה בא הסוף לקטפתו
בעודו רענן.

דוד וידר

א

יליד עירייה קטנה בקארפאטורום,
כצ'כוסלנוואקיה. בן לתורים אדוקים.
לאחר שגמד את שרותו בצבא נסע
להמשרה ועלה לארץ בשנת 1935. בעיר
נת החורף היה עובד בנגרות־ארזות
בפחת הקוה ובקיץ עבד בקביעות
בפרדס רייסקי. בעל אופי נוח, וריו
ומסור לעבודה. היה חוסך סכספו ועוזר
לתוריו בחוץ לארץ. לפני שנה בנה
לו בית בשכונת אליעזר, ליד כפר־סבא
ועמד להבנס לחיו משפחה, אך הסות
הטפהו.

פ. י.

ב

נולד בעירייה טרבושן בגבול הצ'כי
רוסני. עירייה קטנה שיהודיה שומרים
דת ומסורת. חניך תורים חרדים וסביבה
חסידית. כבר בנעוריו פעמה בנפשו
אהבה גדולה לציון.

בתוך התנועה הגדולה שקמה בין
הנוער העברי כנולה לעלות לארץ ולעז
זר בבנינה, סצא גם אפרים־לויב את

עיתון "דבר" מה-6.9.1938. המספיד הוא גיסו, דוד וידר, שהיה נשוי ליונה, אחותו של אפרים

90. פרקש ישעיהו-יהושע, בן מישל ושרה, נולד בצ'כיה בשנת תרס"ט (1909). אחרי שסיים לימודיו החל לעבוד. הוא נישא לחנה-לאה ובני הזוג גידלו ארבעה ילדים. בתחילת שנת 1949 עלתה המשפחה לישראל. הם התיישבו בכפר הערבי הנטוש זרנוגה, בסמוך לרחובות, וישעיהו הצטרף ל"אגודת השומרים" ועסק בשמירה על שטחים חקלאיים ובארות מים באזור.

ביום שישי, ה- 17.06.1949, אחר הצהריים, יצא ישעיהו עם חברו, אשר גרוסמן, לשמור על בארות מים באזור רחובות במשמרת עד הבוקר. באותה תקופה, לאחר חתימת הסכמי שביתת הנשק עם ירדן ומצרים בתום מלחמת העצמאות, החלו מסתננים רבים מארצות אלו לחדור לדרום הארץ למטרות

שוד ורצח. חוליית מסתננים כזו הגיעה לבאר עליה שמרו השניים בשעה 03:00 לפנות בוקר. השומרים הבחינו במסתננים וקראו להם לעצור, אך אלו פתחו לעברם באש. אשר נהרג במקום, וישעיהו נפצע אנושות. הרוצחים שדדו את נשקם ונמלטו מערבה. כעבור כמה שעות הגיעו השומרים המחליפים ואז נתגלו השניים והוזעקה עזרה. בדרך לבית החולים הספיק ישעיהו למסור עדות ואז מת, בשבת כ"א בסיון תש"ט (18.06.1949). ישעיהו היה בן 40 במותו, הותיר אישה וארבעה ילדים. הובא למנוחת עולמים, ליד חברו לשמירה, בבית העלמין הישן ברחובות.

ישעיהו מונצח באנדרטה לחללי פעולות האיבה בהר הרצל בלוח מספר 26. שמו של ישעיהו מונצח בספר "אגודת השומרים" וב"אנדרטת השומרים" בבית שערים. השלמת מידע:

גרוסמן אשר ופרקש ישעיהו
 על
 נפלו משמרתם

כ"ב סיון תש"ט (19.6.1949)

שני שומרים עבריים נרצחו הלילה ע"י ערבים מסתננים, כשטחי הפרדסים של הרכוש הנטוש. שני שומרים יהודים, גרוסמן אשר ופרקש ישעיהו, נרצחו הלילה אחר חצות, ע"י ארכעה ערבים מסתננים בעומדם על משמר בארות המים בשטח הפרדסים שבין גבעת ברנר, כפרייכנה ובשיט.

הערבים רכבו על סוסים ואחרי הרצח ברחו לכיוון חולות יכנה, בהשאירם במקום שני שקים ובהם רתמות של סוסים, חצי שק תפוחי-אדמה, מטפחת עם פיתות טריות, מעיל ערבי, מקל, וצבת לחיתוך גדרות תייל עם כידוד חשמלי, תוצרת אמריקה.

שני השומרים יצאו למשמרתם, אתמול בשש אחה"צ, דבר הרצח התגלה הבוקר ע"י שני שומרים אחרים, שיצאו להחליף את הנרצחים. אחרי חיפושים הם מצאו את א. גרוסמן הרוג, ואת י. פרקש פצוע קשה האחרון הספיק עוד למסור עדות. לדבריו הרגישו בשעה שלוש אחר חצות בארבעה ערבים רוכבים, כשפקדו עליהם לעמוד, פתחו הערבים באש וברחו.

בדיקת הרופא קבעה שא. גרוסמן גם נדקר במכשיר חד, ואילו חברו נורה.

ההרוג הובא לחדר הנמתיים ברחובות, הפצוע הועבר לכית-החולים "הירקון" וכדרך נפח נשמתו.

שני השומרים עולים חדשים שעלו ארצה מצ'כיה והתיישבו בזרנוגה. שמרו על בארות חק"ל. חברים ב"אגודת השומרים".

א. גרוסמן, בן 26, הניח אשה ושתי בנות.

י. פרקש, בן 40 הניח אשה וארבעה ילדים.

ישעיהו פרקש

אשר גרוסמן

כ"ב סיון תש"ט (19.6.1949)

שני שומרים עבריים נרצחו הלילה ע"י ערבים מסתננים, בשטחי הפרדסים של הרכוש הנטוש.

פצוצ קסה האחרון הספיק, עוד למי סור עדות, לדבריו הרגישו בשעה שלוש אחר חצות בארבעה ערבים רוכבים, כשפקדו עליהם לעסור, פתחו הערבים באש וברחו.

בדיקת הרופא קבעה שא. גרוסמן גם נדקר בכססיר חד, ואילו חברו נורה

ההרוג הובא לחדרי המתים בדרך בית, הפצוע הועבר לבית-החולים "הירקון" ובדרך נפח נשמתו.

שני השומרים עולים חדשים שעלו ארצה מציכיה והתישבו בורנוגה. שפי רן על בארות הק"ל. חברים באגודת השומרים."

א. גרוסמן, בן 26, הניח אשה ושתי בנות.

י. פרקש, בן 40, הניח אשה וארבע בנות ילדים.

שני שומרים יהודים, גרוסמן אשר ופרקש ישעיהו, נרצחו הלילה אחר חצות, ע"י ארבעה ערבים מסתננים בעומדם על כספר בארות המים בשטח הפרדסים שבין גבעת ברנר, כפר-יבנה ובשיט.

הערבים רכבו על סוסים ואחרי הרצח ברחו לכיוון חולות יבנה בהש" אירם במקום שני שקים ובהם רחמנות של סוסים, חצי שק תפוחי-אדמה, מטפחת עם פיתות טריות, מעיל ערבי, מקל, רצבת לחיתוך גדרות תייל עם בידוד חשמלי, תוצרת אמריקה.

שני השומרים יצאו למשמרתם, אתמול בשעה שש אה"צ, אחד רכוב על סוס והשני על אופנים.

דבר הרצח התגלה הבוקר ע"י שני שומרים אחרים, שיצאו להחליף את הנרצחים. אחרי תיפוסים הם מצאו את א. גרוסמן הרוג, ואת י. פרקש

קבריהם של אשר גרוסמן וישעיהו פרקש ברחובות

בדפי עד של "יד ושם" מצאתי תיעוד, בשפה הרוסית, בו רשום, בשורה 39, שפורקוש שעיה מופיע ברשימת נרדפים מנרסניצה, שגורלו לא ידוע. הוא היה יליד 1909, אב ל-4 ילדים והייתה לו אישה. כל הפרטים הללו תאמו לכתוב באתר "לעד", אך היה שיוך לעיר הולדתו בצ'כיה.

37.	Гох Мартон	"	-	1902	"	4	-	-	"
38.	Можкович Герш	"	-	1901	"	3	-	-	"
39.	Форков Бая	"	-	1912	"	2	-	-	"
40.	Крик Вэро	"	-	1909	"	4	-	-	"
41.	Вигелман Ференц	"	-	1894	"	1	-	-	"
42.	Вязикович Геня	"	-	1908	"	2	-	-	"

1905	יחוסוע	פרקש	569
1907	חנה	"	570
1946	ברנד	"	571
1948	סרה	"	572

בחיפוש בארכיון המדינה מצאתי תיעוד לעלייתו ארצה "בראשית 1949". מסתבר שישעיהו הגיע ארצה באונייה "טרנסילבניה" ב-17.2.1949, עם אשתו חנה והילדים ברנרד ושרה. הם נשלחו לפרדס חנה. הרשימה מכילה מידע לא מדויק לגבי שנת לידתו של ישעיהו:

1905 ולא 1909. גם חנה הייתה ילידת 1906 ולא 1907.

אך היכן עוד שני ילדים? התעלומה נפתרה בסיועה של דורית פרי מעמותת "לתת פנים לנופלים". היא הפנתה אותי אל דב פורת מאבן יהודה, שאמור להיות בנו של ישעיהו. בשיחה עם דב התגלה סיפור חיים מורכב. דב הוא, בעצם, ברנרד, ואכן, בנו של ישעיהו. שרה אחותו היא שרה טרגנו, והיא מתגוררת בבת-ים. דב ושרה הם האחים הביולוגיים המשותפים של חנה וישעיהו. אלא ששני ההורים היו נשואים לפני המלחמה ואיבדו בה ילדים... ישעיהו היה אב לארבעה ילדים, שדב איננו יודע את שמם, אותם איבד יחד עם אשתו הראשונה, שרה. זה השם שניתן לבתו שנולדה מהנישואין לחנה. חנה הייתה בת משפחת אינדיק, גם כן מנרסניצה, ולה היו גם כן 4 ילדים; בעלה ושניים מילדיהם, יוסי וגילה, ניספו בשואה ושתי בנות נותרו בחיים: אסתר-אטל (ילידת 1933) ורוז'י-תמר (ילידת 1935). דב וחנה הכירו זה את זו במחנות העקורים בגרמניה, שם נישאו בשנית ושם נולדו שני ילדיהם המשותפים (ברנרד ושרה).

1933	אטל	אינדיק	62
1935	תמר	"	63

ברשימת העולים באונייה "טרנסילבניה" מופיעות אטל ותמר תחת שם המשפחה "אינדיק" (שם המשפחה של אימן) ולא תחת פרקש. לכן ברור שחנה וישעיהו עלו ארצה עם 4 ילדים, אך נפילתו של ישעיהו

זמן קצר לאחר עלייתם (חודשים בודדים) הותירה אותה שוב באלמנותה.

בשנת 1954 נישאה חנה לאליעזר אברמוביץ, שהיה אף הוא יליד קרפטורוס (חוסט/טרנובו?).

אטל (פרל) נפטרה ותמר-רוז'י (דויטש) גרה ברחובות. היא זו שהייתה אשת קשר עם אתר "לעד" שנים רבות גם עבור משפחתו של גרוסמן אשר, שנפל יחד עם ישעיהו (מאחר ובנות משפחת גרוסמן היגרו לקנדה). תמר-רוז'י (דויטש) נפטרה במרץ 2022 ומסתבר שהייתה אחת מבנות הדור הראשון שלנו...

דב פורת עיברת את שמו (מברנרד פרקש) בגלל שירותו הביטחוני, שחייב עברות השמות.

לשרה 3 ילדים, כך גם לדב (עינת, גל ושי); ולשניהם בן בשם שי – על שם אביהם.

ב"ספר מארמארוש", בעמוד 341, מסופר על סבו של דב, אביה של חנה אימו: "איש חסיד היה בנרסניצה, יהודי פשוט, ששמו הלך לפניו. ר' בארל אינדיק הנפח (בערל דער שמידט) [שעל שמו נקרא ברנרד/דב

פרקש/פורת]. הוא היה דבוק באדמו"רי ויז'ניץ, בעל אמונה פשוטה ויר"ש [ירא שמיים]. התפלל בהתלהבות עצומה, גדול במסת הכנסת אורחים. לא הסב על שולחנו בלי אורח, גמר ספר תהילים פעמיים ביום וקם כל לילה לתיקון חצות. בלילי שבת לא החסיר ללכת ל"באטא" (מסיבת השבת) לוילחוביץ הסמוכה, בגשם ובשלג. ר' בערל, שהתפרנס מיגיע כפיו כנפח, היה מכובד על כל אנשי הכפר והסביבה".

דב/ברנד פורת/פרקש ושרה טרגנו – ילדיהם המשותפים של חנה-לאה וישעיהו-יהושע פרקש

תמר/רוז'י (מימין) ואסתר/אתל, לבית אינדיג, בנותיה של חנה-לאה מנישואיה הראשונים. שתי הבנות הבוגרות עלו ארצה וגדלו יחד עם ילדיהם המשותפים של חנה-לאה וישעיהו

כרטיס ממחנה העקורים של שעייה פרקש (Sie) מארכיון Bad Arolsen: מנרסניצה, אושוויץ ומטהאוזן, לפלשטינה. התעודה ניתנה על ידי חיל המשלוח של בעלות הברית [A.E.F.] במחנות העקורים

REGISTRATION NO.		A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD				For routing purposes																						
442476		Original ☐		Duplicate ☒		A. B. C. D. E. F. G. H. I. J.																						
FARKAS SIE.		M. ☒ Single ☐ Married ☐	F. ☐ Widowed ☐ Divorced ☐		This - U.S.R.																							
(2) Family Name		Other Given Names	(3) Sex	(4) Marital Status	(5) Claimed Nationality																							
(6) Birthdate	Birthplace	Province	Country	(7) Religion (Optional)	(8) Number of Accompanying Family Members																							
(9) Number of Dependents:	(10) Full Name of Father		(11) Full Maiden Name of Mother																									
(12) DESIRED DESTINATION				(13) LAST PERMANENT RESIDENCE OR RESIDENCE JANUARY 1, 1938																								
PALESTINE				Jerusalem C.S.R.																								
(14) Usual Trade, Occupation or Profession		(15) Performed in What Kind of Establishment		(16) Other Trades or Occupations																								
New & Thrift Goods		K.S. Mathusalem Yoram																										
(17) Languages Spoken in Order of Fluency				(18) Do You Claim to be a Prisoner of War		(19) Amount and Kind of Currency in your Possession																						
Yiddish				Yes No		Date: 17.6.45																						
(20) Signature of Registrant:		(21) Signature of Registrar:		Date: 17.6.45		Center No. 32-252																						
Sarkov Ygo-				T-176																								
(22) Destination or Reception Center:		Name or Number		City or Village		Province Country																						
(23) Code for Issue	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
(24) REMARKS																												

תעודת העולה של פרקש ישעיהו, הגיע באוניה "טרנסילבניה", הביאו איתם סכום כסף גדול...

הלווייתם של פרקש ישעיהו וגרוסמן אשר ברחובות

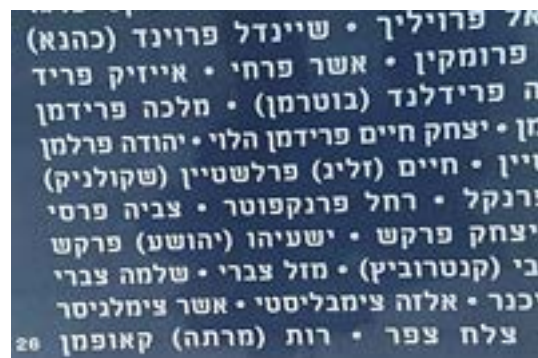
שלט ההנצחה באנדרטה של חללי פעולות האיבה, עליו מונצח פרקש ישעיהו (יהושע)

שער הכניסה לאתר ההנצחה בבית שערים

שמו של ישעיהו מונצח בספר "אגודת השומרים" וב"אנדרטת השומרים" בבית שערים

שמות השומרים שאינם קבורים בקברות השומרים (צילום: Karen Wexler).
פרקש (פורקוש) ישעיהו מונצח על אנדרטה זאת בבית שערים

מימין: דב (ברנרד) פורת (פרקש) עם בניו,
שי (על שם אביו) וגל בביקור בנרסניצה –
עיר הולדתם של אביו ואימו

91. פרקש מאיר, בן רחל ואברהם, נולד ביום כ"ז באב תרפ"ח (13.8.1928) בקרפטורוס. בתקופת מלחמת העולם השנייה, והוא עודנו ילד כבן 13, נעקר מזרועות הוריו והוגלה למחנה הריכוז וההשמדה באושוויץ ועבד שם בפרך במשך 3 שנים. חזה מבשרו את כל עינויי התופת ובמו עיניו ראה את השמדת הוריו. העינויים חישלו את גופו, אך עקרו מלבו את האמונה באדם, ורק לאחר שחיילי הבריגדה היהודית הצילוהו והביאוהו ארצה, בשנת 1946, החל להתאושש ולהאמין בערכי האדם. לאחר שסיים את הכשרתו בכפר הנוער הדתי, הצטרף לגרעין התיישבותי של קבוצת "נתיבות" (כפר דרום) וקיבל, יחד עם חבריו, הכשרה נוספת בקבוצת יבנה. משפרצה מלחמת העצמאות לאחר החלטת עצרת האו"ם ב-29.11.1947 על חלוקת הארץ לשתי מדינות, לא הצליחו להגיע לשם ונשארו בבארות יצחק. כאן נטה שכם לכל תפקיד והיה פעיל בענייני תרבות, עד שהאויב הגיע לשער המשק. ביום הקרב, ח' בתמוז תש"ח (15.7.1948) נפל גם הוא. נקבר בבארות יצחק. בן 20 בנופלו.

ביום כ' בחשוון תשי"א (31.10.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.

השלמת מידע: באתר "יזכור" לא הוזכר מקום לידתו בקרפטורוס. בעקבות מידע מארכיון "בארות יצחק" נוצר קשר עם אחייניתו, דבורה קנובלר מכפר יונה. אימא שלה, **לאה** (1922), הייתה אחת מאחיותיו של מאיר, שמשפחתו מנתה, כנראה, 17 ילדים... הסבא עסק בעיקר בלימוד תורה ועול הפרנסה נפל, בעיקר, על הסבתא. הסבתא, כעדותה, הייתה יולדת כל שנה. מאיר היה כמעט בן הזקונים, ואחריו נולדו זוג תאומים, אשר שרדו כחצי שנה בלבד. למעשה, שם המשפחה "פרקש" היה שם משפחתה של אימו, רחל; אביו של מאיר, אברהם, היה בן משפחת כץ, אך כמקובל באותם הזמנים, לא תמיד נרשמו בני הזוג ברישום נישואין אזרחי, וכך ליווה שם משפחתה של האם את הילדים המשותפים. כך גם נודע לי שמקום הולדתו של מאיר היה ב-Veliatyno, כפר במחוז חוסט, שנקרא בהונגרית Veléte, ומנה אז כ-440 יהודים. לאה סיפרה לבתה שהיא למדה לאפות עוגות בבודפשט. היא הוסיפה "שלפני פסח וסוכות היו קונים "קילומטרים של אותו בד. ממנו היו תופרים שמלות פעמיים בשנה. אימא שלי שנאה את זה כי היא נשארה עם אותה שמלה, וגם כשהיא הייתה קטנה עליה - היא קיבלה בדיוק אותה שמלה מאחותה הגדולה."

בתקופת המלחמה חלק מהבנות כבר היו נשואות, היותר צעירות עבדו בבודפשט, בבלגיה ובצרפת. מאיר נלקח לאושוויץ עם הוריו, הסבא והסבתא, האחיות הנשואות ומשפחותיהן ועם אח בוגר ממנו, שמואל. כשראה ששמואל עומד בקבוצה אחרת - הוא הצליח להתגנב אליה. כשהבחין הנאצי ששמר עליהם בילד "העודף" - הוא שלף אקדח ומאיר חטף מכות רצח. מאז לא ראה שמואל את מאיר והיה בטוח שגם הוא נרצח... רק אחרי המלחמה, בצרפת, ברשימות חיפושי הקרובים, נודע לאחת מאחיותיו ששמו מופיע ברשימת הניצולים. אלא שאז הסתבר, שמאיר עלה ארצה, בסיוע הסוכנות והבריגדה. מכל המשפחה נותרו רק 8 אחים. עד שלא, האחות, עלתה ארצה היה כבר מאיר בין הנופלים בבארות יצחק. לאה היא זו שטיפלה בהעברת גופתו של אחיה, מאיר, לקבורה בנחלת יצחק. דבורה ציינה, בצער, שמאיר נפל בגיל כה צעיר ורק חבל, שלאחר תלאות השואה לא זכה להקים משפחה. צירוף דברים מעניין: אימא של דבורה, לאה, נישאה לפייביש-שרגא מנובוסליצה [Novoselytsya מחוז טייץ'] ששם משפחתו היה מאיר וכך הפך שם אחיה ז"ל לשם משפחתה!

דבורה, האחיינית, הוסיפה חלק משמות האחים של מאיר ולא, אימה ודודה; לאה, האחות, מילאה דפי עד על בני משפחתה, שם הם נקראים כץ, כשם משפחת האבא (פרקש - שם משפחת האימא): האבא אברהם, יליד 1866, סנדלר במקצועו. האימא רחל, ילידת 1868, מ-Iza. שניהם נרצחו באושוויץ.

פרקש מאיר עלה ארצה באוניית "תל-ח" 28.3.1946, בן 17, צ'כיה, "יבנה", עליית הנוער

17	צ'כיה	יבנה	עליה-נוער
18	רוקניץ	משה	קישוני, אבריים
27	יו"ן	"כנרת"	
23	פולניה	פשיגודה יסבר	כרכור
פרקש	מאיר		
פרקש	יהודית		
פרסקולניץ	משה		
135-2000-432	מסיגודה	יצחק	

יצחק (1902), יוסף (1904), יעקב, בתיה (בסייה) פייגה (1910) הייתה הבת הבכורה אחרי 3 בנים, בן נוסף, בת נוספת, מלכה (ינואר 1912), מנדל-הרש (דצמבר 1912), שרה, קלרה, לאה, שמואל (שמיל), שני ילדים נוספים, חווה, מאיר וזוג תאומים.

יצחק היה נשוי לרבקה; ילדיהם היו חיה לאה (בת 8), אריה וטובה (שרדה).

יוסף היה נשוי לסימה ובזמן המלחמה חי בספינקה, רומניה.

בתיה-פייגה הייתה נשואה לדוד איצקוביץ, אימא ל-3 ילדים וחיה בתקופת השואה בדנילובו.

היא נספתה איתם. מנדל-הרש עבר לניו יורק.

למלכה היה ילד והם חיו בבודפשט ושרדו;

שרה שרדה אף היא ויחד עם מלכה היגרו לוונצואלה.

קלרה (ווכנברג), שחיה בבלגיה, עברה את תקופת השואה בצרפת, חיה תקופת מה בארץ (בטבריה

ובבני ברק) והיגרה לארה"ב עם 2 בנות. חווה נפטרה לפני 3-4 שנים בארה"ב.

שמואל (שמיל) הגיע ארצה וחי

תקופת מה בעין אילה והיגר

לארה"ב. הוא נפטר בגיל 63.

לאה, כאמור הגיעה ארצה.

התאומים נפטרו, למרבה הצער,

בגיל חצי שנה...

מאיר נפל במלחמת השחרור.

מנדל-הרש, מלכה, שרה, קלרה,

לאה, שמיל, חווה, מאיר -

הם שמונת האחים ששרדו

מהשואה, ומאיר נפל.

לזכרם

מתוך בשערי עזה

מאיר פרקש הי"ד

מאיר עלה ארצה בתום מלחמת העולם האחרונה. מצ'ניה (קרפאטודוס) נחטף מידי הוריו והוכנס בגיל רך למחנות הריכוז של אושוויץ. חיי המחנה האכזריים הטביעו בו חותמם. אביו ואמו נרצחו מול עיניו. מגיל שלוש עשרה ובמשך שלוש שנים נאלץ לעבוד עבודת פרך. חיילי השחרור של הבריגדה הצילוהו ברגע האחרון מציפורני הנאצים.

מאיר ידע לסבול. גופו נהפך לפלדה. שום עינויים לא השפיעו עליו. אמנם אמונה באנושות לא הייתה קיימת עוד אצלו. חשב שחזרנו לתקופת הברבריות ועל כן גם עליו לנהוג כך.

הוא כפר בציבור בכלל.

בתום שחרור אירופה וסוף חיי מחנות הריכוז, החזירו חיילי הבריגדה ללבו בכל זאת את הרעיון שיש עוד ארץ אחת שבה יכול העם היהודי לחיות חיי שלווה כעם שיש לו תקווה לעצמאות ושחרור מעול הגולה. רעיון זה משך את מאיר לארץ-ישראל, ופה ניסה לחיות חיים חדשים.

בזמן קצר הספיקה האווירה החדשה להפוך את מאיר לאיש מאמץ ולעזור לו בכיבוש אידיאליים חדשים. בהיכנסו למסלולו החדש בחר לו מאיר את דרך ההגשמה, בה רצה להתפרנס ולחיות מעמל כפיו חיעת אפיו.

בסיום הכשרתו בכפר-הנוער-הדתי הצטרף מאיר לגרעין ההתיישבות שהצטרף לקבוצת "נתיבות" (כפר-דודם). חבריו נכנסו להכשרה לקבוצת יבנה, בה רצו לרכוש לעצמם את מושגי החברה ואת ההכשרה המקצועית בענפים החקלאיים. אבל עד מהרה פרצו המאורעות ומאיר יחד עם חבריו נקרא לצאת לעזרת כפר-דודם.

לא הצליחו מאיר וחבריו להגיע לשם. הם נשארו בקבוצת בארות-יצחק ושם נפל ביום הקרב הגדול, כשהוא עומד מול האויב שפרץ לתוך המחנה.

חבר טוב, עליז ובעל לב טוב. התלבט, שאף ליצירה, ויד הגורל השיגה אותו טרם הספיק להגיע למחח חפצו. לא יישכח.

ת. נ. צ. ב. ה.

מתוך חוברת ההנצחה שנכתבה לזכרו של מאיר בבארות יצחק, 2008, יובל לנפילתו

מתוך עדותה של דבורה קנובלר, אחייניתו של מאיר פרקש

אחרי המלחמה ניצולים יהודים רשמו בסוכנות רשימת שמות של בני משפחתם. אחת האחיות, שהיה בצרפת בזמן המלחמה, הייתה בודקת כל יום ברשימות ויום אחד מצאה את שמו של מאיר. אך למרבה הצער כשבאה לפגוש אותו אמרו לה כי זה עתה הוא המשיך הלאה לכיוון הארץ.

בשלב מסויים פגש מאיר קרובת משפחה שמסרה לו כי כמה מהאחים שלו חיים. הוא הספיק לשלוח מכתב אחד. כשאמי הגיעה לארץ מצ'טסלובקיה זה כבר היה לאחר נפילתו.

בכל השנים, בעוד אמי חיה, לא הלכתי לקברו בבית הקברות כי היא לא רצתה שהבת שלה תיחשף לזה. רק לקראת מותה היא אמרה לי ללכת במקומה כי היא כבר לא יכלה. ברגע שהתחלתי ללכת לבית הקברות מאוד התחברתי אל מאיר. יש לי המון "שיחות" איתו, בפרט בבית הקברות. כל שנה ב- ח' בתמוז אני עומדת ליד הקבר ושואלת אותו: האם ידעת עברית? האם ידעת על האחים שלך? האם התגברת על הקשיים?

האם הייתה לך חברה? האם שמחת בארץ?...

לו

ישראל מימין ומאיר משמאל בכפר הנוער

דף עשוי קלף שקיבלה מ"יד ושם" לאה, אחותו של מאיר, לזכר הוריהם, אברהם בן מנחם-צבי הכהן ורחל בת דוד-אהרן

"בחייהם ובמותם לא נפרדו"
ישראל פרייברג ומאיר פרקש הי"ד

חסד לאור המלחמה

מאיר. רק לפני 3 שנים עלה ארצה אחרי שבמלחמת הדמים באירופה נרצחו הוריו. עם בואו ארצה נכנס לנוער בקבוצת יבנה והיה שם מספר חודשים, ולאחר מכן עבר לכפר הנוער הדתי. עם גמר הנוער הועברו להכשרה לקבוצת יבנה ולפני פרוץ המלחמה עברו לקבוצת בארות-יצחק.

חבר טוב היה. עליו ושמו, בעל לב טוב ומסור.

עם פרוץ ההתקפה הגדולה על הנקודה נלחם הוא עד דמו האחרון.

לשולם לא אשכחך, מאיר.

מתוך חוברת ההנצחה שנכתבה לזכרו של פרקש מאיר בבארות יצחק, 2008, יובל לנפילתו

סיכום שיחה עם גרדה בן ברוך

הגעתי משוויץ ב-1945 באונייה הראשונה, עם כמאה ילדים מברלין שהסתובבו במלחמה. הקבוצה מטעם "החלוץ" - "ילדי וילהמה". הקבוצה קיבלה סרטיפיקטים ולקחו רק את הבנים. המדריך היה חילוני והשפיע ללכת לקיבוצים. הוא ממש הקשה על הדתיים לקיים מצוות. לי ולחברה שלי, לולה, היו אחים בכפר הנוער הדתי, אז הלכנו לשם.

מאיר פרקש וישראל פרייברג הגיעו ממש אחרי המלחמה. כשהגענו לכפר הנוער הדתי פגשנו את הרב אוקס ששוחח איתנו הרבה. כפר הנוער הדתי שלח הרבה מחוזרים לקיבוצים להגשמה. מחזור ח' יועד לכפר דרום, וגם ממחזור יא -יב (המחזור שלנו). הייתי בת 16-17. הגענו גם לכמה חרדישים לקבוצת יבנה. למדנו בכפר הנוער את כל המקצועות - גם פיזיקה וגם חקלאות, לול, וגם הכינו אותנו למלחמה. הווי החיים היה עשיר מאוד. היו הצגות, מוזיקה, קונצרטים וכו'.

באסיפות שערכנו ישראל תמיד היה הדובר. לא היינו מוזנחים. היה לנו מדריך שעשה אסיפות ושיעורים. בשבת בבוקר היה רב שהעיר אותנו בשירים בעברו מחדר לחדר.

מתוך חוברת ההנצחה שנכתבה לזכרו של מאיר פרקש בבארות יצחק, 2008 - יובל לנפילתו

מאיר (עומד באמצע) יחד עם חבריו

חברים נוספים

חברי הנוער נטיל בוגרים

למי שבאו ארצה למדע קצת עברית. בכפר הנוער ההתלה והמורים היו ממרמא גרמני. "יקים" שידע גם גרמנית, אבל כולו דיברו בעברית. בשנה זו התנהלו גם הלימודים. מאיר אומנם

התחבר עם כולם אך לרוב היה עם ישראל והם הפכו לחברים מאוד טובים. אני חושבת שישראל קצת אימץ אותו. מאיר עבד טוב.

אני זוכרת שפעם בא מישהו מכפר עציון לשכנע אותנו לבוא לשם ובדרך הורה הוא התפוצץ וטרג. לא היינו רגילים להחליט בעצמנו. עד היום תמיד החליטו בשבילנו והלכנו. הייתה לחברה שלי (לולה) ולי מחשבה ללכת ללמוד מטפלות בירושלים, אבל בסוף פחדנו, אז הלכנו עם הנרעץ.

בספטמבר '47 עברנו ליבנה והכינו אותנו לחיי הקיבוץ. היינו שם אולי חודשיים ועבדנו בכל מיני מקומות במטק. אז נפלה החלטה שעלינו להגיע לכפר דרום ושלאו אותנו. לקחו אותנו בעגלה עד הכביש שם עמדו לחכות לטרמפים. עליו בקבוצת קטנות.

ברוך, בתחנה בגדרה, פתאום היה מיצוץ באיטובוס בתחנה. פחדנו מאוד ולא ידענו מה לעשות. הוא בא מישהו מקיבוץ חפץ חיים להזמין אותנו. קיבלו אותנו שם יפה ותנו לנו לאכול ולישון, ובבוקר יצאנו לבארות יצחק.

האנשים שאני זוכרת מהנרעץ: רות פלדמן, ישראל פרייברג, מאיר פרקש, לולה (שנידלהיים) שהיום נקראת פיינלשטיינפלד, רבקה פלג, חיה (רוטמן) אמית, יצחק שאול, ברוך אנגלררט שלא נשאר איתנו (נראה רוסא) ושתי אחיות - חיה ועוד אחת - שלא נשארו.

הגענו לבארות יצחק בלילה וסיד אמרו לנו שכבר אין אפשרות להגיע לכפר דרום בגלל המלחמה. לא היה לנו לאן ללכת אז נשארו בבארות יצחק. היינו מטוד מבלבלים. שבוע אח"כ התחילו ההפגזות.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"ב: "מאיר פרקש לחם בבארות יצחק לצד אבי, שלמה (פפי) אלתר (אלתרוביץ), שגם הוא עלה מהתופת. הם תקשרו ביניהם בידיש. אבי מונה להיות המפקד ומאיר, שהגיע עם הרבה כעס מהשוואה, ולא יכול היה לראות את התקדמות המצרים לבארות יצחק, הרים את ראשו מהעמדה וירה תותח ידני לכיוון הטנק המצרי הראשון. אך מההדף החזק שהיה, מאיר חטף נתז במצח ומת במקום. אבל בזכותו של מאיר נעצרה ההתקדמות המצרית והם נסוגו אחורה!"

נורית מררי 4 מאי 2022

איתור קרובים

יוני '69

לכבוד

הנהלת בית הקברות הצבאי נחלת יצחק

א.ב.

הנדון: מאיר פרקש ז"ל

אנו מנסים לבוא במגע עם קרובי משפחה של מאיר פרקש ז"ל אשר נפל על הגנת קבוצתנו במלחמת השחרור, ומבקשים את עזרתכם בנדון.

קבלנו עכשיו מהמחלקה להנצחת החיל את מקום קבורתו:

נחלת יצחק חלקה 60, שורה 1 ב/7.

אולי ידועים לכם אנשים הפוקדים את קברו? יום הזיכרון הוא בח' בתמוז (השנה ביום 26.6).

דאי ידוע לכם שרוב החללים של בארות-יצחק קבורים בירושלים. האם עוד אפשר לברר מי ביקש את ההעברה לנחלת יצחק? יתכן וזה היה קרוב משפחה?

הסיבה המיוחדת לבקשתנו היא זאת: נמצאים בידנו תעודות בנוגע למאיר ז"ל ורצינו למסור אותם למשפחתו.

ישראל ק"ט

ל' בסיון תשכ"ט
חברת קדישא נחשיא
שע"י הרבנות הראשית והמועצה הדתית
רח' מוהליבר 33,
תל-אביב יפו והמחוז
לכבוד

בארות יצחק

כ א ן

הנדון: מאיר פרקש ז"ל

בתשובה למכתבכם מיום 5.6.69 בנדון, הננו להודיעכם כי נתנו הוראות לעובדי בית הקברות בנחלת-יצחק לעקוב אחרי מבקרים על הקבר הנ"ל.

ככבוד רב
10 מאיר

מתוך חוברת ההנצחה שנכתבה לזכרו של מאיר פרקש בבארות יצחק, 2008 - יובל לנפילתו

בינדים ריקות

והטנות הוא ישם, לא אורב בפניה
 הוא נצב בגאון, וחרבו בידו
 אבל בו לא יגע, הוא מוקף הגנה
 ולפלקטינה עולה לבדו.
 הוא לומד לאחוז הרוכה בינדי
 ובקבוץ קפר צרום חשקה נפשו.
 לדרך הוא יצא, לא הגיע עדיו
 כי בבארות יצחק דומה יפגשו.
 שוב הטנות מקיף מסביב בעונה
 ורק שנים נותרו בעמדה הקדמית.
 הוא נשלח לבשה אך בדרך נפגע
 ומלאך הדומה גם את מאיר המית.
 מעולם לא חזר בינדים ריקות,
 מלאך הדומה שאל מאיר נשלח.
 את חייו הוא נטל בפרוסות דסיקות
 ופרוסה אחרונה - ה' בתמוז בתש"ח.

שוב נשוב הוא חזר בינדים ריקות
 מלאך הדומה שאל מאיר נשלח
 את חייו לא נטל, נאלץ לחכות
 לא הגיעה העת שנפשו תלקח
 לא נטל את נפשו,
 אותו בוקר ארור
 בשלגנד עיניו נקצחו ההורים
 אבל מאיר שרד, והיה זה ברור
 הוא ישרוד את הכל,
 מעליו יש שומרים.
 אפילו באושוויץ, ביתו של שטן
 את התופת עבר, מעונה וחבול
 כי לפנות ברור, יש שם גער קטן
 אשר לו לא יוכל, לגביו הוא כבול.
 וגם בשברת להיות עם אחיו,
 הוא נתפס והכה וענה והרחק.
 חשבוהו למת - הם ידעו להקאיב
 אך פתיל החיים לא נכרת, לא נשחק

הרב ירון בן ציון
 בארץ יצחק, אל"ם א"

מתוך חוברת ההנצחה שנכתבה לזכרו של מאיר פרקש בבארות יצחק, 2008 - יובל לנפילתו

KL. FLOSSENBURG T/D Nr. [ ]

FARKAS *Meier*
NAME Vorname

15.8.1927 *Veletz* **47280**
Geb.-Datum Geb.-Ort P.O.Nr.

H&R. Pers. Bogen	☐	☐	Dokumente:	[ ]
H&R. Pers. Karte	☒	☐	Inf. Karten:	[ ]
ESBekennkarte	☐	☐	Bemerkungen:	
Transportkarte	☐	☐		
Häftlingskarte	☐	☐		
Postkont.-Karte	☐	☐		
Krankenscheiter	☐	☐		
Todesmeldung	☐	☐		
Leichenschaubeh.	☐	☐		
Sterbestunde	☐	☐		
Korrespondenz	☐	☐		

Umschlag-Nr. 12992

מסמכים של מאיר פרקש
:Bad Arolsen מארכיון
מחנה פלוסנבורג
יליד וליאטינו, סנדלר [כמו
אביו], מספרו האישי 47280,
יליד 15.8.1927 [ולא 1928]

FLOSS. FLOSS. N° 47280

FARKAS, Meier

*Date of arrival in Flm. 02.45.02 47280
from Sachsenhausen Dr. 72
Previous C.C. Number 7.92.10/35*

*Zulassungsgesuchen
Ausgang 10.11.1945
11.11.1945*

UNG/2- 47280
A 46 185

FARKAS, MEIER
15.8.1927 VELETZ

SCHWARTZ
LEBIL KEINE

6.44 AUGU.

שמונה אחים שרדו את השואה,
מאיר נפל במלחמה.
מימין: שמואל, קלרה, שרה,
מלכה, לאה, חווה ומנדל-הרש

שמואל הוא האח שהלך
עם מאיר וההורים
לאושוויץ והוא זה
שסיפר על קורותיו;
קלרה הייתה בבליה
וכשהגרמנים הגיעו -
ברחה לצרפת, שם
הכירה את בעלה וילדה
בת (שושנה) בשנת 1941;
שרה ומלכה שהיו ביחד
עם קלרה; מלכה הייתה
המבוגרת מבין השורדים
(ינואר 1912);
לאה הייתה בזמן
המלחמה בהונגריה;
חווה - הצעירה מהאחים,
שרדה;
מנדל-הרש נולד בדצמבר
1912, היה במחנות.

92. פרקש משה-יעקב, בן שרה ושמואל, נולד ביום כ' באייר תרפ"ז (22.5.1927) במשוי [ביידיש Muzhoy, כיום Muzhiyev, מחוז ברגסס]. הוא הספיק לסיים את חוק לימודיו ולמד את מקצוע החרטות לפני בוא השואה. בימי המלחמה ורדיפות היהודים נמלט לבודפשט. שם נתפס ונשלח למחנה העינויים ועבודות הכפייה מאטהאוזן-גונצקירכן. הודות לכוחו הרוחני ואמונתו בשאיפותיו החלוציות-ציוניות החזיק מעמד בעבודתו הקשה והמפרכת עד תום המלחמה. כחבר תנועת נוער מנעוריו היה פעיל בארגון הנוער "דרור" - במיוחד לאחר המלחמה. התמסר לפעולה חינוכית ועבד כמדריך בבית ילדים שהוקם ליד בודפשט. בגלל עבודתו החינוכית הושתה עלייתו לארץ.

בדרכו לארץ התעכב באיטליה. שם הצטרף ל"השומר הצעיר" ועבר אימונים מטעם ה"הגנה". משה-יעקב הגיע לארץ ב-15.5.1948, למחרת הקמת המדינה. עם בואו התגייס לחטיבה 7 ונלחם בחזית המרכז. הוא השתתף במבצע "בן-נון א" - ההתקפה הראשונה על מערך הלגיון בלטרון, במגמה לפרוץ את הדרך לירושלים. הכוחות התוקפים נתקלו בכוחות אויב עדיפים ונאלצו לסגת. בקרב זה נפל, תשעה ימים לאחר בואו ארצה, ביום ט"ו באייר תש"ח (24.5.1948). קרוביו היחידים, אחותו וגיסו, עלו ארצה בעקבותיו, אך לא מצאוהו עוד בין החיים. בן 21 בנופלו. ביום י"א באדר תש"י (28.2.1950) הובא למנוחת עולמים עם חללי מערכה זו בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: באתר "יד ושם", ברשימות נרדפים מנפת ברגסס, שהיו מ- Muzhiyev מוזכרים השמות הבאים: סמואל, בן דוד, יליד 1891, חקלאי. אחותו היא אסתר, ילידת 1901. האם אשתו היא Zali (לבית גליק), ילידת 1904? בשנת 1932 נולדו פיליפ ואלזבטה, ילדי סמואל ובשנת 1935 - זיגמונד.

שני ילדים של סמואל וזלי נותרו בחיים, כשהמקור הוא "כרטסת של שמות ניצולים שחזרו להונגריה בשנים 1945-1946 שהכינה DEGOB". שם מוזכר יעקב פרקש, בן זלי, שהיה אח במקצועו. מצוין שהיה יליד 1926 (ולא 1927 - שיבוש אפשרי). באותה רשימה מופיעה בת נוספת ששרדה, ששמה יהודית, ילידת 1924, שהייתה רווקה ותופרת.

בעזרת דורית פרי מעמותת "לתת פנים לנופלים" נודע לי שמה המלא של אחותו של משה-יעקב, יהודית אילוביץ (1925-2016), שהייתה נשואה לדניאל. השם יהודית, יחד עם שמו של יעקב, שהופיעו גם ברשימת "יד ושם" מחזקים את ההשערה שזלי היא שרה.

על יהודית ודניאל נכתב באתר "זכור": "קרוביו היחידים, אחותו וגיסו, עלו ארצה בעקבותיו, אך לא מצאוהו עוד בין החיים". יהודית ודניאל חיו וקבורים בראשון לציון. לצערך, בתה, שרה מושקוביץ, לא יכלה להוסיף פרטים.

סיפור קרב מבצע בן נון א' באנדרטת
חטיבת אלכסנדרוני בלטרון.
[dr avishai teicher 1111]

אנדרטה לנופלים בלטרון מגדוד 32 של חטיבת אלכסנדרוני, מחלף נחשון-נווה שלום. עליה מונצחים 54 לוחמים מגדוד 32 של חטיבת אלכסנדרוני שנפלו במלחמת העצמאות, לאחר שהגדוד צורף לחטיבה 7 לקראת מבצע "בן נון" לכיבוש המתחם הירדני שהיה בלטרון. בין החללים מונצח גם פרקש משה-יעקב

93. צוקרברגר חיים (חיימ'קה), בן מרים ויעקב, נולד ביום כ"ה בכסלו תרפ"ג (15.12.1922) בגליפנו [Nelipyno]. למד ב"חדר" ובבית ספר יסודי בצ'כית וברותנית. בנערותו נשלח ללמוד מקצוע במוראבסקה אוסטרבאה, כדי שיוכל לעזור להוריו בפרנסתם. במרס 1938 הוחזר אזור מגורי הוריו לרשות הונגריה והוא נשאר כפליט בצ'כיה. שם הצטרף לחבורת "החלוץ הצעיר" של נערי משפחות מתבוללות, שהרדיפות החזירו אל היהדות, וכבן כפר שחונך ברוח היהדות, היה להם למופת. חיים העפיל ארצה באונייה "גליליאו" והתחנך בחברת נוער בקיבוץ בית השיטה. עד מהרה התאקלם כחבר ותיק בקיבוץ, הן בעברית והן בעבודה. הוא מצא את מקומו

כטרקטוריסט, עבודה המיועדת לוותיקים בלבד, וכאחד הוותיקים רכש לו בקיאות בכל מכונות הפלחה. כתום שתי שנות ההכשרה הצטרף עם חבורתו לקיבוץ קדמה, שהיה באותו זמן פלוגת עבודה, שהתקיימה על משק קטן, ובעיקר, על עבודה שכירה בנתניה. שקידתו, מסירותו ואחריותו העלוהו לתפקידי הנהגה כחבר המזכירות, חבר ועדת חברים וסדרן עבודה. הוא זכה בהערכה כללית ולכינוי החיבה "חיימ'קה", שהביע את חיבת הכול אליו. ביוזמתו רכש הקיבוץ טרקטור להובלת זיפזיף לבנייני נתניה, המפעל הצליח והכניס רווחים. חיים הכניס חברים חדשים לעבודה זו והוא התמסר לטיפול ענף הפלחה. נשא אישה, אביבה, ועבר עם בחירת לבו לעבוד במפעל "נשר" ונתקבל לעבודה כמכונאי וגם שם כבש לבבות לאהדה ולהכרה מראשית בואו. בינתיים נודע לו שאחותו שרדה מכל משפחתו והשתדל ואף הצליח, להעלותה ארצה ולסדרה בחברת נוער.

בחורף תש"ח, עם פרוץ מלחמת העצמאות, השתתף עם כל אנשי המקום בהגנת הנקודה, ובחודש מרס 1948 גויס לגדוד של חטיבת "כרמלי". אחרי אימונים כלליים סיים בהצטיינות קורס מרוכז למכונות ירייה, ובגלל המחסור באנשים ובמכונות ירייה, נשלח מפעולה לפעולה. בינתיים השתתף בהתקפות על התחבורה הערבית, בהגנת רמת יוחנן, בניצחון על הדרוזים ובכיבוש כפרי הסביבה. בקרבות לשחרור חיפה פעל במחלקה שחסמה ליד יגור את הדרך לתגבורת של הלגיון הערבי, שחשה לעזרת הערבים, והצליחה להודפה ולאצפה לחזור. הוא השתתף בניסיון הראשון לכבוש את עכו, ואחרי שהצליחו לכבוש את גבעת נפוליון נאלצו לסגת מפני הבריטים. כן הוביל אספקה ותחמושת לקיבוצי הגליל המערבי מצובה, אילון וחניתה, שהיו מנותקים, השתתף במסע המחלקה שחשה לעזרת יחיעם (תפיסת משלטים מסביב באורח זמני, כדי שאנשי יחיעם יוכלו לאסוף את האספקה שהוצנחה להם ממטוסים קלים ("פרימוסים"). אחר כך היה בין משחררי כל הגליל המערבי, והדרך ליחיעם בכלל, והשתתף בפשיטות הטרדה לשטח לבנון. משם עבר עם גדודו לגזרת ג'נין. לאחר בלימת הפלישה בעמק הירדן נטלו כוחותינו את היוזמה ותקפו באזור הגלבוע. לאחר שנתפסה אחיזה ברכס הגלבוע תקפה חטיבת "כרמלי" בליל 2-3 ביוני את ג'נין וכבשה את המשלטים החולשים על העיר. הצבא העיראקי, שעבר לשומרון לאחר כישלונם בעמק הירדן, ריכז כוחותיו ותקף נגד, ובלחץ התקפה זו נאלצו כוחותינו לסגת. חיים נשלח בחוליית מכונות ירייה לפלוגה שהותקפה קשה במשלט קיצוני. הוא המטיר בלי הרף אש על האויב - עד שאזלה תחמושתו ושם נפל ביום כ"ה באייר תש"ח (3.6.1948). בן 26 בנופלו.

ביום כ' באב תש"י (3.8.1950) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בקבר אחים. השלמת מידע: קישור לסרט הנצחה של עמותת "לתת פנים לנופלים", בו מוזכר חיים צוקרברגר בקרב ג'נין, בו נפלו 50 חללים: <https://www.youtube.com/watch?v=BurfXCfx96Q>

להלן שני מכתבים שכתב חיים לאשתו, אביבה, בחודשים אפריל - מאי 1948, המתארים את חוויותיו והתמודדותו עם הלחימה. הוא כותב במכתבו מה-16.5.1948 (יומיים אחרי הכרזת המדינה):
"אסור לנו לתת לכאב לכבוש אותנו כליל ולייאש אותנו. כי דרך אחת לפנינו והיא לנצח במלחמה ולהביא

את השלום לעמנו הדווה. הניצחון הוא נקמתנו באויבינו, דרך אחרת אין. רק אם ננצח – לא יהיו לשווא הקורבנות היקרים, שנפלו במלחמה זו ושעוד יפלו בה". שבועיים אחרי מכתבו האחרון נפל גם חיים בקרב. מתוך "גווילי אש"

א

עין הספר, 27.4.48

במכתבי זה ברצוני לתאר לפניך אחת הפעולות. אם כי אני מקווה להיות אתך בקרוב יחד ולספר ולספר...

היה זה יום ראשון בערב. באותו יום חזרנו די עייפים מפעולה קטנה ותיכף באה הפקודה לנוח ולנקות את הנשק. ציחצחתי היטב את המכונה שלי. בשעה 6 אכלנו ארוחת-ערב ובשעה 8 היינו ערוכים למסע. יצאנו את המסק בכיוון צפונה. אמרו לנו שיוצאות שלוש פלוגות – כשלוש מאות ועשרים איש, אבל לא יכולתי להבהין בכך בגלל החושך. מה שהבחנתי הוא שאני צועד בשדות בשרשרת ארוכה של פלוגה ומכונת-דוריה שלי, שלא מוסך. העפילה ארצה, על כתפי. כך הלכנו כשעתים וחצי. עברנו כל מיני שדות חרושים וזרועים. ידעתי שאנו הולכים להתקיף מבצר גדול שנפוליאון לא יכול לכבוש. כאחם הרגעים לא הסבתי כלל על הצלחה או אירע-צלחה. ידעתי שזאת פעולה גדולה. זאת הברתי לפי המסוריינים והמכונות של מנדרוד אדום, שהתרכזו בכסיס ממנו יצאנו. בעסר וחצי הגענו למקום מסוים. שם הראו לנו כביש, שהיה עלינו למקסו ולהציב עליו את מכונת-הדוריה כדי למנוע את בריחת-האויב או הבאת הגבורת. בו בזמן התקדמו יתר האנשים בכיוון העיר המפורסמת. תחת חיפוי שלנו נכנסו לקרב עם האויב וכבשו את גבעת נפוליאון. ברגע שהחברה כבשו את הגבעה התחילו להמסיר אש על העיר...

היה זה ליל-עיינויים. כדורי האויב זימזמו כל הזמן מעל לראשנו. אמנם גם אנו לא יסנו והשבנו כפליים. הקור חדר לעצמות. רוח עזה נשבה והעיפה את החול בפנים...

שוב אני מרים את הראש, מסתכל לחיות ונותן צרור אחר צרור. המכונה שלי נובחת ככלב פצוע. אבל אש חזקה נפלטת מן הקנה והקלעים נופלים אייטם בתוך העיר. בזה אני בטוח: בתוך העיר! כוכבי-השחר עולה והקרוב עוד לא נפסק. הבחור המסונה על המסדר שוכב לא הרחק ממני. הוא הראשון שידע מה הן ההוראות שיש למסור למסקרנו האסיף ולפעמים מסתגנת גם לאוני איוו שלה. השעה ארבע לפנות-יבוקר והמסקתי לסמיץ רק – מאה אחוז! יותר לא שמעתי. הרוח נשא את הסאר, אבל הבנתי שהכל בסדר, שהיחידה השניה הצליחה להיכנס לתוך המבצר ולספץ כמה בתים גדולים. היתה זו שפחה גדולה.

האיר השחר, וחנה נתקבלה שקודה. למנת' לא הבנו מדוע. אבל בזכרונם היינו למלא את הפקודה בלי להקשות קושיה. אך ירדנו

ב

נהריה, 16.5.48

לי לעצמי מסונה לפעמים הצורך לכתוב לך על מה שאירע לי, לשתף אותך בכל החיות, ותהיינה אלה נראות ביותר כאשר תהיינה! כסאני משהף אותך בכל מה שעובר עלי אינני ירא דבר, ואני עובר בקלות על כל הקשיים. זה ששה לילות שלא ידעתי שינה. גם ביום עליפי רוב עבדתי, ובכל-זאת מלא אני הרגשת הנצחון.

בתחילה לא רציתי לכתוב לך על זאת, אבל ברדאי כבר נודע לכם ולכן אסיף כמה מלים: ישראל שרף ז"ל נפל בסמריה. אתמול עלינו כולנו, כל ה-גשרים, על קברו. כן, אכזרית היא הפלחמה ואין גבול לכאב הנגרם לנו עם אבדן חבר, ובעיקר חבר שמכירים אותו. אני עורני המום. בתחילה לא האמנתי עד שינון גולדסן אמר, שהוא בעצמו זיהה אותו.

אבל אסור לנו לתת לכאב לכבוש אותנו כליל וליאש אותנו, כי דרך אחת לפנינו והיא לנצח במלחמה ולהביא את השלום המנוחה לעמנו הדוות. הניצחון הוא נקמתנו באויבינו, דרך אחרת אין. רק אם ננצח לא יהיו לשווא הקרבנות היקרים שנפלו במלחמה זו ושעוד יפלו בה.

ולכן צריך לקבד עמק בלב את הכאב ואת אימי הפלחמה הנואת ולהמסין...

דרכון גרמני, בו
רשום צוקרברגר
חיים-לייב, עם
חתימתו

מספר תיק לציטוט
ISA-MandatoryOrganizations-
Naturalization-000j97

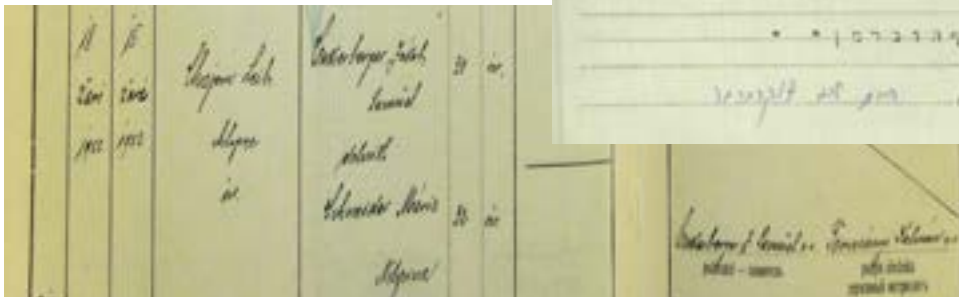

מסמכים מארכיון המדינה

בקשת אזרחות משלטונות פלסטינה של
צוקרברגר חיים-לייב, יליד נליפנו, 15.9.1922,
פועל חקלאי, אזרחות בלתי ברורה

רישום הלידה של חיים-לייב צוקרברגר,
יליד 15.9.1922, נליפנו

לוח זיכרון בנשר לנופלים במלחמת השחרור, ובתוכם הנופלים בקרב על ג'נין. חיים צוקרברגר הוא ה-11 ברשימה

זכויות Hanay

איתרתי את אמיר שלמון, בנה של אביבה, אלמנתו של חיים. ממנו למדתי כי אחותו של חיים הייתה **אהובה שטייגמן**, ילידת 1926, שנפטרה בשנת 2008 וקבורה בנשר. היא הייתה נשואה לאברהם ונולדו להם 3 ילדים: חיים (ע"ש האח שנפל, נפטר בנעוריו מסרטן), מירי (ע"ש סבתה, אימא של חיים) שטיינר מחיפה, ולאח. ממירי למדתי שהיו במשפחה 7 ילדים ועל 4 אין לה מידע. אחות נוספת ששרדה הייתה **חדווה**, שעלתה ארצה בשנות ה-70 מברה"מ והיה לה בן יחיד, שגם הוא כבר איננו בין החיים. בסיועו של ביילו (ברוך) הוג'ר מאוז'גורוד נמצאו עוד אחים של חיים. להלן סדר לידתם: דורה, ילידת 21.8.1919, זו, למעשה, הייתה חדווה.

יוסף, יליד 19.1.1921

חיים-לייב, יליד 15.9.1922

לייבה, ילידת 7.2.1925, זו, בעצם, אהובה (שטייגמן), **אברהם-מאיר**, יליד 9.5.1928,

אליאס, יליד 22.7.1930, **סורה/שרה**, ילידת 7.4.1933.

מתוך המסמכים הללו עולה שהאבא, יעקב-שמואל, היה יליד 1892 מנליפנו; האימא, מרים, לבית שניידר, הייתה ילידת 1889, מ- Nove Studeny, צ'כיה.

אהובה שטייגמן, עם הבן הבכור, חיים, שנקרא על שם אחיה, חיים צוקרברגר

נרשמו לנשואין אצל הרב
בנשר-יגור
חיים בן יעקב שמואל צוקרברגר
(לליפנה, צ'כיה) קבוץ קדמה
אביבה בת דב חפשי — נשר-יגור

עיתון "הצופה" 6.8.1947. פחות משנה אחר כך נפל.

על-פי תמונת המצבה שמצאתי, אביבה, אשתו של חיים, נישאה בשנית לדוד שלמון. היא נפטרה ב-2011, בת 85, וקבורה בחיפה. ילדיה הם אמיר והדס.

מאמיר קיבלתי את תמונות אימו ובעלה הראשון

חיים צוקרברגר יחד עם אשתו, אביבה, לה הספיק להיות נשוי זמן קצר ביותר

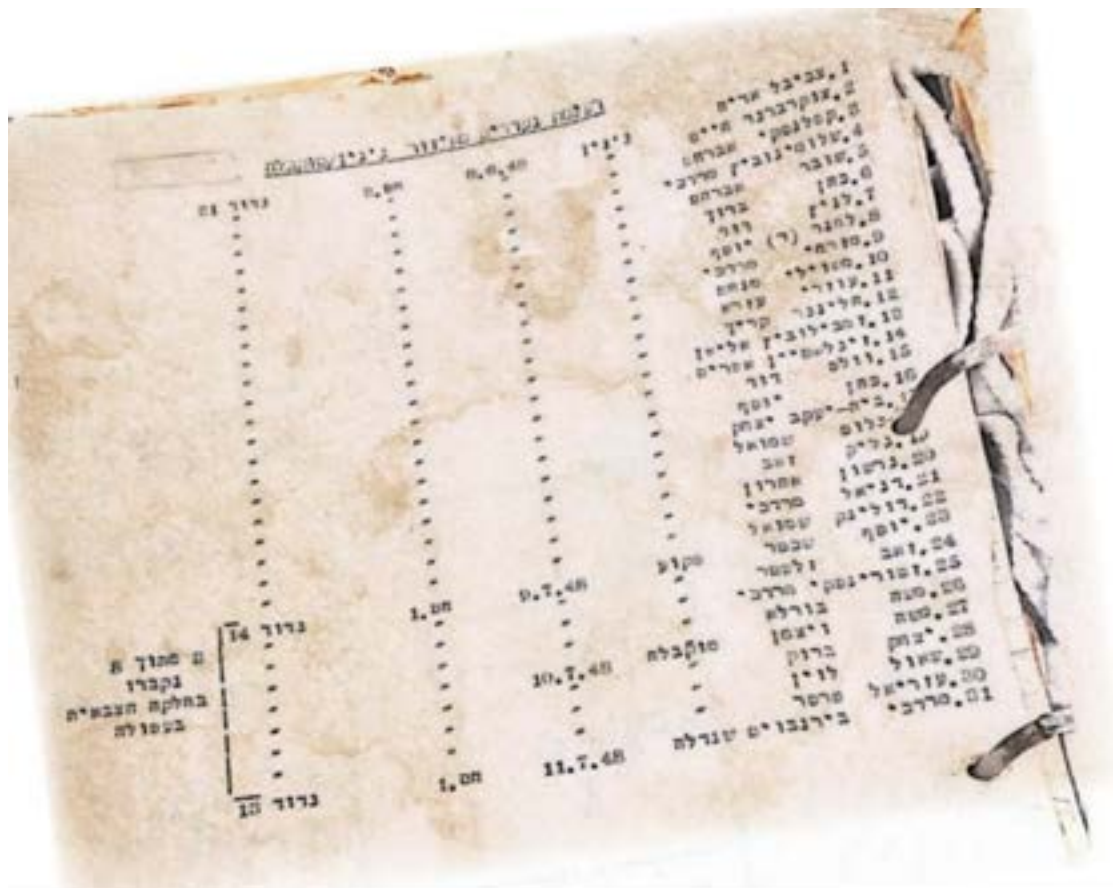
מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית לא"י
לשכת העלייה, חיפה

רשימת עולים שבאו לא"י

היום 21.11.39 האניה "גליל"

מס. סדורי	המספחה	השם	גיל	סוג	מס. הרישוי	הקדושי
	<u>עו ל י א</u>					
431	ק י ק	אומד	59	ד		
432	"	הרם	49	ד		
433	פז הל	סבס	65	ד		
434	"	פרידה	62	ד		
435	פז ליצר	סאול	19	ב-ג		
436	פלצ'ק	רוח	17	ב-ג		
437	פזוסר	הרנצ'יק	14	ב-ג		
438	פזרנס	קרל	25	ב-ג		
439	פזנסר	פאול	35	א-ב		
440	"	קאק לוס	28	"		
441	"	רוח	3	"		
442	פזרנס	פריץ	16	ב-ג		
443	פזקברגר	חיים	17	ב-ג		

חיים צוקרברגר הגיע ארצה באונייה "גליל", ולא "גלילאו" [ככתוב באתר "יזכור"], בן 17, 21.11.1939

בימים שלאחר מכן יתבררו ממדי האסון של קרב ג'נין. העוכרה שלוחמי גרוד 21 נעזבו פחות או יותר לנפשם, בשילוב מבנה השטח והנחישות שגילו כוחות האויב, הובילו לשורה ארוכה של אבידות. כשנברקו השורות התגלה כי נפערו בהן 49 חללים, 45 מהם מקרב אנשי גרוד 21. שני חיילים נוספים של גולני ייהרגו בקרבות שית' חוללו באזור בימים הבאים. כשרובינשטיין נשאל מדוע קרב ג'נין, על התוצאות האכזריות שלו, נבלע בתהום הנשייה ולא השתרש בתודעה הציבורית, כמו קרב לטרון למשל, הוא עונה: "פשוט לא נשאר מי שיספר עליו".

קרב ג'נין לא היה רק אחד הקטלניים בתולדות צה"ל; למרבה הזוועה, ובניגוד גמור לאתוס הישראלי, כל גופות ההרוגים בקרב נותרו מאחור, בשטחי האויב. כשנה וחצי מאוחר יותר, ייקרא נפתלי זעירא להשיבן הביתה.

בסופו של דבר אותרו 44 גופות של חיילים ישראלים, בתוך המערה ובמקומות אחרים. בגלל הקושי לזהות אותן, הוחלט להביאן לקבר אחים משותף. בקבר נטמנו גם שרידיהם של שני לוחמי גולני, שנהרגו במבואות ג'נין כמה ימים לאחר מבצע יצחק. קבר האחים ל-46 חללי הקרב על ג'נין ניצב גם היום בבית העלמין הצבאי בהר הרצל בירושלים.

מתוך כתבה ב"ידיעות אחרונות" מאת איתי אילנאי, שכותרתה: "הסודות הקבורים של ג'נין" – 3.3.2023

שמו של צוקרברגר חיים הוא השני ברשימת הנעדרים בקרב ג'נין

94. **ציק ישראל**, בן יעקב ופרומיד. נולד בשנת תרע"ט (1919) בניאגובו [נפת טייץ'. כיום נקרא המקום Dobryanske]. עלה לארץ בשנת 1948. גויס לצה"ל ונפל בקרב על יד נגבה ביום י"ט באדר תש"ט (19.3.1949). הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. בן 30 בנופלו.

השלמת מידע: מצאתי דפי עד שמילאו שני אחים של ישראל: **מנדל**

(1916-1996) ו**חיים-עזרא** (1908-1995); שמו מופיע בכרסת ממטהאוזן, כיליד 1908, ניאגובו, נשוי לפאני פיקסלר. שניהם קבורים בחולון.

אח נוסף, שאיתרתי את קברו בחולון, היה **דוד-זליג** (1906-2002). על קברו רשום: "לזכר בניו ליאו והוגו וכל משפחתו שנספו בשואה הי"ד". במשפחה החדשה שהקים נולד עוד בן.

מנדל העיד שלאביו, יעקב, היו 17 ילדים, מתוכם 13 הגיעו לתקופת השואה. האימא, פרומיד /פרומה, ילידת 1895, הייתה מבית שמילוביץ. האבא היה יליד 1886 (בן 58 כשנרצח).

בקמיניץ פודולק נרצחו בשנת 1941 כמה אחים: **אברהם** (בן 13), **יוכבד** (14), **אליהו** (1912) - בחור ישיבה.

אח נוסף, **צבי-הרש** (1923) שהיה בחור ישיבה, נרצח באושוויץ.

האחות **דבורה נוטוביץ** (1901) התגוררה במונקץ' ונספתה עם בעלה ו-7 מ-10 ילדיהם באושוויץ.

שלמה (1910) היה נשוי לפריידה לבית סבו. לפני המלחמה התגורר בטייץ'. שמו מופיע ב"רשימת קורבנות בפלוגות הונגריות של עבודת כפיה; בזמן המלחמה הוא היה ב- Veretje.

פיגה (1914) היתה נשואה לאהרן ולהם ילד אחד. לפני המלחמה התגוררה בספינקא, מחוז סיגט. **Menyhert** (1916). שמו מופיע ב"רשימת קורבנות בפלוגות הונגריות של עבודת כפיה";

בזמן המלחמה הוא היה ב- Davidki שבאוקראינה [אזור ז'יטומיר].

האנדרטה בתל חדיד (מצפון-מזרח ללוד, בכניסה ליער בן שמן) לחיילי חיל הלוגיסטיקה, עליה מונצח ציק ישראל

צ'יק	1919	ישראל	563
צ'יק	1919	ישראל	564
צ'יק	1920	הדסה	565
צ'יק	1919	ישראל	566
צ'יק	1922	אסתר	567

בבדיקה בארכיון ההעפלה בעתלית מצאתי שישראל עלה ארצה לראשונה באונייה "לנגב", שיצאה מצרפת בפברואר 1947. המעפילים גורשו לקפריסין. ישראל חזר ארצה כעבור שנה, ב-15.2.1948.

בעקבות הדלקת נר וירטורלי לזכרו, יום הזיכרון תשפ"א:

"לזכרך, דוד ישראל, אוד מוצל מאד. עבר את השואה הנוראה, עלה ארצה ונהרג בהגנת הארץ. יהי זכרך ברוך." פזית 13 אפריל 2021

"לזכר דודי ישראל, אוד מוצל מאש, עבר את השואה, עלה לארץ וגוייס למלחמת העצמאות, נפל על הקרב בנגבה. יהי זכרו ברוך!" 13 אפריל 2021

"היכרתי אותו מפינת ההנצחה של סבא (אחיו) וסבתא ומאימא ומספרי ההנצחה שהיינו מקבלים ממשדד הביטחון. אוד מוצל מאש מהשואה האיומה, שעלה לארץ, נשלח מיד לצה"ל ולמלחמת השחרור ונהרג על א"י, עם ישראל תקומת הנגב וקיבוץ נגבה. יהי זכרו ברוך"

אסף אסי אינהורן (בן גילה, למשפחת ציק) 14 אפריל 2021
 "לזכר אח של סבי שעלה לארץ וגוייס למלחמת העצמאות ונפל בקרב בנגבה...."

איתרתי את גילה אינהורן (בסיוע הבן אסף, שכתב את ההספד). גילה היא בתו של חיים-עזרא, אחיו של ישראל. היא אישרה את המידע שבמשפחת ציק נולדו 17 ילדים, אלא שכמה מהם מתו בינקותם (תופעה מוכרת, לצערנו).

גילה סיפרה שישראל קיבל דירה ביפו, בהיותו חייל. לדירה זו נכנס לאחר נפילתו אביה של גילה. בעקבות גילה שוחחתי גם עם אחותה, יהודית דביר. יהודית הוסיפה שלמיטב ידיעתה ישראל נהרג עת עלה על מוקש במהלך הקרב על נגבה. היא גם סיפרה שאביה, חיים-עזרא, עלה ארצה יומיים לאחר נפילתו של אחיו, ישראל, ומיד ישב עליו "שבעה".

שם נוסף של אחות נשואה היה של **חנה**, שנרצחה בגיל 21. כך נסגר המעגל סביב כל 12 אחיו ואחיותיו של ישראל (לגבי 4 מהם אין מידע – אלה האחים שנפטרו בצעירותם / בילדותם).

אחרי השואה עלו ארצה שלושה מבניה של האחות דבורה נוטוביץ: בצלאל, שמואל ודוד [שאר 7 אחיהם נרצחו]. דוד הוא היחיד שנותר בחיים והוא מתגורר בארה"ב.

ילדיו של האח מנדל נקראים יעקב ופרומה, כשם הוריו. לאח דוד-זליג ולאשתו מגדה (מוגדו) יש בן בשם

רוברט/רובי,
 המתגורר באנגליה,
 ולו 2 בנות.

אחיו של ישראל,
 חיים-עזרא עלה
 ארצה באונייה
 טרנסילבניה"
 ב-21.3.1949, יומיים
 לאחר נפילתו של
 ישראל...

תעודת עולה שלו
 מה-31.3.1949 ממחנה
 העולים בבאר יעקב

4 אחים שרדו את השואה מ-13 האחים; ישראל נפל במלחמה. השלושה שנותרו הם - מימין: חיים-עזרא וציפורה (פייגה), דוד-זליג (דז'ה) וגיטה, מנדל ומוגדו (מלכה); מנדל וישראל היו דומים מאוד...

אחיו של ישראל חיים-עזרא (מימין) ודוד-זליג (דז'ה)

גילה אינהורן עם הוריה, פייגה וחיים-עזרא, אחיו של ישראל

95. **קאופמן מרדכי (מוטלה)**, בן חנה ובנימין, נולד בשנת 1925 בצ'כוסלובקיה. עלה לארץ ב-15.4.1947 ועבד כשען. היה עובד חרוץ שידע את אומנותו על בוריה. איש שקט ומלא אהבת ישראל. מרדכי התגייס עם הקריאה הראשונה לגיוס ונשלח לגליל כתגבורת והיה משוייך לחיל השריון וחטיבת גולני. נפל בדרך לבסיסו, בכביש ראש פינה-צפת, ביום י' באדר ב' תש"ח (21.3.1948). נקבר במחניים. בן 23 בנופלו. ביום כ"ז באלול תש"ט (21.9.1949) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בחיפה.

השלמת מידע

מכיוון שלא היה ברור היכן בצ'כוסלובקיה נולד מרדכי, נאחזתי במידע שעלה מהדלקת נר וירטואלי באתר "זכור": "למוטלה היקר, מדליק בגאווה רבה נר לזכרך, החקוק לעד בלב כולנו, ונטוע עמוק בתקומת מדינת ישראל, אליה הגעת לאחר הישרדות מהתופת הנאצית המרושעת והשטנית. יהי זיכרונוך ברוך!"

שורר זמיר

3 מאי 2022
איתרתי את פרופ' שורר זמיר, שהוא נויירולוג בדרום, והסתבר שאיננו בן משפחה. הוא הכיר את אנדרו, נויירולוג אף הוא, שהגיע לביקור בבית החולים "סורוקה". זמיר סיפר על תוכניותיו לצאת לשבתון בנפאל ואנדרו הציע שיגיע לשבתון באוסטרליה. ההצעה התקבלה וכשזמיר הגיע למלבורן הוא התארח אצל משפחתו של אנדרו ואשתו מישל, כולל אצל אביה של מישל, ג'ו (יוסף) קאופמן, שהיה אחיו של מרדכי... זמיר נשאר בקשר חם עם המשפחה, ארח אותם בארץ וביקר עם שתיים מבנותיו של ג'ו, במסלול חייו של מרדכי. כך נוצר הקשר שלי עם מישל ואניטה, בנותיו של ג'ו - וכך נודע לי שהם נולדו בסולוטבינו...

אניטה פריימן, בתו של האח ג'ו, העבירה לי את קורות המשפחה: "ג'ו קאופמן נולד ב-19 בדצמבר 1926 בסולוטבינו. הוריו היו בנימין קאופמן וחנה שיוביץ. לג'ו היו שני אחים: מוטי (מרדכי) יליד 1924, וברני (ברוך / בנדיט) יליד 1928.

בנימין וחנה ניהלו חנות כללית קטנה ששרתה את כורי המלח המקומיים.

הנאצים כבשו את הונגריה במרץ 1944. עד אפריל נאלצו יהודי העיירה להיכנס לגטו סולוטבינו, יחד עם יהודים רבים נוספים מאזורי הסביבה. במאי 1944 גורשו כולם לאושוויץ. ג'ו לא ראה יותר את הוריו. האבא מת, כנראה, במחנה משנה של אושוויץ, בעוד שחברה מסולוטבינו (טובה גיטל גרינברג) העידה, שאימו מתה במחנה הריכוז רוונסבריק, שבוע לפני שחרורו.

שלושת האחים, מוטי, ג'ו וברני, נשארו יחד כל הזמן בפונה, תת-מחנה של אושוויץ, שבו עבדו במפעל I G Farben; צעדת המוות הנוראה בינואר ופברואר 1945, דרך גליביץ לבוכנוולד, ולאחר מכן דרך, מה שג'ו תיאר, כחוויה הנוראה עוד יותר שלהם - בוכנוולד. אולי ניתן לייחס את הישרדותם של האחים לעובדה שהם היו ביחד. לאחר שחרורו של מחנה בוכנוולד באפריל 1945, בילה ג'ו לא מעט חודשים בהתאוששות בבית החולים המקומי וסבל מתת תזונה קיצונית.

בתקופה הקשה שלאחר השחרור, נאלצו שלושת האחים למצוא את דרכם, קדימה. הם הלכו בשלוש דרכים שונות ותכננו להיפגש יחד.

מוטי, בכור האחים, המשיך בכיוון של עלייה ב', לא לגאלית, למה שהיה אז פלשטינה. הוא הצטרף לפלמ"ח. למרבה הצער, הוא נהרג במלחמת העצמאות בהגנת העיר צפת. הג'יפ, בו נסע באותה תקופה, עומד עד היום כאנדרטה בדרך הישנה מראש פינה לצפת. הוא קבור בבית העלמין הצבאי בחיפה. בצפת ישנו בית כנסת בשם "בית הכנסת שבעת הבנים" על שמם של שבעת החיילים היהודים הצעירים שנהרגו באותו ג'יפ.

ברני, צעיר האחים, נסע לאנגליה, כחלק מתוכנית שנועדה להציל ניצולי מחנות ריכוז יהודים יתומים. מאוחר יותר, ב-1949, הוא נפגש עם ג'ו באוסטרליה. לברני שתי בנות, חמישה נכדים ושני נינים. ברני נפטר במלבורן ב-2019.

כשג'ו, האח האמצעי, החלים ועזב את בית החולים בבוכנוולד הוא נסע לסולוטבינו לחפש משפחה. זו הייתה חוויה הרסנית עבורו. הוא לא רצה לדבר על זה, אבל כן סיפר על האנטישמיות שחווה. הוא סיפר שנאלץ לישון מתחת לעץ מחוץ לביתו כיוון שתושבי הכפר השתלטו עליו.

הוא נסע לפראג, ל"בית יתומים לרווחה יהודית" ברחוב Belgica. בפראג הוא סיים קורס טכנאות שיניים, שהחל לפני המלחמה. כשנודע לו שמסך הברזל הולך ונסגר, הוא ארגן, באמצעות ארגוני הסיוע היהודיים, נסיעה לצרפת, שם שהה בבית יתומים יהודי אחר, Draveil. משם, הוא קיבל חסות של "האגודה לרווחה היהודית" כדי להגר לאוסטרליה. הוא נסע לאוסטרליה באונייה בשם Derna, שהגיעה לפורט מלבורן בדצמבר 1948.

בבתי היתומים, על סיפון ה-Derna, ובשנותיו הראשונות במלבורן, פגש ג'ו אנשים, שהפכו עבורו לחבריו לכל החיים. ביניהם נמנים נערי בוכנוולד, שלצדם שוחרר מבוכנוולד.

במלבורן, פגש ג'ו את פרל לוצ'נר, שהיגרה ממנצ'סטר, אנגליה, למלבורן ב-1948 עם הוריה ואחיה. ג'ו ופרל נישאו בדצמבר 1954. נולדו להם ארבע בנות, אניטה פריימן, סנדרה Zwiier, מישל קורנברג ולינדה קאופמן. לפרל ולג'ו היו אחד עשר נכדים; יש להם תשעה נינים.

פרל וג'ו הקימו יחד סופרמרקט מצליח. פרל נפטרה בנובמבר 2010, וג'ו נפטר בינואר 2021, בגיל 94.

ב"דפי עד" מצאתי שהכתובת של בנימין, האבא, בעיר הייתה 38 Lenin str. יחד עם בנימין היו 2 בני משפחה. מקור המידע הוא: "רשימת ניצולים ונספים מ-Selo Slatina שהוכנה על ידי הוועדה לחקר פשעי הנאצים בבריה"מ ב-08/04/1946 ופירוט הנזק שנגרם לרכושם".

שמו של מרדכי מופיע ברשימת העולים באונייה "לטרון", שהגיעה ארצה ב-15.7.1947 (ולא ב-15.4).

שם	תאריך	מדינה	עיר
זיגמונט זלמן	1923	פולניה	קב. גינזסר
מרדכי	1924	פולניה	מצפה הים
אויביגה	1929	פולניה	עין חרוד, ע. גושר
הרש	1926	פולניה	קרידלו, פינסק 1, פ"ח

הודעה על הבאה למנוחת עולמים של חיילי צהל, בני חיפה, אשר נפלו בקרבות לשחרור הגליל העליון ונטמנו, זמנית, בבתי קברות אחרים

צילום של דר' זמיר שורר,

המעלה את זכרו של מרדכי ופוקד את קברו מדי שנה

צפת העלתה זכר הבחורים שנפלו בהגנתה בשנת תש"ח

צפת ועיריית צפת, הועלה זכר הנופלים במעמד החורים ה-שכולים, ותיקי ה"הגנה" ב-צפת, אישי ציבור ותלמידי ליי-תות ח' בכתי הספר היסודיים בעיר. על המצבה שהוקמה ל-זכרם הונחו זרים מטעם העיר-יה וארגון חברי ה"הגנה". ה-חורים השכולים אמרו, "קדיש" וראש עיריית צפת נשא דברים לזכרם.

אחר הצהריים נערך בשכונת כנען בצפת טקס הכנסת ספר תורה לבית הכנסת על שם ה-שבעה, בטקס, שנערך על ידי הרבנות המקומית והמועצה ה-דתית בצפת, הוכנס ספר תורה שהובא מרומניה, לבית הכנסת על שם השבעה. בתלוכה רבת משתתפים הובל ספר התורה מבית התרבות בשכונה עד ל-בית הכנסת. במקום נערך טקס בהשתתפות החורים השכולים, חברי מועצת העירייה וציבור תושבי השכונה.

✳ מרכז הליגה למלאכה בשחי-פת ובמחלות ריאה בישראל מודיע: הערב ב-8 תיערך ב-מועדון הליגה, תוכני ציון 16, תל-אביב, ישיבת מליאת המרי-כו. בסדר היום שאלות ארגון-יות חשוכות.

— כואב מנחם רהט —
זכרם על שבעת הפלמ"ח-איב, שהשו לעזרתה של צפת היהודית לפני קשרים שנה ונספו מהתמונצות מרי-קש שהוטמן על ידי פורעים ערביים בדרך לצפת, הועלה אתמול ב"חורשת השבעה" שניטטה לזכרם במקום בו נפלו — בדרך ראשי-פינה לצפת.

שבעת הלוחמים, שנפלו ביי-באדר תש"ח, הם: חנן עבדן (חיפה), מאיר בחבוט (חיפה), מרדכי הירש (כפר ס-לד), מרדכי קאופמן (חיפה), רפאל דמשון (כפר גלעדי), שלמה פוליקסמן (חיפה) ושמן-עון אופהויזר (אילת השחר).
"חורשת השבעה" ניטעה ב-מקום נפילתם, באחד מהעיק-לים ההרים בדרך מראש פינה לצפת. על ידי עיריית צפת ו-ארגון חברי ה"הגנה" בעיר. ב"חורשה הוקמה יד לזכר הנופ-לים, עם שרידי האוטובוס בו ניסו השבעה להגיע לצפת ו-אשר עלה על מוקש חשמלי שהוטמן על ידי הערבים ב-אחוז עיקול.
בטקס, שנערך אתמול על ידי ארגון חברי ה"הגנה" ב-

מעריב, 11.3.1968 – טקס לזכרם והכנסת ספר תורה, שהובא מרומניה, בבית הכנסת על שם השבעה

מתוך כתבה באתר "משפחובלוגיה" מה-26.4.2009 – מאת ארנון:
"תעודות ההוקרה לחללי תש"ח הגיעו ליעדן: 1948. הנה מוטלות גופותיהם. במשמר הירדן, בדרכם לשלוט על הירדן ההררי ועמק החולה; במלכיה, במסגרת התוכנית לחסום את פלישתו של הצבא הלבנוני; בצפת, בדרכם לשחררה; בצדי הכבישים בגליל העליון, תוך כדי מבצע "חירם".

הימים – ימי לחימה. את הנופלים

בקרב טומנים בבית העלמין הקרוב ביותר. עם שוך הקרבות, מועברות חלק מן הגופות למקומות קבורה אחרים, וזאת בתנאי שהיה מי שדאג לכך... בזה אחר זה הם לא עולים לבימת הכבוד בטקס חגיגי אשר נערך בצפת. כמעט 60 שנה לאחר שנלחמו על שחרור צפת ועל הגנת סביבותיה, מקבלים חיילי תש"ח אות "יקיר צפת", והתעודות המהודרות מודפסות גם בעבור הנופלים. באין מי שייקח עבורם את התעודות, מחליט מפקדם דאז של חלק מן הנופלים ליטול על עצמו את המשימה הנכבדה: לא רק להנציח את זכרם, בכך שיקבל בעבורם את אות "יקיר צפת", אלא לפעול באופן אקטיבי על מנת לאתר את קרובי משפחותיהם ולהעניק להם את התעודות.

למן הרגע בו לקח על עצמו ישראל ריבה את המשימה הנכבדה, הוא לא שקט. ריבה היה מפקד מחלקה באחת הפלוגות של גדוד 11... מה ידענו על החלל מרדכי קאופמן בתחילת הדרך? כמעט

כלום... שמות ההורים, שנת לידה, תאריך עליה לארץ ומקצוע בארץ (שען). מקום הלידה צוין כ"צ'כוסלובקיה", ועם חילופי הגבולות ושינויי הישויות המדיניות באירופה לאורך השנים – לך תדע למה התכוון הכותב. הרי כיום אין ישות מדינית בשם זה: יש צ'כיה ויש סלובקיה, ובנוסף – יש שטחים שהיו שייכים היסטורית מתישהו ל"צ'כוסלובקיה", וכבר מזמן פזורים להם במדינות שכנות שונות. לאחר שבמשך השנה הראשונה לחיפושים לא חלה שום התקדמות באיתור בני משפחתו של מרדכי, הגיעו בשורות "טובות" ממכר של מרדכי מן הימים ההם: המכר ידע לספר כי למרדכי היו שני אחים שהיגרו לאוסטרליה, וכי הם התגוררו, ככל הנראה, באזור מלבורן. נו, זה כבר "המון" מידע... ואז הגיע אותו יום לפני כחודשיים וחצי, בו החלטתי שיש לשים סוף (טוב) לפרשה. החלטתי לנסות את מזלי. באותה התקופה הייתי בהתכתבות עם קולגה מן 'האגודה לגנאלוגיה יהודית של אוסטרליה (ויקטוריה)' בהקשר אחר לחלוטין, אך החלטתי לנצל את ההזדמנות ולהפנות אליה שאילתה בנושא. סיפרתי לה על הפרשה כולה, והיא הייתה נרגשת מאוד. למחרת היום, שיגרה דוא"ל תפוצה פנימית של אגודתה. לא חלפו להן שעות אחדות, וכבר קיבלה מענה מפתיע: המשיב היה לא אחר מאשר עמיתה הוותיק לאגודה, אשר ידע לספר לה כי שמע על מרדכי קאופמן ז"ל כבר לפני שנים. זאת, כיוון שנהג להתפלל באותו בית הכנסת עם... אחיו של קאופמן! זאת ועוד: לאחר שמסר לה העמית את פרטי האח, הבינה הגברת האוסטרלית כי גם היא מכירה את המשפחה, שכן כילדה היא נהגה לקנות ממתקים בחנות של משפחת קאופמן – אותה המשפחה ממש! לא חלפו להם ימים רבים, וכבר התקשר אחיו הצעיר של מרדכי לביתו של ישראל ריבה, והשניים ניהלו שיחה נרגשת.

דצמבר 2016, מלבורן, יום ההולדת ה-90 של ג'ו –
 יושבים משמאל לימין: ג'ו וברני, אחיו של מרדכי.
 עומדות משמאל לימין בנותיהם של האחים: לינדה קאופמן (ג'ו), מישל קורנברג (ג'ו),
 Annette Gubieski (ברני), [הבת השנייה של ברני, Robin Wald, חיה בסנט לואיס,
 מיזורי], Anita Frayman (ג'ו) ו-Sandra Zwier (ג'ו)

2015, מלבורן: ג'ז קאופמן (מימין) וברני, אחיו של מרדכי

ברני נפטר ב-2019, בגיל 91
וג'ז נפטר בינואר 2021,
בגיל 94.
ג'ז שינה מעט את שמו
מקאופמן לקופמן.

2016 - ברני עם בנותיו:
רוֹבִין וולד (משמאל)
ואנט גובייסקי

ג'ז ובנותיו:
(משמאל לימין): מישל
קורנברג, לינדה קופמן,
אניטה פריימן וסנדרה
זוֹרֶךְ

Name: Kaufmann Vorname: Josef
 Geb.-Tag: 19.12.29 Geb.-Ort: Aknaslatina
 Beruf: Schlosser
 Inhaftiert: Konz.-Lager Buchenwald Nr.: 122832
 Nationalität: Ungar (Jude)
 Weitere Angaben: Polit.
 eingel. 26.1.45

מסמכים של יוסף,
 אחיו של מרדכי,
 מאושוויץ
 ומבוכנוולד, כולל
 חתימתו:
 מסגר במלבורן היה
 טכנאי שיניים,
 מאקנה-סלטינה.

KL. BUCHENWALD (Männer) T/D Nr. 651129

KAUFMANN Josef
 NAME Vorname
 19.12.1929 Aknaslatina 122832
 Geb.-Datum Geb.-Ort Haft-Nr.

Härl. Pers. Karte	☐	Mil. Gov. Quest.	☒	Dokumente:	5
Effektenkarte	☒	Order f. Disp.	☐	Inf. Karten:	
Effektenverzeichnis	☐	Todesmeldung	☐	Bemerkungen:	
Postkontr.-Karte	☒	Soz. Vers. Unterlagen	☐		
Schreibst.-Karte	☐	Zahnbehandlungskarte	☐		
Härl. Pers. Bogen	☒	Korrespondenz	☐		
Kavierskarte	☐		☐		
Krankenblätter	☐		☐		

U. Jude A6678
 Vor- und Zuname: Josef Kaufmann Haft-Nr. 122832
 Beruf: Schlosser geboren am: 19. 12. 29. in: Akna Slatina
 Anschrifts-Ort: Straße Nr.
 Eingef. am: 26.1.45 Uhr von KL. Auschwitz Entf. am: / Uhr nach

Bei Einlieferung abgegeben:

			Koffer	Altenstücke	Palet
Hut/Mütze	Paar Schuhe/Stiefel	Kragenstülp	Feinzeug	Wappenstein	
Planzeil	Paar Strümpfe	Paletuch	Tasche	Wappenstein	
Rock	Paar Hemden ^{mit} _{Ärmeln}	Taschentuch	Zigaretten	Arbeitsbuch	
Weste/Kleiderrock	Kragen	Paar Handschuhe ^{mit} _{Ärmeln}	Haar-Bürsten	Handbüchlein	
Deife	Paar ^{Handschuhe} _{mit} ^{Ärmeln}	Paar Handschuhe ^{mit} _{Ärmeln}	Seife		
Paarsocken	Paar ^{Handschuhe} _{mit} ^{Ärmeln}	Papiere	Wasser	Essen	
Oberröcken	Paar Anzehalter	Spezialhand-Deifen	Wappenstein		
Unterröcken	Paar Sockenhalter	Abreißer	Wappenstein		
Unterhosen	Paar Wäsche-Knopfe	Schlüssel o. Ring	Kamm	Wertfachen: ja - nein	

Abgabe bestätigt: Kaufmann Josef
 Güterverwalter: J. J. J.

96. **קויפמן זלמן**, בן קריינדל ויהודה-יוסף, נולד ביום ג' באלול תרע"ט (29.8.1919) בטרנובו. כבן למשפחה חסידית עבר לישיבת פשיצני לאחר שסיים ללמוד בבית ספר יסודי. עם היותו חבר בתנועת "בני-עקיבא" למד את מקצוע החייטות והצטרף להכשרת תנועת "תורה ועבודה", בה בילה שנים אחדות. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה עבר לבודפשט, בירת הונגריה, בה חי כ"ארי", אגב פעילות בתנועה ודאגה לחבריו. שם צורף לאותם היהודים, עסקנים ציוניים וחלוצים, אשר לפי הסכם מיוחד נשלחו לספרד, ובסופו של דבר הועברו לברגן-בלזן. כשנה חי בברגן-בלזן, משם הגיע לשוויץ והצטרף לקיבוץ - הכשרה.

בספטמבר 1945 עלה לארץ והצטרף לכפר עציון. אחרי שידוליהם של קרוביו עזב את המשק וניסה את דרכו בחיים בתל אביב, אך במהרה, כאיש האמון על הדרך הקיבוצית, חזר למשקו, בו למד את מלאכת האפייה ועסק בה עד יום מותו. בראשית חורף תש"ח (כסלו) נשא אישה. בתקופת המצור על הגוש היה פעיל בשמירת הגוש והגנתו. ביום ד' באייר תש"ח (12.5.1948), עם פרוץ משורייני הלגיון הערבי לכפר עציון, נפל יחד עם אישתו, אסתר. בן 29 בנופלו. ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הובא, עם שאר חללי הגוש, למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל [בקבר אחים].

השלמת מידע: האבא, יהודה (לייב) יוסף היה יליד 1890. דודתה של האימא קריינדל הייתה רבקה שטיינמן מבני ברק (דף עדות מ-1956), שהעידה שהיא נהרגה ב-1941 באושוויץ.

אשתו של זלמן הייתה **אסתר קויפמן דריסיגר**, נולדה ב- 6.11.1923 במילץ שבפולין. בת למשפחה שומרת דת. מהשנה ה-6 לחייה התחנכה בבית דודה ודודתה חשוכי הילדים בעיירה אושווינצ'ים, בדרום-מערב פולין. כל בני משפחתה של אסתר, הוריה וכן דודיה המאמצים, נספו בשואה. רק היא ניצלה. ב-2 באוגוסט 1946 עלתה אסתר עם קבוצתה על אוניית המעפילים

"כ"ג יורדי הסירה". בהגיעה לאזור קפריסין נתגלתה הספינה על ידי מטוס סיור בריטי ששלח אליה משחתת, המלחים הבריטים השתלטו על הספינה וגררו אותה לנמל חיפה. המעפילים פתחו בשביתת רעב במחאה על גירושם הצפוי, אך לאחר מאבק אלים הועלו לאוניית גירוש והובלו למחנות המעצר בקפריסין. בראשית 1947 שוחררה אסתר מאי הגירוש, הגיעה לארץ והצטרפה לכפר עציון, ראשון יישובי גוש עציון. אט אט נקלטה במקום ובחברה.

בכסלו תש"ח, חודשים אחדים לאחר בואה, נישאה אסתר לזלמן קויפמן, תושב כפר עציון. אסתר שירתה ב"הגנה" במסגרת חטיבת "עציוני", חטיבה 6 (חטיבת "ירושלים") - והשתתפה בשמירה על הכפר בימי המצור. אסתר וחברותיה, שהיו אחראיות על מתן העזרה הראשונה, שהו במקלט שמתחת למנזר הגרמני בכפר. כוח הלגיון לא הצליח לחדור למקלט, על כן פוצץ את הבניין על יושביו והם נקברו תחת ההריסות. למעלה מ-100 מגיני הכפר נפלו באותו יום, רבים נרצחו לאחר שנכנעו. בין הנופלים היו גם אסתר ובעלה. אסתר הייתה בת 24 בנופלה. גופות הנופלים נותרו במקום נפילתם, שטח ירדן, במשך כשנה ויותר. שרידיהם נאספו בשנת 1949 במבצע מיוחד של הרבנות הצבאית, והם הובאו למנוחת עולמים בקבר אחים גדול בהר הרצל בירושלים בטקס ממלכתי שהתקיים ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949). **אסתר הייתה חלל "נצר אחרון"**.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזכרו של קויפמן זלמן ביום הזיכרון תשפ"א:

"אח של סבא שלי ז"ל. זלמן נפל בקרב, בהגנתו על גוש עציון. לצידו נפלה אשתו, שסירבה להיפרד ממנו, אף שהייתה בהריון עם ילדם הראשון".
שרה'לה סגל 14 אפריל 2021

איתרתי את שרה'לה סגל, תושבת אזור, וממנה התקבל מידע רב על המשפחה. מסתבר ששם המשפחה של האבא, יהודה-יוסף, היה שטיינמץ - וקויפמן היה שם משפחתה של האימא, קריינדל. כך יכולתי לאתר דפי עד, הנושאים שם זה, שכולם נרצחו בשואה. האח של זלמן ששרד היה הסבא של שרה'לה, **נפתלי** שטיינמץ, יליד 1910, שעלה ארצה בשנות ה-30 וכך ניצל מן התופת. הוא התגורר בתל אביב, בדירה אחת, ששימשה 3 משפחות. לפרנסתו היה בעל מכולת. באתר "יזכור" רשום על זלמן: "בספטמבר 1945 עלה לארץ והצטרף לכפר עציון. אחרי שידוליהם של קרוביו עזב את המשק וניסה את דרכו בחיים בתל אביב, אך במהרה, כאיש האמון על הדרך הקיבוצית, חזר למשקו". הקרובים היו רחל ונפתלי שטיינמץ – אחיו וגיסתו. אחר כך עבר נפתלי לרמת גן. מי היו שאר האחים?

חיים-משה (1906), היה בעל בית חרושת לסריגה [תחום שבו התמחתה המשפחה – ראו בהמשך] ונשוי לפרחה/בלומה (בוכבינדר). הם נרצחו עם ילדיהם: מנחם (בן 9), רבקה (בת 5) וזאב (בן שנתיים). **זיידה** היה נשוי לרחל (שטיינמץ) הם נרצחו עם ילדיהם: שרה (7), יעקב, רבקה-לאה (5) והניה (4). **רחל**: הייתה נשואה למשה פלדמן. היו להם 2 בנות ובן: כרמלה, רבקה וזאב. עלו ארצה. **אח נוסף**, שאין ידוע עליו מידע.

בני הדודים של זלמן ואחיו היו האחים גדליה, דוד ויחזקאל שטיינמץ, שייסדו את מפעל הסריגים "גדי", שייצג את צירוף שמם. תחום הסריגה היה, כאמור, תחום ההתמחות המשפחתי. שרה'לה סיפרה שזלמן ואסתר, אשתו, הכירו על האונייה בדרכם ארצה. על זלמן לא רשום כיצד עלה ארצה, אבל לגבי אסתר מצוין שעלתה על אוניית המעפילים "כ"ג יורדי הסירה". (על אונייה זאת עלו גם יהודה ורחל זגלשטיין, שנפלו עם זלמן בגוש עציון). מה שהפתיע מאוד במידע שנמסר הוא, שאסתר הייתה בהריון כשנרצחה. כשפינו את הנשים והילדים מכפר עציון, היא סירבה להתפנות, כי אמרה שאין טעם לחייה בלעדיו, שכן הייתה, כאמור, "נצר אחרון"...

נפתלי, אחיו של זלמן, עם אשתו, רחל שטיינמץ בתל אביב

זלמן (משמאל) עם אחד מאחיו, ששמו אינו ידוע

אחיו של זלמן, חיים-משה

אחותו של זלמן, רחל, עם בעלה משה פלדמן וילדיהם, 1937

אחיו של זלמן, זיידה

בנותיה של רחל, כרמלה ורבקה (האחייניות של זלמן), ביום נישואיהן, יחד עם רחל, אשתו של נפתלי (אחיו של זלמן)

הוריו של זלמן, יהודה-יוסף וקריינדל, עם רב הקהילה

משפחת קויפמן-שטיינמץ בטרנובו: ההורים, זלמן, זיידה ואחרים.
 עומד משמאל יחזקאל שטיינמץ, בן דודו של זלמן ואחיו, בעתיד מבעלי חברת הסריגים גדי

תמונה משפחתית מטרנובו

לקת העלויה של הסוכנות היהודית לא"י
 רשימת עולים שבאו לא"י

שם	תאריך	מקום	גיל	מספר	הערות	מספר
משה	29.9.1945	בוקרשט	26	1	מזכיר	1
רחל	29.9.1945	בוקרשט	26	2	מזכיר	2
דבורה	29.9.1945	בוקרשט	26	3	מזכיר	3
ישראל	29.9.1945	בוקרשט	26	4	מזכיר	4
עמרם	29.9.1945	בוקרשט	26	5	מזכיר	5
רחל	29.9.1945	בוקרשט	26	6	מזכיר	6
רחל	29.9.1945	בוקרשט	26	7	מזכיר	7
רחל	29.9.1945	בוקרשט	26	8	מזכיר	8
רחל	29.9.1945	בוקרשט	26	9	מזכיר	9
רחל	29.9.1945	בוקרשט	26	10	מזכיר	10

קדוה זכרון

באתר "יזכור" לא מצוין שם האונייה בה הגיע זלמן ארצה. בארכיון המדינה מצאתי שהגיע באונייה "ויל ד'אורן" ב-2.9.1945, בן 26, מצ'כיה, מיועד לכפר עציון. רבים מהעולים באונייה היו ניצולי שואה הונגרים, שברחו מהונגריה בשירת קסטנר.

127	שטיינמץ	נפתלי	תל אביב, ראש פנה 28
128	שטיינמץ	דוד וגדליהו, בני ברק ר' עקיבא בית מן	
129	שטיינמץ	זלמן	בני ברק, ר' ישעיהו בית כהנא
130	שטיינמץ	זלמן	בני ברק, בית גנלונכי, קרית הישיבה
131	שטיינמץ	זלמן	בני ברק, בית גנלונכי, קרית הישיבה
132	שטיינמץ	זלמן	בני ברק, בית גנלונכי, קרית הישיבה
133	שטיינמץ	זלמן	בני ברק, בית גנלונכי, קרית הישיבה

טובה (איצקוביץ) כהלת גנים, סכונ' בלזובסקי 34/6

ברשימת עולי טרנבה בישראל מופיע זלמן (131) בשמו לפי שם משפחת אביו – שטיינמץ. הוא התגורר בבני ברק, ר' ישעיהו, בית כהנא. איתו ברשימה גם אחיו, נפתלי (128) שהתגורר ברחוב ראש פנה 28, תל אביב. ברשימה מופיעים גם כן שלושת האחים, שהיו בני הדודים: דוד (129), גדליהו (130) ויחזקאל (132), שהתגוררו בבני ברק.

ס ד י נ ה י ש ר א ל
משרד הביטחון
המחלקה להנצחה החייל

מספר 224 ק
חאריף 2 ינואר 1955

לכבוד
הרב שטיינמץ זלמן
הרב אברהם 31
הרב אברהם

א.ג.נ.

הרינו מסציאיים, לכם בזה אה הגהה
החסונה של קלימון 1955 ז"ל
שחבוא בספר "יזכור".

בבקשה לשים לב לקובצה כי אין זו
אלא הגהה ואין לשפוט על פיה מה יהיה מראה
החסונה בספר עצמו; בספר החיה החסונה ברורה
יותר.

בכבוד רב

זלמן קופמן

בן קרינדיל ויהודה-יוסף נולד
בצ'כוסלובקיה עלה תש"ה
נפל בקרב בגוש-עציון
ר' אייר תש"ח בן 28 בנפלו
איש כפר-עציון תנצב"ה

כפר עציון
ועד משקי
גוש עציון
תל-אביב, רחוב אחד העם 100
ת.ד. 2693 טל. 5-4474

י"ז אלול תש"ט

לכבוד
שטיינמץ
תל-אביב

א.ג.נ.

רצו"ב חקבל העחק של רשימת ההערכה
אשר חוברת ע"י לזכר אחיך זלמן, על סך
הפרטים אשר מסרה לנו בסבבך האחרון.
אנו פונים אליך בבקשה לחפש אולי
חמצא חסונה בה מצולמת אסחו של זלמן -
אסחר ז"ל. הירח ולנו נאבדו כל התמונות
לא יכלפו עד כה להשיג חסונה שלה.
בחודה ובכרכת כוח"ס

בני ברק
קבוצת איגוד כהנא של בני ברק - הימנעה אנה היא
אנה של בני ברק הילוף. אולי נמצאת אצל אבי
שוא השליח דני ונמצאת אצל הכתוב

תכתובת של אחיו של זלמן, נפתלי, שהתגורר בתל אביב, עם משרד הביטחון (ינואר 1955) וכפר עציון (אלול תש"ט)

זמן. בן יונה יוסף קובין (שנין)
 נולד בטורקיה בשנת 1919
 למשפחה חתית חסידית.
 במשך כל שנות הנוער היה היה
 חבר אגודת הנוער "בן עקיב" ו
 בשנת 1945 עלה ארצה ארצה
 והצטרף לפרויקט-עציון מתק החלטה
 להעמיד את חו אולי הציל
 מלבתי הנאציזם והלוחמת בנאציזם
 בפרויקט המאורעות נגד האזרחים
 והחלטה על הפרויקט

השתתף באמירה והעלה
 אתיק עם ציון הפרי,
 בחור אסור ארמון, אחשמשו
 בפרויקט העציון אתיק כפרויקט
 נאצי בוחם עם אולתו אסורה צל
 בן 13.5.48 יוסף קובין
 יהיה זכור לך גדול

ההספד שכתב נפתלי לזכר אחיו, זלמן

איבדתי לזמניך אין לזמניך!
 כי רופט נודע פין טאן יאז ביא
 אונדז ציא פתקפה אים אז גאלץ ציא
 אונדז. עס אז גאלץ צדכר למדכר אונדז
 גילויקט צי גיט דאס עס אז שאל פאריקט
 צאמן פאט אונדז גילויקט אונדז צדכר
 אין אונדז אונדז אונדז אונדז אונדז
 צדכר אונדז אונדז אונדז אונדז
 אונדז צדכר אונדז אונדז אונדז
 צדכר אונדז אונדז אונדז אונדז
 פאפן אונדז אונדז אונדז אונדז
 עס קאסט אונדז אונדז אונדז אונדז
 אונדז פאפן אונדז אונדז אונדז אונדז
 פרייפוט.

אונדז אונדז אונדז אונדז אונדז
 פאפן אונדז אונדז אונדז אונדז
 אונדז אונדז אונדז אונדז אונדז
 אונדז אונדז אונדז אונדז אונדז
 אונדז אונדז אונדז אונדז אונדז
 אונדז אונדז אונדז אונדז אונדז

מכתבה של אסתר אל נפתלי ורחל
 שטיינמן:
 ב"ה גיסי וגיסתי האהובים!
 החדשות העיקריות שלנו להיום הם:
 ההתקפה שהייתה השבוע הייתה קשה
 מאוד, אבל, תודה לאל, זה מאחורינו. זלמן
 כתב לכם על כך. אני חושבת שקראתם על
 כך בעתון. כך נראית מלחמה. מוכנים לכל.
 מקווים שיהיה טוב. זה עולה לנו בקורבנות
 יקרים. נילחם ונשיג את החופש שלנו.
 מה שלומכם? כולם בריאים? עדיין
 שומעים אצלכם יריות? כיתבו לנו הכול.
 מנשקת את כולכם.
 שלכם אסתר

97. קופולוביץ (קופו) ברקוביץ שמואל, בן לאה ויעקב, נולד בשנת 1916 בחוסט. למד ב"ישיבה", רכש השכלה גבוהה ולמד רפואה. בשנת 1940 עזב את סלובקיה הנאצית ועלה על הספינה הרעועה "פנצ'י" כדי להעפיל לארץ. בדרך טבעה הספינה ליד אי בודד, ושם הצילו נוסעיה את חייהם. הם הועברו למחנות באיטליה, ובהם חי כ-4 שנים חיים קשים עד שזכה לעלות ארצה בשנת 1944. בארץ עבד בליטוש יהלומים והצטרף כחבר לארגון המחתרת של "הארגון הצבאי הלאומי".

עם פרוץ קרבות מלחמת העצמאות התגייס ושירת בחיל השריון ובחטיבת "גבעתי" ושימש בתפקיד חובש. נפל בחוליקאת ביום ט"ז בתשרי תש"ט (19.10.1948) בעת מבצע "יואב" לפריצת הדרך לנגב, כשהגיש עזרה לחבר פצוע. שעה קלה לפני ההתקפה התאונן על כאב ברגל, אך לא רצה לוותר על השתתפותו בפעולה. "מה, אתם יוצאים לקרב, ואני אשאר פה?" - אמר. יצא עם חבריו, ולא חזר. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בכפר ורבורג. בן 32 בנופלו.

השלמת מידע: מצודת יואב - בית חטיבת גבעתי בכביש צומת גבעתי - צומת נהורה. על אנדרטה זו מונצח קופולוביץ שמואל.

אנדרטה נוספת בה מונצח שמואל היא של גדוד 54 בכביש שדרות - צומת גבעתי (חוליקאת), בה מונצחים 126 חללי הגדוד
משתמש: Av1111

טבלת הנצחה באנדרטת גדוד 52 באזור משלטי חוליקאת

באדיבות אבישי טייכר

קופולוביץ שמואל

החייל שמואל

בן יעקב זלחה

נולד בי"ח בניסן תרע"ו (21.4.1916)

נפל בט"ו בתשרי תש"ט (19.10.1948)

נטמן בבפריזרבורג

בקרוב על חיליקאת. בפריצת הדרך לנגב. נפל שמואל חלל. כשהגיש עזרה לחבר מצוע.

שמואל נולד בעיר חוסט שבפורדוקארפאטסקהרוס בצ'כוסלובקיה. הצטיין בלימודיו בבית הספר וכישיבת פרשוב. בן שש-עשרה יצא לסרנסליוניה. הוסיף ללמוד תורה. השלים את ידיעותיו במקצועות הכלליים. ועמד בהצטיינות במחיינות המחלקה השביעית בגימנסיה הנרמנית. התפרנס משעורים פרטיים המשיך ללמוד. עד שרכש השכלה גבוהה ולמד רפואה.

עם הצטרפו לבית"ר. נחמנה כמנהל מחלקת התרבות וכאחראי לקורסים לעברית. כאשר גברה הסכנה הנאצית לצ'כוסלובקיה. הצליחה קבוצת בית"ר. ושמואל בתוכם לצאת מסלובקיה באניה הרעועה "פנצ'ו". "קופו" — בשם חיבה זה כינהו חבריו — היה הרוח החיה באניה. ושימש מופת בהתנהגותו. איר ליום הכיפורים נטרפה האניה ליד אי בודר. וכשניצלו. הועברו למחנה-ריכוז באיטליה. גם במחנה פרמנוטוי שימש כמפקד בית"ר וניהל את החוג לעברית למתקדמים.

עם העליה הראשונה מאיטליה בשנת 1944. הצליח סוף-סוף להגיע ארצה. ועם הכרזת המרד של אצ"ל. הצטרף לשורותיו והעמיד את חדרו לצרכי אימונים ומגורים לאנשי המחתרת. בפסח תשי"ח עזב את עבודתו ויצא לקרב הכיבוש על יפו. בימי "אלטלנה" בראותו את האניה קולה באש. וחיליה חותרים אל החוף בעוד אנשי "ההגנה" מוסיפים לירות בהם. פרץ בכני ומלכו התפרצה הועקה: "זהו הגמול בעד כיבוש יפו".

עם גדודי אצ"ל עבר לצבא ישראל והשתתף במערכה על הנגב. שעה קלה לפני ההתקפה בה נפל. התאונן על כאב ברגלו. אך לא רצה לוותר על השתתפותו בפעולה. באמרו: "אתם יוצאים לקרב. ואני אשאר פה".

באדיבות מכון ז'בוטינסקי

הזמנה לאזכרה ליום השלושים לנפילתו של שמואל קופולוביץ (קופו) במכון ז'בוטינסקי, 21.11.1948 – ועדת עולי "פנצ'ו" [אוניית המעפילים שחוותה 4 שנות נדודים קשים עד שעוליה הגיעו ארצה]

התמונות באדיבות מכון ז'בוטינסקי

"קופו" – כך קראו כל ידידיו ומכריו לאיש, החבר, המורה, הלוחם. הוא היה סמל, בעל הביטחון העצמי, שלחם במשך כל חייו במו ידיו ובמוחו החריף בעד קיומו, השכלתו ורעינו. את לימודיו החל בישיבה ופתאום, בלי מעבר, הופיע אחרי בחינה מיוחדת בגימנסיה בברטיסלבה. בחור הישיבה הפך תלמיד ראשון בגימנסיה הגרמנית, עד שהנאצים אילצו אותו להפסיק את לימודיו.

עצמאי היה שמואל במחשבותיו, במעשיו ובלמודיו. לדעת, לחקור, להיכנס לעומקם של דברים - הייתה שאיפתו. במאבקו זה לא קיבל כל תמיכה חומרית. נתן שיעורים, עבד בבית חרושת להרוויח את לחמו. עמוס היה עבודה, אבל הספיק עוד לפעול בקרב הנוער הלאומי בגלות צ'כוסלובקיה. היה מנהל מחלקת התרבות בקן בית"ר ברטיסלבה.

בהתלקח האש באירופה, עמד שמואל הי"ד בתוך פעולה מאומצת וחינך את המועמדים הצעירים לעליות בלתי לגליות לקראת נסיעתם הקשה ולקראת חייהם החדשים. הוא בעצמו עזב את הגולה עם העלייה הבית"רית האחרונה, שיצאה את סלובקיה הנאצית, באונייה "פנצ'ו". במשך כל ה"אודיסיאה" של נסיעה ארוכה זו מילא "קופו" תפקידים חשובים שונים בוועדים הציבוריים של תושבי מחנות הריכוז היהודיים באיטליה. כל הנידחים אהבוהו בשל עיתון אדיבותו, סבלנותו וידיו הנקיות. פעל גדולות בקרב הנוער בתור מורה לעברית במחנה. היה בעל כישרון יוצא מהכלל ברכישת שפות, וביחוד טיפל והפיץ באהבה ממש את שפתנו הלאומית. יסד במחנה "חוג עברי" למתקדמים ובסוף גלותנו היה "קופו" למפקד קן בית"ר במחנה פרמונט.

עלה ארצה ב-1944 עם העלייה הראשונה מאירופה המשוחררת. אחרי שהסתדר בחיים הפרטיים, המשיך בפעילותו בשירות התנועה הלאומית. כתב את תולדות עליית "פנצ'ו" עבור מוזיאון בית"ר, טיפל בקשרי הידידות עם חבריו. דירתו בתל אביב הייתה "מלון" למבקרי תל אביב בין מכריו והרבה פעמים שימשה כ"מקלט" לחיילי המחתרת, כי הוא בעצמו, כמו כל חבריו לדעה, היה חיילו הנאמן של הארגון הצבאי הלאומי. תמיד חלם על פעילות ספרותית וחינך את עצמו למטרה זו. את "קופו" המחייך, ההדרי, ובכל זאת, כל כך רציני, אי אפשר היה להפתיע בחדרו מבלי שיהיה בחברת ספריו. הוא התבטא כי הוא מעדיף את הספרות והעיתונות על העסקנות הציבורית. אבל כשנקרא לכיבוש יפו, למלחמה נגד המשעבד, החליף את העט בכלי מלחמה – ומכלי הפולשים הארורים נפל בקרב. בן 32 היה "קופו", "הצעיר הנצחי", וביום השלושים לנופלו זוכרת המשפחה הבית"רית, מעליית "פנצ'ו" בייחוד, ואיתה כל חברינו וגורל - בצער וביגון, בכבוד ובאהבה עמוקה את היקר בינינו, שנפל על מזבח תקומתנו.

קרוביך, ידידיך, מכריך, מפקדיך ותלמידיך ילחמו יחד למען הרעיון, שלמענו נתת את חיך היקרים ובלבנו, במעשינו, ברוחנו נשמור את זיכרוןך הקדוש, זיכרונו של אחד הלוחמים הגדולים של הנוער הז'בוטינסקאי, המחנך, הלוחם, החלוץ, המשתחרר והמשחרר. יהושע [ציטרון - הלוי, מפקד אוניית המעפילים "פנצ'ו", יליד ברגסס] בשם חבריך עולי "פנצ'ו".

שמואל קופולוביץ, - קופו.

הוא נהל את „החוג העברי“ בפרמונט.
קופו כתב את התכנית העברית להצגותינו,
קופו נאם באספות אזכרה, והוא תרגם לנו
את החדשות הראשונות מהעתונות העב-
רית אחרי השחרור!

בהגיעו ארצה, הפך חדרו של קופו
למין „בית-מלון“ עבור אנשי פנצ'ו שירדו
תל-אביבה. התנדב לשורות הארגון, הי-
צבאי הלאומי והשתתף בין היתר, בכבוש
יפו.

וקופו — החביב, העליל, איש הדר
ולוחם — איננו עוד...

יצא יחד עם רבבות אחינו למלחמת
השחרור. ומצא תפקיד מתאים לעצמו:
לעזור לחבריו הזקוקים לעזרה. ללחם ב-
חזית הנגב בתור חובש מחלקתי ובקרבות
על שחרור הוליקאת יצא בתוך האש הקט-
לנית לעזור לחבר פצוע ונפל בעת מלוי
תפקידו הקדוש...

בדמו ובדם חבריו הגבורים שוחררה
המולדת! באהבה ובנאמנות נשמר על
וכרו של אחד מטובי בנינו! כי לא נוכל
לשכחו!

שמואל קופולוביץ — קופו.

אחת הדמויות הפופולריות ביותר מבין
אנשי „פנצ'ו“. איש הרוח והמעש, חיל
ומפקד, תלמיד ומורה, ומעל הכל אח וידיד
נאמן. איש צנוע עד לביישנות.

חיי אדם צעיר זה היו משונים ובלתי
רגילים. קופו התחיל בחייו המעשיים אחרי
כניסתו לתנועת בית"ר בברטיסלבה. עמל
קשה וסבל לא מעט.

כבר בגימנסיה הגרמנית בברטיסלבה
היה הרציני והמוכשר בכתחו. למד ועבד
בבי"ח לפרנס את עצמו ולהמשיך בלמודיו.
גורש מבית הספר ע"י הנאצים והיה למורה
לעברית לעשרות צעירי בית"ר שהתכוונו
או — יחד אתו — לעליה ארצה. הוא
מלא את תפקידו שלא על מנת לקבל פרס,
כי היה הטיפוס של אידיאליסטן במובן
היפה ביותר של המלה.

במשך כל זמן נסיעתנו, ובמיוחד במח-
נות, היה קופו בעל תפקידים פנימיים
ושובים. ואפילו בזמן הפלוגים הפנימיים
המרים היה דבר אחד מעל כל וכוח:
האמון הבלתי-מוגבל של כל אנשי
פנצ'ו לקופו הישר והצודק!

מתוך ספרו של יהושע הלוי (ציטרון) „הבייתה“ — הספד על חברו הטוב, שחייהם נשזרו זה בזה.
הלוי היה מפקד אוניית המעפילים „פנצ'ו“, ש„קופו“ היה אחד ממעפיליה ודרך ארוכה עברו שניהם ביחד

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:

12 אפריל 2021	משה	"לעילוי נשמת אח של סבא מרדכי."
13 אפריל 2021	אילה רוזנברג	"שמואל היה אח סבתי היקרה, חיה-שרה ז"ל. יהי זכרו ברוך!"
14 אפריל 2021	Ruth Lieber	"בשם סבתא רחל היקרה."
13 אפריל 2021	חגית	"נר לעילוי נשמתך. מות קדושים במלחמת הקמת המדינה."

איתרתי את אילה רוזנברג, וממנה נוצר הקשר עם האימא, רותי מולנר, בתה של **חיה-שרה** לבית ברקוביץ, אחותו הבכורה של שמואל, שנפטרה ב-1992. ממנה נודעו הפרטים הבאים:

משפחת קופולוביץ (שם המשפחה של האימא) – ברקוביץ (שם המשפחה של האבא) מנתה 6 ילדים. כולם שרדו עד לנפילתו של שמואל. האימא של שמואל ואָחיו, לאה, נפטרה בגיל 28 והיא קבורה בחוסט. שמואל נקרא בשם המשפחה של שני הוריו.

שרה ואח נוסף, **מרדכי ברקוביץ**, עלו ארצה ב-1939 באוניה "קאטינא" והשתקעו בתל-אביב. ["אף-על-פי" הוא שם של ספר, שנקרא על-שם סדרת הפלגות העפלה, במסגרת עלייה ב', שאירגנו אנשי התנועה הרוויזיוניסטית בשלהי שנות ה-30, ובו מופיע גם סיפורה של ספינה זאת]. משה וייס (מדליק הנר הווירטואלי) הוא נכדו של האח מרדכי. מרדכי נפטר ב-2005, בן 91. אח נוסף של שמואל היה **משה**, שהיגר לארה"ב.

לשמואל היו שתי אחיות נוספות; אחת מהן הייתה **רבקה**. היא הוחבאה בזמן המלחמה. בייאוושה ניסתה לקפוץ לנהר ובחור גוי הציל אותה – איתו התחתנה וחיה בסלובקיה.

האחות הצעירה ביותר הייתה **רחל ליבר**, ילידת סוף 1925. היא הוחבאה אצל משפחה נוצרית ועלתה ארצה סביב גיל 18. רות ליבר (מדליקת הנר הווירטואלי) היא כלתה. רחל נפטרה ב-2007.

רחל ליבר ושרה כהן, אחיותיו של שמואל, היו פוקדות את קברו של שמואל מדי שנה; בני המשפחה ממשיכים לעלות לקברו בכפר ורבורג. בני הדור השלישי מקפידים על הדלקת נר וירטואלי לזכרו של שמואל מדי שנה.

רותי מולנר סיפרה ששמואל כתב מספר שירים וברשותה מכתבים ששלח וקיבל אל/ממשפחתו. במפגש בינינו נאמר לי ששמואל התגורר בתל אביב, ברחוב קינג ג'ורג' 93. שמואל היה מוקף תמיד בחברים ואהוב על כולם.

התבוננתי במסמכים מרגשים: יומן, כתוב בכתב יד בעברית, אותה למד שמואל באופן עצמאי; מסמכים שונים ואלבום תמונות מסודר, עם עשרות תמונות מחייו של שמואל, מתוכם בחרתי כמה צילומים:

שיירת "קאטינא" לפני צאתה בתחנת הרכבת בברין (ברנו, צ'כיה), 18 בינואר 1939.
אחותו של שמואל, שרה, עומדת שניה משמאל, בדרך לעלייה ארצה

שמואל (מימין) ואחיו משה, שהיגר לארה"ב

האח מרדכי עם האחיות רבקה (מימין) ושרה

אחיותיו של שמואל: רבקה (משמאל) ורחל

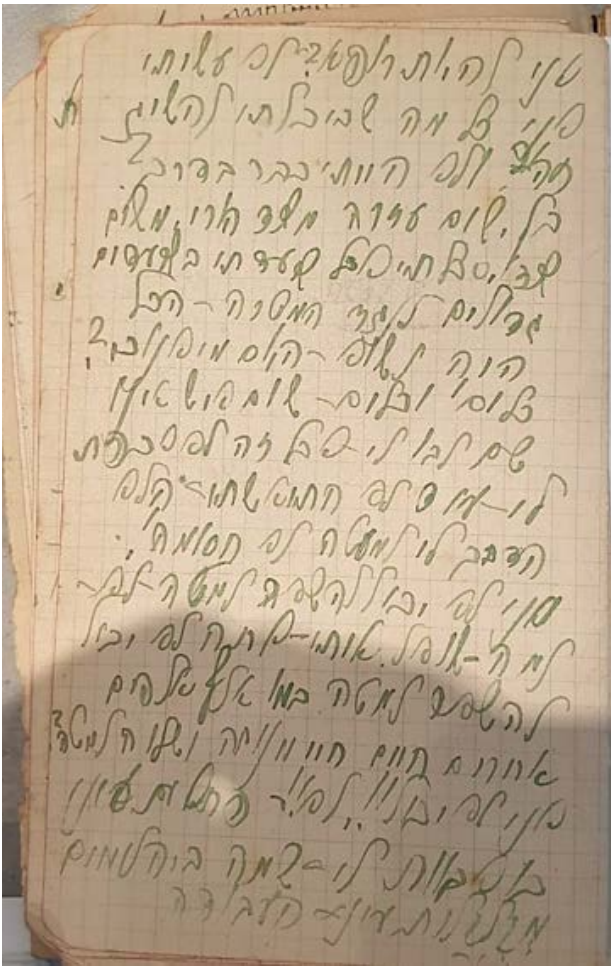
אוניית המעפילים PENTCHO איתה עבר שמואל מסלול ארוך ומטלטל בן 4 שנים עד עלותו ארצה

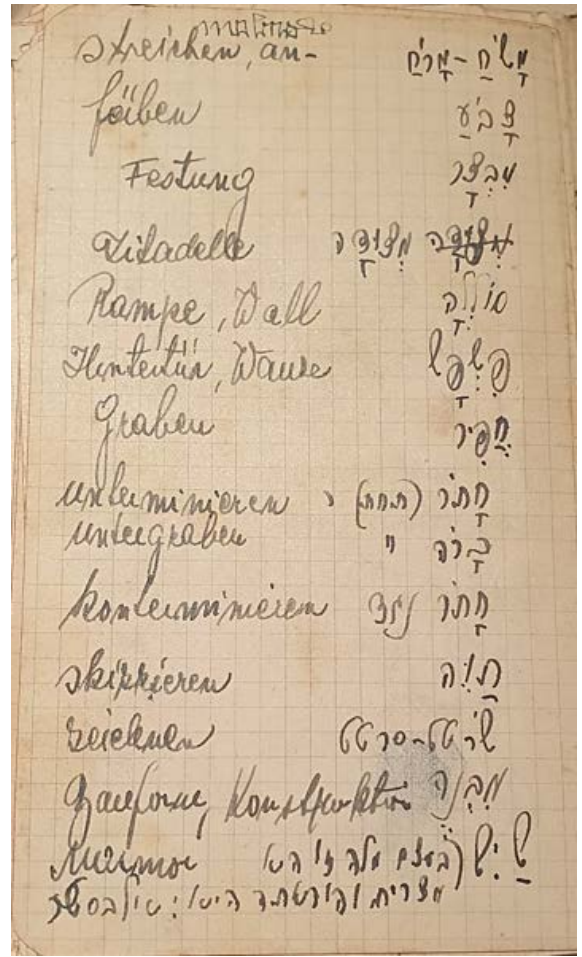
שמואל (משמאל) עם אחיו משה בקרפטורוס

בקשה שהגיש שמואל בשנת 1943 לעלייה ארצה

מיומנו האישי – על רצונו להיות רופא

שמואל לימד את עצמו עברית

שמואל עם בת זוג, שבני המשפחה אינם מזהים

שמואל עם חבר בארץ

שמואל (שני מימין) במלטשת יהלומים בנתניה (1945)

98. קלאר מיכאל, בן מרים ושרגא, נולד בשנת 1928 בצ'כוסלובקיה ועלה לארץ בשנת 1937. הוא התגורר בחיפה והיה אחד מבני הנוער החיפני שנתנו את חייהם למען תקומת המולדת. מיכאל שירת בחטיבת "כרמלי". הוא נפל בקרב באזור מיאר ביום א' באלול תש"ח (5.9.1948). הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בחיפה. בן 20 בנופלו.

השלמת מידע: אל שמו של קלאר מיכאל הגעתי בעקבות טקס האזכרה השנתית 2023. ניגשה אלי בת של יליד סיילש וציינה את שמו כמי שמופיע בספר הקהילה. זה היה מידע חשוב, כיוון שהיו 4 סיבות שלא מצאתי עליו מידע: לא היה מצוין היכן בצ'כוסלובקיה הוא נולד, המשפחה עלתה ב-1937 ולכן אין תיעוד ב"יד ושם", מדליקי הנר הווירטואלי לזכרו לא ציינו את שמם וכן שמו אינו מופיע בארכיון המדינה כעולה. עתה אנו יודעים שמיכאל נולד בסיילש ושהיו לו עוד 8 אחים: **רבקה, דינה, לאה, זלדה, אהרן, יצחק, רחל ויעקב**. המידע הגיע בעקבות הדלקת נר וירטואלי על ידי שרי ריבון שכתבה ב-13.4.2021: "הקרבת חיך במקום בו בנינו בית. שמך לא יישכח. תודה." משפחת ריבון מתגוררת ביישוב יעד, שהנציח את הנופלים באזור וכך קיבלתי את שני המסמכים שלהלן ואת המידע הבא: "לקראת הקמת האנדרטה דיברתי עם אחיו של מיכאל, יצחק, ואחותו רחל והם שיתפו בסיפורים אודותיו. בטקס שנערך ביעד לפני כשנה הגיע יצחק מלווה בבני משפחתו ואחותו רחל שגרה בארה"ב הצטרפה בוידאו.

אני מצרף דף מהמצגת שליוותה את הטקס ביעד ודף אודותיו מחוברת, שפרסמה מועצת משגב לפני כשלושים שנה, תמונה של יצחק (בחולצה לבנה) ושלושת בני הנופלים ליד האנדרטה. לצערי, לא היו למשפחה תמונות נוספות לשתף..."
יצחק קלאר, אחיו של מיכאל (בחולצה הלבנה)

טוראי מיכאל קלר בן מרים ושרגא

נולד בשנת 1928 בצ'כוסלובקיה ועלה לארץ בשנת 1937 ביחד עם הוריו, אחיו ואחיותיו. למד תורה בישיבות עד גיל שמונה-עשרה ועשה חיל בלימודיו. לאחר שנה בה עבד במלאכה החליט ללמוד מקצוע כדי שיוכל להקים ולפרנס משפחה והתחיל לעבוד בנגרות, הוא התגורר בחיפה.

עם פרוץ מלחמת העצמאות הצטרף לשורות הלוחמים ושירת בחטיבת "כרמלי".

נפל בקרב באזור מינאר ביום א' באלול תש"ח (5.9.1948).

הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי חיפה.

הותיר אחריו אחים ואחיות: רבקה, דינה, לאה, זלדה, אהרון, יצחק, רחל ויעקב

דברים לזכרו של מיכאל קלר הי"ד

מיכאל קלר נולד בצ'כוסלובקיה בשנת 1928.

בשנת 1937 עלה לארץ יחד עם הוריו, אחיו ואחיותיו. מיכאל למד תורה בישיבות עד גיל שמונה-עשרה ועשה חיל בלימודיו. במשך כשנה עסק במלאכה. הוא החליט ללמוד מקצוע כדי שיוכל להקים משפחה ולפרנסה. הוא הספיק לעשות עבודות נהדרות בנגרות.

גם לאחר צאתו מהישיבה המשיך לקבוע עתים לתורה. עם פרוץ מלחמת השחרור הצטרף לשורות הלוחמים. בלב מיכאל יקדה אהבה עזה לארץ ישראל והוא רצה בכל מאודו לתרום מעצמו למען המולדת.

מיכאל היה בחור חביב מאד ואהוב על כולם. בן עשרים היה מיכאל בנופלו.

ממש סמוך לנפילתו קיבל מיכאל חופשה קצרה. הוא הגיע לביתו בחיפה ביום שישי ובמשך השבת לא הרגיש טוב, היה לו חום. אמו בקשה ממנו שישאר בבית עוד יום או יומים עד אשר תשתפר מעט הרגשתו, אולם, מיכאל טען כי בשום אופן אינו יכול להשאר – הוא חייב להחליף חברים כדי שגם הם יוכלו לצאת לחופשה קצרה.

אמו – שהיתה לה הרגשה קשה מאד – לוותה אותו עד "בית התעשייה" ובדרך ניסתה לשדלו להיענות לה אך הוא היה איתן בדעתו – חלילה לו לגרום עוול או צער לחבריו.

באותו יום שחזר למשלט נפל.

הכותבים בצער עמוק שעדיין לא נרפא –
אחיו ואחיותיו.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי בתשפ"ב:

"אח של סבא אהרן, נפל בעת מילוי תפקידו במלחמת העצמאות, ממגיני ומשחררי חיפה, טרם זכה להינשא, יהא זכרו ברוך."
 "דוד יקר ואהוב. לא זכיתי להכירך. שמעתי מסבתא ע"ה הרבה עליך. על הנתינה שלך. הוקפצת מהבית להחליף חבר באותו יום שנפלת."
 3 מאי 2022
 3 מאי 2022

קברה של האימא, מרים

משיחה עם מרים כהן, שהאימא שלה פייגה (ציפורה יוחימק) הייתה בת דודו של מיכאל, התקבל מידע נוסף על אחיו ואחותיו של מיכאל. דרך נועם ריבון מיעד יכולתי לדבר עם האח יצחק והאחות רחל. להלן המידע שהתווסף על המשפחה:
 האבא עלה ארצה לבדו בשנת 1934-5 כדי לראות האם הארץ מתאימה למשפחה. רק בשנת 1936-7 עלתה המשפחה ארצה עם ששה ילדים; עוד 3 נולדו בארץ.

חיה-רבקה ארנפלד הייתה הבכורה. התגוררה בנתניה ונפטרה ב-2003. התאמות לאה לוינגר ודינה אוביץ: לאה התגוררה בכפר גדעון ומשמע עברה לבני ברק. היא נפטרה ב-2007 וקבורה בפתח תקווה.

דינה התגוררה בכפר אתא (שהפך לקריית אתא). יש לה בן בשם מיכאל. זלדה נפטרה בשנת 1941 בהיותה כבת 9. קבורה בחיפה (ילידת 1932). אהרן-יהושע (1934-1991) התגורר בחיפה.

רחל שפירא מתגוררת בבורופארק בניו יורק; יצחק מתגורר ברמת ויז'ניץ בחיפה; הוא יליד 1938 ועבד בחיפה בבנק.

יעקב מתגורר בבני ברק. יצחק רחל ויעקב, הצעירים באחים, נולדו בארץ. בספר הקהילות של סילש נכתב: "... היה בין הראשונים שהצטרף להגנה... נפל בקרב על הכפר הערבי מיאר על יד עכו".

קברו של האבא, שרגא פייבל. לפי המידע באתר חברת קדישא הוא נולד ב- 01.01.1896 ונפטר ב- 22.09.1987, בן 91

משפחתו של מיכאל – התמונה צולמה לפני העלייה ארצה מסיילש לארץ בשנת 1937.
 שורה תחתונה מימין: זלדה, האימא, רבקה ואהרון
 שורה עליונה מימין: האבא, דינה ולאה התאומות ומיכאל

קברו של האח אהרן-יהושע
 נולד ב-01.06.1934 ונפטר ב- 30.11.1991, בן 57

ברסנף [ברומנית Barsana], כפר
 הנמצא כ-20 ק"מ מדרום מזרח
 לסיגט, רומניה):
 קברו של הסבא, שמיכאל
 נקרא על שמו.
 המשפחה חידשה את המצבה
 העתיקה (יוני 2023), שעמדה
 במצב התפוררות, ורבים מבני
 משפחת קלאר הגיעו לביקור
 שורשים, כולל בסיילש

יוני 2023:
בני משפחת קלאר
במסע שורשים:
בקדמת בית הכנסת
בסיילש, בו התפללו
הוריהם עד עלותם
ארצה ב-1937

אוגוסט 2023: יצחק ורחל
(שפירא) – אחיו ואחותו של
מיכאל - ליד אתר ההנצחה
במושב יעד

יצחק ורחל, יחד עם בנותיה

99. קליין דוד, בן רבקה-פרומה וחיים-יצחק, נולד ביום כ"ח בחשוון תרפ"ג (19.11.1922) באירשאבה. למד בגימנסיה עברית והיה פעיל ב"השומר הצעיר". כשנלקח עם כל היהודים למחנה ריכוז, כדי להישלח למחנה השמדה, נמלט מהמחנה. נדד שלושה שבועות ביערות הקרפטים עד שהגיע לחבורת פרטיזנים והצטרף אליה. לצד הפרטיזנים נלחם בגבורה ובאומץ ונקם באויב הנאצי וכך ניצל מהשמדה.

דויד עלה ארצה ב-11.12.1944. מאז בואו היה פעיל במחתרת ה"הגנה" ובמלחמת העצמאות התגייס ושירת בחטיבת "קריית". הוא נשא אישה ובעל צעיר ציפה להולדת ילדו הראשון, אך לא זכה לכך. שלושה חודשים לפני כן השתתף במבצע "דני" ונפל בקרב על טירה שבשפלת לוד (ממזרח לוילהלמה), ביום ט' בתמוז תש"ח (16.7.1948).
בן 26 בנופלו. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.

השלמת מידע:

בסיוע מוזיאון "ההגנה" אנו יודעים כיום, שאשתו של דוד נקראה **פנינה** ושלושה חודשים לאחר נפילתו נולדה להם **בת** בשם **עדי** [כיום: **קליין הופרט**]. פנינה, אימא של עדי נישאה בשנית, ליליד אירשאבה אף הוא, שגידל את עדי ואת אחיה הנוסף.

לדוד היה אח בוגר, יליד 1914, **ראובן (איזידור)**, אשר התגורר בנהריה ונפטר בשנת 2005 בגיל 91. עדי מציינת שבימים אלה היא עורכת בירור מול משרד הביטחון לגבי מקום נפילתו של אביה, שייתכן שלא נפל בקרב על טירה, אלא בקרב בדרך לירושלים. עדי עסקה כמנחה במחוז מרכז בפרויקט "הילה": השלמה של השכלת יסוד ומבחני בגרות, בלמידה פרטנית ובקבוצות קטנות, במסגרת חוק חינוך חינוך של משרד החינוך - לנוער שנשר מהמערכת.

רמת גן - מצבה לבני המקום שנפלו במלחמת העצמאות; קליין דוד מונצח על מצבה זו

קת העליה של הסוכנות היהודית לא"י

לשכת העליה חיפה

15. 15

רשימת עולים שבאו לא"י

252.7.7

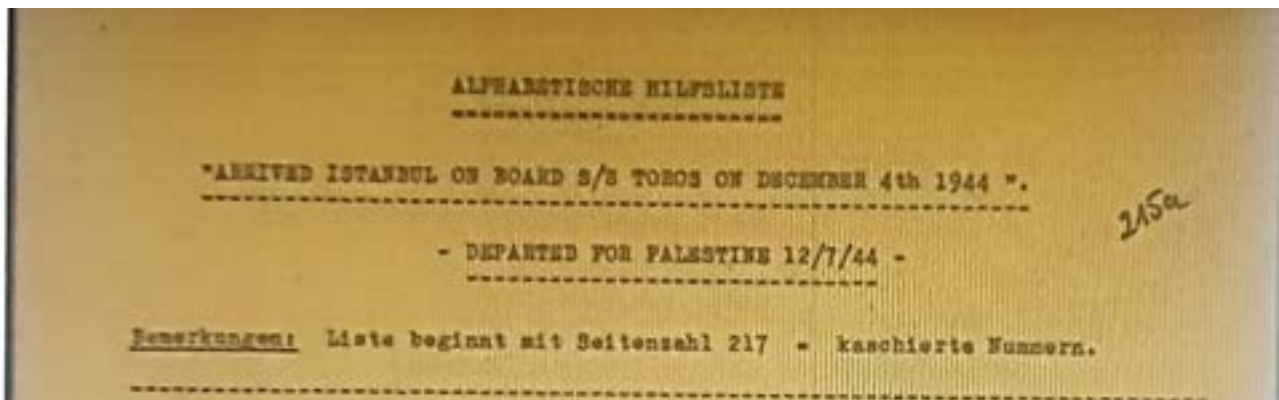
ד/16

היום 13.12.44

האמצע נתלית = חיפה החברה

הערות	הקרובים בא"י וכתבתם	מס' הרשיון	סוג	גיל	השם	המסמכתה
		רוטנר	1	18	סרינה	קופל
		"	"	12	לידה	"
		זכיה	1	29	סיקס	קופלברג
	סגודת זאב, ת"א	רוטנר	1	30	חיים	קופלברג
	קב"ט עסיר	"	3-2	16	סנדל	קופלמן
		"	3-2	11	חיה	קופלברג
		"	3-2	17	אברהם	קופלברג
		"	3-2	15	סמיוק	קופלברג
		"	בקט	13	מיכאל	קופלברג
	סמנה חיפה	"	1	42	איוק	קורן
		"	3-2	16	סעס	קורן
	סגודת זאב, ת"א	"	1	19	לורה	קורן (ינקו)
	חיפה, ארלוזורוב 70 - דים קורן	"	1	25	סרגל	קורן
	קב"ט אילון	פולין	1	23	רוזה	קורצק (קופלברג)
	קב"ט עסיר ד. קסטרו יוסף דיין	רוטנר	1	24	ירחמיאל	קוטנברג
	חיפה, יוסף 45 - וינוד ת.	"	1	25	מרצה	קטרוס (פולק)
	קב"ט אילון	"	"	25	סנדה	"
	סמנים לא"י	"	1	21	טניל	קיים
	תל-יוסף	"	1	21	טפה	קיים
	חיפה, תכור 19 - סטקר ב.	"	3-2	14	טמיל	קיסלביק
		"	1	24	טטיאנה	קיסרוב
		"	3-2	9	טום	קיסטאיר (קירמן)
		"	3-2	13	רוזה	קיסטאיר
		"	3-2	14	בדסה	קלימר (הלינוד)
	ת"א, רוטנר 106 - וינוד ד.	זכיה	1	34	יצחק דוד	קירטנברג
	קב"ט אילון	רוטנר	1	26	ירוסף סמנה	קוטנברג (קרויטר)
		"	"	22	אסתר	"
	כפר-אור ב. לינו	"	1	40	יעקב	קליקה
		"	"	29	שרה	"
	ירושלים, רטום 1 - קליין ב.	"	1	20	אויבן	קליין
	קליט-צנכיס	"	1	25	חזקל	קליין
	כרכור, דוסלר חיים	"	1	25	הרמן	קליין
	ת"א, סובניטור 17 - קליין א.	זכיה	1	35	אויבן	קליין
	סמנים לא"י	רוטנר	1	25	יוסף	קליין
		"	1	20	בנו	קליין
	סגודת זאב, ת"א	זכיה	1	22	דוד	קליין

קליין דוד [בסוף התמונה] הגיע ארצה בדצמבר 1944 באונייה "טאורוס" (טורוס), בן 22, צ'כיה, מצודת זאב, ת"א. האונייה יצאה בתחילת דצמבר 1944 מנמל קונסטנצה ברומניה, כשעל סיפונה 958 מעפילים. "טאורוס" הגיעה לאיסטנבול בשלום, ומשם נסעו המעפילים ברכבת לארץ ישראל

המסמך המעיד על כך שהאונייה "TOROS" הגיעה ב-4.12.1944 לאיסטנבול והעולים עזבו ב-12.7.1944 לפלשטינה

100. קליין (פלטשק) ישראל-מאיר (פל), בן רחל וזאב, נולד ביום י"ד באייר תר"ץ (2.5.1919) בדולהא. למד ב"חדרים" ובבית ספר יסודי ואחר כך ב"ישיבות". בילדותו נתייתם מאמו ומאז היה רוב הזמן רחוק מבית אביו. בשנת 1940 נשלח על-ידי ההונגרים למחנה עבודה.

כשחזר אחרי השחרור לעיירתו, שהייתה כבר תחת שלטון רוסי, החליט לעלות לארץ ישראל. הוא הצליח להשיג פנקס תשלומים של חייל ארצישראלי בשם פלטשק ובשמו ובפנקסו השתמש ישראל-מאיר והגיע לארץ בשנת 1947 כחייל משוחרר החוזר הביתה מהצבא; בשם זה נרשם בארץ, ואחר-כך גם בצבא הגנה לישראל.

פרשת חייו עד הגיוס לצה"ל ופרטים על שירותו אינם ידועים. ידוע כי שירת בחטיבת "קריית". רק ממכתבו אל אחיו נראה שנלחם מתוך רצון והכרת הייעוד, שכן כתב לו: "אנו חייבים להילחם בעד מולדת עברית, כי לנו היהודים אין דרך אחרת ואין מקום אחר בעולם חוץ מארץ ישראל". במהלך מבצע "דני" השתלטו כוחותינו גם על אזור מודיעין ועם כניסת ההפוגה השנייה לתוקפה נתפסו משלטים באזור, אחד מהם משלט 219. הגזרה הייתה רגועה ובמשלט החזיק כוח חי"ם מחטיבת "קריית". ביום 24.9.1948 תקפו את המשלט ערבים מקומיים בסיוע הלגיון, במפתיע ותוך הפרת ההפוגה. מגיני המשלט הופתעו ונאלצו לסגת נוכח עדיפות האויב, ורבים נפגעו בנסיגה הקשה. למחרת תקפו כוחותינו נגד וכבשו את המשלט. בקרב זה נפל, ביום כ' באלול תש"ח (24.9.1948). הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. בן 29 בנופלו.

השלמת מידע: על פי דפי עד, מצאתי שהאבא, זאב, היה סוחר ויליד 1889. הוא היה נשוי בראשונה לרחל (לבית דוידוביץ). בניהם המשותפים היו ישראל-מאיר (1919) ו**יצחק** (יליד 1920). לאחר פטירתה של רחל הוא נישא בשנית לטובה/יונה (לבית קלוש). כולם נרצחו באושוויץ, עם ילדיהם: **חיים** (בן 12), **רחל** (10), **משולם-דב** (8), **חיה** (6). ליצחק ולמלכה אשתו נולדו 3 בנים: זאב (על שם אביו), אליעזר וישראל (על שם אחיו). המשפחה התגוררה ברעננה ויצחק נפטר בשנת 2012.

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א: "נולדתי ונקראתי על שמך, עם סיפור חיים של גבורה וטראגיות. כעת, כשאבי, יצחק קליין ז"ל, אחיך, נפטר, לא נשאר מדורכם שריד. התנדבת להישאר במוצב ולהחליף אחר במקום לצאת לחופשה - ובכך להציל את חייו. נרצחת על הגנת המולדת וחיים שלמים נקטעו עקב כך. נשארנו אנו, דור שני, להנציח את סיפור חיך. יהי זכרך ברוך."

קליין ישראל מאיר 13 אפריל 2021

איתרתי את זאב, בנו הבכור של יצחק הבן זאב אמר לי שרחל, סבתו, אימם של ישראל-מאיר ויצחק, נפטרה בגיל צעיר. דרך זאב נוצר קשר עם אחיו, ישראל-מאיר, כותב ההספד. ישראל-מאיר נקרא על שם דודו. ממנו קיבלתי מידע רב – ומרגש. מתוך עבודת השורשים של בתו:

"ב-20.8.1948 ישראל-מאיר התגייס לצבא, לחיל השריון, כשמיד הפקיד הצבא בידו רובה להגנה על המשלט, מבלי שהייתה לו כל הכשרה צבאית מוקדמת, או ידע כלשהו בהפעלת נשק. כחודש לאחר מכן, ב-24.9.1948 נהרג ישראל במשלט 219 במודיעין. מעניין לספר כי באותו יום בו נרצח, היה אמור ישראל לצאת לחופשה הביתה, אלא שאדם נשוי, תושב רמת גן, ביקש ממנו להתחלף איתו ולצאת במקומו לחופשה, משום שאשתו לא הרגישה טוב. ישראל הסכים ונהרג בהתקפה על המשלט, שקרתה באותה השבת. אותו אדם עצמו, שיצא לחופשה, דאג לעלות מדי שנה בשנה לקברו של ישראל ולהניח פרחים, עד שלפני כ-4 שנים נפטר בעצמו."

חיה, אימא של רחל, סבתא של ישראל-מאיר ויצחק, יחד עם יצחק, 1936

קברו של הסבא של ישראל-מאיר, שעל שמו הוא נקרא, דולהא

זאב קליין, אביהם של ישראל-מאיר ויצחק. על שמו נקרא בנו הבכור של יצחק

אחיו של ישראל-מאיר מאשתו השנייה של אביו; כולם נספו בשואה: מימין: רחל (10), חיים (12), חיה (6), ומשולם-דב (8)

ישראל-מאיר (משמאל) עם אחיו יצחק קליין

תעודת הגיוס ופנקס השרות של ישראל, הרשום עם שם המשפחה פלצ'ק, אותו "השאיל" מחייל ארצישראלי

"לאחר המלחמה חזר סבא לביתו אך לא היה שם אף אחד מלבד אחיו הגדול [ישראל-מאיר]. שאר בני המשפחה נספו בשואה. כחייל משוחרר מהארמיה הוא היה זכאי לזכויות וכך עבר לגור בפראג וקיבל, ביחד עם אחיו, פנסיון, שהיה מקום מרפא. אחיו של סבא [ישראל-מאיר] ניהל את הפנסיון וסבא עסק במסחר. בשנת 1947 הוא קנה ניירות אזרחות ארצישראלית, לו ולאחיו, מחייל שלחם נגד הגרמנים בצד האנגלי ולא רצה לחזור לארץ. כך הגיעו סבא ואחיו לארץ, במרץ 1947 והתגוררו בחולון."

יצחק קליין, אחיו של ישראל-מאיר (מימין) בדרתו מאוניית המעפילים

יצחק קליין ואשתו מלכה

יצחק קליין, אחיו של ישראל-מאיר, עם מלכה אשתו ובניו: זאב (מימין), ישראל-מאיר (באמצע) ואליעזר (משמאל)

יצחק קליין, האח היחיד של ישראל-מאיר שנותר; הוא אשר תיעד את זיכרם של שאר האחים

ועוד מעבודת השורשים של נכדתו של יצחק:

"ועדת חקירה שמונתה בשנת 1974 לחקור את הפרשה של רצח חיילי המשלט, שבראשה עמד ההיסטוריון, סא"ל שלמה בן אלקנה, מפקד היחידה המיוחדת לאיתור נעדרים, גילתה כי חיילי המשלט התחננו לתגבורת, אך מפקדת הגדוד לא התייחסה לבקשה ברצינות, משום שבאותה תקופה שררה הפוגה. כך נותרו חיילי המשלט צעירים וחסרי ניסיון, חסרי הכשרה בנשק - מול המון זועם ברברי וחסר מעצורים. התברר כי תושבי הכפרים הערביים הסמוכים, מידייה, נעילין ובדורוס השתתפו בכיבוש משלט 219 במלחמת השחרור, במהלכו עונו ונטבחו באכזריות 23 חיילי צה"ל. בדיקת הגופות העלתה כי החיילים נפלו חיים בידי הכפריים ועונו באכזריות טרם הומתו. מהמכתב האחרון ששלח ישראל אל אחיו, סבא שלי יצחק, רואים שישראל נלחם מתוך רצון ואהבה עזה לארץ ישראל. כך כתב: "אנו חייבים להילחם בעד מולדת עברית כי לנו היהודים אין דרך אחרת ואין מקום אחר בעולם, חוץ מארץ ישראל".

ישראל-מאיר קליין, בנו של האח יצחק, הנקרא בשמו המלא של דודו

יער בן-שמן: גלעד לזכר חללי משלט 219. שמו של קליין ישראל-מאיר מופיע בטור השמאלי, שלישי מלמטה

לוח הנצחה לקהילות, כולל לקהילת דולהא, שם נולד ישראל-מאיר

אנדרטה לזכר הקהילות בבית הקברות בחולון

101. קליין מיכאל, בן קלרה ואליהו, נולד ביום "א בסיוון תרצ"א (27.5.1931) במונקץ', בבית ציוני ששפתו עברית. במלחה"ע השנייה התענה במחנה ריכוז בגרמניה. אחרי המלחמה הגיע לבודפשט ושם גילה את אימו ואחותו שנותרו בחיים, ושם גם נודע לו כי אביו מת. באוגוסט 1946, עם התחלת העלייה מהונגריה, עלה ארצה באוניית המעפילים "החייל העברי" [ראו עדכון]. כששוחרר ממעצרו בעתלית נשלח למוסד החינוכי החקלאי במגדיל, במסגרת עליית הנוער. היה עלם ער ותוסס והתקשה להסתגל לחיי העבודה במוסד החינוכי, אבל הסתגל ביתר קלות ללימודים. היה ישר מאוד ולא ידע כל צביעות. הוא מתח ביקורת על חבריו, מוריו ומדריכיו כשנדמה לו שגרמו עוול למישהו. מיכאל השתתף במקהלה ובחוג הדרמטי ומצא בזה סיפוק. הוא ידע למצוא שמחת חיים גם בעניינים קטנים, בסיוור, שיר וריקוד, וידע להאציל משמחתו על האחרים. התחבב על חבריו, נבחר לוועד הקבוצה והיה פעיל בתפקידו.

עם פרוץ מלחמת העצמאות השתתף בפעולות הגדנ"ע בסביבת מגדיל, הצטיין בהן מאוד ושימש דוגמה לחבריו בתפיסתו המהירה ונכונותו לכל תפקיד. כשסיים את ההכשרה הועמד בפני הבחירה לבחור בגרעין התיישבותי או בחטיבה לוחמת. הוא התגייס לצבא ואמור היה להצטרף לגרעין אחר כך. מיכאל שירת בגדוד "הפורצים" של הפלמ"ח ונלחם בחזית ירושלים. לקראת סוף אפריל 1948 נערך בגזרת ירושלים מבצע "יבוס", שנועד ליצור רצף טריטוריאלי עברי בתוך העיר ובין ירושלים לבין היישובים שבצפונה. לצורך המבצע הועברה חטיבת "הראל" לירושלים ובליל 22-23 באפריל 1948 יצאו כוחותיה לתקוף את שועפט, בית-איכסא ונבי סמואל. תנועת הכוח לנבי סמואל ארכה זמן רב והסתערות החלה עם שחר. נוכח אש האויב נאלץ הכוח לסגת ובנסיגה הקשה לאור היום היו נפגעים רבים. בקרב זה נפל, ביום "ד בניסן תש"ח (23.4.1948). מיכאל היה מקלען והתכונן לחפות על נסיגת חבריו, אך נפגע מיד מכדור בראשו ונפל.

הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בקרית ענבים. בן 17 בנופלו (!)

השלמת מידע: מתוך פייסבוק מה- 5.2019 - ברל'ה וגנר, נפטר באפריל 2020, בוקובינה - נהריה. בנו, דב גנור, העיד: "אבא זכר אותו מכל חבריו כמעט עד הרגע האחרון וכאב את נפילתו באותו קרב": "אני רוצה לספר מעט על חברי הטוב, מיכאל, שנהרג בקרב נבי סמואל. מיכאל היה בחור תוסס. עוד בתקופת מגדיל, לא היו לו קשיים בהסתגלותו לעבודה. ביתר קלות הסתגל ללימודים. היה ישר מאוד ולא ידע כל צביעות. מתח ביקורת על חבריו, מוריו ומדריכיו כשנדמה לו שגרמו עוול למישהו. השתתף במקהלה ובחוג הדרמטי ומצא בזה סיפוק. ידע לשאוב שמחת חיים גם מעניינים קטנים, מסיוור, שיר

וריקוד, וידע להאציל משמחתו על האחרים. מיכאל התחבב על חבריו. נבחר לוועד הקבוצה והיה פעיל בתפקידו. מיכאל שירת יחד עימי בגדוד "הפורצים" של הפלמ"ח, נלחם בחזית ירושלים, מהמבקיעים לרובע היהודי בעיר העתיקה דרך שער ציון. יהי זכרו לנצח נצחים!"

רשימת אנשים שבאו לא"י

השמות	הגנה / תחום	תאריך	מספר	הקנינים בא"י וסכומם	הערות
קליין	הגנה	24	14	הדגבריה, בן-סמואל.	
קליין	הגנה	25	25	ב"כית, בנימינה -הנ, העירובי	
קליין	הגנה	26	26	ב"כית, בנימינה, הנ, העירובי	
קליין	הגנה	27	27	הדגבריה, הרח, הלסוד, "הלסוד" -ירושלים	
קליין	הגנה	28	28	הדגבריה, רפס ליינר, קברן-הער-העמקים.	
קליין	הגנה	29	29	הדגבריה, ק.א.א.ב	
קליין	הגנה	30	30	הדגבריה, בית-עמלים, ק.א.א.ב	
קליין	הגנה	31	31	הדגבריה, חסות"ב	
קליין	הגנה	32	32	הדגבריה, העובד	
קליין	הגנה	33	33	הדגבריה, קליין בנה, הל-יוסף, "בבעת-היה	
קליין	הגנה	34	34	הדגבריה, בנימינה, הנ, העירובי	
קליין	הגנה	35	35	הדגבריה, שער-העמקים	
קליין	הגנה	36	36	הדגבריה, הגדרה	
קליין	הגנה	37	37	הדגבריה, שער"ב	
קליין	הגנה	38	38	הדגבריה, חסות"ב	
קליין	הגנה	39	39	הדגבריה, לקס, הנח"ב	
קליין	הגנה	40	40	הדגבריה, טבריה	
קליין	הגנה	41	41	הדגבריה, אילמד	

רישום הסוכנות על עלייתו ארצה של קליין מיכאל, בן 16, למגדיל, האונייה "בא-בוא-הגנה" [ולא "החייל העברי"]

מתוך בדיקה של דפי העד, מצאתי את עדותה של אחותו, **Eva Vica Vereczkey**, שבשנת 1997 (שנת מילוי העדות) התגוררה בבודפשט. היא העידה שאביה אליהו (Ede), יליד 1898, בעל עסק, ונהרג בבוכנוולד. האימא הייתה, קלרה (בשמה העברי דינה-רבקה) לבית Jeremias. האחות העידה שגם הסבא, שמואל קליין, יליד 1886, שהיה אלמן מהלן, הסבתא, נרצח באושוויץ, כמו גם בנו הנוסף, דוד של מיכאל, מוריץ קליין, יליד 1904. בשיחה עם יאיר שילה, בן משפחתו של החלל הויזמן צבי-יחזקאל, נודע לי שאווה הייתה ילידת 1925, בת כיתה של אימו. היא הכירה את בעלה בבודפשט וכך נשארה שם. בנה הוא רופא בשוויץ.

ניסיתי לקבל מידע מ"המוסד החינוכי החקלאי במגדיאל", לשם הגיע מיכאל במסגרת "עליית הנוער", אך, לצערי, לא נותר להם תיעוד בגלל שריפה [ראו בהמשך].
באתר מוזיאון הפלמ"ח מצאתי את התיעוד הבא: "הכשרת כפר גליקסון: חניכי עליית הנוער, ניצולי שואה ממזרח אירופה בבית הספר החקלאי "מוסינזון" במגדיאל. מספר החברים: 18 (בנות הקבוצה לא התגייסו).

פרטים אודות ההכשרה: הנערים שעלו ארצה במסגרת עליית-הנוער ב-1946 כפליטי השואה מפולין, מליטא, מהונגריה ומרומניה, נשלחו לבית הספר החקלאי במגדיאל ושם קיבלו הכשרה קדם צבאית במסגרת הגדנ"ע. עם מועד גיוסם התנהל ויכוח חריף להיכן להתגייס, לחי"ש או לפלמ"ח. בני הקבוצה ביקשו להתגייס לפלמ"ח, אורגנו כהכשרה מגויסת ונשלחו להכשרה בכפר גליקסון.

במלחמת העצמאות: בזמן שהותם שם עברו אימונים בגבעת עדה הסמוכה ובמארס 1948 הועברו למחנה ביל"ו לאירגון מינהלי. חברים אחדים (4) הצטרפו לגדוד הרביעי ומיד הועברו לגיזרת ירושלים. השאר (14) צורפו לגדוד שער הגיא והועברו מאוחר יותר (20.4.48) לירושלים. חברי ההכשרה לחמו בקרבות בגזרת ירושלים: באב אל וואד, דיר איוב, נבי סמואל ועוד. לאחר מכן הועברו לנגב ולחמו עד תום מבצע 'חורב'. אחריו, החליפו יחידה מחטיבת הנגב בשמירת הדרך לאילת.

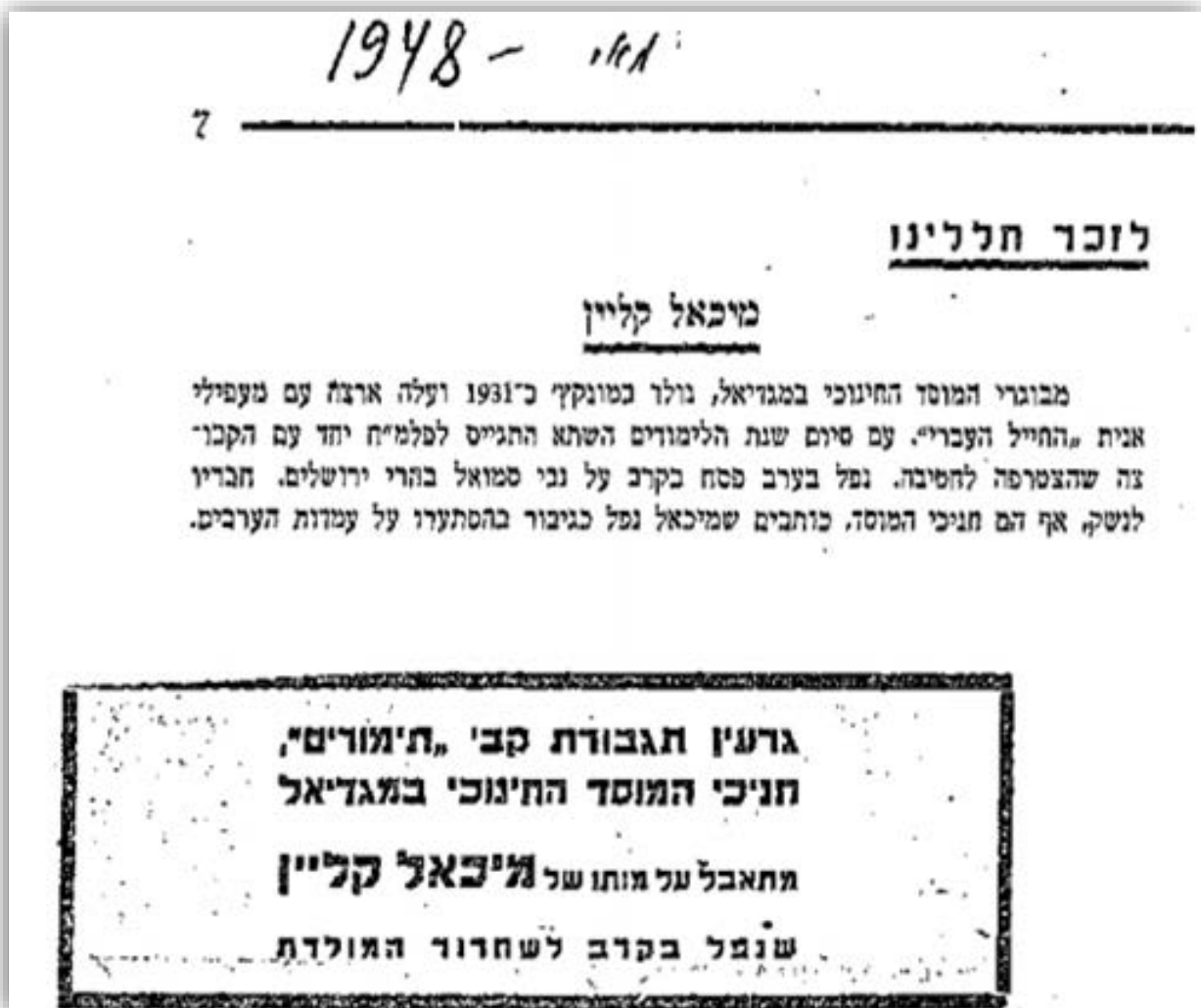
נפל במלחמה: קליין מיכאל ז"ל - קרב נבי סמואל, אפריל 1948. נפל בקרב במיבצע "יבוסי".

מסדר גיוס לפלמ"ח - הכשרת כפר גליקסון [אלבום: חטיבת הראל - הגדוד החמישי - 1, מס' תמונה: 261]

אנדרטה לבוגרי כפר הנוער על שם מוסינזון ועובדיו, שנפלו במערכות ישראל - הוד השרון.
 כפר הנוער על שם המחנך בן ציון מוסינזון נוסד במגדיאל (היום חלק מהוד השרון) בשנת 1941.
 בראשית דרכו היה מוסד של "עליית הנוער", וילדים רבים ניצולי שואה מצאו בו את ביתם.
 מספר החללים המונצחים - 73; אחד מהם הוא קליין מיכאל, אשר למד במקום במסגרת "עליית הנוער"
 לאחר עלייתו ארצה.
 חבריו ללימודים ולנשק מבכים את מותו של מיכאל - מארכיון "משואה" תל יצחק, שבו נמצאו
 מסמכים, שלא ניתן היה להשיג מהמוסד החינוכי במגדיאל; כך גם שני המסמכים הבאים -

מוסד חנוכי הקלאי במגדיאל

דברי אזכרה למיכאל קליין הי"ד

מיכאל קליין גולד בנ' כיה בעית מונקס' ג-27.5.31. ביתו היה בית עברי וציוני/ו דברו הילדים עברית משחר ילדותו. חוריו היו גם חבריו וידידיו.

המלחמה פורצת. הורסת חיי משפחות רבות וגם על שלו לא פוטח הגורל. אביו מת והוא מוצא את עצמו במחנות הרכוז בגרמניה ומיכאל עודנו אז ילד. הוא אינו מקוה למצוא את שפת ואף אמו איתו.

אחרי המלחמה מתאחדת משפחתו אך בלי האב. אמו ואחותו נשארים בנורדסט, אחותו היא מורה לעברית סט. כשמתארגנת עליה ב' מיכאל הוא בין הראשונים שרואה לעלות. הוא מתגבר על הסוסי אמו ומצטרף אל המסגרת שנתנה בת-שבע שבחברתה הוא עולה. הוא מגיע ביחיל העבריים כאלו בחר לו הוא כמו ידיו את גולדו. הוא מבנה מספר שכונות בעתליה ומגיע למוסד ב-17.9.46.

הרדס הראשון שעשה עלינו שלו נער ער ותוסט, מדבר עברית, זכיר ומזוהר. קשיי הקליטה במוסד הם רגילים לכל נער חזק בארץ. קשים יותר היו חבשי הקליטה בעבודה וקלים יותר כלמודים. מיכאל קשה לו לקבל עול, משמעת, צרה לו המסגרת, המחייבת ולפעמים כופת. הוא שואף לפרוץ את המסגרת, כל מסגרת. וחרי זאת היתה זכותו, זכות 16 שנותיו התוססות לפרוץ, למרוץ ולא לשקוט.

הוא היה תמיד כנהן בקר בחריפות את חבריו, מריו ומדריכיו ברע שחשב שנעשה לו או לחברו איזה שהוא עוול.

מסור וחביב כשהרגיש דאגה והתעניינות כנים אליו. לא ידע צביעו מהי, והתרפסות מהי. אפיו היה זקוף וישר כגופו החסון, והבריאה והיפה.

דבר שחבבו התמיד כיו: בין המעטים שהשתתפו תמיד במקהלה, בחוג הדטטי, מצא באחד מבשני מספוק. הוא היה שבין אלה שידעו למצוא את האושר הגדול בכל דבר קטן: בשחק, בספור, בבדיחה, בשיד וברקוד. הוא ידע את הסוד הגדול של שמחת החיים. הוא היה מסוגל להיות מאושר ולתת אושר גם לאחרים. וזאת חרי היה מתנת אלהים שלא כל אדם זוכה בה.

הוא נבחר כחבר ועדת הקבוצה, מגלה פעילות בתפקידו זה.

ביוני 1947 נכנסת קב' ב' לשורות הגדויע וכמוכן מיכאל בתורכם. הוא הצטיין מאוד שם, משמש דוגמה לאחרים בתמיכתו המהירה, ערותו, נכונותו לפלוץ לתפקיד. זוכר אני את דבריו בנסף הפרידה: "לפולם לא אשכח את בניסותנו להגנה והוא לא שבחן וגם אלה שנפלו על ידו לא שכחו אף הם. חרי הוא נשבע לא לשכח ושים שכונת זו כדמו."

הוא לא שחח עוד לפני שנשבע. ראינו אותו ואת חבריו עם מוסכתנו מגדיאל הותקפת.

וכשהועמדה השאלה בקב' ב' גרעין או "חטיבה", הוא בחר בחטיבת. הוא היה מהפעילים והמארגנים את החטיבה, הוא קנה סנוף סוף תוכי לתוך הדרך אל גרעין, כי חרי דרך אחת היא. מי יכול היה לתאר לעצמו שאצטרף פעם להספיץ את מיכאל.

ותאם אנו מספידים את מיכאל? הוא אינו יחיד, הוא דק סמל לבערים ולנורות רבים בדורנו. אנו מתייחדים עם זכרו וזכר המיכאלים הרבים שנותרים ביד כל כך רחבת ונבזונית את היקר מכל את חייחם הצעירים.

בזכותו ובזכות שכמותו קשה מדינת ישראל לתחיה. הוא היה בין אלו שחתם בדמו תקופה בתולדות ישראל ופתח תקופה חדשה את התקופה המדינית הטובה - את התקופה השלישית בתולדותנו הארוכים.

רק תמול שלטום מראו חבריו מהפליטה מגדוד הפורציים את סער ציון וחומות עיר דוד. הם אף הבקיעו לחם דרך בפעם הראשונה אחרי 1877 שבאנו והכניאו רווח לרובע היהודי שהיה נתון כפצור זה קרוב ל-1/2 שנה לת שממטיכים מזכירים בכבוד ובערצה את אלה שגפלו בן זכריים אנו בהרדה את שממטיכים לפרוץ קדימה.

אנו מתאבלים וגאים גם יחד. אנו סואכים כח וידי מיכאל ומרבים שכמותו. המחיר שאנו משלמים בעד חירותנו הוא יקר מאד. אנו מנסים מנו. וכך יהיה תמיד אהנו מיכאל, זכרו. משנת חריין הצעירים שנפלו על חומותין ירושלים.

אברהם

י"ד אייר תשי"ח
23.5.48

פתוך סכתיו של פינאל הי"ד

23.3.48 ... יתגענו בשלום למקום וכבר הסתדרנו במקום פגורים, פאר אנחנו
מתחילים בעבודה שלנו. אנחנו גרים באהלים גדולים כמו לקב"ל, אפרו לנו
סנעבוד חרבה, אבל אנחנו לא נבהלים פזה. חסעה עכסיו מאחרת זאן צריכים
ללכת ליסגן" .

26.3.48 ... עכסיו יס לי הזדמנות לסלות עם חבר קבוץ אחד את הסכת, אנחנו
הסתדרנו כבר באהלים וגרים 6 אנשים באהל אחד. אני גר עם ראובן. כדור החמס
חגיגין מסוכך, כי לא זקבל במחרה חמס. אפט היה כגן סרט כצכעים. איך קבר
אצלכם הפורים? איך היתה החבגה? אנחנו מצטערים פאר סלא יכולנו לבוא אבל
מה לעשות?

30.3.48 ... היום קבלנו ידיעה טבעוד טבוע ימים כערך 10 חברים (א"ה שהיו
אז בחיי"ט) יוצאים מכאן. עוד לא ידוע לאן. אני חוסב עד אז עוד אהיו בטוסדע.

8.4.48 (סכתו האחרון) ... אני כותב כבר לא פכטר-גליקסון אלא סמקובאמר
ומכאן אנו נוסעים הלאה. קוט לא ידוע לאן, סמואל, דב, פיקל, יואל וני.
אני כותב את הסכת הזו כפהירות רבה ולכן לא אכתוב כל סיני דברים ר' את זה,
אם בתראת, אז יהיה טוב... אבל אני מקוה סנחראת. תפסרי דריסת שלום בולם..."

24.4.48 סכתו של סמואל לנגר

... יפינאל בטל כ-23.4.48 בקרב לדרך לירושלים. תוא היה אחד מבין זולת
אשר לחפו בגבורה ופתו פות גבורים. תוא ידע כעד מה הוא להם וידע בעז מה
הוא נפלי.

מארכיון "משואה" תל יצחק

... שבנוגע לרגלי, כמעט שנדרשתי ואני מקנה שכרוד כמה ימים אחיה טוב
 טריא. זה לא היה בכלל קשה. קבלתי כדור בעקב הרגל, חדר את הנעל, קרי אומה
 וכנס לרגל. עתה אתאר לך באיזה אופן סת מיכאל ואיפה זה קרה. אמנם ה קשה
 מאד בטבילי, כי את יכולה לתאר לך את מצבי בחזקתי את הרגע הזה. אבל אני
 סתגבר על כך ואני כותב לך, היה זה בליל חמישי 22 במרץ 1948 משמע בערב
 קבלנו מקודה להתלבש ולהכין את כל הציוד ליציאה. בסמוך כבר יצאנו ממקיד
 לכבוש שני כפרים ולהפריד את ירושלים מהצד. כבר אחד ביה איקסא, וחבר השני
 נמי סמואל. היה אז ליל ערפל שאיש את אחיו לא ראה וכך הלכנו בדרך הרעים
 הגבוהים, והבקעים העפוקים, עד שהגענו לסלע להבטחת הדרך ככדי שפלוה אחיה
 מוכל לכבוש את כפר איקסא ואחרי זה הפלוגה שלנו הצטרפה לכבוש את נב-סמואל.
 הכפר הראשון נכבש והערבים המושעים ברחו על נפשם ומקצתם הרגנו ובשכונת הכפר
 התחלנו אנו ללכת לכפר הסני, הגענו עד 500 מ' לפני הכפר במקרה וחכינו
 לתגבורת בטבילנו. כך שזה לקח עד 5 בבקר וכשראינו שלא באה תגבורת הלכנו
 ממקד הפעולה לכבוש בלעדה. ואז עלינו על החר, כי הכפר טובן על סמון בנו.
 התקרבו עד 80 מ' לפני שאז היה עוד ערפל על הכפר כך שהם לא יצו עם מיכאל
 היינו מפוזרים על כל השטח שהוא היה שדה פתוח בלי אף מחסה...
 היינו בבת אחת והלכנו אחד מול השני. כשבאה הפקודה לירות עליהם באש
 המתערבו בצעקות פראיות וברגע הפכריע הזה, התחילו לירות עליהם באש
 חזקה, ואנו לא יכולנו להמשיך. מיכאל חיה... והוא רצה לתת חפרי וכנסכב
 קבל כדור בראש, שאפילו אף מילה לא בשמיע, ואחריו עוד שלשה מכתה שלנו. אני
 שכבתי על ידו וראיתי את מותו המתאומים, מיד גם אני קבלתי כדור ברגלי וקבלתי
 מקודה לסגת, נסוגתי כ-200 מ' בחזרה והמורדים עמו לעל לראשי. עד שהגעתי
 לשטח מת וגבולתי מחמת... הקרב עוד כ-3 שעות ואחייב נסוגנו בהשאירנו 14 הרוגים
 ואיניחם גם מיכאל מתנו של מותו התאבלנו מאד... לא יכולתי להתאפק ובכיתי.
 אך החברים נחמו אותי ולטני רחפו כל מיני מחשבות. באופן כזה נפל חברנו מיכאל
 ובתפקיד כה קשה, אך אין ביכלתנו עתה לספר את כל זה פנים אל פנים בגלל מצבנו
 ולכן מוכרחים אנו להיות כך ולהמשיך בדרך זו, ואם ירצה ה' יגבאע למחוז
 חפצנו אחרי שנסבור את האויב ונבחיל לו פעלה, נוכל להתראות ולבנות ולהתאבל
 על חללנו היקרים, אך מי יודע למי שיהיה מן כזה. זה עוד לא הסוף ולא
 הפעולה האחרונה ואין אני יודע מה המחור יביאה.

על נסיבות נפילתו כתב חברו שמעון מידובניק: "היינו מפוזרים על כל השטח, שהוא היה שדה פתוח
 בלי אף מחסה... היינו בכיתה אחת והלכנו אחד מול השני. כשבאה הפקודה... הסתערנו בצעקות
 פראיות וברגע המכריע הזה התחילו הערבים לירות עלינו באש חזקה ואנו לא יכולנו להמשיך. מיכאל
 היה המקלען והוא רצה לתת חיפוי, וכשנשכב - קיבל כדור בראש. אף מילה לא השמיע, ואחריו עוד
 שלושה מהכיתה שלנו. אני שכבתי על ידו וראיתי את מותו הפתאומי... הקרב אך כ-3 שעות ואחר
 כך נסוגנו, בהשאירנו 14 הרוגים, וביניהם גם מיכאל.. שעל מותו התאבלנו מאוד. לא יכולתי להתאפק
 ובכיתי, אך החברים נחמו אותי ולפניי ריחפו כל מיני מחשבות. באופן כזה נפל חברנו מיכאל, ובתפקיד
 כה קשה..."

102. **קניגסברג שמואל**, בן יוטה וצבי, נולד ביום י"ב בתמוז תרע"ט (10.7.1919) בעיר קושיצה. בילדותו נתייתם מהוריו והתחנך בבית אחיו **הבכור** [באוז'גורוד]. עם סיום בית-הספר היסודי למד בבית הספר לאריגה בקז'מרוק [Kezmarok, סלובקיה], אך הוא נטה למכונאות והחל לעבוד כמסגר. בהשפעת סביבתו הדתית הצטרף בגיל 15 לתנועת "בני-עקיבא" ומתחילת 1936 היה בפלוגות עבודה והכשרה בפלנה, פראג וברטיסלבה. בפסח תרצ"ט, אחרי כיבוש צ'כוסלובקיה בידי הנאצים, העפיל ארצה בעלייה ב'. עם בואו הצטרף ל"קבוצת אברהם" של "הפועל המזרחי" בכפר פינס ועבד בפרדס, בבניין ובמחצבה. תקופה ממושכת שהה בפלוגת עבודה, שעבדה במשקים החקלאיים בגבעת עדה והצטיין כפועל חקלאי טוב. היה אדם עליז, גלוי לב, ישר רוח ונכון לעזור ולעודד כל חבר. אהב ספורט וטיולים, עבר אימוני הגנה והיה בחי"ש.

ביולי 1941 התנדב לחיל הרגלים בצבא הבריטי ושירת בו חמש שנים בארץ ובלוב. עם הקמת החטיבה היהודית הלוחמת (הבריגדה) צורף אליה, לחם בשורותיה כתותחן והשתתף בפעולותיה באיטליה כקשר רוכב-אופנוע. כמו כן, השתתף בהגשת עזרה לפליטים באיטליה, בלגיה והולנד. אחרי מלחמת העולם השנייה יצא לצ'כוסלובקיה לחפש את קרוביו. הוא מצא את **אחותו** ומשפחתה ולא נח ולא שקט עד שהעלה אותם ארצה ועזר להם להסתדר בה. כל שנות שירותו בצבא היה קשור לתנועה ולקבוצתו, שעברה בינתיים לכפר עציון.

בפסח תש"ו, בשהותו בחופשה, נתבשר כי בקרוב ישתחרר. עם השחרור עבד בעבודות שונות בקבוצה ולבסוף עסק בנהיגה, מקצוע שלמד בבריגדה. כשפינו הבריטים את אנשי בית הערבה - נחלץ לעזרת הקיבוץ. היה מתנדב למשימות שונות ומסייע לחברים עד כמה שיכולתו מגעת.

עם פרוץ מלחמת העצמאות הוביל מים ואספקה מירושלים לגוש עציון. כלפי הדורשים לצמצם את נסיעותיו טען: "עלינו להכין אספקה כל זמן שאפשר ואסור לנו להראות פחד". דאגתו היחידה הייתה שיהיה בידו "כלי" משלו. ביום כ"ח בכסלו תש"ח (11.12.1947) נהג לגוש בראש שיירה ("שיירת העשרה") 15 ק"מ דרומית לירושלים נעצרו על-ידי מחסום אבנים, שהוקם על הכביש והותקפו קשה. שמואל נפצע בין הראשונים, אך הבליג על כאבו וביקש: "שקט, חברים... ענו להם באש! אני כבר לא יכול, נקמו דמי..." ומת במקום. בן 28 בנופל.

ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: פנה אלינו חברנו, מרטין שטרן, יליד אוז'גורוד. מסתבר שאימא של שמואל, יוטה, הייתה אחות של סבתו. מרטין סיפר שלאחר ששמואל, שהיה צעיר הילדים, התייתם – הוא גדל בבית אחיו הבכור, יוסף, באוז'גורוד; **יוסף**, הבכור, היה יליד 1910. מרטין קישר אותי אל האחין של החלל, הנקרא על שמו: שמואל אפריאל. ממנו הושלמו שמות אחיו של שמואל; אימו של שמואל, רבקה, הייתה אחותו של שמואל קניגסברג. הסתבר שהאבא של שמואל, צבי, נפטר בשנת 1920, כששמואל היה רק בן 9 חודשים. האימא נפטרה בשנת 1935.

רבקה קניגסברג אפריאל מילאה דפי עד על כל אחיה. להלן המידע, ממנו עולה שהאחים, כולל שמואל, לא נולדו בקושיצה אלא ב- **Koterbach**; כיום נקרא המקום Rudnany צפונית מערבית לקושיצה, סלובקיה.

המשפחה מנתה 6 ילדים, 5 בנים ובת. שלושה אחים נרצחו בשואה.

שלום Alexander Maer נולד בשנת 1912. הוא היה בורסקי ונשוי לחנצו, לבית אקרמן. לפני מלחמת העולם השנייה התגורר ב- Markusovce [צפונית מערבית לקושיצה]. ילדיו שנרצחו היו: יהודית, אסתר וישעיהו.

פרדיננד אפרים נולד בשנת 1913. הוא היה חנווני ונשוי לשרה, לבית Reich. גם בנם, צבי [על שם סבו], נרצח. לפני מלחמת העולם השנייה התגורר ב- Lúčina [כפר במחוז פרשוב שבמזרח סלובקיה]; נרצח באוגוסט 1942 באושוויץ.

אדולף אברהם אשר נולד בשנת 1915. הוא היה בורסקי ורווק. לפני מלחמת העולם השנייה התגורר ב- Markusovce [צפונית מערבית לקושיצה]. נרצח ביולי 1942 באושוויץ.

על מצבתה של האחות של שמואל, רבקה אפריאל, היא מנציחה את שלושת אחיה: שלום, אפרים ואברהם-אשר. רבקה הייתה ילידת 1917 והיא נפטרה בשנת 2000 (בת 83)

שמואל מונצח במרכז המורשת של גוש עציון. הוא נפל ב"שיירת העשרה": שיירת העשרה הייתה שיירה של ארבע מכוניות שנועדה להוביל אספקה מירושלים ליישובי גוש עציון בכ"ח בכסלו ה'תש"ח, 11 בדצמבר 1947. בקילומטר ה-15 מירושלים הותקפה השיירה על ידי מארב שהכינו הכוחות הערביים. במהלך ההתקפה נהרגו עשרה מאנשי השיירה.

103. **קסלר צבי-יחיאל**, בן יפה ויחזק, נולד ביום ח' באייר תרפ"ד (12.5.1924) בכפר קטן בצ'כיה. בשנת 1933 עלתה המשפחה לארץ. למד בכפר הילדים "שפיה" והשתלם בחקלאות. אחרי כן יצא לתל אביב ועבד בכל עבודה כדי לעזור לאימו שהיתה מטופלת בילדים. בכפר היה חבר ב"הגנה", השתתף בשמירה במאורעות תרצ"ו, אבל עם צאתו משם נותקו הקשרים בינו לבין ה"הגנה". הוא הצטרף למחתרת לח"י ובשורותיה ביצע פעולות רבות נגד השלטונות הבריטיים.

בתחילת מלחמת העצמאות פעל כחבלן בהתקפה על אבו-כביר, נפצע ברגלו והעלים פצעים אלה מאמו, מחשש לבריאותה. עם קום צה"ל התגייס, הצטרף ל"גדוד הפשיטה", גדוד 89 פלוגה א', ועלה לדרגת מפקד מחלקה. המשורר אביגדור המאירי מספר עליו, כי חלום חלומותיו היה לפגוע קשה באויב המצרי ב"שיטה יפאנית", לצלול במטוס מלא פצצות, להרוס סכרים בארץ הנילוס ולהציף אדמתם במים - "כמו אז בים-סוף..." צבי היה מפקד זחל"ם ומעל הזחל"ם המתקדם היה נותן הוראותיו לפקודיו ובז למוות המשתולל מסביב. בקרב שייח' נוראן עלה הזחל"ם על מוקש. צבי נפצע ברגלו אך צחק לרעיון כי יסיעוהו לבית החולים. ביום כ"ד בכסלו תש"ט (26.12.1948), במהלך מבצע "חורב" לגירוש הצבא המצרי מתחומי ישראל, תקפה יחידתו את עוג'ה אל-חפיר. פצצת "פיאט" שפגעה ברכבו פילחה את גופו. הוא נקבר בחלוצה. כעבור זמן הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק. בן 24 בנופלו. סגן בדרגתו.

השלמת מידע: באתר הלח"י רשום כי "צבי נודע כאמיק, נועז, החלטי ובעל רעיונות מקוריים. הוא הוליך את אנשיו לקרב והשתתף בכל קרבות גדוד הפשיטה... עם היווסד צה"ל, הוא התגייס יחד עם כל חבריו בלח"י וצורף לגדוד 89, הוא גדוד הפשיטה הממוכן, בפיקודו של משה דיין, בחטיבה 8. בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:

"אתה בליבינו לעולם! מילדותי ועד מותי אזכור אותך ואחשוב עליך!"

ליאורה אחיציבי פלג 13 אפריל 2021

"כבוד להיות נצר למשפחתך. מצדיע לך גיבור ישראל!" טוני ירון אנטנר 13 אפריל 2021

אנדרטה להנצחת הקרבות בעוג'ה אל חפיר, ניצנה. האנדרטה מנציחה את 22 נופלי חטיבה 8, חטיבת השריון, בקרבות באזור. קסלר צבי מונצח עליה

אל שמו של צבי הגעתי בזכות פנייתה של נילי ביבי, על היותו של החלל יליד קרפטורוס. נילי גם סיפרה שצבי הוא קרוב משפחה של אביגדור המאירי. באתר "יזכור" מצוין שהוא נולד "בכפר קטן בצ'כיה" ולכן לא הייתה לי ודאות לגבי השיוך. בעקבות הדלקת הנר הווירטואלי באתר "יזכור" קיבלתי מידע מטוני ירון אנטניר, שסבתו, הדסה, הייתה אחותו של צבי – והוא זה שהפנה אותי אל גד אחיצבי, אחיינו של צבי. איתורו של גד העשיר מאוד את המידע על המשפחה. כותבת ההספד הנוספת באתר "יזכור", ליאורה אחיצבי פלג, היא אחותו של גד.

עתה אנו יודעים שהאימא של צבי, יפה/ג'ני (בתמונה), הייתה אחותו של הסופר אביגדור המאירי (פז'רשטיין) (1890-1970). אביגדור נולד באודוידהאזה [ליד העיר מונקץ'] [Stare Davydkovo]. זו הסיבה שבאתר "יזכור" מספיד את צבי אביגדור המאירי, שהיה, בעצם, הדוד שלו. המאירי עלה ארצה עוד ב-1921.

המשפחה מנתה 16 ילדים, ב-15 לידות, כיוון שנולדו גם תאומות; 10 בנים ו-6 בנות; כל הילדים נולדו במונקץ'. אבי הילדים, יצחק, נפטר עוד לפני העלייה ארצה וקבור במונקץ'. חלק מהילדים היגרו לארה"ב בראשית המאה ה-20; 9 עלו ארצה: בשנת 1933 העלה אביגדור המאירי ארצה את 4 הבנות הגדולות; בשנת 1935 עלתה האימא יפה עם 2 הבנים דב וצבי ועם התאומות. בן נוסף, מרדכי, עלה ארצה עם אשתו, אסתר, ובנו יעקב-איבו ב-1950. הוא שרת כחייל וייתכן שגם נפל בשבי.

אביו של גד, **דב** (בתמונה), היה צעיר הילדים, יליד 1926 (נפטר ב-2005). דב הוא זה שהחליף את שם משפחתו מקסלר לאחיצבי – לזכר אחיו.

המידע המסכם הוא על 12 אחים ואחיות, כולל צבי (חסר מידע על שלושה – אולי נפטרו בילדותם?): סבתו של ירון אנטניר, אחותו של צבי, הייתה **הדסה אנטניר** (1909-1987).

מרדכי (מוטי) קסלר: 1913-1995
בלנקה שיר: 1914-1992

אברהם (אדולף) קסלר;
דוד (Dezu) קסלר;

פנינה (פירי) אשל (פופקין): נפטרה ב-2000   **יהודית רוט**: 1919-2002   **יעקב קסלר**: בארה"ב

חיה גורדון: היא אחת מזוג התאומות. אחותה התאומה היא **לאה פרידמן**, שהייתה נשואה לוויילי (ארה"ב), היחידה שנותרה בחיים. חיה ולאה נולדו בדצמבר 1922, כך שלאה מתקרבת לגיל 100. היא חיה במוסד בארה"ב. לאה נולדה עם שמיעה תקינה, אך שמיעתה נפגעה בעקבות מחלה זיהומית והיא הפכה לחרשת-אילמת.

בתה של חיה היא דורית (דולי) אינגבר; כך היא כותבת בעבודת השורשים של נכדתה: "אמי [חיה] נולדה בצ'כיה למשפחה גדולה מאוד בת 16 אחים ואחיות. לפני מלחמת העולם השנייה משפחתה עלתה ארצה, עם סבתי יפה ואחיה, שהיה כמו סבא בשבילי. שמו היה אביגדור המאירי, הידוע כמשורר וסופר דגול בארצנו. הוא זה אשר כתב את השיר הידוע ביותר - "מעל פסגת הר הצופים" ועוד שירי ארץ ישראל ידועים ואהובים." אחותה של דולי נקראת צביה, על שם דודה שנפל. צביה ציינה שהשם "יחיאל" היה כינויו המחתרתי של צבי (ולא שמו האמיתי).

תמונת ילדות של צבי עם אימו ו- 3 מאחיו: (מימין) דב, חיה, לאה וצבי

צבי קסלר - נער ועלם

תעודת הזהות של פלסטינה

IDENTITY CARD	
No. <u>138340/5</u>	
Name of holder <u>HERS-NAJIB</u> <u>KESLER</u>	Place of residence <u>Tel Aviv</u> <u>15, GEDERA St.</u>
	Place of business _____
	Occupation <u>Mechanic</u>
	Race <u>Jewish</u>
	Height <u>5</u> feet _____ inches
	Colour of eyes <u>Green</u>
	Colour of hair <u>Brown</u>
	Build <u>normal</u> Age: <u>20</u>
Special peculiarities _____	
Signature of holder _____	Signature of issuing officer <u>[Signature]</u>
	Appointment _____
	Place <u>Tel Aviv</u> Date <u>23 MAR 1948</u>

קסלר צבי – שני משמאל: בחור תמיר,
נערץ על ידי חבריו

צבי בעמדת שמירה

מימין: התאומות חיה
ולאה לבית קסלר,
אחיותיו של צבי

משמאל:
חיה גורדון (קסלר),
אחותו של צבי

מימין: צבי, האימא יפה והאח דב

אחיו של צבי ושש אחיותיו:
מאחור עומד מרדכי.
לפניו, מימין: הדסה, בלנקה,
יהודית, פירי חיה ולאה.
[מקדימה: אחותו של ווילי (בעלה
של לאה) ווילי פרידמן]

שבט קסלר: במרכז יושבים אביגדור המאירי (הדוד) ואשתו יעל; משמאלם האימא יפה קסלר

שנות ה-70: ליד קברו של צבי קסלר
בנחלת יצחק.
מימין: יהודה ובלנקה (אחותו של צבי),
לאה, הדסה ודב - אחיו

צבי היה פצוע והחלים בביתה של
אימו בתל-אביב. מי שבא לבקרו היה
מפקדו, דב ("הבלונדיני"). דב ביקש
מצבי שיצטרף לפעולה האחרונה; לא היה
צורך לחזור על הבקשה, כיוון שצבי הסכים
מיידיית וללא היסוס לצאת למשימה. כדי
שהאימא לא תחשוד בדבר, עזב דב את הבית
לבדו; צבי התלבש וחמק דרך החלון...
מפעולה זו לא שב!
הוא נפל בעוג'ה אל-חפיר.

104. רזזמובניץ יחזקאל, בנם של רחל ואברהם, נולד בשנת תרפ"ה (1925) בסולוטבינו. בגיל צעיר מאוד החל ללמוד תורה ב"חדר" והצטיין בלימודיו. המשיך את לימודיו בבית ספר יסודי. מחוסר אפשרות להמשיך את לימודיו בבית ספר תיכון למד את מקצוע האפייה, החל להתפרנס ממקצוע זה וגם תמך בהוריו. בשנת 1944 הובלו יחזקאל והוריו למחנה ההשמדה באושוויץ. ההורים ניספו, ורק יחזקאל הצליח להחזיק מעמד עד סוף המלחמה. כתום המלחמה נפגש באיטליה עם בן דודו, אשר מסר לו את זכות העלייה

לארץ, וביום 14 בדצמבר 1945 עלה יחזקאל על אוניית המעפילים "חנה סנש". האונייה, שנרכשה באיטליה על ידי המוסד לעלייה ב' של ה"הגנה", הפליגה מנמל סבונה שבאיטליה, כשעל סיפונה 252 מעפילים - רובם חברי תנועות נוער ציוניות. תנאי ההפלגה היו קשים: הצפיפות הייתה רבה, האוויר דחוס, והמזון והמים לא הספיקו. הים סער ומספר החולים גדל במהלך ההפלגה. עשרה ימים לאחר צאתה לדרך עלתה האונייה על שרטון בחוף נהריה. אנשי קבוצת החוף של הפל"ם (הפלוגה הימית של הפלמ"ח), בסיוע תושבים מנהריה והסביבה, סייעו להעביר את המעפילים אל החוף באמצעות חבלים. לאחר מכן הם הוסעו באוטובוסים ובמשאיות לקיבוצי הסביבה, משם פוזרו ברחבי הארץ. בחוף נהריה הושאר לבריטים דגל ובו נרשם: "שם הספינה 'חנה סנש', הורדה בעזרת ארגון ההגנה העברית. תהיה ספינה זו בחוף נהריה אחת המצבות לששת מיליוני אחינו ואחיותינו". עם בואו לארץ הצטרף יחזקאל לקיבוץ הדתי תקומה שבנגב. זמן קצר בלבד שהה שם, ולאחר מכן עבר לגור בחדרה והחל לעבוד במאפייה.

בפרוץ מלחמת העצמאות היה יחזקאל בין המתנדבים הראשונים. עם התארגנות צבא הגנה לישראל התגייס גיוס מלא וצורף לחטיבת "אלכסנדרוני", היא חטיבה מספר 3. מאז מילא בחטיבה תפקידים שונים, בעיקר בקרבות באזור מרכז הארץ.

ביום י"ד באב תש"ח (19.8.1948), בהיותו במחנה צבאי בקרבת החוף בנתניה, ירד יחזקאל לרחוץ בים, טבע ומת. בן 23 בנופלו. יחזקאל הובא למנוחת עולמים בבית העלמין הצבאי בנתניה.

• החלל הינו "נצר אחרון".

השלמת מידע: בדפי עד מוזכר שמו של האבא, אברהם, ברשימת נרדפים מסולוטבינו; המשפחה מנתה 5 אנשים, כלומר הורים ו-3 ילדים. התגוררו ב- T.Shevchenko str. 12.

מסתבר ששמו הלועזי היה היינריך [ראו מסמכים בהמשך]. באתר "יד ושם" הוא רשום כניצול: תאריך לידה (אותנטי): 03/01/1925

מקום לידה: Aknaslatina, Rachov, Carpathian Ruthenia, צ'כוסלובקיה

מקום במלחמה: Troeglitz Rehmsdorf, מחנה בגרמניה [על יד הכפר ריימסדורף היה מחנה חוף של מחנה הריכוז בוכנוואלד]

מקום השחרור: Terezin, גטו, צ'כוסלובקיה

מקור: ספר זכרון טרזין, איניציאטיבה טרזין, כרך 2-1 פראג 1995, כרך 3 פראג 2000

8453 KL: Weinaw-Quadrant Folienfoto erfasst HBL-Nr.: 56278

Jude

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: <u>Rezmawics</u> Vorname: <u>Henrich</u> Geb. am: <u>7.1.25</u> in: <u>Akna Slatina</u> Stand: <u>ld.</u> Kinder: <u>-</u> Wohnort: <u>Akna Slatina</u> Strasse: <u>Kön. Sigist Marmaros</u> Religion: <u>mos.</u> Staatsang.: <u>Ungarn</u> Wohnort d. Angehörigen: <u>Vater: Abraham R., Akna Slatina w.D.</u> Eingewiesen am: <u>26.5.44</u> durch: _____ in KL: <u>Auschwitz</u> Grund: <u>Polit. Ungar</u> Vorstrafen: _____	Überstellt am: <u>2.6.44</u> an KL: <u>Buchenwald</u> am: _____ an KL: _____ am: _____ an KL: _____ am: _____ an KL: _____ am: _____ an KL: _____ am: _____ an KL: _____ am: _____ an KL: _____ am: _____ an KL: _____	Personen-Beschreibung: Grösse: <u>165</u> cm Gestalt: <u>wohl.</u> Gesicht: <u>oval</u> Augen: <u>blau</u> Nase: <u>spitz</u> Mund: <u>klein</u> Ohren: <u>nl.</u> Zähne: <u>vo. l.</u> Haare: <u>dkbr.</u> Sprache: <u>jüd. ung. tsch.</u> Bes. Kennzeichen: _____ Charakt.-Eigenschaften: _____ Sicherheit b. Einsatz: _____ Körperliche Verfassung: _____
--	--	--

Entlassung:
am: _____ durch KL: _____
mit Verfügung v.: _____

Strafen im Lager:
Grund: _____ Art: _____

I.T.S. FOTO

No 004834

KL 6X/ 43-800000 97

Ung. Jude

Konzentrationslager

Art der Haft: _____ Gef. Nr.: 56278 ✓

Name und Vorname: Rezmawics Henrich ✓
 geb.: 7.1.1925 zu: Akna Slatina, Kön. Sigist
 Wohnort: Akna Slatina
 Beruf: Schneider Rel.: ev.
 Staatsangehörigkeit: Ung. Stand: led.
 Name der Eltern: Vater: Helcarb, Abraham R., wohn. Akna Slatina, Kön. Sigist, Marmaros, Ungarn. Rasse: _____
 Wohnort: Mutter: Rosa R., geb. Rezmawics, "

KL. BUCHENWALD (Männl.) TID Nr. _____

REZMAVICS Henrich

7.1.1925 Akna Slatina 56278

HBL Pers. Karte ☒	Mit. Ges. Quest. ☐	Dokumente: 8
Erfasskarte ☐	Order & Disp. ☐	Inf. Karte: _____
Erfassverzeichnis ☐	Tafelbildung ☐	Bemerkungen: _____
Funkarte-Karte ☐	Bes. Vers. Unterlage ☐	
Schreib-Karte ☐	Zahnbehandlungskarte ☐	
HBL Pers. Bogen ☐	Korrespondenz ☐	
Zeitenkarte ☐		
Erkenntnisblätter ☐		
Aufhebkarte ☐		
Geldverw.-Karte ☐		
Namenskarte ☐		

Umschlag-Nr.: _____

41-243

/ במסמכים מצויין שיחזקאל הנריך היה יליד ינואר 1925 [3.1 או ה-7.1?]. מסתבר ששם האם הוא ריזמוביץ רוזה ר. [רחל]. ב"יד ושם" האב אברהם רשום Hetzarb – לא ברור אם זה שם משפחתו. הגיע לאושוויץ ב-26.5.1944 ולבוכנוולד ב-2.6.1944. רשום שהיה חייט [ולא אופה]

105. רוזנוואסר יצחק, בנו של אייזיק, נולד בשנת תרפ"ז (1927) באוז'גורוד. גדל והתחנך בעיר הולדתו, מצעירותו היה חניך תנועת "בית"ר". בחודשים מאי-יוני 1944 גורשו יהודי אוז'גורוד וסביבתה למחנה ההשמדה אושוויץ בשבעה משלוחים. רק כ-2,000 מהם שרדו עד תום המלחמה. בתקופת מלחה"ע השנייה הושמדה כל משפחתו של יצחק על ידי הנאצים. הוא עצמו נשלח למחנה ריכוז גרמני, שם שרד בתנאים הקשים ושוחרר בשנת 1945.

מאחר וידע כי איש מבני משפחתו לא נותר בחיים החליט להכשיר עצמו לעלייה לארץ. הוא יצא בנתיב "הבריחה", ועבר הכשרה חקלאית לקראת עלייתו. ביום 19 באוקטובר 1946 עלה יצחק על אוניית המעפילים "לטרון", שאורגנה על ידי המוסד לעלייה ב' של ה"הגנה". 1,252 המעפילים הועלו על סיפונה בנמל לה-סיוטה [La Ciotat] בריוויירה הצרפתית. מרגע צאתה לדרך עקבו הבריטים אחר האונייה, ובלב ים השתלטו עליה, תוך הפעלת כוח. "לטרון" נגררה לנמל חיפה, ובראשית נובמבר 1946 הורדו ממנה המעפילים בכוח והועלו על אוניות גירוש, שלקחו אותם למחנות המעצר בקפריסין. יצחק שהה במחנה הגירוש תשעה חודשים. באוגוסט 1947 שוחרר, ובהגיעו לארץ קבע את מקומו בחדרה ועבד בחקלאות.

עם פרוץ מלחמת העצמאות התגייס יצחק, ונשלח לאימונים במושבה בת שלמה. בגמר האימונים צורף לגדוד 31 של חטיבת "אלכסנדרוני", חטיבה מספר 3 של ה"הגנה", שחנתה בסביבות חדרה. מאז השתתף בקרבות החטיבה להגנת יישובי השרון והדרכים אליהם. במאי 1948 השתתף יצחק בקרב על כפר קרע במסגרת מבצע "יובל". בליל 7/8 במאי יצאו כוחות "אלכסנדרוני" לעבר כפר קרע, עם שחר הסתערו עליו והצליחו לכבוש חלק ממנו. אך תגבורת ערבית גדולה שהוזעקה לאזור פתחה במתקפה עזה, וחלק מלוחמי היחידה נאלצו לסגת מהכפר. במהלך הקרב ב-8 במאי נפצע יצחק באורח קשה. הוא הועבר לבית החולים "בילינסון", אך שם נפטר למחרת, ל' בניסן תש"ח (9.5.1948). יצחק היה בן 21 בנפלו.

הובא למנוחת עולמים בבית העלמין הצבאי בחדרה.

• החלל הינו "נצר אחרון".

השלמת מידע:

לא ידוע שם האימא. האם היה זה **לנקה**? זה השם המופיע ליד שמו של יצחק, ורשום שהיה סטודנט ורווק. שמו מופיע ב" כרטסת של שמות ניצולים שחזרו להונגריה בשנים 1945-1946 שהכינה DEGOB". במסמך מצוין שיצחק נולד ב- Beregbardos [כיום Bukovets, מחוז וולובץ] וחי באוז'גורוד.

מצגת לזכרו הוכנה על ידי ליעד ברעם מטעם עיריית חדרה והועלתה ל- You Tube ב-17.4.2020

<https://www.youtube.com/watch?v=M6TITRwyNc8>

ההגות לא"י - מחלקת העליה
לענת העליה חיסה

רשימת עולים שבאו לא"י ר.ע. 130 א.

15.8.1947 האניה / הנבול קפריסין החברה

הערות	הקובים בא"י וכתבתם	מס' הרשיון	הסוג	הגיל	השם	המספחה
(לטרון)	מעון, נטר	פולני	ג	1925	אברהם	רוזנבאום
(לטרון)	משמר הים	פולני	ג	1928	פישל	רוזנבלט
(לטרון)	מלון, חיפה	פולני	ג	1925	גח	רוזנבלט
(לטרון)	מ.פ. כפר יונה	פולני	ג	1923	מאיר	רוזנברג
(לטרון)	בית החלוצות, חיפה	הונגרי	ג	1926	שרה	רוזנברג
(לטרון)	רחובות	צ'כיה	ג	1927	יצחק	רוזנוואסר

ב-18.8.1947 הגיע יצחק בשנית ארצה לאחר המעצר בקפריסין: יליד 1927, מצ'כיה, לרחובות, באונייה "לטרון"

**יצחק רוזנוואסר הילד
נקבר בטקס צבאי**

אתמול בשעות אחר-צו נקברה בחודרה הלוחם של יצחק רוזנוואסר, בן 18, שנחרג במעילת ההגנה בוארל ערא. המנוח היה יליד פולטנה, הנך ביתר, עלה ארצה לפני חצי שנה לקפריסין, לפני 3 החשים התגייס לשורות הצבא העברי. הקבורה נקראה בטקס צבאי בהלוויה השתתפו שתי פלוגות ההגנה.

עיתון "המשקיף" 10.5.1948
יש בו אי דיוקים לגבי מקום הלידה וגילו של יצחק

מסמך על שמו של יצחק ממוזיאון ITS
ב-Bad Arolsen בגרמניה

Name ROSENWASSER Vorname ISAK

Häftling Nr. _____ Geboren am 1927

Geburtsort USCHAROD

Letzter Wohnort _____

Gekommen nach Deutschland am _____

Letztes Konzentrations-Lager _____

Sämtliche Adressen des Aufenthalts nach der Befreiung _____

Jetzige Adresse WEILHEIM FISCHERGASSE 60

Adressen von Verwandten: In Deutschland _____

Im Auslande _____

דברים לזכרו של יצחק רוזנווסר: מתוך אתר "יד לבנים" - חדרה

"יצחק הגיע לארץ ממחנות הריכוז הגרמניים. מכל משפחתו הענפה הוא יחידי שרד. בשנת 1945 התוועדנו אליו בהיותו בעיר שדה גרמנית. ללא מנוחה למד יצחק את האדמה, אשר אהבתו אליה הלכה וגדלה. כבר אז חלם על עליה לארץ והתישבות בה. לא תתואר השמחה שתקפה את יצחק כאשר עלינו בסוף שנת 1946 על ספינת המעפילים "לטרוך" והפלגנו לארץ. שבועיים ימים ארכה הנסיעה ממרסיי לחופי הארץ, עד שנתפשנו על ידי אניות המשחית הבריטיות. לאחר קרב שנמשך שמונה שעות עלינו על אניות הגירוש והובלנו לקפריסין, שם ישבנו תשעה חודשים.

באוגוסט 1947 הגיע הקץ לגלותנו. מיד בפרוץ מלחמת השחרור התגייס לשורות הלוחמים. לאחר תקופת אימונים קצרה שעבר בבת שלמה נשלח לשרת בחדרה. בשורות הלוחמים נתגלה יצחק כחבר נאמן ומסור.

בליל השביעי במאי יצא הגדוד לפעולתו הראשונה. מטרת הפעולה היתה למשוך כוחות מחיל קאוקג'י, שהתקיפו באותו זמן קשות את משמר העמק, ולהחליש את לחצו על הנקודה. הגדוד הצליח לכבוש חלק מכפר קרע ולהתבסס בו. המשימה היתה להרוס את הבתים ולסגת עם חשיכה. כיתתו של יצחק החזיקה בעמדה קיצונית ויצחק, שפעל כמקלען, נתן חיפוי לנסיגה. זמן קצר לפני שעזבנו את עמדת החיפוי פגע בו כדור אויב ופצעו קשה. הגדוד ביצע את המשימה וחזר לבסיסו, אך משורותינו נעדר יצחק. יצחק נפל, והוא בן 21 שנה.

עתה שקט בארץ; מכוניות רבות עוברות הלוך ושוב דרך עמק עירון, הוא ואדי ערה, המשמש כעורק חיים המקשר בין חדרה והעמק.

יזכרו נא הנוסעים דרך עמק עירון את יצחק וחבריו הגיבורים, שבמותם סללו לנו את הדרך."

נתניה: 447 חללי חטיבת "אלכסנדרוני" מונצחים על האנדרטה, ביניהם מונצח שמו של רוזנוואסר יצחק

106. רוזנטל יעקב, בן אסתר-רבקה ומרדכי הכהן, נולד בשנת 1925 בסילש. למד בבית ספר יסודי ובכיתות הראשונות של בית ספר תיכון וגם ב"חדרים" ובישיבה והצטיין בלימודיו ובמידות טובות.

משסופח האזור לשלטון ההונגרי, נלקח עם משפחתו הגדולה ועם כל יהודי העיר לגטו, ומשם למחנה ההשמדה אושוויץ. שלוש שנים עבד בעבודות פרך במחנות בגרמניה וכשחלה בטיפוס עמד לו טיפולו המסור של שמואל, אחיו, להצילו ממות. אחרי השחרור ביקר בעיר הולדתו, וכשנודע לו על גורלם העגום של בני המשפחה ושאר היהודים, חזר למחנות העקורים ופעל

כמדריך ומורה לעברית בקבוצות של "הפועל המזרחי". קרוביו באמריקה שלחו לו כרטיס נסיעה ותעודות על מנת שיבוא אליהם, אך הוא החזיר אותם, באומר כי אחת דרכו בחיים: ארץ ישראל. אחרי שנתיים העפיל ארצה באוניית המעפילים "לטרון", נלקח לקפריסין וגם שם פעל כמורה לעברית וכמדריך עד שהגיע היום המאושר בחייו (לדבריו) - כשעלה לארץ ברישיון. עם בואו הצטרף לקבוצת "עלומים", אך מסיבות משפחתיות פרש מהקבוצה והחל ללמוד נגרות.

בראשית מלחמת העצמאות התייצב להגנת הארץ ושירת יחד עם שמואל אחיו באחד מגדודי חטיבת "גבעתי"; מראשית 1948 השתתף בקרבות בחזית הדרום. כשאחיו נפצע קשה במרס 1948, בהתקפה על עמדות הערבים בג'בליה, הגיש לו יעקב עזרה ראשונה, הביא אותו לבית החולים וחזר ליחידתו בטוח בעתידו ובניצחונו. יחידתו נאחזה בגבעה 69 שממזרח לכביש החוף כדי לחסום את תנועת המצרים בו. הגבעה נתפסה ב-8 ביוני 1948 והכוח החל להתבצר בה. ביום ג' בסיוון תש"ח (10.6.1948) הנחיתו המצרים הפגזה כבדה על המשלט ולאחר מכן הסתערו עליו כוחות חיל רגלים, בסיוע שריוניות. אש האויב גרמה לנפגעים, להתמוטטות העמדות ולפגיעה בכלי הנשק. בלחץ האויב נסוג הכוח מהמשלט, ובנסיגה בשטח הפתוח נפגעו לוחמים נוספים. בקרב זה נפל. בן 23 בנופל. ביום י"ח באלול תש"י (31.8.1950) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.

השלמת מידע: מבדיקה של אתר "יד ושם" מצאתי את עדותו של יוסף רוזנטל, אחיו של יעקב משנת 1955. הוא מציין ששם נעוריה של האם, אסתר-רבקה (אטלה), היה כץ, ילידת 1885 ושהמשפחה מנתה 13 ילדים [8 בנים ו-5 בנות; יעקב היה הבן ה-8]. האבא, מרדכי (מרטון), היה יליד 1881. מדפי עדות נוספים שמילא יוסף עלו שמות נוספים של האחים: פייגה (פלורה), ילידת 1913 (? 1917) הייתה באושוויץ בזמן המלחמה היא הייתה ב-Stutthof שבדנציג; ונספתה במהלך טרנספורט בינואר 1945; זה היה גורלו גם של אחיה, אברהם (בן 15);

שמעון, יליד 1921 (? 1923), היה פועל. שמעון נרצח בנובֶּקִי (Novaky), סלובקיה - כנראה במסגרת פלוגות העבודה. בזמן המלחמה הוא היה במיידנק. הוא גורש בשילוח מ-Zilina ל-Sobibor Wlodawa, Lublin, ב-14.6.1942.

טאובה (טרזיה) - ילידת 1922, גם היא הייתה באושוויץ ונספתה בטרנספורט בסוף 1944; בזמן המלחמה היא הייתה ב-Stutthof שבדנציג. **חנה-מינדל** (בת 11).

ישנם מספר אחים שרשומים ברשימת ניצולים כמי ששרדו, ומצויין שהם ילדיה של אסתר: **אווה**, **מוזס** (1927) ו-Margit, ילידת 1919 (? 1916) - שמה מופיע ברשימת נרדפים אך גם ברשימת ניצולים. **ינן** הוא שם של שורד נוסף. זהו, כנראה, יעקב. מכאן, שעל שניים מהאחים אין לנו מידע כלשהו [ראו בהמשך]. יוסף רשום כמי שהיה פקיד. הוא נפטר בספטמבר 2011 וקבור בקריית שאול.

14.VI.1946
 (1) Registration No. 451082

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD
 Original Duplicate

M. Single Married
 F. Widowed Divorced

ROSENTHAL JAKOB
 (2) Family Name Other Given Names (3) Sex (4) Marital Status (5) Claimed Nationality

16.IX.1925. NAGYSZOLOSZ C.S.R. JEW.
 (6) Birthdate Birthplace Province Country (7) Religion (Optional) (8) Number of Accompanying Family Members: 0

(9) Number of Dependents: ROSENTHAL MARTON KAIZ ETEL
 (10) Full Name of Father (11) Full Maiden Name of Mother

(12) DESIRED DESTINATION PALESTINE
 (13) LAST PERMANENT RESIDENCE OR RESIDENCE JANUARY 1, 1938. NAGYSZOLLO'S C.S.R.

LOCKSMITH WORKSHOP WATERLEADER
 (14) Usual Trade, Occupation or Profession (15) Performed in What Kind of Establishment (16) Other Trades or Occupations

(17) Languages Spoken in Order of Fluency: a. HUNG. b. JEW. c. HEBREW
 (18) Do You Claim to be a Prisoner of War? Yes No (19) Amount and Kind of Currency in your Possession: NONE

(20) Signature of Registrant: Rosenthal Jakob
 (21) Signature of Registrar: [Signature] Date: 25.IV.46 Assembly Center No. 9.165 LBIPHBY

(22) Destination or Reception Center:

(23) Code for Issue	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
WA. 9/110																												

(24) REMARKS

תיעוד מ-Bad Arolsen של רוזנטל יעקב: יליד 16.9.1925, נוייד סיילש, בן מרטון ואטל כץ, מסגר

רישום העלייה של יעקב: הגיע באוניית "לטרון" ב-1946, גורש לקפריסין וחזר שוב ב-15.7.1947. איש הקשר: י. רוזנטל, גן שמואל, קבוצת "עלומים".

י. רוזנטל היה יוסף, אחיו של יעקב. אחייניתו, אסתי הרטמן [ראו בהמשך] העידה: "מיד אחרי בית העצורים בעתלית הוריי גרו שנה בקיבוץ גן שמואל, ביחד עם אחות נוספת של אמי, שרה. בקיבוץ גרה אחות נוספת, רחל, שעלתה לארץ ב-1936 עם עליית הנוער. הוריי גרו שנה בגן שמואל והתחתנו בחדרה בחתונה מהירה וצנועה ואז עברו לתל אביב, גרו בחדר קטן בדירה של דיירים, שהשכירו חדר בביתם, שם נולד אחי הבכור אפי ז"ל."

אנדרטה לנופלים בגבעה 69 ניצנים. על הגבעה הוקמה אנדרטה ל-20 הנופלים בהגנתה, ביניהם רוזנטל יעקב. חלל נוסף יליד קרפטורוס הוא רוטמן מנחם (מנדלה) [אחריו ברשימה] צילום: אפי אליאן EFI ELIAN

בסיועה של דורית פרי, ממייסדות עמותת "לתת פנים לנופלים" איתרתי את אסתר הרטמן, בתו של יוסף, אחיו של יעקב. ממנה הושלמו פרטים רבים על בני המשפחה. להורים היו 17 ילדים, אך 4 נפטרו סמוך ללידתם / בינקותם. מבין 13 האחים - שרדו 8 אחים, כשיעקב הוא אחד מהם; 5 אחים נרצחו - אלה אשר תועדו על ידי האח יוסף. השלמת המידע על אחיו של יעקב:

אווה היא חווה-אטר, שנישאה לאריה (לייבי) ויינגרטן. הם התגוררו בחיפה. חווה נפטרה ב-2017, בת 96, וקבורה בחיפה, כלומר, חווה הייתה ילידת 1921.

על קברה רשום: "לזכר בני משפחתה, משפחת רוזנטל, מקהילת סעליש, שנספו בשואה הי"ד"

מרגיט היא מלצ'י-מלכה, הייתה נשואה לפרידמן. הבן שלהם, מרדכי, נקרא על שם סבו. מוזס הוא משה: משה עלה ארצה אחרי המלחמה, חי בחיפה, וכעבור כעשר שנים היגר לארה"ב, נישא ונולדו שני ילדים: מרטין ואלישי. משה חי בארה"ב והוא יליד 1927, כאמור [בן 94].

שמואל: היחיד מבין האחים שנותר בחיים בארץ (נוסף למשה, החי בארה"ב). הוא יליד 1926. ילדיו הם גלעד וכרמל.

שני האחים הנוספים ששרדו את השואה היו יעקב, שנפל במלחמה ויוסף. יוסף היה מנהל בכיר בבנק לאומי. הוא נפטר בספטמבר 2011 וקבור בקריית שאול. יוסף ומרים חיו בתל-אביב [בשונה מכל האחים בארץ שחיו בחיפה]. נולדו להם 3 ילדים: אפרים (אפי), יעקב (קובי) [על שם האח שנפל] ואסתר [על שם סבתה]. שני הבנים היו טייסים ונדרשו לעברת את שם המשפחה, וכך נבחר השם רמון.

אפי היה מהנדס בעל תואר שני ועסק באוטומציה; הוא נפטר בקיץ 2021 בפתאומיות (בן 72); אסתר היא בעלת תואר שני בלימודי עבודה ואת עבודת המאסטר עשתה בהקשר ההבדלים בין עמדות של נשים, שהן דור שני, לבין נשים שאינן בני הדור השני - בקשר לעמדות שלהן כלפי עבודה ומשפחה. היא יועצת ארגונית ובעבר ניהלה את ער"ן תל אביב (ער"ן - עזרה ראשונה נפשית בטלפון). קובי הוא רופא: פרופ' יעקב רמון הינו מומחה לכירורגיה אורולוגית, מנהל המחלקה לכירורגיה אורולוגית בבית החולים "תל השומר" ופרופ' מן המניין בחוג לכירורגיה בפקולטה לרפואה באוניברסיטת תל אביב.

אסתר השלימה את שמות שני האחים שלא היו מתועדים:

צבי/צוגי: גם הוא עלה ארצה, וכמו משה, חי בחיפה והיגר לקליבלנד עם אשתו ובנו היחיד, חזי. צוגי נפטר בארה"ב.

אהרון: התגורר ברומניה. אחרי עלייתו ארצה התגורר בחולון. נולדו לו 2 ילדים, מרדכי (כשם הסבא) ויצחק, החיים בחולון. יוסף רוזנטל אמר על אחיו, אהרון, שהיה תלמיד חכם.

קושיצה, לפני המלחמה:
 יוסף רוזנטל, אחיו של יעקב, וכותב דפי העד –
 עם אשתו, מרים, לבית אייזיקוביץ, ילידת קושיצה

יותר מאוחר גוייס יוסף לצבא ההונגרי,
 לפלוגות העבודה.

בספר קהילת סיילש כתוב: "ר' מרדכי
 רוזנטל [האבא] היה מוכר בסעליש כת"ח
 [תלמיד חכם] וגם איש נעים הליכות וסוחר
 ישר.... עם מלחמת העצמאות התייצב
 [יעקב] יחד עם ארבעת אחיו, יוסף, צבי,
 שמואל ומשה להגנת הארץ. יעקב שירת
 עם שמואל בחטיבת "גבעתי" והשתתף
 בקרבות בחזית הדרום".

יוסף רוזנטל, אחיו של יעקב (עומד ראשון משמאל בשורה הראשונה).
 על השלט רשום: "חנוכה סמינריון למחנכים 4.XII.45 - 28.XI טפליצה שאנאוב
 עם ישראל חי" [Teplice Sanov]
 התמונה היא מספר על יהדות צ'כוסלובקיה

יוסף רוזנטל (במרכז) חוגג 90 שנה.
לידו אחותו חווה ז"ל ואחיו שמואל, שיבלח"א,
איתו נלחם יעקב במלחמת השחרור,
ולו סייע יעקב כששמואל נפצע.

מימין: פריידי, בת דודתו של
יעקב מצד אימו
(משפחת כץ),
האח אהרון (עם הכובע, מוסתר
חלקית);
במרכז – האח יוסף;
האחיות מלכי וחווה

107. **רוט אלכסנדר**, בן רבקה ומשה. נולד בשנת תרע"א (1911), בצ'כוסלובקיה ועלה לארץ ישראל בשנת 1935. אלכסנדר התגורר בנהריה ועבד כבנאי.

לאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה התגייס לצבא הבריטי והוצב לאחד מגדודי חיל הרגלים הארץ ישראלי, ה"באפס", שמהם הורכבה, לאחר-מכן, הבריגדה היהודית "החיל"ל". ביום י"ב בשבט תש"ד (6.2.1944) נפטר ממחלה, והובא למנוחות בבית העלמין הצבאי הבריטי בחיפה. הניח אישה.

שמו הונצח ב"ספר ההתנדבות", בספר "יזכור" של מכון ז'בוטינסקי וב"ספר השנה של העיתונאים" תש"ו ועל מצבת הזיכרון לחללי נהריה. עוד על שירותו בצבא הבריטי:

אלכסנדר רוט (Roth Alexander), מספר אישי בריטי PAL/15566, התגייס לצבא הבריטי בשנת 1940. הוצב בחיל הרגלים הבריטי (INF. - Infantry Corps) ביחידה Buffs. דרגתו בצבא הבריטי: סמל (Sgt. Sergeant). בהמשך הועבר ליחידה Jewish Btl. Pal. Regt 3. בן 33 בנפלו. הובא למנוחות עולמים בבית הקברות הצבאי הבריטי בחיפה: KHAYAT BEACH WAR CEMETERY. באתר "יזכור" לא מופיעה תמונתו. התמונה הושגה על ידי מתנדב "לתת פנים לנופלים" [בהמשך]

השלמת מידע: לא היה ברור היכן בצ'כוסלובקיה נולד אלכסנדר. שילוב של מידע שאספתי מדפי העד של "יד ושם" ומארכיון המדינה, בתוספת של מסמכים שקיבלתי משביט בן-אריה, מתנדב העמותה "לתת פנים לנופלים", העלו את המידע הבא:

האבא, יהודה-משה, נולד בספינקא שברומניה בשנת 1881. הוא היה סוחר ונשוי לרבקה. האימא, רבקה נולדה ב-Terebla, מחוז טייץ', בשנת 1883 ליוסף ושרה ברקוביץ. לפני מלחמת העולם השנייה התגוררו ההורים ב-Terebla, שם נולד אלכסנדר. אחר כך עברה המשפחה לבושיטו, שם גם חיו בתקופת מלח"ע ה-2. האבא נהרג ב-1942 בגטו בעיר, בהיותו כבן 50. האימא נרצחה בשנת 1941 – גופתה נזרקה לנהר הדנייסטר, במסגרת הגירוש לקמיניץ פודולסק של יהודים ללא הוכחת נתינות הונגרית. להורים היו, לפחות, 4 ילדים נוספים לאלכסנדר: **יוסף**, שהיה נשוי לשרה; בתם לאה נישאה לאפרים יוסוביץ, המשפחה התגוררה בטרבלה. לאה נרצחה עם בנה בן ה-4 ב-1942.

אחותו נקראה **אסתר**. היא כבר נולדה בבושיטו ונרצחה בגטו ב-1942 בהיותה בת 20. **שלמה-אנשל** נולד גם כן בבושיטו, הוא נרצח בגטו בשנת 1942, בהיותו בן 19. נותני העדות הם האח **אפרים** והאחיינית, קלמנטינובסקי יפה (הבת של גיטל שיוביץ, אחותה של האימא רבקה); [נפטרה ב-1.6.1990].

אשתו של אלכסנדר הייתה אליזבת/פרידה. לפי מסמך זה היא צעירה ממנו ב-5 שנים. במסמך של בקשת האזרחות (להלן) עולה, שהייתה צעירה ממנו רק בשנה וחצי. הם עלו ארצה ב-21.2.1935 באוניה "דאציה", שיצאה מקונסטנצה [רשומים בתחתית הדף].

72589	ג	24	פרידה	רימן	232
75854	ג	22	עקב	רנרס	235
"	"	22	רחל		234
"	ד	60	זונה	רוזנמן	238
73479	ג	26	שינה	רפולזלם	236
75844	ג	22	זיגמונד	רוזנצווייג	237
72526	ג	24	אלכסנדר	רזם	230
"	"	19	אליזבת	"	239

PARTICULARS RELATING TO APPLICANT.

אומאף התאב או התאלה
טרטתם בננוע למבטש(ת)

Place and date of birth: Terobia, Czechoalovakia. 31.10.1911. טרבלה, צ'כוסלובקיה; 31.10.1911. מְאָן ותאריח הולדה
 Nationality: Undefined. בלתי ברורה הגיטיה
 Trade or occupation: Labourer. טועל הבתה או העטמה
 Unmarried, married, widowed or divorced: Married. 1913 גיר מְרֻוֹח או גיר מְרֻוֹחַה. מְרֻוֹח או מְרֻוֹחַה. ארמל או ארמלה. מולאן או מולאנה. בלתי נשואה או נשואה. בלתי נשואה או נשואה.
 Name of wife: Alzbeta, maiden name BERKOVIC. אלזבטה, לבית ברקוביץ אטם הזוגה

בקשת אזרחות של אלכסנדר רוט: יליד 31.10.1911, טרבלה, צ'כוסלובקיה, נתינות בלתי ברורה, פועל, נשוי לאלזבטה, לבית ברקוביץ, ילידת מונקץ', 31.5.1913, התגוררו בנהריה

Three recent photographs of applicant and of his wife if he is married should be furnished. Photographs will not be accepted.
 (b) Success to be written first, in capital letters, followed by other names. If the success has been changed and registered, the former name should be given in brackets.
 (c) Full postal address.

No trans. for Special Pass
 5 MAY 1939

אליזבט רוט, אשתו

Government of Palestine.
 DEPARTMENT OF MIGRATION.
 APPLICATION FOR A CERTIFICATE OF NATURALIZATION.
 (Article 7 of the Palestinian Citizenship Order, 1932.)
 (a) ALEXANDER ROTH
 of (b) NAHARIA NEAR HAIFA

being above the age of eighteen years (and (if a woman) unmarried, widowed or divorced) hereby apply for naturalization as a Palestinian citizen and declare that if granted naturalization I intend to reside permanently in Palestine.

I undertake on receipt of a certificate of naturalization to surrender any passport or identity papers that may be held by me, and to take oath of allegiance to the Government of Palestine or a solemn affirmation or declaration as hereinafter.

I declare that I have resided in Palestine for not less than two years out of the three years immediately preceding the date of this application.

I further declare that the following particulars regarding myself are correct:

1. Place of birth (a) TEREBLA C.S.R.
(in capital letters) (State of birth)
2. Date of birth 31. 10. 1911
(in capital letters)
3. Whether unmarried, married, widowed or divorced MARRIED
4. Nationality UNDEFINED
5. Occupation LABOURER
6. Wife's name ALZBETA Maiden name BERKOVIC
(in capital letters) (in capital letters)
 Place and date of birth MUKACEVO 31. 5. 1913
(in capital letters) (in capital letters)
 Nationality before marriage C.S.R.

7. Children's names	Sex	Date of birth	Place of birth
/			

8. I am personally known to the two authorized residents of Palestine who are prepared to support my application:

- (a) REUBEN JAKOBY, NAHARIA
DR EDMUND WEISENFELD, NAHARIA

Signatures of applicant Roth Alexander

WARNING
 (Article 7 of the Palestinian Citizenship Order, 1932) "If any person knowingly makes any false representation or any statement which is a material particular he shall be liable on conviction to imprisonment with or without hard labour for any term not exceeding three months."

I am satisfied that the applicant can converse in the Hebrew language.
 Made and subscribed this 3 day of May 1939 before me
 (Signature) J. Marshall (Title) CITIZENSHIP APPLICATION CLERK

אני לטלול לאלוף אדם חלק הכרה אושר כי אלכסנדר
 נאט ולא בקולטני (אוי) אז פמל אלכסנדר חלק אל פלום
 לקראת לראיון ואלה ל, אלה נמנה בקרה עם בקרה זא אלכסנדר נאט
 זארה המאנוח כנען פאלטנה (וי)
 אני אלן לזקק זא דגול זא זוי בקרה חלקר זאלה
 לזכרה, אם ופיה לזקק חלק.

מלל טלול תחננה-רזור
 אלכסנדר
 מלל טלול תחננה-רזור

ח' פ' 2. 5. 39

בעדות שמצאתי ב"נהריה בראשיתה - הימייה" מאת יוסי פריזם, שהיה בן 15 כשהגיע לנהריה ב-1945: "כשאני הגעתי לנהריה היו 2 סירות, סירה קטנה בשם "חיל", מין דינגית קטנה, החיל הייתה ל- 2 חותרים... בנוסף הייתה מפרשית של 6 מטר אורך, קראו לה "ניצחון"... ב"ניצחון" היה מקום ל- 6- 7 שייטים... ב- '47 בערך הגיעה לנהריה הסירה "רוט" וכשאני הגעתי לשפת הים וראיתי אותה עומדת על החוף, היא נראתה לי כאוניה. לנו זה נראה בתור משהו עצום (בהשוואה ל"ניצחון"), הסירות נשארו ללא סככה או כיסוי. ואז, מנדל פירסט דאג לבנות את בית הסירות; קראו לו על שם חנה סנש, שכבר שנים לא קיים יותר. בבית סירות הזה היה מחסן לציוד. מאחורה ומקדימה הייתה סככה, שהיה שם מקום ל- 2 סירות. לסככה הזאת הוכנסה הסירה "אלכסנדר רוט" וה"ניצחון" וגם החיל, שהייתה קטנה בכלל. את הסירות היינו חייבים כל שבת להוריד למים ולסחוב אותן, ובגמר הפעילות להעלות

אותן מהים אל הסככה. עבודה קשה עבורנו. אנחנו ילדים בני 15 ו- 16. היינו מאומנים לסחוב את הסירה הזאת. יש לקחת בחשבון שאז הים היה עוד עם סלעים על החוף. נהריה הייתה מיוחדת בזה שהמים היו מיד עמוקים, ולכן הגלים היו יחסית גבוהים, אבל יותר חלשים מאשר בשרון, נאמר..."

אנדרטה בגן המגינים, נהריה, עליה מונצח אלכסנדר רוט

In Memory Of

Serjeant

ALEXANDER ROTH

Service Number: 15566

3rd Bn., Palestine Regiment who died on 06 February 1944 Age 29

Son of Moshe and Rebecca Roth; husband of Frieda Roth, of Haifa, Israel.

Remembered with Honour

KHAYAT BEACH WAR CEMETERY

E. H. 15.

|||||
COMMONWEALTH
WAR GRAVES
|||||

COMMEMORATED IN PERPETUITY BY THE COMMONWEALTH
WAR GRAVES COMMISSION

ההנצחה של
אלכסנדר רוט
בבית
הקברות
הבריטי
"כיאט"
בחיפה: מצוין
שהיה בן 29,
למרות הידוע
ב"זכור"
שהיה בן 33;
מונצח שמה
העברי של
אליזבת
- אשתו -
פרידה רוט,
חיפה

108. **רוט ברוך**, בן יהודית וצבי, נולד ביום א' בטבת תרצ"ג (30.12.1932) באירשאבה. למד ב"חדר" ונודע כשקדן וחרוץ. עם כניסת הגרמנים נכלא עם הוריו ויתר היהודים בגטו מונקץ' - ומשם הועברו למחנות עבודה והשמדה. ברוך שוחרר מדכאו על ידי הצבא האמריקני וחזר לעירו.

כשמצא את אחותו הגדולה ממנו בשנה-שנתיים, השריד היחידי מכל המשפחה מרובת-הילדים, יצאו שניהם לדרך הנדודים מערבה. ברוך הצטרף למוסד של בית"ר בצרפת, העפיל לארץ באונייה "לנגב", נלקח לקפריסין ומשם הגיע לארץ בשנת 1947. הוא התחנך בחוות הנוער הבית"רי שוני ליד

בנימינה והיה שם צעיר החניכים. שקד מאוד על לימודיו כדי להשלים את אשר החסיר בשנות המלחמה והתלאות, גילה אחריות ופעל כמבוגר לכל דבר. להפצרותיו המרובות הקדימו לאמנו בנשק על אף גילו הצעיר ובאימוניו הצטיין בשקדנות יתירה. ברוך נשלח לפעולה בכיבוש "המשולש הקטן" בהרי אפרים. משם הועבר עם יחידתו לסיוע בהתקפת אצ"ל על רמלה ושם נפל, ביום ז' באייר תש"ח (16.5.1948). בן 15.5 בנופלו (!) ביום י"א באייר תשי"ב (6.5.1952) הובא למנוחת עולמים בקבר אחים

בבית הקברות הצבאי בקרית שאול.

השלמת מידע:

מסתבר שלאחר המלחמה הוביל ערבי את אנשי הצבא אל בור, בו התגלו עצמות הלוחמים; זו הסיבה שהם נקברו בקבר אחים...

מהתיק האישי של ברוך – מכון ז'בוטינסקי

רוט ברוך
החייל ברוך
בן צבי ויהודית
נולד בא' בטבת תרצ"ג: (30.12.1932)
נפל בז' באייר תש"ח (16.5.1948)
נטמן בקרית-שאול

גדולה היתה שמחתו של הצעיר בן השיעשורה כאשר הסכימו לשהייה בקרבות. בצאתו לחזית רמלה, היה בין הראשונים שניסו לפרוץ את קווי האויב. בחדות עלומים נלחם. עד שנעדר משדה הקרב. רק כעבור ארבע שנים נאספו עצמותיו, וביום י"א באייר תשי"ב (6.5.52) הובאו למנוחות בקבר-אחים בקרית שאול.

בעודו נער נתערערו יסודות הבית הקטן והשלו בעיירה אירשווה שברוסיה הקארפאטית (או — צ'כוסלובקיה). בני המשפחה הוסדרו ביד זדונית והושלכו למחנות-ריכוז. בתום המלחמה היה ברוך רק בר"מצווה. והוא קיווה למצוא בעיירתו זכר לבית החיים, ואולי אף את הוריו ואחותו מרים. גם האחות נדדה לטם מטחנת ריכוז אחר בגרמניה הנאצית. על אודיו העשנים של הבית נפגשו השניים מיותמים וחסרי כל. רק קרן-אור אחת נותרה. רק חוף תקווה אחד: ארץ ישראל.

בדרך לא דרך עברו למערב אירופה ונקלטו במחנה הנוער של בית-יה. באניית מעפילים הפליגו אל חופי הארץ. אך תחילה היו צריכים לטעום טעם מחנה-מעצר בגלות קפריסין. לפני ש-התירוץ להם את הכניסה לארץ. ברוך ואחותו הגיעו לחוות בית-יר בשוני. בה החלו עובדים ולומדים ובונים את חייהם מחדש. קנאה רבה קינא ברוך בחניכים הקשישים. ולא חדל מהתחנך שיצרפוזי לשורות הארגון הצבאי הלאומי. לבסוף נמצא ראוי להתקבל כחייל אצ"ל. ואמנם כילא כל תפקיד ונשא באחריות כמבוגר. ותיק ומנוסה.

אף על פי כן לא בא תחילה על סיפוקו. שכן בשל גילו הצעיר הוטלו עליו רק תפקידי עזר ולא הירשה להשתתף בפעולות קרב. פעולתו הקרבית הראשונה היתה בכיבוש "המשולש הקטן" בהרי אפרים.

תעודה שהנפיקה הסוכנות היהודית לארץ ישראל – לשכת העלייה בחיפה ב-22.8.1947, המעיידה כי ברוך רוט שוחרר ממחנה עתלית לפי אישורה של ממשלת ישראל וירשם כעולה בזמן המתאים

באדיבות מכון ז'בוטינסקי

תמונת ילדות של ברוך (Ferry) רוט (ראשון משמאל בשורה הראשונה)

אנדרטת האצ"ל ברמלה מנציחה את 51 לוחמי האצ"ל שנפלו בקרב על רמלה במלחמת העצמאות, כולל את ברוך רוט

Avi1111 dr. avishai teicher

האימא, יהודית לבית הרשקוביץ, הייתה ילידת קבישד. ההורים צבי ויהודית היו ילידי 1907 והיו להם 9 ילדים. האבא צבי היה יליד ברוד, סוחר בדים. המשפחה התגוררה, כאמור, באירשווה. המתעדת היחידה שנותרה מהמשפחה הייתה הבת **מרים אשל**, השנייה מבין הילדים (1930-2019). מי היו ילדי משפחת רוט, ש-7 מהם נרצחו באושוויץ?

שמואל-חיים - יליד 1928, מרים - ילידת 1930, ברוך - 1932, **רייזל** - ילידת 1934, **מאיר** - יליד 1936, **שושנה** - ילידת 1938, **אריה (לייב)** - יליד 1940, **לאה** - ילידת 1942, **חנה** - ילידת 1944.

אחרי המלחמה הגיעה מרים לפראג. מישהו סיפר לה שראה את ברוך, אחיה, בתחנת הרכבת. היא אספה כמה פרוטות ונסעה אל התחנה, אך ברוך חזר בינתיים לאירשווה. בעיר מצאה את ברוך והפגישה בין השניים הייתה מרגשת עד מאוד, אנשים זרקו עליהם סוכריות. יחד עלו ארצה באונייה "לנגב", 1947. ברוך גויס ונפל בקרב באזור רמלה. מרים נישאה ליעקב ונולדו להם 2 בנות: יהודית וצביה - שתיהן על שם הוריה. מרים זכתה ל-9 נכדים וליותר מ-40 נינים. סיפורה של התמונה הוא סיפור מרגש ומיוחד: התמונה צולמה בגטו מונקץ', לשם גורשה המשפחה באפריל 1944. הבן הגדול והאבא כבר נלקחו מהבית. יהודית נותרה עם 8 מילדיה. יום אחד פנה אליה אדם בגטו, שניסה להתפרנס, בבקשה לצלם אותם. יהודית "שילמה" לו במנת הלחם שלה. הצטרף, כנראה, שכן (למעלה בתמונה). את התמונה הכניסה יהודית לשקית וטמנה בבור באדמה. לילדיה אמרה:

"כשתגיעו חזרה – כאן תמצא התמונה..."

מרים חזרה אחרי השואה ומצאה את התמונה, קצת מרופטת מנזקי הזמן. מאוחר יותר, יטפל יעקב, בעלה, בשיקום התמונה...

מרים אשל (רוט) ליד מצבת אחיה, ברוך, היחיד שנותר מ-8 אחיה, אשר נפל במלחמת השחרור

”אל תעזבו אותו לבד“ ביקשה אימא זכרה לברכה.
לא נעזוב אותו אף פעם [צביה גולן, אחייניתו]

מנין לך הכוח / יעקב אשל
(בעלה של מרים)
לקראת יובל שנות נישואין

וְאִזְּ נִתְקַיֵּם בְּךָ מִרְיָם
שְׁבַע פְּעָמִים יִפֹּל צְדִיק וְקָם
מִן הַשְּׂכוּל וְהֶאֱבֵל וְכֹסֵי הַדְּמָעוֹת
מִצְאָתָּ בְּקֶרְבְּךָ אֶת הַכּוֹחוֹת
לְהַקִּים אֶת הַסֵּפֶה הַנוֹפֶלֶת
לְבָנוֹת מִחֲדָשׁ פָּאָר שֶׁל שׁוֹשֶׁלֶת.
לְכֹן מָה הַפְּלֵא שְׁאֲנִי שָׁב וְשׁוֹאֵל
בְּתַמְהוֹן הוֹלֵךְ וְגֹדֵל
מִנֵּין לָךְ הַכּוֹחַ
זֶה יוֹבֵל שֶׁל שָׁנִים
לְלוֹוֹתָנִי, לְסַעֲדָנִי כָּל הַיָּמִים
מִנֵּין לָךְ הַכּוֹחַ
כֶּךָ לְטִפֹּל בְּכֻלָּם
לְמַגְדוֹל וְעַד קֶטֶן
מִנֵּין לָךְ הַכּוֹחַ
לֵלֵא לְאוֹת וְהַפּוֹגָה
לְמִלֵּא אֶת פְּלָנוֹ בְּאַהֲבָה כַּה רַבָּה.

במשוך היוֹבֵל אֲשֶׁא תִפְלָה
שְׁלֵעוֹלָם, לְעוֹלָם, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם
לֹא יִגְמַר כּוֹחָה שֶׁל מִרְיָם.

מִנֵּין לָךְ הַכּוֹחַ
לְקוֹם מִן הָאָפֶר
וְאֵל הַחַיִּים לְחַזֵּר
מִנֵּין לָךְ הַכּוֹחַ
לְשׁוֹב מִן הַתַּפְּת
וְעַל צְלָם אֱלוֹקִים לְשָׁמֵר
מִנֵּין לָךְ הַכּוֹחַ
לְשׁוֹד לְבַד לְבַד
וְאֶת טֵהַר נִשְׁמַתְךָ לְנֹצֵר
מִנֵּין לָךְ הַכּוֹחַ
לְהַתְחִיל שׁוֹב מִבְּרֵאשִׁית
אֵךְ גַּם תִּמִּיד לְזָכֹר.
מִן הַגּוֹלָה יִצְאָתָּ
נִשְׂאֵת עַל גְּבִי הַיָּם
וְאֵל הָאָרֶץ בְּאֵת
כְּלָךְ שְׁלֵמָה מִשָּׁם
שָׁם נוֹתְרוּ אָב וְאִם
אֲחִים, אֲחִיוֹת, קְרוֹבִים
שָׁם נִסְפּוּ עַל קִדּוּשׁ הַשָּׁם
כִּי כֶּךָ נִגְזַר מִמְּרוֹמִים
אֵחַ קֶטֶן אֶחָד הַבָּאֵת אֶתְךָ
וְהוּא יָפָה וְרַךְ בְּשָׁנִים
יִחִיד נוֹתֵר חוּץ מִמְּךָ
וְיִפֹּל בֵּין הַנוֹפְלִים

מרים הייתה עדה ב"זיכרון בסלון" בבית הנשיא ראובן ריבלין, אפריל 2017.

https://www.facebook.com/watch/live/?v=1482933981741288&ref=watch_permalink

מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית לא"י
לשכת העלייה, חיפה

רשימת עולים שבאו לא"י

היום 20.8.47 האגודה / הגבול החברה

הערות	הקרובים בא"י וכתבתם	מס. תרשין	סוג	גיל	השם	המסמכת	מס. סדורי
	דוד: מרדכי סאיר, ת"א	פולני	3/ב	1932	שרה	רוזנברג	.433
	הורים: יעקב-שושנה (ת. הרצל)	פולני	3/ב	1932	רוסק	רוזנברג	.434
	הורים: מוריץ-רוזליה (ת. הרצל)	פולני	3/ב	1934	רוזיה	רוזנברג	.435
	הורים: פנחס-הניה (מ. הניסאט)	פולני	3/ב	1934	אברהם	רוזנברג	.436
	הורים: טרה-גדליה (מ. הניסאט)	פולני	3/ב	1933	חיה	רוזנברג	.437
	הורים: משה-מסיה (ת. הרצל)	פולני	3/ב	1933	יהודית	רוזנברג	.438
	רוזנברג, ת"א	פולני	3/ב	1933	ישראל	רוזנברג	.439
	בן-יהודה 171 (ת. הרצל)	פולני	3/ב	1933	ישראל	רוזנברג	.439
	עין חרוד (כ. ישראל)	פולני	3/ב	1931	כרוך	רוס	.440
	הורים: הרמן-אירה (לנב)	פולני	3/ב	1931	מרים	רוס	.441
	הורים: הרמן-אירה (לנב)	פולני	3/ב	1931	מרים	רוס	.441

רישום העלייה ארצה של מרים וברוך באונייה "לנגב". ההורים: הרמן [צבין] ואידה [יהודית]

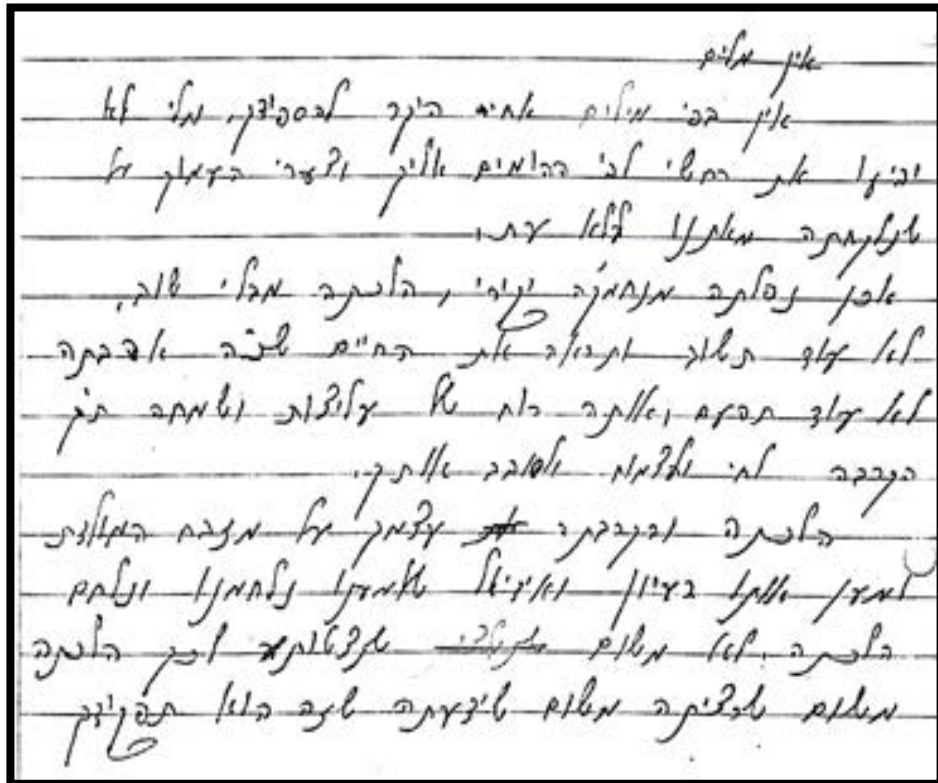

109. רוטמן מנחם (מנדלה), בן שרה ומשה, נולד ביום ט"ו בסיוון תרפ"ט (23.6.1929) בוולובָה. עלה ארצה כתינוק בשנת 1930. עם סיום לימודיו בבית ספר יסודי רצה להתנדב לבריגדה היהודית שהוקמה בצבא הבריטי, כדי לקחת נקם באויבי עמו ומשלא נתקבל בגלל גילו לא יכול עוד להישאר בעיר ויצא להכשרה בנגב, ושם הושלם חינוכו כעובד ולוחם. מההכשרה עבר לפלמ"ח, השתתף בהעברת מעפילים דרך גבול הצפון ועמד במצור כפר גלעדי נגד הבריטים שבאו לבקש מעפילים מגולת ערב.

משסיים את שירותו בפלמ"ח לא יכלו הוריו לעכבו בבית, כי "אני חייב ללכת", אמר, ושירת במשטרת היישובים העבריים בעמק הירדן, בסג'רה, בבית הספר "כדורי" ועוד, ולמרבה רוגזו לא הורשה להשתמש בנשק שבידו נגד ערבים שודדים ופורעים. "נותנים בידך רובה ואין נותנים לך להשתמש בו" - היה אומר - "כדחליל מעמידים אותך..."

אחרי שירות של שנה וחצי, לערך, חזר לחיים אזרחיים בעיר. הוא החל לדאוג להורים, מצא חברים וחברה וחש סיפוק בחייו. אחרי כחצי שנה של חיי שלווה זכה לשמחה הגדולה של ליל הילולת לייק-סאקסס, מקום מושב עצרת האו"ם, שהחליטה על חלוקת הארץ לשתי מדינות. למחרת כבר התייצב בבסיס הקליטה בשרונה לשירות העם והמולדת. מנחם השתתף בפעולות הקרב של חטיבת "גבעתי" בדרום: ג'בליה, יאזור, בית דגון, חולדה ולטרון. בין קרב לקרב היה בא במפתיע הביתה להרגיע את הוריו. "אימא" - אמר פעם - "אל בכי, אנו נלחמים כדי שלא נצטרך לבכות עוד, כדי שנוכל לחיות ולשמוח ככל העמים..." ולאחיו אמר: "הרי במלחמתו של עם מוכרחים ליפול קורבנות, ומה ההבדל אם הגורל יטיל זאת עלינו או על זולתנו?.."

בקרב על משלט ליד בית דראס, ביום ג' בסיוון תש"ח (10.6.1948), חיפה בכדוריו האחרונים על נסיגת חבריו עד שנפל.

בן 19 בנופלו.
זכרו הועלה בחוברת "דפים לזכר מגיני בית הקרן הקיימת בבית דגון".
ביום כ' בסיוון תש"ט (17.6.1949) הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בנחלת יצחק.
הוא מונצח ב"בית הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה".

הפתיחה של ההספד שכתב אחיו של מנחם

השלמת מידע: חלק גדול מהדברים המופיעים באתר "יזכור" מתבססים על ההספד של אחיו, שאת שמו איננו יודעים. גם במוזיאון הפלמ"ח לא מוכר שמו, אלא מתועד שההספד התקבל ב-29.6.1949. אוסיף את המשפטים, שלא נכללו במידע זה.

"אין בפי מילים, אחי היקר, להספידך. מלים לא יביעו את רחשי לבי ההומים אליך וצערי העמוק על שנלקחת מאיתנו בלא עת. אכן נפלת, מנחמ'קה יקירי, הלכת מבלי שוב, לא עוד תראה את החיים שכה אהבת, לא עוד תפעם אותה רוח של עליצות ושמחה, תוך הקרבה לחי ולצומח ולסובב אותך. הלכת והקרבת עצמך על מזבח המולדת למען אותו רעיון ואידיאל, שלמענו נלחמנו, ונילחם. הלכת לא משום שנצטווית לכך; הלכת משום שרצית, משום שידעת שזה הוא תפקידך וקיבלת אותו באהבה ובהתלהבות. באותה התלהבות שהצטרפת לשורות הצבא נפלת, אחי היקר, על משלט 69, כאשר אינך נסוג לאחור, ומחפה באחרוני כדורך על נסיגת חבריך. ואכן, כדור מרצחים שם קץ לחיוך הצעירים, שעוד לא מלאו להם 19 אביבים.

זכורני, אחי היקר, עוד בילדותך, כשנוסדה הבריגדה היהודית, כבר אז רצית להצטרף, אולם לא קיבלוך, כי צעיר לימים היית. כבר אז הרגשת את ייעודך: להילחם על כבוד ישראל! לאחר שלא קיבלוך לא מצאת את מקומך בעיר ויצאת להכשרה שעברת בנגבה. ייתכן ושם גובש חינוכך: עמידה ללא נסיגה. מההכשרה עברת לפלמ"ח באיילת השחר וכבר שם לחמת עם חבריך המתי מעט את מלחמת ההעפלה בשדות כפר גלעדי, כאשר צבא מרצחים באו לאסור יהודים שהעפילו ומצאו את ביתם הראשון בכפר גלעדי. חזרת הבייתה ושוב אתה מתגייס. מנסים לשכנע אותך שתשב בבית, ואתה בשלך: "לא, אני חייב ללכת" והתגייסת למשטרת היישובים העבריים. שרתת בעמק הירדן, בג'רה ובכדורי ולא פעם היינו חוזרים הביתה לאחר קטטה עם הערבים, כאשר בלבך הזעם הגדול על ההשפלה שמשפילים אותנו; נותנים בידך רובה ואין אתה יכול להשתמש בו, וכדחליל מעמידים אותך.

אחרי שרותך כשנה וחצי חזרת הבייתה... וכאשר פגשת את חבריך – פרצת לחיים במלוא הקיטור כי אוהב ונאהב היית.

[לאחר ה-29 בנובמבר] ברגע זה ידעת כי יידרשו קורבנות, אבל לא נרתעת... כן מנחם, את הכדור קיבלת בראש, מלפנים ולא מאחור, ומעמדתך לא זזת. על זאת באים אנו, כולנו, כי אכן לא איכזבת, לא את הוריק שחינכוך לכך, ולא את חבריך, שעוד בצעירותך כתבו לך: "היה בן נאמן וגאה לעמך". מנחמ'קה, הֵיה שלום וינעמו לך רגבי אדמתנו, שספגו את דמך הלוהט."

בסיועה של דורית פרי מעמותת "לתת פנים לנופלים" נוצר קשר עם מנחם רוטמן (שיבלח"א), בנו של **חיים**, אחיו היחיד של מנחם (מנדלה). כך נודע לי שמו העלום של האח וכך המשיך הקשר עם בתו של חיים, ענת סנפיר (שניהם אחיינים של מנחם), ממנה קיבלתי מידע רב, כך שלא רק שמו של האח התגלה, אלא גם הואר סיפורה של המשפחה, שעלתה ארצה עוד לפני מלחה"ע. להלן סיפורו של חיים על חיי המשפחה: "נולדתי בכפר קטן בצ'כיה. הייתי הבכור בין שני הילדים. אבא היה פחח במקצועו. אימא עקרת בית. ההורים נתפסו לרעיון הציוני, דבר שהיה חריג מהמקובל במקום ונגד את רוח הסביבה. הרב, שעל פיו יישק דבר כמנהיג הקהילה, החריס את אבא ע"י כך שלא איפשר להעלות אותו לקריאת התורה בשבת בבית הכנסת. בשנת 1934 [תרצ"ה - ולא ב-1930 - ראו בהמשך]. קיבלו ההורים אישור עליה לארץ ישראל, והם עלו לארץ. הגענו לחיפה. את פנינו קיבל דוד, אח של אימא, והוא העביר אותנו לתל אביב. המגורים היו צנועים - בחדר וחצי ומטבח בשכונת פועלים. אבא מצא עבודה, ואימא גם עבדה בעבודות משק בית. המצב בבית היה די קשה, כי שני ילדים קטנים מסתובבים בבית, ללא הורים וללא סידור, היות וכל סידור עלול לעלות בכסף, וזה נימצא בקושי. אנחנו, הילדים, לא חשנו במצב הכלכלי, משום שההורים עשו את כל אשר לאל ידם, כדי להסתיר מאיתנו, הילדים, את המצב לאשורו. אנחנו, כילדים, מצאנו ענין בשכונה ובחברת הילדים, אשר הייתה שם. המשחקים היו משחקי שכונה, כגון "שוטרים וגנבים", "סוס ארוך", "מחבואים", "תופסת" וכו'. בבית לא היה מה לעשות.

למדנו בבית ספר "תחכמוני" בעממי [דתי]. אחר כך המשכתי בתיכון "מונטפיורי". בינתיים גויסת לארגון "ההגנה". עיקר התפקיד שלנו היה הדבקת כרוזים ופיזור כרוזים במקומות ציבוריים. לאחר סיום הלימודים צריך היה לעשות שנת שרות. התגייסתי לנוטרות j.s.p [משטרת היישובים העבריים: Jewish Settlement Police]. שירתתי בגדוד הירדן מס' 11, "הכחולים". עיקר התפקיד שלנו היה שמירת השדות, כלומר שמירה על הגידולים מפני הגנבים. אני הייתי שייך לקבוצת רוכבים. הבסיס שלנו היה בקיבוץ אפיקים. לכל אחד מהנוטרים היה סוס, והוא היה אחראי עליו. לאחר מספר חודשים העבירו אותי לסג'רה, שם הייתי איש מ"ן [משמר נע], כלומר היה לנו טנדר, והיינו מסתובבים בין יישובי האזור: כפר תבור, בית קשת, כדורי, שרונה, שדמות דבורה, כפר קיש ויבנאל. ב-1948, כשקמה המדינה, עברנו באופן אוטומטי לצה"ל. באותו הזמן, אחי שרת בדרום, בחטיבת "גבעתי", בגדוד 52. באחת מפעולות החטיבה, במלחמתה נגד הצבא המצרי, בקרב על גבעה 69, נפל אחי מנחם חלל.

וכך כתב חיים על אחיו: "אני יושב, ולפניי גיליון נייר, המצפה שאשרטט עליו קווים לדמותו של אחי, מנחם ה"ד, והזיכרונות עולים וצפים. בסופו של דבר, החלטתי לספר על פגישתנו האחרונה. שירתתי בעמק הירדן ובפסח 48 קיבלתי חופשה ונסעתי הבייתה לת"א לראות את הוריי ואת אחי. מצאתי שהוא מגויס והוריי לא ידעו היכן הוא נמצא. לאחר בירור פגשתי ב"מקווה ישראל". אחרי שמחת הפגישה ישבנו לשוחח בצל העצים, והוא, צעיר ויפה תואר. הברק בעיניי ושמחת החיים פה מעט, והוא ישב שקט, רציני ומופנם. בקושי דיבר. דחקתי בו וביקשתי, חזור ובקש, שיספר לי מה מעיק עליו ומדוע הוא כל כך מוטרד. נראה לי היום, שתוצאות הקרב באל-עריש היו הגורם למצב רוחו. הוא סיפר לי כי מפקדו הוא מ., וזה מדאיג אותו. אותו מפקד היה מאוחר יותר המפקד בגבעה 69, ובדיעבד, ידוע מה קרה בגבעה. בשיחתנו, הנושא המרכזי היה דאגה ל-"מה יקרה לאנשים - חבריו לקרב, ותפקוד המפקד במשימות הבאות". ואכן, הדאגה הזו הייתה אחת מהערכים האופייניים, שסימלו אותו. במבנה גופו המוצק הייתה חבויה נשמה מאוד עדינה, בעלת ערכים של נאמנות ומסירותו לחבר, שלא ידעה גבול. מנחם נפל תוך כדי חיפוי באש על הנסיגה. נאמן לערכיו, על פי חברים מאותו קרב, על גבעת שלושת המגדלים, היא גבעה 69."

נכדו של חיים כתב בעבודת השורשים שלו על אח סבו: "... בפלמ"ח הוא עזר למעפילים להגיע לחוף והגן עליהם מפני הבריטים. בסוף שירותו כפלמ"חניק הוא עבר לגור לבד... והחל לעבוד במשטרת היישובים העבריים... מדי שנה, אני ומשפחתי נוסעים לאזכרתו של מנחם בגבעה (נקראת כך כי היא נמצאת 69 מטר מעל פני הים). במקום בו התנהל הקרב הוקמה אנדרטה לזכרו ולזכר חבריו שנפלו יחד איתו בקרב. לאחר האזכרה אנו נוסעים לבית הקברות, בו הוא קבור."

בעקבות הדלקת נר וירטואלית שפ"א-פ"ג: "מדהים תמיד מחדש איך אדם שלא הכרנו יכול להיות זיכרון כל כך מלא חיים, כמעט אפשר לצייר אותך בבית עם החיוך המפורסם, החברים, אהבת הארץ והמשפחה. כל אלו המשיכו לפעום דרך אבא, והם פסקול חיינו והמשך הדורות. יהיה זכרך ברוך".

13 אפריל 2021

"איש גיבור. נלחם עד למותו להגנת חבריו והשאיר מורשת וצוואה ערכית, שלאורה ההורים גידלו אותנו בבית משפחת רוטמן ואותה המורשת אנו מנסים להנחיל לדורות הבאים. המחוייבות לארץ הזאת, הרעות, הדבקות במטרה, המשפחה כערך עליון והמלחמה על אמונותיך. תמיד נזכור."

דלית רוטמן 25 אפריל 2023

בית הפלמה
התקבל מ...
תאריך...
שנת ב...

אפי'ם: אלכזר אלני' בית
ידין/הקיימת זגיי
124

אלני
28

134-7

מנחם רוטמן

3

נולד: ט"ו בניסן תרפ"ט (23.6.29)
נפל: ג' בניסן תשי"ח (10.6.48)

כבר בשחר ילדותו ידע מנחם את חובתו לעמו, ושאף תמיד למלאה בשלמות, בכל להסתחיים והתלהבות הגעורים שפעמו אותו. כבר בהוסד

לא, אני חייב ללכת...
וכך התגייס למשטרת הישובים העבריים, ושרת בעמק הירדן, במגרה, בכדורי ועוד.
רבה היתה התמרמרותו על שלא הורשה להשתמש בנשק כאות נפשו בשעת קטטה עם הערבים: גותנים בידך רובה ואין מרשים לך להשתמש בו - היה אומר - כדחליל מפמידים אותך...
לאחר ששרת כשנה וחצי במשטרת הישובים חזר לחיים אזרחיים בעיר. החל לדאוג להוריה, והחל להסתגל לחיים השקטים של הבית החם והנזוף. לאחר זמן קצר מצא חברים, ובפעם הראשונה בחייו הצעירים התחיל לחיות ממש...

אולם רק כחצי שנה הרשהו הגורל ליהנות מחייו. הגיע ה'29 בנובמבר, ושוב התיצב לשרות. הוא לא חכה עד שיפורסם צ'רתיגוס, אלא יצא למקום הרכב בשרונה מיד לאחר הלילה המפורסם. בו השתוללה שמת'העצמאות ברחובות עד אור הבקר... מעתה, הוא משתתף בקביעות בכל פעולות הקרב בדרום: ג'בליה, יעזור, בית'דגון, חולדה, לטרון. לאחר חזרו מפעולות קרב היה מרגיע את הנרי במלים רכות, והיה משתדל להפיג את דאגתם.

אמא - אמר פעם - אל בכי, אנו נלחמים כדי שלא נצטרך לבכות עוד, כדי שנוכל לחיות ולשמוח ככל העמים...
מסור ונאמן היה, ומוכן לכל קרבן. וכך אמר אלי פעם:
הרי במלחמתו של עם מוכרחים לנפול קרבנות, ומה ההבדל אם הגורל יטיל זאת עלינו או על זולתנו...?
היום המר לא אחר לבוא. בעת הקרב על הגבעה 69 פלח כדור אויב את ראשו, ושם קץ לחייו הצעירים, התוססים והרעננים. עד הרגע האחרון המשיך להלחם באחרוני כדוריו המסיד לחפות על נסיגת חבריו, אך הוא עצמו לא נרתע ולא זז.

רק בן תשע'עשרה היה בנתק לפתע פתיל חייו. נער לכאורה, אך כל אלה שהכירוהו יודעים, כי פעם בו לב אמיץ של גבר העשוי לבלי חת, של לוחם נוקסה, אשר אינו יודע נסיגה מהי...

רק בן תשע'עשרה היה בנתק לפתע פתיל חייו. נער לכאורה, אך כל אלה שהכירוהו יודעים, כי פעם בו לב אמיץ של גבר העשוי לבלי חת, של לוחם נוקסה, אשר אינו יודע נסיגה מהי...

מתוך ארכיון הצבא.

הבריגדה היהודית רצה להצטרף לשורות, אלא שלא קבלוהו מפאת גילו הרך. לאחר שלא נתקבל לא מצא את מקומו בעיר, ויצא להכשרה בנגבה, שם הושלם תנוכו ונתגבש אפיו, שם הפך להיות טיפוס של עובד ולוחם, המוכן להגן על ארצו ללא חת וללא רתיעה, שם נתגבש כאדם, אשר המושג 'נסיגה' חסר באוצר'מליו...

מההכשרה עבר לפלמ"ח והשתתף במלחמת ההעפלה, בעת שהצבא הבריטי שם מצור על כפר גלעדי על מנת לאסור מפעילים שהגיעו לשם.

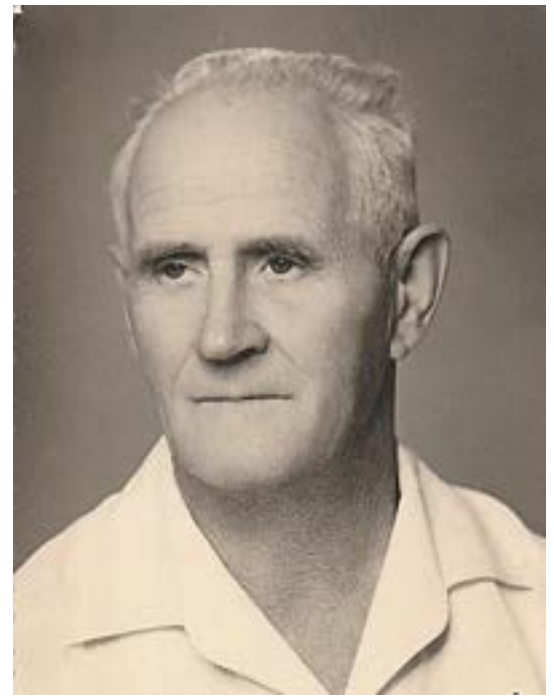
לאחר סיימו את תקופת שרותו בפלמ"ח חזר הביתה לזמן קצר, אך שוב לא מצא את מקומו בעיר. לא הועילו כל השדולים של הנרי וקרוביו, שנסו לשכנע אותו שישאר בבית. אחת היתה השובתו:

ילדות תל-אביבית: חיים (מימין, בשתי התמונות), אחיו הבוגר של מנחם, האימא שרה ומנחם, גינת "חמי טבריה", 21.3.1944 [יומיים לאחר כניסת ההונגרים לקרפטורוס...]

מנחם והאימא שרה

הנוער

האבא של חיים ומנחם, משה רוטמן

מנחם בתנועת

אוגוסט 1943, חוף הים בתל אביב: חיים (מימין) ומנחם רוטמן

מנחם עם החברה, יהודית, בסג'רה, פברואר 1947

ימי נעורו של מנחם
"לחברי מנחם מחברך אלי"
26.5.1948
כשבועיים לפני נפילתו

מנחם רוטמן באימונים בעמק הירדן

סיפור הקרב בגבעה 69 - שלט שעל הגבעה

חיים רוטמן עם בתו, ענת, ביום סיום קורס הקצינות שלה, ליד האנדרטה בה מונצח מנחם

חיים, האח, ואשתו, ציפורה. חיים נפטר ב-2009, צפורה ב-2015. הוא אהב מאוד את חיי הצבא, אך לאחר נפילת אחיו, היה לו קשה מאוד להישאר. הנכדים היו כל עולמו.

110. רייזמוביץ גזה, בן כרמלה-קריינדל ויוסף-זלמן, נולד בשנת 1926 בטרסאבה [ראו עדכון תאריך לידה].

משלט שייח' עבד שליד מנרה הוחזק על ידי כוחותינו. ב-22.10.1948, במהלך ההפוגה השנייה, תקפו כוחות קאוקג' את המשלט במפתיע והוא נפל בידיהם. באותו יום תקפה פלוגת משוריינים של חטיבת "כרמלי" בניסיון לכבוש את המשלט מחדש, אך ללא הצלחה. למחרת נערכה התקפה נוספת, אך גם הפעם ללא הצלחה.

בקרב זה נפל גזה, ביום כ' בתשרי תש"ט (23.10.1948).

בן 22 בנופלו. הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בראש פינה.

• התמונה התקבלה בסיוע עמותת "לתת פנים לנופלים"

השלמת מידע: מדף עד שמילאה האחיינית שלו, דבורה איצקוביץ (לבית רייזמוביץ), עולה שאביו של גזה היה יליד 1886, סנדלר במקצועו. קריינדל אשתו הייתה בת משפחת פרקש, ילידת 1890, מטרנובה. שמו של גזה מופיע ברשימת נרדפים, בן קלרה [קריינדל] פרקש, יליד 1928 (ולא 1926 - כפי שהייתה באמת שנת לידתו).

באחד מאתרי "תפוז" מצאתי את התיעוד של אבי איצקוביץ, בנה של דבורה: "גזה רייזמוביץ היה אח מאומץ של אימא שלי. עלה לארץ בשנת 1948, מיד התגייס לצה"ל, ונהרג בשבוע הראשון בקרב מנרה, קבור בראש פינה כחלל צה"ל".

רשימת עולים שבאו לא"י

31.17.48

המדינה / המפלגה - המחוז - העברות - האגדה

המסמך	השם	תביל	הסוג	מס' הרישוי	הקריובים בא"י וכתובתם	הערות
רייזמוביץ	גזיס	22		צ'כיה	ארבע בלטי, נהריה	קב"מ/סילר
רייזמוביץ	נרדפר	18		צ'כיה	מבנה-בורוכוב	
רייזמוביץ	מאוריץ	18		פולניה	סלום רנר, קב"מ	ספידה
רייזמוביץ	אנה	18		צ'כיה	אליקזר רייך, ח"א	מבנה הפועלים
רייזמוביץ	יעקב	18		צ'כיה	קארצי הורק	
רייזמוביץ	אילנה	20		צ'כיה	ניר-דוד	
רייזמוביץ	מאיר	20		פולניה	קמאחור, געחון	
רייזמוביץ	הורולף	25		צ'כיה	עין-המפרץ	
רייזמוביץ	ינה	17		צ'כיה	נצה	
רייזמוביץ	אריס	23		צ'כיה	השוה"צ	
רייזמוביץ	לאו	26		צ'כיה	בני-עקיבא	
רייזמוביץ	גזה	18		צ'כיה	השוה"צ	
רייזמוביץ	קורט	20		צ'כיה	אלזה רייך, ח"א	הרב קוק 8
הפארט ארוהרס	זיגפריד	32		הולנד	קמ, ארצי הורק	
שואלב	פני	23		רומניה	מרדכי רפפורט, ח"א	נמסיה-
סוויצ	הלנה	24		צ'כיה	קב"מ מוליות	
סוויצ	אפיל	19		צ'כיה	זינור אלה, פתח-הקנה	מינסקר 5
סולץ	מנרה	17		צ'כיה	טויבר סמואל, פרס-אנה	העובד
				צ'כיה	סובל יצחק, ח"א	הקונברט 6
				צ'כיה	קב"מ/סילר	

המתנדב דורון לייטנר מעמותת "לתת פנים לנופלים" סייע רבות באיתור מידע על גזה רייזמוביץ, כולל את תמונתו, החסרה באתר "יזכור". להלן המידע מעדותו: באתר "ארכיון המדינה" אותר תיק "רשימת העולים", שבה מופיע שמו;

המספר הסידורי 417, רייזמוביץ גזה, בן 18, צ'כיה; [אישור לכך שהיה יליד 1928, כי היה בן 18 כשעלה ב-1946]. [שורה 12]. שמו מופיע בעמוד 141 בקובץ "רשימת העולים": תנועת השוה"צ, על אניית

28567
8.10.46
CONFIDENTIAL

F. 216 THE PALESTINE POLICE FORCE.
MEMORANDUM OF PERSONAL DATA (POLITICAL).

No. 1940

1. Full name (and aliases) REISMOVITOV GERA

2. Father's name Josy 3. Mother's name and maiden name Chana Forkosh

4. Address in Palestine Shoemake

5. Occupation (state if unemployed)

6. Name and address of employer

7. Place of birth (village and district) Terevrah

8. Date of birth 28/4/28 9. Religion Jew 10. Married or single S

11. Name of spouse (if wife, maiden name)

12. Present nationality, and how acquired Czechoslovak Republic

13. Present circumstances (desirable or otherwise: state whether in possession of money or other valuable property)

14. Date, and port or place of entry into Palestine May 4 1946

15. Details of passport (if available, it should be attached)

16. Description:—
Age 18 Height 162 Build medium Eyes brown Nose straight
Mouth and teeth good Hair brown
Moustache none Beard none Complexion white

Special marks, habits, peculiarities, deformities, etc., which may facilitate identification

Usual dress European

(P.T.O.)

המעפילים "החייל העברי" שהגיעה ארצה, לנמל חיפה, ביום רביעי, 31 ביולי, 1946. מידע זה לא מופיע באתר "יזכור". תמונתו אותרה גם כן באתר זה.

בתיק "טפסי זיהוי אישיים של עולים בלתי לגליים שהגיעו בספינת המעפילים "החייל העברי", כרך ג'. (טפסיו ותמונתו מופיעים בעמ' 97-98).

בתיק מופיעים, בין השאר: תמונתו החסרה, תאריך לידתו החסר: 28 באפריל, 1928 (ולא 1926, כפי שנכתב באתר "יזכור"); שמות הוריו: האב היה Josy (יוז', יוסף); האימא Chana Forkosh (חנה פורקוש/פרקש) Farkash (קריינדל); משלח יד - סנדלר ("עושה נעליים"); שתיים מהשפות שרשומות יותר בבירור: הונגרית ורומנית; היה בבוכנוולד.

פנה אלי רייזמוביץ מנחם (מנדי), שאביו, יהודה-אריה (לייביש) רייזמוביץ, היה בן דודו של גזה. מנחם קישר אותי עם אורבך חווה, שאימא שלה, אידה (אידס) לבית רייזמוביץ, הייתה אף היא בת-דודה של גזה. בעקבות כך הושלמו הפרטים הבאים:

לגזה היה שם עברי: אליקים; שמו באידיש היה גצל. לגזה היה אח בשם שלום (שולם), שאחרי המלחמה היגר לארה"ב, שם חי ונפטר; את שם משפחתו שינה לאנשל. בזמן המלחמה שרת גזה עם בן דודו, אברהם רייזמוביץ, כסנדלרים בשרות ה-SS. כשתמה המלחמה אמר גזה לאברהם: "אני לטרסבה לא חוזר; אני עולה לארץ ישראל". כשאברהם עלה ארצה ב-1971 הוא פנה למשרד הביטחון במטרה לאתר את קבר בן-דודו. הקבר נמצא בראש פינה. חווה ואחיה עולים מדי שנה לקבר זה. לא ידוע האם היו אחים נוספים שנספו בשואה.

Ung.-Jude A-4518

Konzentrationslager Art der Haft: _____ Gef.-Nr.: 117551 ✓

Name und Vorname: Rezmovics Gezo ✓
 geb.: 28.4.1926 zu: Teresva, Kom. Maramaros
 Wohnort: Teresva, u.o.
 Beruf: Schuhmacher Rel.: mos.
 Staatsangehörigkeit: Ungarn Stand: ledig
 Name der Eltern: Vater: Schuhmacher Jozsef R., Näh. u. b. Rasse: _____
 Wohnort: Mutter: Klara R., geb. Falkosy
 Name der Ehefrau: Teresva, u.o., 22 in K.L. Auschwitz Rasse: _____
 Wohnort: _____
 Kinder: _____ Alleinig Ernährer der Familie oder der Eltern: _____
 Vorbildung: _____ 22.1.45 KL Auschwitz
 Militärdienstzeit: _____ von — bis _____
 Kriegsdienstzeit: _____ von — bis Raumarca Giera
 Größe: 22 x 1945 Nase: _____ Haare: _____ Gestalt: _____
 Mund: _____ Bart: _____ Gesicht: _____ Ohren: _____
 Sprache: _____ Augen: _____ Zähne: _____

המקצוע: נגר, האבא: יוסף – סנדלר; האימא: קלרה לבית פרקש

KL BUCHENWALD (Männer) ID Nr. [ ]

REZMOVICS Gezo
NACHNAME VORNAME

28.4.1926 Teresva 117551
Geb.-Tag Geb.-Ort Nr.

Häft. Pers. Karte . . . . . ☐	Mil. Gen. Quitt. . . . . ☐	Dokumente: [7]
Eintrittskarte . . . . . ☐	Order f. Disp. . . . . ☐	Inf. Karten: [ ]
Eintrittsverzeichnis . . . . . ☐	Tafelverteilung . . . . . ☐	Bemerkungen:
Postkont.-Karte . . . . . ☐	See, Vers. Unterlagen . . . . . ☐	
Schreibst.-Karte . . . . . ☐	Zahnbehandlungskarte . . . . . ☐	
Häft. Pers. Stemp. . . . . ☐	Korrespondenz . . . . . ☐	
Beraterkarte . . . . . ☐		
Krankenkärtchen . . . . . ☐		
Arbeitskarte . . . . . ☐		Umschlag-Nr.: [ ]
Geldverw.-Karte . . . . . ☐		
Nummernkarte . . . . . ☐		

21.2.45

Name: R e z m o v i c s Vorname: Geza

Geb.-Tag: 28.4.26 Geb.-Ort: Teresva

Beruf: Schuhmacher

Inhaftiert: Konz.-Lager Buchenwald Nr. 117 551

Nationalität: Ungar (Jude)

Weitere Angaben: eingel. 22. 1. 45

R1

אנדרטת הנצחה במנרה,
עליה מונצח רייזמוביץ גזה

[למען האמת, היה בן 20 בנופלון]

111. **שוארץ דוד (דודי)**, בן שרה-פייגה ומרדכי, נולד בשנת 1923 (תרפ"ג) באירשאבה, ושם אף למד בבית-הספר המקומי. דוד היה בין מיליוני היהודים אשר נשלחו למחנות המוות בזמן מלחח"ע השנייה והצליח לשרוד ולעלות לארץ ישראל כשנה לאחר שחרור המחנות. בארץ הצטרף לקיבוץ עין אילה ושהה בו עד שפרצה מלחמת העצמאות. אז התגייס והוצב בחטיבת "כרמלי" אשר לחמה בחזית הצפון. ביום י' בתמוז תש"ח (17.7.1948), במסגרת מבצע "ברוש", שנועד לחסל את ראש הגשר הסורי במשמר הירדן, נפל דוד בקרב ליד דרדרה שממזרח לאגם החולה והובא למנוחות בדרדרה. על פי בקשת אחיו הועבר ארונו לבית העלמין הצבאי בנתניה. בן 25 בנופלו.

• התמונה התקבלה בסיוע עמותת "לתת פנים לנופלים"

השלמת מידע: אחיו של דוד היה משה. הוא מילא דף עד בשנת 1999, שם ציין שהמשפחה מנתה 7 ילדים. האימא, שרה-פייגה, הייתה ילידת לוצ'קי, ממשפחת גוטסמן. האבא מרדכי נקרא גם מרטין.

עדויות נוספות מעלות עוד שמות של אחים של דוד:
שמואל (1902-1982), התגורר בארה"ב ונולדו לו 3 בנות;
מנדל (מקס) (1905-2000), התגורר בארה"ב ונולדו לו בן ובת;
הינדה (1908), נישאה לבן משפחת כץ וחיה בבריסל, בלגיה, נרצחה בשואה יחד עם שני ילדיה;
משה (1911-2006), נולדו לו 3 ילדים; אחד/אחת נרצחו בשואה;
לאה (1912), חיה כנראה גם היא בבלגיה; נרצחה בשואה;
רייזי (1914) ודוד, שלדעת בן המשפחה היה יליד 1920 (ולא 1923).

הינדה, אחותו של דוד

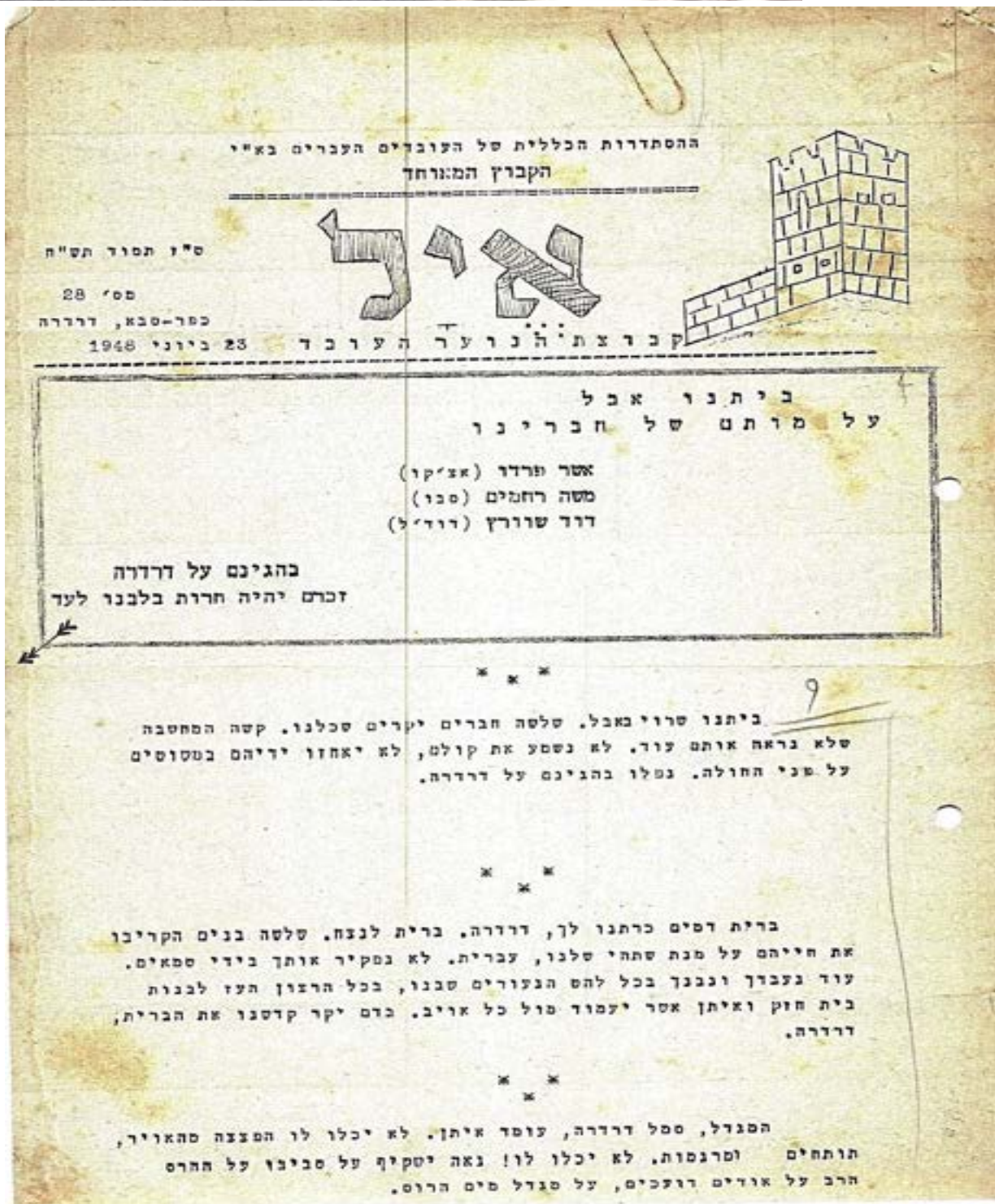
במזרח עמק החולה, הוקם בשנת 1946 קיבוץ אייל (שם קודם של האזור - דרדרה, אשמורה). בשל מיקומו בגבול סוריה סבל היישוב מהתקפות מתחילת מלחמת העצמאות, וביוני 1948 השתלטו הסורים על משמר הירדן שמדרום לכאן. בבוקר ט' בתמוז תש"ח (16.7.1948) פתחו הסורים בהפגזה על היישוב, בו היו כ-30 חברים ותגבורת מחטיבת "כרמלי", ובהמשך הסתערו על המקום. התקפתם נהדפה, אך הקיבוץ נהרס וננטש. אחרי המלחמה הוקם קיבוץ אייל בשרון. במקום זה הייתה ראשיתו של קיבוץ גדות, אשר מאוחר יותר עבר מעט דרומה. האתר מנציח את קיבוץ אייל ושלושה מחבריו שנפלו כאן בקרב נגד הסורים.

אתר הנצחתו של שוארץ
דוד (דודי) בדרדרה.
יחד איתו נהרגו שני חבריו,
אשר פרדו ומשה רחמים

דברי הספד לזכרו של דוד
שוארץ מגרעין קיבוץ
אייל במלאת שנתיים
לנפילתו של דוד שוארץ

דוד שורץ (דוד'ל)

דוד'ל איננו. קשה להאמין וקשה לפגוש את המציאות הסרה. אני רואה אותו לפני איך שהוא מסתובב בינינו ומיו מלא בדיחות. בכל מקום שהופיע הופיעה אתו רוח'עליזה, ואתו הופיע על פניהם של החברים חיוך עליו. כלנו אהבנוהו והוא אהב את כלנו. נפשו היתה קסורה אלינו. לחברי דרדרה.

דוד נולד בשנת 1924 בעיר אורטובה אשר בקרפטס-רוס ע"י העיר סנקץ'. היה יליד של מסעדה ארוקה וחסידיה. התנועה החלוקית שפרחה אז בסביבתו ובהיותו ילד מטכה גם אותו. ומאז השתנו חייו. יצא את החרר ואת

בערבים כשיצאנו לטייל בסירה על החולה שהיתה כל כך חביבה עליו, לא הפסיק לספר על חייו בתנועה, על הסייולים הרבים שקשרו אותו לארץ. עם כניסת הנרמנים להונגריה סחבו אותו יחד עם אלפי אחיו למחנה ההשמדה, לאוסביץ'. עם עבר את כל סדורי גהינוס ואיך שהוא ספר "רק דבר אחד החזיק אותי בחיים והוא לראות את הארץ ולבנותה". בטחרור הרוסים את המחנות חזר דודיק לעירו ולא מצא בה אף אחד. הוריו ואחיו כלם נטרפו בתאי הגאזים של ה"איבערסנצ'ן". והוא הלך להגשים את חלומו. יצא את עיר מולדתו והגיע לאיטליה. עם התגייס לבריגדה הארצישראלית כדי לעלות ארצה. בהגיעו לארץ - תחת השפעת החנוך סקבל עוד בחוץ לארץ הצטרף דוד'ל לקבוצה בראשית צעויו. אחרי עבודות חוץ בפוסבה ובמסקים ראה את חלומו להתגשם בהכנסו לדייג על ים החולה. הרבה שוחחנו אתו על הרגשתו בחברה והוא טען רק דבר אחד: שאת דרדרה עם החולה לא יוכל לעזוב. ועבר הרבה מסברים ותמיד נצח אותם. איט העבודה היה עוד מילדותו. כזה היה גם כאן. מסור לעבודתו ולקבוצה. אף פעם לא התאונן. רק הלהיב את חבריו בעבודה איטוא שהיה בין הראשונים.

דוד'ל, קשה לתאר שאתה איננו. אין לשכוח את דמותך ואת טניך הרציניות ומחייכות. חלומך נתגשם. הגעת ארצה, בניית אותה והקרבת לה את חייך.

זכרוןך יהיה לנצח בתוכנו ונמסידך בדרכך שהגורל האכזרי הפסיק אותה. קברך הרצנן קוסר אותנו לדרדרה ונותן לנו כוח להמסיד ולבנות מחדש אותה. נוח בקסט! אנחנו עומדים דום לפניך ונסבעים לנקמה!

ד.ט.

דברי הספד לזכרו של דוד שוארץ מגרעין קיבוץ אייל במלאת שנתיים לנפילתו של דוד שוארץ

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזכרו ביום הזיכרון תשפ"א:
 "לזכר הדוד שלא הספקתי להכירו."
 נורית כהן שוורץ 14 אפריל 2021
 בתו של משה, אחיו של דוד

112. שווארץ צבי יהודה (אדום), בן יפה-שיינדל ומשה-יהושע, נולד ביום י"ב בחשוון תר"ץ (15.11.1929) במונקץ', למשפחה ענייה ושומרת-דת. תחילה למד בחדר ואחר-כך זמן-מה בבית-הספר היסודי הכללי. בהיותו בן עשר שלחוהו הוריו לגימנסיה העברית שבעיר. עם היכנסו לגימנסיה הצטרף לתנועת-הנוער "השומר הצעיר", והיה אחד הפעילים בה. משהחמיר מצבם של יהודי קרפטו-רוסיה עבר לבודפשט והוכנס לאחד ממוסדות הצדקה כדי ללמוד מקצוע. יהודה צבי עבד כשוליה בבית-חרושת למקררים. עם כניסת הגרמנים להונגריה, במרס 1944, נאלץ לנדוד

ממקום למקום. באחד החיפושים נתפס ונשלח לפלוגת-עבודה. לאחר סבל ועינויים נמלט, תחת אש רוביהם של שוביו, והסתתר בבונקרים של המחתרת הציונית בבודפשט. לאחר שכבשו הרוסים את הונגריה חזר למונקץ' לחפש את הוריו. שם מצא את אחיו ושניהם החליטו לעלות ארצה.

צבי הצטרף לחברת-נוער של "השומר הצעיר" ולאחר נדודים רבים העפיל בספינה "המעפיל האלמוני". נתפס והובא עם חבריו למחנה מעפילים בקפריסין. שם עבר קורס למדריכים והיה למ"כ בפלמ"ח. בקפריסין התמסר לפעולה במזכירות התנועה עד שהגיע ב-24.9.1947 לחופי הארץ ונשלח עם חברת-הנוער לקיבוץ נגבה, שם פגש את אחיו, אשר איתו נמלט מהגולה.

היה נער אמיץ-לב וערני, שנשא תלאות רבות. עם בואו ארצה התפרק מסיוט עברו הקשה ומיהר להתערות בחיי הארץ. בקיבוץ נגבה החל לומד את מלאכת הבנאות. בתקופת מלחמת-העצמאות ניצב בעמדות ההגנה של קיבוץ נגבה. היה לוחם מעולה ממדרגה ראשונה ובעל אומץ-לב בלתי-מצוי, שהפליא את כל חבריו. בבוקר יום י"ב בתמוז תש"ח (19.7.1948) כ-12 שעות לאחר ההכרזה על הפוגה, יצא עם חברו לשטח-ההפקר לאסוף נשק ושלל-מלחמה שהשאירו המצרים. יהודה צבי עלה על מוקש, נפצע פצעים אנושים ומת אחרי עינויים קשים. הובא למנוחת עולמים בקבר אחים בבית הקברות של נגבה. בן 19 בנפלו.

השלמת מידע: שוחחתי עם רחל מרמלשטיין מקיבוץ נגבה, שהייתה בגרעין עם צבי. היא סיפרה שהיה ג'ינג'י וזה מקור כינוי "אדום". כבוגר הגימנסיה העברית, הוא שלט בשפה העברית. רחל הייתה שייכת לגרעין הבנות "תחייה" וצבי היה שייך לגרעין הבנים, שהיו מבוגרים מהן בשנה לערך. האח, המבוגר ממנו הגיע לקיבוץ יקום.

צבי עלה על המוקש יחד עם עוד שניים; לאחד מהם, אבי שדמי (דולודביץ), נולד ילד 4 יום לפני האסון, והוא נקרא על-שם אביו.

מדברי ההספד של חיים סולה. חיים היה אף הוא יליד מונקץ', למד בגימנסיה העברית בעיר והיה גם חבר בתנועת "השומר הצעיר" כמו צבי-יהודה. מסתבר שחיים סולה היה חברו של ישראל שווארץ, אחיו של צבי-יהודה

היה אהוב על כל מי שהכירו. זריז ופקח בעל מוח חריף, כולו שופע חיים. כרכו על מוקש נפל כ-19 ביולי, 12 שעות לאחר שניכנסה הפוגה לתוקפה! אחיו שאף הוא הזדמן שם לקרב שמע עוד את גניחוהו האחרונות. שעה תמימה נאבק קשה עם מור המוות ולא יכול לו. כל המאמצים להצילו עלו בתוהו, והוא הוציא את נשמתו ונקבר בקבר האחים בנגבה יחד עם ירידו לקר: אברמק דולוביץ. "הנאהבים והנעיסים בחייהם ורחמיהם עליהם"

צבי שווארץ

צבי, או כמו שכינוהו: „האדום האדום הזה“ — נותר לנו מהשרידיים האחרונים של תנועת השומר הצעיר הגדולה בחבל קרפטורוס. הוא נולד בשנת 1927 בעיירה היהודית מונקאץ שהשתייכה לצ'כוסלובקיה. בן להורים אדוקים. כרגיל בימים ההם צעד את ראשית צעדיו ב„חדר“ ובבית-ספר עממי של ה„גויים“. בהיותו בן עשר שיכנע את הוריו שיתנו לו ללמוד בגימנסיה העברית, אז מרכז התסיסה הציונית והתחיה הלאומית. אל תנועת השומר הצעיר הצטרף בילדותו. אזכור אותו כ„בן-מדבר“. כשחדרנו לגימנסיה העברית לשם ארגון — התיצב בין הראשונים ומשך אחריו את כל בני חברתו. נשא בעול התנועה. עבד את כל עבודות ה„קן“, והשתתף בכל מפעלי התנועה במסירות ובנאמנות למופת.

כשמצב יהודי הונגריה החמיר וביחוד בקרפטורוס רחפה סכנת חרב הגירוש מעל יהודיה נתיני-החוץ, העלינו את הנער צבי, לבודפשט, ללמדו אומנות. בעזרת אחד הנדבנים נתקבל למעון, שם דאגו לקיומו. אפס, צבי לא השלים עם תנאי חייו ושיטת החינוך הזו. התקומם נגד זה. ביחוד התמרמר על התמונות התלויות מעל מיטת כל ילד, שלא היו אלא תצלומי „גומלי החסדים“, הבאים להזכירם שבצילם הם חוסים... עם רדת השואה על יהדות הונגריה עקב פלישת הנאצים ירדה התנועה למחתרת והוא אתה. באחד הימים נלקח ל„מחנה-עבודה“ והתנסה ביסורים ועינויים גוראים תחת שבט הנוגש הנאצי-הונגרי. החליט לברוח משם ויהי מה. בשעת בריחתו הספיק עוד לשמוע את הד היריות שירו אחריו אך לא פגעו בו והוא נמלט בעוד נפשו בכפו והגיע מחדש אל התנועה. אחר התגוררות בבונקרי התנועה זכה לשיחרור ע"י הצבא האדום. בחזרו לעיר מולדתו נפגש עם אחיו ובמהרה מחליטים לעלות ארצה. בדרך הנדודים ארצה, מגיע ב„המעפיל האלמוני“ לקפריסין, עובד במזכירות התנועה עד שעגן בחופי המולדת. עם קבוצתו, כחברת-נוער, בא לנגבה וחיש מהרה נרתם למאמץ המלחמתי. בחיי החפירות מתרוצץ מתעלה לתעלה, מעמדה לעמדה, מבונקר לבונקר. אינו יודע פחד מה הוא. פעמיים כיסתה אותו מפולת מפגזי האויב כשהוא רץ עם תחמושת אל חבריו לקרב, מנער מעליו את האדמה ומוסיף לרוץ עם התחמושת לתעודתו. היה אהוב על כל מי שהכירו; זריז ופיקח, בעל מוח חריף, כולו

שופע חיים. בדרכו על מוקש נפל ב-19 ביולי, 12 שעות לאחר שנכנסה ההפוגה לתקפה.

נקבר בקבר האחים יחד עם ידידו לקרב: אברהם דולוביץ. „הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו“. שמו יהיה חרות בקרבנו, לעד.

חיים סולה

„אָדום“

איך „אָדום“? אָדום, אָדום, איה אתה? הלא תענני. אני זה חברך הקרוב ביותר. חבר לכיתה בנגבה, לחדר, לחוג, ותחילה גם לעמדה. לכול. לפני כמה חדשים חגגנו יום-הולדת. אז התפייסנו אחרי תקופה של רוגז אוילי וילדותי. ואחרי-כן הלכנו יחד לעמדה. אתה ביקרתיני ואני ביקרתיך. דיברנו על פוליטיקה, על צבאיות, על סיפרות, על חברה. ועל מה לא דיברנו? וכמה התקוטטנו, רבנו והוכחנו אחד את השני. וכמה הרגזתי אותך, „מתחתי“ אותך, לעגתי לך ואתה — לי. האם לא היינו קשורים בכול, מהבוקר עד הערב? וְגִוֹךְ כְּנִיתִי אוֹתְךָ. ואתה אותי — מיכל אנג'לו. אָדום, אָדום. מה אני יכול לכתוב עליך? הנך יושב כאן לפני בשערות ראשך האדומות ונמשיך הגדולים בפנים. האם עלי לשמוח או לבכות, למה הנך שותק?.. אין לי מה להגיד לך. אתמול או שלשום פגשתי אותך בתעלה. זרקנו את הרובים, התלוצצנו לרגע קט וגרשתי אותך שתלך לדרכך וגם אני אלך לדרכי. איך הפגיוזו אותו רגע, ואיך הפציצו! האם זה שינה במשהו את מצב-רוחנו? — יום ההסתערות היה זה. אמרת לי, שהיית נאלץ לקחת את פיקוד-הקטע בידך. לאיזה בחור נועז ואמיץ נהיית פתאום? בדעה אחת היינו, כי הגבורה איננה יותר ממליצה. אבל אני חייב להגיד ולהכריז בקול רם, שאתה הנך בחור זה בנגבה, שאינו יודע פחד מהו. הסתכנת מאה אלף פעם. ורק נס שאז לא קרה לך כלום.

למחרת יצאת להביא שלל. הבאת הרבה. והוספת לצאת. פעם יצאנו יחד לגן והבאנו רובים ומרגמה עם פגזים. בליל ההפוגה התישבנו בחצר כולנו, כל החברה, שרנו, התלוצצנו על חשבונך, על חשבונני, ועוד ועוד... אז נדברנו שבבוקר יוצאים לסביבת הבאר. שלשתנו. עם אברמק. קראת לי בבוקר, העירות אותי משנתי ואני לא הלכתי.

אָדום. אָדום! מי פילל שלא תחזור מסיורך המורגל, מי פילל, שנפרד

לעולמים?

מותך הוא מהריד ביותר. כי הארץ סביבנו שקטה כבר. קולות התותחים

נדמו. ואתה, שהמות לא יכול להשיגך — הלכת בעצמך לחפשו — ומצאת אותה. למעטים נתת לחדור לתוך תוכך. מעטים ידעו על חייך הסוערים והתוססים מבפנים ועל לבטיך הנפשיים. איך אוכל לעבור על יום-הולדתך באפס-מעשה. כמה טרחת למעני ולמען איצו ביום הולדתנו. אימצת את כל כושר המצאתך כדי לענגנו ולשעשענו. לא היית לי סתם חבר. הרבה יותר מזה. אין מלים לביטוי חברות זו שהייתה מושרשת בנו; הערבים בחדר-האוכל, השחמט עד חצות הלילה, שינת-הצהרים והאיתורים ללימודים. לכול היינו שותפים. וקמת בבוקר אחד בהיר ושקט ומצאת את מותך בעלותך על מוקש, שנועד לאויב, נגדו נלחמת.

האוכל לשכוח אותך?
לא ולא!

מנחם ק.

מסתבר שהמספיד הוא מנחם קניגסברג, יליד קרפטורוס אף הוא (מבילקי). מנחם החליף את שם משפחתו להראל וכינויו היו מנו. מנחם היה חבר במחתרת תנועות הנוער הציוניות בבודפשט. מצויד בתעודות מזויפות הוטל עליו לצאת אל רחבי העיר ולחלק תעודות אלו ליהודים. את הגיחות מ"בית הזכוכית" לביצוע המשימה ביצע פעמים אחדות בסיכון נפשו. הוא זכה לאות המציל היהודי.

מתוך התיעוד בארכיון קיבוץ נגבה, למדתי שלצבי היה אח בשם **ישראל** (בתמונה), שהתגורר בקיבוץ יקום. הוא היה אחראי על רשת המים בקיבוץ. הוא נפטר ב-1997. בנו, תמיר, הוסיף שהם היו, כנראה, 6 אחים. **אח** אחד נפטר בצעירותו. ישראל הוא האח אותו פגש צבי אחרי המלחמה. שתי האחיות היו **ציפורה (שרי) מהלר** (1925-2020) ו**מלכה קרון** (1924-1990), [נישאה לארווין] שהתגוררו במושב שדה משה בחבל לכיש. בדפי העד שמילאו ישראל וציפורה הם כתבו שהורים היו ילידי 1894; האבא נולד בצ'ופ, סוחר, נשוי לשיינדל לבית אייזדורף. האח שנרצח באושוויץ היה **מנחם-מנדל**, בן 15.

ציפורה (שרי) מהלר, אחותו של צבי-יהודה, ושלושת ילדיה (2018)

113. **שוורץ דוד, בן לאה ושלמה-זלמן**, נולד בחודש פברואר 1922 בסולוטבינו. היה השלישי מבין שבעת ילדי המשפחה. בעיר הולדתו למד וסיים שתים-עשרה שנות לימוד. דוד היה מטובי הנוער שהתחנכו בתנועת "השומר-הצעיר". התאפיין כאדם וכחבר והיה בעל גאווה לאומית ייחודית. עם פרוץ מלחה"ע השנייה נלקח על-ידי הגרמנים למחנה עבודה באוקראינה ובדרך-לא-דרך הצליח לברוח ממחנה העבודה והצטרף לפרטיזנים.

עם סיום המלחמה חזר דוד לעיר הולדתו ובמהרה אסף סביבו קבוצה של בני נוער יהודים, שמטרתה הייתה לנקום בגויים באשר הם. שיא פעילותם היה הצתת שורה שלמה של בתי יהודים שנספו בשואה ולא שבו לעירם, וזאת על מנת למנוע מהגויים לבוז את בתי היהודים. בפרוץ מלחמת העצמאות העפיל ארצה באופן בלתי לגלי והוגלה לקפריסין. לאחר תקופה במחנות המעפילים בקפריסין הגיע לארץ, הצטרף לגדוד השלישי של הפלמ"ח בחטיבת "יפתח", ושהה עם פלוגתו בקיבוץ להבות הבשן. השתתף בהתקפה השנייה על משטרת נבי-יושע, שנערכה בליל 19-20 באפריל 1948. החבלנים פרצו את הגדרות, קרבו לבניין והחלו להניח את חומר-הנפץ. תוך כדי כך התגלו והושלכו לעברם רימונים שגרמו לנפגעים. פינוי הנפגעים עיכב את הפיצוץ ובינתיים נפגעו לוחמים נוספים וביניהם החבלנים והמטען לא הופעל. עם עלות השחר ניתנה הוראה לסגת. הנסיגה בוצעה תוך לחימה בכוחות אויב ניכרים שהוזעקו למקום ולכוח היו נפגעים רבים. בין 22 הנופלים בקרב ביום י"א בניסן תש"ח (20.4.1948) היה גם דוד. הוא הובא למנוחת עולמים בקבר אחים בנבי-יושע. הניח אחריו אח ושתי אחיות. בן 26 בנופלו.

במכתבו האחרון כתב בין השאר: **"חייבים להילחם כדי שתהייה לנו ארץ ואם לא לנו - לכם תהיה"**.

אנדרטת כ"ח בנבי יושע - רשימת הנופלים (כוללת את משה אלקבץ שנהרג לפני כן). דוד שורץ - בטור השמאלי, שלישי מלמטה.

השלמת מידע: בשלושת הניסיונות לכיבוש המצודה נהרגו עשרים ושמונה חיילים, ועל כן המצודה קרויה על שםם (28 - כ"ח בגימטריה), רובם קבורים בקבר אחים למרגלות המצודה - כולל שוורץ דוד.

יוצר התמונה: י.ש. מוויקיפדיה העברית על שמו של דוד צ'רקסקי, שנפל באותו הקרב, כתב חיים חפר את השיר "דודו"

את תמונתו של שוורץ דוד קיבלתי מדורית פרי מעמותת "לתת פנים לנופלים" [באתר "יזכור" אין תמונה]

קבר האחים במצודת יושע (מצודת ל"ח)
Creative Commons ייחוס : צילום: ד"ר אבישי טייכר

משפחת שוורץ: (מימין) אדל, האבא - שלמה-זלמן, אטל-פסיה, זהבה-גולדה, האימא - לאה והאח צבי-אריה. אדל וצבי-אריה נרצחו באושוויץ עם הוריהם; השורדות היחידות מתמונה זו היו זהבה-גולדה ואטל-פסיה

בחיפוש בדפי העד של "יד ושם" מצאתי את עדותה של אחותו של דוד, אטל. היא מציינת שאביה, שלמה זלמן היה רב, והיה לו עסק לממכר עץ לבניין. היה בן 52 כשנרצח. אשתו לאה הייתה ממשפחת אלטמן, בת 44 בזמן רציחתה. למשפחה היו 7 ילדים. שתי האחיות והאח ששרדו היו: **אטל (אטיה-פסיה)** הרשקוביץ; היא חיה עד אפריל 2015 בכפר סבא. נולדו לה בת, שרה ריכטמן, ובן – ישראל. המשפחה התגוררה ברומניה ובשנת 1961 עלתה ארצה. **זהבה (גולדה) קראוס**, חיייתה בארץ ואחר-כך בארה"ב. נולדו לה 2 בנות ובן; היא ובעלה קבורים בבני ברק.

מקס, שהיגר אחרי המלחמה לארה"ב. למקס 2 בנות. אטל מילאה גם דף עדות על אחיה, **מרדכי**, יליד 1920, בוגר מדוד (שהיה יליד 1922), אשר נרצח באושוויץ, 1944 (בן 24). נרצחים נוספים היו **אדל**, ילידת 1926 (בת 18) ו**צבי-אריה (צביקה'לה)**, יליד 1928, (בן 16).

מקס (מקסימיליאן), אחיו של דוד בגיל 16 (מימין) ובגיל 26 (משמאל)

אָחיו של דוד: (מימין) צבי-אריה, אטיה-פסיה ואדל

בעקבות הדלקת נר וירטואלי לזיכרו ביום הזיכרון תשפ"א:

"אח של סבתא אטי זכרונה לברכה. אני הנכדה הבכורה נקראת על שמו. תמיד סיפרה על מה שכתב במכתבו, שנלחם כדי שתהיה לו ארץ ואם לו לא תהיה - אז לנו תהיה. ב"ה שזכינו בזכותו ובזכות אומץ ליבם של כל חללי המלחמות לאורך השנים שיש לנו ארץ לחיות בה. יהי זכרו ברוך."

9 אפריל 2021

כאן הסתיים הקרב... דוד שוורץ מונצח על השלט

מסמך שמצאתי בארכיון Bad Arolsen על שמו של דוד שוורץ, בן סלומון (שלמה) ולאה, לבית אלטמן, דובר יידיש, צ'כית והונגרית, נוסע לפלשטינה, מתגורר בפראג, כולל חתימתו

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD											
Impulse C.D. Registration No. 998821871		Original ☐ Duplicate ☒						For routing purposes A B C D E F G H I J K L			
SCHWARZ DAVID		M. ☒ Single ☐ Married ☐		F. ☐ Widowed ☐ Divorced ☐		TEWISH					
(2) Family Name		(3) Other Given Names		(4) Sex		(6) Marital Status		(5) Claimed Nationality			
19. 7. 1902		BRASLAVINA - CZECHOSLOVAKIA		MOS				(8) Number of Accompanying Family Members: 1			
(6) Birthdate		Birthplace		Province		Country		(7) Religion (Optional)			
(9) Number of Dependents: 1		SALAMON		ALTMAN		LEA					
		(10) Full Name of Father		(11) Full Maiden Name of Mother							
(12) Desired Destination		PALESTINE		(13) Last Permanent Residence or Residence January 1, 1938		PRAGA		CZECHOSLOVAKIA			
City or Village		Province		City or Village		Province		Country			
(14) Usual Trade, Occupation or Profession		(15) Performed in What Kind of Establishment		(16) Other Trades or Occupations							
YIDDISH, CZECHOSL., HUNGARIAN		(18) Do You Claim to be a Prisoner of War		Yes ☐ No ☒		(19) Amount and Kind of Currency in your Possession					
(17) Languages Spoken in Order of Fluency		(20) Signature of Registrant		(21) Signature of Registrar		Date: 2.7.1946		Assembly Center No. Policy			
(22) Destination or Reception Center:											
(23) Code for Issue		Name or Number		City or Village		Province		Country			
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28											
								(24) REMARKS			
								UNRRA Team 160			

114. שור צבי, בן אברהם [חסר שם האימא]. נולד בשנת תרע"ה (1915) בסיילש. בשנת 1939 עלה לארץ ישראל, כמעפיל, עם קבוצת חלוצים מקרפטורוס והצטרף אתם לקיבוץ "מחר" שליד כפר סבא. הוא עבד בחקלאות ונודע כפועל חרוץ, זריז ואיש נחבא אל הכלים.

במלחמה העולם השנייה התגייס לצבא הבריטי והוצב לפלוגה 606 של חיל החפרים. הוא שירת במצרים ובמדבר המערבי - במרסה-מטרוח ובטוברוק - ובמאוס 1941 נשלח ליוון עם החיל, שנועד לעצור את פלישת הגרמנים לארץ זו. כעבור כחודש נכנע החיל לגרמנים, אך פלוגתו של צבי הצליחה להימלט מקלמטה [Kalamata] שביוון - לכרתים. היא התמקמה באזור מפרץ סודה ונקלעה למערכה קשה כנגד הגרמנים. ביום האחרון לקרבות, ביום א' בסיון תש"א (27.5.1941), נפל צבי בקרב. אישה. בן 26 בנופל.

שמו הונצח ב"ספר ההתנדבות", בספר "יזכור" של מכון ז'בוטינסקי וב"ספר השנה של העיתונאים" תש"ו. אבן לזכרו הוצבה בבית העלמין הבריטי באתונה. עוד על שירותו בצבא הבריטי:

צבי שור (Shor Zwi), מספר אישי בריטי PAL/12421, התגייס לצבא הבריטי בשנת 1940. הוצב בחיל החפרים הבריטי (P.C. - Pioneer Corps) ביחידה Pioneer Coy 606. מקצועו הצבאי - חפר. דרגתו בצבא הבריטי טוראי (Pte. - Private). הונצח ב-ATHENS MEMORIAL, יוון, בציון 9 Face.

• צבי הוא מקל"ן [מקום קבורתו לא נודע].

גן הנעדרים, ירושלים (הר הרצל), שצבי שור מונצח בו.
נעדרים נוספים שלנו, המונצחים במקום הם: איצקוביץ צבי ונווילינגר זלמן-שמואל

השלמת מידע: ניסיתי לברר מיהו קיבוץ "מחר", אליו השתייך צבי. מסתבר שזה גרעין שהיה בין מייסדי קיבוץ גברעם. מתוך אתר הקיבוץ:

"1933: עם עליית היטלר לשלטון בגרמניה, התגבשה קבוצת חלוצים להכשרה חקלאית לקראת עליה לארץ ישראל. הצעירים מלאי התקווה בחרו בשם "מחר".

1935: 18 חלוצים הגיעו ארצה ושוכנו בבתי הסוכנות ב"הדר" על יד רמתיים. העולים החדשים עבדו בפרדסים, בסבלות, ברכבת ובמפעלי ים המלח בסדום. הבחורות עבדו במשקי בית במושבה ובכל עבודה מזדמנת. מרבית חברי "מחר" היו דתיים, אך בחרו להשתייך לקיבוץ המאוחד.

1935-42: לא קל היה לקבוצה מעורבת של דתיים וחילוניים למצוא קיבוץ שיקלוט אותם. ויכוחים רבים התנהלו בין החברים בענייני אורחות החיים בקיבוץ. עם הזמן נכשל הניסיון הייחודי לקיבוץ משותף חילוני – דתי והקבוצה בחרה בדרך חיים חילונית. כאשר התפנה מחנה של קיבוץ "הכובש" ליד כפר סבא, עברה הקבוצה אליו, בהמתנה לעליה ליישוב הקבע. שם הצטרפו חברות נוער יוצאי גרמניה שעברו הכשרה ביגור ובעין חרוד...

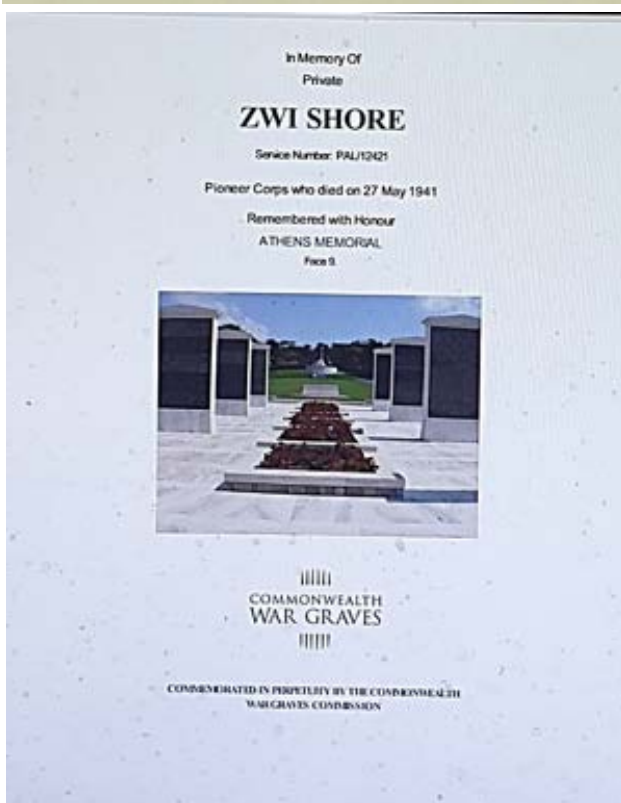
המייסדים: חלוצים יוצאי גרמניה מגרעין "מחר" ובוגרי "החלוץ הצעיר" מצ'כיה."

בערך "גברעם" בוויקיפדיה כתוב: "גרעין המייסדים הראשונים, שנקרא "מחר", התגבש בגרמניה במסגרת קיבוץ המאוחד, כגרעין משותף של דתיים וחילוניים. אף על פי שבתחילה היו בקבוצה דתיים רבים, עם הזמן הצטרפו לגרעין חילוניים רבים וחלק מהדתיים עזבו. הקבוצה התיישבה בשנת 1935 באדמות הקרן הקיימת בהדר ליד כפר סבא. בנובמבר 1938 עורר חילול שבת בקבוצה מחאה מצד גורמים דתיים".

SHORE, Pte. zwi, PAL/12421. Pioneer Corps.
27th May, 1941. Face 9.

112

הנצחת שמו של צבי שור באתר ההנצחה באתונה

בית הקברות הבריטי באתונה, בו הונצח צבי שור

מסמך מקיבוץ גברעם, המעיד שצבי נקלט בו ב-25.4.1939, כולל חתימת ידו

השם		התאריך		מס' / ש"ס		מס' / ש"ס	
השם		19	19	19	593	593	מס' / ש"ס
השם		קצ"א	קצ"א	קצ"א	קצ"א	קצ"א	מס' / ש"ס
X							
XI							
XII							
I							
II							
III							
IV							
V							
VI							
VII							
VIII							
IX							
הערות:							
<p>שמי נתקבל לקיבוץ גברעם ב-25.4.39 באישו של מועדון הקצ"א והיו</p> <p>נתקבל לאלונה/למסק: בניו שמו או אלה</p> <p>הבר קשה-חולים: אישמי</p> <p>ההסתדרות: חבר מסלנו: שמי</p> <p>המועצה: - - - - -</p> <p>המנהלים: - - - - -</p> <p>המנהלים: שמי</p> <p>באם שנה את שמו בארץ. זה היה שמו הקודם:</p> <p>הקוב את הקיבוץ: שמי ושמי בני</p> <p>ש.ו.ת:</p>							
<p>שמי נתקבל לקיבוץ גברעם ב-25.4.39 באישו של מועדון הקצ"א והיו</p> <p>נתקבל לאלונה/למסק: בניו שמו או אלה</p> <p>הבר קשה-חולים: אישמי</p> <p>ההסתדרות: חבר מסלנו: שמי</p> <p>המועצה: - - - - -</p> <p>המנהלים: - - - - -</p> <p>המנהלים: שמי</p> <p>באם שנה את שמו בארץ. זה היה שמו הקודם:</p> <p>הקוב את הקיבוץ: שמי ושמי בני</p> <p>ש.ו.ת:</p>							

התעודות הללו הן תוצרת המערכת
הקיבוץ המאוחד
 חשק/מלגה: 7777

החשבתה: 718

השם: אברהם יוסף מאיר, נולד ב-2 במרץ 1914 ב-צ'כיה, אביו: אהרן, אמו: רייזל

הקדו: 114, נולד: 2 במרץ 1914, ב-צ'כיה, אביו: אהרן, אמו: רייזל

סדר קבלת אזרחות: 434, נולד: 2 במרץ 1914, ב-צ'כיה, אביו: אהרן, אמו: רייזל

מקורות הרשמת עד הקיבוץ: (במירו) פולין, (במירו) אוקראינה

מקורות התקופה עד הקיבוץ: (במירו) אוקראינה, (במירו) אוקראינה

בחינה בתי-ספר למד: (בלות) 1947, (בלות) 1947, (בלות) 1947

ידיעת עברית עד הקיבוץ: (בלות) 1947, (בלות) 1947, (בלות) 1947

ידיעת ספות: (בלות) 1947, (בלות) 1947, (בלות) 1947

חברות להסתדרויות ומפלגות בגולה ובארץ עד הקיבוץ:

התארגן: 1931, נסע: 7, קיבוץ: (במירו) אוקראינה, (במירו) אוקראינה, (במירו) אוקראינה

הסתדרות נוער (אין רשום שם):

מפלגות (אין רשום שם): (המאגנת) - 0.3

הסתדרות אחרת (אין רשום שם):

העבר בכח: א

היה במאסר או גירוש (אין רשום שם):

סוגיות העוררים: לשים

מטעמים התבררו של העוררים: נסיון, ענין, כוח, אומץ, סדר, חריף, אקטיוויזם

כתובות הקרובים בארץ ובחול: בלוני, אברהם יוסף מאיר

Lisa Kármány

Dr. Fekete Ardó

Hungaria

חתימת החבר: 718, 123

מקום לחתום:

המצב המסחרי: 718

שם אבית:

הילדים:

ג.ה. ח.ה.ה. ח.ה.ה. ח.ה.ה.

פרטים על הקרובים והתמימים על ידו:

קיבוץ גברעם: נולד 2.4.1914 (ולא 1915), גנן במקצועו, יודע אידיש, צ'כית, הונגרית ורוסית; פרנסת ההורים: נתמכים, האבא אברהם, האימא לאה: שמה היה לא ידוע... כתובות של קרובים בצ'כוסלובקיה: Tizaszaszfalu [כיום Sasovo], Feketeardo [כיום Chernotsov]

מידע מרגש התברר בעקבות איתורם של האחיינים, אברהם שור ואווה פרידמן, בני הקהילה שלנו. מסתבר שצבי (הרשל) היה אחיו של אביהם, יוסף-מאיר. יוסף נולד ב- 9.4.1910 בסאספאלו, השם

ההונגרי של ססובו, מחוז סיילש, כמו צבי. כלומר: מקום הלידה אינו סיילש אלא ססובו. ב-Feketeardo, שהיא עיירה גדולה יותר באותו מחוז, התגוררו בני משפחה רבים. שמו של האחייך, אברהם, הוא, בעצם, על שם סבו, אביהם של צבי ויוסף. גם אחותו, אווה, נולדה בסאספאלו; המשפחה עברה ל-Feketeardo, משם לווינוגרדוב (סיילש) ובשנת 1973 עלתה ארצה. לפי זיכרונותיו של הדוד מצד אימו, שעלה לישראל בתום המלחמה ב- 1945, נודע לאביו שצבי נהרג במלחמה והיה נשוי, ללא ילדים. יוסף ידע שאחיו צבי היגר לישראל לפני המלחמה, אבל לא היה לו מידע כלשהוא עליו - עד שהמשפחה הגיעה לישראל. השם המלא של האבא היה אברהם-יצחק. יוסף-מאיר שור, אחיו של צבי

אח נוסף, מבוגר יותר, היה **משה**. הוא עלה לארץ בסוף שנות ה-70, נפטר בשנת 1983 בן 77 וקבור
בנצרת עילית, כלומר, היה יליד 1906.

שני האחים היו נשואים לפני המלחמה ואיבדו בשואה את נשותיהם וילדיהם.
משה, יוסף-מאיר וצבי היו אחים מאשתו השנייה של אברהם. מאשתו הראשונה היו לו, לפחות, שני
אחים למחצה נוספים: **זלמן ושרה**; שניהם היגרו לארה"ב.

מכיוון שגרעין "מחר" התיישב בכפר סבא, תיארתי לעצמי שרישום הנישואין של צבי ייערך בכפר סבא.
בארכיון המדינה מצאתי את תעודת הנישואין שלו, וכך התגלה ששם אשתו של צבי היה **ברכה פריזנט**,
שהוריה, אנשל ושרה, היו אף הם ילידי קרפטורוס – מטורן. שני האבות היו סוחרים.
צבי רשום כיליד סילש, אך אנו יודעים שזאת עיר המחוז.

CERTIFICATE OF MARRIAGE.									
תעודת נשואין									
No. H 42285									
District: תל אביב					Town: תל אביב				
Marriage solemnized at: תל אביב									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Name and Surname of Groom	Age	Calling	Community	Residence of Groom	Name and Surname of Father and Mother of Groom	Calling of Father and Mother of Groom	Residence of Father and Mother of Groom	Name and Surname of Witnesses	Call No. of Witnesses
שם הנשוא	גיל	קבלה	קהילה	שכונת הנשוא	שם האב ואם	קבלת יום קידוש	שכונת האב ואם	שם האב ואם	קבלת יום קידוש
Husband: הנשוא צבי אל	25	ח/ה	אמניג	תל אביב	אברהם משה	ח/ה	תל אביב	משה שרה	תל אביב
Wife: הנשואה ברכה פריזנט	25	ח/ה	אמניג	תל אביב	אנשל שרה	ח/ה	תל אביב	משה שרה	תל אביב

Certified that the above is a true extract from the Register of Marriage kept at the office of _____ in the town of _____

in the _____ District

תעודת נשואין נכונה ונכונה כפי שרשום בה. **שרה פריזנט**
תאריך: 11.11.1940

Signature: **שרה פריזנט**

צבי וברכה היו בני 25 ביום נישואיהם; הם נישאו ב-5.11.1940, ד' חשוון תש"א. מכיוון שצבי נפל במאי
1941 ניתן להבין שנישואיהם ארכו כחצי שנה בלבד.

115. **שילר צבי (בנדי)**, בן גבריאלה ופרידריך. נולד ביום י"ז בתשרי תר"פ (11.10.1919) באוז'גורוד למשפחה אמידה. הוא למד בגימנסיה בעיר ליפטובסקי סווי מיקולש שבסלובקיה ושם נכנס לתנועת "מכבי הצעיר", שבה היה חבר ומדריך. הוא התבלט בכישרונותיו המרובים, חריפות שכלו, זריזותו הגופנית ונכונותו לעזור לזולת. בשנת 1936 עמד בבחינות הבגרות ועבר לפראג הבירה, שם למד בבית הספר הגבוה למסחר. בתום שנה חזר לבית הוריו. בין השנים 1939-1942 הצטרף לפלוגת הכשרה ונכנס למקצוע הפרונונות. את זמנו החופשי הקדיש לעבודה בתנועה ולפעילות בקרב הנוער היהודי.

בשנת 1942 הצליח להימלט להונגריה ולאחר קשיים רבים וסכנות הגיע לבודפשט, בה שהה שנה ופעל בסניף המקומי של תנועתו. בפברואר 1943 עלה לארץ ישראל והתיישב בכפר רופין. עד מהרה הסתגל לחיים החדשים ותוך זמן קצר קנה ידיעה נרחבת בלשון ובספרות העברית. רוב זמנו הפנוי מעבודה הקדיש לאמנות הציור, ואף יצא להשתתף בקורס לציירים. אף על פי שלא חונן בכוח פיסי רב עבד בכל ענפי המשק וגם ריכז את ועדת הקליטה. ביום 6.3.1946 אחר הצהרים התנפלו ערבים במספר גדול על חברים אחדים מכפר רופין תוך כדי עבודתם בשדות ובבריכות דגים. כל בני המשק הוזעקו למקום והדפו את התוקפים, אך צבי נפגע קשה בראשו. למחרת בבוקר ביום ד' באדר ב' תש"ו (7.3.1946) מת מפצעיו. הוא הובא למנוחת עולמים בכפר רופין. הניח אישה בהריון. בן 27 בנופלו. פרקים לזכרו ומשלו לוקטו בספר "לזכר שאינם עוד" בהוצאת כפר רופין.

השלמת מידע: לאשתו של צבי קראו **יהודית**. בנובמבר 1946, מספר חודשים לאחר נפילת אביו, נולד בנו, **אורי איתן**, שלא זכה להכיר את אביו. יהודית התחתנה בשנית ונולדה לה בת, רותי. אורי סיפר שאביו, צבי, היה צייר מוכשר, שהותיר ציורים רבים. הוא צייר את נופי האזור בצבעי מים וצייר קריקטורות לעלון המקומי. העיסוק באומנות לא היה עיסוק שגרתו ומקובל באותם ימים. כפר רופין היה קיבוץ, שגרעיני ההתיישבות בו היו מגרמניה ומצ'כוסלובקיה. גם יהודית, אשתו של צבי, הייתה ילידת ברטיסלבה. אורי עוסק בתחום המחשבים.

לצבי הייתה אחות בירושלים, שאורי ביקר מפעם לפעם. מעיון בדפי עד מצאתי את עדותה של אחות זו, שאכן, התגוררה בירושלים. שמה היה **רבקה קטרינה (קוטי) גרינבוים** והיא הייתה בוגרת מצבי - ילידת 1914; נפטרה ב-2005. היא העידה שהאימא, גבריאלה - לאה הייתה ילידת 1893, לבית לנהורן, שנולדה בנירג'האזה, הונגריה.

לאבא קראו פרידריך אפרים, יליד 1877, שנולד בסלובקיה, ב-Michalany nad Torysou; להוריו קראו הרמן ורבקה, ואלו השמות שניתנו לילדים. במקצועו היה מעבד עורות (בורסקי). בעיר בה גרו, ליפטובסקי מיקולש, היה מפעל עורות גדול שהוקם על ידי יהודי מקומי. שמם של שני ההורים נמצא ברשימת גירוש; הם נשלחו ביוני 1942 לסוביבור ושם נרצחו (זו השנה שצבי הצליח להימלט להונגריה).

העליה של הסוכנות היהודית לא"י

לשכת העליה חיפה

רשימת שולים שבאו לא"י

מחונגריה, 24.2.43

המסעה	השם	גיל	סוג	חשיפת	הקרויים בא"י ומכתבת
12	רבינה	12			חונגריה
13	רוזיקה	13			חונגריה
19	רבקה	19			חונגריה
22	ליצ'ה	22			חונגריה
16	אלורה	16			חונגריה
16	סינה	16			חונגריה
14	זירה	14			חונגריה
24	צבי	24			חונגריה
24	חנה	24			חונגריה

צבי שילר הגיע ארצה ב-24.2.1943 דרך מעבר הגבול בראש הנקרה - לחיפה, בן 24, סלובקיה

ציורים בצבעי מים שצייר
צבי (בנדי) שילר

להלן מספר הספרים מתוך חוברת
ההנצחה שהוציא קיבוץ כפר רופין,
בו חי ונטמן צבי שילר:

צבי שילר (בְּנָדִי) – נולד בצ'כוסלובקיה בשנת 1919. היה פעיל בתנועת "מכבי הצעיר" עם חברים נוספים שהקימו את כפר רופין. גם אחרי פרוץ המלחמה נשאר בתנועה כמדריך אחראי. בשנת 1942 הצליח לברוח מצ'כוסלובקיה הכבושה להונגריה, וכעבור שנה עלה לארץ והצטרף לחבריו בקיבוץ. היה אומן בנשמתו, צייר מוכשר ואהוב. בנדי נפצע קשה בניסיון להדוף מתקפה של ערבים במטע התמרים של הקיבוץ. נפטר בבית החולים בהיותו כמעט בן 27. הוא היה ההרוג הראשון בקבוצת החלוצים שהקימה את כפר רופין, ומותו היכה בהלם את חבריו. בנדי נהרג חודשיים לפני שיהודית אשתו ילדה את בנם - אורי.

שושנה מרגליות כתבה עליו: "בנדי היה התגלמות החיוניות, שופע מרץ וספוג אהבת החיים, אמן בעיצובם ובנתינת תוכן להם. דמותו אינה משה מלפניי - פניו הזוהרים עם מבט עיניו הפיקחות והחוקרות. אישיותו של בנדי הצטיינה בקסם מיוחד, אשר השרה על סביבתו השפעה ממריצה, חשק ועמידה חיובית בחיים."

קטע סיפור מתוך כתביו: "הרי עבר הירדן והעמק לרגליהם, כאילו עטופים צעיף של שלווה ושקט. זמזום הזבובים וצפצוף הציפורים מגבירים את הרגשת הדומייה. אני יושב על אחת הגבעות סמוך למחננו ומאחורי גבי שוקעת השמש לאיטה... אני משתדל להבין את שפת הטבע, שרק לפני זמן מה הגעתי לחיקו. תקפני רצון עז להבין את סוד קסם הרי הגלעד שלבשו צורתם ע"י ציפורני הזמן. אכן פה, במקומות קסומים אלה, התגברו גאוני הרוח שלנו, הנביאים, על גבולות הזמן והחלל. בבדידות ובדממה זו נוצרו

דתות, שזעזעו את קורות העולם."

דברי הספד ליד הקבר

אִמְנֵם לֹא נִדְרִים הַמְקִרִים בּוֹמֵן הָאֲחֵרוֹן שֶׁנִּכְרְתִים חַיִּים צְעִירִים בְּמַלְחַמְתֵּנוּ עַל קִיּוּמֵנוּ וּמְטַרְתֵּנוּ. אוֹלַם קִשָּׁה לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת שִׁיתֵּכֵן לֵאבֹד נַפְשִׁי יִקְרָה בְּמַסִּיבֹת בַּה טְרַאגִּיּוֹת. וְהִנֵּה מוֹכִיחַ לָנוּ הַקֶּבֶר הַחֹדֵשׁ אֶת הַעוֹבְדָה. אֶת הָאִסּוֹן הַכּוֹאֵב וְהַבֹּלְתִי נַחֲסִי: בְּנָדִי אֵינְנוּ. הוּא נִרְצָח בְּהִגְיוֹנוֹ עַל רִכּוּשׁ וְכַבּוֹד יְהוּדִי. הוּא נִרְצָח בְּזִדּוֹן. לִפְנֵי כָּאַרְבַּע שָׁנִים נִמְלֵט בְּנָדִי מִיַּד הַנַּאֲצִים וְעָבַר גְּבוּלוֹת בְּכַדִּי לְהַגִּיעַ לְמִוִּלְדָּתוֹ. עָבְרוּ עָלָיו סַכְנוֹת רַבּוֹת בְּגוֹלָה, וְכֵל זֶה מִחֶק מִמּוֹחָזוֹ אֶת הַמּוֹשֵׁג פָּחַד. הוּא לֹא הִרְגִישׁ אֶת הַרְגֵּשׁת הַפָּחַד. הוּא לֹא יָדַע פָּחַד מִדּוּ. פְּעַמִּים רַבּוֹת נִוְכַחְנוּ זֹאת. וְגַם הַפְּעַם... בְּנָדִי הָיָה חֹבֵר מְסוּר לְקְבוּצָה וְלִרְעִיּוֹנָה. עַל אִף הַשְּׂכֵלְתוֹ הַרְבֵּה וְכִשְׂרוֹנוֹתָיו הַמְרֻבִּים יָדַע לְהַעֲמִיד אֶת עֲצֵמוֹ לְרִשּׁוֹת כֹּל הַפְּקִיד וְתַפְקִיד בְּקְבוּצָה. הוּא רָאָה צוּרֵךְ לְהַתְגַּיֵּס לְנוֹטְרוֹת וְהַתְגַּיֵּס. הוּא רָאָה פִּינָה מוֹנַחַת בְּמִשְׁקֵי הַתְּמַסֵּר לְעַנְיִין וְשִׁקְדַּת עַל עֲבוֹדָתוֹ. הוּא רָאָה צוּרֵךְ לִלְכַת בִּשְׁעַת קִטְטָה לְמִקּוֹם מְסוּכֵן וְהַלֵּךְ. לִכֵּן קִשָּׁה לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת שֶׁבְּחֹזֵר חָבִיב זֶה, אֲשֶׁר עוֹד אֶתְמוּל הַתְּהַלֵּךְ בְּתוֹכֵנוּ, חִי אֶת חַיֵּינוּ. הַזֶּה אֶת חוֹזְנֵנוּ — נַחֲטָף מֵאֲתָנוּ. עָקַב מִקְרָה טְרַאגִּי זֶה אֲנִי מוֹעֲזָעִים עַד עוֹמֵק נַפְשֵׁנוּ וְקִשָּׁה לְכַבּוֹשׁ אֶת הַיָּצֵר וְלֹא לְהַשִּׁיב מִכָּה שְׁעָרָה. אוֹלַם אֵינִי לָנוּ בְּרַגְעַ זֶה דֶּרֶךְ אַחֲרַת אֲלֵא לְהַגִּיב בְּמַעֲשֵׂי

יצירה מוגברים. להמשיך במפעל שבנדי היה כל כך מסור לו. מהלומה זו לא תפחידנו אלא תגביר בנו את רצוננו להגדיל את כוחנו ולבצר את בטחוננו. ואת, יהודית, חזקי ואמצי. הגורל הנחיל לך מכה אכזרית. אך התנחמי. הננו שותפים בצערך ובכאבך הגדול. ואתה, בנדי, תנוח לעולמים באדמה זו אשר רוית אותה בדמך.

אומרים. בנדי, שהגיעה השעה להפרד ממך, להפרד לעולמים. אבל איך לעשות את הדבר הזה, ואני רואה אותך יום-יום, כרגיל, בכל פינות החצר? הנך הולך בצעדך האפייני להביא את הרתמות לתיקון; הנך מסדר בזריזות את חבילות החציר ומסיען למשק. שם, על יד הבריכה, אתה יושב ומצייר עוד פעם אותו הנוף בשעת שקיעת השמש והבעת שלינה בפניך — זאת מנוחתך אחרי יום עמל. בערב אתה הולך עוד להאכיל את הסייחה שברצונך להמשיך בטיפולה גם לאחר שתחליף את מקום עבודתך בקרוב. מיד תפתח דלת המקלחת ואתה תכנס ותספר לנו בכשרון רב את הבדיחה החדשה ועוד תוסיף עליה אחת, ישנה.

לא נכון הדבר שאינך עוד אתנו, בנדי, כי הרי יום-יום אני רואה אותך בכל פינות החצר. שלוש שנים ומעלה הלכנו יחד, השתתפנו באותו המפעל, אבל נראה לי שהרבה שנים עברו מיום בואך, שהרבה שנים יחד עמלנו, סבלנו ושמחנו —

כי יקרה לי מאוד, והרבה פעמים כבר שאלתי את עצמי: למה אנו, אנשי הקבוצות, מה קשים, מה מסוגרים? למה כל כך גדירות הן שעות החסד בהן נוסלות המחיצות איש לרעהו יגלח את רחשי לבו? למה מקמצים אנו כל כך בביטויי אהדה והעריכה לחבר, ולו רק ברמיזה, כאילו מתביישים אנו על כך, בו בזמן שכל אחד מאתנו מה זקוק לזה בחיינו הקשים? כמה הזדמנויות החמצתי בתקופה שעברה להפגש אחר ולקשור קשר חזק יותר? כמה נהניתי מכל פגישה כזאת, מכל שיחה וויכוח למרות שלפעמים התנכחנו בחום ובחריפות!

יש סוגים שונים של אנשים בקבוצה. אולי הסוג החשוב ביותר הם אותם החברים, ברוכי הכשרון שגדולה יכולתם בהרבה שטחי חיינו, ויחד עם זה ענווים הם, ישרים וגלויים בלי כל שמץ של יצר השררה. תמיד מוכנים הם לתת מאוצר נשמתם ובוזה גם הנאתם. באותו סוג כלול גם אתה בעיני, בנדי, לא קל היה לך בהתחלה להסתגל לחיי עבודה וחברים אחדים חששו שמא לא תצליח. התגברת על כל זה ובמהרה בא היום שאיש לא היסס למסור לידך כל עבודה אחראית. נכונותך היתה מעל לכל ספק. בבדיחות דעת קיבלת עליך תמיד תפקידים שאחרים סירבו למלאם, ומה אהבת ללעוג לאותן חולשות חיינו. היה זה לעג שנון שהגיע לפעמים עד לצנינות שביטאת אותה בקאריקטורות שלך. אבל יותר מכל מבצבץ ועולה מתוכן טוב-לב, לב אנושי רגיש.

כך אני רואה אותך יום-יום, כרגיל בכל פינות החצר. אבל אולי בכל זאת לא כן הדבר? כנראה אמת היא כפי האומרים שאינך עוד בינינו. אבל להפרד ממך, להפרד לעולמים? לא, בנדי, לעולם לא!

אליעזר ב.

מילדותו ונעוריו

הכרתיו בראשונה כילד בן עשר ומאז ועד תקופת עלייתי הייתי נפגש אתו לעתים תקופות במסגרת חיי התנועה במקום. זכרונות עד אין ספור עולים במוחי על כל תקופה ותקופה בחיינו המשותפים.

עירנו הקטנה ל.ס. מיקולש בסלובאקיה היתה מבורכת בנוער טוב מבחינה תנועתית וגם חברתית. צבי הדריכני בתנועה כשבע שנים, על כן יקר היה לי כחבר וגם כמדריך. בתנועה הוא התבלט בכשרונותיו המרובים, בחריפות שכלו וזריזותו הגופנית. אין למנות פעולה, בה לא היה משתתף, בין אם היתה זאת פעולה תנועתית, ובין ספורטיבית או אחרת.

אחד מקווי אפיו הבולטים היתה חברותו הנאמנה. הוא הבין לרוח זולתו וידע לעזור לו בשעת צרה. על כן התחבב על כולנו. בתצחוקו הלבבית על פניו ליותר אתו בכל אשר הלך.

נזכר אני גם בהתלבטויות שונות בחיינו כצעירים. היו ימים ורבים משורות הנוער עזבונו ושינו את השקפת עולמם, אך צבי מעולם לא נסוג מאמונתו הציונית. בשעת הוויכוחים הרבים על דרכי התנועה והיהדות, ידע צבי לשכנע את מתנגדיו ועמד בעקשנות רבה על דעותיו. שרשיו ביהדות היו עמוקים וחיזקו אותו לבלי להיסחף בגל ההתבוללות אשר עבר על הנוער שלנו. כך הוא נשאר נאמן לתנועה עד יום מותו.

גורם אחר לעמדתו האיתנה נעוץ בחינוך בבית הוריו. מתוכו הוא גם קיבל דחיפה לציונות ואופשר לו ללכת בדרך החלוצית עוד בימים שקטים, בהם סברו יהודי סלובאקיה שחיהם בטוחים.

פעם נזדמנה לעירנו חברת הנהגת התנועה ש.ב. ישבנו במועדון והתנהלה שיחה. היא שאלה מספר חברים באיזו צורה ובאילו נימוקים היינו משכנעים את

הורינו למען אפשר לנו את העלייה לארץ. כאשר הועמדה השאלה לפני צבי, ענה: „את הורי אין לי צורך לשכנע, הם תובעים ממני שאעלה ארצה“. תשובה זו מראה על אפיה הכללי של משפחתו, שלא כמשפחות אחרות, אשר לא ראו את הנולד ולא הבינו את צו השעה.

דמותו ודוגמתו האישית של צבי תישארנה חרותות למופת בלבבות כל אלה אשר הכירוהו.

„חוליות“

שלמה קנל

דמותו של צבי צייר וכחבר

גלוי לב. תמים. שופע הומור ובעל נפש. עשוי היה להתחבב עליך מהפגישה הראשונה. לא הכרתיו זמן רב, אבל התיידדנו ולפרקים הצטערנו על היותנו חברים בקבוצות שונות.

בהודמנויות המועטות שנפגשנו רוב שיחותינו סובבו על עניינים משותפים לשנינו, בעיות ציירים בחברה קבוצתית, תיכנונו תכניות לפעולה בהיקף גושי. דיברנו על תערוכות וקישוטים לקראת חגים. מדי פעם בפעם ניצלנו את הזמן והתיישבנו לרשום מהטבע כבימים ההם, במעלה החמישה, מקום פגישתנו הראשון.

להט יצירה ראשוני ציין את אירת הקורס של קומץ חברים מקבוצות אחדות, שבאו ללמוד אמנות הציור מידי הצייר העתיק קולבינסקי. קסם הרי ירושלים בטרם חורף, עבודת הציור המאומצת, השרו הלך-רוח חפשי בלב כל אחד והלהיבו את הדמיון ואת התשוקה ליצירה, לביטוי רגשות. לא פעם דימיתי להיות מורם מעל לכל טרדות הקיום והאפרוריות שבחיים. חנייה מיוחדת היתה לנו — בני העמק הלוהט — בשוטטנו בשעות הבוקר המוקדמות ועת ערוב השמש, ברדפנו אחרי נושא — או יותר נכון — בדלוג הנושא אחרינו על כל צעד ושעל בתבעו להעלותו על הנייר בצבע או בעפרון: כל עצם, כל סלע, כל עץ. השמים הבהירים והאוויר הנוך עוררו את התלהבותו ונדמה היה לצבי שהנהו לומד להתבונן. כל היקום הועמד בפניו בצבעים חדשים.

זכורני עת גחן צבי מעל גליון נייר ולוח הצבעים בידו, מתרכז מתוך התלהבות, ריכוז מאקסימאלי של החושים כדי להעלות דמות של קטע מהנוף או עצם בודד. נדמה היה שמצא הכל שחשקה נפשו. לפני דמותו הרעננה, מלאת חיים, עת הוא יושב על אבן סמוך לגדר חורשת זיתים ומתאמץ לתפוס קוים אפייניים של הזית ולתארם ברישום. הנהו מרוכז כולו, שוכח את הנעשה מסביבו, ממצמץ בעין אחת ומהדק את השפתיים בכדי לשמור על הקו שהצליח להאחו בו, וכמה שמחה, ממש ילדותית, היתה בעינו בשעה שהראה לי את הרישום שעלה לו בכל כך הרבה יסורים. הנאה מרובה היתה לו על שזכה להעלות את המוטיב על הנייר כרצונו, תפיסתו והרגשתו.

בשוטטנו בשבילים הצרים או בישיבתנו על-יד הבית המבודד שהתגוררנו בו, בין סלעים וטבע פראי, היינו משוחחים ארוכות, והלילה נדמה היה קצר בכדי למצות כל הנושאים שרצינו לשוחח עליהם. ואז נתגלה לי צבי כולו, על חייו הפרטיים, על דרכו לקבוצה, על עברו כפליט שהצליח לעבור גבולות וארצות בסכנות מרובות. לא פעם השתוממתי כיצד צעיר זה לא נפגע ע"י החיים המושחתים באירופה ועלה

בידו להצפין בתוכו מידה גדולה של תמימות ואמונה באדם, עד כמה נשאר ישר

וגלוי לב. עצם עבודת הציור עניינה אותו ובה דבקה נפשו. מחונן כשרון ובעל חוש אסטטי עדין הצטער צער רב על שלא נתן לו לפתח את כשרונו. במיוחד קבל על הסחת הדעת מאמנות הציור בחיים היומ-יומיים בקבוצה. אולם לא היתה בו טינה נגד מישהו. לדעתו עמד מעל לכל היעדר של בניין הארץ, פיתוח המשק, דאגה לקבוצה. סח לי פעם: „הבט, הקבוצה שלי נוהגת בי ברוחב לב ומאפשרת לי כל הדרוש לי לעבודתי האמנותית, אבל איני יכול לנצל את זה בשעה שהנני רואה כמה אנשים נחוצים לכל התפקידים, וכמה מתקשה סידור העבודה בסיפוק דרישות המשק, אינני יכול להרשות לעצמי את הזמן היקר הזה.“

זה היה ביחס ללימוד עצמי, אולם התחשבות זאת היתה נעדרת ממנו בהכנות לחגים, בעיטור ההגדה, בביצוע מלאכת היד לתערוכה השנתית של מתנות לילדים בקבוצתו. לא היה גבול לשמחתו בשעה שהיה מראה רישומים ואקוורלים שצייר לאחר יום עבודה מאומץ, בשבתות ובימי חופש.

דמותו נחרתה בזכרוני מיום חורף אחד, יום גשם ובזף. צבי העגלון מסיע את ילדו כפר-רופין לבית הספר, בכדי לא לעייף את הבהמות בנסיעות הלך ושוב, מחכה הוא לגמר הלימודים בנוה-איתן, סר לחדרי, לוקח עפרון ונייר ומתיישב לרשום. מוזר הוא המראה של בחור בבגדי עבודה מרופשים, מגפיים כבדות, הושב ליד השער ורושם. אולם לדבריו של צבי היו אלה רגעים מאושרים ומלאי סיפוק, כשנפגשנו שוב בשורות הנוטרים המשכנו מדי פעם בפעם, בהפסקות בשעת אמונים ברישום ובשזירת תכניות. באותו פרק זמן התגלה לי צבי כקאריקאטוריסטן מובהק. היה מהנה את כל החברים לא רק בציורי טיפוסים מוצלחים אלא גם בקאריקאטורות שבעל-פה ובביטויים שנונים בציינו קוי אופי, הנעים לנו ככה את הזמן בימים גשומים וקודרים. לא היה בינינו מי שעלה עליו בחביבות, חברות ושפע הומור.

גדול היה הכאב בהגיע אלי הבשורה הרעה על הרצחו של צבי, שנלקח מאתנו ללא עת, על אבדן צייר מחונן כשרון וחבר יקר.

בנדי בקבוצה

עברו שלושים יום מאז היום הטראגי בו נכרת האילן הצעיר במלוא פריחתו. שלושים יום מאז הוכרחנו להשלים בעובדה שבנדי איננו. וקשה מאוד היה להשלים. בנדי היה התגלמות החיוניות, שופע מרץ וספוג אהבת החיים ואמן בעיצובם ונתנית תוכן להם. דמותו אינה משה מלפני כפי שראיתו בשיחותינה. פניו הזוהרים והבריאים עם מבט עיניו הפקחות והחוקרות. אישיותו של בנדי הצטיינה בקסם מיוחד אשר השרה על סביבתו השפעה ממריצה. העניק חשק ועמידה חיובית בחיים. נתמזג באפיו האחיד צירוף נאה של קלות ואופטימיות יחד עם תפיסה רצינית וריאלית המבוססת על נסיון חיים.

בתקופה לפני התבגרותו, המאושרת ומחוסרת דאגות, רכש לעצמו סגולות אינטלקטואליות בשטח החינוך ואמנות יוצרת. כמו כן התבלט בזריזותו הגופנית. היה נהנה מחיי רנחה עד למשבר העולמי אשר שינה לא במעט את גורלו האישי. בנדי נשא בנפשו השקפת עולם בריאה, היה בעל אופי יציב, חמור לגבי עצמו ואחרים, מתמיד בהכרה שחיי צעיר יהודי קודש הם לעם ויעודו. החיים ללא דאגה בבית הוריו עיצבו בו אופי ללא תסבכות וקיוו הבולטים היו עוז, גאנה יהודית והיעדר פחד.

נפגשתי עם בנדי לפני כשלוש וחצי שנים, בעלותו ארצה, אחרי הפסקה של שנים מספר. התחבב על כולנו חיש מהר בין אלה שהכירוהו בחו"ל ובין אלה שלא ידעוהו לפני כן. לכולנו נדמה שהיה אתנו מאז ומתמיד. בבואו לקבוצה התחיל את דף החיים החדש בפעולה מסועפת ומאומצת. למד בהתמדה וביסודיות את השפה, התבונן בעיניים פקוחות אל הנעשה בארץ בלי לאבד את סקירתו על העולם הרחב, במבט חד חדר לחיי הקבוצה, תפס עמדה בשאלות התנועה והישוב ומצא את מקומו בהיינו הציבוריים והתרבותיים. אם כי לא מחונן בכוח פיזי רב, הבין כי בכדי לרכוש הרגשת בית אמתית בקבוצה יש למלא מקום עבודה במשק כראוי. היה אורוותן זריו בעל גישה אנושית לבהמות ואחראי למופת. בלי ליאות דאג לבהמה הזקוקה לטיפול מיוחד ולשמחתו לא היה גבול בהסרת התקלה.

בחיבה רבה התעסק באמנות הציור והקדיש לה את רוב זמנו הפנוי. לפני כשנתיים השתתף בקורס לציירים אשר הגביר בו את התשוקה ליצירה והרחיב את אפקו האמנותי. לפרקים יצא לצייר אקוורלים ורישומים מהסביבה והעשיר את הניינו בקאריקטורות מוצלחות. קישט ושיפר בטעם עדין את חדר-האוכל במסביבות וימי חג ולהצגות ערך תפאורות מוצלחות. תפיסתו האמנותית לא הוגבלה רק בשטח הציור וידו היתה גם בבמאות. כמעט תמיד היה זה בנדי אשר בעצתו הזריזה והקולעת עזר לנו בשעת חזרות להצגות. בתפיסה ובכשרון יוצאים מן הרגיל ידע

כיצד להבליט נקודות מכריעות ולתת ביטוי נאמן ונמרץ לרעיון הנדון בצורה המוצלחת ביותר.

על החברה השרה בנדי מצב רוח של עליזות ובדיחות דעת. פגישה אתו היתה חניה נעימה ומרגיעה. בחריפות שכלו ידע לתת ביטוי לתופעות שונות ולהדגימן במשלים מקבילים. בחדרו הראה לך את ציוריו החדשים, עבודות יד מעץ ומעור, צעצועים לילדים ומתנות למבוגרים. הכל עשה לאחר העבודה ובשעות הפנאי. ידע לשוחח על שאלות רציניות בפילוסופיה, ספרות, טכניקה ואומנות. הנני זוכרת שיחה אחת אתו, בזמן משבר קבוצתי, הבעתי אי אלה ספקות במפעלנו, אולם הוא השתיק אותי בדברים הבאים: על אף כל הקשיים כעת, דרכנו היא תגובה ספונטאנית על גורל עמנו ותשובה אחרת איננה קיימת. מפעלנו הוא נסיון גדול וקשה של דורנו ושומה עלינו להמשיך גם אם נראה לנו לפעמים כי לא נצליח. יתכן שנאחזו באמצעים חדשים אולם אסור לנו לעזוב את הדרך.

בנדי היה איש ההכרה, ידע את עצמו ואת מקומו. הבין, כמו שיש צבעים בהירים וכהים בציור כן ישנם אור וצל בחיים. היחיד צריך לצייר את תמונת החיים בעדינות ובהתמדה ובסופו ימצא את סיפוקו.

תקופת חיינו המשותפים היתה יפה ומלאת חניות חזקות ודמותו של בנדי לא תמוש מזכרונו. בנדי היה לנו בהרבה מוכנים ושטחים למופת.

116. **שיינפלד צבי-חיים-יעקב**, בן שושנה (רבקה-רייזל) ונפתלי, נולד ביום כ"א באייר תרע"ד (17.5.1914) במונקץ'. למד בחדר ובבית ספר יסודי ואחר כך בישיבה של הרבי ממונקץ'. בעשר השנים הבאות היה פעיל בתנועת "בני עקיבא". בשנת 1932 יצא להכשרה ושהה חמש שנים בקיבוצים בפרשבורג וקושיצה. עם כיבוש צ'כוסלובקיה על-ידי הנאצים הצליח להימלט ולהגיע לארץ באוניית מעפילים ב-2.5.1939. עם בואו הצטרף לקבוצת "אברהם" בכפר פינס ועסק בעבודת השדה, הכרם והפרדס, במחצבת כרכור ובפלוגת עבודה בגבעת עדה ובנתניה, בהן הוכיח את

מסירותו הרבה ושימש כסדרן עבודה. בשנת 1942 החל לעבוד במאפייה. לאחר שנה, עם עלות קבוצתו על הקרקע בגוש עציון, למד שחיטה ושימש כשוחט בכפרו. ער וחדור רגש הבנת הזולת. אחרי עבודת יומו היה מקדיש עתותיו לתורה ולאימוני ה"הגנה", בה היה חבר מאז דרכו רגליו על אדמת המולדת. בשנת תש"ב נשא לאישה אחת מחברות הקבוצה.

בפרוץ מלחמת העצמאות, תוך כדי עבודתו הקדחתנית כספק לחם ראשי בגוש עציון, נשא בעול השמירה והאימונים ונפל בעמדה, עם פרוץ משוריני האויב לחצר המשק, ביום ד' באייר תש"ח (13.5.1948). הניח **אישה**, **מינה** ו**שני בנים**, תולי ומרדכי. בן 34 בנופלו. ביום כ"ה בחשוון תש"י (17.11.1949) הועבר, עם שאר חללי הגוש, למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בקבר אחים.

מינה אשתו 1916-2007

השלמת מידע: **מרדכי**, בנו הבכור, נולד ב-1943. אחרי סיום לימודיו בתיכון 'צייטלין' בת"א, התגייס מרדכי לנח"ל במסגרת גרעין של "בני-עקיבא". הגרעין ישב כחצי שנה בהיאחזות 'בארותיים' שבגבול סיני לפני שעבר לשלוחות - שם עבד מרדכי ברפת של הקיבוץ. מרדכי למד באוניברסיטת תל-אביב ביולוגיה לתואר ראשון, שני ושלישי, ועם סיום הדוקטורט המשיך במשך שלוש שנים במחקרו בתהליך הפוטוסינתזה במסגרת השתלמות פוסט-דוקטורלית במחלקה לפיזיקה של אוניברסיטת קליפורניה בסן-דייגו. כשחזר ארצה השתלב מרדכי בפקולטה לחקלאות ברחובות, כחוקר וכמרצה, ובהמשך - כמנהל מעבדת הציוד הבין-מחלקתי בפקולטה.

מרדכי נישא בשנת 1969 לאביבה ולהם 3 ילדים ו-3 נכדים. המשפחה מתגוררת ברחובות.

תולי/נפתלי {על שם סבו} שיינפלד נולד בשנת 1947, כלומר היה בן כשנה וחצי כשאביו נפל. בגיל שנה יצא תולי מגוש עציון יחד עם שיירת האימהות והילדים; בהמשך גדל בשכונת "גבעת עלייה" שביפו - עד למלחמת ששת הימים, יחד עם שאר שרידי כפר עציון. תולי שירת בנח"ל בטירת צבי,

ולאחר מלחמת ששת הימים היה בן מקימיו מחדש של קיבוץ כפר עציון. בהמשך עבד כלולן, ריכז את המשק, ניהל את מפעל "אמגזית" והיה יו"ר ההנהלה הכלכלית של הקיבוץ. כמו כן למד תולי וקיבל תואר ראשון במנהל עסקים ב"מכללת רופין". תולי היה נשוי לפורייה, ואב ל-6 ילדים ול-15 נכדים. הוא נפטר באוגוסט 2022.

לפי תאריך העלייה הגיע צבי ארצה ב"אטרטו ו" מברנדזי להרצליה.
 שני ההורים היו ילידי 1900. האימא, רייזל, הייתה ממשפחת ליבר. האבא נפתלי היה סוחר. למשפחה היו 6 ילדים.
 אחיות נוספות, שנרצחו באושוויץ, היו: **צ'רנה (שרי)** ילידת 1919 ו**מלכה**, ילידת 1925.
 אחותו של צבי שתיעדה היא **ירדנה (מתי) קורץ**, ילידת 1927 (או 1929) המתגוררת בירושלים (בתמונה)

אחד המסמכים של ירדנה-מטילדה ממחנה שטוטהוף

בשיחה עם ירדנה היא סיפרה על שני אחים נוספים שלהם, שהיגרו לארה"ב: **דוד** (1922) ו**מנדל** (1915)

בעקבות הדלקת נר וירטואלי ביום הזיכרון תשפ"א
 "וגם השנה, זוכרת את צבי, אח של סבתא מתי, שעלה לארץ רגע לפני השואה, ונהרג כאן בקרב האחרון על כפר עציון. כואבת נורא את

ההחמצה שלו - שלא ראה את בניו גדלים, את נכדיו וניניו נולדים, את כל השבט המפואר שצמח פה. שהגיע לארץ המובטחת - אבל לא זכה לראות בתקומת מדינת ישראל. 14 אפריל 2021"

כרטיס ממחנה העקורים על שמו של האח שיינפלד דוד, יליד 15.12.1922, ההורים נפתלי ורייזל ליבר, ממונקץ'

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD

Original Duplicate

(1) REGISTRANT'S NO. 10323

(2) Family Name SCHÖNFELD Other Given Names MEYDEL (3) Sex MALE (4) Marital Status SINGLE (5) Claimed Nationality JEWISH

(6) Birthdate 1.2.1915 Birthplace MUNICH Province BAVARIA Country GERMANY (7) Religion (Optional) JEWISH (8) Number of Accompanying Family Members: 1

(9) Number of Dependents: 7 (10) Full Name of Father NAFTALI (11) Full Maiden Name of Mother LIBER-ROSE

(12) DESIRED DESTINATION PALESTINE (13) LAST PERMANENT RESIDENCE OR RESIDENCE JANUARY 1, 1938
 City or Village MUNICH Province BAVARIA Country GERMANY

(14) Usual Trade, Occupation or Profession Yiddish (15) Performed in What Kind of Establishment Yiddish (16) Other Trades or Occupations

(17) Languages Spoken in Order of Fluency Yiddish (18) Do You Claim to be a Prisoner of War? Yes No (19) Amount and Kind of Currency in your Possession

(20) Signature of Registrant: Schönfeld M. (21) Signature of Registrar: [Signature] Date: 10.1.48 Assembly Center No. [Number]

(22) Destination or Reception Center: [Blank]

(23) Code for Issue: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28

(24) REMARKS C11/6

כרטיס ממחנה העקורים על שמו של האח שיינפלד מנדל, יליד 1.2.1915, ההורים נפתלי ורייזל ליבר, ממונקן'

619510	2840	SCHÖNFELD Mendel	C	CSR	Jew.	M	M	1.Feb.15	CSR	Rebbi	HLAS	Cleveland, Ohio	Hoidesheim
"	2841	SCHÖNFELD Aranka	C	"	"	M	F	10.Oct.19	"	Houson	"	"	"
"	2842	SCHÖNFELD Rieka	C	"	"	S	F	22.Sep.48	Germany	Child	"	"	"

מסמכי הגירה של מנדל לארה"ב: מקצוע: רבי; אשתו ארנקה, ילידת 1919 ובתו רבקה, ילידת 22.9.48, שנולדה בגרמניה ונקראה, כנראה, על שם אימו. שלושה ילדים איבד מנדל בשואה: שמיל (1940), בלומה (1941) ומטי (1942)

המסמכים על אחותו ואחיו של צבי הם מארכיון Bad Arolsen

האחים לבית שיינפלד וקרובי משפחה: מימין: מתי (ירדנה), מלכה, מנדל, צ'רנה, אשתו של מנדל ואחותה, צבי (יושב משמאל) ודוד

לפי תאריך הגעתו לארץ, ה-2.5.1939, ובהצלבה עם המידע על אוניות ההעפלה עד לסיום מלחמת השחרור, עולה שצבי הגיע ארצה באונייה "אטרטו ו", כלומר, בנסיעתה ה-6; האונייה יצאה מאיטליה עם 337 מעפילים והנחיתה אותם בהרצליה.

117. שמואלביץ מנחם-מנדל, בן צפורה ומשה, נולד בשנת 1925 בטייץ'. הוא גדל בסביבה מסורתית-כפרית והכשיר את עצמו מנעוריו לעבודת האדמה בשדות אביו, עד שפרצה מלחה"ע השנייה והנאצים החריבו גם את הקהילה הזאת. ההורים נרצחו והאחים הופרדו זה מזה. מנחם נלקח לאושוויץ, אך הועבר לעבודת כפייה במכרות חם, ורק תודות למבנה גופו האיתן עמד בניסיון הקשה במשך שנים. בדרך נסיגתם העבירוהו הנאצים לבוכנוואלד ומשם לטרזיינשטט, ושם שוחרר על-ידי צבאות בעלות הברית, וגם מצא את אחיו שחשב אותו למת. אך הפעם נפרדו האחים זה מזה מרצון, כי אחיו רצה להישאר בגולה ומנחם שאף לעלות לציון. הוא הגיע למחנה העקורים פוקינג בגרמניה וחיכה לתור עלייתו. בינתיים הצטרף לאצ"ל, עבר הכשרה צבאית במחנה אימונים של הארגון בגרמניה ועלה ב"אלטלנה" ב-21.6.1948. היה בין העצורים ב"מחנה יונה" ובקריית מאיר, ברח מהמעצר והצטרף לצה"ל. "אין זאת שעת כושר לחשבונות פנימיים," נהג להגיד, וקיים דבריו.

מנחם צורף לחטיבת "כרמל", אך ההפוגה מנעה בעדו להשתתף במלחמה בפועל ממש. הוא ישב על משלט בבירוהו ונפשו יצאה לחידוש הקרבות, אולם הגורל רצה אחרת. לא בידי אדם נפל: נחש ארסי הכישו, ועד שהיה סיפק לטפל בו מת. ביום ב' באלול תש"ח (6.9.1948). הובא למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בחיפה. בן 23 בנופלו. השלמת מידע: ארכיב "מכון ז'בוטינסקי":

הארגון הצבאי הלאומי בארץ-ישראל
מחוז הלאומי

המספר האישי (מספר התעודה): 10282 מחוז הלאומי ספק-אז תייל

דרגא תאריך קבלתה גונדא כהה שם המפקד הישיר

תפקיד היחידה תפקידן ביחידה תפקידים אישיים

השם הפרטי שם המשפחה שם האב שנת חדש יום ההולדת (צברי וכללי) 5.9.1925

מקום הולדת מין צבא מצב משפחתי שם האשה (רוקאו נשיי)

שמות וגיל הילדים

הכתובת: שם הרחוב מס' הבית קוסה צד גודל היחידה

מספר הנפשות בה עדה ארצה בשנת 1949

ידיעת שפות יודעת הידיעה דרגת הידיעה כתיבה קריאה ודבור יודעת תרגום

המקצועות האזרחיים הידועים, ודרגת הידיעה

המקצוע הנוכחי מקצועות חובבים

מקום העבודה וסוגו כוזבת מקום העבודה שם בעל המפעל

החיה בתנועה, אגודה, הסתדרות או מפלגה, באיזה? כמה זמן קריאה ודבור 1947

איזה תפקידים מלא? כמה זמן איזה תפקידים מלא

הנמצא כעת בתנועה, אגודה, הסתדרות או מפלגה, איזה תפקידים מלא?

החיה בארגון בסיוון, באיזה? כמה זמן יודעת תרגום

איזה מקצועות למד? דרגת הידיעה?

שמואלביץ מנחם (מנדל)

החייל מנחם

בן משה וצפורה

נולד ביר"א בניסן תרפ"ה (5.4.1925)

נפל ככ' באלול תש"ח (6.9.1948)

נטמן בחיפה

מסכנות רבות יצא מנחם בשלום — ממחנות הריכוז וקרבות. ואף מידי קץ שארבו לו בהגיעו ארצה באלטלנה — אך נחש ארסי עם קץ להיותו בהיותו במשלט בימי ההפוגה. מנחם שירת בגדוד 72 אשר בחטיבה 7, במהלכה אשר חייליה רובם ככולם היו עולי אלטלנה. הוא בילה ימים ולילות במשלט בגליל סמוך לכיריאת. באחד הלילות, בהגיע תורו לגות, נדרם בפינה לשעה קלה. כאשר העירוהו חבריו, התגער ועיד לפני שהספיק לעמוד על רגליו הכישו נחש בשכמו. כעביר זמן קצר הוציא את נשמתו.

ילדות שלוה עברה עליו בבית אביו, שהוציא את להמו מעבודת האדמה בטייטש אשר בקארמאטורוס שבצ'כיה. שנים רבות היה חבר ביתר, הפלישה הנאצית הביאה מוות ויטורים. כבן שבע עשרה נלקח לאושוויץ, עבד במסרות פחם, נדק תודות לגופו החסין לא נלקח כמיליוני אחריו. לכבשנים. אחרי שלוש שנים במחנה זה הועבר לבוכנוואלד, ומשם לטרזיינשטאדט. עם השחרור יצא לבקש את בני משפחתו, אבל מצא את אחיו בלבד. בתקוה להגיע ארצה, עזב את צ'כוסלובקיה ונסע לגרמניה, אבל שקרי הארץ נעולים היו, ובאין ברירה נשאר במחנה סוקינג ועמל קשה להשתכר כדי מחייתו.

בשנת 1947 התגייס לשירות אצ"ל. בשנת 1948 עבר מבסיס האימונים לאג"ת הנשק אלטלנה, ובה הגיע ארצה. אחרי התנקשות הדמים בהף הליאביב פרצי אנשי ההנה"ל מצידת זאבי ועצרתה. הוא ברח מהסיוט, התגייס לצבא ישראל, ויצא מיד לחזית.

הגלעד לנופלים
בבירוה ממוקם
באחיהוד
(ממערב
לכרמיאל).
בראש המצבה
פרטי ההנצחה
והמילים: "לשם
ולתהילה. גלעד
לזכר חברינו
לחיים
ולקרבות".
הגלעד מנציח
25 לוחמים,
כולל שמו של
שמואלביץ
מנחם-מנדל (לא
כולל את שמו
של איצקוביץ
צבי, שגופתו לא נמצאה עד היום והוא מוגדר מקל"ן)

"ניב העולם" 26.11.1948

1948 יצא עם הקבוצה הראשונה מה
 מחנה לאג'ה. לפני עלייתו עבר מחנה
 בעבר בגרמניה אשר שימש למעשה
 כבסיס אמיתי של האצ"ל. הוא הגיע
 ביום כיוני באניה. אלטלנה" לחופי
 הסולדת, נאסר ב"סצודה"ואב"
 הועבר ל"מחנה יונה" ושם
 למחנה בקריה מאיר והחוק עם בטי
 אסי. הוא ברא מכלאו. גם אחר הקל-
 אית הללו הוא לא התיאש. לא עת
 לחיבתו פנימיים" - היה נורג לר
 נר, והקדיש את מרצו למלחמה בפר"
 לט. הוא הצטרף לצבא ישראל וחיכה
 ליום בו יוכל ליטול חלק במלחמה

שמש, אך התפנה מנעה זאת בעדו.
 ימים ולילות ישב במשילט כשהוא מסי
 חל בעבר האויבים המטיילים בבטחה
 על אדמה מולדתו. אך הגורל רצה
 כי מנחם יסול לא בקרב אלא חוץ
 מקרה אסון. נחש ארסי באחד המשי"
 לסיים הכישי, ובגלל העברות מיותרות
 מבית חולים אחד למשנהו הוציא מני
 חם את נשמתו.
 תשמטנה שורות אלה מצבת זכרון
 לו.
 הבריו

מנחם שמולביץ ז"ל
 26.11.1948
 במשילט, אי שם בארץ בלב דוד
 עומדת מחלקת של צבא ישראל סורי
 מבת מצוה, אלטלנה" ומתפללת לר
 כרו של מנחם (מנדל) שמולביץ ז"ל
 שהוציא את נשמתו הסהורה על שיע
 סר העם.
 נולד ב-1925 בטיישט אשר בקרפטור
 דום. עזר בימי נעוריו הכשיר את
 עצמו לעבודת אדמה בשדות אביו. ב-
 1942 וחוא רק בן 17 הובא לאו"ם
 בגצים והעבירוהו שם במסירות שחם
 במשך 12 שעות ביממה בקבלו רק
 200 גרם לחם וחצי ליטר מים ליום.
 בתוספת מנה הנונות של מלקוח. רק
 תודות לגופו החסון לא מצא שם את
 מותו יחד עם מיליוני היהודים שנשי
 רפי במבטני האש. ב-1945 העבירוהו
 למוכנואלד ומשם לסירונסטרט במקום
 ששחרר עיי הצבא הציכי.
 בצ"כיה מצא את אחיו ונשאר אצלו.
 אך מנחם לא יכל היה לשוב בשלוח
 בבית שמשם הוציאו את הוריו וקי
 רוביו למקום מסנו לא שבו עוד. לבו
 נכסף למולדת ונגד רצון אחיו נסע
 לגרמניה בכדי להמשיך שם את דרכו
 ארצה, אך שער הארץ היו עדיין
 נעולים, ומנחם הוכרח להסאר במחנה
 פוינג, בגרמניה. לעבוד קשה כדי
 להשתכר די מחיהו.
 בסוף 1947 הצטרף לשורות האר"
 גון הצבא' הלאומי, כשקט ובמסירות
 סילא את הוראות מפקדיו, בצמאון
 שיה את תורה "המעמד" וברצון ובי
 עקשנות איפנו את דיו למלחמה, במאי

"חרות" 20.1.1949

זכור
מנדל שמולביץ ז"ל
 20.1.49
 עברה כבר שנה לסותו של החיל
 "שמולביץ מנדל (עולה אלטלנה) שנפח
 את נשמתו בבית החולים. נוסח לי
 שרק אתמול זה קרה. הייתי המ.ב.
 שלו במלטה. לא הכרתי בחיך לארץ,
 לסרות שהיו יודים טובים שהגיע
 שנכנס לכתל. ציין ששורת קטר אותנו
 בבית הליחסים - וזהו המחרת.
 הוא בא לשירותנו מרצונו הטוב והל"
 סמר לעבודה בכל נוסו ונפשו. בשירות
 לוחמי המחרת הוא קבל את התנוד
 הלאומי ואת תורה המלחמה נגד המשע"
 כל הבריטי. הוא יצא ממחנה הרבח
 הגרמני שבו נכסמו המשיך את היו
 ביו שום משה עד הנסא את דרכו
 במחרת מנחמה לו משה בחיו ואמץ
 לם למלחמה. עם הברות המדינה העבר
 ריה ועם מלישת צבאות ערב לגבולות
 ארץ סען מנדל לפני הבריו : "סודע
 אינו נוסעים לארץ ישראל. הארץ מחכה
 לנו. ללוחמים במוגרי, ואמנם עלה ארצה
 ולא בידים ריקות. כי גם אבית נשק
 וצבאות לוחמים ישירו מוכנים להקריב
 את חייהם בעד מדינת ישראל, ובמקום
 יד נפיה לשלום ולשפחה חכה להם
 על החוף התחת הקדוש, אמנם סבעו
 את האניה אבל את רוחו לא שברו.
 כנאס לב הוא הבליג, ועצר את דמנו
 בקרבנו. אין מקום הוא אמר למלחמה
 אחים בו כונס שהאויב עומד 4 ק"מ
 מוכביט. הראשי בין הליאביב לחיפה.
 מנדל, התגוס חיכה לצבא ביחד עם
 כל עולי אלטלנה.
 כאן עברה ינה. נחש ארסי שם קק
 להיו ארשים במשילט. קשה היה להאי
 בין יי שהוא אינו עוד אתנו. זכור אני
 את המלים האחרות ששמעתי סמו לפני
 שהורידו אותי במשילט. "מברה בואב
 לו באוד לא אוכל הלילה לישטר בעמד
 דה" בדרך לבית החולים אבד את
 הבריו.
 מנדל אינו בינגו אבל זכרו ישאר
 נצח בין הבריו לנשק.
צבי כץ

מנחם שמולביץ ז"ל
 26.11.1948
 במשילט, אי שם בארץ בלב דוד
 עומדת מחלקת של צבא ישראל סורי
 מבת מצוה, אלטלנה" ומתפללת לר
 כרו של מנחם (מנדל) שמולביץ ז"ל
 שהוציא את נשמתו הסהורה על שיע
 סר העם.
 נולד ב-1925 בטיישט אשר בקרפטור
 דום. עזר בימי נעוריו הכשיר את
 עצמו לעבודת אדמה בשדות אביו. ב-
 1942 וחוא רק בן 17 הובא לאו"ם
 בגצים והעבירוהו שם במסירות שחם
 במשך 12 שעות ביממה בקבלו רק
 200 גרם לחם וחצי ליטר מים ליום.
 בתוספת מנה הנונות של מלקוח. רק
 תודות לגופו החסון לא מצא שם את
 מותו יחד עם מיליוני היהודים שנשי
 רפי במבטני האש. ב-1945 העבירוהו
 למוכנואלד ומשם לסירונסטרט במקום
 ששחרר עיי הצבא הציכי.
 בצ"כיה מצא את אחיו ונשאר אצלו.
 אך מנחם לא יכל היה לשוב בשלוח
 בבית שמשם הוציאו את הוריו וקי
 רוביו למקום מסנו לא שבו עוד. לבו
 נכסף למולדת ונגד רצון אחיו נסע
 לגרמניה בכדי להמשיך שם את דרכו
 ארצה, אך שער הארץ היו עדיין
 נעולים, ומנחם הוכרח להסאר במחנה
 פוינג, בגרמניה. לעבוד קשה כדי
 להשתכר די מחיהו.
 בסוף 1947 הצטרף לשורות האר"
 גון הצבא' הלאומי, כשקט ובמסירות
 סילא את הוראות מפקדיו, בצמאון
 שיה את תורה "המעמד" וברצון ובי
 עקשנות איפנו את דיו למלחמה, במאי

ב"דפי עד" מצאתי את המידע הבא: אביו של מנחם-מנדל היה גרשון-משה (יליד 1872) ואימו ציפורה-פייגה. הם היו הורים ל-5 ילדים. שני ילדים נספו: **מרים** (ילידת 1932) ו**הרשל** (יליד 1939). נותנת העדות היא חיה שמילוביץ, כלתה של ציפורה-פייגה [על קברו של מנחם-מנדל כתוב שמולביץ, באתר "יזכור" – שמואלביץ]. היא מעידה גם על רבקה, בתה, ילידת 1942, כששם האבא של רבקה הוא פישל. האם פישל היה אחיו של מנחם-מנדל? הם חיו בראשל"צ.

משיחה עם קרוב משפחתו, נועם ריבון, ומהצלבת מידע עם המידע בספר "תפוח" של יוצאי טייץ', מסתבר ששם המשפחה של מנחם-מנדל, שמואלביץ, איננו מדויק. האימא, ציפורה-פייגה, הייתה מבית שמילוביץ – וכך נקראו חלק מהילדים. שם המשפחה של האבא, משה-גרשון, היה אייזיקוביץ וכך נקראו חלק מהילדים. ב"תפוח" מובא עוד מידע:

ציפורה-פייגה נישאה בראשונה למושקוביץ יצחק-צבי, שנהרג במלחה"ע ה-1 בעת שירותו הצבאי בצבא האוסטרו הונגרי. ילדיה מנישואין אלה היו **אפרים-פישל** ו**משה**. אלו היו, אם כך, אחים למחצה של מנחם-מנדל; אשתו של פישל, חיה, היא זאת שמילאה את דפי העד וגם הם נשאו את שם משפחתה של האימא, ציפורה-פייגה. משה נפטר בגיל צעיר ונקבר בטייץ'. אפרים-פישל היה אופה במקצועו. זהו האח, אותו פגש מנחם-מנדל בטרזיינשטט ועליו כתוב ב"יזכור": "מצא את אחיו, שחשב אותו למת. אך הפעם נפרדו האחים זה מזה מרצון, כי אחיו רצה להישאר בגולה ומנחם שאף לעלות לציון". כעבור מספר שנים עלו גם אפרים-פישל וחיה אשתו ארצה. אפרים-פישל נפטר בשנת 2001. בנישואיה השניים של ציפורה שמילוביץ לגרשון-משה נולדו להורים 8 הילדים הבאים [ולא 5], שהם אחיו של מנחם-מנדל:

רויזא/רוזה: הייתה ילידת 1923. היא הייתה תופרת. רויזא ניצלה ומסרה עדות בבודפשט ב-1945 על קורותיה במחנות Auschwitz, Fallersleben ו-Salzwedel. מתיעוד של יצחק גרשוני עולה, שכנראה, רוזה מצולמת ב"אלבום אושוויץ". היא התחתנה עם יעקב זוננשיין ועלתה ארצה ב-1948. רוזה נפטרה ב-2005 וקבורה ברעננה. בנה הוא גרשון, כשם אביה.

בעזרתו של גרשון נוצר קשר עם ציפי (הנקראת על שם סבתה) וצביקה שמילוביץ-שמיר, ילדיהם של חיה ואפרים-פישל, אחיו למחצה של מנחם-מנדל, שאימם מילאה דפי עד על המשפחה. מהם גם נודע לי שהיה עוד אח למחצה של מנחם-מנדל – מנישואיו הראשונים של האבא, משה-גרשון. שמו של אח זה היה **שוני אייזיקוביץ**. הוא חי עם אשתו ורה בירושלים, היגר לאוסטרליה וחזר לירושלים, שם הייתה להם חנות ממתקים.

מנחם-מנדל, שנפל במלחמת השחרור.

פרל: כמו רויזא גם היא נתנה עדות בבודפשט. לאחר המלחמה היא נישאה לחיים ברוקר, הם הצטרפו לקבוצת מעפילים, הוגלו לקפריסין, ומשם עלו ארצה ב-1949. ילדיהם הם משה ואבי. פרל נפטרה ב-2019 וגם היא קבורה ברעננה, כמו רוזה אחותה.

מחלה, **אלטה** ו**דב-בעריש** לא ברור גורלם בזמן השואה ומן הסתם נרצחו באושוויץ.

מרים וצבי (הרשל): בת 12 ובן 5 שניספו בשואה ויש עליהם דפי עד.

בעקבות הקשר עם בני הדור השני הובנה מורכבות שמות המשפחה של מנחם מנדל. מאביו, משה-גרשון אייזיקוביץ, היה לו אח למחצה; מאימו, ציפורה שמילוביץ, היו לו שני אחים למחצה; מהוריו, משה-גרשון וציפורה-פייגה היו, ככל הנראה, 8 ילדים. מנחם-מנדל נקרא בשם משפחת אימו, וגם שם זה איננו מדויק: באתר "יזכור" רשום שמואלביץ, ועל הקבר רשום שמולביץ, בעוד שמה היה שמילוביץ.

יצחק גרשוני, בעדותו על משפחת שמילוביץ, כתב את הדברים הבאים על משה-גרשון אייזיקוביץ, אביו של מנחם-מנדל ועל אפרים-פישל – אחיו, בנה של אשתו ציפורה.

ר' משה גרשון אייזיקוביץ הי"ד

ר' משה גרשון נשא לאשה את פייגה הי"ד בת ר' נטע שמילוביץ ז"ל, כ-5 שנים לפני שפרצה מלחמת העולם הראשונה. המשפחה גרה כל הזמן בטעטש בכית אשר עמד מעבר לפסי הרכבה, צפונית מזרחית מתחנת הרכבת. מחוץ לדירת המגורים של המשפחה היה באותו בית גם מחסן תפוחי העץ של הפירמה "שמילוביץ" את רוטנר" אשר אחד השותפים בה היה אחיה של פייגה, ר' בנימין. הכית היה בבעלות של הפירמה "שמילוביץ" את רוטנר" אשר העסיקה את ר' משה גרשון כמחסן הפירות. גם פייגה הייתה אשת חיל ועזרה בפרנסת המשפחה, היא הייתה טכנית מעולה והצטיינה בכישול מטעמים במיוחד לסעודות גדולות כגון לסיום מסכת של חברת ש"ס או כסעודה השנתית של החברה קדישא ביום ז' באדר.

לר' משה גרשון ולאשתו פייגה נולדו 9 ילדים: הבן הבכור היה כבר נשוי עוד בטעטש שלפני החורבן.

ר' משה גרשון, אשתו פייגה, חמשה מילדיהם והנכדה (הבח של פישל) ניספו באושוויץ מיד בהגיעם שמה - הי"ד. שמותיהם רשומים כלוח הזיכרון שכבית מרמורוש:

ר' משה גרשון אייזיקוביץ ב"ר מנחם מענדיל.

רעייתו - פייגה בת ר' נטע ורויזה שמילוביץ.

ילדיהם - מכלה, אלטה, מרים, צבי-הערש, דב-בערש.

נכדתם - רבקה בת אפרים פישל.

לאחר המלחמה שרדו מהמשפחה שני בנים ושתי בנות ועליהם אכתוב בהמשך רשימה זו.

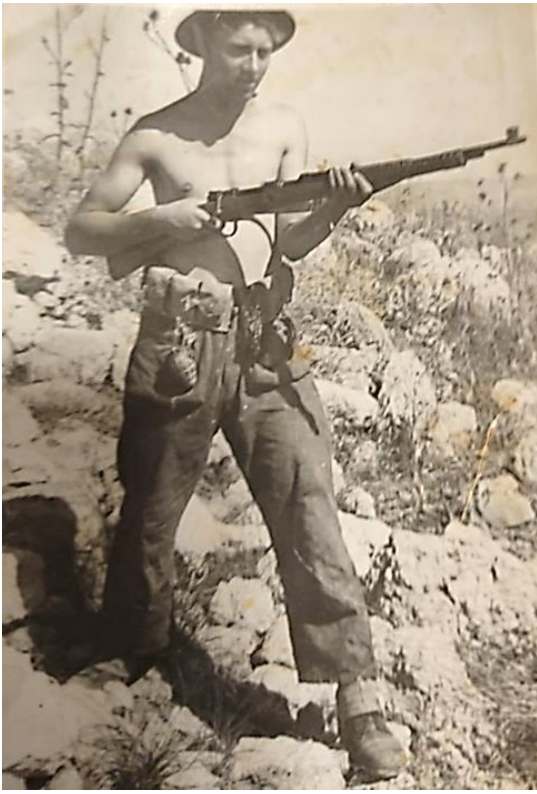
ר' אפרים פישל שמילוביץ

אפרים פישל שיכל"א, הוא בנם הבכור של ר' משה גרשון אייזיקוביץ הי"ד (פישל נושא את שם המשפחה של אמו פייגה הי"ד, כפי שזה היה נפוץ בין רבים מיהודי מרמורוש אשר הוריהם לא רצו להנשא בנשואים אזרחיים בנוסף על הנשואים הדתיים).

פישל נשא אשה זמן קצר לאחר שפרצה מלחמת העולם השנייה, האשה ושמה חיה מוצאה מהרישעף (אחד הישובים שבנפת טעטש); נולדה להם בת שנקראה רבקה.

פישל התפרנס מעבודה במקצועו כאופה. הוא עבד במאפיה של לא יהודי כשם קרקש (KEREKES) בעל המאפיה הוציא עבור פישל צו ריתוק למקום עבודתו כעובד חיוני ומשום כך לא גוייס למחנה עבודה. אך כאשר גורשו יהודי טעטש לאושוויץ לא החשבו בצו הריתוק וגם פישל ומשפחתו גורשו לאושוויץ, שם שיכלו את בתם הפעוטה רבקה - הי"ד.

פישל ואשתו עברו אח כל החלואות של מחנות הריכוז. לאחר השחרור מסרה חיה עדות על אשר עבר עליה; העדות כחובה בגרמנית ומסומנת ב"יד ושם" בסימן 015-1679, חרגומה לעברית מופיע בדף הבא. לאחר השחרור מהמחנות נפגשו בצ'כוסלובקיה. עם הקמת המדינה עלו ארצה והתיישבו בראשון לציון. כאן בארץ נולדו להם הכת צפורה (כהן) והבן צבי (שמיר).

מנחם (משמאל) עם חברים לנשק

מנחם (מימין) בפעילותו הצבאית

מסתבר שמי שנהג לפקוד את קברו של מנחם-מנדל היו דב שילנסקי, לימים יושב ראש הכנסת, יחד עם עוד חבר מחיפה. דב ומנחם עלו ארצה יחד, על אוניית "אלטלנה", והיו חברים לדרך

שמאלון ד"ר א.פ. מנחם

5.9.48	נפגד באוניק
6.9.48	א.י. בתגהיק
<hr/>	
	קב"כ בבית הקברות גחין פ"ג
5	ש"נה 43 קב"כ

אחיו של מנחם, אפרים-פישל,
(שני מימין) בעת שירותו בצבא
הצ'כי לפני המלחמה

אפרים פישל, אחיו של מנחם, יחד עם אשתו,
חיה [שמילוביץ]; חיה היא זאת שתיעדה את בני
המשפחה ב"יד ושם"

חיה עם בתה, ציפי, על שם הסבתא, בקרסליצ'ה, צ'כיה

אפרים-פישל, חיה
ואחיה (משמאל)
בחצר הבית
בקרסליצ'ה

מימין: פרל ברוקר ורוזה זוננשיין – שתי אחיותיו של מנחם-מנדל, ששרדו את השואה.
מאחור: בנה של פרל, משה ברוקר, שנקרא על שם אביהן, ושנפטר בגיל צעיר

אחותו של מנחם-מנדל, רוזה זוננשיין

ב-24.6.2022 נחנכה במושב יעד אנדרטה לזכר שישה לוחמים שנהרגו במקום במלחמת השחרור. אחד מהם היה מנחם מנדל.
על יוזמי ההנצחה נמנה נועם ריבון, שגילה, להפתעתו, שמנחם-מנדל היה קרוב משפחתו...

מימין: צביקה שמיר, בנו של אפרים-פישל, וגרשון זוננשיין, בנה של רוזה, שניהם אחיינים של מנחם-מנדל

118. **שמואלי (כהנא) בן-ציון**, בן אסתר ושלמה, נולד ביום י"ט בטבת תרפ"א (30.12.1920) בחוסט ובה סיים בית ספר יסודי עברי. כשפלשו הנאצים לצ'כוסלובקיה, באביב 1939, העפיל ארצה בספינה קטנה על פני הדנובה ודרך הים השחור. הוא נתפס והוגלה למאוריציוס. במלחמת העולם השנייה התנדב בן-ציון משם לצבא הצ'כוסלובקי החופשי, ובהגיעו ארצה החליף את מדיו בלבוש אזרחי והצטרף לארגון מייסדי כפר רופין. מכאן התנדב לבריגדה היהודית. אחרי שחרורו חזר מאירופה למשק. בראשית מלחמת העצמאות התייצב להגנת המולדת. שירת כרב-טוראי מסור ובעל מרץ באחד הגדודים בחטיבת "גולני" והשתתף בפעולות טירת צבי, בית שאן, ג'נין, נצרת, הגליל המערבי, ובאחרונה בנגב עד גבולות. במבצע "חורב", לגירוש הצבא המצרי מתחומי ישראל, הוטל על חטיבת "גולני" ליצור הטעיה באגף המערבי של החזית, לפני הפעלת המאמץ העיקרי באגף המזרחי. בליל 22-23 בדצמבר 1948 כבשו כוחות החטיבה את משלט 86 מצפון לחאן-יונס, איימו על הכביש ומסילת הברזל ויצרו את הרושם שהכוונה היא לנתק את הכוחות המצריים שברצועת עזה. המצרים הגיבו בהתקפת-נגד עזה בסיוע ארטילריה ושריון ובלחץ האויב נאלצו לוחמי "גולני" לסגת. בקרב זה נפל, ביום כ"א בכסלו תש"ט (23.12.1948). בן 28 בנופלו. אחרי חתימת שביתת נשק עם מצרים הובא למנוחת עולמים בבית הקברות בכפר רופין.

השלמת מידע: בשיחה עם בת כפר רופין, זהבה, שבעלה היה חבר של בן-ציון, היא סיפרה, שבעלה אמר לה שהוא היה בחור אמיץ. היתה לו אחות, שנפטרה מזמן.

באתר ההנצחה של "מרכז קטיף" מצאתי את מידע הבא: "...וכך, בערב חנוכה, בחודש דצמבר 1948, כאשר מפקדי וחיילי הגדוד שרים ומספרים על גבורת המכבים בחדר האוכל, נכנס מג"ד 13 בפנים קודרות. והודיע לחיילים על התארגנות מיידית לביצוע המשימה. הוא הדגיש בפניהם את הסמליות המיוחדת בכך שכיבושו הצפוי של הנגב יתרחש בחג החנוכה, החג בו נלחמו המכבים על חירות עם ישראל. לוחמי הגדוד התבקשו לכתוב מכתבים ליקיריהם, וזאת למקרה ויהרגו בקרב. לכולם היה ברור – מהקרב הזה רבים לא ישובו... מספר חיילים, שהתחמושת אזלה להם ושרבים מחבריהם נהרגו, החלו להימלט לעבר הוואדי הסמוך, אך נחסמו על ידי מ"מ פלוגה ג', עוזי פיינרמן, שניצב על גבעה זעירה בסמוך לוואדי כאשר מקלע בידו, ושאג: "גדוד 13 לא נשבר! גדוד 13 לא ייסוג!". החיילים שנמלטו לכיוון הוואדי הביטו בתמיהה לעבר המ"מ, התעשתו, סבבו על עקבותיהם והחלו זועקים אחריו, בעוד האש מסביב מתגברת: "גדוד 13 לא נשבר! גדוד 13 לא ייסוג!". כאן, ברגעים הקשים ביותר של גדוד 13 במלחמת השחרור, התגלתה במלוא עוצמתה אחוות הלוחמים והרוח הנדירה של הגדוד, רוח שהחלה לנשוב לה על גבעה 86 בשנת 1948 והמשיכה לנשוב בכל כוחה גם בקרבות הבאים של הלוחמים."

גולי מאוריציוס היו 1,634 מעפילי האונייה "אטלנטיק", יהודים אירופאיים שברחו מהנאצים לארץ ישראל וגורשו ממנה על ידי הבריטים בדצמבר 1940 לאי מאוריציוס שבאוקיינוס ההודי.

מארכיון כפר רופין קיבלתי את ההספדים הבאים, המתעדים את חייו של בן-ציון ואת תכונותיו: מסתבר שלבן ציון הייתה משפחה שמנתה 8 ילדים: בשואה נרצחו הוריו וארבעה אחים ואחיות. השורדים אחרי השואה היו 3 אחיות ובן-ציון. אחת מהן, **רבקה דוב** (נפטרה בחיפה ביולי 2004) כתבה עדות על אחיה; האחרת, **הניה וובר**, מסרה אותה לארכיון כפר רופין.

"בן ציון גדל והתחנך בבית דתי ושומר מצוות הוא היה אהוב על ידי כולם: משפחתו, חבריו ושכניו. בן ציון היה אדם מאושר ומלא חיים, בעל שכל ישר, חוש הומור, אינטליגנטי ומלא שאיפות. תחביביו כללו ציור ושירה. כאשר מלאו לו 19 שנים לא רצה להמשיך בדרך אביו... ובדיוק ביום הולדתו עזב את ביתו והצטרף להכשרה בפראג [30.12.1939]. מפראג הפליג עם קבוצתו, באונייה, לישראל. אך לרוע המזל תפסו חיילים בריטיים את אונייתם והעבירו למאוריציוס שבאפריקה, אך דבר זה נודע לנו מאוחר יותר. במשך שש שנים תמימות לא שמענו ממנו ועליו אף לא מילה אחת. לא ידענו מה מצבו והאם הוא חי. בתום שש שנים נודע לנו מפי "הצלב האדום" שבן-ציון נמצא במאוריציוס. הוא שהה שם שנתיים, ובסופן היה בר מזל והצליח לברוח עם הבריגדה הצ'כית, ומאוחר יותר, הצטרף לבריגדה הבריטית וחזר לאירופה למשך שנתיים נוספות. לאחר כל התלאות הגיע סוף סוף לישראל, אשר הייתה מימי ילדותו ארץ חלומותיו. עוד כשהיה צעיר מאוד דיבר וחלם על עלייה והתיישבות בארץ הקודש – ארץ ישראל.

משנת 1946-1948 גר בכפר רופין והיה מאושר שם עד מאוד.

בשנת 1947 הצטרף ל"הגנה", עלה לדרגת סמל ומילא משימות שונות, ביניהן אף מסוכנות מאוד. באחת המשימות נפצע קשה מאוד והייתה סכנה לחייו. כאשר החלים מפציעתו – פטרו אותו מחובת שרות צבאי, אבל הוא התעקש לשוב ולהצטרף ללחום למען מדינת ישראל. בן ציון נפל בדצמבר 1948 בנגב (Faluga). היה זה ניסיון קשה לשארית משפחתו... הוא מת מות גיבורים וידע בחייו, שאם יצטרך למסור חייו למען מדינת ישראל – יעשה זאת ללא היסוס ובגאווה רבה. הוא אמר לא פעם: אני חייב להילחם למען שחרור מדינתנו. מי אם לא אני וצעירים כמותי ילחמו ויגנו על ארצנו? לא אשקוט על מקומי ואחכה עד שהערבים יבואו ויהרגו את אחיי היהודים".

מעדותו של משה ז': "סיפור חייו ומותו של בנצי משקף נאמנה את דרכו וגורלו של צעיר יהודי, שנולד בתום מלה"ע ה-1 ובהגיעו לבגרות נקלע למלה"ע ה-2 על כל היבטיה... כמו מרבית יהודי קרפטו-רוסיה, גם משפחתו של בנצי עסקה במלאכה. בנצי למד בנעוריו נגרות ואת לימודיו רכש ב"חדר". משפחתו הענפה התקיימה בדוחק ובנצי, כבר בשחר נעוריו, חיפש דרך לצאת... גם בגלל אווירה של קנאות דתית קיצונית ויחס עוין לציונות. בגיל 17 מצא עצמו בחוג צעירים, המתמרדים למסורת אבות, ומתארגנים, במסגרת תנועת "החלוץ", ויצא להכשרה לבוהמיה ולמורביה. היות והיה בעל מקצוע – מצא בנקל עבודה וספג במהרה את האווירה החדשה אליה נקלע. לראשונה פגשתיו בשלהי שנת 1939... צ'כוסלובקיה הייתה כבר כבושה... ובנצי, עם עוד כ-700 חלוצים... הצליח לצאת לסלובקיה "העצמאית", נכלא במשך 9 חודשים במעצר, אך הצליח שוב לצאת לעיר נמל בולגרית, טולצ'ב, ומשם, אחרי מסע אימים, תוך 3 חודשים להגיע לחיפה. שם נעצר על ידי הבריטים בשל כניסה בלתי לגלית וגורש בשלהי 1940 לאי מאוריציוס.

באביב 1942 התנדב לבריגדה הצ'כית, השתחרר ממעצר והגיע לאלכסנדריה. אחרי אימונים הוצב בנצי בשדה תעופה צבאי, שם עסק בשמירה על המטוסים ומאוחר יותר, בליווי רכבות צבאיות מהנמל לחזית, אשר במדבר לוב.

ביום כיפור 1942 הועבר עם יחידתו לארץ ישראל. כבר בדרך בין אלכסנדריה וחיפה רקמנו תוכניות כדי להבטיח הפעם את הישארותנו בארץ. וכך, בנובמבר 1942 נטשנו כ-60 חיילים, ובתוכם בנצי, את הבסיס ונקלטנו במשקים קיבוציים. בנצי הגיע תחילה לקיבוץ גבעת השלושה. אך בתחילת 1943 עבר לחבריו בכפר רופין. נקלט במהרה והתחבב על כל האוכלוסייה. היה בחור חסון ורוב הזמן עסק בשמירת שדות, רכוב על סוסה. כאשר המוסדות המוסמכים דרשו מכפר רופין לגייס 2 אנשים לבריגדה היהודית – היה זה בנצי שהתנדב ראשון. לאחר אימון קצר על אוניה נלחם מול הגרמנים

בבלגיה ובהולנד. עם תום המלחמה חזר הביתה. ניצולי השואה מתדפקים על שערי הארץ, אך "הספר הלבן" של ממשלת בריטניה מונע כניסתם. רובם מגורשים למחנות פליטים בקפריסין. כאן שוב בנצי הוא שמתנדב ויוצא לשליחות בין מגורשי קפריסין. מי כמוהו מבין את נפש היהודי הנע ונד ונרדף. עם שחרור עצורי קפריסין הוא חזר הביתה וזכה לראות בהקמת מדינת ישראל. ... וכך באחת ההתקפות האויב על משלט 86 מתרומם בנצי, חשף את גופו החסון, כיוון את הרובה מול המשורייין ונפגע פצעי מוות. ... אלה תולדות חיים של בחור יהודי, שעל אף גילו הצעיר, כה רבות הספיק לפעול ולסבול – ונתן את חייו למען להבטיח לדורות הבאים עתיד יותר טוב".

דן רון (10.1.1949): "רק טבעי הדבר שלאחר שנות הגלות מתוך כפייה, ולאחר תלאות כה רבות, אדם כי יחפש את ביתו וחיים שקטים ונוחים יותר. אולם לא כך בנצי. כאשר האויב הנאצי איים על שערי הארץ והמדבר המערבי היה לשדה קרב – התנדב הוא לבריגדה... כשחזר, עמד לפנינו אותו הבחור רחב הגרם וגבוה הקומה, אותו החבר הצנוע והפשוט, העליו והחברתי. ומי לא יזכור את בנצי בימים ההם רכוב על סוס, חבוש בכובע רחב שוליים, שומר שדות עשוי ללא חת וללא לאות! תמיד מוכן לצאת ותמיד מוכן להגן על זכותנו ועל רכושנו בפני יד עויינת וזדונית. וכשיד הקלגסים הבריטיים אומרת לשלוח את מעפילי "אקסודוס".... בנצי הוא הראשון בין המתנדבים ולא חדל מלהוכיח שדווקא הוא אשר מגיע לו למלא שליחות זו... הוא לא הירבה לספר על מעשיו שם, אולם גם שם הוא לא תבע לעצמו זכויות כשליח, אלא חי כאחד מהם... וכך הוא הלך מאיתנו. הוא, אשר רוח ההתנדבות עברה כחוט השני דרך כל חייו וישותו. בנצי החבר והרע, אשר מוכן תמיד לכל תפקיד, ויהא זה הקשה ביותר. לא אחת חרדנו לגורלו, אולם תמיד עמדו לו מזלו וחיוניותו. מי חשב לפני ימים מספר, כאשר הוא עם כל חבריו החיילים בא הביתה לחג העשור, כי זו תהיה הפעם האחרונה, שאנו נראה איש את רעהו!"

אברי ת. (בודפשט, בתקופת שליחות בהונגריה, 28.12.1948): "הוא היה אחר לגמרי משחשבוהו הבריות; לכאורה בת צחוק קלה מרחפת על שפתיו, למעשה עצב קל במעמקי לבו; לכאורה קל דעת - למעשה מעמיק בעולם מחשבותיו. לכאורה הרפתקן - למעשה עשוי ללא חת ואינו נרתע לפני כל מכשול... איש פשוט היה בנצי, אחד מה"עמך", שגדל וחונך וחי בעולם היהודי... שספג ממיטב הרוחניות היהודית – מועטים בתוכנו יכלו להשתוות אליו. אדם שהיה בקי בדברי תורה - בדיוק כמו בהלכות העולם; בחור ישיבה מובהק, יודע פרק במשנה ובגמרא.

... בנצי היה מספר הרבה על בית אביו, שהיה "מלמד" בחוסט. היה לפעמים סופג מלקות, כי אהב פה ושם להסתלק מן ה"חדר" ולהציץ על משחק כדורגל בעיר, או לצאת בחורף ולהתגלש מעט. אביו סבר כי בביתו גדל אפיקורוס, שלא רצה ללמוד, כי אם חפץ לדעת מלאכה. הסוף היה שבנצי למד נגרות ועזב את בית הוריו לפראג.... כמה צחקנו והשתעשענו בשומענו את סיפוריו על עבודתו. הוא, הבחור מחוסט, בן המשפחה, המקורבת ל"ספינקער רעבע" נקלע לסביבת יהודים נאורים, הרחוקים כל כך מכל הווי יהודי אמיתי.

... בכל מקום רכש את אמון האנשים, כי בנצי כבש את לב כל אחד שהזדמן בקרבתו על ידי יושר לבו, פשטותו וכנותו... התחילה פרשת נדודים... שהוציאה אותו מחוג חברתו הישן של "החלוצ הצעיר" והביאה אותו אל בין חברי "מכבי הצעיר" והיה לאחד מאיתנו, כאילו כל עברו הזדהה עם העבר שלנו... שוחחתי עם חבר בסלובקית ועברנו לשפת אידיש. בנצי עמד מקרוב וכששמע דיבור באידיש – מיד התקרב והתיידד. מאז היינו מבלים ביחד, לומדים עברית ומשוחחים על דא ועל הא... לא ארכו הימים ובנצי ירד אלינו למטה, לאולם הגדול, בו שכבו לא פחות מ-120 איש צפופים... על

מזרונים מפורעשים ומלוכלכים על הרצפה. ברגעים אלה נתגלו הערכים, אז אפשר היה לראות את החינוך התנועתי הבלתי מזויף; יצויין שבנצי היה מאלה אשר עמד במבחן הימים האלה. הוא היה קרוב לאלה שאמרו שיש לוותר על עלייה ולחזור הבייתה, לקרפטורוס, כי שם קרובים הרוסים. רבים מבני "החלוץ הצעיר" עשו את הצעד הזה, אבל בנצי לא זז ממקורו: העלייה קודמת לכל. מועטים בתוכנו יכלו בקלות כזאת להשתחרר מסנטימנטים, לפרוץ מסגרות ולקשור קשרים. כאשר, סוף סוף זכינו והאונייה עזבה את הנמל, היו על סיפונה מאות יהודים מאוסטריה, גרמניה ופולין, וביניהם היו כאלה שהגיעו ישר ממחנה בוכנוולד; ובנצי היה לאדם "בינלאומי". בקושי הבינונו אנחנו לאנשים האלה, ובקושי רב יכולנו להסתגל אליהם - בנצי, בקלות מופלאה, מצא ביניהם ידידים רבים וטובים, שאהבוהו אהבת רע ואח. כשבאו עלינו הימים הקשים, כאשר ספינתנו טולטלה בלב ים והיו ימים כשמאות אנשים לא מצאו טיפת מים, כאשר המלחים היווניים רצו לעזבנו בלב ים, בין צוקי הסלעים, היה בנצי בין הראשונים, שירדו לתחתית האונייה ועבדו עבודת פרך כדי להסיק בעצמם את הדוד של האונייה - למען נוכל להתקדם, לפחות, כמה מאות מטרים. חיים כאלו, כאשר חייך נתונים על כף המאזניים, מחשלים את היחסים בין אדם לאדם, ואנשים, שעד שלשום היו זרים זה לזה - נעשו לאחים, שאי אפשר להפרידם.

כשהגענו אחרי 3 חודשים לחופי המולדת הנכספים וחשבנו שסבלנו הגיע לקיצו - איזו תמימות! רק עכשיו התחילה דרך הנדודים מעכו לעתלית, ומכאן, ערומים לגמרי, כששמיכה אחת מכסה את גופנו, הועלינו על הספינה, שהובילה אותנו במשך שלושה שבועות לאי הגירוש מאוריציוס. לא אשכח את בנצי באותו יום, כשנתגלה לנגד עינינו הנוף המרהיב של אי שדים זה... הוא אמר: "הלוואי וארצנו יפה כמו זו לפנינו. יהיה כאן טוב"... בנצי הישר והכנה רק ביטא מה שליבו הגה.

במשך 15 חודשי שהותנו במאוריציוס חלה בנצי 25 פעם בהתקפת קדחת, אבל רוחו הייתה טובה עליו, כאילו היה זה רק מין הפרעה לא נעימה.

ברגע הראשון, כשנראו לפנינו קרני האור הראשונים והיה סיכוי להגיע לחופש, להילחם בצד בנות הברית נגד צוררנו האיום, היה בנצי בין הראשונים, ובלי הרבה היסוסים - התגייס לצבא הצ'כי. אצלנו זה ארך, לפחות, חצי שנה עד שהגענו להחלטה הזאת... באנו בתור יחידה צ'כית לארץ ישראל... הגיע לכפר רופין... בנצי לא מצא סיפוק בעבודתו... בשעה שנודע גודל האסון הלאומי, הוא החליט להיות בין אלה, הדורכים ראשונה על אדמת גרמניה במדי חייל עברי... ההחלטה לא הייתה קלה, כי הרי גם בנין המולדת הוא דבר מכריע בחיי העם.

בשעה שהקבוצה לא יכלה למצוא שומר שדות נוסף, ולא נמצא חבר שיהיה מוכן להתמסר לתפקיד זה, קם בנצי ואמר: "אני אהיה - מה יש?" פרץ בצחוק ואיתו כולנו. נו, ואיזה שומר! בחסד עליון! שמו הלך לפנינו... הרועים הערביים רעדו בהתגלות בנצי באופק. שומר אמיץ לב זה, שבקושי גמגם מספר מילים ערביות, ידע להשליט סדר בשדות הקבוצה.

ערב שבת אחד, כאשר ספינת "אקסודוס" עגנה בחיפה, הופיע חבר מזכירות ודרש מהקבוצה כי תשחרר חבר אחד, אשר יעלה על האונייה וילווה את המעפילים בדרכם לגירוש. כולנו ידענו שבנצי יקום ראשון ויציע את עצמו. וכך היה! למחרת היום הוא יצא, בלי כל הכנות, לקפריסין... המעפילים העריכו אותו יותר מאשר שליחים רבים אחרים.

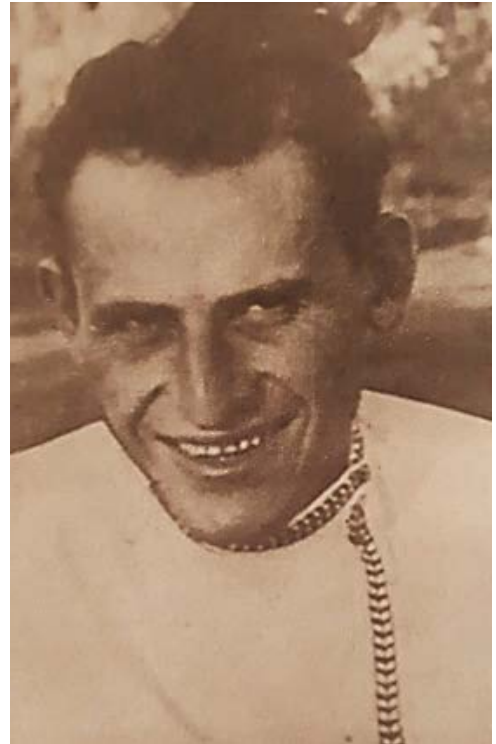
לאחר שובו, לא עברו ימים רבים ובאה פקודת המולדת. בנצי התגייס וכתב באחד ממכתביו אלינו לגולה: "נפצעתי ואיני שומע על אוזן אחת. אולם כעת הוטב מצבי ואני שומע את אשר אני צריך לשמוע ואיני שומע את אשר איני צריך לשמוע".

והיום הגיע המברק הקצר: "בנצי היקר נפל, האחרים בריאים, פרטים במכתב". גדול הכאב. נגדע רע ואח. גדולים המרחקים בינינו [בבודפשט] ואין ביכולתי להרכין את ראשי על קברו של האח הנאמן והאהוב. וכה קשה להסתגל למחשבה שלא אראהו יותר. חסרות כל כך הרבה מילים כדי לבטא את

כל ההרגשות הנעלות, הממלאות את הלב כאשר עולה על הדעת דמותו הנלבבת, כאשר בלבי נשמע הד צחוקו המשובב, כאשר פניו קורנות לבביות וחמימות. כמה תאוות חיים הייתה בך, בנצי! כמה אופטימיות ורעננות, כמה חוכמה ודעת. באר עמוקה של רוח יהודית! נסתם הגולל. לפתע פתאום. איך נישא כל זה? כיצד אחזור הבייתה ולא אמצאך יותר. בושה תכסה את פניי בחושבי עליך, על הפעלים הרבים והפוריים – ואני מבלה את ימיי כאן, בשעה שאתה עמדת על המשמר. כמה דל ועלוב כל זה, שהנני שופך מלבי! תהא נשמתך צרורה בצרור החיים."

שמואלי (כהנא) בן-ציון (משמאל)

שמואלי (כהנא) בן-ציון

בעקבות הדלקת נר וירטואלי: "אח של סבתי היקרה, זכרה לברכה, אהבה אותך מאוד, אחי הבכור קרוי על שמך. יהי זכרך ברוך".
 שרון גודש 12 אפריל 2021
 הצלחתי לאתר את משפחתה של שרון גודש, שסבתה הייתה הניה וובר, אחותו של בן-ציון. הוריה הם חבצלת וחנוך (ז"ל) וובר ואחיה הוא ירדן (בן-ציון) וובר, הנקרא על שם אחי סבתו. האחות גרה בעבר בקריית טבעון ובשנת 1958 היגרה לארה"ב.

בנצי שמואלי
 1920-1948

119]. **שרייבר שמואל-מרדכי (ארנו)**, בן יוכבד ומשה-אברהם, נולד ביום י' באייר תרפ"ה (24.11.1925) בטיסאוילוק [בהונגרית Tiszaújlak; באוקראינית Vylok]. אביו היה בעל משק חקלאי זעיר והנער גדל ברוח אהבה לאדמה ולמסורת היהודית כאחת. מילדותו אהב לעזור ליד אביו ובייחוד התמסר לטיפול בבעלי החיים שבמשק. שמואל-מרדכי למד בחדר וגם בבית-ספר יסודי שבעיירה הסמוכה ברהובו (ברגסס). היה תלמיד טוב, אך כנער גא עמד על כבוד יהדותו ולא אחת התנגש עם מוריו. בכיתה ד', כאשר אמר המורה הנוצרי למשוך בפיאותיו, הפך עליו את התנור. הוא השתתף בתגרות רבות

עם הילדים הנוצרים אשר עלבוהו והגן על ילדים יהודיים קטנים ממנו כשהותקפו. היה נער מגודל וחזק, שידע לנצל את כוחו הרב. כאשר נישלו ההונגרים את החקלאים היהודיים מעל אדמתם עבר עם המשפחה לבודפשט, שם עבד כפועל, למד את מלאכת השרברבות והתפרנס ממנה. באותו פרק זמן הצטרף לתנועת "השומר הצעיר" והיה פעיל בה. עם פרוץ מלחה"ע ה-2, כאשר פלשו הגרמנים להונגריה, נשלח עם משפחתו למחנה ריכוז בטרנסילבניה. משם הצליח לברוח אל הפרטיזנים. השתתף גם במרד הפרטיזנים בבאנסקה-ביסטריצה ועם תום המלחמה הגיע עם הצבא האדום לטיסאוילוק, בתקווה כי יוכל לנקום ברוצחי אביו ואימו, אחיו ואחותו, שהושמדו. בחיים נשאר רק שני אחים ואחות, אשר ניצלו כלוחמים פרטיזנים. ארבעתם [למען הדיוק: שלושתם] החליטו לעלות ארצה. מרדכי עבר את הגבול מצ'כיה לגרמניה. הוא הצטרף למח"ל (מתנדבי חוץ-לארץ), הגיע לארץ בקבוצה הראשונה של המתנדבים ומיד הצטרף עם חבריו לגדוד "הפורצים" של הפלמ"ח (מאי 1948).

שמואל-מרדכי השתתף בקרבות בסביבת ירושלים, בכיבוש הר ציון ובשמירת כביש הגבורה. אחרי שחרור ירושלים מהמצור הועבר לאחד מגדודי חטיבת "הראל" והשתתף בקרבות לפריצת הדרך לנגב. מן הנגב הספיק עוד לכתוב לאחותו על תוכניתו לצאת מיד עם תום הקרבות להתיישבות עם חבריו מגדוד "הפורצים". בשעת מילוי תפקידו בסביבות רוחמה ביום ט"ו בחשוון תש"ט (17.11.1948), עלה על מוקש שהתפוצץ. הוא הובא לבית החולים בבאר שבע, שם נותח ומת מפצעיו. נקבר ברוחמה. בן 23 בנופלו. ביום כ"ט באייר תש"י (16.5.1950) הועבר למנוחת עולמים בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

השלמת מידע: איתרתי את בנו של האח יוסף, משה דביר (שרייבר). ממנו התקבלו פרטים רבים. האימא של שמואל-מרדכי נקראה יולן-יוהנה-יוכבד, לבית פרידמן, ילידת 1900. האבא, משה-מור, היה יליד 1899. היה לו בית מלאכה למגפי עור, שהעסיק כ-20 עובדים. בנוסף, גידל עשב למספוא. אביו של משה, יצחק-לייב, היה נכד של החתם סופר (שרייבר).

ההורים נספו ב-1944 בשואה. להורים היו 5 ילדים:

יוסף (1920-2015), הבכור, התגורר בחיפה. הוא למד בבית ספר למסחר בסולוטבינו ואת ההסמכה עשה בבית המסחר של דודו, שמואל שרייבר. הוא שרת בצבא הצ'כי והיה נכה מלחמה. אחרי המלחמה התגורר יוסף בעיירה סוקולוב (דרום מערבית לקרלובי וארי), ופתח עסק לממכר חומרים לבית, יחד עם בן דודו (מצד אימו), יוסי פרידמן. שם נישא יוסף, בדצמבר 1946, ליהודית האלן, ילידת ברגסס, ושם גם נולד בנו הבכור, משה [מוסר העדות]. המשפחה עלתה ארצה ביוני 1949; רק אז נודע ליוסף, משרה אחותו, ששמואל-מרדכי נפל במלחמת השחרור.

ישעיהו (שנדור) (1921-1944): נרצח ע"י ההונגרים במסגרת שירותו בפלוגות העבודה (כפייה) בצבא ההונגרי, שופרון; הוא גויס ב-1940. מכיוון שסבל מאוד מקור ברגליו, היה הוסיף ניירות לנעליו, כדי לבודדן מהקור. חייל הונגרי ירה בו כך, ללא סיבה, והרגו.

שרה בן דוד (1923-2015), התגוררה בחיפה; הייתה מורה למלאכה.

מרדכי-שמואל היה הרביעי מהילדים. בעוד כולם היו בגובה בינוני, היה מרדכי בחור גבוה למדי.

ליבה-לילי (1928): נפטרה מטיפוס במחנה עבודות כפיה בגרמניה, שטוטהוף, מאי 1945. שרה היא האחות שנדבקה ראשונה בטיפוס – והחלימה; ליבה נדבקה ממנה ולא שרדה.

את ההספד באתר "יזכור" כתבו האחים שרה ויוסף. לגבי תאריך לידתו של מרדכי-שמואל: אין התאמה בין התאריך העברי (אייר) לתאריך הלועזי (נובמבר) [באתר "יזכור"]. לפי הידוע נולד באייר, כלומר במאי 1925.

על המצבה של שרה, אחותו של שמואל-מרדכי, מונצחים הוריה, אחיה ואחותה שנרצחו בשואה

אנדרטה לבני המקום שנפלו במערכות ישראל, קריית ים, בה מונצח שרייבר שמואל-מרדכי

האחיין, משה דביר
עדכן שנפגש עם
קצינת נפגעים
בנושא התיק האישי
של דודו מתקופת
שרותו. מסתבר
שהוא נפצע ביום
17.11.48 אך נפטר
בב"ח בבאר שבע
ביום 18.11.48. אביו
אמר "קדיש" לפי
התאריך השגוי.

הסבא והסבתא של שמואל-מרדכי:
הרב יצחק-לייב שרייבר ואשתו
טובה

אבא של שמואל מרדכי, מור משה
אברהם שרייבר

1946: האחים ששרדו, יוסף ושרה שרייבר

בספר הקהילה כתוב עליו: "מילדותו חונך לא להיכנע לגויים ולהגן תמיד על מכורתו. כל זה ספג מהטפת סבו לחלום הציונות, שהיה מורה לעברית בעירו... עם שחרור טיסא-אווילוק חזר לביתו וגירש את כובשי ביתו הגויים, ופעל להענשת משתפי הפעולה עם קלגסי הנאצים. לאחר מכן הוכנס לבית סוהר על ידם כנקמה על כך שניצל ונשאר בחיים ותבע את דינם."

מצאתי לנכון לרכז נתונים, עד כמה שהידע נמצא ברשותינו, לפי הקריטריונים הבאים:

- א. מקום הלידה
- ב. אוניית המעפילים איתה עלו ארצה. חלק מהנופלים עלו ארצה עם משפחותיהם בשנים שקדמו להקמת המדינה ולא חוו, אישית, את מוראות השואה; אחרים הגיעו ארצה במסגרת "עליית הנוער"; יש מעפילים, שלא נרשם המידע לגבי שם האונייה שעלו בה ארצה [מצאתי מידע נוסף...]
- ג. מקום הנפילה
- ד. בית הקברות בו נטמנו הנופלים
- ה. תאריך עברי / לועזי של נפילתם (יארצייט)
- ו. חלוצים / ניצולי שואה

הצלחתי לאתר מידע על ילדיהם של החללים ובני משפחתם וליידע אותם על פעילות הארגון שלנו להנצחת אביהם, ובכלל. מאחורי כל תמונה מסתתר סיפור אנושי והמשפט "הותיר אישה ובן / בת" (גם לא תמיד היה ידוע אם זהו בן או בת) הופך גלוי, ברור, אישי – ואנושי.

היה לי חשוב לסגור את מעגל ההנצחה של הנופלים בסיפוריהם של בני דור ההמשך, (חלקם סביב גיל 80), כי השרשרת של יוצאי קרפטורוס / זאקרפטיה – נמשכת ותימשך...

מקום הלידה	שמות הנופלים
אוז'גורוד	גרוס מאיר וילי (שאול), הור יוסף (יושקו), וילינגר משה, זעירא (קליין) שמעון, פריד דוד, קניגסברג שמואל, רוזנוואסר יצחק, שילר צבי (בנדי)
איגלא	לייבוויץ אריה-טוביה (לייב), מרקוביץ זאב-ולבל
איזה	מרקוביץ יעקב
אירשאבה	ויס אהרן (ארי), קליין דוד, רוט ברוך, שוארץ דוד (דודי)
אפשה	דוידוביץ שמעון, הופמן (הויפמן) ישראל-משה
בושטינו	הרשקוביץ אריה
בילווארצי	פרומוביץ יצחק-אלימלך
בילין	ארבסט גרשון
בילקי	יעקובוביץ יצחק (הרצקה)
ברזני/ולקי ברזני	וירצברגר אברהם-שלום, יעקובוביץ צבי
ברזניקי	אפפלדורפר אלכסנדר
ברגסס	אדלר יצחק, אלטמן יעקב, כהנא יעקב
גאניץ'	גרוסמן אשר (זיידה), מנדל שלמה
דוברובארטובו	יעקובוביץ ציפורה (פייגה)
דולהא	קליין (פלטשק) ישראל-מאיר
דיבובה	פריזנט לאה, גרינברגר משה
דילובה	פרייזלר אפרים
דרהבו	יעקובוביץ חיים-יהודה (יידל)
וולובה	דוידוביץ בנימין (יומי), דוידוביץ יצחק, דוידוביץ שלמה, הופמן מקס משה, רוטמן מנחם (מנדלה)
וולובץ	הייזלר בצלאל, הרמל עקיבא
וילחוביץ	איצקוביץ אשר

שמות הנופלים	מקום הלידה
פרקש מאיר	וליאטינו
לוגר יעקב, מרמלשטיין טוביה	וליקי ביצ'קוב
אנגל שמואל	ז'בוריבצי
דוידוביץ מרסין (מיכאל יחיאל)	זדנבו
אברמוביץ משה, אדלשטיין אשר (אנשיל), בן-מאיר בן-ציון, גולדשילד דוד, גרוס שמעיה, היימפלד יחזקאל-שרגא, וינברגר שמאי, כץ ישראל, נוילינגר שמואל-זלמן, פלברבאום יוסף, פיניאס שאול-אליעזר (שמואל), פרידמן יששכר-דב, קופולוביץ (קופו) ברקוביץ שמואל, שמואלי (כהנא) בן-ציון	חוסט
איצקוביץ צבי, הופמן שאול-אריה, ויגדורוביץ בנימין, שמואלביץ מנחם-מנדל	טייץ'
הרטמן יעקב-יהודה-אריה, כהן נחמן, שרייבר שמואל-מרדכי	טיסו אוילוק
קויפמן זלמן	טרנובו
רוט אלכסנדר	טרבלה
סנדרוביץ ישראל (שמעון), רייזמוביץ גזה	טרסבה
אינהורן שמואל	יסיניה
זינגר חנה	לזזה
סלומון יהושע (שעיה)	לוצ'קי
זגלשטיין יהודה-לייב, זגלשטיין רחל	מאיידן
גרינשטיין שמואל, האי נתן, הויזמן צבי-יחזקאל, וייס יעקב, ויס שלום, זיגלשטיין אפרים, מושקוביץ לאה, מייזליק יעקב, קליין מיכאל, קסלר צבי-יחיאל, שווארץ צבי-יהודה, שינפלד צבי-חיים-יעקב	מונקץ'
פרקש משה-יעקב	משוי
ביסטריצר שמואל	נובוסליצה
ציק ישראל	ניאגובו
צוקרברגר חיים (חיימקה)	נליפנו
ברקוביץ צבי, פרקש ישעיהו-יהושע	נרסניצה
כץ מנחם (קיצ'י)	סבליאבה
פרידמן שרגא (פולי)	סוכה
אדלר אריה-ישראל, אדלר מיכאל, דוידוביץ מנחם (מנדי), דויטש ליזרוביץ בנימין, מילר דוד, קאופמן מרדכי (מוטלה), רוזמוביץ יחזקאל, שוורץ דוד	סולוטבינו
מושקוביץ צבי	סוקרניצה
קלאר מיכאל, רוזנטל יעקב	סיילש
שור צבי	ססובו
אקרמן ישראל	פאלאנוק
גוטסמן מרדכי (מוטי)	פדלשוביץ
וולף מרדכי-שמואל (מוקי)	צ'ופ
הרטשטיין אברהם	צ'רלנו

שמות הנופלים	מקום הלידה
גרינברגר צבי (הרשי)	קולוצ'אבה
גולדשטיין שמאי, הולנדר משה	קיביאשד
כנעני (פויברגר) הלל {מעכיל},	קניגספלד
גלידאי (אייזלר) שלמה-יעקב	רוסטוקה

שמות הנופלים	אוניית מעפילים
גרינברגר משה	אוסוניה
כהנא יעקב	אוריון
שמואלי (כהנא) בן-ציון	אטלנטיק
אלטמן יעקב, שור צבי, שינפלד צבי-חיים-יעקב	אטרטו (ה', ו')
יעקובוביץ חיים-יהודה (יידל), שמואלביץ מנחם-מנדל	אלטלנה
וולף מרדכי שמואל (מוקי)	אליהו גולומב
אקרמן ישראל, דוידוביץ מנחם (מנדי), זינגר חנה, יעקובוביץ ציפורה (פייגה), מרקוביץ יעקב	אנצו סירני
איצקוביץ צבי	אקסודוס
ויס אהרן (ארי)	ביריה
ברקוביץ צבי	בן הכט
מושקוביץ לאה	בסרביה
הולנדר משה, פיניאס שאול-אליעזר (שמואל)	ברכה פולד
צוקרברגר חיים (חיימקה)	גליל
הייזלר בצלאל	דב הוז
וינברגר שמאי, ליבוביץ אריה-טוביה, מרקוביץ זאב, פרומוביץ יצחק-אלימלך, רוט אלכסנדר, רוטמן מנחם (מנדלה)	דציה
מילר דוד, קליין מיכאל	הגנה
דוידוביץ בנימין (יומי), הרטשטיין אברהם, רייזמוביץ גזה	החייל העברי
ביסטריצר שמואל	הילדה
כהן נחמן, לוגר יעקב, שווארץ צבי-יהודה	המעפיל האלמוני
נוילינגר שמואל-זלמן	הר ציון
זעירא (קליין) שמעון, גוטסמן מרדכי (מוטי)	ווג'ווד
וייס יעקב	ויל ד'אורן
ארבסט גרשון, יעקובוביץ יצחק (הרצקה)	חביבה רייק
מייזליק יעקב	חיים ארלוזורוב
רוזמוביץ יחזקאל	חנה סנש
קליין דוד	טאורוס

שמות הנופלים	אוניית מעפילים
מרמלשטיין טוביה	טאטי פנמה
אדלשטיין אשר (אנשל), פרקש ישעיהו-יהושע	טרנסילבניה
איצקוביץ אשר, זיגלשטיין אפרים	יגור
זגלשטיין יהודה-לייב, זגלשטיין רחל, קויפמן זלמן	כ"ג יורדי הסירה
אדלר מיכאל, ויגדורוביץ בנימין, וירצברגר אברהם-שלום, כץ ישראל, כץ מנחם (קיצי'), קאופמן מרדכי (מוטלה), רוזנוואסר יצחק, רוזנטל יעקב	לטרון
הופמן שאול-אריה	כנסת ישראל
ציק ישראל, רוט ברוך	לנגב
אפפלדורפר אלכסנדר, וילינגר משה	מטרואה א'
פרידמן יששכר-דב	מקס נורדאו
פריד דוד	משמר העמק
מושקוביץ צבי	סקריה
גולדשטיין שמאי	עמירם שוחט
הרשקוביץ אריה	פאן יורק
קופולוביץ (קופו) ברקוביץ שמואל	פנצ'ו
יעקובוביץ צבי	פרינסס קאתלין
הור יוסף (יושקו)	קולורדו
פרידמן שרגא (פולי)	קונטה די סבויה
הרמל עקיבא	רג'לי קרול
דויטש ליזרוביץ בנימין, הרטמן יעקב-יהודה-אריה	שבתאי לוזינסקי
גולדשילד דוד	שמפוליון
פרקש מאיר	תל חי
אדלר יצחק, בן-מאיר בן-ציון, גלידאי (אייזלר) שלמה יעקב כנעני (פוירברגר) הלל {מעכיל}, מנדל שלמה, שוורץ דוד	לא ידוע שם הספינה

שמות הנופלים	מקום נפילה
נוילינגר שמואל זלמן	אוניית ארינפורה
דוידוביץ מנחם (מנדי)	אשקלון – משלט 113
גרינברגר משה, הרטשטיין אברהם, זעירא (קליין) שמעון, פרקש מאיר	בארות יצחק
איצקוביץ צבי, קלאר מיכאל, שמואלביץ מנחם-מנדל	בירוה (אחיהוד/מיעאר)
רוטמן מנחם (מנדלה)	בית דראס
הייזלר בצלאל	בית נבאללה
גולדשילד דוד, הרטמן יעקב-יהודה-אריה, הרמל עקיבא, זיגלשטיין אפרים, סלומון יהושע (שעיה), צוקרברגר חיים (חיימקה)	ג'נין
דוידוביץ בנימין (יומי)	דורות

מקום נפילה	שמות הנופלים
דרדרה	שוארץ דוד (דודי)
הר הצופים	יעקובוביץ צבי
זיכרון יעקב	גרינשטיין שמואל
חולון	ויס אהרן (ארי)
חוליקאת	פרידמן שרגא (פולי), קופולוביץ (קופו) ברקוביץ שמואל
חיפה	ברקוביץ צבי
טביעה / מחלה	מושקוביץ לאה, רוזמוביץ יחזקאל, רוט אלכסנדר
טירה	דוידוביץ יצחק
יפו – תל אביב	אדלר אריה-ישראל, אקרמן ישראל, היימפלד יחזקאל-שרגא, יעקובוביץ יצחק (הרצקה)
ירושלים (כולל מוצא)	איצקוביץ אשר, גולדשטיין שמאי, גרוס שמעיה, גרינברגר צבי (הרשי), דוידוביץ שמעון, וילינגר משה, ויס שלום, פלברבאום יוסף, פריזנט לאה, קליין מיכאל
כפר סבא	אדלר יצחק, אפפלדורפר אלכסנדר, מרקוביץ יעקב
כפר עציון וגוש עציון	אלטמן יעקב, האי נתן, הור יוסף (יושקו), וירצברגר אברהם-שלום, זגלשטיין יהודה לייב, זגלשטיין רחל, זינגר חנה, יעקובוביץ ציפורה (פייגה), קויפמן זלמן, קניגסברג שמואל, שינפלד צבי-חיים-יעקב
כפר קרע	רוזנוואסר יצחק
כפר רופין	שילר צבי (בנדי)
כרמיה	כנעני (פויברגר) הלל (מעכיל)
כרתים	שור צבי
להבות הבשן	כהנא יעקב
לטרון	אדלר מיכאל, גלידאי (איזלר) שלמה יעקב, לייבוביץ אריה-טוביה (לייב), מרמלשטיין טוביה, מרקוביץ זאב-ולבל, פריד דוד, פרקש משה-יעקב
מודיעין	קליין (פלטשק) ישראל-מאיר
מוצא	וינברגר שמאי
מחניים	גרוס מאיר-וילי (שאול)
מנרה	רייזמוביץ גזה
משמר הירדן	אנגל שמואל
נבי יושע	שוורץ דוד
נבי סמואל	מנדל שלמה
נגב	הולנדר משה, הרשקוביץ אריה, פרומוביץ יצחק-אלימלך, שמואלי (כהנא) בן-ציון
נגבה	הופמן שאול-אריה, ציק ישראל, שווארץ צבי-יהודה
ניצנים	רוזנטל יעקב
נירים	אינהורן שמואל, דויטש ליזרוביץ בנימין

מקום נפילה	שמות הנופלים
סג'רה	גוטסמן מרדכי (מוטי)
עוג'ה אל-חפיר	קסלר צבי-יחיאל
עטרות	אברמוביץ משה
עין עוזיאל	הופמן (הויפמן) ישראל-משה, ויגדורוביץ בנימין
עירק אל-מנשייה	יעקובוביץ חיים-יהודה (יידל), פרידמן יששכר-דב
עירק סוועידן	כץ ישראל, כץ מנחם (קיצי')
עכו	וייס יעקב
צ'כיה	דוידוביץ מרטין (מיכאל יחיאל)
צמח	לוגר יעקב
צפת	קאופמן מרדכי (מוטלה)
צריפין	מושקוביץ צבי
קאקון (עמק חפר)	ארבסט גרשון
ראש הנקרה	מייזליק יעקב
רוחמה	שרייבר שמואל-מרדכי
רחובות	גרוסמן אשר (זיידה), פרקש ישעיהו-יהושע
רמות נפתלי	פיניאס שאול-אליעזר (שמואל)
רמלה	הויזמן צבי-יחזקאל, רוט ברוך
רמת הכובש	פרייזלר אפרים
שדה התעופה לוד	סנדרוביץ ישראל (שמעון)
שיירת הל"ה	בן-מאיר בן-ציון
שיירת יחיעם	הופמן מקס-משה, וולף מרדכי-שמואל (מוקי), כהן נחמן
שפלת לוד	קליין דוד
תאונות אימונים/דרכים	אדלשטיין אשר (אנשיל), ביסטאיצר שמואל, מילר דוד
תרשיחא	דוידוביץ שלמה

שמות הנופלים	בית הקברות בו נטמנו
שור צבי	אתונה
לוגר יעקב	דגניה א'
איצקוביץ אשר, גרינברגר צבי (הרשי), ויס שלום	הר הזיתים (ירושלים)
אדלשטיין אשר (אנשיל), איצקוביץ צבי, אלטמן יעקב, בן-מאיר בן-ציון, גולדשטיין שמאי, גלידאי (אייזלר) שלמה-יעקב, גרוס שמעיה, גרינברגר משה, דוידוביץ שלמה, דוידוביץ מרטין (מיכאל יחיאל), האי נתן, הופמן (הויפמן) ישראל-משה, הור יוסף (יושקו), הרטשטיין אברהם, הרמל עקיבא, וילינגר משה, וירצברגר אברהם-שלום, זגלשטיין יהודה-לייב,	הר הרצל (ירושלים)

שמות הנופלים	בית הקברות בו נטמנו
זגלשטיין רחל, זיגלשטיין אפרים, זינגר חנה, זעירא (קליין) שמעון, יעקובוביץ צבי, יעקובוביץ ציפורה (פייגה), מרמלשטיין טוביה, מרקוביץ זאב-ולבל, נוילינגר שמואל-זלמן, פריזנט לאה, פרקש משה-יעקב, צוקרברגר חיים (חיימקה), קויפמן זלמן, קניגסברג שמואל, שינפלד צבי-חיים-יעקב, שרייבר שמואל-מרדכי	הר הרצל (ירושלים)
רוזנוואסר יצחק	חדרה
גוטסמן מרדכי (מוטי), גרינשטיין שמואל, דוידוביץ בנימין (יומי), כנעני (פויברגר) הלל (מעכיל), פיניאס שאול-אליעזר (שמואל), קאופמן מרדכי (מוטלה), קלאר מיכאל, רוט אלכסנדר, שמואלביץ מנחם-מנדל	חיפה
דוידוביץ מנחם (מנדי), כץ ישראל, פרידמן שרגא (פולי) קופולוביץ (קופו) ברקוביץ שמואל,	כפר ורבורג
שילר צבי (בנדי), שמואלי (כהנא) בן-ציון	כפר רופין
כהנא יעקב	להבות הבשן
שוורץ דוד	נבי יושע
שווארץ צבי-יהודה	נגבה
הופמן מקס-משה, וולף מרדכי-שמואל (מוקי), כהן נחמן, מייזליק יעקב	נהריה
אדלר אריה-ישראל, אדלר מיכאל, אקרמן ישראל, אפפלדורפר אלכסנדר, דוידוביץ שמעון, דויטש ליזרוביץ בנימין, הולנדר משה, היימפלד יחזקאל-שרגא, ויס אהרן (ארי), יעקובוביץ חיים-יהודה (יידל), יעקובוביץ יצחק (הרצקה), לייבוביץ אריה-טוביה (לייב), מושקוביץ לאה, מושקוביץ צבי, מילר דוד, מרקוביץ יעקב, סנדרוביץ ישראל (שמעון), פריד דוד, פרידמן יששכר-דב, פרקש מאיר, ציק ישראל, קליין (פלטשק) ישראל-מאיר, קליין דוד, קסלר צבי-יחיאל, רוזנטל יעקב, רוטמן מנחם (מנדלה)	נחלת יצחק
אינהורן שמואל, ארבסט גרשון, ברקוביץ צבי, הויזמן צבי-יחזקאל, הייזלר בצלאל, הרשקוביץ אריה, ויגדורוביץ בנימין, רוזמוביץ יחזקאל, שוארץ דוד (דודי)	נתניה
אברמוביץ משה, וינברגר שמאי, פלברבאום יוסף	סנהדריה (ירושלים)
וייס יעקב	עכו
גולדשילד דוד, הרטמן יעקב-יהודה-אריה, סלומון יהושע (שעיה)	עפולה
אדלר יצחק, פרומוביץ יצחק-אלימלך	פתח תקווה
מנדל שלמה, קליין מיכאל	קריית ענבים
כץ מנחם (קיצ'י), רוט ברוך	קריית שאול
אנגל שמואל, גרוס מאיר-וילי (שאול), רייזמוביץ גזה	ראש פינה
גרוסמן אשר (זיידה), הופמן שאול-אריה, פרקש ישעיהו-יהושע	רחובות
ביסטריצר שמואל	רמלה
פרייזלר אפרים	רמת הכובש
דוידוביץ יצחק	תל מונד

שם החלל	תאריך נפילה עברי	תאריך נפילה לועזי	בית הקברות
פרייזלר אפרים	ז' באב תרצ"ח	4.8.1938	רמת הכובש
שור צבי	א' בסיון תש"א	27. 5.1941	אתונה
ביסטריצר שמואל	י"א באב תש"א	4. 8.1941	רמלה בריטי
נוילינגר שמואל זלמן	כ"ז בניסן תש"ג	1.5.1943	הר הרצל
ויס שלום	כ"ז בטבת תש"ד	23.1.1944	הר הזיתים
רוט אלכסנדר	י"ב בשבט תש"ד	6.2.1944	חיפה בריטי
שילר צבי (בנדי)	ד' באדר ב' תש"ו	7.3.1946	כפר רופין
איצקוביץ אשר	כ"א בניסן תש"ז	11.4.1947	הר הזיתים
וייס יעקב	י"ב באב תש"ז	29.7.1947	צפת
קניגסברג שמואל	כ"ח בכסלו תש"ח	11.12.1947	הר הרצל
ויס אהרן (ארי)	כ"ו בטבת תש"ח	8.1.1948	נחלת יצחק
בן-מאיר בן-ציון	ה' בשבט תש"ח	16.1.1948	הר הרצל
פלברבאום יוסף	י"ב באדר א' תש"ח	22.2.1948	סנהדריה
יעקובוביץ יצחק (הרצקה)	י"ט באדר א' תש"ח	29.2.1948	נחלת יצחק
כץ מנחם (קיצי')	ה' באדר ב' תש"ח	16.3.1948	קריית שאול
קאופמן מרדכי (מוטלה)	י' באדר ב' תש"ח	21.3.1948	חיפה
אברמוביץ משה	י"ג באדר ב' תש"ח	24.3.1948	סנהדריה
אקרמן ישראל	י"ג באדר ב' תש"ח	24.3.1948	נחלת יצחק
הופמן מקס משה	ט"ז באדר ב' תש"ח	27.3.1948	נהריה
וולף מרדכי-שמואל (מוקי)	ט"ז באדר ב' תש"ח	27.3.1948	נהריה
כהן נחמן	ט"ז באדר ב' תש"ח	27.3.1948	נהריה
כהנא יעקב	כ"ו באדר ב' תש"ח	6.4.1948	להבות הבשן
וינברגר שמאי	כ"ז באדר ב' תש"ח	7.4.1948	סנהדריה
שוורץ דוד	י"א בניסן תש"ח	20.4.1948	נבי יושע
מנדל שלמה	י"ד בניסן תש"ח	23.4.1948	קריית ענבים
קליין מיכאל	י"ד בניסן תש"ח	23.4.1948	קריית ענבים
אדלר אריה ישראל	י"ח בניסן תש"ח	27.4.1948	נחלת יצחק
גרוס שמעיה	י"ט בניסן תש"ח	28.4.1948	הר הרצל
יעקובוביץ צבי	כ"ד בניסן תש"ח	3.5.1948	הר הרצל
האי נתן	כ"ה בניסן תש"ח	4.5.1948	הר הרצל
רוזנוואסר יצחק	ל' בניסן תש"ח	9.5.1948	חדרה
אלטמן יעקב	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	הר הרצל
אפפלדורפר אלכסנדר	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	נחלת יצחק
דוידוביץ יצחק	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	תל מונד
הור יוסף (יושקו)	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	הר הרצל
וירצברגר אברהם-שלום	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	הר הרצל

שם החלל	תאריך נפילה עברי	תאריך נפילה לועזי	בית הקברות
זגלשטיין יהודה-לייב	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	הר הרצל
זגלשטיין רחל	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	הר הרצל
זינגר חנה	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	הר הרצל
יעקובוביץ ציפורה (פייגה)	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	הר הרצל
מרקוביץ יעקב	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	נחלת יצחק
קויפמן זלמן	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	הר הרצל
שינפלד צבי חיים יעקב	ד' באייר תש"ח	13.5.1948	הר הרצל
אדלר יצחק	ה' באייר תש"ח	14.5.1948	פתח תקווה
כנעני (פויברגר) הלל מעכיל	ו באייר תש"ח	15.5.1948	חיפה
הויזמן צבי-יחזקאל	ז' באייר תש"ח	16.5.1948	נתניה
רוט ברוך	ז' באייר תש"ח	16.5.1948	קריית שאול
לוגר יעקב	ט' באייר תש"ח	18.5.1948	דגניה א'
גרינברגר צבי (הרשי)	ט"ו באייר תש"ח	24.5.1948	הר הזיתים
מרמלשטיין טוביה	ט"ו באייר תש"ח	24.5.1948	הר הרצל
פרקש משה-יעקב	ט"ו באייר תש"ח	24.5.1948	הר הרצל
גלידאי (איזלר) שלמה יעקב	ט"ז באייר תש"ח	25.5.1948	הר הרצל
מרקוביץ זאב-ולבל	כ"א באייר תש"ח	30.5.1948	הר הרצל
גולדשילד דוד	כ"ה באייר תש"ח	3.6.1948	עפולה
הרמל עקיבא	כ"ה באייר תש"ח	3.6.1948	הר הרצל
זיגלשטיין אפרים	כ"ה באייר תש"ח	3.6.1948	הר הרצל
צוקרברגר חיים (חיימקה)	כ"ה באייר תש"ח	3.6.1948	הר הרצל
ארבסט גרשון	כ"ו באייר תש"ח	4.6.1948	נתניה
הרטמן יעקב יהודה אריה	כ"ט באייר תש"ח	7.6.1948	עפולה
לייבוביץ אריה-טוביה (לייב)	ב' בסיוון תש"ח	9.6.1948	נחלת יצחק
היימפלד יחזקאל שרגא	ג' בסיוון תש"ח	10.6.1948	נחלת יצחק
פיניאס שאול אליעזר (שמואל-שאני)	ג' בסיוון תש"ח	10.6.1948	חיפה
רוזנטל יעקב	ג' בסיוון תש"ח	10.6.1948	נחלת יצחק
רוטמן מנחם (מנדלה)	ג' בסיוון תש"ח	10.6.1948	נחלת יצחק
מושקוביץ צבי	ד' בסיוון תש"ח	11.6.1948	נחלת יצחק
מייזליק יעקב	ד' בסיוון תש"ח	11.6.1948	נהריה
סלומון יהושע (שעיה)	ח' בסיוון תש"ח	15.6.1948	עפולה
אדלר מיכאל	כ' בסיוון תש"ח	27.6.1948	נחלת יצחק
הופמן (הויפמן) ישראל משה	א' בתמוז תש"ח	8.7.1948	הר הרצל
איצקוביץ צבי	ג' בתמוז תש"ח	10.7.1948	הר הרצל
אנגל שמואל	ג' בתמוז תש"ח	10.7.1948	ראש פינה
גרוס מאיר וילי (שאול)	ג' בתמוז תש"ח	10.7.1948	ראש פינה

שם החלל	תאריך נפילה עברי	תאריך נפילה לועזי	בית הקברות
סנדרוביץ ישראל (שמעון)	ג' בתמוז תש"ח	10.7.1948	נחלת יצחק
הייזלר בצלאל	ה' בתמוז תש"ח	12.7.1948	נתניה
הופמן שאול-אריה	ז' בתמוז תש"ח	14.7.1948	רחובות
גרינברגר משה	ח' בתמוז תש"ח	15.7.1948	הר הרצל
דוידוביץ בנימין (יומי)	ח' בתמוז תש"ח	15.7.1948	חיפה
הרטשטיין אברהם	ח' בתמוז תש"ח	15.7.1948	הר הרצל
זעירא (קליין) שמעון	ח' בתמוז תש"ח	15.7.1948	הר הרצל
פרקש מאיר	ח' בתמוז תש"ח	15.7.1948	נחלת יצחק
גוטסמן מרדכי (מוטי)	ט' בתמוז תש"ח	16.7.1948	חיפה
קליין דוד	ט' בתמוז תש"ח	16.7.1948	נחלת יצחק
שוארץ דוד (דודי)	י' בתמוז תש"ח	17.7.1948	נתניה
דוידוביץ מנחם (מנדי)	י"א בתמוז תש"ח	18.7.1948	כפר ורבורג
שווארץ צבי יהודה	י"ב בתמוז תש"ח	19.7.1948	נגבה
ברקוביץ צבי	י"ח בתמוז תש"ח	25.7.1948	נתניה
ויגדורוביץ בנימין	י"ח בתמוז תש"ח	25.7.1948	נתניה
פריזנט לאה	י"ח בתמוז תש"ח	26.7.1948	הר הרצל
וילינגר משה	י' באב תש"ח	15.8.1948	הר הרצל
גולדשטיין שמאי	י"ב באב תש"ח	17.8.1948	הר הרצל
דוידוביץ שמעון	י"ג באב תש"ח	17.8.1948	נחלת יצחק
דוידוביץ מרטין (מיכאל יחיאל)	י"ג באב תש"ח	18.8.1948	הר הרצל
רוזמוביץ יחזקאל	י"ד באב תש"ח	19.8.1948	נתניה
פריד דוד	י"ט באב תש"ח	24.8.1948	נחלת יצחק
קלאר מיכאל	א' באלול תש"ח	5.9.1948	חיפה
שמואלביץ מנחם-מנדל	ב' באלול תש"ח	6.9.1948	חיפה
קליין (פלטשק) ישראל-מאיר	כ' באלול תש"ח	24.9.1948	נחלת יצחק
פרידמן שרגא (פולי)	ט"ז בתשרי תש"ט	19.10.1948	כפר ורבורג
קופולוביץ (קופו) ברקוביץ שמואל	ט"ז בתשרי תש"ט	19.10.1948	כפר ורבורג
רייזמוביץ גזה	כ' בתשרי תש"ט	23.10.1948	ראש פינה
דוידוביץ שלמה	כ"ה בתשרי תש"ט	28.10.1948	נחלת יצחק
כץ ישראל	א' בחשוון תש"ט	3.11.1948	כפר ורבורג
שרייבר שמואל-מרדכי	ט"ו בחשוון תש"ט	17.11.1948	הר הרצל
הולנדר משה	כ' בכסלו תש"ט	22.12.1948	נחלת יצחק
שמואלי (כהנא) בן ציון	כ"א בכסלו תש"ט	23.12.1948	כפר רופין
הרשקוביץ אריה	כ"ד בכסלו תש"ט	26.12.1948	נתניה
קסלר צבי-יחיאל	כ"ד בכסלו תש"ט	26.12.1948	נחלת יצחק

שם החלל	תאריך נפילה עברי	תאריך נפילה לועזי	בית הקברות
יעקובוביץ חיים יהודה יידל	כ"ו בכסלו תש"ט	28.12.1948	נחלת יצחק
פרידמן יששכר-דב	כ"ו בכסלו תש"ט	28.12.1948	נחלת יצחק
דויטש ליזרוביץ בנימין	ב' בטבת תש"ט	3.1.1949	נחלת יצחק
ציק ישראל	י"ט באדר תש"ט	19.3.1949	נחלת יצחק
מילר דוד	ח' בסיוון תש"ט	5.6.1949	נחלת יצחק
גרוסמן אשר (זיידה)	כ"א בסיוון תש"ט	18.6.1949	רחובות
פרקש ישעיהו יהושע	כ"א בסיוון תש"ט	18.6.1949	רחובות
גרינשטיין שמואל	י"א בכסלו תש"י	2.12.1949	חיפה
מושקוביץ לאה	י"ב בשבט תש"א	19.1.1951	נחלת יצחק
פרומוביץ יצחק-אלימלך	ה' בתשרי תש"ג	24.9.1952	פתח תקווה
אדלשטיין אשר (אנשיל)	י"ד בטבת תש"ג	1.1.1953	הר הרצל
אינהורן שמואל	י"ז בניסן תשט"ו	9.4.1955	נחלת יצחק

חלוצים (38 חללים)	שורדי שואה (81 חללים)
אדלר אריה-ישראל, אינהורן שמואל, אלטמן יעקב, אנגל שמואל, ביסטריצר שמואל, בן-מאיר בן-ציון, גרוס שמעיה, גרינברגר משה, גרינברגר צבי (הרשי), דוידוביץ שלמה, האי נתן, הופמן משה (מקס), הור יוסף (יושקו), היימפלד יחזקאל-שרגא, הרמל עקיבא, וינברגר שמאי, ויס שלום, כהנא יעקב, ליבוביץ אריה-טוביה (לייב), מושקוביץ לאה, מושקוביץ צבי, מרקוביץ זאב (ולבל), נוילינגר שמואל-זלמן, סנדרוביץ ישראל (שמעון), פלברבאום יוסף (יוסי), פרומוביץ יצחק-אלימלך, פרידמן שרגא (פולי), פריזנט לאה ("אריאלה"), פרייזלר אפרים, צוקרברגר חיים (חיימ'קה), קלאר מיכאל, קניגסברג שמואל, קסלר צבי-יחיאל, רוט אלכסנדר, רוטמן מנחם (מנדלה), שור צבי, שיינפלד צבי-חיים-יעקב, שמואלי (כהנא) בן-ציון	אברמוביץ משה, אדלר יצחק, אדלר מיכאל, אדלשטיין אשר (אנשיל), איצקוביץ אשר, איצקוביץ צבי (הרשי), אפפלדורפר אלכסנדר, אקרמן ישראל, ארבסט גרשון, ברקוביץ צבי, גוטסמן מרדכי (מוטי), גולדשטיין שמאי (שמי), גולדשילד דוד, גלידאי (אייזלר) שלמה-יעקב, גרוס מאיר וילי (שאול), גרוסמן אשר (זיידה), גרינשטיין שמואל, דוידוביץ בנימין (יומי), דוידוביץ יצחק, דוידוביץ מנחם (מנדי), דוידוביץ מרטין (מיכאל-יחיאל), דוידוביץ שמעון, דויטש ליזרוביץ בנימין, הויזמן צבי-יחזקאל, הולנדר משה, הופמן (הויפמן) ישראל-משה, הופמן שאול-אריה, הייזלר בצלאל, הרטמן יעקב-יהודה-אריה, הרטשטיין אברהם, הרשקוביץ אריה, וולף מרדכי-שמואל (מוקי), ויגדורוביץ בנימין, וייס יעקב, וילינגר משה-מור נח, ויס אהרן (ארי), וירצברגר אברהם-שלום, זגלשטיין יהודה-לייב, זגלשטיין רחל, זיגלשטיין אפרים, זינגר חנה, זעירא (קליין) שמעון, יעקובוביץ חיים-יהודה, יעקובוביץ יצחק (הרצקה), יעקובוביץ צבי, יעקובוביץ ציפורה (פייגה), כהן נחמן (יוסף-אייבן), כנעני פוירברגר הלל (מעכיל), כץ ישראל, כץ מנחם (קיצ'י), לוגר יעקב, מייזליק יעקב, מילר דוד, מנדל שלמה, מרמלשטיין טוביה, מרקוביץ יעקב, סלומון יהושע (שעיה), פיניאס שמואל (שאני), פריד דוד, פרידמן יששכר-דב, פרקש ישעיהו-יהושע, פרקש מאיר, פרקש משה-יעקב, ציק ישראל, קאופמן מרדכי (מוטלה), קויפמן זלמן, קופולוביץ (קופו) ברקוביץ שמואל, קליין דוד, קליין (פלטשק) ישראל-מאיר (פל), קליין מיכאל, רוזמוביץ יחזקאל, רוזנוואסר יצחק, רוזנטל יעקב, רוט ברוך, רייזמוביץ גזה, שווארץ דוד (דודי), שווארץ צבי-יהודה (אדום), שוורץ דוד, שילר צבי (בנדי), שמואלביץ מנחם-מנדל, שרייבר שמואל-מרדכי

זו גם ההזדמנות להודות:

בראש וראשונה, לבני המשפחות של החללים ולילדיהם, שהפכו לבוגרים, על ההיענות ועל המידע שמסרו; בלי תמיכתכם – לא הייתי יכולה להמשיך!
לארגון "לתת פנים לנופלים", שבאמצעותו השלמתי ומצאתי את שחיפשתי, ובמיוחד לדורית פרי ולירם יגאל. ארגון מתנדבים זה נוסד בשנת 2013 על ידי אורי שגיא ודורית פרי, בסיוע ובתיאום עם משרד הביטחון, היחידה להנצחת החייל ובהמשך עם ארגון "יד לבנים". פעילות הארגון נתמכת בכספי תרומות של אנשים פרטיים וארגונים. כל החוקרים והעוסקים בפרויקט, הינם מתנדבים.
ופרט מעניין: דורית פרי, ממייסדות ארגון זה, קשורה אף היא לעמותת שלנו: הסבא רבא שלה היה ליד ברגסס, ופרט זה נודע לי רק במהלך המיזם!
ליוסף סרוביץ, מזכיר ארצי של חברי "ההגנה", שאיתר מידע, שלא הייתי יכולה לאתר בלעדיו;
לעובדי הארכיון במוזיאון הפלמ"ח, מוזיאון הלח"י ובמכון ז'בוטינסקי;
לעובדי הארכיון ב: אייל, בארות יצחק, ברעם, גברעם, גליל-ים, דגניה א', דליה, דפנה, החותרים, חפץ חיים, כנרת, כפר הנוער "בן-שמון", כפר מסריק, כפר עציון, כפר רופין, להבות הבשן, נגבה, עין-גב, צובה, תל-מונד, שדה יעקב, שמרת, רמת הכובש;
למידע מ"דפי עד" ב"יד ושם", תודה לחנה איזיק-קסורלה שסייעה במידע על שני עולי "חביבה רייק" ועל חלל נוסף; לביילו (ברוך) הובר מאוז'גורוד שאיתר מידע על בני משפחות החללים, ליצחק פיקסלר, שאיתר את אחת הבנות בקנדה, לפנינה גיבורי על תרגומים מידיש ולאנשים זרים, שהגעתי אליהם, במקרה, תוך כדי חיפושיי, וסייעו באיתור בני משפחה.

"משבר לתקווה" - גלעד לזכר ניצולי השואה שעלו לארץ ונפלו במלחמת העצמאות ביער המגינים (בין כרמי יוסף לבקוע). הגלעד מנציח 420 חללי צה"ל, ניצולי השואה, שעלו ארצה אחרי מלחמת העולם השנייה ונפלו במלחמת העצמאות ב-1948.

ובנימה אישית...

יצאתי לדרך התייעוד די באקראי – משנתקלתי ברשימה של 87 חללים, שליפט חיים סולָה ב"אנציקלופדיה של גלויות" – כרך 7. מהר מאוד ידעתי, שאין להסתפק ברשימה שמית ויש להכיר את פניהם ואת סיפור חייהם. מתוך הבדיקה הבנתי, ששלושה מהם היו ילידי סלובקיה, וכך פחת המספר ל-84. אלא שאז ניתקלתי בשם נוסף והבנתי שיש, כנראה, עוד נוספים. ואכן, מתוך בדיקת אתר "יזכור"/"לעד" עלו עוד 31 שמות; 4 שמות התקבלו על ידי קוראי העלון [מתועדים 119 חללים]. כשהתעמקתי בסיפורי הנופלים, כפי שהופיעו באתר "יזכור" של משרד הביטחון, קראתי שחלקם היו נשואים, אפילו הורים לילדים; חלק מהיתומים נולדו לאחר מות אביהם. עלה בי הצורך לאתר את כל היתומים, חלקם נושקים לגיל 80; כולם אותרו... ואז עלה בי הצורך לדעת יותר על ההורים, האחים והאחיות של החללים. לאלה מהם שעלו בשנות ה-30 לא היה תיעוד בדפי העד של "יד ושם"; לאחרים – מצאתי עדויות, השופכות אור על גודלה, עיסוקיה וגורלה של המשפחה. בעקבות התחקירים התגלו גם קשרי משפחה בין חללים. פרטים מסוימים באתר "יזכור" התגלו כלא מדויקים; נוספו שמות היישובים בהם נולדו ולגבי רבים - שמות האוניות, איתן הגיעו ארצה. שני אתרים באתר "יזכור" עודכנו על ידי בת משפחה: על דודה ועל אביה, שלא היה רשום כנשוי ואב לשתי בנות. עוד שישה אתרים שונו עקב פנייתי למשרד הביטחון לשינוי הכרתם של החללים כחללי "נצר אחרון" – בבחינת "חסד של אמת", כבוד אחרון לנופלים, ניצולי שואה, שהיו שרידים יחידים ממשפחתם הגרעינית [סך העל 17 חללי נצר אחרון]. למען האמת, לא ידעתי לאיזו דרך אני יוצאת. אך כיום אני יכולה להעיד, שלא רק דפי ההנצחה האלה חשובים, אלא, בעיקר, הדרך... חוויתי רגעי התרגשות רבים ואני מסכמת פרק זמן של מעל שלוש שנים בתחושת שליחות טהורה, בתפילה ובתקווה עמוקה, שקורבנם לא היה לשווא - ושלא יפלו עוד קורבנות על קיומה העצמאי של מדינת ישראל. נושא ההנצחה הפך להיות אחד הנושאים, שהארגון שלנו לקח על עצמו - ובזה יצא שכרי הצנוע.

"חסד של אמת": לזכרם של יוצאי קרפטורוס אשר נפלו במלחמת השחרור/פיקסלר רות (מאי 2021)

הם היו גיבורים	שבעה-עשר הם "נצר אחרון"
אך לנו היו הם עלומים.	נותר רק שמם לזיכרון.
חלקם חלוצים	שלושה זוגות אחים,
חלקם ניצולים	שני בני דודים,
בְּשָׁנִים של שואה	שני גיסים, דוד ואחיין;
חייהם בְּצַל הנורא.	יש קבורים בקבר אחים,
	שניים שמקום קבורתם לא ידוע.
הם שבעו חיי מרורים,	הצעיר בן חמש עשרה וחצי,
ממשפחתם נותרו פירורים.	המבוגר - שלושים ושבע.
אך חזון אחד נתן תקווה:	שלושים יתומים
הבה נעלה לארץ אהובה...	רכים בשנים,
אך זו הצעירה במדינות	חיים בְּצַל אובדן הבנים.
מוקפת הייתה במדינות עוינות.	
ממלחמת הישרדות –	נזכור את החלוצים,
אל מלחמת עצמאות ופדות.	נזכור את הניצולים
	ננציח את זכרם
נקטפו עלומיהם,	נוקיר את תרומתם.
נגדעו נעוריהם.	הם היו גיבורים,
מעטים הספיקו משפחה להקים	ואנו הנמצאים -
ובאדמתה נטמנו בקברים.	חייבים להם חוב לעולמים
	כדי שלא יוותרו עלומים...

מיזם התייעוד וההנצחה הושלם בע ידי הקמת לוח הנצחה לחללים אלה, צמוד לאתר העמותה, הממוקם ביער בן שמן.

ביום ראשון, כ"ג באייר תשפ"ג, 14.5.2023 ציינו בטקס באתר את חנוכת גלעד זה, שכשליש מהחללים עלו ארצה לפני מלחמת העולם השנייה (38) – וכשני שלישים היו ניצולי שואה (81)

טקס גילוי הלוט מעל קיר ההנצחה – בן שמן

בטקס נישאו דברי ברכה על ידי זאב מילבאואר, יו"ר הארגון, ועל ידי מיכאל בן אבו – מטעם קק"ל. דברי זאב מילבאואר:

"בתחילת דבריי, אני רוצה להודות לכל אלה שהגיעו לכאן לכבד את זכרם של הנופלים, יוצאי זאקרפטיה במלחמת העצמאות.

תודה מיוחדת למשפחות הנופלים הנמצאות איתנו. חלק גדול מהנוכחים כאן הינם דור שני לשורדי השואה, אשר נולדו בהרי הקרפטים. חלמנו להגיע לכאן - למדינת ישראל וסוף סוף לא להרגיש את עצמנו כאנשים זרים ורדופים. להיות בבית, שכולו בית של יהודים.

עם פתיחת שערי ברית המועצות, כמו סכר שנפרץ, יצאנו מברית המועצות על מנת להגיע לביתנו ההיסטורי - מדינת ישראל. הייתי מאוד גאה לאחר שנה לעלייתי לארץ ללבוש את מדי צבא ההגנה לישראל ולהיות חלק ממגיניה.

המדינה הזו לא ניתנה ליהודים על מגש של כסף. היא קמה בזכות הקרבה האין סופית של חיילים יהודים, כשני שלישי מהם שורדי שואה. חלקם שבו לביתם וחלקם נפלו בקרבות ולא זכו לשוב הביתה. ביניהם היו גם ילידי זאקרפטיה. אנחנו בני הדור השני, חייבים להם חוב מוסרי עצום, שכן בזכותם יש לנו בית. אך זה לא רק חוב מוסרי שעלינו לזכור, אלא להיות ראויים להם. עלינו לשמור על המדינה שלנו, על תושביה ועל העולים שיבואו - שיהא להם בית חם, מחבק ובטוח.

אני רוצה להודות לפעילה שלנו, רותי פיקסלר (יגר). רותי היא בת, שאיבדה את אביה, שלקח חלק במאבק על קיומה של מדינת ישראל. אנו מביעים הערכה עצומה על נחישותה ומחויבותה להנציח את זכרם של הנופלים ולתת להם פנים.

אני רוצה בהזדמנות זו להודות לאנשי קרן קיימת שהתגייסו להגשים את פרויקט ההנצחה הזה. תודה רבה למיכאל בן אבו, רוני ויניקוב, שריאל גון, נטע לסקר, יובל איטח ולאנשי קרן קיימת נוספים. תודה רבה לכל הפעילים של הארגון שלנו."

דבר המשפחות השכולות מפי אילה הר-לב,
בת דודתו של דוידוביץ מרטין (מיכאל-יחיאל) ז"ל

זאב מילבאוואר נושא דברים

פרק תהילים מפי אמיר וידר,
סבתו הייתה אחותו של פרייזלר אפרים ז"ל

את תפילת "אל מלא רחמים" נשא
מנחם שפיגל, בן הדור השלישי

"קדיש" מפי משה גרוס, בנו של שמעיה גרוס ז"ל

את הזר הניחה דבורה קנובלר, אחייניתו של פרקש מאיר ז"ל

את נר הנשמה הדליק צביקה פרידמן, אחיינו של זיגלשטיין אפרים ז"ל

את הלוט מעל לוח
ההנצחה הסירה ענת
רוטמן, אחייניתו של
רוטמן מנחם (מנדלה) ז"ל,
יחד עם זאב מילבאואר
ומיכאל בן אבו, נציג קק"ל

רותי פיקסלר קוראת את שמות החללים ואת השיר שכתבה לזיכרם

מקורות המידע

1. אתר "יזכור" – אתר ההנצחה של משרד הביטחון
2. אתר "לעד" – אתר ההנצחה של הביטוח הלאומי לחללי פעולות האיבה
3. ארכיון המדינה
4. "יד ושם" - דפי עד
5. עמותת "לתת פנים לנופלים"
6. ארכיון "ההגנה"
7. ארכיון "הפלמ"ח"
8. ארכיון "האצ"ל"
9. ארכיון "הלח"י"
10. ארכיון ITS ב-Bad Arolsen, גרמניה
11. ארכיון CWGC: The Commonwealth War Graves Commission [קברי המלחמה של חבר העמים]
12. ארכיון אוז'גורוד – בסיוע ברוך (ביילו) הובר
13. ארכיון מחנה המעפילים בעתלית: בנתיבי ההעפלה
14. ארכיון "משואה" תל יצחק
15. ארכיוני העיתונות היומית
16. "ארגון מעפילי קפריסין" - אמיר רוגל
17. ארכיוני קיבוצים/יישובים: אייל, בארות יצחק, גברעם, דגניה א', דליה, דפנה, החותרים, חפץ חיים, כנרת, כפר הנוער "בן-שמן", כפר מסריק, כפר עציון, כפר רופין, להבות הבשן, נגבה, עין גב, צובה, רמת הכובש, שדה יעקב, שמרת, תל-מונד
18. בני משפחות החללים וקרוביהם בארץ ובעולם
19. אתרי שושלות: Geni, Myheritage
20. אתרי קברים: Gravez, Billion Graves, נשמה, חברות קדישא עירוניות
21. מגן דוד אדום בישראל - היחידה לחידוש קשרי משפחה
22. Google
23. Facebook
24. "אנציקלופדיה של גלויות", כרך 7, העורך יהודה ארז, הוצאת "חברת אנציקלופדיה של גלויות", 1959
25. "ספר מארמארוש" – בעריכת ש"י גרוס ויוסף כהן, הוצאת בית מארמארוש, תשמ"ג
26. "קהילת חוסט והסביבה" – צבי מנשל, הוצאת ארגון קהילות חוסט והסביבה, 2000
27. "'אריאלה' – לאה פריזנט לוחמת חרות ישראל", אברהם ורד, הוצאת המשפחה, 2001
28. "ישראל עושה חייל", אברהם ורד, הוצאת יאיר, תשנ"ח
29. "תפוח – קובץ שמות ופרטים מתולדות קהילת טעטש", יצחק גרשוני, 1994
30. ספרייה דיגיטלית - מוזיאון לח"י <https://books.lehi.org.il/%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D/>